

STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY

NO. 01082

DOVID EDELSHTAT

Kalmon Marmor

Permanent preservation of this book was made possible

by Joseph Muchnick

in honor of

his family

FUNDING FOR THE CORE COLLECTION OF YIDDISH LITERATURE
WAS MADE POSSIBLE IN PART BY A GRANT FROM THE
DAVID AND BARBARA B. HIRSCHHORN FOUNDATION

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS
413 256-4900 | YIDDISH@BIKHER.ORG
WWW.YIDDISHBOOKCENTER.ORG

MAJOR FUNDING FOR THE
STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
WAS PROVIDED BY:

Lloyd E. Cotsen Trust
Arie & Ida Crown Memorial
The Seymour Grubman Family
David and Barbara B. Hirschhorn Foundation
Max Palevsky
Robert Price
Righteous Persons Foundation
Leif D. Rosenblatt
Sarah and Ben Torchinsky
Harry and Jeanette Weinberg Foundation
AND MEMBERS AND FRIENDS OF THE
National Yiddish Book Center

The *goldene pave*, or golden peacock, is a traditional symbol of Yiddish creativity. The inspiration for our colophon comes from a design by the noted artist Yechiel Hadani of Jerusalem, Israel.

The National Yiddish Book Center respects the copyright and intellectual property rights in our books. To the best of our knowledge, this title is either in the public domain or it is an orphan work for which no current copyright holder can be identified.

If you hold an active copyright to this work – or if you know who does – please contact us by phone at 413-256-4900 x153, or by email at digitallibrary@bikher.org

קלמן מרמר
דוד עדעלשמאט

קלמן מרמר

דוד צדניעלישטאט

פארלאג איקוף

1950

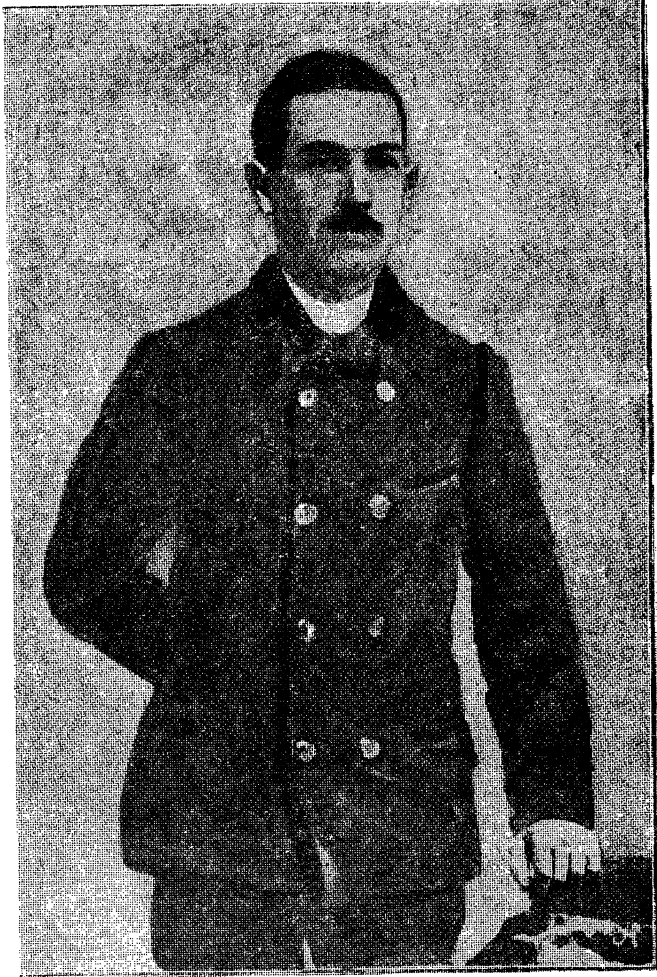
KALMAN MARMOR
DOVID EDELSTADT

Copyright by
YDDISHER KULTUR-FARBAND—YKUF
189 Second Ave., New York 3, N. Y.
New York, 1950

Printed in U. S. A.

געדרוקט אין דער דרוקעריי פֿון פֿ. מאַליניאָק, 250 וועסט 54סטע גאַס, ניו־יאָרק, נ.י.

דוד עדעלשטאט (עטלעכע יאר נאך זיין אַנקומען אין גיריארק)

געהייליקט דעם אַנדענק פֿון
מיין חברטע און פֿריינט, מיין
מיטהעלפֿערין אין דער אַרבעט
שרה שפֿרחה מרמור

אִי נֵה אֵלֵי

7	פֿונעם קלמן מרמר יוביליי־קאמיטעט
13	אַריינפֿיר

דוד עדעלשטאַטס ביאָגראַפֿיע

17	עדעלשטאַטס קינדהייט	1
20	קיעוו — דער אָפּפֿאַר קיין אַמעריקע	2
24	אין סינסינעטי	3
28	ערשטע טריט אין דער אַרבעטער־באַוועגונג	4
33	דער קאַמף פֿאַר אַן אַכט־שעהדיקן אַרבעטס־טאַג	5
36	אונטער דער ווירקונג פֿון דער „שיקאַגער טראַגעדיע“	6
43	ערשטע לידער פֿון אַרבעטער־לעבן	7
46	„די וואַרהייט“	8
59	„פּאַסקאַרעל“	9
64	אין קאַמף צווישן די סאַציאַליסטן און אַנאַרכיסטן	10
66	האַס צום שונא	11
70	אַנטירעליגיעזע פּראָפּאַגאַנדע	12
73	„די אַרבעטער־צייטונג“	13
78	סינסינעטער טעטיקייט	14
86	עדעלשטאַט אַלס מיטאַרבעטער און רעדאַקטאָר פֿון דער „פֿרייער אַרבעטער־שטימע“	15
96	שטעלונג צו פֿראַגעס פֿון טאַג־טעגלעכן קלאַסנקאַמף	16
103	רעדאַקציע־אַרבעט	17
110	דוד עדעלשטאַט און מאָריס ראָזענפֿעלד	18
115	ווינטשעווסקיס ווירקונג	19
124	אין עדעלשטאַטס דיכטערישער לאַבאָראַטאָריע	20
142	פּראָזע־שריפֿטן	21
147	אין דענווער, קאָלאָראַדאָ	22
152	די לעצטע טעג	23
161	עפֿילאַג	24
164	נעקראָלאָגן	24
166	עדעלשטאַטס דענקמאַל	24
166	געדענק־טעג	24

167 אויסגאַבעס פֿון עדעלשטאַטס ווערק
173 עדעלשטאַטס ליטעראַרישע ירושה
174 עדעלשטאַט, ווי ער האָט אויסגעזען ביי זיינע מיטצייטלער
176 לייטפֿאַדעם פֿון עדעלשטאַטס לעבן
183 בריוו פֿון דוד עדעלשטאַט
247 אַנמערקונגען און עקסקורסיעס
297 ביבליאָגראַפֿיע
399 פעריאָדישע אויסגאַבעס און זאַמליכער, דערמאָנט אין די מאַטעריאַלן
402 זוכצעטל פֿון נעמען

בילדער

1 דוד עדעלשטאַט
18 דוד עדעלשטאַטס עלטערן
55 אַנאָ נעטער
 עדעלשטאַטס שוועסטער סאַניע (שרה), איר מאַן אַרקאַדיע טעלסאָן און זייער
108 זון דוד
128 פֿון דוד עדעלשטאַטס כתבֿיד
144 דוד עדעלשטאַט, אַניטאַ וואַלפֿסאָן און אַ אומבאַקאַנטע
165 דוד עדעלשטאַטס מצבה

פֿונעם קלמן מרמר יוביליי-קאמיטעט

דאָס דוד עדעלשטאַט-בוך דערשיינט לכבוד דעם 70טן געבוירן-טאָג פֿון קלמן מרמר. פֿאַקטיש אַבער איז עס פֿיל מער, ווי גלאַט אַ יובל-אויסגאַבע. די יוביליי-פֿייערונגען לכבוד קלמן מרמר האָבן בלויז באַשטימט די דאַטע פֿון דער אויסגאַבע.

עס איז שוין לאַנג געווען דער חוב פֿון יידישן פֿאַרלאַג-וועזן אַרויס-צוגעבן וויסנשאַפֿטלעכע אַפּהאַנדלונגען וועגן די וויכטיקסטע ווערק פֿון דער עלטערער פֿראַלעטאַרישער ליטעראַטור אויף יידיש. נאָר ביי אונדזערע קנאַפּע פֿאַרלאַג-מעגלעכקייטן פֿאַר וויסנשאַפֿטלעכע אויסגאַבעס איז פֿאַר-שטענדלעך, אַז אַ פֿולשטענדיקע קלאַסישע אויסגאַבע פֿון אַלע יידישע פֿראַלעטאַרישע קלאַסיקער, ווי ווינטשעווסקי, עדעלשטאַט, באַוושאווער און אַנדערע, איבער וועלכע קלמן מרמר גופּא האָט שוין פֿאַרעפֿנטלעכט באַדייטנד-ווערטפֿולע אַרבעטן, איז דערווייל אוממעגלעך.

אַבער אַן אַנהויב האָט געמוזט געמאַכט ווערן. און וואָס דער אויסוואַל איז געפֿאַלן אויף דוד עדעלשטאַט, איז ניט קיין צופֿאַל. אין די קנאַפּע פֿיר יאָר פֿון דוד עדעלשטאַטס ליטעראַרישער טעטיקייט אויף יידיש שפּיגל-לען זיך אַפּ ניט בלויז די ליטעראַריש-קינסטלערישע לייסטונגען פֿון יחיד-פֿאַעט דוד עדעלשטאַט, נאָר — און דאָס איז דער עיקר — דער גאַנצער מהות און סביבה פֿון יענער קורצער, אַבער אַזוי שטורמישער עפּאַכע אויפֿן געביט פֿון די ליטעראַרישע און געזעלשאַפֿטלעכע קאַמפֿן פֿון יענער צייט, אַז דוד עדעלשטאַט קאַן אַרויסגעשטעלט ווערן, ווי דער פֿאַרשטייער פֿון יענע ראַנגלענישן אויף דער יידישער און ניט-יידישער גאַס. אין דעם זין האָט דוד עדעלשטאַטס ליטעראַריש פֿאַרמעגן נאָך ביז היינט-צו-טאָג אַ פּאַזיטיוון, אומדערשעצבאַרן ווערט. אַן אַב-יעקטיווע אַפּשאַצונג פֿון אַט דער צייט און אַלע אירע קאַמפֿן שיינט צו זיין נאָך אויף אַזוי פֿיל וויכטיקער, וואָס אונדזער ליטעראַרישע קריטיק וועגן דוד עדעלשטאַטן איז ביז ניט לאַנג צוריק געהאַלטן געוואָרן מער אין דער ראַם פֿון פֿאַרטייאישקייט, מיט אַפֿט אַ ניט איבעריק פּאַזיטיוון, און נאָך אַפֿטער אַ דירעקט נעגאַטיוון צוגאַנג.

א פרואוו פֿון אן אַביעקטיווער אַפּשאַצונג פֿון יענעם פּעריאָד אין אונדזער ליטעראַטור און אַרבעטער־קאַמפֿן איז געמאַכט געוואָרן אין 1934, דורך דער סאָוועטישער אויסגאַבע פֿון קלמן מרמֿרס דוד עדעלשטאַט־ביאַגראַפֿיע, צוגעגרייט צום דרוק דורך דער סעקציע פֿאַר ליטעראַטור און קריטיק ביים אינסטיטוט פֿון דער ייִדישער פּראָלעטאַרישער קולטור פֿון דער אוקראַינישער וויסנשאַפֿט־אַקאַדעמיע, די דאָזיקע אויסגאַבע האָט זיך געשטיצט דער עיקר אויף קלמן מרמֿרס רייכן האַנטשריפֿטלעכן און געדרוקטן אַרכיוו־מאַטעריאַל פֿון די 80ער יאָרן פֿון פֿאַריקן יאָרהונדערט, ווי אויך אויף דירעקטע לאַנג־יאַריקע פֿאַרשערישע אַרבעטן פֿון קלמן מרמֿר.

צוליב דער פּאָליטישער לאַגע אין יענע יאָרן, איז די דאָזיקע אויסגאַבע געבליבן, ליידער, בלויז אין די גרענעצן פֿון סאָוועטן־פֿאַרבאַנד. זייער ווייניק עקזעמפּלאַרן האָבן דערגרייכט דעם אייראָפּיאישן ביכער־מאַרק, און נאָך ווייניקער דעם אַמעריקאַנער. כדי אָט די ווערטפֿולע אַרבעט זאָל ניט פֿאַרלוירן גיין אויך פֿאַר דעם ניט־סאָוועטישן לייענער און פֿאַרשער, איז נויטיק געווען אַ נייע אויסגאַבע פֿון קלמן מרמֿרס עדעלשטאַט־בוך.

אין עצם איז די איצטיקע אויסגאַבע געשטיצט אויף דער פֿריערדיקער אויסגאַבע פֿון 1934. אָבער אין משך פֿון די 15 יאָר זיינען צוגעקומען נייע עדעלשטאַט־מאַטעריאַלן, וואָס האָבן באַוואויגן אַ טייל פֿאַרשער (בפֿרט די פֿון „נעגאַטיוון חדר“) צו ענדערן זייער אַפּשאַץ־שטעלונג בנוגע דוד עדעלשטאַט. דאָס אַלץ האָט קלמן מרמֿר גענומען אין באַטראַכט ביי אָט דער רעווידירטער אויסגאַבע, אַנווענדנדיק אַ נייעם מעטאָד אין דער באַהאַנדלונג פֿון דעם פֿאַרליגנדיקן מאַטעריאַל — אַפֿילו אין סטי־ליסטישן זין.

באַרעכנט דער עיקר פֿאַר דעם אַמעריקאַנער (און אויך אייראָפּיאישן) לייענער, זיינען אין דער אויסגאַבע ניט אַריינגענומען געוואָרן די אַריגינאַלן פֿון עדעלשטאַטס רוסישע בריוו, נאָר זיי זיינען געבראַכט אין אַ רעווידירטער ייִדישער איבערזעצונג. דערפֿאַר אָבער איז צוגעגעבן געוואָרן אַ — אויף ווי ווייט מעגלעך — אויספֿירלעכע ביבליאָגראַפֿיע, וואָס איז ניט אַריין אין דער ערשטער אויסגאַבע. דערפֿירט ביז 1934 דורך קלמן מרמֿר, איז די ביבליאָגראַפֿיע, טיילווייז דערגאַנצט, ווייטער געפֿירט געוואָרן (ביז 1948) דורך יעקב מעסטל.

ניט געקוקט וואָס די אויסגאַבע איז מער אַן אַקאַדעמישע, איז זי אָבער — מיט איר פֿאַלקסטימלעכן סטיל, און באַזונדערס מיט איר קלאַרן

ביגד פֿון דער סביבה פֿון יענער עפֿאָכע (א קלאַרקייט, וואָס מען טרעפֿט זעלטן אין די פֿילע געשיכט־אויסגאַבעס פֿון דער אַרבעטער־אָוועגונג אין אַמעריקע!) — ניט בלויז אַן אויסערסט ווערטפֿולער האַנטבוך פֿאַר פֿאַרשער, אָבער אויך אַן אויסגעצייכנטער לייען־און שטודיר־שטאַף פֿאַרן דורכשניטלעכן לייענער. אין דעם זינען גיבן מיר איבער דאָס איצטיקע קלמן מרמר־ווערק דעם ברייטן אַלגעמיינעם ייִדישן לייענער.

מיר ווילן ביי דער געלעגנהייט אויסדריקן אַ וואַרעמען דאַנק עדעל־שטאַטס שוועסטער סאַניע (שרה עדעלשטאַט־טעלסאָן), וועלכע האָט איבער־געגעבן קלמן מרמרן עדעלשטאַטס מאַנסקריפטן און אַנדערע מאַטער־יאַלן פֿון עדעלשטאַטס אַרכיוו, ווי אויך אַ סך מינדלעכע און שריפֿטלעכע אינפֿאַרמאַציע וועגן עדעלשטאַטס לעבן, די זכרונות פֿון זייער עלטסטן ברודער אַב, עדעלשטאַט און אַ בריוו, געשריבן פֿון זיין פֿרוי אַנאַ עדעל־שטאַט.

קלמן מרמר יוביליי־קאָמיטעט :

איטשע גאַלדבערג	ר. יוקלסאָן
י. וואַפֿסי	נחמן מיזיל
ז. וויינפֿער	יעקב מעסטל
ראובן זאַלצמאַן	י. א. ראַנטש

ווי אויך אַברהם לעפֿער פֿון ברידזשפֿאָרט, נ. י.

ניו־יאָרק, אויגוסט, 1949.

ביאַגראַפֿיע

דוד עדעלשטאטס ליטערארישע טעטיקייט אין דער יידישער שפראך דויערט אינגאנצן קנאפע פֿיר יאָר. מער ווי אַ פֿערט-חלק דערפֿון איז ער שטארק קראַנק אויף טוכערקולאָז. אינעם עלטער פֿון 26 יאָר איז ער געשטאָרבן.

ניט געקוקט אויף אַט דער גאָר קורצער צייט פֿון זיין שאַפֿן, האָט דער יונגער רעוואָלוציאָנערער דיכטער דוד עדעלשטאט באַ-וויון איינצוקריצן זיך טיף אין די הערצער פֿון האַרעפּאַשנע יידישע מאַסן אין אַמעריקע. אין משך פֿון פֿיל יאָרן נאָך עדעלשטאטס טויט האָט נאָך זיין ליד געקלונגען אין אַלע לענדער, וואו יידיש-ליידנ-דיקע אַרבעטער האָבן געקעמפֿט קעגן דער קאָפיטאַליסטישער עקספּלואַטאַציע. אין צאָרישן רוסלאַנד האָבן יידישע אַרבעטער געזונגען עדעלשטאטס לידער צוערשט ביי דער אַרבעט אין וואַר-שטאט און אויף געהיימע פֿאַרוואַמלונגען, און שפּעטער אויף דע-מאָנסטראַציעס און אויף באַריקאַדעס.

אין עדעלשטאטס לידער האָבן די יידישע אַרבעטער געשעצט דעם פֿלאַמיקן פּראָטעסט קעגן דעם קאָפיטאַליזם, דעם ליידנשאַפֿט-לעכן רוף צום קאַמף קעגן די עקספּלואַטאַטערס, דאָס דעמאָסקירן די משרתים פֿונעם קאָפיטאַל און באַזונדערס די פֿלי-קודש, דעם ברויזנדיקן פּאַטאַם, וואָס האָט זיך געפֿילט אין עדעלשטאטס גאַנ-צער דיכטונג.

עדעלשטאט איז געווען מער בונטאר ווי קלאַסנקעמפֿער. ער האָט אויסגעדריקט די שטימונג און די געפֿילן פֿון אַ טייל ניט-לאַנג אַריבערגעקומענע, אַקאַרשט האַלב-פּראַלעטאַריזירטע נעכ-טיקע יידישע קליינבירגער (קליין-פּראָדוצירער און קליין-איגנטי-מער), וואָס זיינען אַריינגעפֿאַלן אין דער שוויץ-באַד פֿון די קאָפי-טאַליסטישע „שעפּער“ און געוואָרן דער אַביעקט פֿון שוידערלעכס-טער עקספּלואַטאַציע. אַט די נאָך שוואַך-אַרגאַניזירטע, אינעם ניי-עם אַמעריקאַנער באַדן קנאַפּ-איינגעוואַרצלמע, געוועזענע קליינ-בירגערלעכע מאַסן, זיינען געווען דורכגעדרונגען מיט האַס צום קאָפיטאַליזם. גלייכצייטיק זיינען זיי אַבער געווען פֿול מיט שרעק

פֿאַר דער פֿאַבריק און האָבן געשמרעכט וואָס גיכער זיך אַרויסצו-
 רייסן פֿון איר און צוריק ווערן, זעלבסטשמענדיקע" מענטשן.
 אַ טייל פֿון אַט די נעכטיקע קליינבירגער האָט געזוכט דעם
 אויסוועג דורך פֿעדלעריי, קרעמעריי, און ניט ווייניק פֿון זיי זיינען
 טאַקע אינגיכן אַליין געוואָרן „באַסעס" און האָבן עקספּלאָזירט
 אַרבּעטער אין זייערע גרעסערע און קלענערע פֿאַבריקן. אַנדערע
 ווידער זיינען פֿאַרכאַפּט געוואָרן פֿון אַנאַרכיזם, פֿון אַט דער „בור-
 זשאַזקייט אויף דער לינקער זייט". דער אַנאַרכיזם האָט זיי גע-
 צויגן און געבלענדט מיט זיינע אינדוידוואַליסטישע פֿאַרשמעלונג-
 גען וועגן דער צוקונפֿט-אַרדענונג, מיט זיין הוראָ-דעוואָלוציאַנע-
 רער פֿראַזע און מיט דער „טעאָריע", אַז דער קאַפיטאַליזם קאַן
 פֿאַרניכטעט ווערן מיט איין קלאַפּ — דורך „דירעקטער אַקציען".
 אויך דער אַנאַרכיזם האָט, אַזוי אַרום, אויף זיין אָפֿן געשפּייזט די
 אילוועיס פֿון די דאָזיקע מאַסן וועגן אויסגעלייזט ווערן פֿון דער
 פֿאַבריק און וועגן „זעלבסטשמענדיקייט".

אַט די אַנאַרכיסטישע אידעאָלאָגיע דרינגט אַדורך אַלע שריפֿטן
 עדעלשטאַטס: זיינע לידער אין רוסיש און יידיש, זיין קינסמלע-
 רישע פֿראַזע, זיין פּובליציסטיק.

עדעלשטאַטס ליטעראַרישע ירושה פֿאַדערט דערום אַ קריטישע
 דורכאַרבּעטונג און לייטערונג אין ליכט פֿון מאָדערנער פֿאַרשונג.
 עס איז קלאַר, אַז עדעלשטאַט דער אַנאַרכיסט, וועמען ס'איז
 פֿרעמד געווען די לערע פֿונעם מאַרקסיזם און וואָס זיין סאַציאַליזם
 האָט געקראַגן אַ נעפּלדיקן כאַראַקטער, האָט ניט געקאַנט זיין
 קיין אויסגעהאַלטענער פֿראַלעטאַרישער שרייבער. גלייכצייטיק
 אַבער האָט עדעלשטאַט מיט טיפּסטן מיטגעפֿיל אָפּגעשפּיגלט אין
 זיינע שריפֿטן די אומגעהויערע ליידן פֿון די גרויסע מאַסן אַרבּעט-
 דיקע אינעם קאַפיטאַליסטישן גיהנום. ער האָט געהאַסט די בורזש-
 אַזע עקספּלאָאָטאַציע און ליידנשאַפֿטלעך פֿאַראַורטיילט איר צב-
 עותדיקע מאַראַל, רעליגיע, פּאַטריאַטיזם, נאַציאָנאַליזם, געזעצן,
 פּרעסע, ליטעראַטור. זיין דיכטונג האָט געטרונקען פֿון די קוואַלן
 פֿון דער אינטערנאַציאָנאַלער ראַדיקאַלער און רעוואָלוציאַנערער
 ליטעראַטור פֿונעם אַז יאַרהונדערט — נעקראַסאָו און היינע,
 פֿרייליגראַט און ניקיטין.

דאָס אַלץ שטעלט מיט זיך פֿאַר פּאַזיטיווע און נאָך ביז איצט
 לעבעדיקע ווערטן אין עדעלשטאַטס ליטעראַרישן פֿאַרמעגן. קרי-

מיש איבערגעארבעט, גייען זיי אריין אין דער קולטור-ירושא פֿון נעם פֿראַלעטאריאט, ווי וואַפֿן אין אונדזער קולטור-רעוואַלוציע, ווי ציגל אינעם בנין פֿון דער אינטערנאַציאָנאַלער סאַציאַליסטישער קולטור.

פֿדי אַבער קריטיש דורכצואַרבעטן עדעלשמאַטס ליטעראַרישע ירושא, איז נויטיק פֿריער פֿאַר אַליץ צו געבן אַ קלאַר בילד פֿון יענע קאַנקרעטע היסטאָרישע פֿאַרהעלמענישן, אין וועלכע ס'איז אויפֿגעקומען און ס'האַט זיך אַנטוויקלט עדעלשמאַטס שאַפֿן. דאָס איז דער גרונט-ציל פֿון דער עדעלשמאַט-ביאַגראַפֿיע, וואָס ווערט דאָ געגעבן.

*

טייערער פֿריינט יעקב מעסמל,

דערלויבט מיר אויסצודריקן אייך מיין דאַנק פֿאַר אייער טיכטיקער, מוסטערהאַפֿטער מיטהילף אין רעווידירן מיין עדעל-שמאַט-ביאַגראַפֿיע.

אַליין אַ דיכטער און רעוואַלוציאָנער, האָט איר מיט געהער-ריקער פֿאַרשטענדעניש און מיטגעפֿיל פֿאַר אַט דעם יוגנטלעכן רעוואַלוציאָנערן דיכטער, מיר מיטגעהאַלפֿן אין מיין פֿרוואוּן באַ-קאַנט צו מאַכן זיין קורצן לעבן און שאַפֿן.

איר האָט עס געמאַן מיט עכט-הברשער איבערגעגעבנקייט. מיט אייערע פֿיינע אייגנשאַפֿטן: אויסערסטער פינקטלעכקייט, דיסיפּלינירטקייט און פֿאַראַנטוואַרמלעכקייט, האָט איר מיטגע-האַלפֿן ניט בלויז פֿעסטצושטעלן גענוי פֿאַקטן, דאַטעס, ציטאַטן און איבערזעצונגען, נאָר איר האָט אויך דערגאַנצט מיין ביבליאָ-גראַפֿיע, וועלכע כ'האַב צוגעגרייט אין 1935, אין מאַנוסקריפֿט, פֿאַרן דריטן באַנד „עדעלשמאַט" פֿון דער מאַסקווער אויסגאַבע.

מיט האַרציקער דאַנקבאַרקייט

אייער קלמן מרמר

לאַס-אַנגעלעס, 18טן אויגוסט, 1949.

1

עדעלשטאטס קינדהייט

דוד עדעלשטאטס איז געבוירן געווארן אין קאלוגע, דעם 21טן מאי 1866.

זיינע עלטערן זיינען געווען פשוטע פֿאלקס־מענטשן: דער פֿאטער, מאַסעי איוואַנאוויטש (משה), איז געווען אַן אויסגעדינטער ניקאָלאַיעווס־קער סאַלדאַט, ווייזט אויס, אַ קאַנטאַניסט; נאָכן מיליטער־דינסט האָט ער זיך באַזעצט אין קאלוגע אַלס גאַרדאַוואַי (פּאַליציאַנט) און געלעבט אַרעם. שפּעטער האָט ער געאַרבעט אין אַ זעג־מיל. די מוטער, קאַטערינאַ פֿיאַ־דאַראַוונאַ (עטל), איז געווען אַן ענערגישע פֿרוי. זי האָט מיט איר טע־טיקייט געהאַלפֿן אויפֿהאַלטן איר גרויס געזינד: דריי זין פֿון איר ערשטן מאַן (מוטשניקאוו) און דריי זין און אַ טאַכטער פֿון עדעלשטאַטן.

קאלוגע, אַן אַלטע רוסישע שטאַט, 172 וויאַרסט פֿון מאַסקווע, איז געלעגן ווייט אויסערן תּחום (די געגנט, וואו יידן האָבן געמעגט וואוינען ביי דער צאַרישער הערשאַפֿט). אין דוד עדעלשטאַטס קינדער־יאַרן זיינען אין קאלוגע געווען אַ פּאַר הונדערט יידישע נפֿשות (די גאַנצע באַפֿעל־קערונג אין קאלוגע האָט דאָן באַטראַפֿן 39,000) — דאָס רוב פֿון זיי אויס־געדינטע ניקאָלאַיעווסקער סאַלדאַטן און באַלמעלאַכעס. קיין רעליגיעזע אַנשטאַלטן האָבן זיי ניט געהאַט. דוד עדעלשטאַט האָט דעריבער ווייניק־וואָס געוואוסט פֿון יידישקייט. אַ געוויסע צייט האָט ער געלערנט ביי אַן איינגעוואַנדערטן ליטווישן מלמד, נאָר יענער האָט אים כּמעט גאַרנישט ניט אויסגעלערנט. דאָס ביסל ידיעות פֿון אַט דעם מין, וואָס דוד עדעל־שטאַט האָט פֿאַרמאַגט, האָט ער זיך דערוואַרבן מיט יאָרן שפּעטער, ווען ער האָט געאַרבעט צוזאַמען מיט יידישע אַרבעטער פֿון מזרח־איראָפּע.

קיין רוסישע שול האָט דוד עדעלשטאַט ניט באַזוכט. קאלוגע האָט אין די 70ער יאָרן געהאַט צענדליקער קירכן און איבער אַ הונדערט שענקען, אַבער גאָר ווייניק קולטור־אַנשטאַלטן. פֿאַר די קינדער פֿון די פּריצים און גבירים האָט די צאַרישע רעגירונג אויסגעהאַלטן אַ פּאַר גימנאַזיעס, אַ רעאַל־שול אד"גל. פֿאַר די קינדער פֿון דער איבעריקער באַפֿעלקערונג האָט זי געהאַט בלוז אַ הייפֿל עלעמענטאַרע שולן. ליענען און שרייבן רוסיש האָט זיך דוד עדעלשטאַט אויסגעלערנט ביי אַ פּריוואַטן לערער.

דוד עדעלשטאטס עלטערן

גאר יונג הויבט אן דוד עדעלשטאט שרייבן לידער. ער באזינגט די נאטור (דעם קאלוגער ברייטן טייך אקא, איבער וועלכן ס'באוועגן זיך היפשע שיפן, די ארומיקע געדיכטע וועלדער און דאס געזאנג פֿון דעם באַרימט־געוואַרענעם קאלוגער נאַכטיגאַל). ער שרייבט אויך געלעגנהייט־לידער. אַזוי באַזינגט ער אַ זינגערין, זאַרינאַ, וועלכע גאַסטראָלירט אין קאַלוגע; ער שרייבט אָן אַ ליד "Роковое три" (פֿאַטאַלע דריי), ווען ער הערט אונטער אַ שמועס פֿון מיליטער־לייט, וועלכע זיינען געווען איינ־גייערס אין הויז פֿון זיינע עלטערן, אַז דריי איז אַ פֿאַטאַלע צאַל.⁹ איין ליד זיינס, אַ נעקראָלאָג אויפֿן פֿריצייטיקן טויט פֿון גוטהאַרציקן דאָקטער יאַראַווסקי (אַ פּוילישער פֿאַרשיקטער אין קאַלוגע, וואָס האָט געהאַט אַ ווירקונג אויף עדעלשטאַטן און זיך באַצויגן פֿריינטלעך צו אים), ווערט געדרוקט אין דער אַרטיקער צייטונג „גובערנסקיע וועדאַמאַטי“.

די „גוטע מיינונגען וועגן מיין קינדערשן טאַלאַנט“ — דערציילט עדעלשטאַט אין זיין אויטאָביאָגראַפֿישער דערציילונג „וועראַ“¹⁰ — פֿלעגן אַנפֿילן מיין יונגע ברוסט מיט רייכע, אַפֿטמאַל ווילדע האַפֿענונגען, איך פֿלעג טרוימען, אַז איך וועל נאָך אַמאַל זיין אַ ביראָן אָדער אַ שעקספּיר... די פֿאַלקסיטישע אידייען פֿון די 70ער יאָרן זיינען שוין געווען אַריינגעדורנגען אויך אין קאַלוגע. מעגלעך, אַז אין די אַרומיקע דערפֿער האָבן טאַקע געווירקט אַזוינע אמתע רעוואָלוציאַנערן, ווי וועראַ, די העלדין פֿון עדעלשטאַטס דערציילונג מיט דעם זעלביקן נאָמען. פֿאַלקסיטישע שטיי־מונגען דרינגען אַריין אויך אין עדעלשטאַטס סביבה. ביי אים דריקן זיי זיך אויס אין זיין באַגייסטערונג פֿאַר דער פֿאַלקסיטישער פּאַעזיע. ער שרייבט וועגן דעם אין זיין דערמאָנטער דערציילונג:

איך בין דעמאָלט געווען אלט אַ יאָר 15 און האָב געוואוינט מיט מיינע עלטערן אין דער שטאָט ק. [קאַלוגע]. שוין דעמאָלט האָב איך צווישן מיינע פֿריינט און באַקאַנטע געטראָגן דעם נאָמען 'פּאַעט' און האָב געשריבן רוסישע געדיכטע. מיין ליידנשאַפֿט פֿאַר פּאַעזיע, איך בערהויפט פֿאַר די רוסישע דיכטער ניקיטין און נעקראַסאָוו, האָט זיך פֿרי רעוועקט אין מיין האַרצן. איך האָב פֿאַרבראַכט פֿילע טעג און נעכט איבער זייערע מייסטערהאַפֿטע שילדערונגען פֿון די ליידין און זאָרגן פֿונעם אַרעמען רוסישן פֿאָלק.

אין יענער צייט ווערט שוין דוד עדעלשטאַטן צו ענג אין זיין געבורט־שטאָט. זיינע עלטערע פֿיר ברידער האָבן שוין געהאַט פֿאַרלאָזט קאַלוגע. נחמן מוטשניקאָוו, דער סאַמע עלטסטער, האָט געהאַט אויסגעשטודירט אויף אַדוואָקאַט און האָט פּראַקטיצירט אין מאַסקווע און אין פעטערבורג.

די אנדערע דריי ברידער: גרישא (הערש) און אראשא (אהרון) מוטשני-קאוו און אבראשא (אברהם) עדעלשטאט האבן געארבעט אין קיעוו. אהין פֿארט אריבער אויך דער 15-יאָריקער דוד עדעלשטאט.

2

קיעוו – דער אַפּפּאַר קיין אמעריקע

דוד עדעלשטאט קומט קיין קיעוו אין אַן אומרואיקער צייט. די צאָרישע רעגירונג פּראווט באַקעמפֿן די רעוואָלוציאַנערע באַוועגונג דורך פֿונאַנדערבלאָזן שאַוויניסטישע שטימונגען. גלייכצייטיק וויל זי אויך באַ-שטראַפֿן די יידישע אַרעמע באַפֿעלקערונג פֿאַר דעם היפּשן אַנטייל פֿון יידישע יונגעלייט אין דעם רעוואָלוציאַנערן קאַמף פֿון די 70ער יאָרן. זי פֿירט דעריבער, דורך אירע אַגענטן אין קיעוו, ווי אין אַ סך אַנדערע שטעט, אַ שטאַרקע אַנטיסעמיטישע אַגיטאַציע. פֿון דער אַנדערער זייט, פֿאַרמאַגט דעמאָלט קיעוו אַ לעבהאַפֿטיקע רעוואָלוציאַנערע באַוועגונג. עס אַרבעטן דאָרט דער באַנטייער „דרום-רוסישער אַרבעטער-פֿאַרבאַנד“ און אַ ריי סטודענטישע פֿאַלקסיטישע קרייזלעך. אינעם שוסטער-וואַרשטאט פֿון עדעלשטאטס עלטערן ברודער, אַבראַשא, קומען אַריין סטודענטן און רעוואָלוציאַנערן.¹²

דער יונגער דוד איז אָבער די ערשטע צייט אַריינגעטאָן אינגאַנצן אין לייענען די קלאַסישע רוסישע ליטעראַטור און אין שרייבן רוסישע לידער.

זיינע לידער פֿון יענער צייט זיינען פֿול מיט יוגנטלעכער באַגייסטע-רונג פֿאַר דער שיינער נאַטור. אַריבערגעקומען פֿון דעם קאַלטן צפֿון צום זוניקן דרום, איז ער באַרוישט פֿון ליכט און פֿאַרב. ווען ער גיט אַ קוק אויף דער „הייליקער געטין פֿרילינג“, פֿאַרגעסט ער מענטשלעכע מי און לידן. אין זיין ליד „Сон—Из южной поэмы“ (אַ חלום — פֿון אַ דרום-דיקער פּאַעמע) חלומט ער וועגן „אַ הייליקע פֿייע“ וואָס קומט צו אים אַרונטער פֿון די וואַלקנס, „און דורך דעם געמיינעם פֿענצטערל“ פֿון זיין קבצנישן הייל דרינגט אַריין „די רעגנבוֿיגנדיקע זון מיט אַ מיליאַרד

פורפור-שטראלן". די מענטשלעכע לידן ווערן געמילדערט דורך די "וואונ-
דער-אויגן פֿון דער מאַדאַנע", וואָס קוקן "מיט מילדקייט פֿון קריסטוס"
און וועקן אויף אין דער ברוסט פֿונעם יוגנטלעכן דיכטער דעם "גאַט פֿון
ליבע און אמת"...

מער נאַטור-ליבע און לעבנס-פֿרייד פֿילט זיך אין זיין ליד "Две елки"
(צוויי יאָדלעס), וואו דער פֿופֿציניאַריקער עדעלשטאַט מאַלט אַ לאַנדשאַפֿט
פֿרילינג-צייט :

ליב איז געווען זיי,
ווען ס'איז געקומען
פֿון פֿרילינג דער הייליקער גאַט,
און אַלץ האָט געגרינט און געטאַנצט און געזונגען,
געפֿרייט זיך אין איין קאַראַהאַד.¹⁹

דוד עדעלשטאַטס זאַרגלאָז לעבן און דיכטן דויערט ניט לאַנג.²⁴ אין
דער קעגנוואָרט פֿון זיין "געטיין-פֿרילינג" און ביי דער פֿולער שיין פֿון איר
"רעגנבויעגנדיקער זון" האָט די צאַרישע רעגירונג אַרגאַניזירט אַ פּאַגראַם
אויף יידן אין קיעוו (דעם 8טן מאַי 1881). ווען דאָס צאַרפֿילנדיקע יינגל
דערזעט די צעיושעטע פּאַגראַממשיקעס, ברעכט ער צוזאַמען און פֿאַלט
אַריין אין אַ היץ-קראַנקייט. ער ווערט צוגענומען אין צייטווייליקן שפּיטאַל
פֿאַר די פּאַגראַם-געליטענע יידן, אויף פעטשערסק, סטודענטן פֿון קיעווער
אוניווערסיטעט, וועלכע האָבן געגעבן מעדיצינישע הילף די פֿאַרוואַנדעטע
יידן, געפֿינען אין עדעלשטאַטס קעשענעס זיינע רוסישע לידער. זיי פֿאַר-
אינטערעסירן זיך מיט אים. זיי זיינען גרייט אים העלפֿן זיך צוגרייטן
צום אוניווערסיטעט. ער ווערט דורך זיי אַן אַריינגייער אין הויז פֿון
ד"ר מאַנדעלשטאַם.²⁵ וועלכער נעמט אים אַריין אין קאַנצעלאַריע פֿונעם
קאַמיטעט, וואו עס ווערט געטיילט הילף די פּאַגראַם-געליטענע.²⁶

דער פּאַגראַם אין קיעוו, ווי אין אַלע אַנדערע פּונקטן, האָט געטראָפֿן
דער עיקר די יידישע אַרבעטנדיקע מאַסן און די אַרעמשאַפֿט. די רייכע
יידן האָט דער קיעווער פּאַליצמייסטער פֿאַרויס געוואָרנט. ער האָט זיי
אויך געגעבן שוץ. געליטן האָבן הויפטזעכלעך אַרבעטער, באַלמעלאַכעס
און קליינהענדלער, וועמעס ביסל אייגנטום ס'איז אינגאַנצן פֿאַרניכטעט
געוואָרן. פֿון די 750 פֿאַמיליעס (3,150 נפֿשות), וואָס האָבן ניט געהאַט
מיט וואָס אַ טאַג איבערצוקומען, איז געווען 403 פֿאַמיליעס פֿון אַרבעטער
און באַלמעלאַכעס.²⁷ דערצו נאָך האָט זיי די צאַרישע פּאַליציי מיט באַ-
זונדערער אַכזריות געטריבן פֿון קיעוו. דער צאַרישער מיליטערישער
טריבונאַל האָט ריינגעוואָשן די פּאַגראַממשיקעס. ווען אַ יידישע דעפּו-

טאציע פֿון דעמיעווקע האָט אָפּעלירט צום קיעווער גענעראַל-גובערנאַטאָר, האָט ער איר געענטפֿערט: „אויב אייך געפֿעלן ניט די היגע באַדינגונגען, טאָ גייט קיין ירושלים“...¹⁷

די עצה פֿונעם קיעווער גענעראַל-גובערנאַטאָר צו גיין צוריק קיין ירושלים האָט אויפֿן ערשטן בליק געשטימט מיטן פּאַלעסטיניזם פֿון די פֿריערדיקע אַסימילאַטאָרישע און איצט נאַציאָנאַליסטיש געוואָרענע ייִדישע אינטעליגענטן אין כאַרקאָוו, וועלכע אָרגאַניזירן דעמאָלט אַ גרופּע פּאַ-לעסטיניצעס אונטער דעם לאָזונג „בילו“, — די אָנהויב-בוכשטאַבן פֿון די ווערטער „בית יעקב לכו ונלכו“ (יעקבס הויז, קומט, לאַמיר גיין!)... פּאַקטיש האָבן אָבער דעמאָלט אין קיעוו גופּא אָפּילו נאַציאָנאַליסטן גע-זוכט פֿאַרבינדונגען מיט אַמעריקע.¹⁸ אויך די ברייטע מאַסן ייִדישע עמי-גראַנטן האָבן געלייזט די פּראָגע לטובת אַמעריקע.¹⁹

אין 1882 פֿאַרשאַרפֿט די צאַרישע רעגירונג אירע אויסנאַם-געזעצן קעגן יידן, און ס'הויבט זיך אויף אַ נייע כּוואַליע געצוואונגענע ייִדישע אַניסוואַנדערער פֿון רוסלאַנד. בֿערט איז גרויס געווען דער עמיגראַציע-שטראָם פֿון קיעוו, וואו די צאַרישע אַדמיניסטראַציע האָט זיך באַזונדערס גרויזאַם איודיעקעוועט איבער דער ייִדישער באַפֿעלקערונג. זי פֿלעגט אַרויסשיקן ייִדישע אַרבעטער און באַלמעלאַכעס.²⁰ אַט די נייע עמיגראַציע-כוואַליע רייסט מיט אויך דוד עדעלשטאַטן.

דוד עדעלשטאַט פֿאַרט קיין אַמעריקע צוואַמען מיט אַ קיעווער סטו-דענטן-גרופּע, „עם-עולם“ (אייביק פֿאַלק), וואָס פּלאַנט צו גרינדן אין אַמעריקע אַ לאַנדווירטשאַפֿטלעכע קאַלאָניע אויף קאַמוניסטישע יסודות.²⁰ מער פֿון אַלץ האָט אָבער עדעלשטאַט געהאַט אינזינען צו פֿאַרן צו זיין משפּחה, צו זיינע צוויי עלטערע ברידער, אַראַשאַ (אהרון) און גרישע מוטשניקאָוו.

דער 16-יאַריקער דוד עדעלשטאַט האָט, פּונקט ווי די עלטערע פֿון אים מיטגלידער פֿון דער „עם-עולם“-גרופּע, זיך פֿאַרגעשטעלט אַמעריקע ווי אַ לאַנד פֿון פֿרייהייט און גלייכהייט. דער דורכגעלעכטער פּאַגראַם אין קיעוו, די ברוטאַל-צינישע האַנדלונג פֿון דער צאַרישער מאַכט, ווי אויך דער מאַרטיר-טויט פֿון די העלדישע נאַראַדאָוואַלצעס — דאָס אַלץ האָט אָנגעפֿילט דאָס האַרץ פֿונעם יונגן דיכטער מיט אַ טיפֿן האָס צום צאַריום. דוד עדעלשטאַט פֿאַרלאָזט רוסלאַנד מיט אַ קללה צו די אונטערדריקער פֿונעם לאַנד. ער פֿאַרט אָפּ קיין אַמעריקע מיט גרויסע האַפֿענונגען אויפֿן נייעם לעבן אין דער רעפּובליק, וואו — לויט ווי ער

גלויבט — אלע מענטשן זיינען גלייך, און אלע האָבן די פֿולע מעגלעכ־
קייט צו לעבן און צו געניסן.

די קיעווער „עם־עולם־גרופע האָט געמאַכט אַ גרויסן אינדורוק אין
אויסלאַנד. דאָס איז געווען דערפֿאַר, ווייל פֿאַרויס פֿון דער גרופע איז
געגאַנגען די נייַעס, אַז ייִדישע סטודענטן פֿאַרן גרינדן קאָמוניסטישע קאָ-
לאַניעס אין אַמעריקע. אויפֿן גאַנצן וועג פֿון איר רייזע, אין בראַד, לעמ־
בערג (וואו זי האָט פֿאַרבראַכט אַ וואַך צייט), קראַקע, ברעסלוי, בערלין,
האַמבורג און ליווערפּול, האָט מען די גרופע אויפֿגענומען מיט פֿאַראַד.
דער מוטושטידיקער אידיאישער פרצוף פֿון דער גרופע שפיגלט זיך
אַפּ אין די מתנות, וואָס זי האָט געקראָגן אין וועג. ווי ס'דערציילט איר
פֿירער ניקאָליי אַלייניקאָוו, האָט די קיעווער „עם־עולם־גרופע באַקומען,
פֿון איין זייט, אַ ספֿר־תורה מיט אַ נאַציאָנאַליסטישער פֿאַן און, פֿון דער
צווייטער זייט, 'קאַרל מאַרקס', 'קאַפיטאַל'.²¹

דוד עדעלשטאַטס געפֿילן בעת דער רייזע קיין אַמעריקע זיינען אויס־
געדריקט אין זיינע צוויי לידער — „Ночь на Атлантическом океане“
(נאַכט אויפֿן אַטלאַנטישן אָקעאַן) און „На океане“ (אויפֿן אָקעאַן).

דאָס ערשטע ליד הויבט ער אָן מיט די ווערטער:

די נאַכט איז שוין. דער ים איז רואיק.

די לויטערע לבנה בלאַנקט.

נאָר אַ כּוואַליע וויגט מיין זעגל —

נאָר אַ זילבער־כוואַליע צאַנקט.

שטרייט דאָס ליכט נאָך מיט דער פֿינצטער

און באַקעמפֿט זי מיט דערפֿאַלג.

נאָר דערווייל: ביי וואַלגע, קאַמע,

קרעכצט מאַרטירעריש דאָס פֿאַלס.¹³

דאָס צווייטע ליד הויבט ער אָן אזוי:

די כּוואַליעס פֿון ביזן אַטלאַנט

טראָגן משוגע די שיה,

סע שטייען צוויי עמיגראַנטן

אין אומעט פֿאַרטיפֿט...²²

ער זעט, אַז פֿון זייערע אויגן רינען טרערן... פֿרעגט ער זיי וועגן

וואָס זיי טראַכטן, צי טראַכטן זיי וועגן זייערע נאַענטע אין דער היים...
און ער פֿאַרענדיקט:

וואַרפֿט אָפּ די זאָרג: מיר וועלן אין אַמעריקע

קיין איינציקע טרער ניט פֿאַרגיסן;

נאָר לאַכן, פֿריינט, ביז היסטעריקע,

מיר וועלן בלויז גליק דאַרטן וויסן.²²

דעם 30טן מאי 1882, באגינען, קומען אן די קיעווער און ווילנער „עם-עולם“-גרופעס מיט דער שיף קיין פילאדעלפיע, און פון דארט פארן זיי דעם זעלבן טאג מיט דער באן קיין ניו-יאָרק. אַרויסגייענדיק פֿון ניו-יאָרקער וואַקזאַל, שטעלן זיך אויס די „עם-עולםניקעס“ אין רייען, נעמען אַרויס זייער ספֿר-תּורה, וויקלען פֿאַנאַנדער זייער יידישע פֿאַן און הויבן אָן מאַרשירן, זינגנדיק רוסישע רעוואָלוציאַנערע לידער. פֿונווייטנס הערט זיך מוזיק. ס'איז דער 30טער מאי, דער אַמעריקאַנער יום-טוב „דעקאַריישאַן-דעי“ (באַפּוצונג-טאָג), און פֿאַטריאַטן מאַרשירן מיט מוזיק צו דעקאַרירן די קברים פֿון מלחמה-העלדן. די אַנגעקומענע אימיגראַנטן מיינען, אַז „דאָס האָט אַמעריקע פֿאַר זיי אַראָנזשירט אָן אויפֿנאַמע“... נאָר זייער אילוזיע ווערט באַלד צעשטערט דורך די שטיינדלעך, מיט וועלכע גאַסן-יונגען באַוואַרפֿן זיי...²¹

דאָך איז דער יונגער עדעלשטאַט נאָך אַ היפשע צייט פֿול מיט גלויבן אין אַמעריקע, ווי אַ לאַנד פֿון פֿרייהייט. אין אַ ליד א״נ „В Америке“ (אין אַמעריקע), באַזינגט ער מיט אַנטציקונג זיין אַנקום אין לאַנד, וואו ער גלויבט צו זען אַרומגיין „אויף דער פֿרייהייט, שיינהייט, וואַרהייט און אַ צוים“.²²

3

אין סינסינעטי

דוד עדעלשטאַט בלייבט ניט לאַנג אין ניו-יאָרק.²³ דער פֿאַראיין צו העלפֿן די אימיגראַנטן זאָגט זיך אָפּ צו קאַלאַניזירן די „עם-עולם“-גרופעס, און זיי צעפֿאַלן זיך.²⁴ עדעלשטאַט פֿאַרט דעמאַלט אָפּ צו זיינע ברידער אין סינסינעטי (מיטל-מערב פֿון די פֿאַראייניקטע שטאַטן).

סינסינעטי האָט אין די 80ער יאָרן געהאַט אַ באַפֿעלקערונג פֿון אַרום 300.000 נפֿשות, דערפֿון אַ דריטל דייטשן און קנאַפע פֿינף פּראָצענט יידן. צווישן די דייטשן איז שוין אין די 60ער יאָרן געווען אַ באַדייטנדיקער רעוואָלוציאַנערער עלעמענט. אין 1870 קומט דאָרט פֿאַר דער טרייד-יוניאָן-קאָנגרעס פֿון דער „נעשאַנעל לייבאַר יוניאָן“ (געגרינדעט אין 1866). בעת דער גרינדונג פֿון דער אַמעריקאַנישער סאַציאַליסטישער אַרבעטער-

פארטיי, צום סוף פֿונעם יאָר 1877, ווערט באַשטימט, אַז איר צענטראַל-קאָמיטעט זאָל זיך געפֿינען אין סינסינעטי. אין די 70ער יאָרן גייט דאָרט אַרויס אַ טעגלעכע סאָציאַליסטישע צייטונג.²⁶

די איבערוועגנדיקע מערהייט פֿון דער יידישער איינגעוואַנדערטער באַפֿעלקערונג אין סינסינעטי איז אין די 80ער יאָרן, און טיילווייז אויך אין די 90ער, באַשטאַנען פֿון פֿרומאַקעס, וועלכע פֿלעגן אָפֿטמאַל אין זיי-ערע בתי-מדרשים פֿירן געשלעגן איבער עליות און פיבודים.²⁷

דער בורזשואַזער יידישער ישוב פֿון סינסינעטי, דער עלטסטער אין מיטל-מערב פֿון די פֿאַראייניקטע שטאַטן, איז געווען דער מיטלפונקט פֿון דער באַוועגונג פֿאַר רעפֿארמירן די יידישע רעליגיע. זינט 1854 דערשיינט דאָרט דער אָרגאַן פֿון די רעפֿאָרם-ייִדן, "The American Israelite"; זינט 1875 געפֿינט זיך דאָרט דער סעמינאַר פֿאַר רעפֿאָרם-ראַבינערס, "The Hebrew Union College", דער "פֿאַרבאַנד פֿון יידישע געמיינע-דעס" און אַנדערע צענטראַלע יידישע בורזשואַזע רעפֿאָרם-אַנשטאַלטן. טריי צו אירע קלאַסן-אינטערעסן, האָט אַט די ליבעראַלע יידישע בורזשואַזיע אין סינסינעטי גאַרנישט ניט געטאָן פֿאַר העכערן דעם קולטור-ניוואָ פֿון די האַרעפֿאַשנע יידישע מאַסן, וועלכע זי האָט עקספּלאַטירט אין אירע האַנדל-הייער, קליידער- און שוין-פֿאַבריקן, און אויך געהאַלטן אין אָפֿ-הענגיקייט דורך אירע צדקה-אַנשטאַלטן, צו וועלכע די יידישע אַרעם-שאַפֿט האָט געמוזט אַנקומען אין איר נויט.

די אימיגראַציע ברענגט אין סינסינעטי אויך אַ קליינע גרופּע רוסיש-יידישע ראַדיקאַלן: געוועזענע גימנאַזיסטן, לערער, משפּילים אד"גל. ס'זיי-נען געווען צווישן זיי אויך אייניקע פֿון דער "יעליסאַוועטגראַדער ברודער-שאַפֿט" — די "דוכאַוואַניע ביבלייסקאַיע בראַטסטוואַ" (גייטלעך-ביבלי-שע ברודערשאַפֿט) — אַ יידישע טאַלסטאַאַישע סעקטע אין יעליסאַוועט-גראַד (איצט קיראַוואַ), געגרינדעט פֿון דעם שפּעטערדיקן רעפֿארמאַטאַר פֿון יידישן טעאַטער, יעקב גאַרדין (1853—1909).²⁸ די מערהייט מיטגלי-דער פֿונעם ראַדיקאַלן קרייז לעבן פֿון לוינ-אַרבעט. דאָך אינטערעסירן זיי זיך ניט די ערשטע צייט מיט אַמעריקאַנישע אַרבעטער-פֿראַגאַעס. זייער געזעלשאַפֿטלעכע טעטיקייט באַשטייט דער עיקר אין דיסקוטירן פֿראַגעס פֿון דער רוסישער רעוואַלוציאַנערער ליטעראַטור און פֿון דער רוסישער רעוואַלוציאַנערער באַוועגונג. דאָס לעבן אינעם נייעם לאַנד איז זיי נאָך גאַר פֿרעמד, זיי ווייסן ווייניק פֿון דער סאָציאַליסטישער באַוועגונג אין סינסינעטי און נאָך ווייניקער פֿון דער אַמעריקאַנישער אַרבעטער-באַוועגונג בכלל. ביסלעכווייז אַבער ווערן זיי אַריינגעצויגן אין דער אַמע-

ריקאנישער אַרבעטער-באַוועגונג. אייניקע פֿון זיי וואַקסן אויס אַלס אַנגע-
זענע טוערס אין דער אַרבעטער-באַוועגונג.

דוד עדעלשטאַט דערנענטערט זיך באַלד צו אַט דעם קליינעם ראַדי-
קאַלן קרייז. זיינע נאַענטע פֿריינט דאָ זיינען צום גרעסטן טייל רוסי־
צירטע יידישע שניידער: זאַלאַטאַראַוו, זאַסלאַווסקי, לוקאַווסקי, מייטוס
א"א. עס דויערט ניט לאַנג, און ער ווערט אויך אַריינגעצויגן אין דער
זעלביקער אינדוסטריע. זיין עלטסטער ברודער האָט אַ גוט-באַצאַלטע שטע-
לע אַלס בוכהאַלטער אין אַ קליידער-געשעפֿט און האַלט אויס אויף זיין
חשבון די יינגערע צוויי ברידער. אַ דאַנק דעם, האָט דוד עדעלשטאַט
בעסערע באַדינגונגען פֿאַר שטודירן, ווי זיינע חברים זאַלאַטאַראַוו און
מייטוס. ער וויל אָבער ניט שטודירן אויפֿן ברודערס חשבון. אים ווילט
זיך לעבן פֿון אייגענער פּראַצע און פֿון פֿיזישער אַרבעט. לערנט ער זיך
אויס אַרבעטן אויף אַ קנאַפּלאַך-מאַשין און הויבט אָן דאָס לעבן פֿון אַ
שאַפֿ-אַרבעטער.²⁰

די ערשטע יאָרן אין סינסינעטי איז דוד עדעלשטאַט, ווי דאָס רוב מיט-
גלידער פֿון זיין קרייז, אַ רוסישער פֿאַלקיסט. זיינע לידער פֿון יענער צייט
פֿאַרנעמען זיך מיט רוסישע סושעטן. אין "Два поэта" ("צוויי פּאָעטן")
דערקלערט ער, אַז "ביי אונדז רוסן" איז ניטאָ קיין גראַם פֿאַרן וואַרט
"Правда" (אמת). אין אַ ליד "Точки" (פינטעלעך) לאַכט ער אויס דאָס
צביעות פֿון אַ רוסישער גענעראַלישער פֿאַמיליע. אין אַן אַנדער ליד
"Наивная мысль" (נאַיווער געדאַנק), דערקלערט ער, אַז ווען מענטשן
וואַלטן פֿאַרשטאַנען, אַז צוויי מאַל צוויי איז פֿיר, וואַלטן זיי ניט געדולדעט
קיין צאָר איבער זיך.²¹

צווישן עדעלשטאַטס פּאַפּירן געפֿינען זיך אויך פֿראַגמענטן פֿון רוסי-
שע רעפֿעראַטן איבער היינע, איבער עסטעטיק און "Что такое Истина?"
(וואָס איז אַזוינס אמת). היינעס לעבן און שאַפֿן איז דעם יוגן עדעלשטאַטן
געווען צו ווייניק באַקאַנט, ער זאַל קאַנען געבן אַ ריכטיקע אַפּשאַצונג
פֿון דעם דאָזיקן דיכטער. היינע זעט אויס ביי אים ווי עפעס אַ סענטי-
מענטאַלער דיכטער, וואָס איז אַ גוטער זון צו זיין מאַמען.

איין ליד עדעלשטאַטס, "Моисей Монтефиоре", וואָס איז גע-
שריבן געוואָרן לכּבוד משה מאַנטעפֿיאַרעס 100טן געבוירנטאָג (24טן
אָקטאָבער, 1884), טראַגט אַ נאַציאָנאַליסטישן כאַראַקטער. עדעלשטאַט
באַזינגט דאָ דעם אַלטן יידיש-ענגלישן פֿילאַנטראָפּ, אַז ער האָט געוואונען
אלוועלטלעכן לויב ניט פֿאַר אַ גלענצנדיקער פֿעדער, ניט פֿאַר קאַלטבלו-

טיק פאָרגיסן אַ ים בלוט, נאָר פֿאַר ליבשאַפֿט און פֿאַר גוטסקייט. ער באַזינגט אויך מאָנטעפֿיאַרעס ליבע צו ציון.

אַנב, איז אַ נאַציאָנאַליסטישער צוגאַנג צו מאָנטעפֿיאַרען אין יענער צייט געווען כאַראַקטעריסטיש אויך פֿאַר אַ גאַנצער ריי אַנדערע טוער אין די ראַדיקאַלע קרייזן פֿון די ייִדישע אימיגראַנטן אין לאַנדאָן און אין אַמעריקע. מאָריס ווינטשעווסקי, אַ שטייגער, האָט צו מאָנטעפֿיאַרעס 100טן געבוירנטאָג אַנגעשריבן אין זיין צייטונג „דער פּוילישער יידל“ אַ ביאָגראַפֿ־פֿישן לייטאַרטיקל. ווינטשעווסקי אַנטשולדיקט זיך דערביי, פֿאַר זיינע אַרבעטער־לייענער, פֿאַרוואַס ער באַשרייבט אַ רייכן יידן: דער נאַמען מאָנטעפֿיאַרע „פֿאַראייניקט אין דינן אויגנבליק די הערצער פֿון אַלע יידן, און דיזער נאַמען דערווייכט קעגן אונדז אַפֿילו די הערצער פֿון אונדזערע שונאים“.

דאָ קומט צום אויסדרוק די ווירקונג פֿון דער נאַציאָנאַליסטישער כּוואַליע אין אָנהויב פֿון די 80ער יאָרן אַפֿילו אויף יענעם טייל פֿון דער ראַדיקאַלער אינטעליגענץ, וואָס איז, אין קעגנזאָץ צו קאַמינערן, ליל־יענבלומען, „הילן א“א, ניט מיטגעריסן געוואָרן מיטן תּשובּה־שטראַם. ס׳איז וויכטיק צו באַמערקן, אַז אַנדערע לידער עדעלשטאַטס פֿון יענער צייט זיינען פֿריי פֿון נאַציאָנאַליזם.

לאַנגזאַם, אָבער אומאויפֿהערלעך הויבט אַן עדעלשטאַט זיך צו אַנטוישן אין אַמעריקע. אין אַ ליד „Из недавнего прошлого“ (פֿון דער ניט־ווייטער פֿאַרגאַנגענהייט), שילדערט ער, וואָס עס איז געוואָרן פֿון זייער גרופּע אינטעליגענטישע אימיגראַנטן: דער מאַלער איז געוואָרן אַ שוסטער. דער פּאָעט — אַ שניידער, און דער פֿילאָסאָף — אַ שמיד... .

ווי אַ סך אַנדערע אימיגראַנטישע אַרבעטער, איז דוד עדעלשטאַט אין דער ערשטער צייט צופֿרידן מיטן אַמעריקאַנער לעבן. די אַרבעט איז אַפֿילו שווער, אָבער די רוסיש־ייִדישע אימיגראַנטן מעסטן אין אָנהויב זייערע פֿאַרדינסטן מיט דער מאַס פֿון דער ניט־אינדוסטריעלער אַלטער היים. זייער לעבנס־שטייגער איז דער זעלבליקער, וואָס אין אַלטן שטעטל, די באַדערפֿענישן זיינען באַשיידענע, באַטראַכטן זיי זיך דעריבער פֿאַר גרויסע פֿאַרדינערס און זעען אַ געוויסע צייט בלויז פּאָזיטיווס אין זייער נייער היים. אַרויסגעריסן זיך פֿונעם צאַרישן רוסלאַנד, ווערן זיי פֿאַר־בלענדט פֿון די בורשוואַז־דעמאָקראַטישע אינסטיטוציעס אין אַמעריקע. באַזונדערס מאַכט אויף זיי אַ גוואַלדיקן איינדרוק דאָס פֿעלן פֿון אויסנאָם־געזעצן קעגן יידן. אַזוי גלויבט אויך עדעלשטאַט אַ היפשע צייט אין דער אַמעריקאַנישער פֿרייהייט. ווען ער קריגט אַ פֿאַמיליע־בילד פֿון דער אַלטער

היים, ענטפערט ער דער פֿאַמיליע אין זיין פֿריער דערמאָנטן רוסישן ליד (פֿאַמיליע־פֿאַרטרעט), אַז ער וועט זיין גליקלעך, ווען דער פֿאַטער וועט זיך שוין געפֿינען אין אַמעריקע, אינעם „לאַנד פֿון פֿרייהייט“, וואו ער וועט קאָנען „רואיק אַפֿאַטעמען פֿון דעם שטורעם, פֿונעם לעבן־שלעכטן וועטער“.

שוין ביים פֿאַרלאָזן רוסלאַנד איז עדעלשטאַט דורכגעדרונגען מיט סאַציאַלע סענטימענטן. דער ראַדיקאַלער קרייז פֿון זיינע באַקאַנטע איז מער אַדער ווייניקער געווען באַגייסטערט פֿאַר די רוסישע רעוואָלוציאַ־נערע פֿאַלקטיסן, פֿאַר די „נאַראַדאָוואַלצעס“. אָבער קיינער פֿון אַט די יידישע אינטעליגענטן האָט ניט געהאַט קיין שום דערפֿאַרונג אין דער פֿראַקטיק פֿון דער אַרבעטער־באַוועגונג. די יעניקע פֿון זיי, וואָס זיינען שפּעטער געוואָרן אָנגעזעענע אַרבעטער־פֿירער, האָבן זיך באַקאַנט מיטן פֿראַלעטאַרישן קלאַסן־קאַמף ערשט אויפֿן באַדן פֿון אַמעריקע. אין די גרעסערע אינדוסטריעלע צענטערס האָט דאָס געדויערט ווייניקער צייט. אין סינסינעטי האָט עס געדויערט לענגער. סוף־פֿל־סוף אָבער דערגרייכט די כוואַליע פֿונעם פֿראַלעטאַרישן קלאַסן־קאַמף אויך צו דעם יידישן ראַדי־קאַלן קרייז אין סינסינעטי און אויך צו דעם 19־20־יאַריקן שאַפֿ־אַרבעטער דוד עדעלשטאַט.

4

ערשמע טריט אין דער אַרבעטער־באַוועגונג

דוד עדעלשטאַט געפֿינט ניט אין אַמעריקע קיין יידישע אַרבעטער־באַוועגונג. זי הויבט זיך אָן ערשט אין זיין צייט. אַ טייל יידישע איינוואַנ־דערער, וואָס זיינען אָנגעקומען גלייכצייטיק מיט עדעלשטאַטן (זומער 1882), ווערן אַ געוויסע צייט — ניט באַוואוסט־זיניקערהייט — אויסגע־נוצט פֿאַר שטרייק־ברעכעריי.²² אַפֿילו מיט עטלעכע יאָר שפּעטער, ווען ענערגישע יידישע אַרבעטער־טוער, געשטיצט פֿון דער דייטשישער אַר־בעטער־באַוועגונג אין אַמעריקע, הויבן אָן אַרגאַניזירן יידישע טרייד־יוניאָנס (פֿראַפֿאַראיינען), קומט זיי אָן די אַרבעט זייער שווער. דער שטראָם פֿון עמיגראַציע האָט פֿסדר געבראַכט נייע רעקרוטן פֿאַר די „סוועט־שעפּער“, וואו די אימיגראַנטן פֿלעגן אין אומגעזונטע באַדינגונגען,

פֿאַר אַ נישטיקן לוי, שוויצן ביי דער אַרבעט פֿון 14 ביז 16 שעה. אַ היפשער טייל פֿון אָט די נייע יידישע שאַפֿ-אַרבעטער איז באַשטאַנען פֿון נעכטיקע קליינבירגער, וואָס האָבן געשטרעבט אַפּצושפּאַרן גענוג געלט, כדי אַליין צו עפֿענען שוויץ־פֿאַבריקלעך, זיך נעמען צו פּעדלעריי, אָדער צו קליינקרעמעריי.

די אַרבעטער־באַוועגונג אין אַמעריקע האָט שוין דעמאָלט געהאַט דורכגעמאַכט אַ ריי הערשאַישע קאַמפֿן. באַזונדערס מוטיק האָבן די אַמע־ריקאַנער אַרבעטער געקעמפֿט אין די קריזיס־יאָרן 1873—1880, ווען די בורזשואַזיע האָט ביי זיי אַוועקגענומען אַלע זייערע דעראַבערונגען, האָט פֿאַרפֿאַלגט מיט ווילדסטער אַכזריות די אַרבעטלאָזע³³ און פֿאַראורטיילט צום טויט אַ ריי מיטגלידער פֿון דער רעוואָלוציאַנערער קוילנרגרעב־אַרגאַניזאַציע „מאָלי מעגווייערס“. די שטרייקנדיקע איזנבאַן־אַרבעטער אין 1877 פֿאַרטיידיקן זיך מוטיק קעגן דער באַוואַפֿנטער מאַכט פֿון זייערע באַלעבאַטים. אין סט' לואיס גרינדן דעמאָלט די אַרבעטער־אַרגאַניזאַציעס און סאַציאַליסטן אַ שוץ־קאַמיטעט, וואָס האָט אין משך פֿון צוויי טעג געהאַלטן די מאַכט אין שטאַט.³⁴ ווען אין אָנהויב פֿון די 80ער יאָרן בליט ווידער אויף די אַמעריקאַנער אינדוסטריע, און נאָך מיט מער שוואונג ווי פֿריער, וואַקסט שטאַרק אויס די אַרבעטער־אַרגאַניזאַציע „נאַיטס אָו לייבאַר“ (ריטער פֿון אַרבעט), וואָס ציילט אַרום 700.000 מיטגלידער, און צווישן זיי אַ היפשע צאָל רעוואָלוציאַנער געשטימטע. זי האָט אויך צווישן אירע פֿירער אַזוינע, וואָס אַנערקענען די איינהייטלעכע אינטערעסן פֿונעם אַרבעטער־קלאַס און דעם אומקאַמפּראַמיסלעכן קעגנזאַץ צווישן די אינטערעסן פֿון אַרבעט און קאַפיטאַל.³⁵ זיי שטרעבן צו פֿאַראייניקן אין איין אַרגאַניזאַציע אַלע אַרבעטער פֿון אַמעריקע אָן אונטערשייד צווישן קוואַליפֿיצירטע און ניט־קוואַליפֿיצירטע, סיי מענער, סיי פֿרויען, ווייסע און שוואַרצע. אין דער צייט פֿון דער דעפּרעסיע (1883—1885), ווען די אַרבעטסגעבער האָבן שטאַרק געשניטן די שכירות פֿון די האַלב־ און ניט־קוואַליפֿיצירטע אַרבעטער, ווערן די דאָזיקע אַרבעטער געפֿירט אין שטרייק דורך די „ריטער פֿון אַרבעט“. אָבער די פֿאַך־יוניאָנס פֿון די מערסטנס איינגעבוירענע, קוואַליפֿיצירטע אַרבעטער האָבן באַטראַכט די הויפט־זעכלעך אימיגראַנטישע.³⁶ ניט־קוואַליפֿיצירטע אַרבעטערשאַפֿט ווי אַ גע־פֿאַר פֿאַר זייערע פּריווילעגירטע אינטערעסן און האָבן זיך אַרגאַניזירט באַזונדער. אויף אַ צוואַמענפֿאַר אין פיטסבורג, אין נאָוועמבער 1881, גרינדן זיי די „פֿעדעריישאַן אָו אַרגעניזוד טרעיד ענד לייבאַר יוניאָנס אָו די יונייטעד סטעיטס ענד קענעדע“ (פֿעדעראַציע פֿון אַרגאַניזירטע

פאך- און ארבעטער-יוניאנס אין די פאראייניקטע שטאטן און קאנאדע). זי ווערט שפעטער (1886) רעארגאניזירט אין דער נאך איצט עקזיסטירנד-דיקער ארגאניזאציע „אמעריקען פעדעריישאן אוו לייבאר“ פון „פיור ענד סימפל“ (ריינעם און פשוטן) טרעיד-יוניאניזם אדער עקאנאמיזם. די פריווילעגירטע לאגע פון די איינגעבוירענע לגבי די איינגעוואנדן-דערטע ארבעטער האט, ווי ס'ווייזט אן ענגעלס, שטארק געשטערט דער אמעריקאנער ארבעטער-באוועגונג.²⁷

די ראדיקאלע עלעמענטן צווישן די יידישע ארבעטער האבן שפע-טער זיך גענומען דערנענטערן צו די „ריטער פון ארבעט“; אבער מער באאיינפלוסט זיינען זיי געווארן פון די דייטשע סאציאליסטן און אנארכיסטן. די דייטשישע שפראך איז דעם ראדיקאלן יידישן ארבעטער געווען מער צוגענגלעך ווי ענגליש. דערצו נאך זיינען דעמאלט די ראדיקאלע דייטשי-שע ארבעטער געווען דער אקטיווסטער עלעמענט אין דער אמעריקאנישער ארבעטער-באוועגונג. די גרענעץ-ליניע צווישן סאציאליזם און אנארכיזם איז נאך דעמאלט ניט געווען פעסט געצויגן אין דער אמעריקאנער ארבעטער-באוועגונג. אפילו מיט א פאר יאר שפעטער, אין 1884—1885, האט דער „שווארצער“ אפטייל פון דער אנארכיסטישער „אינטערנאציא-נאלער ארבעטער-אסאציאציע“ אין אמעריקע פארשפרייט אין טויזנטער עקזעמפלארן פארשיידענע סאציאליסטישע ליטעראטור („ארבייטער-פריינד“, מאי 1886).

דער לאנדאנער „ארבייטער-פריינד“, וואס איז אויך געווען דער הויפט-ארגאן פון דער יידישער ארבעטער-באוועגונג אין אמעריקע, האט זיך אפיציעל דערקלערט פאר אן „אומפארטייאיש-סאציאליסטישער ציי-טונג“. אויגוסט שפי, ²⁸ דער רעדאקטאר פון דער שיקאגער „ארבעטער-צייטונג“ און די איבעריקע שיקאגער אנארכיסטן ווערן אין „ארבייטער-פריינד“ אנגערופן „באקאנטע סאציאליסטן“. מאָריס ווינטשעווסקי און פיליפ קראנץ בייזערן זיך דאָרט אויף יענע אנארכיסטן, וועלכע טראָגן אַרײַן סיכסוכים אין דער אַרבעטער-באוועגונג צוליב זייערע צוקונפֿט-פלענער. ווינטשעווסקי און קראנץ האָבן דעמאלט געהאלטן, אַז די אַנאַר-כיסטן-קאָמוניסטן, וואָס זײַנען קעגן יעדן מין מלוכה, און די סאָציאליסטן, וואָס אַנערקענען אַ „מלוכה פֿון אַרבעטער“, קאָנען אַרבעטן האַנט בײַ האַנט בײַ „דעם אַנדערן טאַג נאָך דער סאָציאַלער רעוואַלוציאָן“... זײַער „אומפארטייאישע סאציאליסטישע צייטונג“ האט אגירט, אַז די אַרבעטער האָבן גאַרניט צו דערוואַרטן פֿון דעם פאַרלאַמענט, פֿון די טרעיד-יוניאָנס, פֿון די קאַאָפּעראַטיוון אדײַגל, ווייל די „שקלאַפֿעריי פֿון דעם אַרבעטער

קאן נאָר דאָן נעמען אַ סוף, ווען זיי וועלן צוזאַמען אויפֿשטיין קעגן זייערע אונטערדריקער און מאַכן די סאַציאַלע רעוואָלוציאָן (דאָרט, סעפטעמבער 1886). די ערשטע צייט האָט דער „אַרבעטער-פֿריינד“ נאָך רעקאַמענדירט די אויפֿגעקלערטע אַרבעטער זיי זאָלן זיך באַנוצן מיט דער וואָל-קאַמפּאַניע „צו מאַכן פּראָפּאַגאַנדע אין פֿאַלק, צו דערקלערן די לערע פֿון סאַציאַליזמוס“. שפעטער אָבער טרעט אַרויס דער „אַרבעטער-פֿריינד“ אינגאַנצן קעגן דעם פּאַרלאַמענטאַרישן קאַמף. ערב די וואָלן פֿונעם יאָר 1886 האָט דער „אַרבעטער-פֿריינד“ געוואָרנט די אַרבעטער קעגן דעם „וואָל-שווינדל“ און צו זיי גערופֿן: „וואָטירט [שטימט] ניט, אַרבעטער!“, נאָר „לערנט די סאַציאַלע פּראָג, לעזט די סאַציאַליסטישע צייטונגען און ביכער און אַרגאַניזירט זיך צום קאַמף מיט די קאַפיטאַליסטישע וועלף“ (דאָרט, יולי 1886).

די דאָזיקע עקלעקטיש־טעאָרעטישע זאָרגלאָזיקייט און ניט־שטאַנד־האַפֿטיקייט, וואָס כאַראַקטעריזירט דעם אומגעווינער גידעריקן טעאָרעטישן ניוואָ פֿון דער אַרבעטער־באַוועגונג אין דער יידישער סביבה, האָבן מעג־לעך געמאַכט די צוזאַמענאַרבעט פֿון די סאַציאַליסטן מיט די אַנאַר־כיסטן און די אויסבילדונג פֿון גרופּעס „אומפּאַרטייאישע סאַציאַליסטן“, ווי דאָס איז געווען דער פֿאַל מיטן „אַרבעטער-פֿריינד“ און מיט דער ווינטשעווסקי־גרופּע.

אין די פֿאַלן ווידער, ווען די סאַציאַליסטן פֿלעגן זיך יאָ אַפּגרענעצן פֿון די אַנאַרכיסטן, פֿלעגט זייער אַטאַקע אויפֿן אַנאַרכיזם אָפֿט געמאַכט ווערן פֿון אַפּאַרטוניסטישע פּאַזיציעס. די יעניקע, וואָס האָבן זיך גע־האַלטן פֿאַר סאַציאַליסטן, זיינען דאָך אין זייער גרעסטער מערהייט געווען אונטער דער ווירקונג פֿונעם רעכטן פֿליגל פֿון דער דייטשישער סאַציאַל־דעמאָקראַטיע, — מער אונטער דער ווירקונג פֿון לאַסאַלן, איידער פֿון מאַרקסן. דאָס האָט, נאָטירלעך, בלוזי געגאַסן וואָסער אויף די רעדער פֿון די הוראַר־רעוואָלוציאָנערע אַנאַרכיסטישע פּראָזיאָרן. דער רעפּאָר־מיזם און דער אַנאַרכיזם זיינען אין תּוך צוויי זייטן פֿון איין און דער זעלביקער מוטבע. זייער סאַציאַלע באַזע אין אַמעריקע איז געווען די אַקאַרשט פּראַלעטאַריזירטע, עמיגראַנטישע מאַסע, וואָס האָט זיך געפֿילט פֿאַרלירן אינעם הויך־קאַפיטאַליסטישן גיהנום. זיי זיינען געווען דער אויסדרוק פֿון קליינבירגערלעכע פּאַראָרטיילן און השגות. ניט האָבנדיק קיין געדולד פֿאַר אַ לאַנגדויערנדיקן סיסטעמאַטישן קלאַסן־קאַמף, האָבן אַט די צעטומלטע אימיגראַנטן אַלץ געטראַכט ווי אַזוי און וואָס גיכער זיך אַרויסצורייסן פֿונעם אַרבעטער־שטאַנד. אויף אַט דעם עלעמענט האָט

הויפטזעכלעך זיך געשטיצט דער אַנאַרכיזם סיי אין ענגלאַנד, סיי אין אמעריקע.

אַ היפשע ראַלע אין דעם דערפֿאַלג פֿונעם אַנאַרכיזם צווישן ברייטע שיכטן יידישע אַרבעטער אין אמעריקע אין די 80ער און אין אָנהויב פֿון די 90ער יאָרן האָט אויך געשפּילט דער אַפּאַרטוניזם פֿון דער סאָציאַליסטישער באַוועגונג, וועלכע איז געווען אַנגעפֿירט פֿון דייטשישע סאָציאַל־דעמאָקראַטן, דאָס רוב געוועזענע לאַסאַליאַנער. „דער אַנאַרכיזם פֿלעגט ניט זעלטן זיין אַ מין שטראַף פֿאַר די אַפּאַרטוניסטישע זינד פֿון דער אַרבעטער־באַוועגונג“, זאָגט לענין.⁴⁰ עס איז דערפֿאַר געווען גאַנץ נאָ טירלעך, אַז דער אַנאַרכיזם, וואָס איז לויט לענינס טרעפֿלעכן אויסדרוק „אַ לייבלעכער ברודער פֿונעם אַפּאַרטוניזם“ האָט — אַ דאַנק זיין קריטיק פֿון דער פֿרידלעכער פּשרה־מאַכערישער טאַקטיק פֿון דער סאָציאַל־דע־מאָקראַטיע — דעמאָלט געוואונען אַ באַדייטנדיקן איינפֿלוס צווישן די רעוואָלוציאַנער־געשטימטע אַרבעטער.

דעם גרעסטן איינפֿלוס אויף די יידישע אַנאַרכיסטן אין אמעריקע האָט געהאַט יאַהאַן מאַסט, דער רעדאַקטאָר פֿון דער דייטשישער אַנאַר־כיסטישער צייטונג „פֿרייהייט“. מאַרקס און ענגעלס זיינען געווען שטאַרקע קעגנער פֿון מאַסטן אַפֿילו אין יענע יאָרן, ווען מאַסט איז נאָך געווען אַ סאָציאַל־דעמאָקראַט און זיין צייטונג — אַ סאָציאַליסטישע. אין זיין בריוו צו זאָרגען פֿונעם 19טן סעפטעמבער 1879, כאַראַקטעריזירט מאַרקס מאַסטן אַלס „אַ מאַן פֿון קינדערשן ערגייץ און אַן גייסטיקער פֿעסטקייט“. ווען בערנשטיין וואַרפֿט פֿאַר מאַסטן, אַז ער איז „צו רעוואָלוציאַנער“, שרייבט מאַרקס: „מיר [מאַרקס און ענגעלס] וואַרפֿן אים פֿאַר, אַז זי [די „פֿרייהייט“] האָט ניט קיין רעוואָלוציאַנערן אינהאַלט, נאָר זי מאַכט בלויז רעוואָלוציאַנערע פֿראַזעס“ (אונטערגעשטראַכן פֿון מאַרקסן), און אַז מאַסט פֿאַרשפּרייט „פלענער פֿון אידיאַטישע געהיימע פֿאַרשווערונגען“.

סינסניעטי איז געווען איינע פֿון די שטעט, אין וועלכע מאַסט האָט געהאַט נאָענטע חברים. דאָך איז ביי עדעלשטאַטן ניטאָ קיין אַנדייטונג, אַז מאַסט זאָל אים האָבן באַאיינפֿלוסט אין דער ערשטער העלפֿט פֿון די 80ער יאָרן. מעגלעך, אַז דאָ האָט מיטגעשפּילט דער פֿאַקט, וואָס דער רוסיפֿיצירטער עדעלשטאַט האָט שווער פֿאַרשטאַנען די דייטשע שפּראַך (ער האָט אויך שפּעטער געקענט ענגליש בעסער ווי דייטש). זיכער איז

אבער, אז א טיפערן איינפלוס, ווי מאסט, האט אויף עדעלשטאטן געהאט איינער פון די פֿינף שיקאגער מארטירער, אלבערט פארסאנס, רעדאקטער פון דער ענגלישער אַנאַרכיסטישער צייטונג „אלאַרם“ אין שיקאגאַ.

5

דער קאמף פֿאַר אַן אַכט־שעהדיקן אַרבעטס־טאָג

די שטארקסטע ווירקונג אויף עדעלשטאטס לעבן און שאפֿן האָט גע- האָט דער קאמף פֿאַרן אַכט־שעהדיקן אַרבעטסטאָג פֿון די אַמעריקאַנער אַרבעטער־מאַסן און דער מאַרטירער־טויט פֿון זיינע אַנפֿירער אין שיקאַגאַ. די פֿאָדערונג פֿון אַן אַכט־שעהדיקן אַרבעטסטאָג ווערט אַרויסגע- שטעלט אין אַמעריקע באַלד נאָכן בירגערקריג פֿון 1861—1865, ווען די אַמעריקאַנער אינדוסטריע האָט זיך גענומען ברייט פֿאַנאַנדערוואַקסן. דער צוזאַמענפֿאַר פֿון די אַמעריקאַנער אַרבעטער־יוניאָנס אין באַלטימאָר (1866) באַשליסט צו פֿאָדערן אַ געזעץ, וואָס זאָל באַגרענעצן דעם אַרבעטסטאָג ביז אַכט שעה. מיט דריי יאָר שפּעטער ווערט אין באַסטאָן אַראַגאַניזירט אַן „אַכט־שעה־ליגע“, וואָס פֿירט פֿאַר דעם אַ באַדייטנדיקע שריפֿטלעכע פּראָפּאַגאַנדע. אינעם אָנהויב פֿון די 70ער יאָרן קומען פֿאַר גרויסע דע- מאַנסטראַציעס פֿאַר אַן אַכט־שעהדיקן אַרבעטסטאָג. מאַרקס האָט עס באַ- טראַכט ווי אַ פּאָליטישע באַוועגונג,⁴⁵ און אַלע אַמעריקאַנישע סעקציעס פֿונעם 1טן אינטערנאַציאָנאַל האָבן זיך באַטייליקט אין דער דאָזיקער באַוועגונג. די בורזשואַזיע ענטפֿערט מיט רעפּרעסיעס קעגן דעם רעוואַ- לוציאָנערן אַוואַנגאַרד. ווען ס'ברעכט אויס די גרויסע שריפֿה אין שיקאַגאַ (אָקטאָבער, 1871), ווערן די מיטגלידער פֿונעם 1טן אינטערנאַציאָנאַל באַשולדיקט אין אונטערצוינדן די שטאַט.⁴⁶ דאָך איז די רעגירונג געצוואונ- גען איינצופֿירן דעם אַכט־שעהדיקן אַרבעטסטאָג אין מלוכהשע אונטער- נעמונגען. די באַוועגונג פֿאַרן אַכט־שעהדיקן אַרבעטסטאָג ווערט אָפּגע- שוואַכט בעתן קריזיס אין די שפּעטע 70ער יאָרן. זי ווערט אָבער באַנייט מיט אַ שטאַרקן אימפעט אין די 80ער יאָרן. די אַמעריקאַנער אַרבעטער גלויבן דעמאָלט, אז דער אַכט־שעהדיקער אַרבעטסטאָג וועט אָפּשאַפֿן אַר- בעטסלאָזיקייט און וועט, אַזוי אַרום, באַדייטנדיק פֿאַרבעסערן די לאַגע

פונעם גאנצן ארבעטער־קלאס. די פֿעדעראציע פֿון די פֿאך־יוניאנס, וואָס האָט צוערשט ווייניק דערפֿאָלג אָפֿילו צווישן קוואַליפֿיצירטע אַרבעטער, וואַקסט באַדייטנדיק אויס, ווען זי נעמט אָן, אויף איר 4טן צוזאַמענפֿאַר אין שיקאַגאָ (אַקטאָבער, 1884), דעם פּאָפּולערן לאַזונג: „אַן אַכט־שעה־דיקער אַרבעטסטאַג פֿאַר די אַמעריקאַנער אַרבעטער ביזן 1טן מאַי 1886.“ זי באַשליסט עס אויסצוקעמפֿן דורך אַ גענעראַל־שטרייק. די 5טע קאַנווענ־שאַן (דעצעמבער, 1885) באַשטעטיקט דעם באַשלוס. די דורכפֿירונג פֿונעם שטרייק ווערט איבערגעגעבן צו די אַרטיקע יוניאָנס.⁴¹

די ברייטע מאַסן אַמעריקאַנער אַרבעטער האָבן מיט באַגייסטערונג דערוואַרט עפעס אומגעוויינלעכס פֿון דעם גענעראַל־שטרייק.⁴² אָבער אַחוץ די העצעס, וואָס די קאַפיטאַליסטישע פּרעסע האָט געפֿירט קעגן דעם געפּלאַנטן גענעראַל־שטרייק, איז די „אַכט־שעה־באַוועגונג“ באַקעמפֿט געוואָרן (פֿון רעכטס און פֿון „לינקס“) אויך מצד דער אַפּאַרטוניסטישער אַרבעטער־פֿירערשאַפֿט.⁴³ דער רעכטער יוניאָן־ביראָקראַט פּאָדערלי און דער „לינקער“ אַנאַרכיסט מאַסט האָבן ביידע געטענהט, אַז אַן אַכט־שעה־דיקער אַרבעטסטאַג מוז באַגלייט ווערן מיט אַ פֿאַרקלענערונג פֿון דעם אַרבעטסלויזן, און וועט, אַזוי אַרום, גאַרניט געבן די אַרבעטער. דער פֿאַררעטער פּאָדערלי, וועלכער גייט שפּעטער אינגאַנצן אַריבער צו דער בורזשואַזיע, שיקט אַרויס אַ געהיימען צירקולאַר צו די „ריטער־אַרגאַ־נייאַציעס, אַז די אַרבעטער זאָלן זיין פֿאַרויכטיק און זיך ניט איילן צו שטרייקן. מאַסט, ווידער, רופֿט די אַרבעטער, אַנשטאַט צו קעמפֿן פֿאַרן אַכט־שעה־דיקן אַרבעטסטאַג, זיך תּיכּף באַוואַפֿענען פֿאַר אַ רעוואַלוציע אויף אַראַפּצוואַוואַרפֿן דעם קאַפיטאַליזם אינגאַנצן. אויף אַ פֿאַרוואַמלונג, ערב דעם גענעראַל־שטרייק, דעמאָנסטרירט מאַסט מיט אַ ביקס אין האַנט, ווי אַזוי מען דאַרף „קעמפֿן“ קעגן דעם קאַפיטאַליזם. ער לערנט ווי אַזוי צו מאַכן דינאַמיט־באַמבעס, ווי אַזוי צו פֿאַרכאַפֿן די טעלעגראַפֿן. אַלס אַן אַקט פֿון סאַציאַלער נקמה רעקאַמענדירט ער, אַז די „טעכטער פֿונעם פּראַלעטאַריאַט — די דינסטן“ — זאָלן אַריינטאָן „אַ קליין ווייניק גיפֿט אין די שאַמפּאַניער־גלעזער“ פֿון די בורזשואַזע טרינקער...⁴⁴ עס פֿאַר־שטייט זיך, אַז מיט דעם האָט מאַסט נאָר געקאַנט דעוואַגאַניזירן דעם קאַמף פֿאַרן אַכט־שעה־דיקן אַרבעטסטאַג.⁴⁵

איבער שלעכטער אַנפֿירונג האָט דעם 1טן מאַי 1886 געשטרייקט בלויז אַ קליינער טייל פֿון דער אַרגאַניזירטער אַרבעטערשאַפֿט. דאָך האָט איבער אַ העלפֿט פֿון די אומגעפֿער 350 טויזנט שטרייקער געוואונען די אַרויס־געשטעלטע פֿאָדערונג.

אנדערש איז געווען די לאַגע אין שיקאַגאַ, וואו עס האָבן געשטרײקט 80 טויזנט אַרבעטער, — ביי אַ פֿערטל פֿון די באַטייליקטע אינעם גענע־ראַל־שטרייק איבערן גאַנצן לאַנד.⁵²

דער קלאַסן־קאַמף אין שיקאַגאַ האָט אַנגענומען שאַרפֿע פֿאַרמען זינט פֿעברואַר 1886, ווען ס׳האַט זיך אַנגעהויבן דער שטרייק אין דער לאַנד־ווירטשאַפֿטלעכער מאַשינען־פֿאַבריק פֿון מעקקאַרמיק, — איינער פֿון די אייגנטימער פֿון דער איינפֿלוסרייכער צייטונג „שיקאַגאַ־טריביון“. די שיקאַגער פּאָליציי האָט די אַרבעטער, און באַזונדערס די איינגעוואַנדערטע, פֿסדר טעראַריזירט. זי פֿלעגט ברוטאַל זיך אַרײַנרייסן אין זייערע פֿאַר־זאַמלונגען, שלאַגן, און יאַרנלאַנג, דורך פֿאַרשיידנערליי מאַכנאַציעס אַוועק־גענומען ביי זיי דאָס וואַלרעכט.⁵³ אַלבערט פֿאַרסאַנס אין „אַלאַרם“ און אויגוסט שפּיז אין „אַרבעטער־צייטונג“ האָבן גערופֿן צו אַ באַוואַפֿנטער דעמאָנסטראַציע פֿאַרן אַכט־שעהדיקן אַרבעטסטאַג דעם 1טן מאַי 1886. ניט געקוקט אויף דעם, איז דער ערשטער טאַג פֿונעם גענעראַל־שטרייק אַריבער פֿרידלעך. צווישן די ערשטע 40 טויזנט, וואָס האָבן אַוועקגעלייגט די אַרבעט, זיינען געווען 10 טויזנט האַליץ־אַרבעטער, דעמאָלט אָן אַקטיווער קעמפֿערישער עלעמענט. דעם 3טן מאַי האָבן זיי אָפּגעהאַלטן אַ פֿאַרזאַמלונג לעבן מעקקאַרמיקס פֿאַבריק, מיט אויגוסט שפּיז אַלס הויפּט־רעדנער. אינמיטן פֿון זיין רעדע קומען אַרויס פֿון דער אַרבעט די שטרייקברעכער, באַגלייט פֿון ברוטאַלע דעטעקטיווס. עס ברעכט אויס אַ געשלעג; פּאָליציי מישט זיך אַרײַן, און אָן שום וואַרנונג שיסט זי אין די שטרייקער. עס פֿאַלן פֿיר טויטע. שפּעטער שטאַרבן נאָך צוויי פֿון די אַרום צוואַנציק שווער־פֿאַרוואַנדעטע.⁵⁴

שטאַרק אויפֿגערעגט איבער דעם בורזשואַן פּאַגראַם אויף די ניט־באַוואַפֿנטע אַרבעטער, האָט אויגוסט שפּיז אַנגעשריבן אַ פֿלוג־בלעטל מיטן נאָמען „ראַכע!“ (נקמה), אין וועלכן ער האָט גערופֿן צו אַ באַוואַפֿנטער דעמאָנסטראַציע דעם 4טן מאַי.⁵⁵

די דעמאָנסטראַציע, אויפֿן היימאַרקעט־סקווער, איז דורכגעגאַנגען רואיק. דער מעיאַר (בירגערמייסטער) פֿון שיקאַגאַ איז בייגעווען אויף דער דעמאָנסטראַציע ביז 10 אַזײַגער ביינאַכט. ווען ער האָט געזען, אָז די דע־מאָנסטראַציע גייט דורך רואיק, האָט ער געעצהט דעם פּאָליציי־קאַפיטאַן פֿאַנאַנדערצולאָזן די פּאָליציסטן און איז אַליין אַוועק. פֿאַרסאַנס און שפּיז האָבן שוין געהאַט פֿאַרענדיקט זייערע רעדעס.⁵⁶ אַזוי ווי עס האָט אַנגע־הויבן שטאַרק רעגענען איז דער גרויסער עולם זיך פֿאַנאַנדערעגעגאַנגען. עס איז געבליבן בלויז אַ פֿאַר הונדערט פּערזאָן, וועלכע האָבן געהערט

דעם לעצטן רעדנער, סעמיועל פֿילדן. פּלוצים זיינען זיי אַרומגערינגלט געוואָרן פֿון 176 פּאַליציסטן, וואָס האָבן אָנגעהויבן אַראָפּרייסן די פֿאַר־זאַמלונג אויף זייער ברויטאַלן שטייגער. אַ פּראָוואָקאַטאָר, אַ באַשטעלטער פֿון דער שיקאַגער בורזשואַזיע, וואָרפֿט דעמאָלט פֿון אַ דערבייאַיקן הויף אַ באַמבע אויף דער פּאַליציי. איינער פֿון דער פּאַליציי פֿאַלט טויט, און אַ געוויסע צאָל ווערט פֿאַרוואַונדעט.⁹⁹ דער בורזשואַזער טערראָר הויבט זיך דעמאָלט אָן אין אַ גרויסן מאַסשטאַב. די בורזשואַזע פּרעסע הויבט אויף אַ שטאַרקע העצע קעגן די רעוואָלוציאַנערע אַרבעטער, באַצייכענענ־דיק זיי אַלעמען ווי באַמבע־וואָרפֿערס. די שיקאַגער פֿירער פֿון דער באַוועגונג פֿאַר אַן אַכט־שעהדיקן אַרבעטסטאַג ווערן אַרעסטירט און באַ־שולדיקט אין ערשטן גראַד מאָרד. אַלבערט פּאַרסאָנס, וועמען עס איז גע־לונגען זיך צו באַהאַלטן בעת די אַרעסטן, גיט זיך שפּעטער פֿרייוויליק איבער, פֿדי צו שטיין פֿאַרן געריכט צוזאַמען מיט זיינע חברים. מיט דער צושטימונג פֿון אויגוסט שפּיו, נעמט איבער די רעדאַקציע פֿון דער „אַרבעטער־צייטונג“ דער אַלטער סאָציאַליסט יאַזעף דיטצגען.¹⁰⁰

דער פּראָצעס איז געווען בלויז אַן אָנשטעל. די באַשולדיקונג האָט, אויסער דעם „נקמה־אויפֿרוף“ פֿון אויגוסט שפּיו, ניט געהאַט קיין אַנ־דערע באַווייזן, אַז די אַרבעטער־פֿירער האָבן געהאַט אַ שייכות צום באַמבע־וואָרפֿער. דער בורזשואַזער געריכט האָט אַפֿן דערקלערט, אַז די אַכט אָנגעקלאַגטע ווערן געמשפּט ניט פֿאַר זייערע טאַטן, נאָר פֿאַר זייערע ווערטער. דער אורטייל איז געווען באַשטימט פֿון פֿאַראויס: טויט פֿאַר די, וואָס רופֿן די אַרבעטער צום אַקטיוון קאַמף קעגן דעם קאַפיטאַליזם. בלויז איינער פֿון זיי — ניבע — ווערט פֿאַראורטיילט נאָר צו 15 יאָר גע־פֿענגעניש.¹⁰⁰

6

אונטער דער ווירקונג פֿון דער „שיקאַגער טראַגעדיע“

די שיקאַגער, אַדער די היימאַרקעט־טראַגעדיע, ווי די געשעענישן פֿון מאַי 1886 אין שיקאַגאַ זיינען אָנגערופֿן געוואָרן, האָט דערמוטיקט די אַמעריקאַנער אַרבעטער צום פּאַליטישן קאַמף. אין ניו־יאָרק האָבן די אַרבעטער צום ערשטן מאל געשאַפֿן אַ פֿאַראייניקטן פֿראַנט אויפֿן פּאַ־ליטישן געביט. זיי האָבן אַרגאַניזירט אַ „פֿאַראייניקטע אַרבעטער־פּאַרטיי“

צו דערוויילן זייער קאנדידאט, הענרי דזשארדזש, פֿאַר מעיאַר (בירגער־מייסטער) פֿון ניו־יאָרק. אַ האַלב יאָר שפעטער באַטייליקן זיך מאַסן אַרבעטער אין סינסיעטי און אין שיקאַגאָ אין די פֿרילינג־וואַלן, אונטער דער אָנפֿירונג פֿון דער יוניאָן־לייבאַר־פֿאַרטיי.⁶¹ אומעטום וואַרפֿן זיך אַריין אין קאַמף אויך אַזוינע ראַדיקאַלע עלעמענטן, וואָס זיינען פֿריער ניט געווען טעטיק פּאָליטיש. זיי האָפֿן דורך דעם צו צווינגען די בורזשואַ־אַזיע, זי זאל שאַנעווען די לעבנס פֿון די פֿאַראַרטילטע אַרבעטער־פֿירער אין שיקאַגאָ.⁶² אויך דוד עדעלשטאט וואַרפֿט זיך אַריין אינעם פּאָליטישן קאַמף. ער איז באַזונדערס זייער אַקטיוו אין די מעיאַר־וואַלן אין ניו־יאָרק, וואו ער באַזעצט זיך זומער 1886.⁶³

די פּאָליטישע אָפּגעשטאַנענקייט און דער טעאַרעטישער פּלאַנטער פֿון דער „פֿאַראַייניקטער אַרבעטער־פֿאַרטיי“ ווערן כאַראַקטעריזירט דורכן פֿאַקט, וואָס איר קאנדידאט פֿאַר מעיאַר פֿון ניו־יאָרק איז געווען הענרי דזשארדזש, דער גרונטלייגער פֿון דער בורזשואַזער באַוועגונג פֿאַר אַגראַר־רעפֿאָרם. אַ געוועזענער מאַטראָס, גאַלדגרעבער און בוך־דרוקער, ווערט ער אינעם יאָר 1880 באַרימט דורך זיין בוך „פּראָגרעס און אַרעמקייט“. ער אַטאַקירט דאָרט שאַרף די ערד־אייגנטומער און דערקלערט, אַז דער קוואַל פֿון אַרעמקייט איז פּריוואַט־אייגנטום אויף ערד.⁶⁴ נעמענדיק אָבער אין אַכט, אַז די הויפּט־געפֿאַר פֿאַר דער סאָציאַליסטישער באַוועגונג אין אַמעריקע איז אין יענער צייט געווען די געפֿאַר פֿון סעקטאַנטישקייט, פֿון אָפּגעריסנקייט פֿון די מאַסן, איז ענגעלס געווען צופֿרידן, וואָס די סאָציאַ־ליסטן אין ניו־יאָרק האָבן זיך אָנגעשלאָסן אין דער „פֿאַראַייניקטער אַר־בעטער־פֿאַרטיי“. ענגעלס שרייבט צו זאָרגען (29טן נאָוועמבער 1886): „דאָס, וואָס די ערשטע פּראָגראַם פֿון אַט דער פּאַרטיי איז נאָך פֿאַר־פּלאַנטערט און אויסערסט פֿעלערהאַפּט, אַזוי אַז זי האָט דעם הענרי דזשארדזש אַרויסגעשטעלט פֿאַר אַ פֿאַן, איז עס אַן אומפֿאַרמיידלעך בייז, אָבער אויך בלויז אַ פֿאַרביגייענדיקס.“⁶⁵

די אַמעריקאַנער בורזשואַזיע האָט גוט פֿאַרשטאַנען די געפֿאַר, וואָס אַ פֿאַראַייניקטער אַרבעטער־פֿראַנט באַטייט פֿאַר אירע אינטערעסן. זי האָט דעריבער ניט געזשאַלעוועט קיין געלט צו קויפֿן שטימען פֿאַר אירע קאנדידאטן. דאָך האָט די „פֿאַראַייניקטע אַרבעטער־פּאַרטיי“ באַקומען אין ניו־יאָרק איבער 68 טויזנט שטימען, — אַ גאָר גרויסע צאָל פֿאַר יענער צייט (דער דעמאָקראַטישער קאנדידאט האָט דעמאָלט געזיגט ביי די וואַלן בלויז מיט 90 טויזנט שטימען).

דוד עדעלשטאט פֿאַרבלייבט ניט אין ניו-יאָרק ביז צום וואַל-טאַג. אין אַקטאָבער קומען אָן אין אַמעריקע זיינע עלטערן מיט זייער גאַנץ הויזגעזינד (פֿון קיעוו, וואוהיין זיי האָבן זיך מיט עטלעכע יאָר פֿאַר דעם געהאַט אַריבערגעקליבן פֿון קאַלוגע). דוד עדעלשטאט נעמט זיי אַראָפּ פֿון שיף און פֿאַרט מיט זיי אַוועק צו די עלטערע צוויי ברידער אין סינסינעטי.

*

ווי אַ סך אַנדערע רוסלענדישע ראַדיקאַלן, איז דוד עדעלשטאט ביז צום גענעראַל־שטרייך פֿונעם 1טן מאַי 1886 ניט געווען פֿאַרבונדן מיט די אַרטיקע ייִדיש־רייזנדיקע אַרבעטער. ער האָט געלייענט, געשריבן און גערעדט בלויז אין רוסיש און זיך אינטערעסירט הויפטזעכלעך מיט די אַנגעלעגנהייטן פֿון דער רעוואַלוציאָנערער באַוועגונג אין רוסלאַנד. נאָר דער קאַמף פֿאַרן אַכט־שעהדיקן אַרבעטסטאַג און די וואַל־קאַמפּאַניע אין ניו-יאָרק דערנעענטערט אים און זיין קרייז צום קלאַסנקאַמף אין אַמע־ריקע. דאָ הויבן זיי שוין אָן זיך אינטערעסירן אויך מיט דער ייִדישער אַרבעטערשאַפֿט. האַלטנדיק, אָז אין דער הינטערשטעליקייט פֿון דער ייִדישער אַרבעטערשאַפֿט האָט אַ היפשע שולד די רעליגיע, גיבן זיי זיך אָפּ דער עיקר דעם אַנטי־רעליגיעזן קאַמף. זיי גרינדן אַן אַפיקורסים־קרייזל, צו וועלכן עס שטייען צו אויך ראַדיקאַלע משפּילים, ווי דער דיכטער דוד (זאַהיק) גרינבערג⁶⁶ אד"גל.

עדעלשטאט ווערט אויך טעטיק אויפֿן טרעיד־יוניאָן (געווערקשאַפֿטן)־געביט. ער זוכט צו אַרגאַניזירן אַ פּראָפּעסיאָנעלן פֿאַראיין פֿון זיין קנאַפֿ־לאַך־נייער־פֿאַך און ווערט שפעטער דערפֿאַר אָפּגעזאַגט פֿון דער אַרבעט. ער נעמט אויך אַ שטאַרקן אַנטייל אין דעם קאַמף פֿאַר דער באַפֿרייאונג פֿון די שיקאַגער אַרבעטער־פֿירער און ווערט אַרעסטירט פֿאַר זיין טעטיקייט.⁶⁷

ביז האַרבסט 1887 האַפֿט נאָך עדעלשטאט, אזוי ווי אַנדערע אַרבעטער אין אַמעריקע, אָז דער „סופּרים־קאָרט“ (העכסטער געריכט) אין וואַשינג־טאָן וועט באַשטימען אַ נייעם פּראָצעס פֿאַר די שיקאַגער אַרבעטער־פֿירער. די בורזשאַזע פרעסע האָט פֿאַנאַנדערגעבלאַזן אַט די האַפֿענונג (פּדי אַפּצושוואַכן דעם קאַמף פֿאַר דער באַפֿרייאונג פֿון די אַרבעטער־פֿירער) און צוגלייך כּסדר געהעצט קעגן די אַנגעקלאַגטע און קעגן די אַמעריקאַנער אַרגאַניזירטע אַרבעטער בכלל.⁶⁸

דער העכסטער געריכט האָט באַשטעטיקט דעם טויט-אורטייל אויף די פֿירער. עס זיינען געבליבן בלויז געצייילטע טעג צום אויספֿירן דעם אורטייל, און די אַרבעטער האָבן געדאַרפֿט האַנדלען שנעל און ענערגיש. נאָר זייער מעכטיקסטע אָרגאַניזאַציע, די „ריטער פֿון אַרבעט“, איז סאָ- באַטירט געוואָרן דורך איר פֿאַררעטערישן פֿירער פֿאַודערלי. די „אַמע- ריקען פֿעדעריישאַן אָו לייבאַר“ אָרגאַניזירט אַ פֿראַטעסט-פֿאַרזאַמלונג; אָבער איר קאַנסערוואַטיווער פֿרעזידענט, סעמיועל גאַמפֿערס,⁹⁶ פֿראוויט אויף אַזוי פֿיל זיך אַפּצוגרענעצן פֿון די שיקאַגער אַרבעטער-פֿירער, אַז זיין פֿראַטעסט ווערט אינגאַנצן אַ בלאַסער. עס האָט זיך פֿאַקטיש באַקומען אַ פֿאַראייניקונג מיטן בורזשאַזן כאָר. שאַרף טרעט אַרויס די „סאַציאַל- ליסטישע אַרבעטער-פֿאַרטיי“. אין ניו-יאָרק ווערט דורכגעפֿירט אַ דעמאָנס- טראַציע פֿון 20,000 מאַן מיט געווער אין די הענט. עס זיינען אויך אַנ- געקומען פֿראַטעסטן פֿון דער אַרבעטערשאַפֿט אין אויסלאַנד, דערונטער אויך פֿון די סאַציאַל-דעמאָקראַטן אין דייטשלאַנד.⁹⁷ ביי דער בורזשאַזיע איז אָבער געווען באַשטימט צו טויטן די ענערגישע אַרבעטער-פֿירער. זי לאָזט אַראָפּברענגען אַ סך מיליטער אין שיקאַגאָ, פֿאַרבאַריקאַדירט יעדן צוגאַנג צו דער געפֿענגעניש, וועלכע זי האָט פֿאַרוואַנדלט אין אַ באַלאַ- גערטער פֿעסטונג. דערביי פֿאַרלאָזט זי זיך ניט בלויז אויף איר פֿיזישער מאַכט, נאָר נעמט צו הילף אויך די רעליגיע. אַ גייסטלעכער האָט דעמאָלט געשריבן אין אַ קאַפיטאַליסטישער צייטונג אין שיקאַגאָ:

מען דאַרף זיי הענגען אויף אַ שטריק, וואָס זאָל זיך צוויי, דריי מאָל צערייסן בעתן הענגען. ווי איז בעסער זיי צו הענגען, — אַלע מיט איינמאָל, אָדער צוויי מיטאַמאָל? וועמען פֿריער? פֿאַרסאַנסן און שפּיזן? ניין, בעסער פֿריער ענגעלסן און לינגן, ווייל שפּיז איז נער- ווען; זאָל ער בעסער צוערשט זען, ווי מע הענגט די אַנדערע, פֿדי אים צו קרענקען.⁹⁸

אין איר חיהשער אַכוריות האָט די בורזשאַזיע אויך ניט צוגעלאָזט פֿאַרסאַנסן פֿרוי און קינדער צו געזעגענען זיך מיט אים.⁹⁹ ווי דאָס ווערט דערלויבט אַפֿילו דעם ערגסטן מערדער. אירע פֿאַליצייסטן האָבן אַפּלאַדירט, ווען דער תּליון האָט פֿאַרוואַרפֿן די שטריק אַרום די העלדזער פֿון אירע פֿראַלעטאַרישע קלאַסן-שונאים.

די שיקאַגער מאַרטירער זיינען געגאַנגען צום טויט מיט פֿולער זיי- כערקייט אינעם ענדלעכן זיג פֿונעם פֿראַלעטאַריאַט. זיי זיינען געגאַנגען צו דער תּליה מיט אויסערגעוויינלעכן מוט, ווי מענטשן, וואָס זיינען זיכער, אַז זייער טויט וועט פֿיל אויפֿטאַן פֿאַר זייער לעבנס-אידעאַל. ניט אומ-¹⁰⁰

זיסט האָבן זיך די קאָפיטאַליסטן געשראַקן פֿאַר זייער לעצטן וואָרט און גיך פֿאַרצויגן די פעטליעס אַרום זייערע העלדזער. ווען מען האָט זיך געגרייט צו פֿאַרציען די פעטליעס, האָבן זיך צוערשט דערהערט די היס־טאַריש־געוואָרענע ווערטער פֿון אויגוסט שפּיז: „עס וועט קומען אַ צייט, ווען אונדזער שוויגן וועט זיין אַ סך שטאַרקער ווי די שטים, וואָס איר דערשטיקט היינט!“ דער שריפֿטזעצער אַדאַלף פֿישער האָט אויסגערופֿן: „דאָס איז דער גליקלעכסטער מאָמענט פֿון מיין לעבן!“ פֿאַרסאָגס האָט געוואָלט האַלטן אַ רעדע. ער האָט אָנגעהויבן אַזוי: „וועט מיר דערלויבט זיין צו רעדן, אַ מענער פֿון אַמעריקע! לאַז מיך רעדן, שערף מאַטסאָן! זאַל די שטים פֿון פֿאַלק געהערט ווערן! אַ... — נאָר דער שערף (דער באַאַמטער, וואָס האָט די אויפֿזיכט איבער דער דורכפֿירונג פֿונעם געזעץ) האָט גלייך געגעבן דעם צייכן, און די פעטליעס זיינען תּיכּף פֿאַרצויגן געוואָרן.

געהאַנגען זיינען געוואָרן דעם 11טן נאָוועמבער 1887 פֿאַרסאָגס, שפּיז, ענגעלס און פֿישער. דער 22־יאַריקער מוטיקער האַלץ־אַרבעטער, לואיס לינג, וועלכער האָט גערעדט אין געריכט מיט דער שפּראַך פֿון אַ באַוואוסט־זיניקן פֿראַלעטאַרישן קעמפֿער⁷² און דורך דעם קאַנצענטרירט אויף זיך די הויפּט־שנאה פֿון דער בורזשואַזיע, איז מיט אַ טאַג פֿריער געטויט געוואָרן (דורך מאַרד, אַדער זעלבסטמאָרד) אין זיין קעמערל דורך אַ דינאַ־מיט־אויפֿרייס. צוויי, פֿילדן און שוואַב, האָבן אונטערגעשריבן די פעטיציע פֿון די שיקאַגער אַרבעטער צום גובערנאַטאָר אַגלעסבי, און זייער טויט־אורטייל איז פֿאַרביטן געוואָרן אויף לעבן־לאַנגער תּפֿיסה.⁷³

די בורזשואַזע פרעסע האָט ביי איר גאַנצער בייזוויליקייט ניט גע־קאַנט אַפּשוואַכן דעם געוואָלדיקן איינדרוק, וואָס עס האָט געמאַכט דער העלדנמוט פֿון די שיקאַגער אַרבעטער־מאַרטירער. די דערמאַרדונג פֿון די אַרבעטער־פֿירער האָט די רעוואָלוציאַנערע באַוועגונג ניט אַפּגעשטעלט. פֿאַרקערט, איר אימפעט איז געוואָרן נאָך גרעסער. ס׳זיינען אויך צוגעקומען נייע עלעמענטן, וועמען דאָס חיהשע אַכזריות פֿון דער בורזשואַזיע האָט געעפֿנט די אויגן איינצוזען, אויף וואָס די בורזשואַזיע איז פֿיאַיק, ווען מען רירט אָן אירע קלאַסן־אינטערעסן. די רעוואָלוציאַנערע עלעמענטן האָבן פֿאַרשטאַנען, אַז די בורזשואַזיע האָט אַזוי פֿיל געוואָגט בלויז דער־פֿאַר, ווייל די אַמעריקאַנער אַרבעטערשאַפֿט איז געווען אומוויסנדיק און ניט אַרגאַניזירט. זיי האָבן דערפֿון געמאַכט דעם ריכטיקן אויספֿיר, אַז מען דאַרף מיט באַזונדערער ענערגיע זיך אַפּגעבן אויפֿצוקלערן די הינטער־שטעליקע אַרבעטער־מאַסן און זיי אַרגאַניזירן.

דוד עדעלשטאט איז נאך אין 1887 געווען הויפטזעכלעך אַ פֿאַלקיסט. ער האָט געגלויבט אין אַן אַלגעמיינ־מענטשלעכער גערעכטיקייט און אין אַן אַלגעמיינ־מענטשלעכן געוויסן. דער פֿאַקט, וואָס די אַמעריקאַנער גע־זעלשאַפט האָט געהאַלטן פֿאַר גערעכט און געוויסנהאַפֿטיק צו דערמאַרדן מענטשן פֿאַר זייער טעטיקייט צו פֿאַרבעסערן דאָס לעבן פֿון די ברייטע אַרבעטנדיקע מאַסן, האָט דעריבער געטריבן דעם 21־יאַריקן עדעלשטאט צו פֿאַרצווייפֿלונג. ער איז אַרומגעגאַנגען אַ צעטומלטער, האָט ניט געקאַנט מער אַרבעטן ביי זיין שניידער־פֿאַך. ער פּראַווט זיך ראַטעווען פֿון זיין געדריקטן צושטאַנד דורך אַריבערקלייבן זיך קיין ניו־יאַרק. אָבער אויך דאָרט קאָן ער לאַנג ניט פֿאַרבלייבן. די אַרבעט אין די ניו־יאַרקער שווייך־שעפּער איז געווען שווער, די לעבן־באַדינגונגען שוידערלעכע. ס'פֿעלט אים די צערטלעכקייט פֿון דער היימישער סביבה פֿאַר זיינע צערודערטע נערוון, און ער פֿאַרט באַלד צוריק קיין סינסינעטי.

צוריקגעקומען אין סינסינעטי, איז שוין דוד עדעלשטאט ניט געווען דער זעלביקער, וואָס פֿאַרן עלפֿטן נאַוועמבער 1887. זיין גלויבן אין אַמע־ריקע איז געווען טויט. ער איז אַנגעפֿילט געוואָרן מיט טיפֿן האָס צו איר פֿאַלשער דעמאָקראַטיע און צו אירע קליינע און גרויסע „וואַמפֿירן“, ווי ער האָט עס אויסגעדריקט מיט אַ פֿאַר יאָר שפּעטער אין זיין ליד „נאַטור און מענטש“ („וואַרהייט“, 29טן מערץ 1889):

פֿאַראַן אויך פֿרייע רעפּובליקן,
וואָס זיינען נאָר פֿריי אויף דעם פּאַפֿיר; —
און פֿול מיט קנעכט זיינען דאָרט די פֿאַבריקן,
און יעדער הערשער — אַ וואַמפֿיר.

זיינע רוסישע לידער און פּראָזע פֿון יענער צייט האָבן שוין מאַטיוון פֿון קלאַסן־קאַמף, כאַטש זייער הויפט־מאָטיוו איז נאָך אַלץ די ביטערע אַנטוישונג אין דער בורזשואַזער געזעלשאַפט. פּערזענלעך איז עדעלשטאט אין יענער צייט (1887—1888) געווען „געזונט און גליקלעך“ און „געהאַט פֿריינט“, ווי ער דערמאַנט עס עטלעכע יאָר שפּעטער (8טן יולי 1892) אין אַ בריוו פֿון דענווער צו זיין משפּחה אין סינסינעטי.

גאַר לאַנג בלייבן אין סינסינעטי קאָן ניט עדעלשטאט. אים ציט צום ברויזנדיקן קלאַסן־קאַמף, און אין סינסינעטי איז די באַוועגונג צו לאַנג־זאַם, צו רואיק, זיין באַשלוס צו פֿאַרלאָזן סינסינעטי (אין האַרבסט, 1888) ווערט נאָך באַווירקט דורך זיין, פֿריער דערמאַנטן, פּראַווו צו אַרגאַניזירן אַ טרעיד־יוניאָן אין זיין קנאַפּלאַך־פֿאַך. די באַלעבאָטים שטעלן אים אויפֿן שוואַרצן צעטל און ער ווערט אַרבעטלאָז.⁶⁷

ווי אן אַרבעטלאָזער לעבט איבער עדעלשטאַט זייער שווערע טעג. צווישן זיינע רוסישע מאָנסקריפטן געפֿינט זיך אַ פֿראַגמענט, וואָס פֿאַר- נעמט זיך אויסשליסלעך מיט זיינע ליידין אַלס אַרבעטלאָזער. ער ווענדט זיך דאָרט צו די, וואָס ווערן פֿעט, „נערנדיק זיך מיטן שווייס און בלוט פֿון זייערע ברידער און שוועסטער“; ער לייגט זיי פֿאַר צו נעמען זיין „לעבנס- פֿרילינג“ און „צוזאַמען מיט אים די טרוימען און האַפֿענונגען אויף בעסערע צייטן“, און אים דערפֿאַר געבן „נאָר ברויט“ פֿאַר זיין פֿאַמיליע און „אַ וואַרעמען ווינקל“ פֿאַר זיינע „אַרעמע גרויע זקנים“. — פֿאַר די „שטילע גוטע באַשעפֿענישן, וועלכע האָבן דאָס גאַנצע לעבן זייערס געאַרבעט“ פֿאַרן „קאַמפֿאַרט“ פֿונעם הערשנדיקן קלאָס:

זאַטע, מאַכטהאַבנדיקע בירגער פֿון דער מאָדערנער געזעלשאַפֿט. קרעזן [קרעזוס], צעזאַרן פֿון XIX יאָרהונדערט, איך פֿאַרקויף אייך מיין פֿעל, איך פֿאַרקויף מיין לעבן, מיין פֿלויש. גיט מיר אַרבעט. — — — איך וואַלט שטאַלץ געשטאַרבן פֿון הונגע־טויט, אָבער די משפּחה... — — — זען די מוטער אַ קראַנקע, אַ גרויע, אָפּגעריסן, אָפּגעשליסן. זען די הונגעריקע הילפֿלאָזע מוטער, זען אירע געהיימע טרערן, הערן אירע דערשטיקטע שלוכצן, זען די יונגע שוועסטער אין בלי פֿון אירע פּוּחות, ווי עס שניידן פֿון איר שטיקער די אַרעמקייט און די טאַג־טעגלעכע נויט, ווי זי איז דערשלאָגן פֿון צרות, בעט אויף זיך דעם טויט אַלס איינציקע רעטונג פֿון די פּייניקונגען און וויסטיקייט פֿון אַט דעם שרעקלעכן לעבן. — — — גיט מיר ברויט, ברויט, אַרבעט, אַרבעט!

און עדעלשטאַט שילדערט דעם ענטפֿער פֿון די רייכע — אַז זיי האָבן אַן אים אויך גענוג קנעכט, און דערצו נאָך אַזוינע עכטע קנעכט: „איביק איינגעהויקערטע, איביק שמייכלענדיקע (חנפֿענענדיקע)“ אונטער די קלעפּ פֿון דער קאַפּיטאַליסטישער בייטש; קנעכט, וואָס „לעקן די קנאַפֿל פֿון זייערע באַלעבאַטים און קושן די בייטש, וואָס שלאָגט זיי“. אים באַטראַכט די בורזשואַזיע פֿאַר „גיט קיין צופֿרידענעם, גיט קיין פֿיאיקן קנעכט“. זיי דאַרפֿן אָבער האָבן „פֿאַרפֿולקומטע קנעכט“. און עדעלשטאַט איז מספּים, אַז ער איז טאַקע „אַ שלעכטער קנעכט, גיט קיין פֿאַרפֿולקומטער קנעכט...“ „אַ שלעכטער, אַ האַמעטנער קנעכט“, וואָס האָט אין משך פֿון זיין „פּינפֿ- יאַריקער קנעכטשאַפֿט אויף דעם אַמעריקאַנישן באַדן“ זיך גיט אויסגע- לערנט צו חנפֿענען און צו שווייגן, צוועענדיק „שרייענדיקע אומרעכט“.

7

ערשטע לידער פֿון אַרבעטער-לעבן

אַנהויב נאָוועמבער 1888 קומט דוד עדעלשטאָט ווידער קיין ניו-יאָרק. ס'איז די צייט פֿון ברויזנדיקן פּאָליטישן און עקאָנאָמישן קאָמף. ווען ס'האָט זיך דאָרט אָנגעהויבן פֿאַנגדערוויקלען די טרעיד-יוניאָן באַוועגונג צווישן די יידישע אַרבעטער.

אין אָקטאָבער 1888 זיינען שוין די יידישע טרעיד-יוניאָנס געווען אַרגאַניזירט אין „פֿאַראייניקטע יידישע געווערקשאַפֿטן“. די גרענעצן צווישן די אַנאַרכיסטן און די סאָציאַליסטן אין דער יידישער אַרבעטער-באַוועגונג איז נאָך דעמאָלט ניט געווען קיין שאַרפֿע, כאָטש צווישן זיי זיינען שוין פֿאַרגעקומען שאַרפֿע דעבאַטן.

די אַנאַרכיסטישע גרופּע „פֿיאָנערע דער פֿרייהייט“ (פֿיאָנערן פֿון דער פֿרייהייט — געגרינדעט אין אָקטאָבער 1886), צו וועלכער עס האָט אויך געהערט מאָריס ראָזענפֿעלד, און אַן וועלכער ס'האָט זיך אויך אָנגעשלאָסן דוד עדעלשטאָט, האָט אין נאָוועמבער 1888 געפֿירט אַפֿילו אַ „פֿרייע דיסקוסיאָן“ וועגן דער פֿאַראייניקונג פֿון די סאָציאַל-דעמאָקראַטן מיט די אַנאַרכיסטן.⁴

די סאָציאַליסטישע אַרבעטער-פּאַרטיי האָט דעמאָלט, אין האַרבסט 1888, צום ערשטן מאל אַרויסגעשטעלט אַן אייגענעם קאָנדידאַט פֿאַר מעיאָר פֿון ניו-יאָרק. דער וואַל-קאָמף אין די יידישע אַרבעטער-קוואַרטאַלן איז געווען זייער לעבהאַפֿט. נאָר עדעלשטאָט איז, קענטיק, געווען פֿאַראינטערעסירט הויפטזעכלעך אין די פרעזידענט-וואַלן. אויף זיינעם אַ בריוו פֿונעם 11טן נאָוועמבער איז פֿאַראַן אַן איראַנישע שורה „הוראַ פֿאַר העריסאַנען!“ — דעם ניי-דערוויילטן רעפּובליקאַנישן פרעזידענט-קאָנדידאַט פֿון דער אַמעריקאַנישער פּלוטאַקראַטיע.

עדעלשטאָט איז באַגייסטערט פֿון ניו-יאָרק. אין זיין בריוו פֿון 11טן נאָ-וועמבער 1888 שרייבט ער אַהיים, אַז „אין ניו-יאָרק לעבט זיך מערק-ווירדיק שנעל“. אין איין טאַג פֿילט מען אַפֿט דורך אַזויפֿיל, וויפֿל מען וועט „אין דער רואיקער פֿרידלעכער שטאָט סינסינעטי ניט דורכפֿילן און ניט דורכטראַכטן פֿאַר גאַנצע 5 יאָר“. אַז די ניו-יאָרקער איינדרוקן האָבן אים

„פֿאַרפֿליצט ווי אַ קאָכעדיקער שטראָם“ כמעט פֿון ערשטן טאָג אָן. ער מערקט דאָרט אַ „ניי לעבן, נייע פּוּחות, לערע פֿון אמתן, זעלבסטבילדונג און גיריקע שטרעבונגען צו ליכט“, „באַזונדערס אין די יידישע קרייזלעך“. באַזונדערס באַגייסטערט איז עדעלשטאַט פֿון דער גרויסער מאַסן-פֿאַרזאַמלונג אין קופּער-יוניאָן צום ערשטן יאַרצייט פֿון די שיקאַגער מאַרטירער. ער הערט דאָרט דעם סאַציאַל-דעמאָקראַטישן פֿירער סערגיי שעוויטש. „שעוויטשעס רעדע רירט עדעלשטאַטן ביז טרערן, און דער ענטוויאַזם פֿון דער מאַסע מאַכט אים פֿילן, אַז דער סאַציאַליזם איז ניט קיין טרוים, ניט קיין אילוזיע, אַז דאָס איז די רעאַלע צוקונפֿט פֿונעם פֿאַלק“.

מיט זיין באַגייסטערונג אַליין קאָן אָבער עדעלשטאַט ניט לעבן. ער קריגט ניט קיין אַרבעט און לעבט איבער אַ שווערע צייט. קלאַגט ער זיך אין זיין „ליד פֿון אַ פֿראַלעטאַריער“ — „Песня пролетария“:

האַסט קיין אַרבעט ניט — שלעכט!

עס שטיקט דיך די נויט.

האַסטו אַרבעט — איז שלעכט,

זי איז שווער ווי דער טויט.¹⁰

ער שטעלט דאָרט די פֿראַגע:

דיין לעבן, דיין ליד,

וואָס האָט דען אַ ווערט,

ווען דו ביסט ניט געליבט

און האָסט קיינעם ניט ליב,

ווען דו ביסט נאָך אַ קנעכט?

וואָס לעבסטו דען, זאָג,

אין צענטן פֿאַרניינט

פֿאַרן קיסר, וואָס שטיקט דיך

און רויבט דיך און זויגט?¹⁰

טאָ צו וואָס טויג אינגאַנצן דאָס לעבן אויף דער וועלט? עס איז זאָגט ער, „זייער אַ שווערע פֿראַגע, וואָס האָט שוין אַ באַרד“, נאָר קיינער האָט זי ביז איצט נאָך ניט פֿאַרענטפֿערט. דעם פֿראַלעטאַריער איז עס שווער צו פֿאַרענטפֿערן, אָבער נאָך שווערער איז צו לעבן, ניט פֿאַרשטיי-ענדיק פֿאַר וואָס, פֿאַר ווען און פֿאַר וועמען?

אין אַ צווייט ליד, „Записки пролетария“ (פֿאַרצייכענונגען פֿון אַ פֿראַלעטאַריער), שרייבט עדעלשטאַט:

כ'בין ניט געבוירן פֿאַר זיסע אַריעס,

פֿאַר רויזן-ליבע און פֿאַר גליק.

כ'בין ניט קיין דיכטער, נאָר אַ פּראָלעטאַריער,
אַ קינד פֿאַר קאַמף און פֿאַר פֿאַבריק.²²

לויט עדעלשטאטס טאָגבוך, איז אָט דאָס ליד (ווייזט אויס, דער ערשטער וואַריאַנט) געווען געדרוקט דעם 5טן יאַנואַר 1889 אין דער „זנאַמיאַ“ („די פֿאַן“) — וועלכע סאָציאַליסטן האָבן באַטראַכט פֿאַר „אַ שאַרף רעוואָלוציאַנערער סאָציאַל-דעמאָקראַטישער צייטונג“, געגרינדעט און רעדאַקטירט פֿון לעאַ באַנדעס.²³ דעם 17טן יאַנואַר פֿאַרעפֿנטלעכט דאָרט עדעלשטאט זיין ליד „Ногъ“ (די פֿיס), אין וועלכן ער פֿרעגט: צו וואָס דאַרפֿן די אַמעריקאַנער „פֿיס“, ווען זיי האָבן איינבאַנען איבערן קאָפּ און אונטער דער ערד? און ער ענטפֿערט דערויף: די אַמעריקאַנער אַר-בעטער דאַרפֿן האָבן פֿיס אַרומצולויפֿן זוכן אַרבעט, אַפּצושטיין שטונדן ביי די פֿאַבריק-טויערן, ביז עס קומט צו פֿאַרן דער באַלעבאַס און זאָגט, אַז ער דאַרף זיי ניט. עדעלשטאט מאַכט אויך דעם אויספֿיר: „אַ, ווי זיי דאַרפֿן דעמאָלט האָבן די פֿיס, כדי ניט צו פֿאַלן אינמיטן גאַס, אָן כּוח, אָן גלויבן, אָן האַפֿענונג, [כדי ניט צו פֿאַלן] צו די פֿיס פֿון די דערפֿאַלג-רייכע אויסוואַרפֿן.“

די בורזשויען, זאָגט עדעלשטאט, דאַרפֿן האָבן די פֿיס צו דריקן די אַרעמע און צו צעטרעטן די פֿרייהייט, צו טאַפּטשען אין שמוץ און פֿאַר-אומרייניקן „די הייליקע וואַרהייט אין ליבע“, צו האַפּקען ווילד אויף די קברים פֿון די פֿריינט פֿון פֿאַלק און זיינע קעמפֿער. ס'וועט אָבער, זאָגט ער, קומען אַ צייט פֿון פֿאַלקס-נצחון, דעמאָלט וועלן די בורזשויען ניט מער קאָנען באַנצן זייערע פֿיס אויף צו צעטרעטן די אַרעמע —

אַ, ניין, אַן אַנדערער זייער ציל!
ווען איבער דער וועלט ט'אַ [וועט אַ] גרויזאַמער, אַ שטרענגער
פּלוצים דער געריכט פֿון פֿאַלק אַ דונער טאָן —
דאָן, אויסוואַרף, פֿאַרלאָזן די פּאַלאַצן
און אַן אַטעם, ניט אומקוקנדיק זיך,
אַנטלויף וואו דער שוואַרצער פֿעפֿער וואַקסט.²⁴

אין זיין טאָגבוך דערציילט עדעלשטאט, אַז דער רעדאַקטאָר פֿון „זנאַמיאַ“ האָט פֿאַרקירצט דאָס ליד „די פֿיס“ מיט גאַנצע 11 סטראַפֿן. ער דערציילט אויך, אַז ער האָט געוואַלט פֿאַרעפֿנטלעכן זיין ליד „פּראַג-רעס“,²⁵ נאָר „דער פֿערז איז אַ שווערער“ און איבעראַרבעטן קאָן ער ניט. ער וואַלט געקאָנט אַפּדרוקן עפעס אַנדערש, נאָר אים האָט „דערעסן אַרומ-צושלעפֿן זיך אין רעדאַקציע“. דערצו איז ער ניט געוונט און אַרבעטלאָז. סוף יאַנואַר קומט עדעלשטאט פֿון ניו-יאָרק אין נאָענטן שטעטל אַרענדוזש, אין ניו-דזשוירסי, צו זוכן אַרבעט אין עדיסאָנס פֿאַנגאַראַף-

פֿאַבריק, צו וועלכער ער האָט אַ רעקאָמענדאַציע. ער קריגט דאָרט אַרבעט ערשט אין אַ דריי וואָכן אַרום און אַרבעט בלויז 4 טעג, פֿון מאַנטיק דעם 18טן ביז דאָנערשטיק דעם 21טן פֿעברואַר. דעם 22טן, צום יום־טוב פֿון וואַשינגטאָנס געבורטסטאָג, ווערט די פֿאַבריק געשלאָסן אויף דריי וואָכן. דערווייל קריגט עדעלשטאַט אַרבעט אין ניו־יאָרק ביי זיין פֿאָך (מאַכן קנאַפּלעכער). ער ווערט צוגלייך זייער טעטיק אין דער גרופּע „פּיאַנערע דער פֿרייהייט“, וועלכע הויבט דעמאָלט אָן אַרויסגעבן אַ וועכנטלעכע אַרבעטער־צייטונג מיטן נאָמען „די וואַרהייט“. עדעלשטאַט ווערט אַרייַנגעצויגן אין אַט דער אַרבעט, און דורך איר אין דער יידישער ליטעראַטור.

8

„די וואַרהייט“

„די וואַרהייט“ איז געווען די ערשטע יידישע צייטונג אין אמעריקע, וואָס איז אַרויסגעגעבן געוואָרן פֿון אַן אַרבעטער־אַרגאַניזאַציע. די „פּיאַנערע דער פֿרייהייט“ האָבן געפּלאַנט צו מאַכן זייער צייטונג פֿאַר אַ „סאָציאַליסטיש־אומפּאַרטייאישער“, אויפֿן שטייגער פֿון דעם לאַנדאָנער „אַרבעטער פֿריינד“, וואו סאָציאַל־דעמאָקראַטן און אַנאַרכיסטן האָבן גע־אַרבעט צוזאַמען. די אַרויסגעבער פֿון דער „וואַרהייט“ האָבן דעריבער געוואָלט אַראַפּברענגען פֿאַר אַ רעדאַקטאָר מאָריס ווינטשעווסקיין, וועלכער האָט געהאַט אַ נאָמען פֿון אַ „פֿריידענקענדן“ (ס'הייסט : אומפּאַרטייאישן) סאָציאַליסט.⁹⁹ ווען דאָס געלינגט זיי ניט, ברענגען זיי אַראָפּ פֿון לאַנדאָן אַן אַנאַרכיסטישן זשורנאַליסט, יוסף יאַפּפּאַ, וועלכער האָט דאָרט מיט־געאַרבעט אינעם אומפּאַרטייאישן „אַרבייטער פֿריינד“.

איידער יאַפּפּאַ איז געקומען, איז אויף דערווייל באַשטימט געוואָרן אַ רעדאַקציע־קאַלענדיע פֿון צוויי מיטגלידער : הלל זאַלאַטאַראָו און דוד עדעלשטאַט.¹⁰⁰

הגם עדעלשטאַט האָט ביז דעמאָלט געשריבן זיינע לידער נאָר אין רוסיש, דערמוטיקן אים זיינע נאָענטע חברים צו שרייבן פֿאַרן ערשטן נומער „וואַרהייט“ (15טן פֿעברואַר 1889) אַ באַגריסונג־ליד אין יידיש. דוד עדעלשטאַט איז ניט זיכער, אָו ער וועט געפֿינען גענוג יידישע ווער־

טער פֿאַר אזאָ ליד. זוכט ער פֿאַר זיין ליד אַ מוסטער, און געפֿינט עס — אָדער זיינע חברים ווייזן עס אים אָן — אין ווינטשעווסקיס „צורוף צום אַרבייטער פֿריינד“, געשריבן אין יולי 1885. עדלשטאָט רופֿט אָן זיין ליד „צורוף דער וואַרהייט“ (אַ רוף צו דער „וואַרהייט“) און מאַדעלירט עס לויט ווינטשעווסקיס ליד. אַפֿילו זיינע גראַמען נעמט ער אויך פֿון דאָרט (וואַרהייט — קלאַרהייט, ברידער — גלידער, וועלט — געלט); זיינע איבעריקע גראַמען (הערצן — שמערצן, שטראַלן — פֿאַלן, נאַכט — מאַכט און קנעכט — רעכט) נעמט עדלשטאָט פֿון ווינטשעווסקיס אַנדערע, דעמאָלט באַקאַנטע לידער. פֿון ווינטשעווסקין נעמט אויך עדלשטאָט אַ ריי אויסדרוקן (וואָרט אין וואָרט אָדער אַ ביסל געענדערט), צ״ב „אַרעמע ברידער“ — פֿאַר אַרבעטער; ער באַגריסט די צייטונג פֿון „הערצן“ (ווינטשעווסקי האָט באַגריסט מיט „הערצלעכע פֿרייד“); ער רופֿט אָן די אַפּגעשטאַנענע אַרבעטער „געפֿאַלענע קנעכט“ (ביי ווינטשעווסקין — „אינגעבילדעטע קנעכט“). ווינטשעווסקי שרייבט:

פֿאַרקינדק [זאָג אָן] דעם אויפֿגאַנג פֿון דער ליכטיקער זאָנע
און ווייז זיי דעם סוף פֿון דער פֿינצטערער נאַכט.

עדלשטאָט שרייבט:

קום, באַלויכט מיט דינע הימלישע שטראַלן
די שרעקלעכע פֿינצטערע נאַכט.

דאָך זיינען פֿאַראַן ענדערונגען אין דעם אופֿן, ווי אַזוי עדלשטאָט דריקט אויס זיין סאָציאַלע לאַגע ווי אַן אַרבעטער. צ״ב, דאָרט, וואו ווינטשעווסקי זאָגט צום „אַרבעטער-פֿריינט“: „קלער אויף מינע אַרעמע ברידער“, בעט עדלשטאָט ביי דער „וואַרהייט“: „קום, דערקלער אונדז“. ער טראַגט אויך אַריין מער וועזנטלעכע ענדערונגען: דאָרט, וואו ווינטשעווסקי רעדט וועגן דער „לערע“ (פֿון „פֿרייהייט, גלייכהייט און ברידערלעכקייט“), באַניצט עדלשטאָט דעם אויסדרוק „קאַמף“ (פֿאַר „ליבע און וואַרהייט“); ווינטשעווסקי ראָט דעם „אַרבעטער-פֿריינט“ צו גיין זיין וועג און ניט קוקן אויפֿן געלעכטער פֿונעם „שקלאַף, וואָס בלייבט אייביק אַן איינבילדונג-קנעכט“, — עדלשטאָט בעט ביי דער „וואַרהייט“:

באַגייסטער, פֿאַראייניק דינע אַרעמע ברידער!
הייב אויף דעם געפֿאַלענעם קנעכט.
צעברעך זיינע קייטן, באַפֿריי זיינע גלידער
און גיב אים דאָס מענטשלעכע רעכט! ...

פֿאַרן ערשטן נומער „וואַרהייט“ האָט געבראַכט אַ ליד אויך מאַריס ראָזענפֿעלד — שוין דעמאָלט דער באַדייטנדיקסטער יידישער אַרבעטער-

דיכטער אין אמעריקע. ראָזענפֿעלדס ליד „אַן די פּאַעטן“ (צו די פּאַעטן — געדרוקט אין אַ שפּעטערדיקן נומער „וואַרהייט“), אין וועלכן ער רופֿט צו די דיכטער: „לאָזט צורו די רויזן, די ליליען, די שמעטערלינגען, די נאַכטיגאַלן“, זינגט קאַנאַנען-לידער... שפּיזן-לידער...“ און „וועקט בע-סער צום קאַמף אייערע ברידער!“ — איז אַן ספֿך געווען אַן אַ שיער בעסער ווי עדעלשטאַטס ערשטלינג-ליד אין יידיש. דער „זיצער“ פֿון דער רעדאַקציע, ש. יאַנאַווסקי, וועלכער האָט אויסגעפֿילט צייטווייליק די פֿליכטן פֿון אַ טעכנישן רעדאַקטאָר, האָט געוואָלט אַפּדרוקן ראָזענפֿעלדס ליד. נאָר עדעלשטאַטס פֿריינט און חבר פֿון סינסניעטי, הלל זאַלאַטאַראָוו, איז באַשטאַנען דורכאויס, אַז עדעלשטאַטס ליד זאָל אַרײַן אין ערשטן נומער „וואַרהייט“.¹⁴ אַזוי אַרום האָט ער אַרײַנגעצויגן דעם רוסישן דיכטער אין דער יידישער ליטעראַטור.

וועגן אַט דער געשעעניש שרייבט עדעלשטאַט מיט אַ פּאַר יאָר שפּעטער אין זײַן קאַפיטל דערינערונגען „דער ערשטער שטראַל“ („פֿאַש“ פֿון 3טן יולי 1891). ער געדענקט ניט מער, ווען דאָס איז געווען. אים דוכט זיך, אַז דער ערשטער נומער „וואַרהייט“ איז אַרויס אין אַקטאָבער 1888 (אַנשטאַט פֿעברואַר 1889). ער געדענקט אָבער קלאַר זײַנע איינדרוקן פֿון יענעם מאָמענט. ער שרייבט:

פֿאַר מיר פּערזענלעך איז דאָס געווען אַ טאַפֿלטע שמחה: צוזאַ-
מען מיט דער „וואַרהייט“ איז אויך געבוירן געוואָרן מיין יידישע
מוזע, מיין ערשטעם יידישעם געדיכט. ווען איך האָב געשריבן מיין
ערשטע זשאַרנאַלישע באַגריסונג צו דער „וואַרהייט“, האָב איך נאָך
ניט געדענקט, אַז מיין רוסישע מוזע וועט זיך טויפֿן אין אַ יידישקע
מיט אַ רוימע ספּאַרניצע און וועט וועקן ישראל'יקן צום קאַמף. אָבער
אַזוי איז מיר אַפּנים באַשערט געווען פֿון דעם גאָט [פֿון] דער
פּאַעזיע, פֿון דעם נאָלד-לאַקיקן אַפּאַלאַ, וועלכער, ווי איך זע, מוז
אויך זײַן אַ גרויסער אַנטיסעמיט, אַניט וואָלט ער מיר ניט געגעבן
קיין יידישע מוזע!

צוזאַמען מיט אַ גרופּע חברים איז עדעלשטאַט „געזעסן אין דער
רעדאַקציע אַ גאַנצע נאַכט“ און „זי [די „וואַרהייט“] ווי אַ הייליקייט אַרויס-
געטראָגן פֿון דער רעדאַקציע“, ווען זי איז באַגינען פֿאַרטיק געוואָרן צום
דרוק. אין אַ פּאַר שעה אַרום, דערציילט עדעלשטאַט, איז איינער געקומען
צו לויפֿן מיט אַ נומער „וואַרהייט“. זיי זײַנען אַלע אויף אים אַרויפֿגעפֿאַלן.
„יעדער האָט געוואָלט זען דאָס נײַ-געבוירענע פּראַלעטאַריע-קינד“:

„לאָזט מיך אַ קוק טאָן!“ האָב איך געשריען, שטופּנדיק זיך צווישן
די גענאַסן. איך בין אויך געווען נײַגעריק צו זען מיין מוזע אין דער

זשארנאנישער ספאָרניצע. אָבער די ציטונג וואָר [איז געוואָרן] אין דעם גרויסן קאמף צעריסן. און איך האָב נאָר געקאָנט זען שטיקלעך פֿון מײַן ערשטן ייִדישן געדיכט.

אין זיין צווייט ליד „געדאַנקען אין פֿאַבריק“ (22טן פֿעברואַר 1889) פרואווט זיך עדעלשטאַט באַנוצן מיט דער פֿאַרם פֿון די פֿאַלקלאָר-לידער, וואָס ער האָט געהערט זינגען ייִדישע אַרבעטער אין די שניידער-פֿאַבריקן. דאָס דאָזיקע ליד (וואָס איז ניט אַריין אין קיין איין עדעלשטאַט-אויסגאַבע) איז געשריבן אין פֿאַר-גראַמען, אין 4-, 8- און 10-שורותדיקע סטראַפֿן. עס הויבט זיך אָן מיט די שורות:

עס לויפֿן די רעדער, עס רוישן די מאַשינען —
פֿון קאַפיטאַליסטן געפֿאַנגענע בינען;
זיי קלייבן פֿאַר רייכע דעם האָניק צוואַמען
און פֿאַר די אַרבעטער ביטערע סמען.

מיט דער ערשטער שורה הויבט עדעלשטאַט אָן אויך די צווייטע סטראַפֿע:

עס לויפֿן די רעדער, עס רוישן די מאַשינען,
טייכן פֿון בלוטיקן שווייס טוען רינען.

אַ סך אויסדריקן פֿון דעם ליד „געדאַנקען אין פֿאַבריק“ חזרן זיך איבער אין עדעלשטאַטס שפּעטערדיקע לידער, — צ״ב, די ווערטער „ביטערע סמען“, „אַרבעטער-טרערן“, „די וועלט איז אַ פֿינצטערער יאַמערטאַל“, „דער מענטש איז צום ווילדן טיר [חיה] געוואָרן“, „מענטשן זיינען קנעכט“, „אין ברודער דעם צווייטן גולט“, „טויזנטער הונגערדיקע קינדער און וויבער פֿאַרקויפֿן פֿאַר ברויט זייער ערע, זייערע לייבער“; יעדער טויט פֿון אַ פֿרייהייט-מאַרטירער רופֿט ביי אים צום „קאַמף און ראַכע“, „ניט אייביק וועט הערשן די פֿינצטערע נאַכט“ און אַ „פֿרייע גליק-לעכע מענטשהייט“ וועט „באַזיצן די ערד“. מיט די ערשטע שורות פֿון דער ערשטער און צווייטער סטראַפֿע, עטוואָס געענדערט, הויבט אָן עדעל-שטאַט אויך זיין פּאָפּולער ליד „דער אַרבעטער“ — „שנעל לויפֿן די רעדער, ווילד קלאַפֿן די מאַשינען“.

אין זיינעם אַ בריוו פֿונעם 28טן פֿעברואַר צו דער שוועסטער שרייבט עדעלשטאַט, אַז אין ליד „געדאַנקען אין פֿאַבריק“ איז פֿאַראַן בדיחנות. דאָך איז ער שוין ביי זיך מוטיקער. ער פֿאַרשטייט, אַז פֿריער אָדער שפּעטער וועט ער באַהערשן די ייִדישע שפּראַך און וועט ווערן אַ דיכטער פֿון די ייִדישע אַרבעטער-מאַסן. זיין דריט ליד, „אין קאַמף“, האָט ער שוין מאַ-דעלירט לויט דער פֿאַרם פֿון זיינע רוסישע לידער, וועלכע זיינען כמעט אַלע געשריבן אין קרייץ-גראַמען.

מיט דעם ליד „אין קאמף“, געשריבן אין 4-שורותדיקע סטראפן, איז עדעלשטאט שוין געווען צופרידן. ער רעקאמענדירט זיין שוועסטער צו זינגען דאס ליד מיט דער מעלאדיע פֿון „איך זיין ביי מיין ארבעט“, וואס דער אלטער שניידער זאלאמאראוו פֿלעגט זינגען אין זייער ראדיקאלן קלוב אין סינסינעטי. ער איז „בין טרערן צופרידן“, וואס זיין „טאטינקע“ וועט „איצטער קאנען אליין ליינען די פּאָעזיע פֿון זיין פּאָעט“. און „איך אליין — שרייבט עדעלשטאט — בין איצטער אויך איינגעליבט אין דער יידישער שפּראַך און געפֿין, אַז זי איז זייער מוזיקאליש און פּלאַטיש אויף אויסצודריקן דעם פּאָלקס לידן און זיינע האַפּענונגען אויפֿן זיג פֿון אמת און ברידערלעכקייט“.

עדעלשטאטס ליד „אין קאמף“ ווערט באַלד זייער פּאָפּולער. מיט אַ יאָר שפּעטער שטעלט מאָריס ראָזענפֿעלד עדעלשטאטס „אין קאמף“ אין איין ריי מיט ווינטשעווסקיס „מאַרסעליעזע“ און באַטראַכט ביידע לידער פֿאַר פּראָלעטאַרישע מוסטער-לידער. אין זיין ליד „דער וואָרער [אמתער] רעטער — רעוואָלוציאָן“ („מאַרגנשטערן“, 14 מערץ, 1890) פּאָדערט אויף ראָזענפֿעלד די רעוואָלוציאָנערע דיכטער :

זינגט אונדז יעצט דאָס ליד „אין קאמף“,
זאָל דונערן די מאַרסעליעזע !

ניט ווייניקער דערפֿאָלג האָט עדעלשטאטס ליד „די צוואה“ („וואָר-הייט“, 22טן מערץ). צו וועלכן זיינע חברים האָבן באַלד צוגעפּאָסט אַ מע-לאַדיע פֿון אַ רוסישן רעוואָלוציאָנערן ליד.⁸³

אין אַ בריוו צו זיין שוועסטער פֿונעם 23טן מערץ שרייבט עדעלשטאטס : „די צוואה“ מיינע איז אַ סך אַזוי געפֿעלן געוואָרן, אַז ביי זיי איז אויסגע-וואַקסן אַן אַפּעטיט צו אַזאַ פֿייערלעכער לוויה“.⁸⁴

פֿון עדעלשטאטס 14 געזונגענע לידער זיינען אַכט („אין קאמף“, „די צוואה“, „נאַטור און מענטש“, „אין לאַנד פֿון די פּיראַמידן“, „מיין לעצטע האַפּענונג“, „דער שניידער“, „דער אַרבעטער“ און „דער וועקער“) גע-שריבן אין דער ערשטער העלפֿט פֿון יאָר 1889. דריי פֿון זיי, „אין קאמף“, „די צוואה“ און „דער אַרבעטער“, זיינען אויסגענוצט געוואָרן אין פּאָלק-לאַרישן אַרבעטער-ליד.⁸⁵ די רעוואָלוציאָנערע אַרגאַניזאַציעס אין רוסלאַנד פֿלעגן זיי אויך באַניצן פֿאַר פּראָפּאַגאַנדע-צוועקן.⁸⁶ די צאַרישע רעגירונג פֿלעגט דעריבער פּאַרפֿאַלגן די אַרבעטער, ביי וועמען מען האָט געפֿונען עדעלשטאטס לידער.⁸⁷

פּונקט ווי מאָריס ראָזענפֿעלד אין „אַרבעטער-פֿריינד“, אַזוי אויך שרייבט זיך אונטער עדעלשטאטס אין דער „וואָרהייט“ מיט לאַטיינישע

בוכשטאבן (מאָריס ווינטשעווסקי פֿלעגט דעמאָלט נאָך אינגאַנצן ניט אונטערשרייבן זיין נאָמען אויף זיינע לידער). פֿונקט ווי ווינטשעווסקי און ראָזענפֿעלד, אַזוי באַניצט זיך אויך עדעלשטאט מערסטנס מיט קרייץ־גראַמען. ער האָט אָבער אויך אַנדערע פֿאַרמעס: פֿאַר־גראַמען («געדאַנקען אין פֿאַבריק»), גאַרטל־גראַמען («דער וועקער», «דער פֿאַל פֿון דער באַס־טיליע») און דורכגעלאָזטע גראַמען («וואַרע און פֿאַלשע העלדן», «דאָס פֿאַבריק־קינד» און «דער אַרבעטער»).

עדעלשטאטס לידער אין דער «וואַרהייט» צייכענען זיך אויס מיט זייער דירעקטן אָפּעלירן צו די אַרבעטער־מאַסן. אונטערן איינפֿלוס פֿון ווינטשעווסקי'ס לידער פֿון נויט⁸ און ראָזענפֿעלד'ס לידער פֿון שאַפּ פֿאַר־עפֿנטלעכט אויך עדעלשטאט אַ ריי לידער, וואו ער באַשרייבט דירעקט דעם עלנט און די נויט פֿון די אַרבעטער־מאַסן. אין זיינע שפּעטערדיקע לידער האָט ער קיין געדולד ניט פֿאַר רעאַליסטישע שילדערונגען פֿונעם לעבן אין זיין צייט. ס'לאָזט זיך אַלץ מער פֿילן די אַנאַרכיסטישע וועלט־אַנשוואַונג די אָפּגעריסנקייט פֿון דער קאָנקרעטער פּראָלעטאַרישער ווירקלעכקייט.

אַ טייל פֿון זיינע לידער אין דער «וואַרהייט» האָט עדעלשטאט אייבערגעדיכטעט פֿון זיינע רוסישע לידער. אַזאַ איבערדיכטונג האָבן מיר אין «בלומען און שטערן» (געדרוקט אין «וואַרהייט», 17טן אָפּריל), איבער־געדיכטעט פֿון ליד «Картинки»; אין זיין ליד «וואַרע [אמתען] און פֿאַל־שע העלדן» (געדרוקט אין «וואַרהייט» פֿון 8טן מאַי) — פֿון ליד «Герой нашего времени»; זיין ליד «מיין לעצטע האָפֿענונג» («וואַרהייט» פֿון 10טן מאַי) האָט גאַנצע סטראָפֿן פֿון «Записки пролетарья»; אַ שטיקעלע ברויט» («וואַרהייט» פֿון 13טן מאַי) האָט מאַטיוון פֿון «Друзьям» און פֿון «Работники».

איינ ליד — «דער אַרבעטער» («וואַרהייט», 7טן יוני) איז פֿאַרעפֿנט־לעכט מיט אַ צושריפֿט נאָך נעקראַסאָוו. אין עדעלשטאטס מאַנוסקריפֿט איז אָט די באַצייכענונג ניטאָ. עס זעט אויס, אַז עדעלשטאט האָט, ווי ס'איז אָנגעוויזן אין דער זאַמלונג «פּראָבלעמעס פֿון פֿאַלקלאָריסטיק» און אין «פֿאַלקלאָר־לידער»,⁸⁴ גענומען דעם דאָזיקן מאַטיוו פֿון אַ רוסיש־פֿאַל־קיסטישן וועבער־ליד, וואָס ער האָט אינגאַנצן איבערגעאַרבעט און אים גע־געבן אַ רעוואָלוציאַנערע טענדענץ. ער האָט עס, מעגלעך, געהערט זינגען אין אַ רוסישן ראַדיקאַלן קרייז. נאָר ניט זייענדיק זיכער אין דעם, האָט אַפֿשר ער אַליין, אָדער דער רעדאַקטאָר (וועמען עדעלשטאט האָט איבער־

געגעבן זיינע ספּקות אין לעצטן מאַמענט) צוגעשטעלט די ווערטער „נאָך נעקראַסאָוו“.

צווישן עדעלשטאַטס לידער אין דער „וואַרהייט“ זיינען פֿאַראַן צוויי, וואָס האָבן צו זיך ניט קיין גלייכן אין זיינע ווייטערדיקע שאַפֿונגען. דאָס זיינען „יציאת-מצרים“ (אין לאַנד פֿון די פּיראַמידן)⁸⁸ און „בלומען און שטערן“.

עדעלשטאַט באַניצט זיך ניט אין ערגעץ מיט קיין ביבלישע מאַטיוון. די היסטאָרישע מאַמענטן אין זיין פּאַעזיע און פּראָזע זיינען: די פֿראַנץ צוויזישע רעוואָלוציע (1789), די פּאַריזער קאַמונע (1871), דער אַטענאַט אויף אַלעקסאַנדער דעם צווייטן (1881) און די שיקאַגער טראַגעדיע (1886—1887). זיין טעמע „יציאת מצרים“ נעמט עדעלשטאַט אַ פּאַרטיקע ביי יאָהאַן מאַסט, וועמעס אַרטיקל „דער נייער יציאת מצרים“ איז געווען געדרוקט אין דעם ערשטן נומער פֿון דער „וואַרהייט“. מאַסט פֿלעגט האַלטן ספּעציעלע רעדעס אויף אַט דער טעמע, ווי עס איז צו זען פֿון די אַנאַנסן אין דער פּרעסע פֿון יענער צייט און אויך פֿון די שפּעטערדיקע יאָרן.⁸⁹ נאָר בעת אין מאַסטס אַרטיקל ווערט דערקלערט, אַז „משה איז דער סאַציאַליזם“, רעדט עדעלשטאַט בלויז פֿון סתּם אַ העלד. עדעלשטאַטס אויספֿיר איז: „פּאַלק, זיי דו זעלבסט דיין שיינער העלד!“.

אַלע שקלאַפֿן זינד [זיינען] יעצט ברידער,

רייכט זיך, ברידערלעך, די הענט,

שטירצט [וואַרפֿט] די ווילדע פּרעה'ס נידער [אַרונטער]

און פֿון קנעכטשאַפֿט מאַכט אַן ענד!

אין זיין ליד „בלומען און שטערן“ („וואַרהייט“, 19טן אַפּריל 1889), האָט עדעלשטאַט געזוכט אויסצודריקן און גלייכצייטיק צו פֿאַרמאַסקירן זיין אינעווייניקסטן געראַנגל צווישן פֿרויען-ליבע און געזעלשאַפֿטלעכן אידעאַל, צווישן „ערדישע בלומען“ און „הימלישע שטערן“.

דוד עדעלשטאַט איז אַ פּאַר מאַל געווען שטאַרק פֿאַרליבט: איין מאַל אין אַ ביבליאַטעקאַרין אין סינסינעטי,⁹⁰ אַ צווייט מאַל אין אַ פֿילדל-שפּיר-לערין אין ניו-יאָרק.⁹¹ וועגן זיין ערשטער ליבע האָט ער געזונגען בלויז אין רוסיש, אין זיין ליד „Милая Американка“ (ליבע אַמעריקאַנערין):

קינד פֿון ליבע, קינד פֿון פֿרייהייט,

הימל-שיינע קינד,

פֿון נאַטור די שענסטע שאַפֿונג —

ביסט מוין טרוים אַצינד.

אָ, ווי איך וואָלט איצט וועלן שפירן
 דאָס וואָרט פֿון „זיין אָדער ניט זיין“,
 צי וועסטו ערלעך מיך נאָך ליבן,
 צי אפֿשר ווערן מיר אַ פֿיינט.²²

וועגן דער ניו־יאָרקער פֿידל־שפּילערין האָט עדעלשטאָט אַ פּאָר
 לידער אין רוסיש — „Картинки“ (בילדלעך) און איין ליד אין יידיש —
 „בלומען און שטערן“. אין ביידערליי לידער מאַלט עדעלשטאָט זיין געליבטע
 אין דער געשטאַלט פֿון אַ בלום. זיין יידיש ליד הויבט ער אָן מיט די
 ווערטער „איך בין פֿאַרליבט אין אַ שניי־ווייסע בלום“. אין איינעם פֿון
 זיינע רוסישע לידער שילדערט ער זי ווי אַ ליליע (וואָס איז אַ טאַכטער
 פֿון אַטלאַנטיק און ריין) מיט וואונדער־אויגן פֿון אַ דייטשקע און מיט אַ
 געשטאַלט פֿון אַ יענקי. אין אַ צווייט ליד אין רוסיש זינגט עדעלשטאָט
 אַזוי :

כ'האָב פֿאַרליבט זיך אין דער ליליע,
 זי איז שניי־איק־ווייס און מילך,
 און איך קוש זי און איך האַלדז זי,
 און איך גלעט איר הייליקס בילד.

כ'קום בינאָכט צו דער אַליע,
 פֿאַרטייעט גוי איך צו איר צו —
 עס דרימלט איין מיין בלייכע ליליע
 אין שטילער און אין זיסער רוי.

מיט לבנה־שיין באַשפּריצט שוין
 איז איר קערפּערל איר צאַרטס,
 און זי אַטעמט ווי דער פֿרילינג,
 ווי דער פֿרילינג אין מיין האַרץ.

דער גערויש פֿון קוואַל פֿון בלויען
 האָט זי שוין פֿאַרוויגט פֿון לאַנג,
 ווי דאָס ליד פֿון צויבער־פֿויגל,
 וועלכער ציטערט פֿון געזאַנג.²³

די שיינע יונגע פֿידל־שפּילערין, אין וועלכער דוד עדעלשטאָט איז
 געווען האָפּענונגסלאָז פֿאַרליבט, און שטאַרק אייפֿערזיכטיק, פֿלעגט אין די
 אַוונטן אַרויסטרעטן אין אַ ביר־גאַרטן. פֿלעגט עדעלשטאָט אין אַוונט
 קומען אַהין טרינקען אַ גלאָז ביר, כדי זי צו זען.²⁴ ער האָט אָבער קיין
 מוט ניט געהאַט צו דערקלערן זיך איר אין ליבע (ווי עס איז געווען ביי
 אים דער פֿאַל מיט זיין געליבטער ביבליאָטעקאַרין אין סיגסינעטי).

ווען עס קומט די נאכט, און עס איז שטיל אומעטום,
 אין הימל שיינען די שטערן,
 דאן גיי איך אין גארטן צו מײן שניי-ווייסע בלום —
 צו זען זי בין איך גערן.

זעט ער זי ניט, ווילט זיך אים „קלאַגן“, און ווען ער זעט זי יא,
 ווערט ער „שטום“ און קאָן קיין וואָרט „ניט זאָגן“.

עדעלשטאַט מאַכט פֿון זיין נויט אַ טוגנט. ער דערקלערט, אַז מען קאָן
 זיך אויף די „ערדישע בלומען“ ניט פֿאַרלאָזן — זיי ליבן היינט שיינע
 רוזן און מאָרגן די נאַכטיגאַל און איבערמאָרגן אַ גאַלדענע פֿליג. ער
 גיט אַפֿ דעריבער דעם פֿאַרצוג „די הימלישע שטערן“, וואָס זיינען גוט
 און טריי, נאָרן ניט און שטערן ניט (ווי די פֿרויען-ליבע) „צו זיין פֿאַר-
 גינפֿטיק און פֿריי“ — די „הייליקע שטערן“.

וואָס וועלן באַלייכטן מיט בליצנרע שטראַלן
 פֿאַר עלנטע מענטשן דעם וועג,
 און אין דער פֿינצטער ניט לאָזן זיי פֿאַלן —
 פֿירן צו אַ הייליקן צוועק.

די ניט-קלאַרקייט פֿון עדעלשטאַטס „בלומען און שטערן“ איז אויס-
 געלאַכט געוואָרן אין לאַנדאָנער „אַרבייטער פֿריינד“ פֿון 10—17טן מאַי,
 1889. פֿונקט ווי אין דער „וואַרהייט“, איז דאָרט געווען אַן אַפֿטייל „אַפֿפֿער-
 אַלטאַר“, און ווער עס האָט געבראַכט אַן „אַפֿפֿער“ (ביישטייערונג) אויפֿן
 „אַלטאַר“ (פֿאַרן פֿאַנד) פֿון דער צייטונג, האָט געהאַט די פֿרווילעגיע עפעס
 צוצושרייבן דערצו.⁹² האָט עמעצער געגעבן 2 פענס און אַנגעשריבן:

פֿר. [פֿריינט] ד. עדעלשטאַט — וואָס זאָל איך שליסן פֿון אייערע
 בלומען און שטערן? די דופֿט שמעקט — דער בלומען זינען וועלסט.
 זיין געראַנגל צווישן פֿרויען-ליבע און סאַציאַלן אידעאַל האָט עדעל-
 שטאַט געזוכט צו פֿאַרבאַרגן אַפֿילו פֿון זיין איינציקער שוועסטער, מיט
 וועלכער ער איז, געוויינלעך, געווען זייער אַפֿנהאַרציק, אין אַ בריוו פֿונעם
 23טן מערץ, אַן ערך מיט אַ חודש פֿריער, ווי ס'איז געווען געדרוקט זיין
 ליד „בלומען און שטערן“, זוכט עדעלשטאַט אַפֿצומעקן ביי זיין שוועסטער
 יעדן חשד, אַז ער איז פֿאַרליבט אין אַוועלכער-ס'ניט-איז פֿרוי. ער דער-
 קלערט איר, אַז ער איז שוין „צו אַלט פֿאַר דער ראַלע פֿון אַ פֿאַרליבטן“,
 און אַז ער איז פֿאַרליבט בלויז אין זיין מווע. דאָך, ווי ס'איז קענטיק פֿון
 זיינע שפעטערדיקע בריוו, איז דער 23-יאַריקער אַרבעטער-דיכטער געווען
 אַרומגערינגלט מיט שיינע יונגע פֿרויען, צו וועלכע ער איז גאַרניט געווען
 גלייכגילטיק, זיין שעמעוודיקייט האָט אים אַבער ניט דערלאָזט צו דער-

גענטערן זיך אפילו צו די, וועלכע ער האט געליבט. שפעטער באקומען ביי אים די „שטערן“ די אויבערהאנט איבער די „בלומען“ און ער לעבט בלויז פאר זיין אידייע.

*

פאר זיין ארבעט אין שניידער־שאפ האט עדעלשטאט באקומען 8 דאלער א וואך.⁵⁴ דאס איז אים, לויטן געלט־ווערט פון 1889, געווען פול־שטענדיק גענוג צום לעבן. אלס רעזולטאט אבער פון זיינע פיר ארבעטס־לאזע חדשים אין ניו־יאָרק, האט ער געהאט א סך חובות, און, ווי ער דריקט זיך אויס אין א בריוו צו דער שוועסטער פון יוני 1889: „אלע פאָדערן, און אלעמען דארף מען באַצאלן“. עדעלשטאט האט דעריבער געמוזט לעבן זייער אַרעם. ער האט געוואוינט ביי די עלטערן פון זיין חבר הלל זאלאָטאַראָוו, מיט אים צוזאַמען אין א „דריטל ווערשקן קעמערל, טונקל, פייכט און שווער צו אַטעמען“.⁵⁵ די אינציקע דעקאָראַציע אין זיין צימער איז געווען א בילד פון היינע, געשענקט פון א פאָרערערין.⁵⁶

אַנאַ נעסטער

דעם 25טן מאי האָבן עדעלשטאַטס פֿריינט געפֿיערט זיין געבורטס־טאָג. אין אַ בריוו פֿונעם 28טן מאי צו זיין שוועסטער דערציילט ער, אַז גלייך באַגינען האָט אים זיין גוטע באַקאַנטע אַנאַ נעטער⁶⁶ געבראַכט אַ בוקעט בלומען. „מיר רופֿן זי — שרייבט ער — די קליינע גוטע נעטער. דאָס איז אַ קלייניטשקע שייניקע ברונעטין, אַ ביסל אַן עקסצענטרישע, נאָר זייער אַן ערלעכע און אַ גוטע.“ בייטאַג האָט ער מיט עטלעכע פֿריינט פֿאַרבראַכט אויפֿן קליינעם אינדזל, וואו עס שטייט די „פֿרייהייט־סטאַטוע“. אין אָונט ווערט לכבוד אים געהוּליעט ביז 2 אַזויגער אין דער נאַכט. אויף דער הוליאַנקע זיינען געווען „סאַציאַליסטן און סאַציאַליסטקעס און גלאַט מיידלעך פֿון אונדזער קרייז, פֿאַרערעניגט פֿון מיין פֿאַעטישן טאַג־לאַנט“. עס זיינען געהאַלטן געוואָרן רעדעס וועגן זיין „באַדייטונג אַלס פֿאַעט, אַלס מענטש, אַלס פֿריינט“ אַאָזװ.

עדעלשטאַט איז אין גיריאַרק אַרומגערינגלט מיט פֿריינט און חברים. ער האָט חשק דאָרט צו פֿאַרבלייבן און ניט מער צוריקצוקערן קיין סינ־סינעטי. נאָר די פֿאַמיליע ציטערט איבער זיין שוואַכן געזונט. אין ליד „Сон“ (אַ חלום), געווידמעט זיין שוועסטער, שטעלט ער זיך פֿאַר, ווי ער איז אין דער היים, און די מאַמע זאָגט צו אים: „מיין קינד, דו ביסט בלייך“... „האַסט זיך געמאַטערט, האָסט געליטן גיט אין דער פֿרעמד“... דערצו גויטיקט זיך זיין אַרעמע פֿאַמיליע, ער זאָל געבן צושטייער אויף איר חיּונה. זיינע עלטערן און שוועסטער פֿאַרלאַנגען דעריבער, ער זאָל קומען צוריק אַהיים. דאָס איז פֿאַר אים אַ שווערע פֿראַבלעם. „אַז איך הויב אַן טראַכטן וועגן מיין נסיעה — שרייבט ער אינמיטן יוני צו זיין שוועסטער — קומען ביי מיר אויף צוויי פֿאַרשיידענע דילעמעס: איך וויל אייך אַלעמען זען, לעבן מיט אייך און טיילן מיט אייך אַלץ, וואָס עס פֿאַלט אויס אויף אונדזער גורל. און דערנאָך דערמאַנט זיך ווידער אונ־דזער פֿאַרשלאָפֿענע שטאַט, וואָס אַטעמט קוים, מיט איר מאַנאַטאַנישקייט, און מיר דוכט זיך, אַז איך וועל ווידער ניט קאַנען לאַנג זיך האַלטן אין איר שטיקנדיקער סביבה. אָבער נאָך לאַנגע טראַכטענישן האָב איך פֿאַרט באַשלאָסן קומען צו פֿאַרן, אויב ניט אויף שטענדיק, איז אויף אַ שטיקל צייט“.

זיין לעבן אין גיריאַרק כאַראַקטעריזירט ער מיט פֿרוגס ווערטער:

פֿרייד אַ טראַפֿן, לייך אַ פֿוס —
דאָס איז אונדזער לעבנסמאַס.

ער הייסט געבן צו וויסן דער סינסיעטער ביבליאַטעק, אַז „דער פֿליסיקער באַזוכער קומט ווידער, נאָר מיט אַ נייער באַרד און מיטן

נאמען פֿון אַ ייִדישן פּאָעט". ער באַמערקט דערצו, אַז דאָס זיינען די אייני-ציקע זאַכן, וואָס ער וועט ברענגען צו פֿירן פֿון ניר-יאָרק. צו עדעלשטאַטס אַנטשיידונג צוריק צו פֿאַרן קיין סינסינעטי האָט אויך בייגעטראַגן די שלעכטע לאַגע פֿון דער "וואַרהייט". דעם 14טן יוני איז די "וואַרהייט" ניט דערשינען. דעם 21טן איז זי דערשינען מיט עדעל-שטאַטס רוף "אַן [צו] די גענאַסן", אין וועלכן ער שרייבט:

די וואַרהייט ליגט עלנט אין קייטן געשלאָסן,
פֿאַרוואַונדעט פֿון שרעקלעכן פֿיינט,
אַ, וואַרהייט! וואו זיינען דייע טרייע גענאַסן?
וואו זיינען דייע ערלעכע פֿריינט?

ער וויל ניט גלויבן, אַז אַלץ איז שוין פֿאַרלוירן:

ניין, ברידער, איך קען ניט, איך וויל דאָס ניט גלויבן!
מיר זיינען פֿאַרמאַטערט, פֿאַרשקלאַפֿט,
אין שטייגן פֿאַרצאַמט, ווי געפֿאַנגענע לייבן,
אַבער דאָך איז ניט טויט אייער קראַפֿט.

ער וויינט אָן, אַז ווער עס ווייסט די געשיכטע פֿון דער וועלט, דער קאַז די האַפֿענונג אויף פֿרייהייט ניט פֿאַרלירן —

און ווען איר האָט האַפֿענונג, פֿאַרלירט ניט די וואַפֿן,
וואָס קאָנען איך פֿירן צום זיג,
פֿאַרלירט ניט די וואַרהייט, זי קעמפֿט פֿיר די שקלאַפֿן,
פֿיר מענטשלעכע פֿרייהייט און גלויק!

דעם 28טן יוני דערשיינט ווידער אַ נומער פֿון דער "וואַרהייט". איר אונטערגאַנג איז שוין אַבער אומפֿאַרמיידלעך. איר לעצטער (20טער) נומער דערשיינט דעם 12טן יולי, ווען עדעלשטאַט איז שוין צוריק אין סינסינעטי, פֿון וואַנען ער האָט צוגעשיקט אין דער צייטונג זיין ליד "דער פֿאַל פֿון דער באַסטיליע" (געשריבן דעם 6טן יולי).

זיינע לעצטע צוויי לידער אין דער "וואַרהייט" זיינען די איינציקע, וואָס זיינען געווען געשריבן אין זעקס-שורותדיקע סטראַפֿן און אין גאַרטל-גראַמען. ביידע אַנטהאַלטן פֿלאַמיקע אויפֿרוּפֿן צום קאַמף קעגן שונא. אינעם ערשטן פֿון אַט די צוויי לידער, "דער וועקער" (28טן יוני), רופֿט עדעלשטאַט די אַרבעטער צו קומען מיט "פֿרייע ווערטער, פֿרייע הערצער" אין זיין "פֿאַלק", וואָס וויל "פֿון שקלאַפֿן-יאַך באַפֿרייען דאָס אונטער-דריקטע פֿאַלק":

הערט ווי אונדז דער פֿיינט באַליידיקט,
נאָטעספֿורכט און קנעכטשאַפֿט פּרעדיקט
פֿיר דעם אַרבעטסמאַן ...

שוין גענוג אין קייטן שלאָפֿן,
ברעכט די קערקער־טירן אָפֿן,
טויט צו דעם טיראָן!

אין ליד „דער פֿאַל פֿון דער באַסטיליע“ שילדערט עדעלשטאַט, ווי עס פֿאַלט די באַסטיליע — „די שרעקלעכע מאַכט פֿון פֿראַנקרייכס גע־קרוינטע באַנדיטן“. איצט זעט ער, ווי עס הויבט זיך אויף אַ געוואַלדיקער שטורעם קעגן דער „שוואַרצער באַסטיליע“ פֿון דער וועלט, וואו אַ ברודער דערמאָרדעט דעם צווייטן, דריקט אים, באַרויבט אים און שליסט אים אין קייטן, פֿאַרקויפט אים פֿאַר לוקסוס און געלט. ער קומט צום אויספֿיר, אַז „די הייליקסטע פֿליכט פֿון מענטשלעכע פֿליכטן“ איז „צע־ברעכן, פֿאַרברענען, פֿאַרניכטן דיזע שוואַרצע באַסטיליע [פֿון] דער ערד!“ און ער רופֿט צום פֿאַלק:

ער וועקט דאָך דיין גייסט, דיין קראַפֿט, דיין צאָרן —
דער מענטש איז פֿיר ליבע, פֿיר פֿרייהייט געבאָרן —
פֿאַרווערטס מיט פֿלאַם און מיט שווערד.

עדעלשטאַט האָט זיך באַטייליקט אין דער „וואַרהייט“ ניט בלויז מיט זיינע לידער. ער האָט אויך געשריבן אַדרעסן פֿאַר איר עקספעדיצע און געטאָן אַלערליי אַנדערע נויטיקע אַרבעטן אין דער רעדאַקציע. דער אונטערשאַפֿט פֿון דער „וואַרהייט“ האָט אָפּגעשוואַכט זיין צובונד צו ניו־יאָרק און אים לייכטער געמאַכט זיין אומקער קיין סינסינעטי (סוף יוני). אַן דער „וואַרהייט“ איז די ניו־יאָרקער ייִדישע ראַדיקאַלע געזעלשאַפֿט־לעכקייט געווען עדעלשטאַטן דערווידער — ווי ער שילדערט עס אין זיין האַלב־פֿעליעטאַניסטישן מאַנאַלאַג „צווישן ניו־יאָרקער ראַדיקאַלן (אַ שאַטן־בילד פֿון אַגיטאַציאָנס־לעבן אין ניו־יאָרק)“. ער דערציילט דאָרט, אַז ער האָט פֿריער געלעבט אין אַ „קליינער קאָנטרי“ (פּראַווינץ־שטעטל), וואו עס איז אים ענדלעך זייער „לאַנגווייליק געוואָרן“ און ער האָט „באַשלאָסן פֿאַרן קיין ניו־יאָרק“. ער באַזוכט דאָרט די אַנאַרכיסטישע און סאָציאַליס־טישע פֿאַרזאַמלונגען, און אומעטום געפֿינט ער אַ גרינגשעצנדיקע באַ־ציאָונג צו די רעדנער און שרייבער פֿון דער ראַדיקאַלער באַוועגונג. ער מאַלט אַ בילד פֿון אַ ניו־יאָרקער „קאַפֿע־סאַלון“ (דאָס, וואָס מען האָט שפּעטער גערופֿן אַ ליטעראַרישע קיבעצאַרניע):

דער פֿלאַץ איז געווען אַנגעפּאַקט מיט מענער. געל־בלויע, שוואַרצע, בלאַסע, דומע [נאַרישע] געזיכטער (דומע איז אויך אַ מין פֿאַרב . . .) האָבן געשמייכלט, געקרימט זיך, אַדער גלאַט אַזוי טאַמעוואַמע געד קוקט אין דער וועלט אַריין. מע האָט געטרונקען, גענעסן, גערויכערט סינאַרעטלעך, געלייענט צייטונגען, קריטיקירט, געשריען, געלאַכט.

ווען אַ ניו־יאַרקער פֿריינט, וואָס האָט אים באַגלייט אין דעם „קאַפֿע־סאַלון“, פֿרעגט, ווי אַזוי דאָס געפֿעלט אים, ענטפֿערט עדעלשטאַט: „עס קוקט מיר אויס ווי אַ דולהויז“. דער ניו־יאַרקער פֿריינט ווייזט אים אַן אויף „אַ יונגמאַן, וואָס שפּילט אַזוי הייס אין פינאַקל“ [אַזאַ קאַרטן־שפּיל], און דערקלערט אים, אַז „דאָס איז דער רעדאַקטאָר פֿון אַן אַרבעטער־צייטונג... דאָ פֿאַרברענגען מיר די צייט נאָך אונדזער אַרבעט, נאָך די פֿאַרזאַמלונגען“. „און ווען לייענט איר עפעס, ווען לערנט איר?“, פֿרעגט עדעלשטאַט. „דו ביסט אַ נאַר“ — ענטפֿערט דער ניו־יאַרקער פֿריינט — ווער לייענט עפעס אין ניו־יאַרק, אַחוץ אַ צייטונג אין אַ קאַפֿע־סאַלון? ווער לערנט, אַחוץ דער, וואָס דענקט קריגן אַ דיפּלאָם און מאַכן ביזנעס?... עדעלשטאַט מיינט צוערשט, אַז ער וועט זיין אימשטאַנד צו רעפֿאַרמירן די ניו־יאַרקער ראַדיקאַלע קרייזן. ער ווערט אַ „מיטגליד פֿון די סאַציאַל־דעמאָקראַטישע אַנאַרכיסטישע פֿאַראיינען“ און זוכט אַריינצוברענגען אין זיי אַ נייעם גייסט. נאַר ווי „אַן אומפּראַקטישער גרינהאַרן“ ווערט ער פֿון אַט די „פּראַקטישע“ אַרגאַניזאַציעס אַרויסגעוואָרפֿן. עדעלשטאַט פֿאַר־ענדיקט זיין פֿעליעטאַן דערמיט, וואָס ער פּאַקט איין זיינע זאַכן און פֿאַרט צוריק אין זיין שטעטל...

9

„פּאַסקאַרעל“

עדעלשטאַט קומט צוריק אין סינסינעטי מיט „אַ נאַמען פֿון אַ יידישן פּאַעט“. די פּרוּוואַטע סאַציאַליסטישע „ניו־יאַרקער יידישע פֿאַלקס־צייטונג“, וועלכע איז זינט איר גרינדונג (אין 1886) אַנערקענט געוואָרן פֿון דער באַוועגונג פֿאַר אַן אַרבעטער־צייטונג,¹⁰⁰ האָט עס באַקאַנט געמאַכט איבערן גאַנצן לאַנד. באַלד נאָך זיין אַנקומען אין סינסינעטי האָט די „ניו־יאַרקער יידישע פֿאַלקס־צייטונג“ (פֿונעם 15טן יולי 1889) פֿאַרעפֿנטלעכט אַ קורצן אַרטיקל מיטן נאַמען „דער יונגער פּאַעט עדעלשטאַט“. דער אַרטיקל הויבט זיך אַן:

דיוע וואָך איז דער יונגער פּאַעט עדעלשטאַט פֿאַררייזט צו זיינע עלטערן אין סינסינעטי, אום נאָך זיינע שווערע קערפּערלעכע אַרבעט

זיך אויסצורוען און זיין שוואכעם געזונטהייט צו קרעפטיקן. אויסער דעם, וואָס עדעלשטאַט באַזיצט אַ וואַרעמע האַרץ פֿאַר זיינע לייַדנדע ברידער, איז ער שטעטס בערייט [שטענדיק גרייט] פֿאַר דיזע מיט לייב און זעלע צו קעמפֿן און וואָס ער האָט אויך טריילעך געמאַן.

עדעלשטאַט באַזיצט אַ וואַרן פֿאַעטישן טאַלאַנט און מע קאָן זאָגן, דאָס ער איז יעצט דער איינציקער אונטער די יידישע פֿאַעטן, וועל־כער אַלס וואַרער פֿריינט פֿון די אַרבעטנדע פֿאַלקס־מאַסן, האָט אויך זיין גוואַלדיקן טאַלאַנט צום נוצן פֿון זיינע ברידער פֿאַרווענדט. דאָס קאָן מען אויך זען פֿון זיינע ווערטער אין זיין ליד „אין קאַמף“, ווען ער רעדט צו דער קאַפיטאַליסטישער באַנדע וועגן דער אונטערדריקונג פֿון פֿרייהייטס־גייסט אין פֿאַלקס.

נאָך דעם ציטירן אייניקע סטראָפֿן פֿון זיינע לידער „אין קאַמף“, „מיין צוואַה“, „נאַטור און מענטש“, „וואַרע און פֿאַלשע העלדן“ און „יציאת מצרים“, פֿאַרענדיקט זי איר אַרטיקל מיט די ווערטער:

די יידישע אַרבעטער־פרעסע קאָן שטאַלץ זיין אויף דיין בליענדן פֿאַעטישן טאַלאַנט.

מיטן אונטערגאַנג פֿון „וואַרהייט“ (דעם 12טן יולי 1889) הערט אויף עדעלשטאַט אויף אַ ווייזע צו שרייבן אין יידיש. פֿאַרוואָס ער דרוקט זיך ניט אין דעם לאַנדאָנער „אַרבייטער פֿריינד“, איז ניט קלאַר. ס'איז אויך ניט פֿאַרשטענדלעך, פֿאַרוואָס ער שרייבט אין דער „ניו־יאַרקער יידישער פֿאַלקס־צייטונג“ אויף רוסיש.¹⁰¹ ער פֿאַרעפֿנטלעכט דאָרט נאָך טשער־נישעווסקיס טויט זיין ליד „Памяти Николая Г. Чернышевского“ (צום אַנדענק פֿון ניקאָליי ג. טשערנישעווסקי).¹⁰² ס'איז ניט זיכער, צי ער האָט זיך באַטייליקט אין דעם אַנטירעליגיעזן פֿלוגבלאַט „תפילה זכה“, וואָס די „פּיאַנערע דער פֿרייהייט“ האָבן אַרויסגעפֿאַזט ערב די „ימים־נוראים“ 1889.¹⁰³ נאָר ווען די „ניו־יאַרקער יידישע פֿאַלקס־צייטונג“ גייט אונטער (דעם 20טן דעצעמבער 1889), און איר רעדאַקטאָר, ד"ר אַ. ברעסלאַווסקי, הויבט אָן רעדאַגירן אַ נייע צייטונג — „דער מאַרגנשטערן“ — ווערט דאָרט עדעלשטאַט אַ שטענדיקער מיטאַרבעטער.¹⁰⁴

דער „מאַרגנשטערן“ איז געגרינדעט געוואָרן (דעם 17טן יאַנואַר 1890), ווי אַ פּריוואַטע אומפּאַרטייאישע אַרבעטער־צייטונג. דער רעדאַקטאָר איז געווען אַ סאָציאַל־דעמאָקראַט, נאָר אין זיין צייטונג האָבן מיט־געאַרבעט מער אַנאַרכיסטן ווי סאָציאַליסטן. די לעצטע האָבן זיך שוין געגרייט אין קורצן אַרויסצוגעבן זייער אייגענעם סאָציאַל־דעמאָקראַטישן אַרגאַן די „אַרבעטער־צייטונג“.

דוד עדעלשטאט הויבט אן מיטארבעטן אינעם דריטן נומער פֿונעם „מאָרגנשטערן“. ער אַרבעט אין דער דאָזיקער צייטונג, ביז זי גייט אונטער — דעם 20טן יוני 1890. זיינע לידער זיינען דאָרט געדרוקט צו־ערשט אונטערן פּסעוודאָנים „ד. פּאַסקאַרעל“, דערנאָך אונטער „ד. פּאַסקאַרעל, סינסינעטי“. אויף זיין ליד אין „אַרבעטער־פֿריינד“, געשריבן דעם 1טן מערץ, שרייבט ער זיך אונטער „ד. עדעלשטאט (פּאַסקאַרעל)“. דאָס טוט ער אָבער ניט, כדי צו פֿאַרבאָרגן זיין מיטאַרבעטערשאַפֿט אין דער צייטונג. דער פּסעוודאָנים „פּאַסקאַרעל“ איז געווען אַ פֿאַן, ער האָט דערמיט געוואָלט זיך אידענטיפֿיצירן מיטן העלד פֿון דעם ראַמאַן „פּאַסקאַרעל“ (”Pascarel—Ouly“, לאַנדאָן, 1872 — 2טע אויפֿלאַגע 1886) פֿון דער ענגליש־פֿראַנצויזישער ראַמאַן־שרייבערין אואידאַ — (de la Ramée—¹⁰⁵).

ווי אַלע אואידאַס פֿאַלקיסטישע ראַמאַנען, איז אויך פּאַסקאַרעל פֿול מיט סענטימענטאַלע מליצות וועגן ליבע ווי אַ באַפֿרייענדיקע מאַכט און מיט ענלעכע פֿראַזעס, וואָס מאַרקס און ענגעלס האָבן אָנגערופֿן „לי־בעס־דוועלייען“, און עס אַזוי ביטער אויסגעלאַכט ביי דעם פֿלומרשטן קאָמוניסט הערמאַן קריגע, דעם רעדאַקטאָר פֿון ניו־יאָרקער „פֿאַלקס־טריבון“ (1846).¹⁰⁶ אויף דעם יונגן סענטימענטאַלן עדעלשטאט האָבן אָבער אואידאַס פֿראַזעס געמאַכט אַ שטאַרקן איינדרוק. זייער איינפֿלוס פֿילט זיך אין זיינע רוסישע לידער „Бродяга“ (וואַגאַבונד) און „Дед и внучка“ (זיידע און אייניקל) און אין זיין דערציילונג „דער פֿאַרברעכער“.

שוין אין „מאָרגנשטערן“ דערקלערט עדעלשטאט אין זיין ליד „מײן אַנטוואָרט צו ישראל בן עולם“¹⁰⁷ (6טן יוני 1890):

דאָך פֿריינט! לאָמיר לערנען די קעגנוואָרט האַסן,
איר פֿאַלשקייט, אוממענטשלעכקייט, נויט —
דער האַס וועט דערוועקן די אַרבעטער־מאַסן,
דער האַס וועט צעברעכן די קייט.¹⁰⁸

פּאַסקאַרעל, דער אויסלאַכער און באַקעמפֿער פֿון די אונטערדריקער, בלייבט ביי עדעלשטאטן אַ מוסטער. ער טרוימט צו ווערן ענלעך צו פּאַסקאַרעלן: שרייבן רעוואָלוציאָנערע פּיעסן פֿאַר אַ וואַנדערנדיקער טרופֿע, אַרומפֿאַרן פֿון שטאָט צו שטאָט און אויפֿקלערן די מאַסן דורך שפּיל און געזאַנג.¹⁰⁹ אונטערן נאָמען פּאַסקאַרעל שרייבט אויך עדעלשטאט אַ צוויי צענדליק לידער פֿון אַרבעט און נויט.

*

צווישן עדעלשטאטס לידער אין „מאָרגנשטערן“ געפֿינען זיך צוויי, ביי וועלכע ס'איז אָנגעגעבן זייער שייכות צו נעקראָסאָוון: „טייבעלע“ — („אָ בילד פֿון לעבן נאָך נעקראָסאָוו“ — 11טן אָפּריל) און „די פֿאַרשאַלטענע“ („פֿריי נאָך נעקראָסאָוו“ — 25טן אָפּריל).

דאָס ערשטע ליד (ניט אַריינגענומען אין קיין איינער פֿון די אויס־גאַבעס פֿון עדעלשטאטס שריפֿטן) גיט אַ בילד פֿונעם לעבנסשטייגער פֿון די יידישע אַרבעטער אין אַמעריקע אין די 80ער יאָרן. טייבעלע איז אַ „יונג ווייבל“, די פֿרוי פֿון אַ „בלייכניקן שניידער“, וואָס אַרבעט אין דרייען געבויגן. איר ווילט זיך „איר שיינעם לייב“ מיט סאַמעט „פֿאַרדעקן, ווי ציקפע דעם פֿאַרמאַנס ווייב“ (די פֿרוי פֿון דעם אויפֿזעער איבער די אַר־בעטער אין פֿאַבריק). זי וויל האָבן אַ גאַלדענע „וואַטש און טשיין“ (זייגער און קייט), אַ זיידענע „דרעס“ (קלייד). עס איז איר אויך „צו אַל־טמאַדיש דאָס מעבל“ — אַ הענגלייכטער וויל זי, אַ שאַפֿע מיט אַ גרויסער גלעז־זערנער טיר, אַ קאַרפעט [דיוואַן] און אויך אַ פֿאַר בילדער, און דערצו אויך אויף בעלער גיין! —

זי איז יונג! זי וויל נעבעך לעבן,
אונד די אַרעמע קאָן ניט פֿאַרשטיין,
אַז דער אַרבעטער טאָר יעצט ניט לעבן,
ער דאַרף זיין נאָר פֿאַרשוואַרצט אונד פֿאַרשמאַכט.

פֿדי צו באַפֿרידיקן טייבעלעס פֿאַרלאַנגען, מוז דער „בלייכניקער שניידער“ אַרבעטן זייער „שווער און ביטער, ער פֿילט שוין אַ ווייטיק אין ברוסט...“ און „עס קלינגט מיט שווינדזוכט זיין הוסט!“ דאָך, ווען עס קומט „אַ שבת, אַ יום־טוב“, ווען עס „האַט אויך אַ שניידער רוי“, גייט דאָס אַרבעטער־פֿאַרל אַרויס שפּאַצירן אין „גרענד סטריט“ (די גרויסע גאַס, אַ הויפּט־גאַס אינעם דעמאָלדיקן יידישן קוואַרטאַל פֿון ניו־יאָרק). ער איז אויסגעפּוצט אין אַ „פֿרינץ אַלבערט“ (אַ ראַק — סורדוט, שלוסראַק — אויפֿגענייט לויטן פֿאַסאָן, ווי דאָס פֿלעגט טראַגן דער מאַן פֿון דער ענג־זישער קעניגין וויקטאָריאַ — פֿרינץ אַלבערט) און מיט אַ פֿאַרביקן „געק־טיי“ (שניפּס). זי, „זיין ליבע טייבעלע“ — אין אַ „נייע זיידענע קליידעלע“ און מיט גאַלדענער „וואַטש און טשיין“ (זייגער און קייט) —

זיי נייען אין גרענד סטריט שפּאַצירן,
טייבעלע שיינט אין איר דרעס!
דאָך דער אַרעמער מאַן אין „פֿרינץ אַלבערט“
איז אויסגעדאַרט, בלאַס ווי אַ מת.

דער הוסט לאַזט אים ניט צורו. זיין טאַשנטוך באַדעקט זיך מיט בלוטיקע פֿלעקן, ווען ער לייגט עס נאָר צו צו זיין מויל, און דער סוף איז, אַז אינגליכן וועט די „שיינע טייבעלע“ בלייבן אַן עלנטע „יונגע אַלמנה“.

*

עדעלשטאַטס ערשטע לידער אין „מאַרגנשטערן“ — אַן [צו] די יידישע שריפֿטשטעלער“ (31טן יאַנואַר) און דער „באַליידיקטער העלד“ (7טן פֿעברואַר 1890) רופֿט אַרויס קעגן אים דעם באַוואוסטן ראַמאַנען-שרייבער שמ״ר (נחום-מאיר שייקעוויטש).

אַרויסגעקומען איז עס צוליב דעם, וואָס שמ״ר האָט ניט ריכטיק פֿאַרשטאַנען עטלעכע אויסדרוקן אין עדעלשטאַטס לידער: דער דייטשישער סאַציאַל-דעמאָקראַטישער פֿירער בעבעל האָט באַשולדיקט מאַסטן און אַנ-דערע אַנאַרכיסטישע פֿירער, אַז זיי זיינען פֿאַליציאַרישע אַגענטן. ¹⁰ עדעל-שטאַט רעאַגירט אויף דעם מיט זיין ליד דער „באַליידיקטער העלד“, אין וועלכן ער רופֿט אַן בעבעלן דער „דייטשער מענטשן-פֿריינט“.

שמ״ר, ניט באַהאַונט אין געזעלשאַפֿטלעכע ענינים, האָט געהאַלטן, אַז מיט אַט דעם אויסדרוק מיינט מען זיין צייטשריפֿט „דער מענטשנפֿריינט“ (ווייל ער האָט געשריבן דייטשמעריש). ער נעמט דערפֿאַר אַן, אַז אויך אים האָט פֿאַסקאַרעל (עדעלשטאַט) געמיינט אין זיין ליד „אַן די יידישע שריפֿט-שטעלער“, אויסדריקנדיק זיך, אַז אַ שרייבער מוז האָבן אַ „ריינעם גע-וויסן“... „אַז נישט וועט ער זיך מיט זיין אייגענער האַנט אין זיין אייגענעם שמוץ באַגראַבן“. שמ״ר שטעלט זיך אויך פֿאַר, אַז דאָס אַטאַקירט אים די נייע צייטונג צוליב קאַנקורענץ.

אין זיין ענטפֿער „אַ שפּאַגל נייע קאַנקורענציע“ (מענטשנפֿריינט“, פֿעברואַר 1890, ז״ז 18—19) שרייבט שמ״ר:

נאַרישע יונגלעך, וואָס האָבן זיך ערשט אויסגעלערנט דעם א״ב, די שפּרינגען אויך אַרויס מיט שימפּ-ווערטער און מיט קריטיק קעגן די בעסטע שרייבער און ווילן איינבילדן די לעזער, אַז קיינער קען ניט שרייבן, נאָר זיי.

דער „מאַרגנשטערן“ פֿונעם 14טן פֿעברואַר ענטפֿערט אויף דעם אין אַן אַפֿענעם בריוו צו שמ״ר, אונטערן נאָמען „אַ לעכערלעכער טעות“: ווערטער ה' שייקעוויטש — נישט אייך האָט נאָר געמיינט דער פּאַעט פּאַסקאַרעל מיט זיין געדיכט. — דיזן פּאַעט וואַלט קיינמאָל נאָרניט איינגעפֿאַלן צו פֿאַרטידיקן אירגענד וועלכן „העלד“ אויף דעם סאָ-ציאַלן שלאַכט-פֿעלד קעגן אייערע אַנגריפֿע. ווען מע רעדט פֿון אַ

דייטשן מענטשנפֿריינט, מיינט מען מיט דעם זשאַרגאַנישן, אונד דער „מאַרנענשטערן“ וועט געוויס קיינמאַל זיך ניט דערלויבן אַזאַ עזות אונד שטעלן אויף אַ גלייכער שטופֿע אויגוסט בעבעל, דעם דייטשן סאַציאַל־דעמאָקראַט מיט אייך, ה' שייקעוויטש... — אומזיסט אייערע שענדלעכע שימפֿעריי [זידלעריין], אונד גלויבט אונדז, דאַס מיר אַנט־וואָרטן אייך נישט אום מיט אייך צו פּאַלעמיווירן, זאַנדערן [נאָר] אום אייך פֿון אַ קלעגלעכן אירטום [טעות] אַרויסצופֿירן.

10

אין קאַמף צווישן די סאַציאַליסטן און אַנאַרכיסטן

דער קאַמף צווישן די יידישע סאַציאַליסטן און אַנאַרכיסטן אין אַמע־ריקע איז אין די יאָרן 1888 — 1889 געווען הויפטזעכלעך וועגן איינ־פֿלוס אויף די דייטשע יוניאָנס.¹¹⁰ סוף 1889 ווערט דער קאַמף צווישן זיי פֿאַרשאַרפֿט אויך אַרום דער פֿראַגע וועגן פֿאַרטייאישער אַדער אומפֿאַר־טייאישער (געמיינט צווישנפֿאַרטייאישע) אַרבעטער־פרעסע.

די אַנאַרכיסטישע אַרגאַניזאַציע „פּיאָנערע דער פֿרייהייט“, וואָס איר וואַכנבלאַט „די וואַרהייט“ איז אונטערגעגאַנגען, ווייל זי האָט איינע אַליין ניט געקאַנט אויסהאַלטן די דאָזיקע צייטונג, איז אַרויסגעטראָטן מיט אַ פּלאַן פֿון אַ נייער אַרבעטער־צייטונג „פֿון אַלע אַרבעטער און ריכ־טונגען פֿאַר אַלע אַרבעטער און ריכטונגען“,¹¹¹ זי האָט דעריבער איינ־געלאָזן די סאַציאַל־דעמאָקראַטישע פֿאַראיינען און די „פֿאַראייניקטע יידישע געווערקשאַפֿטן“ (פֿאַרבאַנד פֿון יידישע יוניאָנס) אויף אַ קאַנווענשאַן (צוזאַמענפֿאַר) פֿון יידישע אַרבעטער אַרגאַניזאַציעס, אַרומצורעדן די פֿראַגע וועגן אַרויסגעבן אַ צווישנפֿאַרטייאישע אַרבעטער־צייטונג אין יידיש.

דאַס איז געווען אַן אַנאַרכיסטישער מאַנעוור: די אַנאַרכיסטן האָבן אָנגע־הויבן פֿירן, אַז זייער איינפֿלוס הויבט אָן פֿאַרן, אַז די אַגיטאַציע פֿון די סאַציאַליסטן באַקומט וואָס ווייטער אַלץ אַ פֿעסטערן באַדן, און דער פֿאַזונג פֿון „אויסערפֿאַרטייאישקייט“ איז, אַזוי אַרום, געווען אַ מאַס־קירונג פֿון אַנאַרכיסטישער פֿאַרטייאישקייט. כאַראַקטעריסטיש איז, וואָס אין לאַנדאָן, וואו די אַנאַרכיסטן זיינען דעמאָלט געווען איינפֿלוסרייכער, זיינען זיי טאַקע געשטאַנען פֿאַר אַ פֿאַרטייאישער אַנאַרכיסטישער צייטונג.¹¹²

ביי דער ארגאניזירטער יידישער ארבעטערשאפט אין אמעריקע האבן די סאציאל־דעמאקראטן געהאט מער איינפלוס ווי די אנארכיסטן. ביי די יוניאנס — שרייבט דער אלטער אנארכיסטישער פירער י. קאפעלאוו, — זיינען די פשוטע דיבורים פון די סאציאל־דעמאקראטן וועגן פארבעסערן די איצטיקע פאגע, וועגן שטרייקן אד"גל געווען מער אנגעלייגט [ווי די אנארכיסטישע טעאריעס], און דעריבער זיינען אין דאס רוב יוניאנס די סאציאל־דעמאקראטן געווען מער פאפולער און האבן געהאט א גרעסערע דעה. אין דער נארוואס־געגרינדעטער 'פאראייניקטע יידישע געווערקסשאפט' האט דאס רוב פארטרעטער סימפאטיזירט מיט די סאציאל־דעמאקראטן. שפעטער א ביסל האבן די 'פאראייניקטע יידישע געווערקסשאפט' שוין כמעט אפיציעל אנגענומען א סאציאל־דעמאקראטישע פּוּל־יאנאמיע און אפֿן געשטיצט די סאציאל־דעמאקראטן ביי יעדער געלעגנהייט".¹¹³ די סאציאל־דעמאקראטן האבן דערפאר געהאט א מערהייט אויף דער קאנווענשאן, וואס האט געדויערט פֿונעם 25טן דעצעמבער 1889 ביזן 2טן יאנואר 1890.

אויף דער קאנווענשאן האבן די "פיאנערן"־דעלעגאטן פארגעלייגט א פלאן פֿון אן "אלגעמיינער צייטונג פאר אלע סאציאליסטישע ריכטונגען און מיינונגען אונטער דער רעדאקציע פֿון צוויי רעדאקטארס — א סאציאל־דעמאקראטישן און אן אנארכיסטישן". זייער מאַטיווירונג איז געווען: ערשטנס, אַז אַ "צייטונג פֿון איין ריכטונג קאָן שווערלעך עקזיסטירן", צווייטנס, אַז "דער אַרבעטער זאָל דורך זיין לייענען באַקאָנט ווערן מיט אלע ריכטונגען און מיינונגען", אפילו "אין צייט פֿון אַ שטרייק, צי אין צייט פֿון וואַרן".¹¹⁴ די סאציאל־דעמאקראטן האבן אנגעוויזן, אַז "די באַ־וועגונג — — — איז שוין אויסגעוואַקסן און מען מוז זי פֿירן אין אַ געוויסער ריכטונג; פֿירן איר [זי] אין צוויי ריכטונגען מיטאַמאַל איז שעד־לעך. און אויב אַזוי, מוזן די סאציאל־דעמאקראטן שטרעבן צו אַן אייגענער פאַרטייאישער סאציאל־דעמאקראטישער ריכטונג".¹¹⁵

די קאנווענשאן האט זיך געענדיקט מיט א פֿולשטענדיקער שפאָרטונג צווישן די אנארכיסטן און די סאציאל־דעמאקראטן. זיי האלטן אפֿ צוויי באַזונדערע קאנווענשאַנס, אַ "פאַרטייאישע", ווי די אַנהענגער פֿון אַ פאַרטייאישער צייטונג זיינען דעמאלט אַנגערופֿן געוואָרן, און אַן אומ־פאַרטייאישע — פֿון די, וואָס זיינען געווען פֿאַר איין אַרבעטער־צייטונג פֿאַר אלע ריכטונגען. אין דער צווייטער קאנווענשאן האבן זיך באַטייליקט אויך אַזעלכע סאציאל־דעמאקראטן, וועלכע האבן מורא געהאט, אַז אַ באַזונדערער פאַרטייאַרגאַן וועט ניט קאָנען עקזיסטירן און וועט ברוי־

צעשפליטערן די כוחות פֿונעם אַרבעטער־קלאַס. דאָס איז אויך אַ געוויסע צייט געווען די מיינונג פֿון אַ צאָל אַרבעטער.¹¹⁶ ביידע קאָנווענשאַנס באַשליסן אַרויסצוגעבן צייטונגען: די ערשטע — אַ סאָציאַל־דעמאָקראַט־טישע, די צווייטע — אַן אומפּאַרטייאַישע.

דוד עדעלשטאַט איז ניט געווען קיין דעלעגאַט אויף דער קאָנווענשאַן.¹¹⁷ ער איז אָבער געווען אין פֿולער איינשטימונג מיט זיינע חברים די „פּיאָנערן“, די „טרוט־סיקערס“ (אמת־זוכער). „דער אומפּאַרטייאַישער“, אינדעראַמתן — אַנאַרכיסטישער אַרבעטער־פּאַראַיין אין סינסינעטי (גע־גרינדעט אין יולי, 1889, מעגלעך דורך עדעלשטאַטן, אין וועלכן ער איז אויך געווען טעטיק) שיקט אַריין 50 דאָלער (אַ גאָר גרויסע סומע פֿאַר יע־נער צייט) פֿאַרן פּאַנד פֿון דער געפּלאַנטער אומפּאַרטייאַישער צייטונג („מאַרגענשטערן“, 1טן פֿעברואַר 1890). עדעלשטאַטס מוסטער פֿון אַן אַר־בעטער־צייטונג איז דער צוויי־פּאַרטייאַישער „אַרבייטער פּריינד“ אין לאַנג־דאָן, וועלכן ער באַמיט זיך אויך אין יענער צייט צו שטיצן פּיאָנאַציעל.¹¹⁸ ער שרעקט זיך ניט פֿאַרן צונאַמען „פּאַרעווע לאַקשן“, וואָס די סאָציאַל־דעמאָקראַטן האָבן געגעבן די אומפּאַרטייאַישע סאָציאַליסטן. זיין פֿע־ליעטאַן „צווישן ניו־יאָרקער ראַדיקאַלן“ (זע קאַפיטל 8) הויבט אָן עדעל־שטאַט מיט די ווערטער: „איך בין ניט קיין סאָציאַליסט; איך בין, וואָס מען רופֿט ביי אײך אַ פּאַרעווע לאַקשן“. ווען ער נעמט אָבער פּאַרטיי־דיקן זיין אומפּאַרטייאַשקייט (צווישן סאָציאַליסטן און אַנאַרכיסטן), ווייזט ער זיך אַרויס פֿאַר אַ פּאַרטייאַישן אַנאַרכיסט, וואָס שטרעבט איינצו־שמועסן די אַרבעטער, און די סאָציאַל־דעמאָקראַטן זיינען אַפּאַרטוניסטן, און אַז די אמתע רעוואָלוציאַנערן זיינען בלויז די אַנאַרכיסטן.¹¹⁹

11

האַס צום שונא

דוד עדעלשטאַט האָט פֿיל מאָל זיך אַליין כאַראַקטעריזירט ווי „אַ טרוימער, אַ קינד פֿאַרליבט אין בלומען, אין שטערן“, אַ „בלאַסער טרוי־מער“, וואָס „קען נאָר דיבן מענטשן, דיבן מער ווי זיך“; אַן „אומפּראַק־טישער יונג, טרוימער־יש און נאַאיוו, וואָס אויפֿן לונג, דאָס אויפֿן צונג, פֿון ביזנעס קיין באַגריף —

א טרוימער, וואָס זיין האַרץ פֿאַרביטערט
 אַ צעטראַטענע בלום אין גאַס,
 זעט ער אַ בעטלער, ווערט ער פֿאַרציטערט —
 אַ היימלאָזעס קינד מאַכט אים בלאַס.

[„צו מיין פֿעדער“]

דאָס פֿעבן אָבער האָט אַט דעם טרוימערישן דיכטער פֿאַרוואַנדלט אין
 אַ קעמפֿער. דער מענטש־ליבהאַבער איז אַנגעפֿילט געוואָרן מיט צאַרן און
 האָס קעגן די, וואָס האָבן „ערד און מענטש פֿאַרשקלאַפֿט“. דער „פֿאַרדיב־
 טער אין בלומען און שטערן“ האָט ניט מער געקענט געניסן די שיינקייט
 פֿון דער נאַטור. אים האָט אויסגעוויזן, אַז די רבנה און שטערן, און „די
 זילבער־ווייסע ליליען־בלום זיינען פֿול מיט הייסע מענטשן־טרערן און
 זיינען פֿון שרעקן בלאַס און שטום...“ אין דעם געזאַנג פֿון דער „זיסער
 נאַכטיגאַל“ האָט דער אַרבעטער־דיכטער געהערט „קייטן־מוזיק איבע־
 ראַל“... ער האָט געהערט „קייטן באַרבאַרישע קלינגען“ אין דער פֿלומער־
 שטער „פֿרייער רעפּובליק“, און ער האָט מער ניט געקאַנט זינגען וועגן
 ליבע, לוסט און גליק.

ווי אַ דיכטער, האָט זיך עדעלשטאַט אין פֿרילינג געטרוימט „אַזוי
 גערן“, — אָבער ווי אַ קעמפֿער האָט ער ניט געטראַכט וועגן „בלומען
 און שטערן“, נאָר „וועגן די שקלאַפֿן־געצעלטן“, וואו אפֿילו „אַ פֿאַרוועלקטע
 בלום“ זעט מען „זעלטן“...

איך טרוים ניט, ווי גליקלעכע דיכטער,
 פֿון וויין און פֿון ליבע אין מאַי:
 אַן וויין זיינען מיר ניכטער,
 אַן ליבע זיינען מיר פֿריי.

עדעלשטאַט איז צו זיינע רעוואָלוציאַנערע אידייען געקומען אין דער
 ערשטער ריי דורך זיין ביטערער דערפֿאַרונג אין פֿעבן. זיין יוגנט איז
 פֿאַרשוואַנדן „אין שטורעם און קאַמף“, — ווי ער דערציילט אין זיין ליד
 „מיין לעצטע האַפֿענונג“ (װאַרהייט“, 10 מאַי, 1889):

פֿרי האָב איך מיין הויז און מיין היימאַט פֿאַרלאָרן,
 פֿון קינדהייט אָן האָט מיר שוין דער מזל פֿאַרפֿאַלגט:
 פֿאַרגיפֿטעט האָט ער מיינע בליענדע יאָרן
 און תּמיד געמאַטערט, געקוועלט און געיאָגט.

פֿרי זיינען געשטאַרבן מיינע האַפֿענונגען די זיסע,
 פֿרי האָב איך דערזען דעם ווילדן קאַנטראַסט:
 דאָס אַרבעטער־פֿאַלק אין אַ פינצטערער תּפֿיסה
 און שווינדלער און רויבער אין אַ רייכן פּאַלאַסט.

א גוואלטיקער שטורעם האָט מיין זעלע צעציטערט,
און איך האָב געשוואָרן נקמה און טויט
צו אלעם, וואָס האָט אונדזער לעבן פֿאַרביטערט,
געמאַרדעט, באַרויבט אונדזער פֿרייהייט און ברויט.

צוזאַמען מיט דער פֿאַרפֿאַלגטער יידישער אַרעמשאַפֿט אין רוסלאַנד
האָט דוד עדעלשטאַט דורכגעלעבט אין זיין יוגנט די שרעקן פֿונעם צאַרישן
ווילקיר און פֿון די פֿאַגראַמען. צוזאַמען מיט די אומבאַהאַלפֿענע קרבנות
פֿונעם צאַריום וואַנדערט ער אַריבער פֿון רוסלאַנד קיין אַמעריקע, און
צוזאַמען מיט זיי פֿאַלט ער אַריין אין „שוויץ-שאַפֿ“, וואו די „בייזע, ווילדע
רייכע“ פֿרעסן „דאָס פֿלייש פֿון פֿאַלק“, טרינקען זייער בלוט און ווערן
ניט „קיינמאַל פֿון געזעץ פֿאַרפֿאַלגט“. ער זעט בילדער פֿון קינדער-אַרבעט,
פֿון שוידערלעכער עקספּלואַטאַציע פֿון אַלט און יונג. ער זעט דעם „באַס“
(מייסטער), וואָס צאַפט דאָס בלוט פֿון זיינע קנעכט און „בשייבט דערצו
אימער גערעכט“, די אַרעמע פֿרוי „ביי אַ טענעמענט-הויז“ (אַ הויז מיט
אַ סך וואוינונגען, דער עיקר פֿאַר אַרעמער באַפֿעלקערונג), וועלכע וויינט
און ברעכט די הענט: דער רייכער לענדלאַרד (הויז-אייגנטימער) וואַרפֿט
זי אַרויס, „זי האָט ניט צו באַצאַלן קיין רענט“ (דירה-געלט) אַזוי —
און ווערט דורכגעדרונגען מיט האַס צו דער קאַפיטאַליסטישער געזעל-
שאַפֿט. ער האַסט די קעגנוואַרט, ווי ער דריקט זיך אויס אין זיין זיד
„מיין אַנטוואַרט צו ישראל בן עולם“:

און ווען עס זאָלן נאָר אַלע שקלאַפֿן
די קעגנוואַרט האַסן ווי איד,
וואַלטן זיי געקאַנט אין איין טאַג באַשאַפֿן
אַ גאַלדענע צוקונפֿט פֿאַר זיך!

עדעלשטאַט האָט זיך אַ סך געגריבלט אין דער פֿראַגע וועגן געזעל-
שאַפֿטלעכער פֿאַראַנטוואַרטלעכקייט. ער האָט בשום אופֿן ניט געקענט
שרום מאַכן מיט דעם געדאַנק, אַז די אונטערדריקער זיינען ניט שולדיק
אין זייערע פֿאַרברעכנס קעגן דעם פֿאַלק, און אַז בלויז די אומשטענדן
האַבן זיי געבראַכט צו אַזוינע פֿאַרברעכנס. ווי עדעלשטאַט דערציילט,
איז ער געוואָרן שטאַרק אויפֿגערעגט, ווען ער האָט צום ערשטן מאַל גע-
הערט אַזאַ געדאַנק. די ווערטער „ניט שולדיק“, זאָגט ער, זיינען אים
ניט אַרויס פֿון קאַפֿ און האַבן אים ניט געגעבן קיין רו:

ניט שולדיק! ס'טויטש, אָט דיזע מענטשן-פֿרעסער! אָט די פֿאַראַ-
זיטן... ווער דען איז שולדיק אין דיזע אומענדלעכע שרעקלעכע
שמערצן פֿון פֿאַלק! אָט צום ביישפּיל: מיין מייסטער, וואָס האָט
מיר געשטאַכן אַ גאַנצן טאַג דערפֿאַר, וואָס עס האַבן געפֿעלט אַ פֿאַר

שטעך אין באַטנהאַל [קנאַפלאַך], איז ער דען ניט שולדיק אין זיין בלוטצאָפּעריי? ... אָבער דאָ זיינען מיר פּלוצלינג געקומען אין זין די פֿאַרנעסענע סצענעס, ווי דער באַס פֿון ווערהויז [מאַנאַזין] האָט געגעבן אַ שוואַרצן סוף מיין באַס, גראַדע ווי מיין באַס מיר! און ווער ווייסט, האָב איך ווייטער געדענקט, אויב דער באַס פֿון ווערהויז קרייגט ניט קיין קלעפּ פֿון גרעסערע קאַפיטאַליסטן, ווי ער איז... אַלאָ, — — פֿיליכט זיינען טאַקע אָט די אַלע קליינע פֿאַראַזיטן אומשולדיק, און שולדיק זיינען נאָר די גרויסע. אָט צום ביישפּיל, וואַנדערבילט, דוש. גולד, אַלעקסאַנדער דער דריטער און... אָבער וואָס טוט זיך מיט מיר? עס קומען מיר אין קאַפּ אַזעלכע מאָדנע געדאַנקען. האָ, וואָס איז דאָס! איז דאָס מעגלעך, אז — — נאָר וואַרט אַ ביסעלע, עס איז ניט קיין גרינג וואַרט! איך זאָל עס זאָגן, איך, אז אויך דיזער בלוטיקער הענקער האָט קיין שולד? נין, דאָס איז צופּיל. און דאָך, דער אומבאַרהערציקער קאַלטער פֿאַרשטאַנד זאָגט מיר: יאָ, אומ-שולדיק! אומשולדיק! אָבער ווער זאָל דען זיין פֿאַראַנטוואָרטלעך פֿאַר דיזער גרויזאַמער טיראַניי, אוממענטשלעכקייט, פֿאַר דיזע צום הימל שרייענדע אומגערעכטיקייט, ווער? ווער? וואו זיינען די שולדיקע? וואו זיינען די רויבערס פֿון מענטשן-גליק? וואו זיינען די הענקערס פֿון אונדזער גליק און ליבע?

[ציטירט פֿון עדעלשטאַט אַ מאַנסקריפּט.]

לעבן זיין גאַנצן טיפֿן האָט צו די אונטערדריקער, געפֿינען מיר ביי עדעלשטאַטן אַ מין קליינבירגערלעכע אַפּלאַגעטיק פֿאַר דער בורשוואַזיע. (אַן אַפּלאַגעטיק, צו וועלכער עס ברענגט אים זיין אידעאָליסטישע עטיק). אַז ס'איז ניטאָ קיין פֿרייד אַפּילו ביי די רייכע לייט, ווייל דער רייכער ווייסט זיין ענדע: „דאָס [אַז] פֿון באַרויבטן פֿאַלק, פֿון פֿאַרבלוטיקטע גע-שפּענסטער ווערט ער טאָג און נאַכט פֿאַרפֿאַגט“ (זינג מיט לוסט, „פֿאַ“ש, 13טער פֿעברואַר 1891). אַזאַ מילדע שטעלונג צו די „רייכע דייט“ איז אָבער ביי עדעלשטאַטן אַ זעלטנהייט. געוויינטלעך איז ער אַנגעפֿילט מיט אַ שטאַרקן האָס קעגן זיי. אין זיין „בריוו פֿון אַ זעלבסט-מערדער“ שרייבט עדעלשטאַט אַזוי:

אַ פֿלאַקערדיקער האָס צו די רייכע, צו די זאַטע, צו די לייכטזיניקע האָט אַרומגעכאַפּט מיין גאַנצע זעלע — — מיין האַרץ האָט גע-דורשט נאָך בלוט. יאָ! נאָך בלוט פֿון די יעניקע, וועלכע האָבן אַריינגעבראַכט אין דער וועלט גיפֿט, שרעקלעכע און אונערטרעגלעכע אומ-גליקן! פֿאַרוואַנדלען זייערע פּאַלאַסטן אין אַש — — אויף זייערע קרעכצן — — ענטפֿערן מיט אַ טייוולישן געלעכטער.

אין פּאַעזיע און פּראָזע לערנט עדעלשטאַט צו דענקען, קעמפֿן, האַסן. ער רעדט וועגן „ביטערן האָס“, ער רופֿט צו נקמה, באַנוצט קריגס-אויס-

דרוקן: הייסט זיך באוואָפֿענען מיט שפּיזן און שווערדן, אַנלאָדן די ביקסן און גיין אויף „שלאַכט-באַריקאָדן“ צו דער „זעצטער רעוואָלוציאָן“.

נאָך מאַריס ראָזענפֿעלדן באַנוצט עדעלשטאַט די רייכסטע צאל עפּיי-טעטן קעגן די קאַפיטאַליסטן. ער רופֿט זיי אָן: אויסבייטער (עקספּלואַטאַט-טערס), אָפּגעפֿרעסענע בורזשויען, באַנדיטן, באַרבאַרן, באַשיבוזשוקעס, בלוט-הינט, בעסטיעס, גאַלדענע קעלבער, הענקער, היענעס, היפּאָקריטן, וואַלד-רויבער, וואַמפּירן, ווילדע טיראַנען, טיגערס, יעזואַיטן, מענטשנ-פֿרעסער, פּאַדלעצעס, פּאַראַזיטן, פּראַסטיטוטקעס, צווייפֿטיקע חיות, קינס, רויבער-באַנדע, שווינדלער, שקלאַפֿן-הענדלער אד"גל.

פֿון דער אַנדערער זייט, האָט עדעלשטאַט אָן אַ שיער צאַרטע אויס-דרוקן פֿאַרן „אַרבעטער-פֿאַק“, פֿאַר זיינע „שוועסטער און ברידער“. ער רופֿט זיי אָן: גוטע זיבנדע ברידער, זיבע שוועסטער, ברידער אַרבעט-זייט, ברידער פֿון שקלאַפֿעריי, גוטע קאַמפּראַדן, קעמפֿער, דענקער, אר-בעטער-לייב, געפּאַנגענע לייבן אאז"וו.

12

אַנטירעליגיעזע פּראָפּאַגאַנדע

דער שוידערלעכער צושטאַנד אין דער שווייץ-פֿאַבריק האָט געצוואונ-גען די פּראָלעטאַריזירטע יידישע מאַסן צו אַרגאַניזירן זיך, כדי זיך צו דערשלאָגן צו בעסערע אַרבעט-באַדינגונגען אויפֿן וועג פֿון קלאַסן-קאַמף. יידישע אַרבעטער הויבן אָן זיך אַרגאַניזירן אין פּראָפּעסיאָנעלע פֿאַראיינען. באַלד געפֿינען זיי אויך דעם וועג צו דער אַלגעמיינער אַמעריקאַנישער טרעדי-יוניאָן-באַוועגונג. כדי צו אַרגאַניזירן די אַרבעטער צום קלאַסן-קאַמף, האָט מען זיי געמוזט אַרויסרייסן פֿון אונטער דעם איינפֿלוס פֿון דער קלעריקאַל-נאַציאָנאַליסטישער יידישער פרעסע, פֿון דער גאַנצער אַרטאָ-דאָקסישער יידישקייט, וואָס האָט געפּרעדיקט „כל ישראל חברים“ און גע-העצט קעגן די, וואָס רופֿן די יידישע אַרבעטער צום קאַמף קעגן יידישע באַלעבאַטיים. אין אַט דעם קאַמף דורך אויפֿקלערונג קעגן רעליגיע און נאַציאָנאַליזם נעמט עדעלשטאַט אָן אַקטיוון אַנטייל. אַ שטיקל צייט זעט ער אַפֿילו אין דער אַנטירעליגיעזער אויפֿקלערונג דורך זיטעראַטור די צענט-

ראַלע אויפגאַבן פֿון מאַסן־אַרבעט. דאָס שטימט, אַגב, אויך מיט זיין איי־דעאַליסטישן איבערשאַצן דעם איינפֿלוס פֿון דער ליטעראַטור אויפֿן לעבן (אין זיין אַרטיקל „פֿרינציפּלאַזיקייט פֿון דער זשאַרגאַניסטישער ליטעראַטור אין אַמעריקע“, ווי אויך אין דעם פֿריער ציטירטן אַרטיקל וועגן דער שווידיקייט פֿון די אונטערדריקער, שטעלט זיך פֿאַר עדעלשטאַט, אַז ווען דער רוסישער צאָר אַלעקסאַנדער דער דריטער וואָלט אַלס אַן עופֿהלע אַוועקגענומען געוואָרן פֿון זיין פֿאַמיליע, געבראַכט געוואָרן קיין אַמעריקע און געוואָרן „דערצוויגן אויף דער ליטעראַטור פֿון מאַסטן און קראַפֿאַטקייטן“, וואָלט ער זיך „אַנטוויקלט אַלס הייסער רעוואָלוציאַנער“...)

ווי שוין באַמערקט (זע קאַפיטל 9), איז עדעלשטאַט באַזונדערס אַקטיוו אינעם קאַמף קעגן רעליגיע. ער באַטייליקט זיך אין די דעמאָלט פּאַפּר־לערע אַנטירעליגיעזע פֿלוג־בלעטער, אין די אַזוי גערופֿענע „תּפֿילה־זכּה“¹⁰⁸ (פּאַראַדיעס אויף דער תּפֿילה מיט דעם זעלביקן נאָמען, וואָס רעליגיעזע יידן זאָגן ערב יום כּפור), וועלכע די „פּיאַנערע דער פֿרייהייט“ פֿלעגן אַרויסגעבן אין דער צייט פֿון די „פּאַרכטיקע טעג“ פֿון דער יידישער רעליגיע. זיין ליד „צו די פּאַרטיידיקער פֿון פּינצטערניש“ („פּאַ“ש“, 19טן סעפטעמבער 1890) האָט עדעלשטאַט לכתּחילה געשריבן פֿאַר דער אַנטירעליגיעזער „תּפֿילה־זכּה“ פֿונעם יאָר 1890. אין אַט דעם ליד דערקלערט ער :

יעדע צייט האָט איר נייע תּורה —
אונדזער תּורה איז פֿרייהייט און רעכט :
און ביי אונדז איז די גרעסטע עבירה
צו זיין אַ געהאַרכזאַמער קנעכט.
מיר האָבן אויך נייע פּראָפּעטן —
בערנע, לאַסאַל, קאַרל מאַרקס.¹²⁰

אין אַ בריוו צו דוד עדעלשטאַט, געשריבן דעם 12טן סעפטעמבער 1890, טיילט אים מיט די רעדאַקציע פֿון „פּאַ“ש“, אַז די „פּיאַנערע דער פֿרייהייט“ האָבן באַשלאָסן צו דרוקן אין דער „תּפֿילה־זכּה“ בן־נצס (מאַריס ווינטשעווסקיס), „פֿרייהייטס־גייסט“, און אַז דאָס ליד, וואָס עדעל־שטאַט האָט געשיקט פֿאַר דער „תּפֿילה־זכּה“, דרוקן זיי אין נאַענטסטן נומער „פּאַ“ש“.

אַן אַנדער אַנטירעליגיעזן ליד עדעלשטאַטס, „צו די גאַטספּאַרכטיקע בירגער“, איז, ווייזט אויס, געשריבן פֿאַר דער ערשטער „פּיאַנערישער תּפֿילה־זכּה“ פֿונעם יאָר 1889.¹²¹ ער דערקלערט דאָרט די „גאַטספּאַרכטיקע

דייט", אז "פוסט און גאטלאז, ברידער, איז דער הימל", און עס איז ניט מער קיין סוד, אז "גראדע ווי אונטן, אזוי אויך דארט אויבן גיט ניט [איז ניטאָ] קיין שפור פֿון אירגענד אַ גאָט", אז דער רבנוֹ-של-עולם זיצט "ווי אַ ליימענער גולם" און גיט זיך "ניט אַפֿילו קיין ריר", ווען מען זידלט אים "גאָר אָן אַ שיעור" —

— — —
עס איז פשוט ניטאָ,
ווער און וואָס זאָל זיך אָנהויבן רירן,
וואָרעם דער, ביי וועמען אַ גאָט איז נאָך דאָ,
דעם פֿעלן אימער אין קאָפּ נעהירן!

וואָס ווייטער ווערט ביי דוד עדע־שטאַטן דער אומקאָמפּראַמיסלעכער קאָמף קעגן רעליגיע אַלץ מער פֿאַרבונדן מיט דעם קאָמף קעגן דער בור־זשוואָזער געזעלשאַפֿט. אין זיין פֿריער דערמאָנטן ליד "צו די פֿאַרטיידי־קער פֿון פֿינצטערניש", געשריבן פֿאַר דער "תּפֿילה־זכה" פֿון 1890, טרעט ער אַרויס קעגן בוקן זיך צו די געטער "געלטזאָק און טראָן". ער דער־קלערט: "ייד! דיין איינציקע רעטונג איז די גרויסע רעוואָלוציאָן!". ער שרעקט זיך אויך ניט פֿאַר די אַנפֿאַלן פֿון דער באַלעבאַטישער פרעסע אויף דער אַנטירעליגיעזער און אַנטינאַציאָנאַליסטישער פּראָפּאַגאַנדע פֿון די יידישע רעוואָלוציאָנערן. אין זיין ליד "צו די פֿינצטערע בטלנים" ("אָ"ש", 31טן יולי 1891) ווענדט זיך עדע־שטאַט צו די, וואָס רעדן אינעם נאָמען פֿון פֿליישראַל:

איר קאָנט ווי תּמיד נאָך האַפֿן אויף נדבות,
זיין גרויסע פּאַטריאָטן און לֵעבן פֿון "כאַפּ־לאַפּ"
און רופֿן אין דעם לאַנד פֿון אונדזערע טויטע אָבות,
אהיו, וואו עס הונגערט יעצט דער טערק און דער אַראַב.

די וועלט איז דום גענוג, איר קאָנט נאָך שווינדלען, רויבן,
אַלעס אין נאָמען פֿונעם אונטערדריקטן ייד —
און ער, דער עלנטער, ער מוז אייך אַלעס גלויבן!
באדעקט מיט פֿינצטערניש איז זיין יעדער שריט.

עדע־שטאַט וואָרנט אָבער אַט די פֿליישראַדיקע פֿלל־טוערס, אז עס קומט אַ נייע צייט, ווען יעדעס "פֿאַלק און מענטש וועט זיין באַ־פֿרייט", און דעמאָלט "ציטערט, איר גנבים, פּאַראַזיטן! מען וועט אייך ברענגען פֿאַרן פֿאַלקס־געריכט און איר וועט פֿאַרשווינדן, היפּאָקריטן, ווי פֿינצטערניש פֿאַר דאָס זאָגענליכט!"

13

„די ארבעטער-צייטונג“

מיט דער גרינדונג פֿון דער סאָציאַל־דעמאָקראַטישער „ארבעטער־צייטונג“ (7 מערץ, 1890) שטייגט עדעלשטאטס פֿאַרביטערטקייט און פֿאַרצווייפֿלונג.

דער קאַמף צווישן די אַנאַרכיסטן און סאָציאַל־דעמאָקראַטן האָט זיך שטאַרק פֿאַרשאַרפֿט; די שפּאַלטונג צווישן ביידע ריכטונגען איז געווען אַן ענטגליכטיקע. דאָס האָט אַרויסגערופֿן שטאַרקע פּראָטעסטן ניט בלויז מצד אַנאַרכיסטן און אומפּאַרטייאישע, נאָר אויך מצד אַ טייל סאָציאַל־דעמאָקראַטן.¹¹⁶ באַזונדערס האָט זיך דערפֿון געפֿילט געמראַפֿן די סאָציאַל־דעמאָקראַטישע באַוועגונג אין לאַנדאָן, וואו ביידע ריכטונגען האָבן אַרויס־געגעבן דעם „אַרבייטער פֿריינד“ און צוזאַמען אַנגעפֿירט מיט דער דאָר־טיקער אַרבעטער־באַוועגונג. כאַראַקטעריסטיש איז, וואָס די לאַנדאָנער יידישע אַנאַרכיסטן, וועלכע האָבן אַזײַן געשטרעבט צו אַ פּאַרטייאישן אַרגאַן,¹¹⁷ זײַנען געווען גרייט צו אַ שפּאַלטונג און האָבן אָפּגעוואַרפֿן די „אומפּאַרטייאישקייט“, ווען ס'האַט זײ נאָר געלוינט. בעת די „אומפּאַרטייאישע סאָציאַליסטן“ אָדער „סאָציאַליסטן רעוואָלוציאַנערן“, ווי זײ פֿלעגן זיך אַליין אַנרופֿן, האָבן אַנגעווענדט אַזע זײערע כוחות, פֿדי איינצוהאַלטן די אייניקייט. ווינטשעווסקיס נאָענטער חבר, זײן שוואַגער קאַנסטאַנטין גאַלאַפּ, האָט, ווי דער רעדאַקטאָר פֿונעם „אַרבייטער פֿריינד“, איינגעהיט די אומפּאַרטייאישקייט אָפֿילו בנוגע דער נײַ־יאַרקער קאַמף־פּראָגע. ער לאָזט אין „אַרבייטער פֿריינד“ זיך אויסטענהן סײ די סאָציאַל־דעמאָקראַטן (הילקוויט, זאַמעטקין און מידער) און סײ די אַנאַרכיסטן (זואיס און קאַ־פעלאַוו) פֿון נײַ־יאַרק. ער גיט אין „אַרבייטער פֿריינד“ פּלאַץ פֿאַר אַן אַרטיקל צום דערשײַנען פֿון דער פּאַרטייאישער „אַרבעטער־צייטונג“. ער קעמפֿט אויך קעגן די אַנאַרכיסטן, ווען זײ פּרוואַוון אויף דער מאַסן־פּאַר־זאַמלונג אין לאַנדאָן דורכפֿירן אַ רעזאָלוציע צו טאָדלען די נײַ־יאַרקער סאָציאַל־דעמאָקראַטן פֿאַר דער שפּאַלטונג אין נײַ־יאַרק (אַרבייטער־פֿריינד, 28טן מערץ, 1890).¹¹⁸

די „אַרבעטער־צייטונג“ האָט באַלד פֿון אַנפֿאַנג אַן געהאַט דערפֿאַנג. זי האָט געהאַט די פֿרדע שטיצע פֿון די יידישע און דײַטשישע טרעיד־

יוניאנס.¹²² מיט זייער הילף איז אין משך פֿון 6 וואָכן געשאַפֿן געוואָרן דער גרינדונגס-פֿאַנד פֿאַר דער צייטונג — 2000 דאָלער,¹²³ אָן אויסערגע-וויינטלעך גרויסע סומע פֿאַר יענער צייט. דורך איר רעדאַקטאָר, פֿיליפּ קראַנק,¹²⁴ האָט די „אַרבעטער-צייטונג“ אויך געקאָנט דעמאָנסטרירן פֿאַר די ברייטע אומפֿאַרטייאַשע אַרבעטער-מאַסן, אַז זי איז ניט אַזוי „פֿאַרטייאַש“, ווי די אַנאַרכיסטן באַשולדיקן, — אַ באַווייז: זי האָט אויסגעקליבן פֿאַר אַ רעדאַקטאָר דעם זעלביקן סאַציאַליסט, וועלכער האָט פֿינף יאָר רע-דאַקטירט דעם „אומפֿאַרטייאַשן“ לאַנדאַנער „אַרבייטער-פֿריינד“.

די „אַרבעטער-צייטונג“ איז אַרויסגעגעבן געוואָרן פֿון סאַציאַל-דעמאָ-קראַטן און פֿון די „פֿאַראייניקטע יידישע געווערקשאַפֿטן“, דאָך איז זי פֿאַקטיש ניט געווען קיין אַפֿיציעלער אַרגאַן פֿון דער „סאַציאַליסטישער אַרבעטער-פֿאַרטיי“. זי ווערט עס ערשט מיט עטלעכע יאָר שפעטער, ווען דאַניעל דעִיאָן,¹²⁵ דער פֿירער פֿון דער אַמעריקאַנישער סאַציאַליסטישער אַרבעטער-פֿאַרטיי שטעלט אַרויס די פֿאַדערונג, אַז אַלע סאַציאַל-דעמאָ-קראַטישע צייטונגען דאַרפֿן זיין אַרגאַנען פֿון דער פֿאַרטיי און שטיין דירעקט אונטער איר קאָנטראָל. די ערשטע צייט האָט די „אַרבעטער-צייטונג“ געזוכט צו „נעמען דעם עולם“ מיט סענסאַציעס.

אין דער צייט, וואָס דער „מאַרגענשטערן“ (אַ פֿריוואַטע אונטערנעמונג) האָט געגעבן איבערזעצונגען פֿון טשערנישעווסקיס „וואָס איז צו טאָן?“ און פֿון אַ סאַציאַליסטישן ראַמאַן פֿון נאַטאַליע ליבקענעכט (קאַרל לייב-קנעכטס מוטער), האָט די „אַרבעטער-צייטונג“ איבערגעזעצט אַ סענסאַ-ציאָנעלן פֿראַנצויזישן ראַמאַן, וואו דער העלד איז אַ פֿרינץ, און אַן ענגלישן דעטעקטיוו-ראַמאַן. בעת דער לאַנדאַנער „אַרבייטער פֿריינד“ האָט געדרוקט ווינטשעווסקיס באַרימטע פֿעלעטאָנען „די צעשלאַגענע געדאַנ-קען פֿון אַ משוגענעם פֿילאָזאָף“, האָט די „אַרבעטער-צייטונג“ געגעבן „סדרות“, — אַ מין „סאַציאַליסטישן“ טייטש-חומש¹²⁶ פֿון אב. קאַהאַן, אונטער דעם נאָמען „דער פֿראַלעטאַרישקער מגיד“, וואָס האָט מיט זיך פֿאַרגעשטעלט אַ וואולגאַריזאַציע פֿון ווינטשעווסקיס פֿעלעטאָנען — „די צעשלאַגענע געדאַנקען פֿון אַ משוגענעם פֿילאָזאָף“. באַלד אינעם ערשטן נומער איז אויך געווען אַפּגעדרוקט אַ שילדערונג פֿון אב. קאַהאַן, ווי אַזוי בלוטדורשטיקע קאַניבאַלן איזדעקעווען זיך איבער זייער מענטש-לעכן קרבן.

אַזוינע סענסאַציעס און פּאָפּולאַריזאַציעס האָבן אַפּעלירט צו די אפּ-געשטאַנענע מאַסן. אין אַ קורצער צייט האָט זיך די „צירקולאַציע“ (דער טיראַזש) פֿון דער „אַרבעטער-צייטונג“ אויפֿגעהויבן פֿון 3000 ביז 6000

עקזעמפלארן. דאס איז אבער געווען א דערפאלג ניט פונעם סאציאליסטישן געדאנק, נאר פון א סענסאציאנעלער צייטונג, איבער וועלכער עס הענגט, לויט עדעלשטאטס אויסדרוק, „די רויטע פאן פון אויספארקויף“.

דורכאויס אפארטוניסטיש איז געווען די שטעלונג פון דער „אר-בעטער-צייטונג“ צו רעליגיע. זי האט עס באזונדערס ארויסגעוויזן אין די „פארקטיקע טעג“ פון 1890, ווען זי איז שארף ארויסגעטראטן קעגן דער אנטירעליגיעזער פראפאגאנדע פון די „פיאנערע דער פרייהייט“.

די אנטירעליגיעזע פראפאגאנדע פון די „פיאנערע דער פרייהייט“ איז, נאטירלעך, געפירט געווארן ניט פון פראלעטארישע פאזיציעס. זיי האבן אויסגעלאכט די פאלשע באגריפן וועגן נאטור און אבערגלויבנס פון רעליגיע, ניט אויפדעקנדיק דערביי אירע קלאסן-ווארצלען. זיי האבן ניט אנטפלעקט די קלאסן-מאטיוון, צוליב וועלכע אפילו די פריידענקע-רישע בורזשואזיע זוכט אויפצוהאפטן די רעליגיע ביי די ארבעטנדיקע מאסן. זייער קאמף קעגן רעליגיע איז ניט געווען פארבונדן מיט דעם טאג-טעגלעכן קלאסן-קאמף פונעם פראלעטאריאט. די אפארטוניסטישע סאציאל-דעמאקראטן זיינען אבער ארויסגעטראטן קעגן דעם דאזיקן מין פראפאגאנדע ניט צוליב מארקסיסטישע, נאר צוליב אפארטוניסטישע טעמים.¹²⁷

ווי שוין דערמאנט, פלעגן די „פיאנערע דער פרייהייט“ ארויסגעבן אין די „פארקטיקע טעג“ אנטירעליגיעזע בלעטער אונטערן נאמען „תפילה זכה“¹²⁸ די „תפילה זכה“ פון סעפטעמבער 1890, רעדאקטירט פון דאקטער י. א. מעריסאן, האט אנטהאלטן פאראדיעס פון דאקטער יעקאטערינא יעוואראווא און דאקטער זאלאטאראו אויף געוויסע תפילות, אויך לידער (צווישן זיי ווינטשעווסקיס ליד „דער פרייהייטס-גייסט“) און א פילאזאף-פישע אפהאנדלונג וועגן רעליגיע. די פירער פון דער דייטשישער סאציאל-דעמאקראטישער „ניו-יארקער פאלקס-צייטונג“ איז אט די „תפילה זכה“ געווען געפען — זיי האבן אין איר געפונען רייכע געדאנקען.¹²⁹

אבער די יידישע סאציאל-דעמאקראטישע „ארבעטער-צייטונג“ האט אויס-געלאכט און פאראורטיילט די „תפילה זכה“. אירע ווארט-זאגער האבן געטענהט, אז זי איז געשריבן „אזוי פארטאטשעש, וואס עס נעמט אן אין מאנכע שטעלן אן עקל, לעזנדיק פיר יעדן, וואס האט א ביסעלע ליטע-רארישע געשמאק“ (אב. קאהאן — „ארבעטער-צייטונג“, 19טן סעפטעמבער 1890). און אז אירע שרייבער האבן „אנגעפאטשקעט א בעזאראמאטנע תפילה זכה, וועלכע האט געמוזט ארויסרופן פאראכטונג און עקל ביי יעדן דענקנדן מאן“ (פיליפ קראנק, „ארבעטער-צייטונג“ פון 3טן

אָקטאָבער). זיי האָבן, נאָטירלעך, אויך שטאַרק פֿאַראורטיילט דעם יום-כּפּור-באַל, וואָס די „פּיאָנערע דער פֿרייהייט“ האָבן דעמאָלט אַרגאַניזירט. פּיליפּ קראַנץ האָט דערקלערט, אַז דאָס איז „אַ דומהייט און מעשה-שייגעץ — אַ גראַבער און אומפֿאַרדינטער פּאַטש אין פּנים צו אַלע יידן“ (דאָרט). ס'איז קלאָר, אַז אָט די גאַנצע אָפּאַרטוניסטישע פּאַרטיק פֿון דער „אַרבעטער-צייטונג“ און פֿון אירע אָנפֿירער (קראַנץ, קאהאַן, הילקוויט, מילער א. א.), האָט נאָך מער געשטויסן עדעלשטאַטן אין די אַנאַרכיסטישע רייען. פֿאַר זיינע אויגן איז געשטאַנען אַ סאַציאַל-דעמאָקראַטישע צייטונג, וואָס באַצייט זיך פֿיינטלעך צו רעוואָלוציאָנערע מעטאָדן פֿון קלאַסנקאַמף; וואָס רעדט כּסדר אויסשליסלעך וועגן רעפֿאָרמעס און פֿאַרטידיקט יעדן אָפּאַרטוניסטישן אָקט פֿון די דייטשישע סאַציאַל-דעמאָקראַטן, וואָס קאָקע-טירט מיט דעם „פּיור ענד סימפּל“-יוניאַניזם — דעם „ריינעם און פּשוטן“ עקאָנאָמיזם, און פֿירן ניט קיין שום קאַמף קעגן די „בודלער“ און „לייבאַר-פּייקערס“ (די פֿאַלשע און פֿאַרקריפּלענדיקע טרעדי-יוניאַן ביוראָקראַטן). עדעלשטאַט איז דורך דעם נאָך מער פֿאַרשטאַרקט געוואָרן אין זיין קעגן-נערשאַפֿט צו די סאַציאַל-דעמאָקראַטישע טעאָריעס. דאָס האָט אים אויך פֿאַרבלענדט ניט איינצוזען, אַז יאָהאַן מאַסטס רעוואָלוציאָנערע פּראָזעס זיינען ניט מער ווערט, ווי די רעפֿאָרמיסטישע פּראַקטיק צו „דערהויבן דעם שקלאַפֿן-לוין אויף אַ סענט“, וואָס ער אַליין (עדעלשטאַט) האָט אַזוי סאַרקאָסטיש אויסגעלאַכט.

אויף די שפּאַלטן פֿון דער „פֿרייער אַרבעטער שטימע“ (זע קאַפּיטל 15) און „אַרבעטער-צייטונג“ האָט זיך אָנגעהויבן אַ שאַרפֿע פּאַלעמיק. פֿון ביידע זייטן האָט די פּאַלעמיק דערמאַנט אַן מאַרק-זידלעריי.¹²⁰ עדעל-שטאַט האָט אין דער צייט אָנגעשריבן פּאַלעמישע לידער און אַטאַקירט די סאַציאַל-דעמאָקראַטן. אין דער „אַרבעטער-צייטונג“ איז מאַריס היט-קוויט אויך אַרויסגעטראָטן מיט אַ ליד, אין וועלכן ער האָט אויסגעלאַכט עדעלשטאַטן:

איך האָב געזען אַ פּאַר פּאַעטן,
אָן טאַלאַנט און אָן דיכטער-גאַב,
וואָס מאַכן דערנאָך אומגעבעטן
פֿאַר איר אויף יעדער וואָך אַ דוזשאַב.

עדעלשטאַט ענטפֿערט ניט אויף הילקוויטס לידער קעגן אים. שפּעטער אַבער, ווען ער ווערט דער רעדאַקטאָר פֿון דער „פֿרייער אַרבעטער שטימע“, הויבט זיך אָן אַ פֿאַרשאַרפֿטע פּאַלעמיק צווישן אים און די שרייבער פֿון דער „אַרבעטער-צייטונג“.

די „ארבעטער-צייטונג“ האט עטלעכע וואכן נאכאנאנד (סוף יוני, — אנהויב אויגוסט 1891) אנאנסירט א נייעם אפטייל פון סענסאציאנעלן דייען-שטאף, — „בורלעסקע קריטישע ארטיקלען“ מיטן נאמען „דער קאסאקער טייוול, אדער ניו-יארק — וואס מע זאגט אין ניו-יארק און וואס מע זאגט ניט“. דער שרייבער פון אט דעם בורלעסק איז געווען געצל זעליקאוויטש,¹⁰⁰ וועלכער האט אונטער די נעמען „סמבטיון“, „עס-טעטיקוס“, „דיטווישער פילאזאף“ און „גלייכצייטיק מיטגעארבעט אין דעם קלערקאד-קאנסערוואטיוון „טאגעבלאט“ און „יידישע גאזעטן“. עדעל-שטאט טרעט דעמאלט שארף ארויס קעגן ארייננעמען א פלי-ישראל שריי-בער פאר א מיטארבעטער אין א סאציאליסטישער צייטונג, און פאר-אורטיילט צוגלייך די פרינציפאלאזיקייט פון אזא מין שרייבער.¹⁰¹ מעגלעך, אז קעגן זעליקאוויטשן איז אויך געווען געצילט עדעלשטאטס גאליק ליד „דיכטער?“

עס איז א מעלה צו זיין א פאָעט,
דאָך, ווי שלים, ווען מיט אייך אויף איין ברעט
שטייט א שורקע מיט צוויי געזיכטער
מיט אייזל-אויערן, און איז אויך א דיכטער.

היינט פאר א שנאפס מיט א פאָר קארטאָפֿל
וועט ער לעקן דעם רייכנס פּאָנטאָפֿל,
מאָרגן פאר א קוואַדער-לאָן [א פֿערטל דאָלאַר-לוין]
שרייט ער: עס לעבע די אַרבעטער פּאָן!

פאר זיין ארויסטרעטן קעגן זעליקאוויטשן קריגט עדעלשטאט א היפשע פארציע זידולים, סיי דירעקט פון זעליקאוויטשן און סיי פונעם רעדאקטאר פון דער „ארבעטער-צייטונג“, פיליפ קראָנץ.

עדעלשטאט איז שוין דעמאלט געווען שטארק קראַנק און געמוזט זיך באַפֿרייען פון דער אַרבעט אין דער רעדאקציע פון דער „פֿאַ-ש“. דאָך האָט ער זיך אָנגעשטרענגט צו רעאַגירן אויף קראַנצס נייעם אָנפֿאַל. ער טוט עס אין אַ פֿאַבל מיטן נאָמען „דער שוויין [חזיר] און דער נאַכ-טיגאַל“ („פֿאַ-ש“, 25טער סעפטעמבער), וואו ער שילדערט, ווי אזוי אַ „גרויסער, פֿעטער שוויין איז אין אַ בלומענגאַרטן אַריין“ און „מיט זיינע פֿאַפעס פֿאַרשמוצט“ די בלומען און פֿלאַנצן, מיט וועלכע דער גאַרטן איז געווען „באַפּוצט“. אַ דורכפֿליענדיקער נאַכטיגאַל מוסרט אויס דעם שוויין פֿאַר זיין מיאוסער טאַט; נאָר דער חזיר פֿאַרויכערט, אַז פֿון אַלע זיינע פֿאַראַיינען וועלן ערשיינען די גרעסטע שוויינען“, און אים אַ גרויסן דאַנק

זאגן פֿאַר זיין „חזירשן טאַגן“, און אַלע „חזירים“ וועלן אים „טראַגן אַלס זייער דיבסטן קראַנץ“. דערויף ענטפֿערט אים דער נאַכטיגאַל אַזוי :

ווען דו וואָלסט קיין שוויין ניט געוואָרן,
וואָלסטו ניט געשמוצט די בלום און פֿלאַנץ;
דו וואָלסט פֿאַרשטאַנען אין דיינע יאָרן,
אַז בעסער צו זיין צווישן בלומען אַ דאָרן,
אַלס [ווי] צווישן חזירים אַ קראַנץ.

לויט יוסף באַוושאָווערס פֿאַרטרעט פֿון עדעלשטאַטן, אין זיין באַ-
וואוסטן ליד וועגן אים,¹³² האָט עדעלשטאַטן „ניט געאַרט“ קיין אַנפֿאַל אויף
אים. פֿאַקטיש אָבער האָט אים יעדער אַנגריף גאַר אַ סך געאַרט. ער
פֿלעגט עס ניט „מיט אַ זיפֿץ“ לאַזן „אַוועקגיין מיטן ווינט“, ווי עס שיל-
דערט באַוושאָווער. דוד עדעלשטאַט איז געווען אַ קעמפֿערישע נאַטור און
פֿלעגט זיינע אַנגרייפֿער ענטפֿערן מיט שאַרפֿע ווערטער. ער האָט אויך גע-
קענט „אַ טיכטיקן קלאַפּ געבן“, ווען ער האָט נאָר געוואָלט. ער האָט
געקענט פֿאַדעמיזירן, און אַמאָל אויך זייער שאַרף און אַפֿילו שטאַרק
פֿערזענלעך. די אַנאַרכיסטישע פֿירער האָבן אָבער געהאַלטן, אַז ער איז
צו מיַד — ווי ס'ווייזט אויס, מחמת דעם, וואָס עדעלשטאַט האָט זיך
קיינמאָל ניט געקאַנט אַראַפֿלאַזן צו ניט־פֿרינציפּיעלע מעטאָדן פֿון פֿאַלע-
מיק, וואָס דערמאַנען זידלערייען צווישן מאַרק־הענדלערינס. נאָך מיט אַן
ערך פֿיר צענדליק יאָר שפּעטער שרייבט איינער פֿון זיי,¹³³ אַז „אונטער דוד
עדעלשטאַטס רעדאַקציע האָט די פֿאַרש פֿאַרלוירן די שאַרפֿקייט, וועלכע
עס האָט זיך געפֿאַדערט פֿון אַ קאַמף־אַרגאַן“...

14

סינסניעטער טעטיקייט

באַלד נאָך זיין צוריקקומען אין סינסניעטי (אַנהויב יולי 1889), ווערט
דאָרט עדעלשטאַט אַקטיוו. ער העלפֿט גרינדן דעם שוין דערמאַנטן אומ-
פֿאַרטייאישן, אין דער אמתן, אַנאַרכיסטישן, „אַרבעטער־פֿאַראייק טרוט-
סיקערס“ (אמת־זוכער).¹³⁴ מעגלעך, אַז דאָס איז געווען דאָס „אַפּיקורסים-
קרייזל“, צו וועלכען עס האָט אויך געהערט דער דעמאָסט רעוואָלוציאַנערער
און שפּעטער נאַציאָנאַליסטישער דיכטער דוד (זאהיק) גרינבערג.¹³⁵ עדעל-

שטאט האט אין יענער צייט א סך געלייענט. ער איז געווען א פֿרייסיקער באַזוכער פֿון דער ביבליאָטעק, וועלכע ער באַזינגט אויך אין איינעם פֿון זיינע רוסישע לידער. ער ליענט שוין הויפטזעכלעך אין ענגליש, און מער סאַציאַל-וויסנשאַפֿטלעכע ווערק, ווי בעלעטריסטיק.¹⁸⁵

אין יענער צייט באַמיט זיך אויך עדעלשטאט צו ווירקן אויף זיין איינציקער שוועסטער, זי זאָל אָנהויבן זיך אויסבילדן אין געזעשאַפֿט־לעכע פֿראַגעס, ווערן אַן אַרבעטער-טוערין און צוזאַמען מיט אים „גיין אין שטורעם, אין קאַמף קעגן טיראַניי“ (ווי ער רעדט צו איר אין זיין ליד „צו מיין שוועסטער“, „מאַרגענשטערן“, 4טן אַפּריל 1890, „געווינדמעט צו אַלע מיינע פֿאַרשקלאַפֿטע שוועסטער“). ער הייסט איר „לערנען טריי די ברע-נענדיקע פֿראַגע, וואָס ווערט 'אַרבעטער-פֿראַגע' גענאַנט“. זי וועט דע-מאָלט פֿאַרשטיין, פֿון וואָנען די לאַרדן האָבן גענומען דאָס רעכט צו פֿאַר-נעמען דאָס לאַנד¹⁸⁶ און „מיט צוואַנג-אַרבעט מאַרדן טויזנטער אַרעמע קנעכט“. דעמאָלט וועט זי „גיין צו די ליינדע שוועסטער אין דער וועלט פֿון שווינדזוכט און נויט, אין טענעמענט-הייזער, אין די פֿינצטערע נעס-טער, וואו דער לעבן איז ביטער ווי דער טויט!“ כדי דאָרט „אַ נייע וועלט פֿאַר זיי אַנטדעקן; און דאָרט, וואו עס וואוינט נאָר פֿאַרצווייפֿלונג און שמערץ, — אַ הייליקע האַפֿענונג דערוועקן“.¹⁸⁷

אין פֿריינג 1890 באַזוכט סינסינעטי דער אַמעריקאַנער רייזונדער דזשאַרדזש קענאַן, וועמעס באַשרייבונג וועגן די ליידין פֿון די קיין סיביר פֿאַרשיקטע רוסישע רעוואָלוציאַנערן האָבן אַרויסגערופֿן פֿראַטעסטן קעגן דער צאַרישער רעגירונג. עדעלשטאט ווידמעט אים אַ רוסיש ליד, וואָס ער שיקט צום לאַנדאַנער „אַרבעטער-פֿריינד“. אין זיין בריוו צום רע-דאַקטאָר (ק. גאַלאַפּ) שרייבט עדעלשטאט: „איך האָב מיט אים [קענאַנען] גערעדט אין אונדזער רוסישער שפּראַך,¹⁸⁸ וועלכע ער פֿאַרשטייט זייער גוט. ער האָט מיר פֿאַרשפּראַכן זיין גאַנצן לעבן אַפּצוגעבן פֿאַר זיין אַנגעפֿאַנגענע הייליקע אַרבעט — דאָס אַרונטעררייסן די מאַסקע פֿון דער רוסישער רע-גירונג-באַרבאַריי“. זיין ליד, דערקלערט עדעלשטאט, איז ניט קיין לויב-געזאַנג. נאָר אַן אויסדרוק פֿון זיינע געפֿילן, וואָס, ווי ער דענקט, „יעדער אינטעליגענטער רוסע פֿילט מיט אים [עדעלשטאַטן] צו דיזן גוטן מענטשן און קעמפֿער פֿאַר די רוסישע פֿרייהייט“.

דאָס שיקן אַ רוסיש ליד אין „ניט קיין ספּעציעל רוסישער צייטונג“ פֿאַרענטפֿערט עדעלשטאט דערמיט, וואָס ער האָט „איצט ניט קיין אַנדערע פֿריי-רעוואָלוציאַנערע צייטונגען, וואו ער זאָל איינפֿאַרשטאַנדן זיין עס צו דרוקן“.¹⁸⁹ דערביי מאַכט עדעלשטאט אַ קאַמפֿלימענט דעם „אַרבייטער

פריינד", אז "ער ווערט געלייענט פֿון אַלע אינטעליגענטע רוסישע יידן אין ענגלאַנד און אין אַמעריקע. דאָס ליד "Другу Русских борцов за свободу—Ж. Керану" (דעם פֿריינט פֿון די רוסישע קעמפֿער פֿאַר פֿרייהייט — דזש. קענאַן) איז געווען געדרוקט אינעם „אַרבעטער־פֿריינד“ פֿון 16טן מאַי 1890. ווען עדעלשטאַט שיקט אַהין נאָך אַ רוסיש ליד, ענט־פֿערט אים דער „אַרבעטער־פֿריינד“ (אינעם ברייוואַסטן פֿון 26טן סעפֿטעמבער 1890):

גענ. ד. עדעלשטאַט, צינצינאַטי [סינסינעטי]. אייער געדיכט איז אויסגעצייכנט. ליידער, געפֿינען מיר עס ניט פֿאַר ראַטזאַם צו דרוקן רוסישע געדיכטן אין „אַרבעטער־פֿריינד“. שיקט צו יידישע, וועט איר זיין אַ נומער נאַסט.

עדעלשטאַט האָט זיך אויך פֿאַרנומען מיט זאַמלען הידף פֿאַר די שטרייקנדע קלאַוקמאַכערס (דאַמענשניידער) אין ניו־יאָרק. דער דאָזיקער שטרייק האָט געדויערט עטלעכע חדשים און האָט זיך געענדיקט מיט אַ זיג (מאַריס ראָזענפֿעלד האָט עס באַזונגען אין „זיגער־ליד“ אין דער „אַרבעטער־צייטונג“ פֿונעם 1טן אויגוסט 1890). אין אַן אַנוואַרף פֿון אַ ברייוו, דאַטירט דעם 18טן יולי, שרייבט עדעלשטאַט, אַז „די האַרצרייסנדע לאַגע פֿון די ניו־יאָרקער שטרייקנדע קלאַוקמאַכער“ האָט געשטויסן זיין אַרבעטער־פֿאַראַיין פֿון „אַמת־זוכער“ זיך צו ווענדן „צו די יידישע אַר־בעטער פֿון סינסינעטי, זיי זאָלן העלפֿן זייערע ברידער אין קאַמף מיט זייערע אויסבייטער“ (עקספּלאַטאַטערס).

דעם זעליבן זומער (1890) איז עדעלשטאַט געווען פֿאַרנומען אויך מיטן שאַפֿן מיטלען פֿאַר די רוסיש־יידישע איינוואַנדערער, זיי „זאָלן האָבן די מעגלעכקייט דורך לאַנד־אַרבעט (און אַנדערע פּראָדוקטיווע אַרבעט) צו פֿאַרדינען אַרנטלעך זייער ברויט און פֿירן אַן אַנשטענדיק לעבן“. מעגלעך, אַז דעם ערשטן שטויס דערצו האָט אים געגעבן זיין שמועס מיט דזשאַרדזש קענאַן וועגן דער לאַגע אינעם צאַרישן רוסלאַנד.¹⁰⁰

אין זיין טעטיקייט צו העלפֿן „די אונטערדריקטע, באַרובטע און פֿאַר־פֿאַלגטע רוסישע יידן“ האַנדל־ט עדעלשטאַט ניט ווי קיין רעוואַלוציאַנער, נאַר ווי אַ נאַציאָנאַליסטישער פּלאַטווער. ער לאַזט אַרויס אַן אויפֿרוף „צו דעם יידנטום פֿון סינסינעטי!“, ווייזט אויס, אינעם נאַמען פֿון אַן אומ־פֿאַרטייאַישן קאַמיטעט. דער אויפֿרוף שילדערט די שוידערלעכע לאַגע פֿון די יידן „אונטער אַזאַ באַרבאַרישע, אוממענטשלעכע, בלוטיקע רעגירונג, ווי מיר האָבן יעצט אין רוסלאַנד“. ער ווייזט אָן, אַז „די רוסישע יידן מוזן אַנטלויפֿן פֿון זייער פֿינצטערע היימאַט און זוכן אַ היים, אַ פֿאַטערלאַנד

אין פֿרעמדע דענדער". ער לייגט דעריבער פֿאַר אַ פּלאַן פֿון היִף, פֿדי די טויזנטער פֿאַרפֿאַלגטע רוסישע יידן זאָלן ביים אַנקומען אין אַמעריקע „ניט פֿאַלן צו לאַסט זייער נייעם פֿאַטערלאַנד", און זיי זאָלן „די ערשטע צייט ניט פֿיידן קיין נויט", און ס'זאָל זיי געגעבן ווערן די מעגלעכקייט צו לעבן פֿון „פּראָדוקטיווער אַרבעט". ער פֿאַרענדיקט: „ברידער, יעצט איז די צייט, ווען מיר מוזן זיך אַלע פֿאַראייניקן, אַלע אין איין שטאַרקע אַרגאַניזאַציאָן צו העלפֿן אונדזערע פֿאַרפֿאַלגטע ברידער".

און „אַלע" האָט טאַקע באַטייט סיי אַרעם און סיי רייך. אויף דער מאַסן־פֿאַרוואַמלונג, צו וועלכער דער אויפֿרוף האָט איינגעלאָדן, איז געווען אַנאַנסירט אַלס הויפּט־רעדנער דער פֿירער פֿון די רעפֿאָרמירטע „יהודים" (רייכע דייטשע יידן) אין אַמעריקע, ד"ר אייזיק מאיר ווייס.

עדעלשטאַט האָט זיך, קענטיק, צוריקגעצויגן פֿון אַט דער נאַציאָנאַ־ליסטישער טעטיקייט, ווען ס'איז געקומען צו דער פּראַקטישער אַרגאַניזיר־אַרבעט און די באַלעבאַטיש־אַרטאָדאָקסישע פּאַליטיקאַנער האָבן אָפּגע־שווינדט די ראַדיקאַלן. אין אַ בריוו פֿון יענער צייט צו זיין חבר מיכאַעל קאָן, דעם מאַן פֿון זיין ניו־יאָרקער פֿאַרערערין אַנאַ נעטער, שרייבט עדעלשטאַט אַזוי:

אויס פּאַליטישן, ווידער אַ מענטש! ... ווען איך באַטראַכט איצט די גאַנצע טראַגיקאַמעדיע, פֿאַרשטיי איך ניט זעלבסט, ווי אַזוי איך האָב געקאַנט נעמען אויף זיך אַזאַ שמוציגע ראַלע! ווי אַזוי איך האָב געקענט אויף איין מינוט גלויבן, אַז איך וועל קאָנען אויסהאַלטן רואיק די אַלע נידערטרעכטיקייטן פֿון אַט דעם פֿאַרנרעכטן, פֿאַרפֿינצטערטן אייזלטום, וואָס טראַגט אויף זיך דעם נאָמען „אַרטאָדאָקסיע". מײן געדולד האָט געפֿלאַצט אויף דער לעצטער פֿאַרוואַמלונג ביי דער עלעקשן [וואַל] פֿון אַ פּרעזידענט.

מער צופֿרידן איז עדעלשטאַט געווען פֿון זיין טעטיקייט פֿאַר דער באַפֿרייאַונג פֿון די דריי פּאַליטישע אַרעסטירטע פֿילדן, שוואַב און געבע (זע קאַפיטל 6). אין 1890 איז אין שיקאַגאָ געגרינדעט געוואָרן אַ קאָמיטעט צו זאַמלען פּעטיציעס און אַנווענדן אויך אַנדערע מיטלען צו באַפֿרייען די דריי אומשוולדיקע אַרבעטער־פֿירער.⁷⁸ עדעלשטאַט האָט זיך געווענדט צו די יידישע אַרבעטער, זיי זאָלן זיך באַטייליקן אין אַט דער טעטיקייט, וועלכע האָט געהאַט דעם צוועק ניט בלויז צו באַפֿרייען די אומשוולדיק פֿאַראורטיילטע אַרבעטער־פֿירער, נאָר אויך צו דעמאָסטרירן די פֿאַרשווערונג פֿון דער בורזשואַזיע קעגן דער אַמעריקאַנער אַרבעטערשאַפֿט.

זינט סוף 1889 ווערט סינסינעטי דער מיטל־פּונקט פֿון דעם פֿראַקציאָ־נעלן קאַמף אין דער אַמעריקאַנער „סאָציאַליסטישער אַרבעטער־פּאַרטיי".

דער קאמף האט זיך אָנגעהויבן איבער דער „ראַדיקאַלער שטעלונג“ צו די מעסיקע אַרבעטער־יוניאָנס מצד דעם „לינקן“ צענטראַל־קאָמיטעט אונטער דער סעקטאַנטישער אָנפֿירונג פֿון וו. ראָזענבערג, דעם רעדאַקטאָר פֿון אַפֿיציעלן פּאַרטיי־אַרגאַן „דער סאַציאַליסט“.¹⁴⁰ די דייטשישע „ניו־יאַרקער פֿאַלקס־צייטונג“, וואָס האָט זיך געשטיצט אויף די מעסיקע טרעיד־יוניאָנס, האָט שטאַרק באַקעמפֿט די מער ראַדיקאַלע שטעלונג צו זיי מצד דעם צענטראַל־קאָמיטעט. די „סאַציאַליסטישע אַרבעטער־פּאַרטיי“ איז דעמאָלט באַשטאַנען פֿון אַ היפּשן טייל אַרויפֿגעאַרבעטע אימיגראַנטן, גע־קומענע פֿון דייטשלאַנד, מערסטנס לאַסאַיאַנער, וועמעס סאַציאַליזם איז געווען אַ סענטימענטאַלער (פֿאַר אַ יושרדיקער געזעלשאַפֿטלעכער אַרדע־נונג אין דער צוקונפֿט) און איז ניט געווען פֿאַרבונדן מיטן טאַג־טעגלעכען עקאָנאָמישן קאַמף פֿון די ברייטע אַרבעטער־מאַסן. איר רעכטער פֿליגל האָט געשטרעבט צו לעבן בשלום מיט די פּשרהמאַכערישע אָנהענגער פֿון קלאַסן־פֿרידן, מיט די טרעיד־יוניאָן ביוראָקראַטן. דער „לינקער“ פֿליגל — אַ סעקטאַנטישער — האָט באַקעמפֿט די דאָזיקע טאַקטיק פֿון די טרעיד־יוניאָנס בלויז מיט ווערטער, ניט אַריינדינגענדיק אין די יוניאָנס, צו פֿירן זיי אויפֿן וועג פֿונעם רעוואָלוציאָנערן קלאַסנקאַמף.

סוף 1889 האָבן די ניו־יאַרקער סאַציאַל־דעמאָקראַטן, אָנגעפֿירט פֿון דער „פֿאַלקס־צייטונג“, אַראָפֿגעזעצט דעם אַזוי גערופֿענעם „לינקן“ צ״ק און אַרגאַניזירט אַ נייעם. די סאַציאַל־דעמאָקראַטן פֿון דער פּראָווינץ, הויפטזעכלעך פֿון מערב, האָבן סימפּאַטיזירט מיט דעם פֿריערדיקן צ״ק, האַלטן אָפֿ אַ באַזונדערן צוזאַמענפֿאַר און נעמען אַריבער דעם פֿונדאַסניי אויסגעוויילטן „לינקן“ צענטראַל־קאָמיטעט קיין סינסינעטי, וואו די אַר־טיקע דייטשישע סאַציאַליסטישע אַרגאַניזאַציע האָט געהערט צו דער ראָזענבערג־ריכטונג. דער קאַמף צווישן ניו־יאַרק און סינסינעטי, צווישן מזרח און מערב, דויערט עטלעכע יאָר. דער דאָזיקער קאַמף האָט אָבער אַ קנאַפּן ווערט פֿאַר דער אַמעריקאַנער אַרבעטער־באַוועגונג, ווייל אין תּוך איז דאָס געווען אַ פֿראַקציאָנעלער קאַמף צווישן צוויי גרופּעס, וואָס זיינען ביידע געווען לאַסאַיאַנישע.¹⁴¹ אַ ראַדיקאַלע ווענדונג אין דער טאַקטיק פֿון דער פּאַרטיי קומט פֿאַר ערשט דעמאָלט, ווען אין איר שפּיץ שטעלט זיך דער רעוואָלוציאָנערער סאַציאַליסט דאַניעל דעליאַן, וועלכער הויבט אָן פֿירן אָן אינגעשטאַרטן קאַמף פֿאַר רעוואָלוציאָניזירן די טרעיד־יוניאָנס.¹⁴² די יידישע סאַציאַל־דעמאָקראַטן אין ניו־יאַרק, אַרגאַניזירט אין דעם 8טן ברענשט (צווייג) פֿון דער „סאַציאַליסטישער אַרבעטער־פּאַרטיי“, זיינען געווען לאַיאַל צו דער ניו־יאַרקער אַרגאַניזאַציע.¹⁴³ אין מערב האָבן די

סאציאל-דעמאקראטן נאך ניט געהאט קיין ספעציעלע יידישע פארטיי-צווייגן. אבער אויך אין ניו-יארק זיינען דעמאלט אלע יידישע סאציאל-דעמאקראטישע פירער געווען הויפטזעכלעך פאָרנומען מיטן קאמף קעגן די אַנאַרכיסטן און מיט דער טעטיקייט פֿון דער „אַרבעטער-צייטונג“.

דער דאָזיקער פֿראַקציאָנעלער קאמף אין דער סאציאליסטישער פארטיי, וואָס איינער פֿון זיינע מיטלפונקטן איז געווען סינסינעטי, האָט, נאָטירלעך, ווייניק געקאָנט מאַכן אינטערעסאַנט פֿאַר עדעלשטאַטן דאָס לעבן אין דער דאָזיקער שטאַט.

דאָס לעבן דאָרט איז פֿאַר אים געווען אַן אַפּקומעניש. עדעלשטאַטן האָט געצויגן צו ברייטער טעטיקייט, צו ברויזנדיקע קאמפֿן. אויך זיינע פֿריינט האָבן אים גערופֿן צוריק קיין ניו-יאַרק. נאָר פֿאַרלאָזן סינסינעטי האָט עדעלשטאַט דעמאלט ניט געקאָנט. אין אַ בריוו פֿונעם 27טן מערץ, 1890 צו זיין פֿריינט יעקב לייפּשיץ שרייבט ער: „איך בין דער איינציקער פֿאַרדינער פֿון מיין גאַנצער משפּחה, און אַוועקפֿאַרן באַטייט אַוועקרויבן ביי זיי די לעצטע מיטלען פֿאַר זייער עקזיסטענץ“.

אין דעם זעלבליקן בריוו קלאָגט זיך עדעלשטאַט, אַז זיין האַרץ איז שוין מיד זיך צו שטאַפֿן מיט פֿאַרדראָס. ער רעדט דאָרט וועגן זיינע „אויס-געווייטיקטע געדאַנקען און לידער, וואָס זיינען געבוירן ביים מאָנאָטאַנעם קלאָפּ און גערויש פֿון מאַשינען-רעדער, אַדער אונטער די אומדערבאַרעם-דיקע קלעפּ פֿון דער דעספּאָטישער בייטש“.

אויך אין זיין ליד „אַן [צו] מיינע לעזער“ (מאַרגנשטערן, 21טן מערץ) דערקלערט ער, אַז אין זיין ליד קאָן מען הערן, ווען מען זאָל „זיך נאָר איינהערן גוט, ווי עס רוישט דאָרט אַ טייך פֿון מענטשלעכע טרערן צעמישט מיט דעם דיכטערס בלוט!“... און ער שרייבט זיין „שטורעם-ליד“ צו רופֿן זיינע שוועסטער און ברידער אין פֿרייהייט-קאַמף:

איך שרייב פֿאַר אייך, מיינע גוטע קאמעראַדן,
וואָס ליידן אי הונגער, אי קעלט;
און בויען אַליין די שלאַכט-באַריקאַדן
אין קאַמף פֿאַר אַ פֿרייער וועלט!

דאָס ליד האָט, קענטיק, געמאַכט דעמאלט אַן איינדרוק, אינעם „מאַר-גנשטערן“ פֿונעם 4טן אַפּריל איז אָפּגעדרוקט אַזאַ בריוול פֿון אַ ליינער:

ווערטער ה' פּאַסקאַרעל!

אַלס אַן אַרבעטער-פֿריינט זענדע איך אינען מיין איניקסטן דאַנק פֿיר אירער אַרבעט („אַן מיינע לעזער“) פֿיר אונדזערע מיטברידער אַדער נעבן-מענטשן, און איך האָפֿע, דאָס זי ווערדן שוין דאַמיט באַ-

לוינט זיין, ווען זי די צוקונפֿט זען, אויך די בעסערע לאַגע אונדזערע ברידער בייוואוינען, וועלכע איך האָפע זי ווערן ערלעבן קירצלעך צו זען. איר פֿריינט א. קאָאָסע, פּאָרט לינקאָלן, נאָרד דאָקאָטע, 27טן מערץ, 1890.

עס איז ניט אויסגעשלאָסן, אַז עס זיינען געווען נאָך בריוו וועגן עדעלשטאַט-פּאַסקאַרעלס ליד. נאָר די רעדאַקציע האָט פֿאַרעפֿנטלעכט בלויז דעם איינעם בריוו. וואָס איז געקומען פֿון אַ ווייטן לאַנדווירטשאַפֿט-לעכן שטאַט, מעגלעך פֿון אירן אַ רעגולערן אַבאָנענט.

אַן אַנדער ליד עדעלשטאַטס פֿון יענער צייט, „פֿאַרצווייפֿלונג און האָפֿענונג“ („מאָרגענשטערן“, 19טן מאַי), רופֿט אַרויס אַ פֿריינטלעכן פּראָ-טעסט קעגן אים פֿון דעם שניידער-אַרבעטער ישראל באַרסקי (ישראל בן עולם). דעם גרינדער פֿון די „פֿאַראייניקטע שניידער-ברידער (בראָ-דערהוד און טעילאַרס)“¹⁰⁷.

ישראל באַרסקי האָט לויט זיינער אַ דערקלערונג („פֿאַלקס-אָדוואַקאַט“, 26טן אַפּריל, 1889) ניט געהערט צו קיין פּאַרטיי. זיינע לאַנגע סעריעס אַרטיקלען וועגן דער וויכטיקייט צו אַרגאַניזירן די יידישע שניידער-אַרבעטער פֿלעגט ער פֿאַרעפֿנטלעכן סיי אין סאַציאַליסטישע, סיי אין אַנאַרכיסטישע און אין אַנדערע ראַדיקאַלע צייטונגען. פֿאַר עדעלשטאַטן האָט ער אַבער געהאַט אַ באַזונדער וואַרעם געפֿיל. אין זיין אָפֿענעם בריוו צו דוד עדעלשטאַטן („מאָרגענשטערן“ פֿונעם 23טן מאַי 1890) שרייבט ישראל באַרסקי:

פּאַסקאַרעל! בדודער פּאַסקאַרעל: ניט איין מאָל האָט דיין פּאָעזיע צעבראַכן מיין האַרץ, ניט איין מאָל האָב איך, ישראל בן עולם, געוויינט ווי אַ קליין קינד לעזנדיק דינין[ע] הימלישע געדיכטע. ווען איך דערזע נאָר דיין אונטערשריפֿט, נאָך בעפֿאַר איך לעזע דיין פּאָעזיע, פֿילן זיך מינע אויגן אַן מיט טרערן. אויף מיין האַרץ ווערט מיר... נור, פֿאַרצייע [אַנטשולדיק], ברודער, איך בין קיין פּאַעט. דו ווייסט עס אַליין. איך קאָן זיך ניט אויפֿהייבן אויף די פֿליגל פֿון פּאָעזיע העכער ווי די וואַלקנס, דער [דין] לבנה, דער [דין] זון; איך בין שוואַך, צו שוואַך דערצו...

עס איז ניטאָ פֿאַר וואָס צו בלוטן,
צו קעמפֿן איז ניטאָ פֿאַר וואָס — — —
וואַרפֿט אונדז אַריין דער פֿריינט אין חרם,
פֿאַרגעסן אונדז אויך גוטע פֿריינט...
[פֿון עדעלשטאַטס ליד „פֿאַרצווייפֿלונג און האָפֿענונג“].

אַ, ברודער פּאַסקאַרעל! איך זע אין דייןע לידער איין, אַז דו ביסט קראַנק. דיין האַרץ איז טיף פֿאַרוואַנדעט פֿון די אומערעכטיקייטן

[פֿון] דער געזעלשאַפֿט; דיין לירע קרעכצט. די סטרונעס פֿון דיין הימל
לישער האַרפֿע הויבן אָן צו פֿלאַצן...

גאַלגאַן [תּלּיח], טויט, וואָס גייט אונדז אָן...

אויך דיין באַגייסטערונג, ברודער, איז פֿול פֿאַרצוויפֿלונג; אויך
דאַרום איז מיין ראַט: האָב רחמנות אויף זיך אליין. זינג ניט מער
איבער דער אַבשוילעכער [עקלהאַפֿטער] קעגנוואַרט. לאָז עס פֿאַר אַנ-
דערע איבער... האָב קיין פֿאַרדרום אויף די קליינלעכע אינטריגאַנטן,
די נידעריקע באַשעפֿענישן. זייער בילן איז ווי יענעמס הונט, וועלכער
האַט געבילן קעגן דער לבנה. עס זיינען דאָ מענטשן, וועלכע פֿאַרשטייען
און שעצן דיר, און האַסן די שווינדלער און טיראַנען... און דאָס
איז גענוג פֿאַר דיר...

וואַרף אוועק, זאָג איר, די גאַנצע דערנער, דעם שמוץ פֿון דער קעגנ-
וואַרט און זינג פֿון דער צוקונפֿט. דיין האַרץ וועט ווידער פֿול האַפֿע-
נונג ווערן און וועסט צו דיין געזונט, צו דער פֿאַלן באַגייסטערונג
קומען. און דאָן, ווען דיין פֿאַעזיע וועט מאַכן דייע פֿריינדע אַרונ-
טערלאָזן, וועט עס זיין אַ טרער פֿון פֿאַרגעניגן, אַ טרער פֿון האַפֿענונג.

דיין פֿריינד

ישראל בן עולם.

אין זיין ליד „מיין אַנטוואַרט צו ישראל בן עולם“ (אינעם „מאַרגנ-
שטערן“ פֿון 6טן יוני, 1890) דערקלערט עדעלשטאַט, אַז ער האַסט אליין
זיינע „זיפֿצן און טרערן“. נאָר „ניט פֿריי איז אין זינגען דער דיכטער“...
ער קאָן דערפֿאַר ניט „פֿון דער צוקונפֿט זינגען, ווען די קעגנוואַרט שטייט
מיט איר שווערד! טרערן פֿליסן, קייטן קלינגען, באַפֿלעקט איז מיט בלוט
די ערד“.

דעם 20טן יוני גייט אונטער דער „מאַרגנשטערן“. עדעלשטאַט בלייבט
אַבער נישט לאַנג אָן אַן אַרגאַן. דעם 4טן יולי דערשיינט די אומפֿאַר-
טייאישע „פֿרייע אַרבעטער שטימע“, וואו עדעלשטאַט הויבט אָן מיט
אַרבעטן. ווי אין דער „וואַרהייט“ און „אַרבייטער פֿריינד“, שרייבט ער
דאָ אונטער זיין אייגענעם נאָמען. דעם פֿסעוודאַנים „פֿאַסקאַרעל“ באַנוצט
ער שוין ניט מער.

15

עדעלשטאט אלס מיטארבעטער און רעדאקטאָר פֿון דער „פֿרייער אַרבעטער־שטימע“

די „פֿרייע אַרבעטער־שטימע“ האָט אָנגעהויבן צו דערשיינען דעם 4טן יולי, 1890. מיט דריי חדשים שפעטער ווי די „אַרבעטער צייטונג“. פֿדי צו שאַפֿן מיטלען¹⁴³ אויף אַרויסצוגעבן די צייטונג, איז דעם 12טן יאָנאַר 1890 אַרגאַניזירט געוואָרן אַן „אינטערנאַציאָנאַלע אַרבעטער־פֿע־דעראַציאָן“, אויף וועלכער עס זיינען בייגעווען 200 מיטגלידער, און ס'איז באַשלאָסן געוואָרן, אַז די צייטונג זאָל זיין אַן אומפּאַרטייאישע און זאָל הייסן „דער אַרבעטער“.¹⁴⁴ מיט דריי וואָכן שפעטער איז איר נאָמען געענדערט געוואָרן אויף „פֿרייע אַרבעטער־שטימע“.¹⁴⁵ מיט דעם האָט מען קענטיק געוואָלט אונטערשטרייכן, אַז די צייטונג וועט געבן דאָס וואָרט אַרבעטער פֿון אַלע ריכטונגען.

די „נור אומפּאַרטייאישע צייטונג“ האָט געהאַט די פֿולע סימפּאַטיע פֿון די לאַנדאַנער „אומפּאַרטייאישע סאַציאַליסטן“. מאָריס ווינטשעווסקי, אַשטייגער, האָט צוגעשיקט פֿאַרן ערשטן נומער זיין ליד „צורוף“ צו דער „פֿרייער אַרבעטער־שטימע“. אין „אַרבעטער־פֿריינד“ ווערט זי אָנאַנט־סירט ווי אַ „רעוואָלוציאָנערע אַרבעטער־צייטונג, אַרויסגעגעבן פֿון 32 יידישע אַרבעטער־סאַסיעטעס“ (אַרגאַניזאַציעס).

טריי צו די פֿרינציפֿן פֿון „אומפּאַרטייאישקייט“, האָבן די גרינדער פֿון דער „פֿרייער אַרבעטער שטימע“ באַשטימט פֿאַר איר צוויי רע־דאַקטאָרס — אַ סאַציאַל־דעמאָקראַטישן און אַן אַנאַרכיסטישן. דער פֿאַקט, וואָס עס האָט עקזיסטירט די סאַציאַל־דעמאָקראַטישע „אַרבעטער־צייטונג“, צווינגט אָבער די „פֿרייע אַרבעטער־שטימע“ צו ווערן וואָס ווייטער אַלץ מער אויסגעשפּראַכן אַנאַרכיסטיש.

די „פֿרייע אַרבעטער־שטימע“ האָט פֿון אָנהויב אָן ניט געהאַט קיין דערפֿאַלג. איר לייענער־קרייז איז געווען באַגרענעצט און זי האָט זיך פֿסדר געראַנגלט מיט פֿינאַנציעלע שוועריקייטן.¹⁴⁶ איר דעמאָלטדיקער פֿאַר־וואַלטער, קאַפּעלזאָוו, האָט מיט פֿיר צענדליק יאָר שפעטער זיך באַמיט דאָס צו דערקלערן מיט פֿאַלגנדיקע סיבות: ערשטנס, די „פֿרייע אַרבע־טער־שטימע“ איז אַרויס אין דער צייט, ווען די „אַרבעטער־צייטונג“ איז

שוין געווען גאַנץ גוט פֿאַרשפּרייט און דער „פֿרייער אַרבעטער־שטימע“ איז אָנגעקומען שווער צו קריגן פֿאַר זיך אַ זייענער. צווייטנס, איז דער רע־דאָקטאָר געווען ניט קיין פֿיאיקער,¹⁴⁷ די שפּראַך — אַ טערקיש־ייִדיש, „הילצערנע עברי¹⁴⁸“ און קיינער האָט אירע אַרטיקלען ניט פֿאַרשטאַנען.¹⁴⁹ די אמתע סיבה איז אָבער געווען דאָס, וואָס ביי אַלע ספעציעלע מיטלען פֿון אַגיטאַציע פֿון די אַנאַרכיסטן, ביי דער גאַנצער הורא־רעוואַלוציאָנערישקייט זיינען די אַנאַרכיסטן פֿאַרט ניט געווען אימשטאַנד צוציען אויף זייער זייט ברייטע מאַסן אַרבעטער. באַזונדערס פֿלעגט אַפֿ־שטויסן דעם מאַסן־אַרבעטער דאָס, וואָס די אַנאַרכיסטן האָבן ניט געקאַנט געבן קיין קלאַרן און דער עיקר קאַנקרעטן ענטפֿער אויף די טאַג־טעג־לעכע פֿראַגעס פֿון פֿראַלעטאַרישן קלאַסנקאַמף. זייערע בעסטע אַגיטאַטערס זיינען ניט געווען אימשטאַנד צו פֿאַרדעקן דעם ווידערשפּרוך צווישן דער קליינבירגערלעכער אַנאַרכיסטישער טעאָריע מיט דער פֿראַלעטאַרישער ווירקלעכקייט, באַזונדערס אויפֿן געביט פֿון עקאָנאָמישן קאַמף, וואו דער דאָזיקער ווידערשפּרוך האָט זיך אַזוי בולט געוואַרפֿן אין די אויגן.

עדעלשטאַט איז, נאַטירלעך, באַלד געוואָרן אַ מיטאַרבעטער פֿון דער „פֿרייער אַרבעטער שטימע“. ער האָט דאָרט כמעט אין יעדן נומער אַ זיד. בלויז אין צוויי פֿון די עטלעכע און צוואַנציק לידער, וואָס עדעלשטאַט האָט צוגעשיקט פֿון סינסינעטי, רעדט זיך וועגן נויט און עלנט „דער יתום“ — 18טן יולי, און „די געפֿאַלענע“ — 20טן סעפטעמבער). די אי־בעריקע זידער אַנטהאַלטן כמעט אַלע קאַמפֿס־מאַטיוון. ער רופֿט דאָרט „צום גרויסן אַלוועלטלעכן שטרייק“ (1טן אויגוסט, 1890). ער דער־קלערט, אַז „לעבן הייסט קעמפֿן פֿאַר אַלגעמיין גליק“ („פֿאַרווערטס“, 5טן סעפטעמבער). ער רופֿט די אַרבעטער „שוֹל־טער אין שול־טער“ מיט „פּאַנ־צער און שווערד פֿאַרווערטס אין די קעמפֿנדע רייען“ („דער ייִדישער פֿראַלעטאַריער“ — 12טן דעצעמבער). ער באַזינגט אין באַזונדערע לידער די שיקאַגער מאַרטירער לואיס לינג, אַלבערט פֿאַרסאַנס און אויגוסט שפּיו. ער טרייסט די פֿראַלעטאַרישע קעמפֿער, אַז „כאַטש דער שטורעם ווערט שטאַרקער“ און אַלץ „הייסער די קעמפֿנדע שטראַמען“, דאָך זעען זיך שוין פֿון ווייטן „רויטע סיגנאַלן“ („צו אַ פֿריינט“ — 31טן אַקטאָבער). עדעלשטאַט ווייזט זיך אָבער גלייך אַרויס ווי אַן אַנאַרכיסט, — ער טרעט אַרויס באַזונדערס קעגן פּאַליטישן קאַמף.

איין ליד פֿון יענער צייט — „אויף דער וואַכע“ („פֿאַ“ש“, 28טן נאָוועמ־בער 1890) איז קענטיק באַווירקט פֿון היינען. דאָס דאָזיקע ליד איז אַ ווייטערע אַנטוויקלונג פֿון דעם זיד „דער זעלנער“, וואו עדעלשטאַט האָט

אינעם ערשטן וואריאנט געהאט א צושריפט „נאך היינען“. אין לעצטן ליד רעדט זיך וועגן „א יינגל א זעלנער“, וואס „שטייט איינזאם אין רוסלאנד אויף זיין פאסט“ — — — „אין שניי באגראבן, פארגליווערט פון דעם פראסט“ — — — „טרוימט פון באפרייאונג פונעם צאריזם דורך אויס-וואנדערונג“. דאס ליד „דער זעלנער“ האט עדעלשטאט, מעגלעך, געשריבן זומער 1890, אין דער צייט פון זיין פריער דערמאנטער טעטיקייט צו העלפן „די אונטערדריקטע, בארובטע און פארפאלגטע רוסישע יידן“. שפעטער האט ער איבערגעדיכטעט זיין אפטימיסטיש שטאף רוסיש „יידן“ אויף אן ארמענטשלעכער סימבאלישער פייגור: די טראגישע געשטאלט פון אן „אלטינקן זעלנער“, וואס שטייט „אין שטורעם“, אליין אויף זיין הייליקן פאסטן“. ער „ראנגלט זיך מיט שטורעם און קעזט“; ער „פייערט סיגנאלן... און עס ענטפערט אים נאר דאס עכא פון פעלד“; זיין הארץ ווערט „פארגליווערט אין ברענענדיקן פראסט“ און דער אויפ-גייענדיקער „מארגנשטערן“ וועט אים געפיינען „טויט אויף זיין הייליקן פאסט“.

מיט די סאציאל-דעמאקראטן פאלעמזירט ער ניט מער. ער לאזט עס איבער פאר די פובליציסטן. בלויז אין איין ליד („אונדזער אידעאל“, 19טן דעצעמבער) איז פאראן אן אנצוהערעניש אויף פאלעמיק מיט די סאציאל-דעמאקראטן. ער באקלאגט זיך דארט, אז „ניט איינמאל וועלן קיזגע ברידער פון אונדזערע וואונדן מאכן שפאס“ און „אונדזער ברו-דער האנט באגעגענען מיט שלאנגן-גיפט און ווילדן האס“.

*

עדעלשטאט באטראכט די „פאש“, אזוי ווי פריער די „ווארהייט“, פאר זיין ארגאן. ער באגונט זיך ניט בלויז מיט שיקן איר לידער און אמאל אויך אן ארטיקל, אדער א קארעספאנדענץ. ער איז פאראינטערעסירט אין איר מאטעריעלן צושטאנד און פילט זיך אויך בארופן ארויסצוואגן זיין מיינונג אין רעדאקציאנעלע אנגעלעגנהייטן. צווישן זיינע מאנוסקריפטן געפינט זיך אן אנוואורף פון א בריוו, געשריבן צו דער רעדאקציע פון דער „פרייער ארבעטער-שטימע“, אין וועלכן ער פראטעסטירט, פארוואס זי האט זיך דערקלערט אין נומער 6 (8טן אויגוסט, 1890) פאר א סאציאל-דיסטיש-רעוואלוציאנערער צייטונג (מיט דעם נאמען סאציאליסטן-רעווא-לוציאנערן האבן זיך דעמאלט אנגערופן די לינקע סאציאליסטן אין אמע-)

ריקע און ענגלאַנד).¹⁶⁰ * עֲדֵלְשְׁטֵאָט טענהט, אַז צווישן די 32 אַרגאַני-
זאַציעס, וואָס גיבן אַרויס די „פֿרייע אַרבעטער־שטימע“, זיינען פֿאַראַן אויך
אַנאַרכיסטן און סאַציאַל־דעמאָקראַטן און מען האָט ניט געטאַרט מאַכן די
ענדערונג אָן זייער צושטימונג.

ווען די רעדאַקציע פֿון דער „פֿרייער אַרבעטער־שטימע“ פֿאַרעפֿנט-
לעכט לידער פֿון אַנדערע דיכטער, געפֿינט זי פֿאַר נויטיק צו שרייבן
עֲדֵלְשְׁטֵאָט, אַז דאָס איז זיין שולד, וואָס זי האָט געמוזט געבן אַ „גאַר
ניט געלונגענעם געדיכט“, ווייל ער האָט ניט צוגעשיקט זיין געדיכט.

*

דעם 25טן דעצעמבער 1890 איז פֿאַרגעקומען די צווייטע קאָנווענשאַן
פֿון די אַרגאַניזאַציעס, וועלכע האָבן אַרויסגעגעבן די „פֿרייע אַרבעטער־
שטימע“. עֲדֵלְשְׁטֵאָט איז געקומען ווי אַ דעלעגאַט אויף דער קאָנווענשאַן
לויט דער אויפֿפֿאַדערונג פֿון דער רעדאַקציע פֿון דער „פֿרייער אַרבעטער־
שטימע“. אין דעם בריוו צו אים פֿון „פֿאַ“ש“, דאָטירט ניו־יאָרק, דעם
10טן דעצעמבער, 1890, שרייבט דער דעמאָלטדיקער רעדאַקטאָר פֿ. א.
פֿראַנק [ד״ר מעריסאָן]:¹⁷⁴

בעסטער ר. עֲדֵלְשְׁטֵאָט!

הייטע ערהאַלטן אייער בריוו. לאָזט מיר זיין פֿראַנק [אַפֿנהאַרציק]
און אייך ערקלערן, אַז אייערע בריוו פֿאַר די לעצטע צייט טראָגן אויף
זיך אַן ערביטערטערן כאַראַקטער. עפעס זייט איר אין כּעס אויף
וועמען, זייט אומצופֿרידן — — אָבער איך פֿאַרשטיי אייך. איר
זייט אומרואיק וועגן דעם צושטאַנד [פֿון] דער צייטונג, איר האָט
מורא טאָמער שטאַרבט זי אַוועק, און איר האַלט פֿאַר אייער פֿליכט
עפעס צו טאָן איר אָפּצוהעלפֿן. — נו, פֿריינט, וואָס זאָלט איר טאָן?
עס פֿאַרשטייט זיך, אַז איר וואָלט געקענט אַ סך טאָן, ווען איר וואָלט
געווען געזונט און רייך, אָבער יעצט — קומט און זעט וואָס צו טאָן!
איר מוזט אָבער קומען ניט שפעטער ווי אויף דער קאָנווענשאַן. דען,
אויב יאָ טאָן, קענט איר פֿילע אויפֿטאָן נאָר אויף דער קאָנווענשאַן.
איך בין באַאויפֿטראַגט פֿון קאָמיטע אייך צו שרייבן וועגן דעם. די
קאָנווענשאַן וועט באַשטימען, אויב די צייטונג קען, אָדער קען ניט
גיין. גענויע רעכענונגען, וועלכע מיר האָבן געמאַכט פֿאַריקע וואָך,
וועל איך אייך צושיקן, אויב איר פֿאַרלאַנגט. יעדנפֿאַלס איז די קאָנ-
ווענשאַן די איינציקע, וואָס וועט קענען אורטיילן איבער דער [דעם]

* מען דאַרף עס ניט צוגויפֿמישן מיט די „עס־ערן“, וואָס זיינען אַנטשטאַנען אין
אַנהויב פֿון XX יאָרהונדערט אין רוסלאַנד.

שיקואל [פון] דער צייטונג. אויב איר וועט ניט זיין אויף דער קאָנ-
ווענציען, וועט איר טאָן אַ פֿעלער — — איר מוזט דאָן זיין!
איער פֿ. א. פֿראַנק

עדעלשטאַט האָט געפֿאָלגט דעם רוף פֿון זיינע חברים. פֿ. א. פֿראַנק
האָט מער ניט געוואָלט טאָן די שווערע אַרבעט פֿון רעדאַקטירן די „פֿאַש“.
ווערט דוד עדעלשטאַט אויסגעוויילט ווי דער אַנאַרכיסטישער רעדאַקטאָר
פֿון דער צייטונג. אַלס סאַציאַליסטישער רעדאַקטאָר איז אויסגעוויילט גע-
וואָרן י. אַראַנאוויטש (ד״ר יצחק אייזיק הורוויטש).¹⁵¹ עדעלשטאַט נעמט
אויף זיך דעם שווערן יאָך. ער שטימט אויך אַיין, צום ערשטן מאַל אין זיין
לעבן, צו קריגן באַצאַלט פֿאַר זיין ליטעראַרישער אַרבעט. דאָס איז פֿאַר
אים געווען אַ שווערער קרבן. מיט 9 מאָנאַטן פֿריער, (אינעם „מאַרגנ-
שטערן“ פֿונעם 21טן מערץ, 1890) האָט עדעלשטאַט שטאַלן דערקלערט:
„איך פֿאַרקויף ניט מיין מוזע פֿאַר גאַלד!“, און דאָס איינציקע געצאָלטס,
וואָס ער פֿאַרלאַנגט פֿון זיינע „ליבע לעזער, שוועסטער און ברידער“, —
איז „ליבע צו פֿרייהייט“, „הייליקע טאַטן“ און „ביטערן האָס“ (צום שונא).
איצט אָבער, ווען ער האָט געמוזט אָפּגעבן זיין גאַנצע צייט פֿאַר דער
רעדאַקציע-אַרבעט, האָט ער איינגעשטימט צו נעמען דערפֿאַר 5 דאָלער
אַ וואָך. ער האָט עס געקראָגן העכסטנס איין מאַל אין דריי וואָכן...¹⁵²
יוסף באַושוואַווער, עדעלשטאַטס נאַכפֿאָלגער צווישן די פּיאַנערן פֿון דעם
יידישן רעוואָלוציאָנערן ליד אין אַמעריקע, האָט ניט איבערגעטריבן, ווען
ער האָט געשריבן אין זיין ליד „צום אַנדענק פֿון דוד עדעלשטאַט“, אַז
דער לעצטער האָט געשריבן „זיין פֿרייהייט-ליד“ — „דאַרשטיק, הונגעריק
און מיד“ —

אויפֿגעפֿערט האָט ער אַלעס:
זיך, זיין גאַנצע הויזגעזינד —
רואיך זיצן פֿונדערווייטן
איז געווען ביי אים אַ זינד...

*

דוד עדעלשטאַט נעמט איבער די רעדאַקציע פֿון אַ צייטונג, וואָס
איז געווען אַפּיציעל „סאַציאַליסטיש-אומפּאַרטייאיש“ און פֿאַקטיש פּאַר-
טייאיש-אַנאַרכיסטיש. דער צוזאַמענפֿאַר פֿון די 32 אַרבעטער-אַרגאַני-
זאַציעס, וועלכע האָבן אַרויסגעגעבן די „פֿאַש“, האָט געוואָלט באַוואַרענען
איר אומפּאַרטייאישקייט דורך באַשטימען די צוויי רעדאַקטאָרס: איינעם
אַן אַנאַרכיסטישן (עדעלשטאַט) און אַ צווייטן אַ סאַציאַל-דעמאָקראַטישן

י. אראנאוויטש). אראנאוויטש-הורוויטש איז שוין דעמאלט געווען אן אויסגעשפראכענער רעפארמיסט. באלד אין זיין ערשטן ארטיקל אין דער „פאָ"ש" אַטאַקירט ער די דייטשישע סאַציאַל-דעמאָקראַטן פֿאַר זייער ריכ-טיקער שטעלונג צו אַ גרופע דייטשישע קאָפיטאַליסטן, וועלכע האָבן געשאַפֿן אַן אַרגאַניזאַציע פֿלומרשט צוליב אויפֿבויען אַ קאַמונע אין אַ דייטשישער קאָלאָניע אין אַפֿריקע. די דייטשישע סאַציאַל-דעמאָקראַטן האָבן דעמאלט ריכטיק דעמאָסקירט די דאָזיקע בורזשואַזע גרופע ווי פשוטע קאָפיטאַליסטישע רויבערס, וואָס שטרעבן צו פֿאַרמאַסקירן פֿאַר דער אַרבעטערשאַפֿט זייער אימפּעריאַליסטישע קאָלאָניאַל-פּאָליטיק.

לויט ד"ר י. הורוויטש האָבן געקענט אַרבעטן האַנט ביי האַנט ניט בלויז סאַציאַליסטן מיט אַנאַרכיסטן. ער איז אַלעמאַל געווען אויך פֿאַר „פֿיוזשאַן", פֿאַר אַ פֿאַראייניקטער טעטיקייט פֿון סאַציאַליסטן מיט פֿאַר-שיידנערליי בורזשואַזע רעפֿארמיסטן. אונטער זיין איינפֿלוס, ווי אויך אונ-טער דער ווירקונג פֿון דער קאַנווענשאַן, וואו אַרבעטער-דעלעגאַטן האָבן געפֿאַדערט אַ פֿאַראייניקטן פֿראַנט, אַגיטירט עדעלשטאַט אַ געוויסע צייט פֿאַר אַזאַ פּאָליטיק, ער טוט עס אויף זיין שטייגער — אין פּאַעזיע און אין פּראָזע. אין זיין ליד „אַ גוט וואָרט" („פֿאַ"ש", 16טן יאַנואַר, 1891) ווענדט זיך עדעלשטאַט צו די „וועקערס" פֿונעם „פֿאַרשקלאַפֿטן פּראַלעטאַר" צו האַנדלען „מענטשלעך", צו האָבן אין זינען דעם „ציל" און ניט געבן קיין פּלאַץ אין האַרצן „פֿאַר אַ קליינלעכען געפֿיל"; ניט צו פֿאַרגעסן „פֿאַר וואָס מיר קעמפֿן", אַז פֿאַר דער טיר „שטייט די מאַסע", וואָס „בלוטעט" און „ליידט אַן אַ שיר".

אין זיין ארטיקל „מיט וועמען קעמפֿן מיר?" (דארט) פֿאַדערט עדעלשטאַט, אַז די אַרבעטער-פּאַרטייען זאָלן צווישן זיך ניט קעמפֿן. ער רופֿט אויס:

נידער מיט דעם פֿאַרפעסטעטן פּאַרטייאַבערגלויבן! לאָמיר ריכטן אונדזערע וואַפֿן קעגן אונדזערן וואַרן פֿיינט! לאָמיר פֿאַרווענדן אונ-דזערע קרעפֿטן אינעם גרויסן פֿרייהייט-קאַמף פֿאַר דער אונטערדריק-טער מענטשהייט. לאָז איעדער טאָן זיין פֿליכט! לאָז איעדער פֿאַר-טרעטן זיין פּלאַץ אויפֿן סאַציאַלן שלאַכט-פֿעלד! און די צוקונפֿט וועט אונדז באַווייזן, ווער פֿון אונדז האָט מער רעכט געהאַט אין זיינע סאַציאַלאָגישע אַנשוואַונגען; וועמעס וואַפֿן זיינען שאַרפֿער און ווע-מעס האַרץ האָט געטרייער געשלאָגן פֿאַר דער ליבנדער מענטשהייט.

אין אַט דער אַגיטאַציע האָט געשטעקט סיי פּאָליטישע נאַאיווקייט, סיי אַנאַרכיסטישער עקלעקטיזם, סיי אַ פּראַוו צו מאַנעוורירן אין אַ פּעריאָד, ווען די אַנאַרכיסטישע באַוועגונג אין אַמעריקע האָט שוין אַנגעהויבן גיין

בארג אראפ. עס האָט אָבער מער געשטימט מיט עדעלשטאַטס טעמפּעראַ-
מענט, ווען ער האָט מיט אַ וואָך פֿריער אַרויסגעשטעלט דעם לאַזונג „קיינע
קאַמפּראַמיסן אונטער קיינע אומשטענדן!“ („רעוואָלוציאַנערע טאַקטיק“,
„פֿאַ“ש“, 9טן יאָנואַר, 1891) און האָט גלייכצייטיק גערופֿן (אין זיין ליד
„וואַכט אויף!“) זיינע „בראַווע קאַמעראַדן“ אַרויסצוטערען אויף די „קאַמפּס-
באַריקאַדן“. סיי ווי האָט זיין רוף פֿאַר אַ פֿאַראייניקטער אַרבעט פֿון די
אַנאַרכיסטן מיט די סאָציאַליסטן ניט געפֿונען קיין אַפּקלאַנג ביי קיין איין
צד. די צייט פֿון סתּם רעוואָלוציאַנערער פּראָפּאַגאַנדע איז שוין געווען
פֿאַריבער, און אינעם פּעריאָד פֿון קאַנקרעטע טאַג-טעגלעכע אַרבעטער-
קאַמפּן איז שוין מער ניט געווען קיין אַרט פֿאַר אַ פֿאַראייניקטער טעטי-
קייט פֿון סאָציאַליסטן מיט אַנאַרכיסטן. אַפֿילו דער לאַנדאַנער „אַרביטער-
פֿריינד“, וואָס האָט פֿינף יאָר נאַכאַנאַנד שטאַלץ געטראָגן דעם טיטל
„סאָציאַליסטיש-אומפּאַרטייאיש“, איז ביים אָנהויב פֿון די 90ער יאָרן מיט
יעדן נומער געוואָרן אַלץ מער אויסגעשפּראַכן אַנאַרכיסטיש. די פֿאַראיי-
ניקטע טעטיקייט פֿון די אַנאַרכיסטן מיט די סאָציאַליסטן איז אויך אין
לאַנדאָן געווען צעשפּאַלטן. דער לעצטער אומפּאַרטייאישער רעדאַקטאָר
ק. גאַלאַפּ, האָט שוין אין אָנהויב פֿעברואַר 1891 געמוזט זיך אָפּזאָגן פֿון
זיין אַמט. בלויז מאַריס ווינטשעווסקי האָט אומזיסט נאָך געפרוואוט אַ
געוויסע צייט איינהיטן די סאָציאַליסטישע „אומפּאַרטייאישקייט“ פֿון די
80ער יאָרן.

דוד עדעלשטאַט האָט דעריבער זיך באַמיט צו מאַכן די „פֿאַ“ש“ פֿאַר
אויס אומפּאַרטייאיש. אזוי ווי די אַפֿיציעלע ריכטונג פֿון דער צייטונג האָט
געדאַרפֿט באַשטימט ווערן פֿון דער מערהייט אַרגאַניזאַציעס, וואָס
גיבן זי אַרויס, האָט זיך עדעלשטאַט צו זיי געווענדט מיט זיין נייעם פּלאַן.
אין זיין אַרכיוו געפֿינט זיך אַ ניט-פֿאַרענדיקטער אַנוואורף פֿון אַ בריוו צו
די „גענאַסן און דעלעגאַטן פֿון קאַנווענציאָן“, אין וועלכן עדעלשטאַט מאַכט
זיי אויפֿמערקזאַם, אַז זייער באַשלוס איבערצולאָזן די „פֿאַ“ש“ ווי אַן אומ-
פּאַרטייאישע צייטונג האָט ניט געקאַנט דורכגעפֿירט ווערן. „די צייטונג, —
שרייבט ער, — האָט דאָן אַנגענומען איר וואָרע ריכטונג — די אַנאַר-
כיסטיש-קאַמוניסטישע“. דאָס וואָרט אומפּאַרטייאיש איז אָבער „געבליבן
שטעקן“ אויף איר פּראָגראַם, און יעדערער פֿאַרטייטשט עס „נאָך זיין
געשמאַק“. דער רעזולטאַט איז, אַז דאָס פֿירט אַריין די צייטונג אין פֿאַר-
שיידענע מיספּאַרשטייענישן און „וואַרפֿט אַ שאַטן“ אויף איר פֿאַן...
אַן ערך אין דער זעלביקער צייט באַמיט זיך עדעלשטאַט צו געבן
זיין אַנאַרכיזם אַ וויסנשאַפֿטלעכע באַגרינדונג. ער פּרוואוט עס טאָן אין

זיינע ארטיקלען „ראדיקאלע טעטיקייט“ (דעם 23טן יאנואר) און „אנאר-
 כיזמוס און קאמוניזמוס“ (דעם 6טן פעברואר). אינעם ערשטן ארטיקל פאר-
 ביט עדעלשטאט מארקס-ענגעלס רוף „פראלעטאריער פון אלע לענדער,
 פאראייניקט זיך!“ אויף זיין אייגענעם רוף „פראלעטאריער פון אלע לענ-
 דער, באוואַפנט אייך!“ אינעם צווייטן ארטיקל טרעט ארויס עדעלשטאט
 פאר „אבסאלוטער הערשאַפֿטלאַזיקייט“ אין דער צוקונפֿטיקער געזעלשאַפֿט.
 ער וויל ניט וויסן פֿון קיין שום מלוכה, אין וואָס פֿאַר אַ פֿאַרם זי זאָל
 ניט זיין. ער איז קעגן יעטועדער אויטאָריטעט, וואָס פֿאַר אַן אינהאַלט זי
 זאָל ניט האָבן. דער גאַנצער אַרטיקל איז דורכגעזאַפֿט מיט אַנאַרכיס-
 טישע פֿאַרשטעלונגען וועגן דער מלוכה, וואָס זיינען, לויט לענינס אויס-
 דרוק, „געפֿלאַנטערט און נישט־רעוואָלוציאַנער“.¹⁶³ ווי אַלע אַנאַרכיסטן, וואָס
 באַנעמען אידעאָליסטיש דעם וועזן פֿון מלוכה, באַציט זיך עדעלשטאט
 נעגאַטיוו צו יעטועדן מין רעוואָלוציאַנערע מאַכט. ער לייקט די רעוואָ-
 לוציאַנערע ראַלע, וואָס עס קאָן שפּידן די מלוכה־מאַכט אין די הענט פֿון
 דעם זיגרייכן פֿראַלעטאָריאַט — אין קעגנזאַץ צו דעם, וואָס מאַרקס און
 ענגעלס האָבן געלערנט זינט 1846.¹⁶⁴

עדעלשטאט גיט אָפּ אַ סך פּלאַץ אין זיין אַרטיקל „אַנאַרכיזמוס און
 קאָמוניזמוס“ אויף אויסצומאַלן די ווייטע צוקונפֿט. ער רעדט דאָרטן וועגן
 פֿאַרניכטן די קאַפיטאַליסטישע געזעלשאַפֿט דורך „אַ געוואָלדיקע סאַציאַלע
 רעוואָלוציע“. ער זאָגט, אַז די קאַפיטאַליסטישע געזעלשאַפֿט וועט ניט
 „אַפּגעבן אירע פּריווילעגיעס און אירע אַנגערויבטע רייכטימער אַן אַ
 ביטערן בלוטיקן קאַמף“. עדעלשטאט זאָגט אָבער דאָרט קיין איין וואָרט ניט
 מפּוח די וועגן, וואָס פֿירן צו דער פֿאַרניכטונג פֿון דער עקזיסטירנדיקער
 קאַפיטאַליסטישער אָרדענונג. דאָס שטימט אינגאַנצן מיט עדעלשטאטס
 ביטול־באַציאָנונג צום קאַמף פֿאַר די טאַג־טעגלעכע נויטן פֿון די אַרבעטער-
 מאַסן, און זייערע קאַמפֿס־מיטלען. „צו וואָס שטרייקן פֿאַר דאָס שטיקעלע
 שקלאַפֿן־ברויט?“ — פֿרעגט עדעלשטאט, ווען מען קאָן בעסער „שטרייקן
 פֿאַר אַ פֿרייע וועלט“. אין זיין ליד „דער לעצטער שטרייק“ („פֿאַש“,
 1טן אויגוסט 1890) פֿראַקלאַמירט ער טאַקע, אַז ניט „ברויט אָדער אַרבעט!“,
 נאָר „טויט אָדער פֿרייהייט!“ דאַרף זיין דער פֿראַלעטאָרישער קריגס-
 געשריי :

פֿאַר דיזן גרויסן אַלועלטלעכן שטרייק
 פֿאַראייניקט זיך אַרבעטער־מאַסן —
 ווען איר געווינט שוין דאָס שקלאַפֿן־ברויט,
 בלייבט [נאָך] הונגעריקע אויף די גאַסן.

דעם זעליבן געדאנק, אז די גאנצע ענערגיע פֿון די מאַסן דאַרף געזאַמלט ווערן פֿאַרן „גרויסן אַלוועלטלעכן שטרייק“, פֿאַר דעם „לעצטן שטרייק אונטער דער רויטער פֿאַן!“ פֿון דער סאַציאַלער רעוואַלוציע, און אז דער קאַמף פֿאַר טיילווייזע דעראַבערונגען איז אַ ווידערשפּרוך דערצו. — דריקט אויס עדעלשטאַט אויך אין אַ גאַנצער ריי אַנדערע אַרטיקלען. אין די „טאַגעס-פֿראַגן“ (30טן יאַנואַר 1891) שטעלט ער די באַלדיקע צוגרייטונג צום „לעצטן שטרייק“ איבער יעטוועדער אַנדערער טעטיקייט. אין זיין אַרטיקל „ווערטער און טאַטן“ (13טן פֿעברואַר) דער-קלערט עדעלשטאַט, אז איצט „איז אונדזער הייליקע פֿליכט פֿאַרבאַרייטן דאָס אַרבעטער-פֿאַלק פֿאַרן קומענדיקן שטורעם“ אַזױ. אין זיין ליד „דער וואַמפּיר און די קנעכט“, וואָס ער האָט פֿאַרעפֿנטלעכט מיט אילוסטראַציעס פֿון אַ מאַלער (דאָרט, 6טן מערץ), לאַזט עדעלשטאַט דעם פֿעטן, ברייטן „וואַמפּיר פֿון מענטשן-בלוט“ אַזוי חוזקן:

וואָס שרעקט מיך אייער יוניאַן-מלחמה?
 אַם ענדע בלייב איך דאָך באָס!
 נאַראַנים! איר נעמט פֿון אונדז נקמה?
 מיט וואָס?... מיט אַ שנעל אין נאָז?

מיט אַנאַרכיסטישער זעלבסטבאַרימער רעדט עדעלשטאַט וועגן דעם, אז דער קאַפיטאַליסטישער וואַמפּיר האָט מורא בלויז פֿאַר די אַנאַרכיסטן, וואָס „גיבן אַמאַל אַ באַמבע אַ שליידער“, אַז עס „ציטערט זיין שקלאַפֿן-טראַן!“ — אַז אַט דער וואַמפּיר שרעקט זיך גאַר ניט „פֿאַר די דומע קנעכט“ (און „דומע קנעכט“ הייסן ביי אים אויך די אַלע, וואָס פֿירן אַ קאַמף פֿאַר טיילווייזע דעראַבערונגען), וואָס „קרעכצן און... שלעפּן ווי פֿערד!“ —

זיי פֿאַנגען אָן אַמאַל בריקעווען, שרייען,
 זיי ווילן מער האַבער און גראַז...
 און ווי מע גיט זיי אַ ביסל צום קייען,
 לעקן זיי ווידער דעם באָס.

מיט „דומע קנעכט“ קאָן מען, נאַטירלעך, ניט דורכפֿירן קיין סאַציאַלע רעוואַלוציע. דאָס האַלט אַבער ניט אָפּ עדעלשטאַטן פֿון ווענדן זיך צו די זעליביקע „שקלאַפֿן“, זיי זאָלן זיך נעמען „צו די הייליקע מעכטיקע וואַפֿן“.

די שרעקלעכע ליידן פֿון די אַרבעטער, אַבער אויך דער שוואַכער אַפּקלאַנג, וואָס די אַנאַרכיסטישע אַגיטאַציע האָט געפֿונען צווישן די אַר-בעטער-מאַסן, ברענגען עדעלשטאַטן צו יאוש-שטימונגען. זיי רופֿן ביי

אים ארויס א ריי לידער, דורכגעזאפטע מיט טרערן. אין זיין ליד „אויף א באל“ (23טן יאנואר) שטעלט עדעלשטאט זיך פאר אלס „בלאסער טרוי-מער“, וואס שטייט „געזונקען דעם קאפ אויפן ברוסט, ווען זיינע שוועס-טער און ברידער זינגען און טאנצן מיט לוסט“. ער טראכט, אז מארגן „וועט די העסלעכע טיראניי ווידער דריקן און ווערגן די קינדער פון שקלאפעריי“; אז „די שיינע אויגן, וואס בליצן יעצט מיט ליבע און מוט, וועלן זיין פייכט מיט טרערן אונטער דעם אויסבייטערס [עקספלאטאטערס] רוט“; אז „די בעקלער, וואס בליען יעצט ווי א ראזע שיין, וועלן פון שמערצן ווערן בלאס ווי א מארמאר-שטיין“ —

אזוי דענקט דער בלאסער טרוימער, —
 ער דענקט און שטייט אליין,
 אליין ווי א שטורעם-וואלקן,¹⁵⁰
 אליין ווי א פערדון-שטיין.

די קאמבינאציע פון „בלאסן טרוימער“ מיטן „פעלדזנשטיין“, פון אויש מיט ראמאנטישן פאטאס איז ביז גאר כאראקטעריסטיש פאר דער ווידערשפרעכלעכקייט פון דער אנארכיסטישער וועלט-אנשוואונג.¹⁵⁰

פון יענער צייט שטאמט אויך עדעלשטאטס ליד „זינגען מיט לוסט“ (13טן פעברואר) — אז ענטפער צו די, וואס פאדערן פון אים, ער זאל אויפהערן וויינען אין זיינע לידער, ער זאל זינגען מיט לוסט. עדעלשטאט ענטפערט דערויף, אז „גוט איז דעם, וואס איז קיין דענקער, גוט איז דעם, וואס איז קיין דיכטער!“

צוויי וואכן שפעטער (דעם 30טן פעברואר) שטרענגט זיך אן עדעל-שטאט צו טרייסן, אנשטאט צו קלאגן: אין א ליד „ניט אייביק“ טרייסט ער, אז ניט אייביק וועט דער קנעכט בויען פאר זיינע טיראנען פאלאצן און פאר זיך פינצטערע תפיסות. עס מוז קומען דער פריילינג „מיט זיין הייליקן זאגענשיין, אין וועלכן עס לאכן די בלומען און עס פליסט דער לעבנס-וויין“. ער פאדערט אויף זיינע ברידער „ניט ארונטערצוזאגן די קעפ און ניט צו שטיין אויפן האלבן וועג“, נאר צו גיין „פארווערטס צום הייליקן צוועק“. עדעלשטאטס טרייסט-ליד קלינגט אן א שיער שוואכער ווי זיין טרערן-ליד.

ווי אין א סך אנדערע זיינע לידער, ברענגט עדעלשטאט אריין אויך אין ליד „זינג מיט לוסט“ זיין פראפאגאנדע פאר א פאראייניקונג פון אלע ארבעטער: די ארעמע ארבעטער „ליידן, ווייל זיי האבן קיין פארשטאנד אום צו רייכן זיך ווי ברידער אין דעם פרייהייט-קאמף די האנט“. ער

ווייזט אבער אויך דאָ ניט אַן אַרום וועלכע קאַנקרעטע אויפֿגאַבעס די אַר־ בעטער זאָלן זיך פֿאַראייניקן.

אַן אויסנאַם צווישן עדעלשטאַטס לידער פֿון יענער צייט איז אַ רוסיש ליד מיט אַן ענגלישן נאַמען — "It Was a Dream" — „עס איז געווען אַ חלום“ („פֿאַר“ש, 30טן יאַנואַר). עדעלשטאַט שילדערט דאָרט דאָס צוקונפֿטיקע רוסלאַנד אינעם גייסט פֿון די רוסישע פֿאַלקיסטן, פֿון די „נאַראַדאָוואַלצעס“, מיט וועלכע עס האָבן דעמאָלט סימפּאַטיזירט כּמעט אַלע רוסיש־יידישע ראַדיקאַלן, סיי אַנאַרכיסטן סיי סאַציאַליסטן, אין ענג־לאַנד ווי אין אַמעריקע. אויפֿן אַרט פֿונעם קרעמל אין מאַסקווע זעט עדעל־שטאַט שטיין מאַנומענטן פֿון סאַפֿיע פּעראַווסקאַיאַ.¹⁶⁷ פֿאַר זשעליאַבאָוו,¹⁶⁸ פֿאַר העסע העלפֿמאַן¹⁶⁹ אד״גל. די „באַסטייע“ (פּעטראַפּאַוואַוסקער פֿעס־טונג) איז צעשמעטערט. דער צאַר איז פֿאַרשיקט קיין סיביר. יידן האָבן גלייכע מענטשן־רעכט.

דעם יידישן רעוואָלוציאַנערן דיכטער מיט 44 יאָר צוריק איז ניט איינגעפֿאַרן אין געדאַנק, אַז די סאַציאַלע רעוואָלוציע דאַרף פֿלל ניט צע־שמעטערן די פֿאַלאַצן פֿון די פּריצים און קאַפיטאַליסטן, אַז זי קען בע־סער אויסניצן די דאָזיקע פֿאַרצאָן פֿאַר די אַרבעטער־מאַסן.

16

שטעלונג צו פֿראַגעס פֿון טאַג־טעגלעכע קלאַסנקאַמף

דאָס דערמאַרדן די שיקאַגער רעוואָלוציאַנערע אַרבעטער־פֿירער האָט טיילווייז אַנגעצייכנט עדעלשטאַטס ווייטערדיקן געזעלשאַפֿטלעך־פֿאַליטישן וועג. זייער דערמאַרדונג דורך דער קאַפיטאַליטישער מלוכה האָט אין אים אויפֿגעוועקט אַ שטאַרקע עקשנות פֿאַרצוזעצן זייער רעוואָלוציאַנערן קאַמף. זיי זיינען פֿאַר אים שטענדיק אַ קוואַל פֿון באַגייסטערונג. עדעלשטאַט האָט אַבער געהאַט אַ גאָר קנאַפּן אינטערעס צו די פֿראַגעס פֿון טאַג־טעגלעכע קלאַסנקאַמף. באַזונדערס ווייניק האָט ער זיך אינטערעסירט מיטן טאַג־טעגלעכע קאַמף אויפֿן עקאָנאָמישן געביט, מיטן אַרגאַניזירן די אַר־בעטער אין טרעיד־יוניאָנס. גראַד צום עקאָנאָמישן קאַמף, וואָס האָט גע־פֿאַדערט פֿון יעדן ווירקלעכע אַרבעטער־רעוואָלוציאַנער אַ סך אויסגע־האַלטנקייט, פֿאַרהאַרטעוועטקייט, געדולדיקייט, פֿיאַיקייט צו געבן אויף

קאנקרעטער טאג-טעגלעכער אַרבעט דעם שאַרפֿסטן ווידערשטאַנד די אַגענ-
טן פֿונעם קאָפיטאַל אין די אַרבעטער־רייען, — גראַד צו אַט דעם אַרבע-
טער־געביט האָט זיך עדעלשטאַט באַצויגן מיטן גרעסטן ביטול. אין דעם
טאַקע האָט זיך באַזונדערס בולט אַרויסגעוויזן די קליינבירגערלעכע אידע-
אָלאָגיע פֿון עדעלשטאַטס רעוואָלוציאַנערישקייט, וואָס איר באַזע איז
געווען די ייִדישע אימיגראַנטן־מאַסע.

דער שטראָם פֿון עמיגראַציע האָט פֿסדר געבראַכט נייע רעקרוטן
פֿאַר די שוויץ־פֿאַבריקן, גרויסע מאַסן פֿון אַט די נייע שאַפֿ־אַרבעטער
זיינען געווען נעכטיקע קליינבירגער. זיי זיינען געווען אַנטוישט און פֿאַר-
ביטערט; זיי האָבן זיך גאַר אַנדערש פֿאַרגעשטעלט דאָס „גאָלדענע לאַנד“.
פֿאַר אַט דעם עלעמענט, וואָס איז, פֿון איין זייט, געווען פֿאַרביטערט קעגן
דעם קאָפיטאַליזם און, פֿון דער צווייטער זייט, האָט ער ניט אויפֿגעהערט
צו טרוימען וועגן צוריק פֿאַרנעמען אַן אָרט אין דער קאָפיטאַליסטישער
געזעלשאַפֿט אַלס איינגטימער, — איז דער פֿלאַמיקער רוף פֿון יאָהאַן
מאַסט און פֿון אַנדערע אַנאַרכיסטישע רעדנער געווען באַלזאַם פֿאַר די
צעווייטיקטע הערצער. זיי איז געווען לייכטער זיך צו באַגייסטערן פֿאַר
אַ ניט קלאַרער פֿראַגראַם פֿון צעשטערן מיט איין קלאַפֿ די קאָפיטאַליסטישע
געזעלשאַפֿט, פֿאַר אַ פֿראַגראַם, וואָס שטערט אַגב ניט צוזופֿאַסן זיך צו
דער קאָפיטאַליסטישער געזעלשאַפֿט, איידער צו דערגרייכן די פֿאַרניכטונג
פֿון דער קאָפיטאַליסטישער אָרדענונג דורך אַן אַרגאַניזירטן און דויערנדיקן,
האַרטנעדיקן קלאַסנקאַמף, אַ פֿאַליטיש־עקאָנאָמישן.

אויך דוד עדעלשטאַט איז זינט די בלוטיקע געשעענישן אין שיקאַגאָ
אַ קעגנער פֿון יעטוועדער פֿאַליטישער טעטיקייט אין די גרענעצן פֿון
דער קאָפיטאַליסטישער געזעלשאַפֿט. ער באַנוגט זיך ניט מיט ווייניקער,
ווי מיט אַ „לעצטן שטריק“ פֿאַר דער סאַציאַלער רעוואָלוציע. יעדע
אַנדערע טעטיקייט, אויך דעם פֿאַליטישן קאַמף פֿאַר אַן אַכט־שעהדיקן
אַרבעטס־טאַג, באַטראַכט עדעלשטאַט פֿאַר אַ צייט־פֿאַרלוסט און פֿאַר אַ
פֿשרה מיטן קאָפיטאַליזם.

דוד עדעלשטאַט, וועלכער איז געווען פֿסדר דורכגעדרונגען מיט
דער אַנאַרכיסטישער פֿסעוודאָ־רעוואָלוציאַנערישקייט, איינגאַרירט אינ-
גאַנצן די קאַמפֿליצירטקייט פֿונעם פֿראַלעטאַרישן קלאַסנקאַמף, וואָס פֿאַר-
דערט אַנצוואווענדן און צו פֿאַראייניקן די פֿאַרשיידנסטע פֿאַרמעס פֿון עקאָ-
נאָמישער, פֿאַליטישער און קולטורעלער אַרבעט צוליב אַרגאַניזירן דעם
אַרבעטער־קלאַס פֿאַר די גרויסע אַנטשיידנדיקע קלאַסן־שלאַכטן, וואָס פֿאַר
אַ קאָנקרעטע פֿראַגן עדעלשטאַט זאָל ניט באַהאַנדלען, האָט ער ניט קיין

אנדערן ענטפער, ווי תיכף דורכפירן די סאציאלע רעוואלוציע. ער וויל דעריבער גארניט טראכטן וועגן קיין אנדערער זאך, ווי נאָר רופֿן דאָס „פֿאַלק“ דירעקט אויף „שאַכט-באַריקאַדן“ און „קלינגען אין די פֿרייהייטס-גלאַקן“. אָבער ווי אַ רעדאַקטאָר פֿון אַ וואַכנבלאַט פֿאַר אַרבעטער-מאַסן, און געשטויסן דורכן פֿאַקט, וואָס די סאציאליסטישע „אַרבעטער-צייטונג“ באַהאַנדלט טאַג-טעגלעכע לעבנס-דערשיינונגען, ווערט עדעלשטאַט אַליק מער געצוואונגען צו נעמען אַ שטעלונג צו די טאַג-טעגלעכע עקאָנאָמישע און קולטורעלע נויטן פֿון די אַרבעטער-מאַסן. ער ווערט געצוואונגען צו פֿאַרמולירן אַן אַנאַרכיסטישע פֿראַגראַם פֿון טאַג-טעגלעכער עקאָנאָמישער און קולטורעלער טעטיקייט. — ווי אַ קאָנטראַסט צו דער סאציאַל-דע-מאַקראַטיע. צום ערשטן מאָל טוט עס עדעלשטאַט אין זיין אַרטיקל „דער וועג צום ציל“ („פֿאַש“ 27טן פעברואַר). נאָר באַלד פֿון אַנהויב אַנטפּלעקט זיך דאָ די גאַנצע ניט-קאָנקרעטקייט פֿון דער דאָזיקער אַנאַרכיסטישער פֿראַגראַם. ער הויבט אָן זיין אַרטיקל מיט אַ שאַרפֿער אַטאַקע קעגן דעם פֿאַרלאַמענטאַריזם. ער איז אַפֿילו קעגן אויסנוצן דעם וואַלקאַמף פֿאַר סאציאַליסטישער אַגיטאַציע. ער באַשולדיקט די סאציאַליסטן, אָן זייער וואַלקאַמפּאַניע באַטייט „אַגיתירט נאָר פֿאַרן 'קריכערזימוס'. ד"ה קריכט, און איר וועט דערקריכן אַהין אין דער גלענצנדער בלאַטע, וואו עס זיצן אַלע אונדזערע פֿראַמינענטע שוויינען... און דאָן...“ — זיין אויס-פֿיר איז:

ווילן מיר אָבער פֿראַפּאָנאָדירן סאציאַליזם, האָבן מיר דערצו אַ גאַנץ ברייט פֿעלד, טויזנטע נומע געלעגנהייטן. ווייניק זיינען דאָ יונג יאָנס, פֿאַרטיי-בילדונגס-פֿאַראיינען, אַרבעטער-קלובן? זיינען די פֿאַר הייזער, אין די נאַסע בייסמענטס [קעלערס], וואו עס שמאַכטן טויזנטער פֿינצטערע שקלאַפֿן, וואָס דענקען, אַז אַזוי דאַרף עס זיין, אַז אַזוי האָט געוואָלט דער הימלשער אַלעקסאַנדער דער 3טער? גייט אַהין — צו די עלנדע, ברויטלאָזע, אָפּגעריסענע, אָפּגעשליסענע פֿראַלעטאַריער און בויט דאָרט אַ וואַרע טריבונע. טראַגט אַריין אַ שטראַל פֿון ליכט, אַ שטראַל פֿון האַפֿענונג אין די קאַלע גריבער פֿון אייביקער שקלאַפֿ פֿעריי, הונגער און פֿאַרצוויפֿלונג. רופֿט זיי אַרויס פֿון זייער פֿינצ-טערניש אין די ליכטיקע רייען פֿון באַוואוסטן [באַוואוסטזיניקן] פֿראַלעטאַריאַט!

דאָס זיינען אָבער בלויז ווערטער אָן אַ קאָנקרעטן אינהאַלט. פֿאַקטיש ווייזט דאָ עדעלשטאַט ניט אָן, וואָס פֿאַר אַ קאָנקרעטע לאַזונגען מען דאַרף אַרויסשטעלן אויף יעדן געביט אין יעדער אַרבעטער-אַרגאַניזאַציע, כדי צו מאַכילייזירן די אַרבעטער צום קאַמף קעגן דער בורזשאַזיע. זיינע

פאליטישע אויסדרוקן: בויען „א ווארע טריבונע“, אריינטראגן „א שטראל פון ליכט“, „א שטראל פון האפענונג“, — אנטהאלטן אין זיך ניט קיין שום פראגראם פון טעטיקייט, ניט קיין פאליטישע און ניט קיין עקאנאמישע קיין רעאלע פראגראם פארמאגן אויך ניט די אנדערע ארטיקלען עדעל-שטאטס פון יענער צייט. אין זיינע קורצע לייט-ארטיקלען אונטערן נאמען „רעדאקציאנעלע נאטיצן“ קאמענטירט עדעלשטאט די פארשיידענע טאג-נייעסן, אין דעם ערשטן נומער „פא“ש“, וואס ער רעדאקטירט (9טן יאנואר 1891), שרייבט ער איבער דער „מאסן-מערדעריי אויף ארעמע אינדיאנער דורך יענקישן ציוויליזירער“; אין די ווייטערדיקע נומערן שרייבט ער וועגן „הונגער און קעלט און ארבעטסלאזיקייט“ אין איראפע און אין אמעריקע (6טן פעברואר); וועגן דער „אומזיכערקייט און אומבאשיצט-קייט פון ארבעטער-לעבן“ (20טן פעברואר); וועגן די „נייע פארפאלגונגען אין רוסלאנד אויף יידן און פרייהייטס-קעמפער“ (6טן מערץ); וועגן די „פירער פון נייטס אוו לייבאר“, וואס האבן פארראטן די ארבעטער“ (3טן אפריל) אא”וו. אויף ארץ האט דארט עדעלשטאט די פאראיינפאלטע און שאבלאנע אנארכיסטישע פראזע וועגן דער פארינטונג פון דער קאפי-טאליסטישער געזעלשאפט. עס פעלט אבער ביי אים אינגאנצן דער „וועג צום ציל“, די בריק צווישן דער קעגנווארט און דער צוקונפט.

אויף דעם זעלבן שטייגער זיינען אויך געשריבן זיינע פעגערע ארטיקלען (דאס רוב אונטערגעשריבן „ד. עדעלשטאט“, אדער „ד. ע.“). אין זיין ארטיקל „די וועלט אין וועלכער מיר לעבן“ (6טן מערץ) ווייזט אן עדעלשטאט, אז די וויסנשאפטלער — דאקטוירים, אדוואקאטן, פרא-פעסאָרן — זיינען ניט מער ווי „פרעכע געלט-מאכער“. עס גייט זיי ניט אן, וואס ארום זיי „ליידן, שמאכטן טויזנטער און טויזנטער מענער, פרויען און קינדער!“ עדעלשטאט דערקלערט דארט, אז „די קונסט איז יעצט א שקלאף פונעם גאָדענעם קאָרב, א געפאלענער ענגל [מלאך], וואס ליגט אין שמוץ פון אונדזער נאָך-געלט-דורשטנדער וועלט“. אין אן אנדערן ארטיקל פון יענער צייט, „נידער מיט שקלאפעריי“ (20טן מערץ), טרעט ער ארויס זייער שארף קעגן דער קאפיטאליסטישער פרעסע, וועלכע ער דעמאָסטרירט ווי אַ באַזונדערס מיאוסן און גיפטיקן שונא פון די ארבעטער-מאסן. אין קעגנזאץ צו די פיאנערן פונעם „אפאָרטוניסטישן סאָציאַליזם“, וואס האט שוין דעמאָלט אנגעוויבן חנפּענען גבירים און מאַכט־האַבער, איז דוד עדעלשטאט אַרויסגעטראָטן מיט אַ שאַרפֿן אַרטיקל, אונטערן נאָמען „באַראָן הירש“ (17טן יולי), און אַנגעוויזן אויף דעם סם, וואָס עס פאַר-מאָגט די בורזשאַזע פֿילאַנטראָפּיע. עדעלשטאטס אויספֿיר איז געווען:

„נידער מיט דער קאפיטאליסטישער וואוילטעטיקייט! מיר פֿאָדערן גערעכ־
טיקייט!“ אין דעם זעלביקן זין האָט עדעלשטאַט אויך אויסגעלאַכט די
קולטור־וואוילטעטיקייט פֿון דער בורזשואַזיע. אין אַן אַרטיקל „קונסט
פֿאַר די הונגעריקע — צאַצקעס אַנשטאַט ברויט“ (29טן מאַי) מאַכט ער
חוזק פֿון דער בורזשואַזער רעפֿאַרם צו האַלטן זונטיק אַפֿן דעם קונסט־
מוזיי פֿאַרן אַרעמען עולם. עדעלשטאַט זעט אין אַזוינע בורזשואַזע „טובות“
בלויז אַ מיטל צו פֿאַרבלענדן די אויגן פֿון די מאַסן. ער פֿרעגט איראַניש:
וואָס טויג די קינסטלערישע סקולפּטור,
די שיינע מאָלעריי,
פֿאַר דעם, וואָס ווייס אין לעבן נאָר
נויט און שמלאַפֿעריי?

אין אַט די און אין אַ ריי אַנדערע אַרטיקלען זיינע דעקט אויף
עדעלשטאַט די וואונדן פֿון דער קאפיטאליסטישער געזעלשאַפֿט. און ער
איז זייער שטאַרק אין זיין קריטיק פֿונעם קאפיטאליזם. ער באַנוצט אַבער
זיין קריטיק בלויז ווי אַ מיטל פֿאַר אַנאַרכיסטישער אַגיטאַציע און מאַכט
ניט דערפֿון דעם געהעריקן אויספֿיר אין זיין פֿון קאָנקרעטע קאַמף־לאַזונגען.
אויף אַרץ — פֿאַר אַלע צייטן און פֿאַר אַלע אומשטענדן — האָט ער
בלויז דעם איינ־און־איינציקן ענטפֿער: „סאַציאַלע רעוואָלוציאָן“.

בלויז אין אייניקע אַרטיקלען געפֿינגט עדעלשטאַטן צו פֿאַרמולדן
פּראַקטישע פֿאַרשלאַגן. אַבער דאָס רוב צעשטערט ער באַלד אַזיין זייער
פּראַקטישן ווערט דורך דער אַנאַרכיסטישער פֿראַזע, פֿון וועלכער ער קאָן
זיך אין ערגעץ ניט באַפֿרייען. אין זיין אַרטיקל „די שאַטן־זייטן פֿון דער
אַרבעטער־באַוועגונג“ (27טן מערץ) קריטיקירט ער זייער שאַרף די
פֿאַלשע פֿירער פֿון דער אַרבעטער־באַוועגונג. אַבער אויך אין דעם דאָזיקן
אַרטיקל טראַגט ער אַריין דעם אַנאַרכיסטישן אַנטיפּאַרטייאישן קלאַפּער־
געצייג, אַ שטייגער, די ביטול־באַציאונג צו אַזוינע פּראָלעטאַרישע קאַמפּס־
מיטלען, ווי באַיקאַט, וואַל־קאַמף, דעמאָנסטראַציעס אד״גל.

אין אַרטיקל „אַ וויכטיקע נויטווענדיקייט“ („פֿאַ״ש“ פֿון 22טן מאַי)
פֿאָדערט אויף עדעלשטאַט די יידישע אַרבעטער צו דערלערנען די ענג־
דישע שפּראַך. ער ווענדט זיך הויפטזעכלעך צו די ראַדיקאַלע יידישע
אַרבעטער, וועלכע האַלטן זיך פֿאַר אינטערנאַציאָנאַליסטן:

דער יידישער אַרבעטער איז איצט צו נאַציאָנאַל אין זיין אינטער־
נאַציאָנאַליזמוס, ער וואוינט אין יידישע סטריטן [נאַס], ער לעזט יידי־
שע צייטונגען, ער גייט אין יידישע טעאַטערן, יידיש און נאָר יידיש...
— — די פֿרעמדקייט פֿון דער ענגלישער שפּראַך ליגט ווי אַן
אָפּגורנט צווישן דעם יידישן און אַמעריקאַנישן אַרבעטער. אַ בריק

איבער דעם אָפּגרונט קען לייגן דער יידישער אַרבעטער מיט דעם, וואָס ער וועט דערלערנען די שפּראַך פֿונעם לאַנד, אין וועלכן ער לעבט יעצט, אַרבעט און קעמפֿט.

גלייכצייטיק פֿאַרנעמט זיך עדעלשטאט מיט דער אַזוי גערופֿענער „יידן-פֿראַגע“. אין אַן אַרטיקל „דאָס אומגליקלעכע פֿאַרן“ (אין דעם זעליבן נומער „פֿאַש“) שילדערט ער די ליידן פֿון דער יידישער באַפֿעל-קערונג אינעם צאַרישן רוסלאַנד. ער רופֿט דאָרט דעם יידישן פּראָלע-טאַריאַט זיך אַנצושטיסן אין די רעוואָלוציאַנערע רייען, „וואָס קעמפֿן פֿאַר פֿרייהייט, פֿאַר אַלגעמיינע מענטשן-רעכט, און דאָן, ווען דו וועסט קעמפֿן, וועסטו אויך קעמפֿן פֿאַר דער פֿרייהייט און גליק פֿון אונטערדריקטן און אומגליקלעכן יידישן פֿאַרן“.

אין זיין לעצטן אַרטיקל, אונטער זיין אייגענער רעדאַקציע, וואָס ער האָט אָפּגעדרוקט, איידער די קראַנקייט צווינגט אים צו פֿאַרלאָזן ניר-יאַרק, — „די יידישע אַרבעטער-באַוועגונג“ (18טן סעפטעמבער 1891) — דערקלערט עדעלשטאט, אַז „די איצטיקע סאַציאַלע באַוועגונג“ איז אַ אומרחמנותדיקע „בלוטיקע מלחמה“, אַ קאַמף אויף לעבן און טויט; אַז אַט די באַוועגונג איז ניט בלויז אַ קריג צווישן קאַפיטאַל און אַרבעט, נאָר „אויך אַ דועל אויף מעסערשטעך צווישן פֿאַרשיידענע אידייען, צווישן פֿאַרשיידענע עקאָנאָמישע און מאַראַלישע אַנשוואַונגען“.

זיין אַנאַרכיזם לאָזט אָבער עדעלשטאטן ניט באַמערקן די פֿאַרשיידענע קלאַסן-אינטערעסן הינטער די „פֿאַרשיידענע אידייען“ און „אַנשוואַונגען“. ער באַגרייפֿט בלויז, אַז די מלחמה צווישן קאַפיטאַל און אַרבעט קען ניט פֿאַרשטעלן מיט זיך קיין בילד פֿון מענטשלעכקייט און הומאַניטעט, ווי געוויסע קליינבירגערלעכע אַנאַרכיסטישע און סאַציאַליסטישע מאַראַ-פֿייסטן פּרעדיקן.

עדעלשטאט האָט אויסגענוצט יעדן רעוואָלוציאַנערן געדענקטאָג צו פּראָפּאַגאַנדירן די סאַציאַלע רעוואָלוציע. אָבער אויך אין אַט די אַרע לידער ווענדט ער אָן דעם זעליבן מעטאָד, וואָס אין דער פּובליציסטיק — צו רעדן סתם וועגן דעם ענד-ציל און ניט אַנצוואווייזן קיין פּראַקטישע וועגן, ווי אַזוי דאָס צו דערגרייכן, יעדעס ליד זיינס וועגן דעם האָט אַ רע-וואָלוציאַנערן לאַזונג. וועגן דער פֿאַרנצווישער רעוואָלוציע אין 1789 קלינגט דער רוף: „אַרבעטער-פֿאַלק, צו די וואָפֿן!“; לאוידע מיטעל גיט דעם סיגנאַל „צום לעצטן, צום בלוטיקן שלאַכט!“; סאַפֿיע פּעראַווסקאַיאַ פּריי-דיקט „האַס צו יעדן טיראַן“. דזשאַן בראַון ווייזט, אַז „פֿאַרן און שטאַרבן

מוז די שקלאַפֿעריי, אַז פֿעלקער פֿון אַלע ראַסן און פֿאַרבן מוזן און וועלן זיין פֿריי!"; פֿאַר אַלבערט פֿאַרסאָנס גייסטיק אויג שוועבט תמיד „די גרויסע רעוואָלוציע“; לואיס לינג שרייט אויס: „פֿאַרווערטס, קאַמעראַדן! פֿאַר-ווערטס, מיט פֿאַנצער און שווערד!“ און אויגוסט שפּיו רופֿט: „ציטערט, טיראַנען! עס שלאַגט אייער לעצטע שטונד!“

ווי זיין שטייגער איז, באַנוצט אַפֿט עדעלשטאַט די געדענקטעג סיי פֿאַר זיין פֿאַעזיע, סיי פֿאַר זיין פּובליציסטיק. עדעלשטאַט שטרייכט דערביי אונטער אין זיינע אַרטיקלען נאָך מער, ווי אין זיינע לידער, וואָס מיר קאַנען לֶערנען פֿון דער פֿאַרגאַנגענהייט. אין זיין אַרטיקל „דער היסטאָ-רישער מאַמענט“ (13טן מערץ) ווייזט ער אָן, אַז „די פֿאַרייער קאַמונע האָט אונדז געלערנט, דאָס דיזער פֿאַלקס־פֿייער פֿון ביטערן האָס צו טי-ראַניי דאַרף ניט פֿאַרלאָשן ווערן, ביז אונדזער פֿיינט וועט זיין פֿאַלקאָם פֿאַרניכטעט, פֿאַלקאָם צעטראַטן“... אינעם אַרטיקל „דער פֿערטער מאַי 1886“ (15טן מאַי) מאַכט עדעלשטאַט דעם אויספֿיר, אַז די בורזשואַזע פֿאַרשווערונג קעגן די שיקאַגער אַרבעטער־פֿירער לערנט „צו קוקן גלייך דעם פֿיינט אין געזיכט“...

נאָר נאָך מער ווי די רעוואָלוציאַנערע מאַמענטן פֿון דער פֿאַרגאַנגענ-הייט, פּראַוואַט זיך עדעלשטאַט אויסניצן פֿאַר אַגיטאַציע די קלאַסן־קאַמפֿן פֿון זיין צייט. די אומגליק־פֿאַלן אין די קוילן־גרובן (די קוילן־באַזיצער ווידן ניט אָפּגעבן אַ קריינעם טייל פֿון זייערע פּראַפֿיטן אויף מאַס־מיטלען צו באַשיצן די לעבנס פֿון די קוילן־גרעבערס!); די באַוואַפֿנטע אַנפֿאַרן אויף שטרייקנדיקע אַרבעטער; די פֿאַרשווערונגען, וואָס עס מאַכן די קאַפיטאַליסטן צו צעשטערן די טרעיד־יוניאָנס און אומצוברענגען מוטיקע אַרבעטער־קעמפֿער — אַט די אַלע געשעענישן אויפֿן עקאָנאָמישן געביט ניצט אויס עדעלשטאַט ווי אַן אילוסטראַציע, אַז אַלע אַרבעטער־פּווחות מוזן תיקף קאַנצענטרירט ווערן אויף דער סאַציאַלער רעוואָלוציע. ער רופֿט צו נקמה פֿאַר דעם „מאַסן־מאַרד“ פֿון די קוילן־גרעבער: „פֿון דאָס אומשולדיקע בלוט פֿון פּראַלעטאַריאַט וועט אַנטשפּרינגען די פֿלאַמענדע בלום פֿון גערעכטער ראַכע!“ (7טן פֿעברואַר). ער פּראַטעסטירט שטאַרק אין אַרטיקל „ווידער גאַלגענס!“ (20טן פֿעברואַר) קעגן דעם, וואָס מען האָט פֿאַראַרטיילט דריי אַרבעטער־שטרייקערס אין פּיטסבורג, וועלכע זיינען באַשולדיקט געוואָרן אין באַפֿאַרן אַ סקעב; אין דעם באַוואַפֿנטן קאַמף פֿאַר די קוילן־גרעבער אין טענעסי זעט עדעלשטאַט אַ „רויטן צייכן דער צייט“ און אַז „וואַפֿן מאַכן העלדן פֿון שקלאַפֿן!“... ווען די

קוילן־גרעבערס אין טענעסי ווערן ברוטאָ אונטער־דריקט, דערקלערט עדעלשטאט, אַז דאָס באַווייזט, אַז דער איינציקער ענטפֿער איז סאַציאַלע רעוואָלוציע און נקמה... (14טן אויגוסט 1891).

17

רעדאקציע־אַרבעט

דוד עדעלשטאט האָט זיך צו זיין רעדאקציע־אַרבעט באַצויגן זייער ערנסט. ער האָט זיך אָפּגעגעבן מיט יעדער קלייניקייט. באַלד ווי ער איז געקומען, האָט ער אַוועקגעשטעלט אויף דער צייטונג אַ מאַטאָ — גיט קיין ביבלישע, ווי אין דער „וואַרהייט“, און גיט קיין תּלמודישע, ווי אינעם „אַרבעטער־פֿריינד“, נאָר אַזאָ, וואָס איז געווען פֿאַרבונדן מיטן דעמאָלט־דיקן רעוואָלוציאָנערן קאַמף אין אַמעריקע. דאָס איז געווען די זעלבע מאַטאָ, וואָס מאַריס ראָזענפֿעלד האָט געגעבן זיין ערשטער לידער־זאַמלונג „די גלאַקע“ (1888), אין ענגליש און אין ייִדיש, — די פֿעצטע ווערטער פֿון דעם אַמעריקאַנישן אַרבעטער־מאַרטירער, אַלבערט פֿאַרסאַנס:

"Let the Voice of the people be heard!"

מאַריס ראָזענפֿעלד האָט די דאָזיקע ווערטער איבערגעזעצט פֿריי: „הערט נאָר אויס די שטימע פֿון פֿאָלק“; עדעלשטאט איבערזעצט עס ווערטלעך: „לאַז די שטימע פֿון פֿאָלק געהערט ווערן“.

גיט געקוקט דערויף, וואָס עדעלשטאטס ייִדיש האָט געשטאַמט פֿונעם אַמעריקאַנער שאַפּ, און ער איז געווען ווייניק באַהאַונט אין דער ייִדישער ליטעראַטור, האָט ער ווי אַ רעדאַקטאָר דאָך געשטרעבט איינצופֿירן ענ־דערונגען אויך אין דעם צייטונג־ייִדיש. (ער האָט אַ לאַנגע צייט אומעטום האַרטנעקיק געענדערט דאָס אַנגענומענע וואָרט „רעדנער“ אויף „רייד־נער“...).

עדעלשטאט איז אויך געווען אַ שטרענגער רעדאַקטאָר און גע־דרוקט בלוז דאָס, וואָס ער האָט געהאַטן פֿאַר נוצלעך פֿאַר דער ייִדישער אַרבעטנדיקער מאַסע.¹⁰⁰ עדעלשטאט איז געווען זייער איבערקלייבעריש אין הינויכט פֿון דרוקן לידער. אין דער צייט, ווען אין דער „אַרבעטער־צייטונג“ האָבן אַלע געזעשאַפֿטלעכע טוער געקענט שרייבן אויך אין

גראמען, האָט עדעלשטאַט בכלל זעלטן פֿאַרעפֿנטלעכט אַ ליד פֿון אַ צווייטן דיכטער. ער האָט אַפֿילו ניט געדרוקט די לידער פֿון דעם סינסינע־טער דיכטער דוד גרינבערג (זאהיק), וואָס איז נאָך דעמאָלט געווען אַ ראַדיקאַל. ניט ווייניקער איבערקייבעריש איז ער אויך געווען מיט די פֿראַזע־שרייבער. זיין סינסינעטער חבר יוסף פֿוקאָוסקי, וועלכער האָט פֿאַרפֿליצט אַנדערע צייטונגען מיט זיינע פֿילאָזאָפֿירנדיקע אַרטיקלען, האָט ביי עדעלשטאַטן קיין פֿלאַץ ניט געפֿונען.²⁰ ער האָט אויך ניט געדרוקט די אַרטיקלען און פֿעלעטאָנען פֿון אַנאַרכיסטישע טוער, אויב זיי האָבן ניט געהאַט קיין דערציערישן ווערט פֿאַר די אַרבעטער־מאַסן. ער פֿלעגט טאַקע אָפֿט אַליין אויספֿירן דעם גרעסטן טייל פֿון דער צייטונג. אין אַ פֿעלעטאָן „אַ רעדאַקטאָרס חלום“ (פֿאַז״שׁ, 17טן אַפֿריל), פֿאַרעפֿנטלעכט אָן זיין אונטערשריפט, שילדערט עדעלשטאַט אַזאַ בילד פֿון זיין רעדאַק־טאַרישער טעטיקייט:

ער איז געווען מיד פֿון זיין אַרבעט. עס איז ניט קיין קלייניקייט דורכצולעזן אַ נאַנצן פּאַק אַרטיקלען לאַנג ווי דער יידישער גלות, אַ נאַנצן וואָגן מיט געדיכטע, אַ באַרג פֿון יוניאָן־באַריכטן; היינט דאַנק־בריוו און זידלעריי־בריוו... היינט ווידער פֿאַרשידענע פֿראַגן פֿון קאַפֿברעכנדע פֿילאָסאָפֿן, ווי צום ביישפּיל: „איבער אונדז זיינען די וואַלקן, איבער די וואַלקן איז דער הימל, היינט וואָס איז איבערן הימל?“

זיצנדיק אַזוי מיד, דערזעט דער רעדאַקטאָר, ווי זיין פּאַפּיר־קאַרב האָט אַנגעהויבן זיך באַוועגן. די פּאַרבראַקירטע מאַנוסקריפטן מיט „קעל־בערנע פּיס“ און מיט „אייז־קעפּ“ באַפֿאַלן אים פֿון אַלע זייטן. — אַ גרויסע 15־זייטיקע געדיכט אָן גראַמען און אָן פּאַעזיע“... אַן 80־זייטיקער וויסנשאַפֿטלעכער אַרטיקל, וואָס „אַנטהאַלט אין זיך אַזאַ פֿילאָזאָפֿיע, וועלכע קיינער איז דער וועלט פֿאַרשטייט ניט. אַלע גרויסע געלערנטע: דזשאַן סטיוואַרט מיל, ספּענסער, דאַרווין, האַקסליי, אַדאַם סמיט זיינען ביי אים גאַריט.“²¹ אַן אַנדער מאַנוסקריפט, אַ פּאַרבראַקירטער „זידלעריי־אַרטיקל“ לאָזט זיך אַריין מיט עדעלשטאַטן אין דעבאַטן איבער זיין גאַנצער פּראָגראַם. מיר דערוויסן זיך דערפֿון, אַז אַ סך אַנאַרכיסטישע טוער זיינען געווען אומצופֿרידן מיט עדעלשטאַטס פּראָפּאַגאַנדע פֿאַר אַ פּאַר־אייניקונג פֿון אַלע אַרבעטער. זיי האָבן געוואַלט, אַז עדעלשטאַט זאָל אַרויסרוקן אין צענטער פֿון דער צייטונג דאָס אַטאַקירן די סאַציאַל־דעמאָקראַטן און די „אַרבעטער־צייטונג“.²²

עדעלשטאַטן ווערט פֿאַרגעוואַרפֿן, אַז ער איז צו פֿיל „דזשענטעלמאַן“, אַ „פּאַעטישער אַריסטאָקראַט“, אַ „ווייכהאַרציקער טרוימער“, וואָס מיינט,

אז ער האָט „צו טאָן מיט גריכישע געטער“ און פֿאַרגעסט, אז ער געפֿינט זיך „אויפֿן מאַרק“ — „צווישן מאַרק־יידענעס“, און „ווען איין מאַרק־יידענע הויבט דיך אָן צו פֿאַטשן מיט אַ העכט אין צורה, מוזסטו כאַפֿן דעם צווייטן העכט און פֿאַטשן צוריק אין צורה“.¹²⁰ עס הערשט אויך אָן אומצור־פֿרידנדיקייט מיט זיינע פֿלאַמיקע קאַמף־רופֿן. ווי ס'ווייזט אויס, איז ביי אַ גרויסן טייל אַנאַרכיסטישע טוער שוין דעמאָלט געווען גרויס די נייגונג צו פֿאַרוואַנדלען דעם אַנאַרכיזם אין עפעס אַזוינס, וואָס שטערט לחלוטין ניט אָפֿן און געטריי צו דינען דער בורזשואַזיע. דער אַנאַרכיסטישער „זידלעריי־אַרטיקל“ זאָגט צו עדעלשטאַטן:

דו צייגסט אונדז אָן אַהין, וואו עס קאָכט און זידט מיט בלוטיקע כוואַליעס דער גוואַלטיקער קאַמף צווישן אַרבעטער און אַ באַנדע רויבער און מאַסן־מערדער! דו צייגסט אונדז אָן אויף די פֿרישע פֿאַר־בלוטיקטע קערפּער פֿון די נאָר וואָס געשאַסענע פּיטסבורגער קוילן־אַרבעטער; אויף די אַרבעטער, וועלכע זיינען דערשאַסן ווי הינט, זייער ברוסט דורכגעלעכערט מיט ברענענדע קוילן, דערפֿאַר ווייל זיי האָבן רעבעלירט קעגן הונגער־לוין! דאָרט אין די פֿאַררויכערטע פֿעל־דער וואַלגערן זיך אַרום אין בלוט, אין זאַמד אייערע ערמאָרדעטע ברידער. דייע אַויגן ברענען מיט ווילדן צאָרן, דו קריצסט מיט די ציין, דו רייסט זיך פֿאַר די האָר... דו רופֿסט אונדז צו אַ גרויסן, צו אַ געפֿערלעכן קאַמף; — — — עס איז וואָר [אַמת]. מיר גלויבן אַלע אין אַ סאָציאַלער רעוואָלוציאָן, אָבער דאָס וועט זיין, ווען דער שמש וועט אונדז אָנקלאַפֿן אין די פֿענצטער און אונדז זאָגן: „רבּותי, שטייט אויף צו דער סאָציאַלער רעוואָלוציאָן!“¹²¹

ס'איז קיין וואונדער ניט, וואָס עדעלשטאַט איז אַזוי גיך אַוועקגעפֿאַלן אין ניר־אַרק. ער איז געווען קראַנק, האָט געפֿיטן הונגער און קעלט, אָבער נאָכמער האָבן אים צעבראַכן זיינע ביטערע אַנטי־שוונגען אין די אַנאַרכיסטישע פֿירער און דער אַנאַרכיסטישער פּראַקטיק. אַז די פעסי־מיסטישע טענער פֿון דעם פֿעלעטאַן „אַ רעדאַקטערס חדום“ זיינען געווען ניט קיין צופֿעליקע, באַווייזט דאָס, וואָס אין דעם זעלביקן נומער „פֿאַש“ האָט ער אויך געגעבן אַ געדיכט אין פּראָזע — „מוזיק“ (וועגן דער „מאַר־סעליעזע“), אונטערגעשריבן מיטן פּסעוודאָנים „קאַסטאַליו“,¹²² וועלכן ער האָט אויך אָנגעגעבן אויף זיין פּאַפּולער ליד „צו די אַרבעטער־פֿרויען“ (8ט מאַי). אין דעם געדיכט אין פּראָזע „מוזיק“ שרייבט עדעלשטאַט:

שוואַרצע געדאַנקען פֿון ווילדער פֿאַרצווייפֿלונג האָבן, ווי געדיכטע שטורעם־וואַלקן, פֿאַררעקט מיין לעבנסוועג; מיינע הייליגסטע האָר־פֿענונגען, מיינע שטאַרקסטע איבערצייגונגען, צעבראַכן פֿון ביטערן שטורעם, זיינען ווי פּוסטע חורבות געלעגן שטום און לעבנסלאָז. איך

האָב געוויינט... געוויינט איבער מינע געשטאַרבענע האָפֿענונגען; געוויינט איבער מיין פֿאַרוואַנדערטע יוגנט, געוויינט איבער די טייערע הייליקע אידעאַלן, וועלכע די וועלט האָט אַזוי ציניש, אַזוי ברוטאַל געטראָטן מיט אירע פֿיס.

ענלעכע געדאַנקען דריקט ער אויס, אויך אין דעם זעלביקן נומער, אין זיין פֿיד „צו מיין פֿעדער“, אין וועלכן ער דערקלערט, אַז נאָר זיין פֿעדער שטילט זיין „האַרצנס געוויין“ און „לאַזט אים ביט פֿאַרבלוטן“... אַז ער „אַטעמט פֿריי“ אין זיינע שריפֿטן, איידער עס דרוקט זיי דאָס בליי, „איידער די וועלט הויבט זיי אָן פֿאַרגיפֿטן מיט צינישע הויכלערדיי [צביעות]“... און ער ענדיקט:

נור דער טויט וועט אונדז צעשיידן! —
און ווען צעבראַכן, פֿאַרפֿאַלגט,
פֿאַל איך... דאָן וועסטו פֿאַר מיר ריידן
צום פֿאַלק, צום לייַדנדן פֿאַלק.

אין זיינע בריוו צו זיין שוועסטער דערציילט עדעלשטאַט, אַז ער וואוינט מער אין רעדאַקציע, ווי אין זיין צימער, וואָס נעמט אין זיך אַרײַן „אַ בעט, אַ בענקל אָדער צוויי, און דערצו צוויי פֿאַר מענטשלעכע פֿיגורן, אויב זיי זיינען ניט שטאַרק דיקע“... אַז ער האָרעוועט שווער, און „דאָס לעבן איז פֿול מיט זאַרג — מיט פֿאַרטייאישע און ליטעראַרישע“. אין אַ בריוו צו דער שוועסטער (21טן פֿעברואַר) שרייבט ער: „די צייטונג איז ניט קיין ווערטעלע, דאָ גייט ניט אַזוי אינעם שרייבן, ווי אין דעם, וואָס אויף אַלץ דאַרף מען אַכטונג געבן, און אַז מען גיט ניט אַכטונג, קומען פֿאַר שרעקלעכע נאַכעסיקייטן, ווייל אין רעדאַקציע איז ניטאָ קיין איין מענטש, אויף וועלכן מען זאָל זיך קענען פֿאַרלאָזן“. נאָר „אַנדערש איז אוממעגלעך“: אָדער ער האָט „אינגאַנצן ניט געדאַרפֿט זיך אונטער-נעמען“, און אַז ער האָט זיך יאָ אונטערגענומען, דאַרף ער „ערלעך אויס-פֿירן“ זיין אַרבעט. דערביי באַמערקט ער, אַז די מענטשן אַרום אים לייַדן, אָדער „פֿאַרנעמען זיך מיט באַנאַלקייטן“ און קיין „נאָענטע מענטשן“ האָט ער ניט.

פֿון זיינעם אַ בריוו (9טן מערץ) צו זיין שוועגערין אַנאַ איז קענ-טיק, אַז די שווערע רעדאַקציע-אַרבעט און די ערגערנישן, וואָס ער האָט דערביי, האָבן זיך שטאַרק אָפּגערופֿן אויף זיין געזונט. ער שרייבט:

אַ ייִדישער רעדאַקטאָר — דאָס איז אַ מענטש, וואָס דאַרף שרייבן, שרייבן, שרייבן... צי ביסטו געזונט, צי ניין, צי פֿילסטו אַ חשק צום שרייבן אָדער ניט, מיט אַ קאַפּווייטיק, אָדער ניט, מיט אַ צע-בראַכן האַרצן, מיט בלוטראַקעניש... סײַרוויסני שרייב. הער אויס

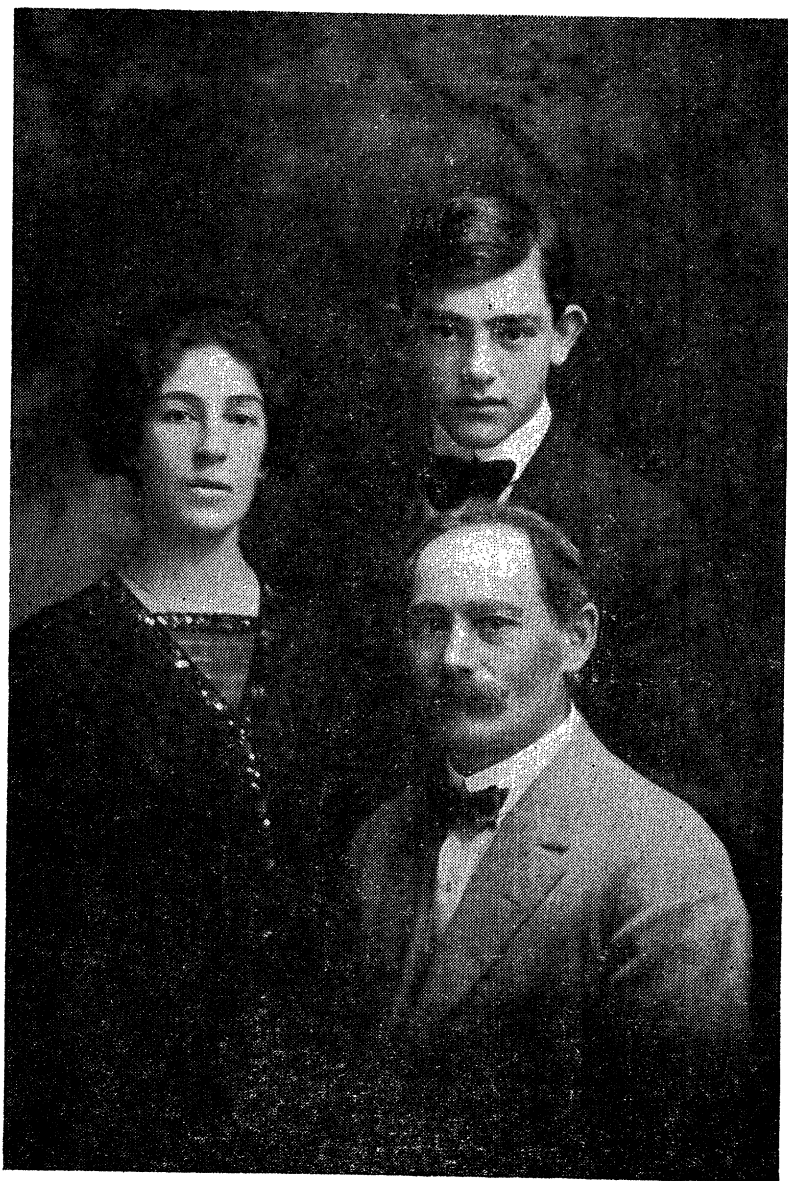
די קריטיק פֿון קאָפּעסאַל־חכמים, שטרענגע אַנדיטונגען פֿון אַנטווישטע שרייבער, זידלעריי פֿון נאַראַנים אַזױ. — — די רעד דאַקציע איז אַ שמוציקער קעלער, וואָס איז אייביק פֿול מיט טומלדיקן המון. אַז דאָרט איז קאַלט, אַז דער פּרעס קלאַפּט אייך אין קאַפּ אַריין, און ניט געקוקט אויף דעם אַלעם, מוזט איר שרייבן אַן אַרטיקל, פֿאַר פֿאַסן פּאַעזיע. — — פֿאַר דער צייט פֿון מיין רעדאַקטעריי האָב איך אָנגעוואוירן מיינע בעסטע פֿריינט, געקראָגן אַ הויפֿן נאַרישע שונאים און איך בין איינזאַם און אומעטיק, ווי שטענדיק.

דאָך, ניט אַלע זיינע „בעסטע פֿריינט“ האָט ער אָנגעוואָרן. אַזוי דערציילט ער אין אַ בריוו אַהיים (26טן מערץ). אַז ער האָט פֿאַרבראַכט אַ פורים אַונט ביי זיין פֿריינדין אַניוטאַ.¹⁰⁸ און זיי „האַבן זיך אָנגעלאַכט“. מיט פֿינף טעג שפּעטער (31טן מערץ) טיילט ער זיי מיט, אַז ער איז געווען אויף אַ „ליאַמע לכבוד דעם נייעם דאַקטער“, זיין חבר הלל זאָלאַ-טאַראַוו און ער איז אַוועק פֿון דאָרטן אַהיים ערשט „פֿיר פֿאַרטאַג“.

בכפֿף אָבער איז עדעלשטאַט געווען כּסדר פֿאַרנומען. אַחוץ אַ מאַסע רעדאַקציאָנעלע אַרבעטן — שרייבט ער אַהיים — „קומט אויס צו באַזוכן מיטינגען און זאַכלעכע פֿאַרזאַמלונגען, וואָס נעמען ביי מיר צו אַ סך צייט“. אין אַ בריוו צו דער שוועסטער (8טן אַפּריל) שרייבט ער, אַז ביי אים איז „ניטאָ קיין לעבן אויסער דער רעדאַקציע“, אַז „ער האָט זיך אָפּגעפֿערעמט פֿון זיינע באַקאַנטע“. ער האָט אַ מאַסע אַרבעט און דער עיקר פֿייניקט אים דאָס באַוואוסטזיין, אַז פֿאַר אַלץ טראַגט ער די פֿאַר-אַנטוואָרטלעכקייט:

איך בין ניט אַזוי פֿיל פֿאַרנומען מיט שרייבן, וויפֿל מיט אַכטונג געבן, אַז דאָס אָנגעשריבענע און צוגעשיקטע זאָל זיין אויסגעסאָר-טירט, אויסגעפֿאַריכט, ניט פֿאַרקריפֿלט דורך די זעצערס און דורך די קאַרקטאָרן. היינט וואו זיינען די פּאַרטייאַישע זאָרגן? דעם האָט מען אָנגערירט, יענעם האָט מען באַליידיקט. דאָרט איז מען באַגאַנ-גען אַן עוולח. נאָך אַלעמען שפיר נאָך און ווייס וואָס געבן אַן אָרט און וואָס אַרויסוואַרפֿן.

אין דעם זעלביקן בריוו באַדויערט עדעלשטאַט, וואָס איבער זיין רעדאַקציע-אַרבעט פֿאַרנאַכלעסיקט ער זיין פּאַעזיע. ער האָט שוין דאַנג זיך ניט אָפּגעגעבן מיט זיין מוזע, מיט וועלכער ער פֿלעגט אַמאַל אָפּזיצן „נאָך דעם שווערן אַרבעטס-טאַג ביז איינס אַזיגער אין דער נאַכט“. ער טרייסט זיך אָבער, אַז עס „גייט צו פֿריידיג און אַלץ וועט אויפֿלעבן“. כאַטש עדעלשטאַט פֿאַרשווייגט ניט פֿאַר זיינע נאַענטע קרובים זיין שווער לעבן אַלס רעדאַקטאָר פֿון דער „פֿאַש“, איז ער דאָך גרייט ווייטער צו טאָן זיין אַגיטאַציע-אַרבעט. נאָך מער, ער דערמוטיקט נאָך זיין איינציקע

עדעלשטאטס שוועסטער סאניע (שרה), איר מאן ארקאדיע טעלסאן און זייער זון דוד (א נאמען
נאך דוד עדעלשטאט)

שוועסטער צו ווערן אן אגיטאטאָרין פֿאַר די אינטערעסן פֿון דער אַרבעטער-
באַוועגונג.¹⁰⁴ ער שיקט איר אויך רעוואָלוציאָנערע ליטעראַטור צו פֿאַר-
שפּרייטן צווישן די מאַסן. אין אַ בריוו צו איר (29טן אַפּריל 1891, זיין
לעצטער בריוו פֿון ניו-יאָרק, וואָס איז אונדז באַקאַנט), שרייבט עדעלשטאַט:

דאָס לעבן פֿון אַ רעוואָלוציאָנער אין אונדזער צייט קאָן ניט זיין
זיס. יעדער שריט פֿאַרויס פֿאַדערט קאַמף און מי. דעריבער איז אויך
מיין לעבן אַ האַרעפּאַשנער, אַפֿט אַפֿילו אַ שווערער.

פֿון עדעלשטאַטס בריוו צו זיין שוועסטער איז אויך קענטיק, אַז ער
איז אַפֿילו ניט געווען זיכער מיט דער „סימפּאַטיע פֿון דער מאַסע“ צו
זיינע לידער. ווען ער וואַלט אָבער אימשטאַנד געווען אַרויסצוטרייבן אַלס
רעדנער אָדער פֿאַרלייענער פֿאַר די מאַסן, וואַלט ער געווען איינגעזען,
ווי טיף די יידישע אַרבעטער האָבן אים ליב געהאַט ווי אַ דיכטער. ער
איז געווען צו שעמעוודיק פֿאַרצולייענען זיינע לידער פֿאַר אַ ברייטן עולם.
אין דער גאַנצער צייט פֿון זיין רעדאַקטאָרשאַפֿט איז עדעלשטאַט בלויז
איינ מאָל אַרויסגעטראָטן עפֿנטלעך אַלס פֿאַרלייענער פֿון זיינע שריפֿטן.
דאָס איז געווען אין פֿילאַדעלפֿיע אויף אַן אונטערנעמונג פֿון די „פּיאָנערן“
(13טן מערץ), צום יאָרטאָג, ווען דער צאָר אַלעקסאַנדער דער צווייטער
איז געהרגעט געוואָרן דורך די „נאַראַדאָוואַלצעס“. אין די אַנאַנסן פֿון
דער אונטערנעמונג (אַ קאַנצערט) איז געווען אונטערגעשטראַכן, אַז „דער
באַרימטער קעמפֿער און פּאָעט, גענאָסע ד. עדעלשטאַט אויס ניו-יאָרק, וועט
זיינע פֿאַרפֿאַסונגען פֿאַרטראָגן“. ער האָט דאָרט, מיט אַ סך בינע-פֿיבער,
פֿאַרגעלייענט פֿון זיינע זאַכן.¹⁰⁵

אומעטיק קלינגט עדעלשטאַטס ליד „צום געבורטס-טאָג“ פֿון דער
„פֿאַ“ש“ (3טן יולי, 1891). ער ווענדט זיך צו איר מיט די ווערטער: „שווער
איז געווען דיין קאַמף, ניט גרויס דיין דערפֿאַלג“ —

שווער איז דיין קאַמף! די שטורמישע וועלן
ברעכן די שיה, עס דונערט און בליצט,
די יונגע מאַטראָזן, די רויטע רעבעלן
קעמפֿן מיט טרערן פֿון שטורעם באַשפּריצט.

ווי אַ סיבה פֿון דעם ניט-דערפֿאַלג פֿון דער „פֿאַ“ש“ גיט אַן עדעלשטאַט
איר פּרינציפּיעלקייט: „ווען דו וואַלסט די מאַסע געשמייכלט, געלעקט, —
— דאָן וואַלט זי מיט קראַנצן דיין הויפט באַדעקט“. זיין טרייסט איז:
„בעסער שטיינער ווי מאַנומענטן, — — — בעסער קללות ווי קאַמפּלי-
מענטן“. אָבער — „ניט אומזיסט איז די אַרבעט און מי“ פֿון די „רויטע

רעבעלן, און ער פֿארזיכערט, אָז די „פֿרייהייט־שיף“ וועט ברענגען „אַהין, וואו די מענטשהייט וועט לעבן און ליבן, ליבן און לעבן גליקלעך און פֿריי“. עדעלשטאַט האָט נאַטירלעך ניט איינגעזען, אָז די הויפט־סיבה פֿון דעם ניט־דערפֿאָלג פֿון דער „פֿרייער אַרבעטער שטימע“ איז געלעגן אינעם אַנאַרכיסטישן כאַראַקטער פֿון דער צייטונג.

18

דוד עדעלשטאַט און מאָריס ראָזענפֿעלד

באַלד אינעם צווייטן נומער „פֿאַ“ש“ טרעט אַרויס דוד עדעלשטאַט מיט אַ ליד „צוויי דיכטער“ (11טן יולי, 1890). ער שילדערט, פֿון איין זייט, אַן „אַזויטיקן“ דיכטער, וואָס „זינגט זיך ווי אַ נאַכטיגאַל“, וואָס ווערט געלויבט פֿון „אַרטאָדאָקס און ליבעראַל“, און „די ברידער דענקען שוין ביים לעבן צו שטען אים אַ מאָנומענט“, און פֿון דער אַנדערער זייט — אַ רעוואָלוציאָנערן דיכטער, וואָס זוכט ניט קיין שכירות פֿאַר זיין טאַט, נאָר „טראַגט מיט שטאַלץ זיין שווערד און פֿאַנע“, און „ווען ער וועט אין קבר ריגן, נאָר דעמאָלט וועט די וועלט פֿאַרשטיין מיט וואָס פֿאַר אַ ריבע, ערנסט, אַכטונג ער האָט געדינט דער פֿרייהייט־פֿאַן“.

אַזוי ווי מיט אַ קורצער צייט פֿאַר דעם האָט מאָריס ראָזענפֿעלד געהאַט זיין „ערשטן קאַצערט“ (וואו ער איז אַרויסגעטראָטן מיט זיינע לידער און מיט אַ ליד פֿון מאָריס ווינטשעווסקי) און איז געלויבט געוואָרן סיי אין דער „אַרבעטער־צייטונג“ און סיי אין דער בורזשואַזער פרעסע ווי אַ „יונגער טאַלאַנטפֿולער פֿאַעט“, האָט עדעלשטאַטס ליד געקאַנט אויסגעטייטשט ווערן ווי אַן אַנגריף אויף ראָזענפֿעלדן.

מיט עטלעכע וואָכן שפעטער האָט דוד עדעלשטאַט פֿאַרעפֿנטלעכט זיין דיאַלאָג „דיכטער און מוזע“ („פֿאַ“ש“, 22טן אויגוסט), וואָס איז שוין געווען דייטלעך געציילט קעגן די דיכטער פֿון דער „אַרבעטער־צייטונג“ בכלל.¹⁰⁰ עדעלשטאַט טרעט דאָרט אַרויס קעגן יענע דיכטער, וואָס האָבן פֿון „טעמפל פֿון קונסט און ליטעראַטור“ געמאַכט אַ „שמוציקן מאַרק“, וואו זיי פֿאַרקויפֿן זייער גייסט: „דאָס, וואָס היינט ווערט געלויבט און פֿאַר־געטערט, ווערט מאַרגן מיט בלאַטע באַדעקט; און איבערמאַרגן שוין

ווי דער פֿארצוקערט, געחנפֿעט, געשמייכלט, געלעקט... און די, וואָס רופֿן זיך דענקער און קינסטלער, — פֿאַר אַ שמוציקן גראַשן ניט מער — ברעכן זיך, קרימען זיך דאָרט פֿאַרן עולם, שפּרינגען אַהין און אַהער! דערביי זיינען דאָרט אייניקע סטראַפֿן, קענטיק, געווענדט צו מאַריס ראָזענפֿעלד.¹⁰⁶ ער דעלשטאַט פֿאָדערט פֿונעם דיכטער און פֿון דעם „ערדעכן דענקער“ ער זאָל אין צייט פֿון נויט בעסער פֿאַרקויפֿן זיינע מוסקוֹפֿן, נאָר ניט זיין האַרץ און גייסט:

„פֿאַרקויף ניט דיין פֿעדער און אויך ניט דיין זעצע, דיין קערפּער וועט שטאַרבן, דיין פֿעדער וועט לעבן“ —

פֿאַרקויף ניט דיין פֿעדער, אין קעלט און אין הונגער
פֿאַראַכטעט, פֿאַרלוּימדעט, פֿאַרפֿאַלנט —
בלויב טריי דיין געוויסן, אויפֿן שוועל פֿון דיין קבר
זינג צו דיין ליידנדיגן פֿאַלק.¹⁰⁷

צולעצט טרעט אַרויס עדעלשטאַט מיט אַן אַרטיקל „זשאַרגאַנישע דיכטער“ („פֿאַ“ש“, 29טן אויגוסט 1890), וואָס זעט אויס, ווי אַ דירעקטער ענטפֿער אויף ראָזענפֿעלדס ליד „דער זשאַרגאַנישער פּאַעט“ („אַרבעטער-צייטונג“, 16טן מאַי 1890), וועלכעס איז געווען אַ לויב-געזאַנג צו יידישע דיכטער, אין „זשאַרגאַנישן דיכטער“ באַדויערט עדעלשטאַט די „אַפּוועזנהייט [פֿון] וואַרער פֿאַרנינפֿטיקער קריטיק“ אין דער יידישער ליטעראַטור. ער דערקלערט דאָרט, אַז „די וואַרע קריטיק האָט פֿאַר זיך אַ צוויפֿאַכע אַרבעט: ערשטנס, אַנצואווייזן דעם קינסטלער זיינע פֿעלערן, זיינע שוואַכ-קייטן — צווייטנס, אויסצואַרבעטן דעם געשמאַק פֿון די פֿעזער, די קריטיק צייגט זיי אַן דעם אונטערשייד צווישן טאַלאַנט און פּאַטשקעריי, צווישן אַ ווערק, וואָס איז דאָס גייסטיקע קינד פֿונעם שרייבער, פֿון זיין פֿילן און דענקען און צאַפלען זיך אין זיין האַרץ, ביז עס רייסט זיך אַרויס אויף דער פֿרייער וועלט צו שעפֿן לופֿט און פֿרייהייט, און צווישן אַ שטיקל געאַרדערטע, באַצאַלטע אַרבעט, מיט גזעקלעך און וויצלעך, אין וועלכער איר זעט ניט קיין שפור פֿון קיין דיכטער, נאָר דערפֿאַר שפּרינגט אייך אין צורה אַ פּאַיאַץ, אַ קאָמעדיאַנט...“

מאָריס ראָזענפֿעלד האָט געמיינט, אַז דאָס האָט עדעלשטאַט געצילט אין אים. ראָזענפֿעלד האָט פֿון אַנדערע קוועלן געוואוסט, אַז עדעלשטאַט האָט אַ שלעכטע מיינונג וועגן אים. דער שטרענג אַנאַרכיסטישער דוד עדעלשטאַט, וואָס האָט ניט געוואָלט מיטאַרבעטן אַפֿילו אין אַ סאַציאַל-דעמאָקראַטישער צייטונג, האָט ניט געקאַנט דולדן ראָזענפֿעלדס ניט-איבערקייבערישקייט. באַזונדערס האָט ער, ווי אַ סך אַנדערע אַנאַרכיסטן,

ניט געקאנט מוחל זיין ראָזענפֿעלדן דאָס אַריבערגיין פֿונעם אַנאַרכיסטישן
לאַגער אין דעם סאַציאַל־דעמאָקראַטישן,¹⁶⁸ בֿפֿרט נאָך, אַז ער איז געווען
דער הויפּט־דיכטער פֿון דער סאַציאַל־דעמאָקראַטישער „אַרבעטער־ציי־
טונג“. האָט מאָריס ראָזענפֿעלד פֿאַרעפֿנטלעכט אין דער „אַרבעטער־
צייטונג (12טן סעפטעמבער, 1890) אַ ליד קעגן עדעלשטאַטן „צו מיינע
קריטיקער“. אָט איז אַ פֿראַגמענט פֿון דעם ליד:

פֿעלן דען ווירקלעכע קריטיקער דענקנדע
מיט בילדונג, מיט האַרץ און טאַקטיק?
וואָס נאַרישע קראַצערלעך, שמירערלעך קרענקנדע
ערלויבן זיך צו שרייבן קריטיק —
וועלכע מיט הערצער און זעלן געבונדענע
ווילן אויך אַרויף צום פֿאַרנאַס,
וואָס זוכן אין אַלעם נאָר מענטשן געשונדענע,
נאָר קייטן און באַמבעס און האַס?
שמענדיק וואָס פֿלוידערן, שילטן נאָר גראַמענדיק;
וועלכע האָבן אַ מויל, וואָס איז ברייט —
שקצים, וואָס ווערן ניט מיר אויך פֿאַרדאַמענדיק
די אומשולדיקע בלומען אין בייט,¹⁶⁹
וואָס ווערן באַגנייטערט, צערייצט פֿון פֿאַרבֿלוטיקטע
קרעפער, פֿון רויך און פֿון פֿלאַמען¹⁷⁰ —
איינגנטלעך טרעמפֿיקע [שלעפֿערישע] טרוסן, אַנטמוטיקטע,
וואָס ווייבן פֿון קלעפּ ווי פֿון סם...¹⁷¹
און דיזע פֿערדישע בלאַטיקע שמירערלעך,
פֿאַראַכטעט פֿון נאָענט און פֿון ווייט,
האַבן דאָס חשק צו ווערן די פֿירערלעך,
צו קריגן אַ שם מיט דער צייט!
די טאַלאַנטלאָזע פֿיציקע קראַצערלעך
טוט ווירקלעך דאָס האַרץ טאַקע ווי,
וואָס מער ניט מיאוסע קלייניקע שוואַצערלעך [פֿלוידערזעק]
פֿאַרערן דעם נאָמען פֿון זיי! ...
זיי זוכן פֿאַרערט צו זיין טאַקע זיך זידלענדיק,
צו ווערן דורך קריג פֿאַפּולער
און צימבלען און שימפֿן און ווערן מיר פֿידלענדיק —
דאָך קריגן אַ נאָמען איז שווער.
זיי דרייען און וואַרפֿן זיך אַרויף צעפֿלאַמענדיק
מיט חוצפּה, מיט בעס און מיט שמוץ —
בלומרשט מיט „קריטיקע“ שמוציק פֿאַרדאַמענדיק [פֿאַראַור־
טיילנדיק]:

„ער שרייבט נאָר צוליב אייגננוץ.“¹⁷²

ווייזן אייך געמלעכע, אמתע, ריכטיקע
לידער פֿון פֿרוג — זייער פֿיין ;
צייגן אייך הייליקע פֿערזעלעך ליכטיקע ²⁷³
און האָבן דערביי זייער מיין ;
איינעם פֿאַרדאַמענדיק, דעם צווייטן לעקנדיק,
וועט געבן די וועלט זיך אַ קלער :
„די מעלות פֿון צווייטן זאָ [אזוי] שיין ערקלערנדיק,
דעם אנדערן צו זידלען זאָ שווער —

„מוז זיין אוודאי אַ מאַן אַ געבילדעטער,
אַ דיכטער, אַ גרויסער פּאָעט!“
ווער וועט עס טראַכטן, אַז אַ טרעמפּ [אַרומשלעפּער] אַ פֿאַר-
וויילדעטער

האַט עס זיך צו לויבן גערעדט ?
לערנט זיך בעטער, איר שמירער, זשאַרגאַנישע
ביכעלעך — אַט דאָס וועט זיין שיין,
די גראַמע, וואָס איר פֿלעכט, זיינען אַפֿט פֿאַנישע ²⁷⁴ —
אַ ייד קען אייך נאָרנישט פֿאַרשטיין !

אַט אויף דעם שטייגער פּרוּאווט זיך ראָזענפֿעלד אין פֿערז נאָך
פֿערז אַרונטערייסן עדעלשטאַטן. ער פֿאַרענדיקט דאָס ליד מיט אַ לויב-
געזאַנג צו די „אמתע דיכטער, די וואָרע באַשאַנקענע, וואָס הערן דעם
הימלישן קול“ אַאָז״וו.

מעגלעך, אַז ראָזענפֿעלד, וועדכער האָט אַזוי הויך געהאַלטן פֿון
עדעלשטאַטס ליד „אין קאַמף“ (זע קאַפּיטל 8), וואָלט עדעלשטאַטן ניט
אַזוי שטאַרק אַטאַקירט, ווען ער וואָרט דערצו ניט געקראָגן די אַנרעגונג
פֿון זיינע רעדאַקטאָרס. אָבער עדעלשטאַט האָט ניט באַלד געענטפֿערט
אויף ראָזענפֿעלדס אַנפֿאַל, כאַטש ער איז דערצו אויפֿגעפֿאַדערט געוואָרן
פֿון דעם רעדאַקטאָר פֿון דער „פֿאַ״ש“ פֿ. אַ. פֿראַנק (ד״ר מעריסאָן). אין
אַ בריוו (14טן סעפטעמבער) שרייבט פֿראַנק צו עדעלשטאַטן :

וואָס זאָגט איר פֿאַרט צו דעם נידעריקן פּאַיאַז-פּאָעט פֿון דער
„אַרבעטער-צייטונג“ ? אייער מוזע מוז אייך באַנייסערן נאָך אַ
טיכטיקן קלאַפּ צו געבן דיזע שמוציקע ברואים, ווי איר האָט עס גע-
טאָן אין „דיכטער און מוזע“.

עדעלשטאַט האָט, ווייזט אויס, געהאַלטן פֿאַר וויכטיקער, אַז די
רעדאַקציע זאָל פֿריער אַפּשלאַגן די אַטאַקעס פֿון דער „אַרבעטער-צייטונג“
קעגן דער אַנטיר-עליגיעזער פּראָפּאַגאַנדע, וואָס די „פּיאַנערע דער פֿריי-
הייט“ האָבן דעמאָט אַנגעפֿירט אין די „פֿאַרכטיקע טעג“. דוד עדעלשטאַט
האַט אָבער ניט געהערט צו די, וואָס קאָנען דולדן און שווייגן. זיינע פֿאַבלען

„דער קינסטלער און דער אייזל“ און „דער אייזל און דער זונענשטראל“ זיינען, קענטיק, געשריבן ווי אן ענטפער אויף ראָזענפֿעלדס אַנפֿאַל. אין דער ערשטער פֿאַבל דערציילט עדעלשטאַט, אַז „עפעס אַ חיה, דום און ווילד“ האָט „דערקענט איר צורה“ אין „אַ קאַמישע אייזל-פֿיגורע“:

ס'טייטש! דאָס בין איך דאָך מיט די ביינער!
— שרייט דער אייזל — דאָס איז מיין פֿאַרטרעט!
דער קינסטלער לאַכט: „ווער ביסטו אַזוינער?“
— „איך... אַן אייזל-פֿאַעט!“

אין זיין צווייטער פֿאַבל שילדערט עדעלשטאַט „אַן אייזל אין שטאַל“, צו וועמען עס איז „דורכגעדרונגען אַ זונענשטראַל“. דעם אייזל האָט „שטאַרק פֿאַרדראַסן, וואָס דער שטראַל האָט אים מיט זיין ליכט פֿאַרגאַסן“. איז ער ביי. שפּרינגט ער אין דער הויך און וויל בייסן דעם שטראַל. דער שטראַל, „קלאַר, ווי אַ ריינער שפיגל, קוקט אויפֿן אייזל און דענקט ביי זיך: עס איז גוט, וואָס אַן אייזל האָט ניט קיין פֿליגל, אַז ניט, וואָלט ער פֿאַרשמירט מיט די לאַפעס מיך!“

ניט געקוקט אויף די אַנטאַגאַניסטישע באַציאונגען מיט מאַריס ראָ-זענפֿעלדן, פֿלעגט דאָך דוד עדעלשטאַט פֿון אים באַווירקט ווערן. אַזוי איז עדעלשטאַטס ליד „זינג מיט לוסט“ אַן צווייפֿל באַווירקט פֿון מאַריס ראָזענפֿעלדס „געמישטע לידער“, געדרוקט מיט אַ האַלבן יאָר פֿריער אין דער „אַרבעטער-צייטונג“ (22טן אויגוסט 1890). מאַריס ראָזענפֿעלד זינגט דאָרט:

איר ווילט איך זאָל ליבע-לידער זינגען,
איך קיצלען, וויצלען, מאַכן שפּאַס,
ווערנד [בעת] מיין האַרץ וויל מיר צעשפּרינגען
פֿון לויטער שמערץ און לויטער פעס —
אַ, ניין! קיין זאך קאָן מיר [מיד] ניט באַלעבן,
און פֿינצטער שיינט מיר די שיינע זאָן [זון],
זאָ לאַנג ווי איך זע נאָך ניט וועבן
תּכּריכּים פֿאַר געלטזאַס און טראָן.

און ער פֿאַרענדיקט:

זאָל זיין גענוג די טרערן-לידער!
אַוועק מיט קרעכצן! וועק מיט ווייען!
טאַנצן ווילן פֿריינדע גייען,
און לאַכן ווילן מיינע ברירער.
און זיי טאַנצן, און זיי זינגען,
און זיי דרייען זיך אין רימל,
און עס וויינט אויף זיי דער הימל,

און די שקלאפן־קיטן קלינגען,
ווען איר ווילט ניט בעסער מאכן,
און עס פרייט אייך זאלכע זאכן,
מוז איך וויינען און ניט לאכן.

ענלעכס האבן מיר אויך ביי עדעלשטאטן, כאטש ער באנוצט אנדערע
אויסדרוקן. ביי ראָזענפעלדן וויל דאָס האַרץ „צעשפּרינגען פֿון לויטער
שמערץ און פעס“. עדעלשטאט וויל צערייסן די ברוסטן פֿון שמערצן און
ליידן. ביי ראָזענפעלדן ווילן „פֿריינדע“ טאַנצן, און זיינע „ברידער“ ווילן
לאַכן. ביי עדעלשטאטן זיינען דאָס „שקלאַפֿן“:

„זינג מיט לוסט“? אָ, דומע שקלאַפֿן!
רופֿט די טענצער, די פּאַיאַצן!
און זיי וועלן אַמוזירן
אייך מיט פּוּיקן און מיט טאַצן!

דוד עדעלשטאט האָט געזוכט אַפּצוגרענעצן זיך פֿון דעם „פֿאַלק-
פּאַעט“ פֿון דער „אַרבעטער־צייטונג“. אָבער אינגאַנצן באַפֿרייען זיך פֿון
מאַריס ראָזענפעלדס ווירקונג האָט עדעלשטאט ניט געקאַנט. עדעלשטאטס
ערשטע לידער זיינען, פּונקט ווי ראָזענפעלדס, געבוירן געוואָרן אין „פּינצ-
טערן שאַפּ“, כאטש עדעלשטאט רעדט פֿון „געדאַנקען אויף דער פֿאַבריק“,
און ראָזענפעלד זעט דאָרט „קיין געפֿיל, קיין געדאַנק, קיין פֿאַרשטאַנד
גאַר“. ביידע האָבן געוונגען פֿון דעם יידישן שניידער־לעבן, כאטש ראָ-
זענפעלדס „בלייכער אַפּערייטאַר“ אַרבעט אין פֿאַבריק, און עדעלשטאטס
„בלייכער שניידער“ אַרבעט ביי זיך אין שטוב פֿאַרן קליידער־מאַגאַזין.
ביידע נעמען זיך אָן אין זייערע לידער די קריודע פֿון דער „געפֿאַלענער“,
כאטש עדעלשטאט דערמאַנט ניט קיין שולדיקן, און ראָזענפעלד ווייזט
אָן אויפֿן פֿאַבריקאַנטס הויז... ביידע האַלטן די פֿאַרשקלאַפֿטע אַרבעטער
פֿאַר „געפֿאַנגענע לייבן“, ¹⁷⁵ און זיך פֿאַר „טרערן־דיכטער“.

19

ווינטשעווסקים ווירקונג

אַנהויב 1890 — אין דער צייט פֿונעם פֿאַרביטערטן קאַמף צווישן די
יידישע סאַציאַליסטן מיט די אַנאַרכיסטן אין אַמעריקע — ווערט דוד
עדעלשטאט אַ פֿליסיקער לייענער פֿון דעם „סאַציאַליסטיש־אומפּאַרטיי-
אישן“ לאַנדאַנער „אַרבעטער־פֿריינד“. מאַריס ווינטשעווסקי שרייבט נאָך

דעמאלט אונטער פֿאַרשידענע פּסעוודאָנאָמען. לידער שרייבט ער ווייניק, נאָר פּראָזע (פֿעלעטאָנען) — כּמעט אַלע וואָך. ווינטשעווסקיס פֿעלעטאָנען „צעשלאָגענע געדאַנקען פֿון אַ משוגענעם פֿילאָזאָף“ ציען צו זיך צו עדעלשטאַטס אויפֿמערקזאַמקייט. באַזונדערס ווערט עדעלשטאַט פֿאַר-כאַפט פֿון די „בילדער און ווערטער“ פֿון דעם „משוגענעם פֿילאָזאָף“, וואו עס פֿיגורירט דער „פֿרייהייט-גייסט“, אַ פֿייבלעכער קרוב פֿון עדעלשטאַטס „פֿרייהייט געטיין“. ווען עדעלשטאַט האָט דורכגעלייענט די ערשטע צוויי בילדער — „די דריי קעסלען“ (24טן יאַנואַר) און „דער יאָמערטאַל“ (7טן פֿעברואַר), האָט ער אויסגעדריקט זיין אַנערקענונג אין ליד „צום משוגענעם פֿילאָזאָף“ (געשריבן דעם 7טן מערץ און געדרוקט אין „אַרבעטער-פֿריינד“ דעם 28טן מערץ, 1890):¹⁷⁶

איך בין פֿאַרליבט אין זיינע ציילן,
אין זיי לעזן איך מיין אייגענעם שמערץ;
איך קאָן מיט זיי מיינע וואונדן היילן,
טרויסטן מיין ליידערעם הערץ.

איך זע אין זיי, ווי אין אַ שפיגל,
מיין לעבנס יאָמערטאַל;
איך זע דאָרט מיין גייסט מיט פֿאַרוואונדערטע פֿליגל,
ווי ער רייסט זיך צום זאָנען-שטראַל!

עדעלשטאַט זאָגט, אַז ער דערקענט זיינע אייגענע געדאַנקען אין ווינטשעווסקיס פֿעלעטאָנען: „ווי זיי קומען צו אים, דאָס קאָן איך ניט זאָגן, זיי זיינען מיינע, איך שווער!“:

זיינע געדאַנקען זיינען צעשלאָגן
אויף טויזנטע ריינע אַלמאַזן,
ער קאָן מיט איינפֿאַכע ווערטער אונדז זאָגן,
וואָס מיר מיט קלינגנדע פֿראַזן.

עדעלשטאַט פֿאַרענדיקט זיין ליד, אַז ער דריקט „ווי אַ ברודער זיין [ווינטשעווסקיס] האַנט“ און האַפֿט, אַז ווינטשעווסקי וועט אים ענט-פֿערן, ווי עס קומט, וואָס ער איז אַזוי גוט באַקאַנט מיט די שמערצן און קאַמף פֿון זיין [עדעלשטאַטס] לעבן:

זיין שרייבן דערפֿילט מיר [מיך] מיט האַפֿענונג און מוט,
דאָך קאָן איך זיך גוט ניט דערקלערן:
ווי קומט אין זיין טינטער מיין הערצנס בלוט?
ווי קומען צו אים מיינע טרערן.

דער איינפֿלוס פֿון ווינטשעווסקיס פֿעלעטאָן „דער יאַמערטאַל“ פֿילט זיך אין עדעלשטאַטס ליד „פֿאַרבלוטליקטע גייסטער“ (מאַרגנשטערן, 7טן מערץ), וואָס איז פֿאַרמירט לויט ווינטשעווסקיס ליד „דאָס געשפענסט“ („אַרבעטער-פֿריינד“, 10טן דעצעמבער 1885).

אין „דאָס געשפענסט“ דערציילט ווינטשעווסקי, אַז לייענענדיק אַ בוך, איז ער „געוואָרן פֿאַרטראַכט“ און גענומען דרעמלען. „פּלוצלינג“ דערזעט ער אינעם קאַמף, ביי וועלכן ער איז געזעסן, די „ביינער-געשטאַלט“ פֿון אַ פֿאַראומגליקטן קוילן-גרעבער. נאָכדעם דערשיינען אויך אייניקע יתומים און אלמנות פֿון קוילן-גרעבער. עדעלשטאַט (ניט וויסנדיק דעם אונטערשייד אין יידיש צווישן אַ בוך און אַ ספֿר) דערציילט, אַז נאָך דעם, ווי ער האָט זיין „ספֿר פֿאַרמאַכט“ און געזעסן „פֿאַרטראַכט“, האָט ער פּלוצלינג דערזען „געשפענסטער“ — געשטאַלטן פֿון אומגעקומענע רעוואָלוציאָנערן אין זיין „פֿאַרשקלאַפֿטער, פֿאַרבלוטליקטער היימאַט, פֿון רוסלאַנד, פֿון וויסטן סיביר“.

די טענות פֿון דעם קוילן-גרעבער אין ווינטשעווסקיס „געשפענסט“ האָט עדעלשטאַט איבערגעגעבן אויך אין זיין ליד „דער מיינער“ (קוילן-גרעבער), פֿאַרעפֿנטלעכט אינעם „מאַרגנשטערן“ פֿון 14טן פֿעברואַר. אין ווינטשעווסקיס ליד זאָגט דער קוילן-גרעבער:

„די קוילן, מענטש, קאָסטן מיר טייער! מיר קאָסט עס מיין לעבן, וואָס דיר איז אין שטוב דאָ וואַרעם געוועזן... דאָסגלייכן ביי עדעלשטאַטן:

ווען איר וואַרעמט זיך, ברידער, ביים פֿריילעכן פֿייער,
פֿאַרטיידיקט פֿון רעגן און ווינט;
צי דענקט איר אַמאָל, ווי שרעקלעך טייער
עס קאָסט יעדע קויל אונדז אַצינד?

פֿאַראַן דאָך אַ באַשטימטער אונטערשייד צווישן ביידע לידער. די יתומים און אלמנות פֿון די פֿאַראומגליקטע קוילן-גרעבערס אין ווינטשעווסקיס ליד זינגען בלויז קלאַג-לידער. עדעלשטאַט אָבער באַנוגט זיך ניט מיט באַוויינען דעם עלנט פֿון די קוילן-גרעבערס. נאָר ער קלאַגט אָן די שולדיקע און רופֿט צום קאַמף קעגן זיי. עדעלשטאַט ווייזט אָן, אַז דער קוילן-גרעבער אַרבעט „פֿאַר די רייכע איינבאַנען“, „פֿאַר אַלע זאַטע טיראַנען“:

ער אַרבעט זיין לעבן אין שרעק און געפֿאַר,
לעבעדיקערהייט זיין פֿאַרשאַטן...
און וואָס איז זיין לוי? ער ווערט דערפֿאַר
גערויבט! מיט די פֿיס געטראָטן!

קוילן-בארענען, רויבער-באנדע!
 איר שעכט און בלייבט גערעכט...
 אויב איר זייט מענטשן, איז א שאנדע
 באלאנגען צום מענטשן-געשלעכט!

און ער רופט צו זיינע „ברידער“ (ארבעטער), אז אויב זיי האבן נאָר
 אַ ביסל מוט, זאלן זיי זיך נעמען „צו די וואָפֿן“ און מיט זייער „האַרץ
 און בלוט“ פֿאַרטידיקן די „ליידנדע שקלאָפֿן!“

נאָך אין אַ גרעסערער מאָס לאָזט זיך פֿילן דער טאָן פֿון אַנקלאָגן
 די שולדיקע און פֿון רופֿן צום קאַמף קעגן זיי אין עדעלשטאַטס ליד „פֿאַר-
 בלוטיקטע גייסטער“. די געשפענסטער פֿון די רוסישע רעוואָלוציאָנערן
 אינעם צאַרישן סיביר רופֿן „צום קאַמף“ „צו גערעכטיקער ראַכע!“
 עדעדשטאַט גיט זיי אַריין אין מויל אַ נייעם וואַריאַנט פֿון זיין (שוין
 דעמאָלט) פּאָפּולערן ליד „אין קאַמף“ אַנשטאַט —

מיר ווערן געהאַסט און געטריבן,
 מיר ווערן געפֿלאָגט און פֿאַרפֿאַלגט —
 און אַלעס דערפֿאַר, ווייל מיר ליבן
 דאָס אַרעמע שמאַכטנדע פֿאַלק —

זינגען די „פֿאַרבלוטיקטע גייסטער“ פֿון די פֿאַרפֿייניקטע רוסישע רעוואָ-
 לוציאָנערן:

מיר ווערן געשענדעט, מיר ווערן געמאַרדעט,
 ווי חיות ווי ווילדע פֿאַרפֿאַלגט; —
 און אַלעס נאָר דערפֿאַר, ווייל מיר פֿאָדערן פֿרייהייט
 און ליכט פֿאַר דעם ליידנדן פֿאַלק.

באַווירקט פֿון ווינטשעווסקין זיינען אויך די לידער „אין קאַמף“, „די
 פֿאַלקס-שטימע“, „די פֿרייהייט-געטין“, „עס טאָגט“, „אַ טרויעריקער געלעכ-
 טער“ און אַ ריי אַנדערע. דאָס ערשטע ליד האָט מאַריס ראָזענפֿעלד, ווי
 שוין דערמאַנט, פֿאַרגלייכט מיט ווינטשעווסקיס „מאַרסעליעזע“, געשריבן
 מיט צוויי יאָר פֿריער (אין 1887). ביידע לידער רופֿן צום קאַמף מיט דעם
 טיראַן, ביידע רופֿן אַפּצושאַפֿן די שקלאָפֿעריי, הונגער און קעלט, און אין
 ביידע ווערט אויסגעדריקט די זיכערקייט אינעם זיג. פֿאַראַן אָבער וועזנט-
 לעכע אונטערשיידן. ביי ווינטשעווסקין פֿיגורירן די אַרבעטער אַלס „איר“,
 ביי עדעדשטאַטן — אַלס „מיר“ און „אונדז“. ווינטשעווסקי ווענדט זיך צו
 „אונטערדריקטע מאַסן“, צו „ברידער“, צו „אַרבעט-לייט“. עדעדשטאַט
 רעדט צו „דאָס אַרעמע שמאַכטנדע פֿאַלק“, צו „אַרעמע קנעכט“, צו „אַרע-
 מע שקלאָפֿן“. אין ווינטשעווסקיס ליד זיינען די טיראַנען — „ליידיקגייער“,

וואָס „פֿרעסן די פֿרוכט פֿון אויסגעקוועלטע הענט“, „בלוטזויגער און פּפֿאַפֿן“ (גייסטלעכע) און „דער מאַן פֿון געלט“. אין עדעלשטאַטס ליד שטייען די טיראַנען אויסער צייט און אַרט. זיי זיינען מערדער פֿון פֿרייהייט-קעמפֿער. זיי דערשיסן און הענגען די, וואָס „אמת פֿאַרלאַנגען“. וויג-טשעווסקיס קעמפֿער זיינען „אַרבעט-לייט“, וואָס קעמפֿן קודם-כל פֿאַר זיך אַליין. עדעלשטאַטס קעמפֿער זיינען די פֿאַלקיסטישע „דענקנדע מענטשן, וואָס ליבן גערעכטיקייט, ליכט“. ווען ווינטשעווסקי רופֿט די אַרבעטער „צום קאַמף“, דערקלערט ער זיי (אינעם גייסט פֿונעם „קאַמוניסטישן מאַ-ניפֿעסט“), אַז זיי האָבן דערביי גאַרניט וואָס „צו פֿאַרלירן“. עדעלשטאַטס „דענקנדע מענטשן“ קעמפֿן אַבער דערפֿאַר, ווייל „אַליין די נאַטור טוט זיי בענטשן — — — צו די הייליקע פֿליכט“. ווינטשעווסקי הערט „קלינגען שוין די וואָפֿן קעגן אונדזערע ברידער אויפֿן גאַס“, ער דערמוטיקט די אַרבעטער ניט מורא צו האָבן „פֿאַר האַרמאַטן, פֿאַר אַ ביקס, אַ שפּיז אַדער אַ שווערד“, ווייל גייען זיי „דען ניט פֿאַר דער צייט אין דער ערד טויזנטווייז, ווען אויך ניט דורך סאַלדאַטן?“ עדעלשטאַט רעדט וועגן „געפֿענקעניש“, „איזערנע קייטן“, וועגן „ווערן דערשאַסן, געהאַנגען“, און זיין טרייסט איה, אַז די טיראַנען קאַנען „אונדזער קערפּער נאָר טויטן, אַבער ניט אונדזער הייליקן גייסט!“ ווינטשעווסקיס קאַמף-ליד איז פשוט און קלאַר. עדעלשטאַטס — מליצהדיק און פֿאַרנעפֿלט.

אין עדעלשטאַטס ליד „די פֿאַלקס-שטימע“ (18טן אַפּריל) פֿילט זיך די ווירקונג פֿון ווינטשעווסקיס געדיכט אין פּראָזע „ניט אייניק“, געשריבן מיט אַ יאָר פֿריער (אַרבעטער-פֿריינד“, 15טן מערץ 1889). ווינטשעווסקי שילדערט דאָרט, ווי אַזוי אַ מאַן ליגט אין אַ טיפֿער גרוב. געשמידט אין שווערע איזערנע קייטן, אויסגעמאַרעט פֿון הונגער, און רופֿט נאָך הידף. ביי דער גרוב אויבן שטייען „צוויי קרעפֿטיקע, גוטאַרציקע, פֿריינטלעך-אויסזענדע מענער“. איינער פֿון זיי האַלט אַ לאַבן ברויט מיט נאָך דער-קוויקנדיקע שפּיזן, דער צווייטער האַלט אַ פֿעסטן שטריק — דאָס הייסט, זיי ברענגען דעם געפֿאַנגענעם ברויט און פֿרייהייט. נאָר אַנשטאַט אים צו העלפֿן, שטייען זיי ביידע און דעבאַטירן, ווי אַזוי אים צו ראַטעווען און, דער עיקר, ווי אַזוי איינצואַרדענען זיין לעבן נאָכדעם. ביידע זיינען אייג-געשפּאַרט און וועלן אים ליבער לאַזן אויסגיין פֿון הונגער, איידער עפעס נאָכצוגעבן פֿון זייערע מיינונגען. דער מאַן שטאַמלט מיט די לעצטע כוחות: „שלעפט מיך אַרויס, ווי איר וויילט — נאָר לאַזט מיך לעבן“... די צוויי מענער זיינען אַבער אַזוי צעהיצט אין זייער דיספּוט, אַז זיי מערקן ניט, ווי דער אומגליקלעכער גייט אונטער.

דוד עדעלשטאט מאַלט אָן ענדעך בילד :

איך זע אַ פֿינצטערע גרוב פֿאַר מיר, —
 רריקנר איינער דעם צווייטן,
 ליגן געפֿאַנגענע שקלאַפֿן אין איר.
 געשמידט אין אייזערנע קייטן.

איך הער, ווי זיי שרייען : אַ, רעטעט אונדז, ברידער,
 פֿון פֿינצטערניש, הונגער און נויט ;
 אָרעמע, עלנטע פֿאַלן מיר נידער
 אין קאַמף פֿאַר דאָס שטיקעלע ברויט !

נאַכדעם, ווי זיי שילדערן די שווערע ליידן פֿון די אַרבעטער־מאַסן,
 רופֿן זיי אויס : „ברידער ! אין קאַמף זיינען אויך טייער מינוטן, קומט צו
 אונדז, רייכט אונדז די האַנט !“ נאָר „מענטשן גייען קאַלטבלוטיק פֿאַרביי...“
 און די „וואָס ווינטשן באַפֿרייען די ברידער פֿון שקלאַפֿעריי“, קאַנען זיך
 ניט אייניקן ווי אַזוי דאָס צו טאָן.

די „פֿרייהייט־געטין“ („פֿאַ“ש“, 3טן אַקטאַבער, 1890) איז געווען באַ־
 ווירקט פֿון ווינטשעווסקיס ליד „דער פֿרייהייט־גייסט“ („אַרבעטער־פֿריינד“,
 26טן יוני 1890). אין ווינטשעווסקיס ליד זיינען אָבער פֿאַראַן אַנדייטונגען
 אויף אַ פֿראַגראַם פֿון קאַנקרעטן טאַג־טעגלעכן קאַמף פֿאַר פֿאַרווירקלעכן
 דעם צוקונפֿט־אידעאַל. „דער פֿרייהייט־גייסט“ קומט „לערן — אַרבעט
 ערן, ערן, אַכטן און באַגערן, אַרבעט מיט אַ טאַלק“, בעת אין עדעלשטאַטס
 ליד „די פֿרייהייט־געטין“, איז, ווי אין דער מערהייט פֿון זיינע לידער, ניטאָ
 קיין בריק פֿון דער איצטיקער „בלוטיקער טיראַניי“ צו דער „ווירקעכער
 פֿרייהייט“ פֿון דער צוקונפֿט.

עדעלשטאַט פֿאַרענדיקט, אַז די „פֿרייהייט־געטין“ וועט קומען נאָר פֿון
 די „פֿינצטערע גריבער, וואו עס הערשט פֿאַרצווייפֿלונג און שמערץ“. פֿון
 דאָרט, זאָגט ער, „וועט די פֿרייהייט־געטין קומען — — — געפֿאַלגט [באַ־
 גלייט] פֿון יונגע אלמנות און יתומים [פֿון] דער שקלאַפֿעריי ! — — — זי
 וועט קומען נעמען גערעכטיקע ראַכע פֿאַר יעדן טראַפֿן אַרבעטער־בלוט
 — — — זי וועט אויף אייביק באַגראַבן די פֿאַרפעסטעטע קירכע און שטאַט
 [מלוכה]“, און נאָר דעמאָלט וועט „ווירקעכע פֿרייהייט“ האַבן דער „פֿאַר־
 שקלאַפֿטער פֿראַלעטאַריאַט !“ ווי אַזוי אָבער די „פֿרייהייט־געטין“ וועט
 דורכפֿירן איר „גערעכטע ראַכע“, ווי אַזוי זי וועט אַרגאַניזירן די מאַסן
 צום קאַמף קעגן „קירכע און שטאַט“, וועגן דעם איז אין עדעלשטאַטס
 ליד קיין וואָרט ניטאָ.

צו זיין ליד „עס טאגט“ האט עדעלשטאט געמאכט א צושריפט: „א קאמף-ליד, געזונגען מיט דעם מאטיוו 'פאיעכאל קאזאק מאַלאַדאי נא טשוזשבינו'“. קענטיק, אז ער האט עס געטאן אונטער דער ווירקונג פון ווינטשעווסקיס ליד „עס רירט זיך“ („ארבעטער-פריינד“, 1886), וואס די יידישע ארבעטער אין ענגלאנד און אין אמעריקע פלעגן שוין דעמאלט זינגען. בעת אבער ווינטשעווסקיס ליד האט רעאלע בילדער פונעם לעבן, פיגורירט אין עדעלשטאטס ליד בלויז אבסטראקטער קאמף. ווינטשעווסקי שילדערט, ווי „עס רירט זיך“ דער „בארויבטער ארבעט-מאן“:

הערט איר, קינדער, ווי עס רירט זיך,
ווי עס רירט זיך איבעראל?
ווי דער ארבעטסמאן מושטירט זיך
צו דעם קאמף מיט „סאפיטאל“?

ווינטשעווסקי איז קאנקרעט. ער דערציילט, א דאס קומט פאר אויף „ביידע זייטן פון אטלאנטיק“, אז „פריי זיין — — זאט זיין וויל דער ארבעטמאן“; ער „וויל געניסן אל די זאכן, וואס עס מאכן זיינע הענט“; און ווינטשעווסקי רופט: „פארווערטס! פארווערטס! עס מארשירט זיך לוסטיק ביי דער רויטער פאן“. עדעלשטאט אבער רעדט מיט מליצה:

ארבעטער, ברידער, איר הערט ווי עס דונערט?
איר הערט ווי עס ברומט, ווי עס קראכט?
שמשון הגיבור פון אונדזער יארהונדערט
האט פון זיין שלאף ערוואכט.

צום אונטערשייד פון ווינטשעווסקיס „ארבעטמאן“, קעמפט ניט עדעל-שטאטס „שמשון הגיבור“ קעגן קאפיטאל, — ער איז א ראמאנטישע פיי-גור: א „שקלאף“, וואס האט „דערוואכט פון זיין פֿינצטערן דרימל“ און „גרייפט“ [נעמט זיך], ווי די ריטער פֿונעם מיטלאַטער, צום „פאנצער און שווערד“... ער איז א מענטש, אין וועלכן עס פֿלאַקערט דער „פרייהייטס הייליקער שטראל“. ער „וויל ניט מער וויסן פון גאט אויפֿן הימל“ און „וויל ניט קיין האר אויף דער ערד“. דער דאזיקער שמשון הגיבור האט אבער קיין שייכות ניט צו די טאג-טעגלעכע קאמפן פון די ארבעטער-מאסן.

עדעלשטאט איז שטארק באוויקט פון ווינטשעווסקי (זע קאפיטל 8). דער אנארכיזם דערלאזט אבער ניט עדעלשטאטן נאכצופאלגן ווינטשעווסקי אין פרט פון שילדערן דעם טאג-טעגלעכן פראלעטארישן קלאסנקאמף, צו וועלכן עדעלשטאט באציט זיך מיט ביטול.

*

ניט געקוקט דערויף, וואָס דוד עדעלשטאַט האָט אַרויסגעוויזן. אַזוי פֿיל רעספעקט פֿאַר ווינטשעווסקיס „משוגענעם פֿילאָזאָף“, ברעכט דאָך שפעטער אויס אַ קאַנפֿליקט צווישן זיי. עטלעכע וואָכן פֿאַר זיין טויט פֿאַרעפֿנטלעכט עדעלשטאַט אין לאַנדאַנער „אַרבייטער פֿריינד“ פֿונעם 9טן סעפטעמבער 1892, זיין ליד „מיין מוזע“ מיט דער באַמערקונג: „געשריבן נאָכדעם, ווי איך האָב דורכגעלעזן אין אַ סאַציאַל-דעמאָקראַטישן זשורנאַל אַ געדיכט פֿון אַן אַנאַרכיסט“. אין דעם דאָזיקן ליד, וואָס איז אַזוי אַנאַר-כיסטיש-קריגעריש, דערקלערט עדעלשטאַט:

מיט גלעקלעך קען מיין מוזע ניט קלינגען,
זי וועקט, זי רופֿט מיט אַ קריגס-טרומפעט,
שטורעם-לידער קען זי נאָר זינגען
מיטן פֿייער פֿון אַן אַלטן פּראָפֿעט.

זי וועט איר קעגנער די האַנט ניט דערלאַנגען,
זי וועט נישט קושן זיין גיפֿטיקע ליפֿ,
זי ווייסט, אַז איר קעגנערס בעסטער פֿאַרלאַנגען
איז זען דעם טויט פֿון איר גרויסן פּרינציפֿ.

זי וועט זיך ניט בוקן פֿאַר פֿרעמדע אַלטאַרן [מזבחות],
זי איז שטאַלץ, ווען איר קלייד איז אויך אַרעם און פּראָסט,
עס מעגן פֿאַרשפּאַטן זי שורקען און נאַרן,
זי בלייבט ביז איר טויט אויף איר הייליקן פּאַסט!

אין יענער צייט האָבן אייניקע יונגע אַנאַרכיסטישע דיכטער מיטגע-
אַרבעט און סאַציאַל-דעמאָקראַטישע אויסגאַבעס. יוסף באַוושאווער, וועמען
עדעלשטאַט האָט פּערזענלעך ניט געקענט, ¹⁷⁷ האָט דעמאָלט געשריבן לידער
אונטערן נאָמען מ. טורבאָוו, אַפֿילו אין דער „אַרבעטער-צייטונג“, וואָס
האָט די אַנאַרכיסטן אַזוי ביטער באַקעמפֿט. פֿון עדעלשטאַטס ליד האָט זיך
אַבער געפֿילט געטראָפֿן גראַד דער עלטסטער און דעמאָלט אַנערקענטסטער
רעוואָלוציאָנערער דיכטער, מאָריס ווינטשעווסקי. ער האָט געוואוסט, אַז
עדעלשטאַט פֿלעגט אים פֿריער באַטראַכטן פֿאַר זיינעם אַן אידיען-חבר.
ער האָט דעריבער גערעכנט, אַז מיט דעם ליד „מיין מוזע“ האָט עדעלשטאַט
געמיינט אים, ווייל ער קאָן אים ניט מוחל־זיין, וואָס ער [ווינטשעווסקי] איז
אָוועק פֿון דעם „סאַציאַליסטיש-אומפּאַרטייאַישן“ „אַרבייטער פֿריינד“
און אַרבעט-מיט אין דעם „סאַציאַל-רעוואָלוציאָנערן“ זשורנאַל „פֿרייע
וועלט“, וועלכן די אַנאַרכיסטן האָבן באַטראַכט פֿאַר אַ סאַציאַל-דעמאָקראַ-
טישן אַרגאַן (ער איז עס טאַקע שפעטער געוואָרן). ווינטשעווסקי האָט

אויך געהאלטן, אז דאס ווארט „גלעקלעך“ איז געציילט קעגן זיינע לידער, און אז מיט זיין באַמערקונג וועגן דעם „געדיכט פֿון אַן אַנאַרכיסט“ האָט עדעלשטאַט געמיינט דאָס ליד „פּאַרטי־פּאַליטיק“ („פֿרייע וועלט“, יודי, 1892), אין וועלכן ווינטשעווסקי האָט דערקלערט, אז ער לאָזט „ניט פֿאַרצאַמען“ זיין וועג דורך „פּראַגראַמען“ און קאָן קיין „פּאַרטייאַן ניט זיין“. ווינטשעווסקי האָט דעריבער אַנגעשריבן אַ שאַרפֿן ענטפֿער אין אַ לאַנגן ליד „אַן [צו] ד. עדעלשטאַט“. דערווייל איז אָבער אין לאַנדאָן אָנגעקומען די ידיעה וועגן עדעלשטאַטס טויט. האָט ווינטשעווסקי דעריבער, אַנשטאַט זיין קריגעריש ליד, פֿאַרעפֿנטלעכט זיין געקראַלאַג „נאָך עדעל־שטאַטן אַ זיפֿף“ („פֿרייע וועלט“, נאָוועמבער 1892). שפעטער האָט ווינטשעווסקי פֿאַרניכטעט אַ טייל פֿון זיין ליד קעגן עדעלשטאַטן. ער האָט איבערגעלאָזט בלויז פֿאַלגנדיקע זיבן מילדערע סטראַפֿן (וועלכע כֿציטירט דאָ פֿון ווינטשעווסקיס מאַנוסקריפט) :

1. דו שטראַפֿסט מיך, שטרענגער קריטיקער,
מיט האַלב פֿאַרשטעלטע רייד;
איך בין ניט קיין פּאַליטיקער
און זאָג: דאָס טוט מיר ליד.
2. דו ביסט אַ מאַן און ערלעכער
אַ, גלויב מיר, אז פֿאַר דיר
איז דיין קריטיק געפֿערלעכער
און ערנער ווי פֿאַר מיר.
3. דו ווייזט אַרויס ניט וועלנדיק
אַן אַרט פֿון לייַדנשאַפֿט,
וואָס צייגט — דורך גופֿא קוועלנדיק, —
דיין שוואַכקייט, ניט דיין קראַפֿט.
4. דו רעדסט פֿון מיינע גלעקלעך
און ווייזט פֿאַר יעדן בליק
פֿיל העסלעך שוואַרצע פֿלעקלעך
פֿון נייד [קנאה] אין דיין קריטיק.
5. דאָן זוכסטו צו באַדעקן אים,
דעם נייד מיט שיינע רייד,
דאָך ווייזן יעדער פֿלעק אין אים
די לעכער פֿון דיין קלייד.
8. וואָס העלפֿן די באַפּוצונגען,
דער ריידן פֿון פּרינציפֿ?

דער שמוץ פֿון די באַשמוצונגען
בלויבט האַפֿטן אויף דיון ליפּ.

11. אַ, גלויב מיר, פֿריינט, דיון ערלעכער,
דיון זיסער לידער-קלאַנג
וואָלט קלינגען שענער, הערלעכער
אַן קנאה אין געזאַנג.

די «קנאה אין געזאַנג», דער נייד אין זיין קריטיק קעגן ראָזענפֿעלדן
און ווינטשעווסקין זיינען, אַפֿנים, די איינציקע «שוואַרצע פֿלעקלעך» אויף
עדעלשטאַטס ריינעם כאַראַקטער.

20

אין עדעלשטאַטס דיכטערישער לאַבאָראַטאָריע

דוד עדעלשטאַט האָט געמוזט אַליין אויסטרעטן זיין וועג. געבוירן און
דערצויגן אין אַן עכט־רוסישער שטאַט, איז עדעלשטאַט ביי זיין קומען
קיין אַמעריקע געווען ווייניק, אַדער גאַרניט באַקאַנט מיט דער יידישער
ליטעראַטור פֿון יענער צייט. ער האָט געלייענט און געשריבן בלויז אין
רוסיש. אויף דער רוסישער ליטעראַטור האָט ער זיך גייסטיק אַנטוויקלט.
ווען ער איז אין עלטער פֿון 16 יאָר (1882) געקומען קיין אַמעריקע, האָט
ער דאָרט ניט געפֿונען קיין שום ליטעראַטור אויף יידיש, וואָס זאָל ווילן־
לעך ווערט זיין דעם נאָמען ליטעראַטור. דער ערשטער יידישער רעוואָלו-
ציאָנערער דיכטער, מאַריס ווינטשעווסקי, וואָס איז געווען מיט 10 יאָר
עלטער פֿון דוד עדעלשטאַטן, האָט אָנגעהויבן שרייבן אין יידיש ערשט מיט
אַ פֿאַר יאָר שפּעטער (האַרבסט, 1884). ווינטשעווסקיס רעוואָלוציאָנערע
לידער דערגרייכן פֿון ענגלאַנד קיין אַמעריקע ערשט אינמיטן פֿון די
80ער יאָרן. אַרום יענער צייט (1886) הויבט אויך אַן שרייבן רעוואָלו-
ציאָנערע לידער דער שאַפֿ־אַרבעטער מאַריס ראָזענפֿעלד. פֿון אים קאָן
אַבער עדעלשטאַט ווייניק לערנען. ראָזענפֿעלדס לידער זיינען אין אָנהויב
פֿון זיין שאַפֿן געווען רוי סיי אין פֿאַרם און סיי אין אינהאַלט. אין די יאָרן
1887—1888 האָבן אין אַמעריקע אָנגעהויבן דערשיינען אַ צענדליק יידישע
וואַכנבלעטער. צווישן זיי אויך אַ פֿאַר ראַדיקאַלע. קיין איינס פֿון זיי האָט
אַבער ניט אַרויסגערוקט אַזוינע דיכטער, וועלכע דוד עדעלשטאַט זאָל
קאָנען נעמען פֿאַר אַ מוסטער.

דוד עדעלשטאט איז ניט געווען אזוי באהאוונט אין דער אלטער יידישער קולטור, ווי די אנדערע רעוואלוציאנערע יידישע דיכטער פֿון זיין צייט. ניט בלויז מאַריס ווינטשעווסקי, דער פֿאַרפֿאַסער פֿון העברייאישע שירים און פֿון תלמודישע פֿאַראַדיעס, נאָר אַפֿילו ראָזענפֿעלד און באַוואַזאַ-ווער זיינען אין פֿאַרגלייך מיט עדעלשטאַטן געווען גרויסע „לומדים“ און „משכילים“.

ווי אַ סך אנדערע יידישע ראַדיקאַלן, וואָס זיינען געקומען פֿון רוסלאַנד, האָט דוד עדעלשטאַט דערפֿערנט יידיש ערשט אין אַמעריקע: צוערשט געלייענט אויף דער דאָזיקער שפראַך, שפעטער אָנגעהויבן אויך רעדן און שרייבן אויף איר. אַ גרויסע ראַלע האָט אין דעם געשפּילט דער „סוועט-שאַפּ“. דאָרט האָט ער זיך צוואַמענגעטראָפֿן פנים צו פנים מיט די יידישע מאַסן, און דאָרט האָט ער אויך געלערנט די איינפֿאַכע שפראַך, וואָס כאַ-ראַקטעריזירט זיינע יידישע לידער און אַרטיקלען.⁴⁸ זיין יידישע שפראַך איז, נאָטירלעך, געווען זייער אַרעם. אַט דער מאַנגל אין יידישער ליטע-ראַרישער טראַדיציע איז אָבער ביז אין אַ געוויסן גראַד געוואָרן אויך איינע פֿון דוד עדעלשטאַטס מעלות. ער איז געווען פֿריי פֿון יענער השכלה-מדיצה, פֿון וועלכער אַפֿילו מאַריס ווינטשעווסקי האָט זיך ניט אָדעמאַל געקאָנט באַפֿרייען.

בלויז איין אידוסטראַציע:

צום דערשיינען פֿונעם ערשטן נומער „פֿרייע אַרבעטער-שטימע“, דעם 4טן יולי 1890, האָבן ביידע דיכטער — מאַריס ווינטשעווסקי און דוד עדעלשטאַט — צוגעשיקט באַגריסונגען. ביידע האָבן זיך אויך „פֿאַרגע-שטעלט“ פֿאַר זייערע נייע לייענער. דער מיטלאַריקער באַקאַנטער דיכ-טער מאַריס ווינטשעווסקי שטעלט זיך אזוי פֿאַר:

— — — דאָ פֿונווייטן, פֿון דער זייט אַטלאַנטיק,
שטייט אַ פֿאַרגעסענער זינגער, אַ יידעלע,
שטרענגט אָן זיין שטימע, זיין שוואַכן טאלאַנטיק,
זינגענדיק מזל-טוב אין דיזע לידעלע.

דער יוגנטלעכער דוד עדעלשטאַט שטעלט זיך פֿאַר גאָר פשוט:

פֿרייע אַרבעטער-שטימע!
אויף דיין הייליקן לעבן-שוועל
באָגריסט דיך מיט ליבע און טרערן
דיין אלטער פֿריינט פֿאַסקאַרעל!

[זע קאַפיטל 9.]

ביידע דיכטער — ווינטשעווסקי און עדעלשטאָט, פֿאַרגלייכן אין זייערע באַגריסונג-דידער די קאַפּיטאַליסטישע געזעלשאַפֿט צו אַ שטורעמדיקן ים, דורך וועלכן עס שניידט זיך דורך אַ וועג די שיף פֿון דער קעמפֿערישער אַרבעטער-באַוועגונג. דער ערשטער דריקט עס אָבער אויס אין נוסח פֿון משפּילישער מליצה; דער צווייטער מיט איינפֿאַכע ווערטער. מאַריס ווינ-טשעווסקי שרייבט:

און דיזע „אַרבעטער-שטימע“ די נייע,
קעמפֿנדיק פֿיר אַ גערעכטע, האַרמאָנישע
מענטשן-געזעלשאַפֿט, אַ זאַטע און פֿרייע, —
איז אויך אַ יידישע שטים, אַ זשאַרגאַנישע.

בראַוואָ, ישׂראַליק! דו און דיין שפּראַכע,
דו, דער פֿאַרוואַנגלטער, זי, די פֿאַראַכטעטע,
אַרבעטעט מיט פֿיר די הייליקע זאַכע;
יידל, זשאַרגאַן, דיזע צוויי אומגעאַכטעטע!

און דו באַטרעטסט ניט די פֿעלקער-טריבונע
אום זיך צו מישן אין גלויבן, אין ראַסן-קאַמף,
דענקסט ניט אָן חורבן, דיך רעגט די קאַמונע,
אַפּשאַפֿן העלפֿסטו די נויט און דעם קלאַסן-קאַמף.

דען דו פֿאַרשטייסט, אַז דער אַרבעטער-גלות
איז פֿאַרן יידן דער איינציק געפֿערלעכער,
וואַרטסט ניט אויף דייענע המנס מפּלות,
קלערסט ווי צו מאַכן די גאַנצע וועלט ערלעכער.

פֿאַרווערטס, ישׂראַליק! דיין פֿאַלק און דיין ברודער
איז יעדער מענטש, וועלכער האַרעוועט שמאַכטנדיק,
שטעל זיך צוזאַמען מיט אים דאָרט ביים רודער,
דאָן גייט דאָס שיף, יעדן שטורעם פֿאַרניכטנדיק.

דוד עדעלשטאָט שרייבט:

פֿיר דאָס הערצנס טיפֿע געפֿילן
איז צו אַרעם אונדזער שפּראַך,
רייכער זיינען אונדזערע טרערן,
מיט זיי קען מען זאָגן אַ סך!

און מיט הייליקע אַרבעטער-טרערן,
וואָס פֿאַלן יעצט זייער אַ סך,
שרויב איך אויף דיין רויטע פֿאַנע:
„קעמף פֿיר די הייליקע זאַך!“

ווילד רוישן די קאלטע וועלן,
פֿון דעם גרויסן לעבנס־ים,
די אָרעמע עלנטע שיפֿער,
זיי לעבן, זיי אָטעמען קוים.

שווער ביי דער פֿרייהייט־פֿאַנע —
רויט פֿון מאַרטירער־בלוט, —
אז קיין שטורעם, קיין פֿיינט, קיין פֿאַרצוויפֿלונג
וועט ניט צעברעכן דיין מוט!

וועק די פֿאַרשקלאַפֿטע מענטשהייט,
צו דער לעצטער רעוואָלוציאָן!
מיט אייזערנעם מוט, מיט באַגייסטערונג —
דיין הייליקע אַרבעט פֿאַנג אָן!

ניט קענענדיק גענוג יידיש, באַנוצט עדעלשטאט אין זיינע ערשטע
לידער אַ סך רוסיציזמען, דיישמעריזמען און אַנגליציזמען. ער האָט נאָך
דעמאָלט אַפֿילו ניט געקענט שרייבן פינקטלעך די יידישע אותיות. אין
זיינע מאַנסקריפטן פֿון 1889 פֿאַרבייט ער אַ „ג“ אויף אַ „ז“, אַ „ד“ אויף
אַ „צ“ אד״גל. העברייאישע ווערטער שרייבט ער פֿאַנעטיש אָדער מיט
גרייזן. צום ביישפּיל: „כייז“, „רכמנס“, „יסמ“, „פּיילען“ — אַנשטאַט חן,
רחמנות, יתום, פּועל אד״גל. אין זיינע דיישמעריזמען זיינען טיילווייז
שולדיק געווען די רעדאַקציעס. זיי ענדערן זיין שרייבן „אַ“ אויף „איינ“,
„און“ אויף „אונד“, „וועט“ אויף „ווירד“ אד״גל. זיי ענדערן אויך זיין
אונטערשריפֿט פֿון עדעלשטאט אויף „עדעלשטאַדט“, מיט אַ „ד“ פֿאַרן „ט“.
עס איז דעריבער קיין חידוש ניט, וואָס עדעלשטאַטס ערשטע לידער זיינען
אַרעם אין שפּראַך און טיילווייז אויך ניט קלאַר. אויף דעם ניט־קלאַרן
אינהאַלט פֿון עדעלשטאַטס ערשטע לידער איז אויך געווען אַנגעוויזן אין
„אַרבעטער־פֿריינד“ פֿון אַפּריל 1889, וואו מען קריטיקירט זיין ליד „בלומען
און שטערן“ (זע קאַפּיטל 8). עדעלשטאַט האָט אָבער געאַרבעט איבער
זיך. ער נעמט זיך דערלערנען די יידישע שפּראַך און טראַגט אַפּילו אַריין
אין איר נייע אויסדרוקן, צום ביישפּיל: „שטורעם־כוואַליעס“, „שטורעם־
וואַלקנס“, „זונען־שווערד“, „זונען־הויך“ (אַנשטאַט הימל־הויך) אד״גל.
ער גראַמט עפּיגראַמיש „רויטע רעבעלן“ מיט „שטורמישע וועלן“,
„בראַווע קאַמעראַדן“ מיט „שלאַכט־באַריקאַדן“ (און ווי אַ קעגנזאָצ צו
„שקלאַפֿן־מוזיק און שקלאַפֿן־פֿאַראַדן“)¹⁷⁹; „שטורעם־גלאַק“ מיט „ראַכע־
טאַג“ און „פֿרייהייט־טאַג“, „קינדער פֿון הונגער און טויט“ מיט „גיהנום
פֿון שרעקן און טויט“ אד״גל.¹⁸⁰ ער באַנוצט אויך פֿאַרשיידענע גראַם־
פֿאַרמען.¹⁸¹ פֿון זיינע אַן ערך 135 יידישע לידער זיינען 3 אין גאַרטל־

גראמען, 4 אין געמישטע גראמען, 11 אין פאָר-גראַמען און 23 אין אויס-געלאָזטע גראַמען (זע קאָפּיטל 8), די איבעריקע זיינען אין קרייץ-גראַמען.¹⁸² עדעלשטאַט אַרבעט אויך פֿיל, פֿדי אויסצודריקן אין זיינע לידער קלאָר און פּינקטלעך דאָס, וואָס ער וויל זאָגן. ער באַניצט זיך אויך מיט פֿאַלק-ווערטלעך (צ"ב: „איר שעכט און בלייבט גערעכט“ — אין ליד „דער מי-נער“), מיט פֿאַרגלייכונגען (צ"ב: „אַליין, ווי אַ שיפֿל אין שטורמישן מער“ — אין „אויף דער וואַכע“) אד"ג. זיינע איבערגעלאָזטע מאַנוסקריפטן באַווייזן, אַז ער פֿלעגט איבערשרייבן זיינע לידער עטלעכע מאָל, ענדערני-דיק ווערטער און אויך גאַנצע סטראַפֿעס. צום ביישפּיל, אין זיין ליד „בלומען און שטערן“ (װאַרהייט“, 14טן אַפּריל, 1889) האָט ער צום ערשטן מאָל אַנגעשריבן די 11טע סטראַפֿע אַזוי:

און ווען דו דערציילסט ווי דער מענטש גייט פֿאַרלאָרן,
ווי בלוט ווערט פֿון מענטשן געזויגן,
דאָן וויינען די שטערן, און גליענדער צאָרן
בליצט פֿון די הימלישע אויגן.

דערנאָך עס איבערגשריבן און אַפּגעדרוקט אַזוי:

און ווען דו דערציילסט פֿון די ערדישע וועגן,
וואו בלוט ווערט פֿון מענטשן געזויגן,
דאָן וויינען די שטערן און גאַלדענער רעגן
שפּריצט אויס די הימלישע אויגן.

די לעצטע צוויי שורות פֿון דער 14טער סטראַפֿע האָט עדעלשטאַט צוערשט געשריבן אַזוי: „און איך זע אין דעם מאַנד, ווי אין אַ זילבערנעם שפּיגל, מיין קראַנקע, מיין ליבנדע הערץ.“¹⁸³ שפעטער האָט ער געעבן דערט די לעצטע פּינף ווערטער אויף „דאָס ליינדע מענטשלעכע הערץ...“ עדעלשטאַטס ליד „דער וועקער“ (דאָרט, 28סטן יוני 1889) האָט פֿון אַנהויב געהאַט 8 שורות אין אַ סטראַפֿע, אַנשטאַט 6. ווי דאָס איז שפעטער געדרוקט. דאָס ליד האָט זיך אַנגעהויבן:

הערט זיך איין, וואָס איך וועל זאָגן:
ווען איר ווילט קיין קייטן טראָגן,
ווען איר ווילט ניט ליידין, קלאָגן,
קומט אין אונדזער פֿאַלק.
וואָס מיר ווילן, ניט פֿיל ברייען,
איז פֿון דעםפּאַטן באַפֿרייען
דאָס געבויענע אין דרייען
אונטערדריקטע פֿאַלק.

ער האָט עס נאָכדעם איבערגעמאַכט אויף 6 שורות אין אַ סטראָפּע :
ער האָט אַרויסגענומען די שורות 3, 6 און 7, און די לעצטע צוויי שורות
פֿאַרענדיקט אַזוי : „איז פֿון שקלאָפֿן-יאָך באַפֿרייען דאָס אונטערדריקטע
פֿאַלק“.

אויף דעם זעליקן אָפֿן האָט ער אויך געענדערט די אַנדערע סטראָפֿן.
צום ביישפּיל, די צווייטע סטראָפּע איז פֿון אָנהויב געווען אָנגעשריבן אַזוי :

קומט צו אונדז מיט פֿרייע ווערטער,
קומט צו אונדז מיט פֿרייע שווערטער,
קיין פֿאַרהאַסטער, קיין געערטער,
קומט אין פֿרייען שלאַכט —
קעמפֿן וועלן מיר ביז וואַנען
עס פֿאַלן הענקער און טיראַנען,
עס וועלן וויען פֿרייע פֿאַנען,
שווינדן ווירד די נאַכט.

איבערמאַכנדיק עס אויף 6 שורות, האָט ער אַרויסגענומען די שורות
3 און 6, איבערגעמאַכט די שורה „עס פֿאַלן הענקער און טיראַנען“ אויף
„עס וועלן פֿאַלן די טיראַנען“ און אַנשטאַט „שווינדן“ געשריבן „פֿאַר-
שווינדן“.

אין אַנדערע לידער האָט ערעלשטאַט איבערגעמאַכט בלויז איינציקע
שורות אָדער איינציקע ווערטער. צ״ב, אין זיין ליד „פֿון היינע“ (פֿאַ״שׁ,
16טן אַקטאָבער, 1891) האָט אין אָנהויב די געליבטע „מיטגעבראַכט אַ
קראַנץ מיט בלומען“, ער האָט עס אָבער געענדערט אויף „מאַיאָווע בלו-
מען“. דאָסגלייכן האָט ער געענדערט די ווערטער „אומשולדיק פֿאַרב“ אויף
„רויטעס פֿאַרב“. אין זיין ליד „דער יתום“ (דאָרט, 18טן יולי, 1890) האָט
ער צוערשט געשריבן „אַ געזיכט ווי אַ לידיענבלום“, דערנאָך האָט ער
פֿאַרביטן דאָס וואָרט „געזיכט“ אויף „ווייס“. פֿריער האָט ער דעם יתום
געשילדערט „אין צעריסענע זאַקן“, נאָכדעם האָט ער עס איבערגעמאַכט
אויף „אָן שיד און אָן זאַקן“. אָנגעשריבן האָט ערעלשטאַט : „זאָ זיצט
ער גאַנץ אָפֿט אין מיין רום [צימער]“ ; נאָכדעם האָט ער אַרויסגעוואַרפֿן
די ווערטער „זאָ“ און „גאַנץ אָפֿט“. דעם אויסדרוק „עלנדער יתום“ האָט
ער פֿאַרביטן אויף „אַרעמער יתום“. גאָר אַ סך ענדערונגען האָט ערעל-
שטאַט געמאַכט אין ליד „איך בין דאָס שווערד, איך בין דער פֿלאַם“
(„וואַרהייט“, 31טן מאַי, 1889). געדרוקט, פֿאַרענדיקט זיך דאָס ליד :
„און ווען אויך מיר פֿאַלן אין דעם שטורעם-ים, מיר וועלן דאָך די
וועלט באַפֿרייען!...“ אין ערשטן וואַריאַנט האָט ערעלשטאַט געשריבן :

הערט ווי עם רוישט דער בלוטיקער ים,
הערט ווי פֿון דאָרט מענטשן שרייען!
דאָס טרינקט מען דאָרט די אָרעמע קנעכט;
הויבט אויף די שווערדן און די פֿלאַמען
און קעמפֿט פֿאַר הייליקע מענטשן־רעכט.
אָ, ברודער, קעמפֿט און זיגט צוזאַמען!
יעצט איז אַ שאַנדע רואיק שלאָפֿן,
די וועלט איז פֿול מיט בלוט און סם.
פֿאַר יעדן איז דאָס שלאַכט־פֿעלד אָפֿן,
פֿאַר יעדן לעבט די שווערד און פֿלאַם!
וואַכט אויף, די וועלט איז פֿול מיט קייטן,
איך זאָג אייך ניט קיין פֿאַעטן־גראַם;
שקלאַפֿעריי וועט גיך אייך טויטן,
ווען איר פֿאַרגעסט די שווערד און פֿלאַם.

דאָס ליד "טרערן" האָט אינעם ערשטן וואַריאַנט געהייסן "אַרבעטער־מעלאָדיען" און געהאַט אַ צווייטן טייל, אין וועלכן עדעלשטאַט שרייבט, אַז ווען ער זאָל דערציילן זיין "לעבנס־געשיכטע", זיינע "טויזנטע שמערצן", וואָלט ער "פֿילייכט" מיט הייליקע טרערן־געדיכטע געמאַכט פֿיל אויגן פֿייכט". אויך אָט דאָס ליד האָט אין מאָנוסקריפט עטלעכע וואַריאַנטן. זיין באַקאַנט ליד "צו מיינע לעזער" (דאָטירט אין מאָנוסקריפט — סינסינעטי, 8טן מערץ 1890) האָט געהאַט אַן אַנדערן אָנהויב און אַ סך ענדערונגען. אַנשטאַט "ליבע לעזער", האָט ער דאָרט אינעם ערשטן וואַריאַנט "אַרעמע שקלאַפֿן"... זיין ליד "דער פֿאַרוואַנדעטער אַדלער" ("פֿאַ"ש", 1טן יאַנואַר 1891), וואָס לייענט זיך אינעם געדרוקטן וואַריאַנט אינגאַנצן אומפֿער־זענלעך: "אויף אַ פֿעלדזן־שטיין זיצט אַ יונגער אַדלער עלנט, קראַנק, אַליין!". האָט עדעלשטאַט אינעם ערשטן וואַריאַנט געשריבן דירעקט וועגן זיך:

צווישן בערג פֿאַרשנייטע
זיך איך קראַנק פֿאַרעלנט!
און איך קוק מיט אומעט
צו דער זון אַרויף,
דאָך די שוואַכע פֿלינג
הייבן ניט דעם גוף.

*

דאָס ענדערן די פֿריערדיקע לידער, דאָס געבן נייע וואַריאַנטן, ווי ער האָט עס געטאָן אין זיין ליד "פֿאַרבלוטיקטע גייסטער" (זע קאַפיטל 19), אַדער דאָס דערקלערן גענויער אין אַ ניי ליד, וואָס ער האָט געמיינט אין

א פריערדיקן, איז א געוויינטלעכע דערשיינונג אין עדעלשטאטס פאָעזיע. אזוי איז זיין „פֿרילינג-ליד“ („מאַרגנשטערן“, 28טן פֿעברואַר) אַ דער-קלערונג פֿון זיין ליד „נאַטור און מענטש“ פֿון מיט אַ יאָר פֿאַר דעם „וואָר-הייט“, 29טן מערץ 1889). מיט אַ יאָר פֿריער האָט עדעלשטאט זיך נאָך פֿאַרגעשטעלט די נאַטור ווי אַן איבערגעגעבענע מאַמע. ער פֿרעגט: „ווען מענטשן ליידן, קלאַגן, זאָרגן, קאָן די נאַטור דען פֿריידעך זיין?“ „ניין“ — ענטפֿערט ער — טרערן בלוטיקע פֿאַרבאַרגן זיינען אין איר רויטער זונענשיין... „עס שיינט מיר“, דערקלערט ער, אַז די לבנה און די שטערן זיינען „פֿול מיט הייסע מענטשן-טרערן“ —

און די נאַטור גיסט פֿערלטרערן
און מיט איר וויינט דער בלומענטאל;
עס וויינען זאַנע, מאַנד [לבנה] און שטערן,
און טרויעריק קלאַגט די נאַכטיגאַל...

אין זעלביקן גייסט זאָגט עדעלשטאט, אַז די הייסע טרערן פֿונעם „ליידנדן פֿאַעט“ זיינען ברויז אַן אַפֿקלאַנג פֿון די „שמערצן-לידער“ אין דער נאַטור. ער זאָגט אויך פֿאַרויס, אַז „די נאַטור וועט פֿריידעך זינגען“ ערשט דעמאָלט, ווען אירע „מענטשן-קינדער“ וועלן אַרונטערוואַרפֿן זייערע „וויידע הערשער“.

אין דעם נייעם „פֿרילינג-ליד“, אַ יאָר שפּעטער, באַטראַכט שוין עדעלשטאט די נאַטור מיט גאָר אַנדערע אויגן. זי איז פֿאַר אים ניט מער קיין מאַמע פֿון ליידן, נאָר אַ קוואַל פֿון שיינקייט. ער זעט איהן, אַז פֿון דער נאַטור-שיינקייט, פונקט אזוי ווי פֿון אַלע אַנדערע נאַטור-אוצרות, „געניסט יעצט נאָר דער טיראַן! ער לאַזט נאָר איבער די גיפֿטיקע דערנער פֿאַר דעם אַרעמען אַרבעטסמאַן!“ די פֿרילינג-זון שיינט אַנגענעם, די נאַכטי-גאַל זינגט זיס, נאָר עדעלשטאט, דער דיכטער, פֿרעגט: „וואָס איז מיר פֿרילינג, וואָס איז מיר בלומען?“

וואָס ווייס אַ שקלאַף פֿון דעם זיסן פֿרילינג?
פֿאַר אים איז נאָר שטורעם און פֿרעסט,
נישט מיט געזאַנגען, מיט זיפֿצן און קרעכצן
איז פֿול יעדער אַרבעטער-נעסט.

עדעלשטאט איז אַבער איבערצייגט, אַז „עס וועט קומען אַמאַל דעם אַרבעטערס פֿרילינג“, — „ווען אויך פֿאַר אים וועלן בליען די רויזן און זינגען די נאַכטיגאַל, און זיס וועלן רוישן די גרינע וועלדער און דער זיבֿערנער וואַסער־פֿאַל“... יענעם פֿרילינג וועט ער „באַזינגען שוין ניט

ווי א טרערן-פאעט "... ער וועט "אים באזינגען, ווי עס קאן נאר באזינגען א דיכטער און א סאציאליסט!"

מיט א באזונדערער אויפמערקזאמקייט האט עדעלשטאט פאלירט און געשדילן זיינע לידער, וואס ער האט "באארבעט" אדער "פריי איבערגע-זעצט" פון אנדערע שפראכן.¹⁸⁴ ביישפילן דערצו זעען מיר אין עדעלשטאטס וואריאנטן פון היינעס און אלבערט פארסאנס לידער.

עדעלשטאטס פריער דערמאנט ליד "כ'בין דאס שווערד, איך בין דער פלאם" איז פארעפנטלעכט אלס "פריי בעארבייטעט פון היינריך היינע". זיין לענגערער וואריאנט ווייזט ווי ערנסט ער האט זיין "באארבע-טונג" גענומען, דארט געפֿינט זיך גאר ווייניק פֿון אַריגינאַל. היינעס "Ich bin das Schwert, ich bin die Flamme" איז אַ נצחון-ליד, כאַטש צוזאַמען מיט די טריאומף-געזאַנגען הערן זיך אויך "כאַראַלן" פֿון לוויהס, פֿאַר די געפֿאַלענע פֿריינט אויפֿן שלאַכטפֿעלד. ניטאַ קיין צייט פֿאַר פֿרייד אַדער טרויער, די טרומייטן שאַלן ווידער, די שלאַכט גייט אָן.¹⁸⁵ היינעס ליד "Die schlanke Wasserlilie" פֿון דער סעריע "נייער פֿריי-

לינג" נ' 15, איבערזעצט עדעלשטאט צוערשט אינגאַנצן פֿריי (אונטערן נאָ-מען "די שלאַנקע וואַסער-ליליע"). ער מאַכט דערפֿון דריי סטראַפֿן, אַנשטאַט היינעס צוויי. אַזוי ווי דאָס ליד געווינט ניט דורך דעם, נאָר עס ווערט צעצויגן, וואַרפֿט עדעלשטאט אַרויס די איבערהורונגען וועגן דער לבנה, דעם "מאַנד", וואָס "באַזיסט" די וואַסער-ליליע, "צעגיסט זיין זיבערנעם לייכט" און "קושט איר בלאַסע געזיכט". עדעלשטאט פֿאַרבייט אויך די פֿראַזע "וואַסער, וואָס איז זיס" אויף "בלויען אַקעאַן" און דערביי ענדערט ער שוין אויך גרינטלעך, ווייזט אויס, ניט בלויז צוליב גראַם, היינעס שִׁלוּס. ביי היינען זעט די וואַסער-ליליע צו אירע פֿיס דעם, אַרמען בלאַסן געזעלן, ווי היינע רופֿט אָן דעם "מאַנד", און ווי עדעלשטאט איבער-זעצט צוערשט: "און זי זעט, דער מאַנד-פֿאַרליבטער לייגט נעבעך ביי אירע פֿיס". אין אַלע שפּעטערע וואַריאַנטן פֿאַרבייט עדעלשטאט די ווערטער "מאַנד-פֿאַרליבטער" אויף "הימלישער דאָן-זשוואַן", וועלכער קריגט אָן איראַנישן באַטייט, וואָס ווערט נאָך פֿאַרשטאַרקט דורך דעם וואָרט "נעבעך". אין זיינע צוויי-סטראַפֿיקע וואַריאַנטן גיט עדעלשטאט צוערשט היינעס באַצייכענונג "שלאַנקע" פֿאַר דער וואַסער-ליליע; צו-לעצט אַבער מאַכט ער איבער, אינעם גייסט פֿון זיינע אייגענע טרויעריקע נאַטור-לידער, אויף אַ "בלאַסע וואַסער-ליליע, אַ וויינענדיקע", וועמעס "פערלטרער" קושט דעם "מאַנד" (דער אויסדרוק "פערלטרער", וועלכן עדעלשטאט באַנוצט אין אַ ריי לידער, איז אויך גענומען פֿון היינען).

אינעם לעצטן וואריאנט, געדרוקט אין דער "פא"ש" (16טן אקטאבער 1890),
 ווארפֿט עדעלשטאט ארויס די אַדיעקטיוון "גאַלדענער מאַנד פֿון הימל"
 און "בלויער אַקעאַן". ער לאַזט אויך ניט מער דעם "מאַנד" "גריסן" מיט
 זיין "ליבע-פֿלאַם", נאָר פשוט אַרונטערקוקן פֿון הימל. ער פֿאַרבייט אויך די
 דייטשישע ווערטער "זינקט" און "שויט" (שאַוט) אויף "לאַזט אַראָפּ" און
 "קוקט".

היינעס פֿיד "אונד ביסט דו ערסט מיין עהליך ווייב" (פֿון "היימקער",
 נ' 78) איז אין קרייץ-גראַמען, ביי עדעלשטאַטן — אין פֿאַר-גראַמען.
 פֿדי צו פֿאַרגלייכן ביידע לידער, גיבן מיר דאָ דעם דייטשן אַריגינאַל
 פֿון היינעס פֿידער און ווי עדעלשטאַט האָט זיי פֿריי באַאַרבעט :

היינע :

1

Die schlanke Wasserlilie
 Schaut träumend empor aus dem See,
 Da grüsst der Mond herunter
 Mit lichtem Liebesweh.

Verschämt senkt sie das Köpfchen
 Wieder hinab zu den Welln —
 Da sieht sie zu ihren Füßen
 Den armen blassen Geselln.

2

Und bist du erst mein ehlich Weib,
 Dann bist du zu beneiden,
 Dann lebst du in lauter Zeitvertreib,
 In lauter Pläsier und Freuden.

Und wenn du schiltst und wenn du tobst,
 Ich werd' es geduldig leiden;
 Doch wenn du meine Verse nicht lobst,
 Lass ich mich von dir scheiden.

עדעלשטאַט :

*

די בלאַסע וואַסער-ליליע
 טרוימט ביי דעם בלויען מער,

דער מאַנד קוקט פֿון דעם הימל אַרונטער
און קושט איר פּערל־טרער.

פֿאַרשעמט לאָזט זי איר קעפל
אַראָפּ צום אָקעאַן,
און ביי אירע פֿיס ליגט נעבעך
דער הימלישער דאָן־זשואַן.

*

ווען איך הייראַט, וועל איך שטרעבן,
אַז מיין פֿרוי זאָל פּראַכטפֿול לעבן,
וואָס זי וועט ניט טאָן, ניט זאָגן,
וועל איך העפֿלעך איבערטראַגן.

דאָך, ווען זי וועט זיך דערלויבן
מיינע ווערק אַמאָל ניט לויבן,
מיך ניט קרוינען אַלס פּאָעט, —
רוף איך תּיפּף זי צום גט.

אויף פֿאַרסאַנס ליד האָט עֵדֶלְשְׁטַט גאָר אַ סך געאַרבעט. צווישן
זיינע מאַנוסקריפטן געפֿינט זיך ביי אַ צענדליק וואַריאַנטן פֿון אַט
דעם ליד. עֵדֶלְשְׁטַט האָט פֿון וואַריאַנט צו וואַריאַנט געענדערט ניט
בלויז איינצלנע ווערטער און שורות, נאָר אויך גאַנצע סטראָפֿן. ער האָט
אַרויסגעוואַרפֿן דעם אַדיעקטיוו „אַרעמע“ פֿאַר „זיינע ביינער“; געענ־
דערט „רוען“ אויף „שלאָפֿן“, „אירדישע שמערצן“ אויף „טויזנטע“...
„דאַרף מען טרויערן“ אויף „דאַרפֿט איר“...; דאָס „גיין צו הויז“ אויף
„אין מיין הויז“ אד״גל. אין דער צווייטער סטראָפֿע האָט ער פֿאַרביטן
די שורות:

מיט אייער מיטלייד, וואָס קומט צו שפעט,
ווי אַ דאָקטער צום טויטנס בעט. —

אויף

מיט אייער מיטלייד און טרערן
אין מיין גראַב [קבר] וועל איך רוען זאָ גערן!

די דריטע סטראָפֿע ביי עֵדֶלְשְׁטַטן מאַכט צוערשט פֿאַלגנדיקע
פֿאַרוואַרפֿן זיינע פֿריינט: „איר האָט מיר אין לעבן, איך דענק, גענוג קאַלטע
שטיינער געשענקט“; צולעצט האָט עס עֵדֶלְשְׁטַט געענדערט אַזוי:
„מיט די הענט אויף מיין הערצן לאָזט מיך רוען פֿון טויזנטע שמערצן“.
אין דער 4טער סטראָפֿע האָט ער די שורות „מיך באַפֿרייט דער טויט,

אבער איר וועט זיך מאַטערן נאָך אַן אַ שיר, פֿאַרביטן אויף „איך —
וואָס בלייבט אויף דער וועלט שלעפּן קייטן, זיך בוקן פֿיר געלט“. די
5טע סטראָפּע און די ערשטע העלפֿט פֿון דער 6טער האָט עדעלשטאַט אין
אין וואַריאַנט אַזוי געשריבן:

דער טויט וועט מיך מאַכן פֿריי!
קיין פֿאַלשקייט — קיין טיראַניי
וועט ניט רייסן מיין ברוסט מיט נוואַלד,
מיין הערץ וועט זיין רואיק און קאַלט.
מיך וועלן ניט פּלאַגן קיין שמערצן,
קיין גיפֿט וועט ניט זיין אין מיין הערצן.

ער האָט עס ניט איין מאָל געענדערט ביזן דרוקן. צוערשט האָט
ער עס איבערגעמאַכט אין די פֿאַלגנדיקע צוויי וואַריאַנטן:

1

פֿאַר מיר איז ניטאָ מער קיין ליידן,
אין זאַרג [טרונע] וועל איך אַלעס פֿאַרמיידן,
ווי אַ שטיין אין שטילן וואַלד
וועל איך ליבן רואיק און קאַלט.

2

פֿאַר מיר איז ניטאָ מער קיין ליידן,
אַלע שמערצן וועל איך פֿאַרמיידן.
דאָרט אין מיין עוויגן היים,
פֿון קאַלטן איינפֿאַכן ליים.

די לעצטע צוויי שורות האָט עדעלשטאַט נאָכדעם ווידער געענדערט:

קיין פֿאַלשקייט, קיין טרערן, קיין נויט
ווייס דער מענטש ניט אין טעמפל פֿון טויט!

די צווייטע העלפֿט פֿון דער 7טער סטראָפּע האָט עדעלשטאַט אין אַנ-
הויב פֿאַרענדיקט אויף אַט די צוויי אופֿנים:

1

דאָס לעבן איז אַ ביטערער טרוים,
ניט קלאַנט, מיר איז גוט אין מיין היים!

2

דאָרט גיט ניט [איז ניטאָ] קיין אַרעם, קיין רייך,
ניט קלאַנט, מיר איז בעסער ווי אייך!

עדעלשטאט האט אויך עטלעכע מאל געענדערט דעם נאָמען פֿון דעם דאָזיקן ליד. ער האָט עס פֿריער געהאַט אָנגערופֿן "A Farewell" (אַ זיי־געזונט) און „צו מיינע פֿריינט". אין דריי וואַריאַנטן גיט ער אָן, אַז דאָס ליד איז „פֿריי באַאַרבעט".¹⁸⁰

פֿאַרגלייכט מען עדעלשטאַטס פֿריי־באַאַרבעטע ליד פֿון אַלבערט פֿאַרסאַנס מיט דעם בייגעלייגטן ענגלישן אַריגינאַל,¹⁸¹ זעט מען, אַז עדעל־שטאַט נעמט פֿון פֿאַרסאַנס ליד בלויז דעם הויפט־געזאַנק: מען זאָל ניט קומען אויף זיין קבר „טרויערן און שטערן זיין רו"; פֿאַר אים זיינען ניטאַ מער קיין לידן; און ער גייט רואיק צו זיין היים. וויטער איז אַלץ עדעלשטאַטס. אַנשטאַט פֿאַרסאַנס בילד פֿון אַ פֿאַראַדנער לוויה מיט אַ לאַנגן צוג קאַרעטן און מיט אַ פֿאַרפּוצטער טרונע, מאַלט אויס עדעל־שטאַט „קאַלטע מצבה־שטיינער"; פֿון פֿאַרסאַנס איין שורה: „באַליידיקט ניט מיין שטויב מיט אייער מיטלייד" ווערט ביי עדעלשטאַטן אַ גאַנצע סטראַפֿע, וואו ער רעדט וועגן „ביליקן לויב" ... „מיטלייד און טרערן"; און מאַכט דעם אויספֿיר, אַז אין זיין גרוב וועט ער שלאָפֿן „אַזוי גערן" ... דאָרט, וואו פֿאַרסאַנס רעדט וועגן די, וואָס זיינען איבערגעבליבן צו לידן „אויף אַט דעם וויסטן ברעג", גיט עדעלשטאַט צו אַ קאָנקרעט בילד: „שלעפּן קייטן, זיך בוקן צום געלט" ... די לעצטע צוויי סטראַפֿעס פֿון עדעלשטאַטס ליד זיינען אינגאַנצן זיינע אייגענע: דער קבר איז פֿאַר אים אַ „שטידער געצעלט", וואו ער וועט שטיל ליגן, און די „מוטער־נאַטור" וועט אים „וויגן", ביז „דער פֿרייהייטס הייליקע סטרונע" וועט אים „אויפֿוועקן" אין זיין „טרונע" ...:

קומט ניט אויף מיין קבר צו טרויערן,
קרעכצן, זיפֿצן און באַרויערן;
ווען איך מאַך מיינע אויגן צו,
שטערט ניט מיין רו!

באַליידיקט ניט מיין שטויב
מיט אייער ביליקן לויב,
מיט אייער מיטלייד און טרערן —
אין מיין גרוב וועל איך שלאָפֿן אַזוי גערן!

דריקט ניט מיינע ביינער,
מיט די קאַלטע מצבה־שטיינער;
מיט די הענט אויף מיין הערצן
לאָזט מיך רוען פֿון טויזנדע שמערצן!

ניט איבער מיר דארפֿט איר טרויערן,
 ניט מיך — אייך דארף מען באדויערן,
 אייך, וואָס בלייבן אויף דער וועלט
 שלעפֿן קייטן, זיך בוקן צום געלט.

פֿאַר מיר איז ניטאָ מער קיין לידן,
 אין מיין גרוב וועל איך אַלעס פֿאַרמיידן,
 קיין וואונד, קיין קייט, קיין טרער
 וועט מיין האַרץ ניט פֿאַרבלוטן מער.

איר, וואָס ציטערט מיט יעדן אבר,
 ווען איר זעט פֿאַר זיך דעם קבר,
 ווי קלענגלעך איר קוקט דאָ מיר אויס,
 זעט ווי רואיק איך גיי אין מיין הויז.

דעם טויטס שטילער געצעלט
 איז פֿרייער ווי אייער וועלט,
 וואו גליק איז איצט אַ טרוים,
 וואָס טרעפֿט זיך זעלטן קוים.

שטיל וועל איך אין קבר ליגן,
 די מוטער־נאַטור וועט מיך ווינגן,
 ביז דער פֿרייהייטס הייליקע סטרונע
 וועט מיך אויפֿוועקן אין מיין טרונע.

"Come not to my grave with your mournings,
 With your lamentations and tears,
 With your sad forebodings and fears!
 When my lips are dumb
 Do not thus come.

Bring no long train of carriages.
 No hearse crowned with waving plumes,
 Which the gaunt glory of death illumines;
 But with my hands on my breast
 Let me rest.

Insult not my dust with your pity,
 Ye who're left on this desolate shore
 Still to suffer and lose and deplore.
 'Tis I should, as I do,
 Pity you.

For me no more are the hardships,
The bitterness, heartaches, and strife,
The sadness and sorrow of life,
But the glory divine —
This is mine.

Poor creatures ! Afraid of the darkness,
Who groan at the anguish to come !
How silent I go to my home !
Cease your sorrowfull bell —
I am well."

די מיינונג, אז עדעלשטאט האט זיינע לידער ניט פאלירט און „ניט געשליפן“, איז, אזוי ארום, ניט ריכטיק, אמת, פאעזיע, ווי פראזע, זיינען פאר עדעלשטאטן בדיוו וואפן אין קאמף.¹⁸⁸ ער באנוצט דעריבער די זעלביקע טעמעס סיי אין זיינע ארטיקלען, סיי אין זיינע לידער. ער האט אבער געהאלטן פאר וויכטיק צו שארפן זיין געווער און צו מאכן עס וואס ווירקזאמער. דאס איז עדעלשטאטן טאקע געלונגען. וואס ווייטער, איז זיין ליד געווארן קרעפטיקער און האט צולעצט ווירקלעך געקלונגען ווי א „קריגס-טראמפייט“. עדעלשטאט אליין האט פיל געהאלטן פון זיין פאעזיע, ער לאזט קיינמאל ניט דורך די געלעגנהייט אונטערצושטרייכן, אז ער איז א דיכטער. דערביי אבער באמערקט ער, אז ער איז א דיכטער און סאציאליסט. סתם זינגען אין דער וועלט אריין האט אים דחלוטין ניט אינטערעסירט. אין זיין ליד „צוויי מאלער“ שטעלט ער פאר, ווי ביידע מאדן דעם יאמערטאל, — נאר איין מאדער באנוצט אלס פארב „זיין בלוט אדיין“, איז דעריבער זיין ליד „הייליק-שיין“; דער צווייטער מאלט מיט „געמאכטע פארבן“, עקט זיין בילד „פראסט צום שטארבן“. אין אן אנדערן ענלעכן ליד, „צוויי דיכטער“, מאלט אויס עדעלשטאט איינעם ווי דעם „זיסן“, דעם „דיכטער“, וואס האט פיל האניק, ווייניק גאל, און דעם צווייטן, — ווי דעם, „וואס האט זיין הארץ די אונטערדריקטע אפגעגעבן“ (זע אנהויב קאפיטל 18):

זיין יעדעס ליד, זיין יעדע שורה
איז פול מיט גיפט פאר טיראניי;
ער ווארפט די שווינדלער גלייך אין צורה
דער ווארהייטס קאכעדיקע בליי.

אין זיין ליד — דערקלערט עדעלשטאט — „רוישט א טייך פון מענטש-
דעכע טרערן, צעמישט מיט דעם דיכטערס בלוט“; זיין ליד, זאגט ער,

איז געבוירן פֿון „הייליקן פֿייער“, „זיין מוזע וועקט“ און „רופֿט מיט אַ קריגס־טראַמפֿייט“; זיינע פֿרייע לידער זיינען „דונערן און בליצן“; ער קאָן אי „גיסן טרערן“, אי „ליבן“. אין אַט דער טרויעריקער קעגנ־וואַרט איז ער אַ „טרערן־פּאַעט“ און שרייבט מיט „הייסע טרערן“ — אין דער צוקונפֿט אָבער וועט ער זינגען „ליבע“ און „פֿרילינג־לידער“.¹⁸⁸ דוד עדעשטאַט איז ניט מאַנאַטאַן. ער ווייסט די קונסט, ווי אַזוי אויסצודריקן דעם זעלביקן אינהאַלט אין פֿאַרשיידענע פֿאַרמען. אין זיינע ערשטע לידער איז די אייזערנע קייט דער סימבאָל פֿון שקלאַפֿעריי. אין זיינע שפעטערדיקע לידער שמידט איבער עדעלשטאַט זיין אייזערנע קייט אין אַ סימבאָל פֿון פֿרייהייט. זיין „אַלטער שמיד“ יצט אויף אַן אינדזל און „אַרבעט און שמידט אַן אייזערנע קייט פֿאַר דעם גאַט מאַמאַן“ און „פֿאַר יעדן טיראַן. וואָס זיגט צעשפּרייט אויף זיין בלוטיקן טראַן“. דער שמיד שווערט, אַז זיין „אייזערנער האַמער“ וועט צעשטערן די „גאַלדענע קרוין“. אַן אַנדער עדעלשטאַטישער סימבאָל איז שטורעם. אין זיינע ערשטע לידער איז דער שטורעם דער סימבאָל פֿון סאַציאַלער רעוואָלוציע, וואָס קומט „צעשטערן טיראַנען און טראַנען“. אין זיינע שפעטערדיקע לידער ווערט דער שטורעם ביי אים דער סימבאָל פֿון די שוואַרצע פּוּחות.¹⁸⁹ וואָס זוכן איינצושלינגען דאָס שיפֿל פֿונעם פּראָלעטאַרישן אַוואַנגאַרד:

דאָס שיפֿל לויפֿט צווישן די רוישנדיקע וועלן;
דער שטורעם ווערט שטאַרקער מיט יעדער מינוט;
דער מער [ים] איז נעפֿערלעך. . . דאָך שטאַרקער איז דער זעגל —
ערלעכער שיפֿער, פֿאַרליר ניט דיין מוט.

עדעלשטאַטס סימבאָלן זיינען, מיט גאַר ווייניק אויסנאַמען, אינטער־נאַציאָנאַלע. אַזאַ ביבלישער סימבאָל ווי „יציאת מצרים“, איז ביי עדעלשטאַטן אַ זעלטנהייט און איז, ווי פֿריער שוין דערמאַנט, געווען באַ־איינפֿלוסט פֿון יאָהאַן מאַסטס אַן אַרטיקל מיט דעם זעלביקן נאַמען. זיינע לידער זיינען דערפֿאַר געווען לייכט־פֿאַרשטענדלעך פֿאַר ברייטע מאַסן. אַ ריי לידער עדעלשטאַטס זיינען געוויס ניט מער ווי פּראָזע אין פֿערזן. די איינפֿאַכקייט און האַרציקייט, מיט וועלכע זיי זיינען געשריבן, הויבט זיי אָבער אויף איבער דער אַלטעגלעכקייט.

*

אין זיין דיכטונג רופֿט אַן עדעלשטאַט די אַרבעטערשאַפֿט מערסטנס מיט די נעמען „שקלאַפֿן“, „קנעכט“ אָדער „פֿאַלק“. אין 130 לידער ווערט די אַרבעטערשאַפֿט אַנגערופֿן 113 מאַל מיט די עפֿיטעטן „שקלאַף“ און

„קנעכט“, 73 מאָל — „פֿאַלק“, 65 מאָל — „אַרבעטער“ און „פּראָלעטאַ-
 ריער“, 52 מאָל — „ברידער“ און 11 מאָל — „שוועסטער“. אין 13 דער-
 ציילונגען און בילדער רופֿט ער אָן די אַרבעטערשאַפֿט 33 מאָל „שקלאַף“
 אָדער „קנעכט“, 10 מאָל — „פֿאַלק“, צו 2 מאָל — „ברידער און שוועס-
 טער“ אין 17 מאָל „אַרבעטער“ און „פּראָלעטאַריער“ (אין זיין פּובלי-
 ציסטיק באַניצט זיך עדעלשטאַט ווייניק מיטן נאָמען „פֿאַלק“ אָדער
 אַפֿילו „אַרבעטער-פֿאַלק“. דאָרט רעדט ער געוויינלעך וועגן „אַרבעטער“
 און „פּראָלעטאַריער“, אַמאָל אויך „אַרבעטער-פּראָלעטאַריאַט“, אָדער אַפֿילו
 „אַרבעטער-קלאַס“, כאַטש ער קאַרגט זיי דאָרט אויך ניט די עפֿיטעטן
 „שקלאַף“ און „קנעכט“).

„פֿאַלק“, ווי אַ סינאָנים פֿון אַרבעטערשאַפֿט, איז אין יענער צייט
 באַנוצט געוואָרן אויך פֿון מאָריס ווינטשעווסקיין און פֿון מאָריס ראָזענ-
 פֿעלדן. אַן אַרבעטער־דיכטער האָט דעמאָלט געהייסן אַ „פֿאַלק־פּאַעט“.
 און אזוי רופֿט אויך אָן די „פֿאַש“ דוד עדעלשטאַטן. נאָר באַזונדערס האָבן
 זיך מיטן וואָרט „פֿאַלק“ באַנוצט די אַנאַרכיסטן. ביי זיי האָט יעדע
 אַרבעטער־פּאַרזאַמלונג געהייסן „פֿאַלק־פּאַרזאַמלונג“; יעדער באַשלוס פֿון
 אַ פּאַרזאַמלונג האָט געהייסן „פֿאַלק־באַשלוס“.¹⁰⁰ דאָס יידישע פֿאַלק, ווי
 אַ נאַציאָנאַליטעט, רופֿט אָן עדעלשטאַט „יידישעס פּובליקום“. דעם
 קאַפיטאַליסטישן קלאַס באַצייכנט עדעלשטאַט מיט די טערמינען „רייכע
 קלאַסע“, „הערשנדע קלאַסע“, אָדער „בירגער“. אַפֿטער אָבער באַטיטלט ער
 די בורזשאַוואַיע מיט די עפֿיטעטן: „קאַפיטאַליסטישע באַנדע“, „קאַפי-
 טאַליסטישע בעסטיע“, „קאַפיטאַליסטישער טיראַן“ אד־גל (זע סוף קאַ-
 פיטל 11). אַנשטאַט קלאַסנקאַמף, באַניצט עדעלשטאַט געוויינלעך די
 ווערטער „פּרייהייטס־קריג“, „צייט פֿון קריג“, „סאַציאַלע שלאַכט־פֿעלד“
 אַאָז״ו.¹⁰¹

מיט אַ באַזונדערן פּאַטאָס רעדט עדעלשטאַט אין זיינע לידער וועגן
 דער רויטער פֿאַן — „רויט פֿון מאָרטירער־בלוט“. זי איז פֿאַר אים אַ
 הייליקע, אַ שטאַלצע, אַ פֿרייע, אַן אומבאַזיגבאַרע. ער ווערט ניט מיד
 צו רופֿן די אַרבעטער זיך צו פּאַרזאַמען און צו קעמפֿן „אונטער דער
 רויטער פֿאַן“ און זי האַלטן „זונען־הויך“.¹⁰²

21

פראזע-שריפטן

אין די לעצטע פֿיר חדשים, איידער עדעלשטאט אין געוואָרן גע-
פֿערלעך קראַנק, האָט ער אָנגעהויבן שרייבן דערציילונגען און בילדער,
וועלכע האָבן זיך דערוואַרבן אַ באַדייטנדיקע פּאָפּולערקייט.
פונקט ווי אין זיינע לידער, אַזוי האָט עדעלשטאט אויך אין זיינע
דערציילונגען זעלטן געמאַלן רעאַלע בילדער פֿון לעבן. ער האָט ניט
געשריבן קיין שאַפֿ-דערציילונגען, ווי מאַריס ווינטשעווסקי. מיטן אויסנאַם פֿון
בילדער פֿון קאַמף, ווי שפּעטער מאַריס ווינטשעווסקי. מיטן אויסנאַם פֿון
„וועראַ“ (אַ דערציילונג אויס דעם לעבן) און „זווישן ניו-יאָרקער ראַ-
דיקאַלן“ (אַ שאַטן-בילד פֿון דעם אַגיטאַציאָנס-לעבן אין ניו-יאָרק),
זיינען עדעלשטאטס אַלע דערציילונגען און בילדער אויסגעטראַכטע סכּע-
מעס, צו באַווייזן דעם עלנט פֿון די אַרבעטער-מאַסן. זיינע פּערסאָנאַלע
זיינען אַבער ניט כאַראַקטעריסטיש און ניט טיפּיש פֿאַרן אַרבעטער-קלאַס.
נאָר פֿאַרן קליינבירגער. זיינע העלדן ווייסן ניט פֿון קיין אַרבעטער-באַ-
וועגונג, פֿון קיין קלאַסנאַמף; זיי גייען אונטער אין עלנט, אָדער זיי פֿאַר-
נעמען זיך טעראַריסטיש מיט פּערזענלעכער נקמה, אָדער באַגייען זעלבסט-
מאָרד. די מערהייט דערציילונגען און בילדער עדעלשטאטס זיינען דעריי-
בער קליינבירגער־ראַדיקאַלע שאַפֿונגען, ניט געקוקט אויף דעם,
וואָס זיי דריקן אויס טיפֿן האָס צו די עקספּלואַטאַטאָרס און סענטימענטאַלע
דיבשאַפֿט צו דער אַרבעטערשאַפֿט. ס'פֿילט זיך אויך אין זיי דער איינפֿלוס
פֿון די דעמאָלט פּאָפּולערע סענטימענטאַלע ראַמאַנען פֿון דער ענגלישער
שרייבערין אוואַידאַ, בֿערט פֿון איר ראַמאַן „פּאַסקאַרעל“, וואָס האָט עדעל-
שטאטן שטאַרק באַוויקט.¹⁰⁶ אינגאַנצן פֿריי פֿון אַט דעם איינפֿלוס זיינען
ביי עדעלשטאטן בלויו אייניקע רעאַליסטיש-סאַטירישע דערציילונגען און
בילדער. די דאָזיקע שאַפֿונגען זיינען אויך באַלויכטן מיט הומאָר, און עס
פֿילן זיך אין זיי, פונקט ווי אין ווינטשעווסקיס פֿעלעטאַנען, פֿיכטיקע
פּערספּעקטיוון.

ווי שוין געזאָגט, האָט עדעלשטאט דעם מאַטעריאַל פֿאַר אַלע זיינע
סענטימענטאַלע און וויינענדיקע דערציילונגען און בילדער ניט גענומען
דירעקט פֿונעם לעבן. ער האָט זיך געשטיצט אויף דעם, וואָס מען האָט

אים דערציילט, אדער וואָס ער האָט געלייענט. אזוי איז זיין ערשטע דער-
ציילונג „ווער איז שולדיק?“ („פֿאַ“ש“, 8טן מאַי 1891), פונקט ווי זיין ליד
„דער קינדער-מערדער“ („אַן אַריגינעלעס בילד פֿון לעבן“ — „מאַרגנ-
שטערן“, 23טן מאַי 1890), וואָס איז צענדליקער יאָרן אונטערן נאָמען
„דאָקטאָר גראַן“ געווען פּאָפּולער אַלס דעקלאַמאַציע ביי די אַרבעטנדיקע
יידישע מאַסן פֿון אַמעריקע און ענגלאַנד, געווען באַגרינדעט אויף די פֿאַקטן,
וואָס זיין פֿריינדיק, די קראַנקן-שוועסטער אַניטאַ וואַלפֿסאָן האָט אים דער-
ציילט.¹⁰³ סיי דאָס ליד און סיי די דערציילונגען שילדערן די שרעק פֿון
אַרעמען מענטשן פֿאַר דער געבורט פֿון אַ קינד, וואָס ער איז ניט אימשטאַנד
צו דערנערן, פֿון דעם זעלביקן קוואַל האָט עדעלשטאַט אויך גענומען דעם
שטאַף פֿאַר זיין דערציילונג „געלט און לעבן“, וואו ער שילדערט די
נקמה פֿון אַ מאַן פֿאַר דעם טויט פֿון זיין יונגער פֿרוי, וועלכע איז
געשטאַרבן איבער דעם, וואָס זי האָט ניט געקראַגן קיין מעדיצינישע הילף
פֿון אומבאַרעמהערציקע דאָקטוירים.

דער ראַמאַנטישער כאַראַקטער פֿון עדעלשטאַטס פּראָזע-דיכטונג איז
באַזונדערס בולט אין זיין פּאָפּולערער דערציילונג „די באַמערקע“ (אַרומ-
שלעפּערקע), וואָס איז אויך איבערגעזעצט געוואָרן אין ענגליש. אַן ענלעך
בילד איז געווען פֿאַרעפֿנטלעכט אין אַלבערט פּאַרסאָנס אַנאַרכיסטישן
וואַכנבלאַט „אַלאָרם“ פֿונעם 13טן יוני 1885, וועלכס עדעלשטאַט פֿלעגט
לייענען. דאָס איז געווען אַ פֿאַרצייכענונג פֿון May Huntley (מיי האַנטלי)
מיטן נאָמען Mary Smith, One Story From Many—The Trials
and Hardships of a Working Girl („מערי סמיט, איין געשיכטע פֿון
אַ סך — נסיונות און פּלאַגענישן פֿון אַן אַרבעט-מיידל“), וואו עס
ווערט געשילדערט אַ בילד פֿון אַ געריכט-הויז אין שיקאַגאָ: אַ מיידל
ווערט אַנגעקלאַגט פֿאַר „שיכרות און אויסגעזאַסנקייט“. אַ פּאַליציאַנט
דערציילט, אַז ער האָט זי געטראַפֿן אין גאַס נאָך האַלבער נאַכט, לאַכנדיק,
זינגענדיק און וויינענדיק צוגלייך, און זי האָט זיך אָפּגעזאָגט צו גיין
אַהיים. דאָס מיידל ענטפֿערט: „כּהאַב ניט געהאַט וואו צו גיין, כּ׳בין
געווען הונגעריק און אויסער זיך פֿאַר צרות“. דער ריכטער פֿאַראור-
טיילט זי אויף 30 טעג געפֿענגעניש. די אויסגעמוטשעטע פֿרוי פֿאַלט
אַנידער און ווערט אָפּגעפֿירט אין שפיטאַל. די שרייבערין דערציילט
דאָן, אַז די „אַרומשלעפּערקע“ מערי סמיט, איז אַמאָל געווען דאָס גע-
ליבטע קינד פֿון אַ קליינישטאַטישער אַרבעטער-פּאַמיליע, ווען דער פֿאַטער,
אַ מעכאַניק, פֿאַרפֿירט זיין אַרבעט, אין צייט פֿון קריזיס, און אין שטוב
ליידט מען גויט, קומט מערי זוכן אַרבעט אין שיקאַגאָ. זי ווערט אַ

אויבן : דוד עדעלשטאט ; אונטן, פון לינקס : אַניוטאַ וואַלפּסאַן און אַן אומבאַקאַנטע פֿרוי

קנאפֿ־לעכער־אויסנייערין (עדעלשטאטס פֿאך) אין אַ העמדער־פֿאַבריק. זי קריגט 50 סענט פֿאַר אויסנייען קנאפֿ־לעכער אין אַ טוך העמדער (אין יעדן העמד דאַרף מען אויסנייען אַכט קנאפֿ־לעכער און אַריינייען דריי העקלעך „וויבעלעך“ און פֿיר קנעפלעך). אַרבעטנדיק אָן אויפֿהער פֿון זיבן אַזייגער אינדערפֿרי ביז צען ביינאַכט, פֿלעגט מערי פֿאַרטיק מאַכן אַ טוך העמדער אַ טאַג. זי וואוינט צוזאַמען מיט נאָך אַ מיידל אין אַ צוויי־דאַלערדיקן צימער און גיט אויס עפעס מער ווי אַ דאַלער אויף איר עסן (ברויט מיט טיי); דאָס איבעריקע שיקט זי אַהיים, צו העלפֿן איר נויט־ליידניקער פֿאַמיליע. ווען דער פֿאַבריקאַנט שניידט נאָך אַרונטער אַט די קליינע שכירות, נוצט אויס דער פֿאַרמאַן (אויפֿזעער) די פֿאַר־צווייפֿלטע פֿאַגע פֿון דעם שיינעם אַרבעטער־מיידל און צווינגט זי צו פֿאַרקויפֿן אים איר לייב. דער סוף איז „שיכרות און אויסגעלאַסנקייט“.

עדעלשטאטס „אַרומשלעפֿערקע“ עלאַ איז ניט געוועזן קיין אַרבעטער־מיידל, נאָר אַ פֿאַרקויפֿערין אין אַ גרויס געשעפֿט. עדעלשטאט מאַכט מיט שיינע פֿאַרבן איר קינד־הייט און יוגנט, ער דערמאַנט אָבער ניט די באַ־דינגונגען, ביי וועלכע זי אַרבעט און וואָס פֿאַראַ שכירות זי קריגט. דאָך איז קלאַר, אַז זי פֿאַרדינט גענוג פֿאַר זיך און פֿאַר איר מוטער דער אלמנה, מיט וועמען זי וואוינט צוזאַמען. נאָר איר שיינקייט, וואָס „ציט צו אַ סך קונים“ פֿאַר איר באַלעבאַס, ציט אויך צו די אויפֿמערקזאַמקייט פֿון דעם עלטסטן קאַמי. ווען זי גיט נאָך זיין וואונטש, מאַכט ער אויף איר אַ בלבל אין גנבה. זי ווערט פֿאַראורטיילט צו אַ האַלב יאָר טורמע. ווען זי זיצט אָפּ איר טערמיין, איז די מוטער „פֿאַר צרות קראַנק און האַלב־וואַנזיניק“. עלאַ קריגט ניט קיין אַרבעט, אַ רייכער יונגערמאַן נעמט זיך פֿאַר איר אָן... „איר איינציקער פֿריינט און רעטער“ פֿאַרבייט זי אָבער נאָך אַ געוויסער צייט אויף אַן אַנדערער, און פֿאַזט זי איבער „אַרעם מיט אַ קינד אויף די הענט“... די נויט צווינגט זי צו „האַנדלען מיט איר שיינקייט“. און פֿדי צו „פֿאַרטויבן אין זיך די גיפֿטיקע שטימע פֿון איר קראַנקן געוויסן, האָט זי אָנגעהויבן טרינקען“. דער סוף איז — אין „אין יאָר איז זי געוואָרן אַלט און גרוי“, אַן אַרומשלעפֿערקע, וואָס „פֿאַרשמירטע האַלב־נאַקעטע קינדער שלעפֿן זי פֿאַר אירע צעריסענע קליידער און וואַרפֿן אין איר שמוץ און שטיינער“.

פֿאַרגלייכט מען די „שיכורע און אויסגעלאַסענע“ מערי סמיט פֿון דער סקיצע אין „אַדאַרם“ מיט עדעלשטאטס „באַמערקע“ עלאַ, אַזוי זעט מען אין דער ערשטער אַ רעאַלן טיפּ, געשילדערט אין די כאַראַקטע־ריסטישע פֿאַרהעלטענישן פֿון דער קאַפיטאַליסטישער גרויסשטאַט, בעת

די צווייטע איז אַ ראַמאַנטישע פֿיגור, אַפּגעריסן פֿון צייט און אָרט. ניט געקוקט אָבער אויף דער ניט־רעאַלקייט פֿון עדעלשטאַטס פּערסאָנאַזשן (זיינע אַנדערע פֿרויען־געשטאַלטן, אַ חוץ וועראָן, זיינען נאָך ווייניקער רעאַל פֿון זיין „באַמערקע“), מאַכן זיינע דערציילונגען און בילדער אַ טיפֿן איינדרוק מיט זייערע פֿאַרשיידנאַרטיקע שפּאַנענדיקע סוזשעטן און מיט דער אויפֿריכטיקער סימפּאַטיע צו אַזע דערנידעריקטע און פֿיינדדיקע פֿון דער קאַפיטאַליסטישער געזעלשאַפֿט. דער טויף דערציילונגען און בילדער, וואָס עדעלשטאַט (ניט האַבנדיק פֿאַר זיך קיין שום מוסטער פֿון אַ ייִדישער פּראָזע־פֿיטעראַטור אין אַמעריקע) האָט אָנגעשריבן אין פֿאַר־לויף פֿון עטלעכע חדשים (בעת ער איז נאָך דערצו געווען שטאַרק באַ־שעפֿטיקט אַלס רעדאַקטאָר און פּאַרטיי־טוער און האָט אין דער זעלביקער צייט פֿאַרפֿאַסט אַ היפשע צאָל לידער און פּובליציסטישע אַרטיקלען) — לאַזט ניט איבער קיין צווייפֿל, אַז ער האָט פֿאַרמאַגט די פֿיאיִקייטן פֿון אַ פּראָדוקטיוון דערציילער און וואָרט זיך געקאַנט אַנטוויקלען אין אַ באַדייטנדיקן פּראָזאַאיִקער.

*

איבער אַ דריטל פֿון דוד עדעלשטאַטס פֿופֿצן פּראָזע־שריפֿטן פֿאַר־נעמען זיך מיט זיינע אייגענע איבערלעבונגען: „וועראַ“ שילדערט זיין יוגנט אין קאַלוגע, „צווישן ניו־יאָרקער ראַדיקאַלן“ — זיין אַנטווישונג פֿון ניו־יאָרק; „דער ערשטער שטראַל“ — זיין ערשטן אַרויסטריט ווי אַ ייִדישער אַרבעטער־דיכטער; „אַ רעדאַקטאָרס חלום“ און „מוזיק“ — זיינע איבערלעבונגען אַלס רעדאַקטאָר פֿון „פֿאַ־ש“, איידער ער ווערט קראַנק; „אַ בריוו פֿון אַ זעלבסטמערדער“, געשריבן אינעם שאַטן פֿון טויט אין דענווער.

אין שאַטן פֿון טויט רעווידירט עדעלשטאַט (רעדנדיק פֿאַרן זעלבסט־מערדער) זיין פֿריערדיקע ראַמאַנטיק. ער דערקלערט זיך פֿאַר „אַ גאַנץ אַנדער מענטש“, ווי פֿריער. „אַמאַל האָט ער זיך געבוקט פֿאַר דער נאַ־טור, ווי פֿאַר אַ הייליקער געטין“; נאָר „איצט“ קוקט ער אויף איר, ווי אויף אַן „אַלטע אויסגעפּוצטע קאַקעטקע“, „ווי אויף אַ גלענצנדער פּראַסטיטוטקע, וועלכע גיט זיך אָפּ בלויז דעם רייכן“ —

ווער געניסט די שיינהייט פֿון דער נאַטור? ווער קוויקט זיך מיט איר וויין? ווער איז גליקלעך אויף איר בלומענברוסט? דער רייכער, דער, וואָס קאָן באַצאָלן. דעם אַרעמאָן, דעם עלנטן, צערייצט זי נאָר מיט אירע שיינהייטן.

נאך באַלד כאַפּט זיך עדעלשטאט, אָז ער רעדט נאָך אַלץ וועגן דער נאַטור ווי אַמאָל, — „אַקוראַט, ווי זי וואָלט געקאָנט פֿילן, דענקען“. ער האָט זיך, זאָגט ער, „אַזוי פֿיל אַנגעלעזן און אַנגעהערט פֿון דער היי-ליקער 'מוטער נאַטור', אָז ער האָט „זי תמיד באַטראַכט פֿאַר עטוואָס מענטשלעכעס, פֿילענדעס“, אָבער —

הייליקע מוטער-נאַטור! ניין! אַ מוטער וואָלט ניט געשיינט אַזוי פֿריילעך און פּרעכטיק מיט טויזנטע שטערן, וואָלט זיך ניט אויסגע-פּוצט אין אַ בלויען בלומען-קלייד, ווען איר קינד געזענגט זיך דאָס לעצטע מאָל מיט איר! — — — יאָ, אויב די נאַטור איז אונדזער מוטער, איז דאָס אַ מוטער, וועלכע ברענגט אום אירע בעסטע קינדער, די, וועלכע האָבן נאָך אַ געוויסן, וועלכע טראָגן נאָך אין האַרצן אַ פֿונק פֿון מענטשן-ליבע און גערעכטיקייט; זי ברענגט זיי אום מיט אַ שטאַלצן שמיכל אויף איר הימלשן געזיכט און באַגלייט זיי צום קבר מיט פֿויגלגעזאַנג און זונען-שטראַלן! (זע קאַפיטל 20).

עדעלשטאט אַנאַליזירט אויך זיין ליבע צו פֿרויען, און ער קומט צום אויספֿיר, אָז ער האָט, אייגנטלעך, קיינמאָל ניט געליבט קיין פֿרוי, נאָר „געטרוימט פֿון ראַמאַנטישער ריטערלעכער ליבע“. ער האָט זיך „פֿאַר-געשטעלט די פֿרוי אַלס באַצויבערנדן אידעאַל, אַלס די ריינסטע פּערל פֿון שיינהייט, צערטלעכקייט, הומאַניטעט“. ווען ער איז אָבער מיט זיי נענטער באַקאַנט געוואָרן, האָט ער אין זיי ניט געפֿונען קיין אידעאַל. זיי, זאָגט ער, „האַט מער אינטערעסירט צו וויסן, וויפֿל איך „פֿאַרדין, איידער צו וועלכער אידיע איך דיין...“

22

אין רענווער, קאָלאָראַדאָ

אין האַרבסט 1891 פֿילט זיך שוין אין דער „פֿאַ"ש", אָז עפעס איז ניט גלאַט מיט איר רעדאַקטאָר דוד עדעלשטאט. סוף סעפטעמבער הערט ער אויף שרייבן אַרטיקלען.¹⁰³ באַלד הערן אויך אויף זיך דרוקן נייע לידער פֿון זיין פֿעדער.¹⁰⁴ אַנשטאָט דעם, דרוקט איבער די „פֿאַ"ש" — אויפֿן פֿאַר-לאַנג פֿון פּובליקום — עדעלשטאטס אַן אַלט ליד „דער שניידער“ (״וואָר-הייט״, 5טן אַפּריל 1889). זי הויבט אויך אַן איבערדרוקן לידער און פּראָזע פֿון מאַריס ווינטשעווסקי (״אַ וואונטש״, „צום אַרבעטער“ און „צעשלאָגענע

געדאנקען פֿון אַ משוגענעם פֿילאָזאָף — איבערגעדרוקט פֿון דער סאַציאַ-
ליסטישער „פֿרייע וועלט“. דעם 23טן אָקטאָבער דערשיינט אין דער
„פֿאַש“ אַ הילף־רוף פֿאַר דוד עדעלשטאַט, אונטערגעשריבן פֿון י. קאַפּע-
לאָוון. אין אַט דעם הילף־רוף ווערט אָנגעוויזן, אַז „דוד עדעלשטאַט האָט
אַפּגעגעבן אַלץ — צייט, מי, געזונט און לעבן פֿאַר די אונטערדריקטע
אַרבעטער־מאַסן, יעצט ליגט דיזער לייב שווער פֿאַרוואַנדעט. ער איז
געבליבן יעצט ליגן שוואַך, מאַכטלאָז, אינגאַנצן צעבראַכן. ליגן און וואַרטן
ביז די טרויעריקע ענדע וועט קומען“.

עדעלשטאַטס פֿריינט דערוויסן זיך וועגן זיין געפֿערלעכען צושטאַנד
דורך אַ צופֿאַל. יאהאַן מאַסט איז אין 1891 געזעסן אין דער באַוואַוסטער
אינדזל־טורמע אויף „בדעקוועלס איילאַנד“. אין האַרבסט פֿון זעלבליקן
יאָר איז עדעלשטאַט געפֿאַרן אַהין, אים באַזוכן. פֿאַרנדיק מיט דער אָפּע-
נער שיף אין אַ נאַסן, ווינטיקן טאַג, האָט זיך עדעלשטאַט שטאַרק צו-
געקילט און געמוזט אָפּגעשיקט ווערן אין אַ שפיטאַל. ביי אַט דער גע-
לעגנהייט איז פֿעסטגעשטעלט געוואָרן, אַז ער איז קראַנק אויף טובער-
קולאָז. זיינער אַ חבר, אַ רודאַש, פֿירט אים אָפּ אַהיים קיין סינסינעטי.¹⁰⁰
גלייכצייטיק הויבן אָן זיינע חברים זאַמלען אַ פֿאַנד אויף צו שיקן אים
קיין דענווער (קאַלאָראַדאָ), וואו דער קלימאַט איז גינסטיק פֿאַר לונגען-
קראַנקע.

אין אַ בריוו פֿון זיין סינסינעטער היים, דאַטירט דעם 27טן אָקטאָבער
1891, שרייבט עדעלשטאַט, אַז אין עטלעכע שעה אַרום פֿאַרט ער אָפּ
קיין דענווער, קאַלאָראַדאָ — „דענקענדיק וועגן מיין שווערער לאַגע,
קומען מיר אויפֿן זינען די לעצטע טרויעריקע ערייגנישן [פֿאַסירונגען]
פֿון מיין לעבן און ליידן. עס שוועבן די געזיכטער פֿון מיינע לאַנג־באַ-
קאַנטע און אומבאַקאַנטע פֿריינט, און איך קען זיך ניט איינהאַלטן אום
ניט צו זאָגן אָן אָפּשייד־וואַרט, וועלכעס רייסט זיך איצט אַרויס פֿון
מיין קראַנקער ברוסט. צו וואָס זאָל איך פֿאַרבאַרגן מיין שוואַכע, סענ-
טימענטאַלע פֿיליכט, קינדערשע נאַטור פֿון אייך, מיינע פֿריינט?“

עדעלשטאַט דריקט אויס זיין אַנערקענונג פֿאַר דער הילף, וואָס עס
ווערט אים געגעבן פֿון די, וואָס האָבן „טויזנטער זאָרגן און שמערצן“ פֿון
זייער „אַטעגלעכן פּראָצעטאַרישן לעבן“. דאָס וועקט אין אים אויף, זאָגט
ער, אויפֿדאַסניי זיין „שטאַלצע מוט“, און ער פֿילט, אַז „די וואַרעמע
האַנט“, וועלכע העלפֿט אים אין זיין איצטיקער נויט, איז „אַ וואַרעמע
ברידערלעכע האַנט, — אַ האַנט, וועלכע איז ניט פֿאַרגיפֿטעט מיט דעם
ביטערן גיפֿט פֿון היינטיקער וואַילטעטיקייט“... ער וויל אויך האַפֿן,

אז די, וואס העלפן, האבן מער אין זינען די „זאך“, צו וועלכער ער האט „טריי געדינט“, ווי זיין „אייגענע פערזאן, וועלכע איז ניט ערגער און ניט בעסער, ווי יעדער איינער פון די ליינדע פראלעטאריער פון דער וועלט“. ער דערציילט אויך, אז ער האט געהערט פון די פארלוימדונגען קעגן אים, — אז ער לעבט אויפן חשבון פון דער באוועגונג און קריגט איצט א „לוסטריזע קיין קאראאדא“... עדעלשטאט ענדיקט זיין בריוו מיט דער האפענונג „זיך אינגיכן צו ערהוילן“ [בעסערן] און ווידער „מיט נייער קראפט און מוט זיך נעמען“ צו זיין „הייליקער ארבעט“, וועלכע איז דער „אינציקער לעבנסגליק אין היינטיקער טרערן-וועלט“.

די געשאפענע הילף-מיטלען זיינען געווען באגרענעצט. עס האבן דערשיינט אויפֿרופֿן נאך אויפֿרופֿן צו די ארבעטער־מאסן, זיי זאלן אויס־פֿילן זייער פֿליכט צו זייער קראנקן „פֿאלק־דיכטער“. ווי קליין ס'איז ניט געווען די סומע, וואס דער אונטערשטיצונג־קאמיטעט האט פֿאר אים גע־זאמלט, האט דאך עדעלשטאט אין דעם איינגעזען ליבע צו אים פֿון די מאסן, וואס אין אזוינע שווערע צייטן שפארן זיי אפֿ פֿון זיך און העלפֿן זייער דיכטער. ער האט אויך געהאט באפֿרידיקונג פֿון דעם, וואס פֿדי צו שאפֿן פֿאר אים הילף־מיטלען, — האט מען געגרייט צום דרוק א זאמל־בוך פֿון זיינע לידער.¹⁰⁰

אין אנהויב נאָוועמבער 1891 קומט אָן דוד עדעלשטאט אין דענווער, צוזאמען מיט זיין טרייער שוועסטער סאַניע, וואס גיט אַכטונג אויף זיין געזונט. ווי נאָר ער אַרדנט זיך איין אין אַן „אַרעם צימער“ מיט אַ „צאַנקנדן לעמפל“, הויבט ער ווידער אָן שרייבן לידער. אין זיין ערשטן ליד „דער 11טער אין דער פֿרעמד“, דריקט ער אויס זיין צער, וואס ער וועט ניט קאָנען בייזיין, ווי אַלע יאָר, ביי דער פֿייערונג פֿון דעם יאַרצייט (11טן נאָוועמבער) פֿון די שיקאַגער מאַרטירערס, נאָר וועט מוין „פֿאַרברענגען“ די „בלוטיקע נאַכט“ אין אַן „אַרעם צימער, פֿאַר דעם צאַנקנדן לעמפל“. ווען ער דערוויסט זיך שפּעטער (דעם 15טן נאָוועמבער), אָז אין דענווער איז פֿאַראַן אַ ראַדיקאַלער ענגלישער עלעמענט, וואס פֿייערט דעם אַנדענק פֿון זיינע באַליבטע פֿרייהייט־העלדן, שרייבט עדעלשטאט וועגן דעם אַ בריוו צו דער „פֿאַש“ (אַן אַנוואַרף צו אַזאַ בריוו געפֿינט זיך צווישן זיינע איבערגעבליבענע מאַנוסקריפטן).

עדעלשטאטס פֿאַמיליע איז געווען צו אַרעם, פֿדי אויסצוהאַלטן אים אין דענווער. זיינע חברים אין ניו־יאָרק האָבן דעריבער געמאַכט גרויסע אַנטערענגונגען צו שאַפֿן מיטלען פֿאַר זיין עקזיסטענץ. זיי האָבן דורכ־געפֿירט אַ טעאַטער־פֿאַרשטעלונג, פֿאַרקויפֿט זיין בילד, געזאַמלט אַבאַ־

נעמענטן אויף זיין לידער-בוך אא"וו. ס'איז אבער אלץ ניט געווען גענוג. האט זיין יונגע שוועסטער שווער געארבעט, געהאלטן קווארטיראנטן, און נאך אדאנק איר — שרייבט עדעלשטאט צו י. קאפעלאוון — זיינען מיר געווען אימשטאנד אויסמיידן די נויט, ווען אייער הידף פלעגט פאר-שפעטיקן".

ניט געקוקט אויף זיין שוואכן געזונט און זיין נאכאנאנדיקן הוסטן,¹⁰⁷ האט עדעלשטאט פיל געשריבן אין דענווער. אחוץ זיינע לידער, וואס ער האט גערדוקט צוערשט אין דער "פא"ש"¹⁰⁸ און נאכדעם ווי זי איז אונטער געגאנגען (יוני, 1892), אין "ארבעטער-פריינד". האט עדעלשטאט אויך איבערגעלאזט א געוויסע צאל שריפטן (פאעזיע און פראזע) אין מאנוסקריפט — צווישן זיי אויך א ריי ניט-פארענדיקטע זאכן, צ"ב "דער טאג-בוך פון א נאך" (פעלעטאן), "די קרייצער סאנאטע" (א קריטיק אין עטלעכע וואריאנטן וועגן טאלסטאייס בוך מיט אט דעם נאמען) אד"גל. לויט זיין שוועסטער, האט ער אין דענווער אויך פארפאסט זיין אויטא-ביאגראפישע דערציילונג "ווערא" און א גאנצע ריי לידער, וואס זיינען אריין אין זיינע "שריפטן" (לאנדאן, 1909) און אין זיינע "געקליבענע ווערק" (מאסקווע, 1935).

צווישן זיינע דענווער מאנוסקריפטן געפינט זיך אויך א ריי וואריאנטן פון א פאררעדע צו זיין ערשטער לידער-זאמלונג. אין א בריוו צו קאפעלאוון פונעם 17טן דעצעמבער 1891 פֿרעגט אן עדעלשטאט, צי ער (קאפעלאוון) האט איבערגעשריבן די פאררעדע, און אויב יא, זאל ער זי אים צושיקן. פון דעם בריוו איז אבער ניט קלאר, צי ער האט דערמיט געמיינט די פאררעדע, וואס עדעלשטאט האט אליין געשריבן, אדער אן אנדערע, ספעציעל פארפאסט פון קאפעלאוון. אזוי אדער אנדערש, נאך דאס לידער-ביכל "פאדקס-געדיכטע פון ד. עדעלשטאט" איז דערשינען (אין יאנואר 1892) אן א פאררעדע. אנשטאט דעם, ווערט דארט געגעבן דאס פאלגנדיקע געדיכט פון שעלי¹⁰⁹ (אן דעם נאמען פון איבערזעצער):

און דיוע ווערטער וועלן ווערן
א דאנער-פלוק, וואס וועט זיך הערן
אין יערעם הערץ, אין יעדער ברוסט...

אויף, ווי לייבן נאך דעם שלאף;
מענטשן, מענער, אויף צום רוף!
טרייסלמט אפ די שווערע קייטן,

לאזט זיך ניט מער פֿון הערשער טרעטן,
פֿרייהייט איז דאָס ענדע־ציל;
זיי זיינען ווייניק — איר זייט פֿיל.

אין זיין ניט־געדרוקטער פֿאַררעדע דערקלערט עדעלשטאַט:

מינע לידער זיינען געווידמעט אויסשליסלעך דעם אַרבעטער־פֿראָג־
לעטאָריאַט. דער מענטש, וועלכער זוכט אין פּאָעזיע די הייליקע האַרפֿע
פֿון אַ האַמער, די קלאַסישע שיינהייט פֿון אַ דאַנטע, מעג מינע לידער
ניט לעזן. ער וועט אין זיי ניט געפֿינען די עלעגאַנטע קינעט.²⁰⁰ מינע
לידער וואָרן געבאָרן אין דער פֿינצטערער וועלט פֿון שקלאַפֿעריי, זיי
האַט געשריבן אַ שקלאַפֿ, וועלכער האָט גענומען זיינע באַגייסטערונגען
אין קאַמף קעגן שקלאַפֿעריי.

אין אַ צווייטן וואַריאַנט דריקט זיך אויס עדעלשטאַט, אַז ער האָט זיינע
לידער צום ערשטן מאַל דערפֿילט אין זיין האַרצן. אין דעם „פֿינצטערן
קערקער פֿון לויז־שקלאַפֿעריי“, און זיי אויפֿגעשריבן אין זיין זפרון
מיט די „גליענדע טרערן“ פֿון די „בלאַסע נידערגעזונקענע קנעכט“,
וועלכע זיינען געזעסן אַרום אים. ער מאַכט דעם אויספֿיר: „מײן מױזע
איז אַ פֿראַלעטאַרישע מױזע“. דאָך מאַטערט אים דער געדאַנק,
צי „וועלן די ליידנדע פֿראַלעטאַריער דערקענען זייערע אייגענע טרערן?
זייער אייגענע ברענענדיקע וואונד? וועלן זיי דערקענען די טרויער־
מוזיק פֿון זייערע הערצרייסנדע זיפֿצן און קרעכצן“ — אָדער „פֿאַרבלענדט
פֿון אומוויסנהייט, נידערגעוואַרפֿן דורך גויט צו די פֿיס פֿון גאָט מאַמאַן“,
וועלן זיי זיך אָפקערן פֿון זיינע „גייסטיקע פֿראַלעטאַרישע קינדער“, ווי פֿון
„פֿרעמדע“, און „וועלן זיי פֿרעד אָפֿשטופן מיט דער האַרטער שקלאַפֿן־
האַנט אַלס היימלאַזע, ניט געבעטענע פֿרעמד־ינגע!“
דערביי מאַכט עדעלשטאַט אַ דערקלערונג, וואָס קלינגט גאַנץ היינט־
ציטיק. ער שרייבט:

איך דענק ניט, אַז די פֿרייהייט פֿון אַ דיכטער באַשטייט אין פֿריני־
ציפֿלאַזיקייט. איך דענק ניט, אַז זיין האַרפֿע דאַרף זיין אַ ווינטמיל,
וועלכע זאָל פֿאַלגן אימער נור נאָך דעם פּוסטן ווינט. דער דיכטער
דאַרף פֿריער פֿאַר אַלץ זיין אַ מענטש, און יעדער מענטש אין אונ־
דזער צייט, ווען ער איז ניט גייסטיק קראַנק, מוז צעטיילן מיט זיינע
מיטמענטשן דעם אָדער יענעם אידעאַל פֿון זיין צייט. אַלס אַ דיכטער
דאַרף זיין זיין הערץ מיט אַלע ליידנדע, אַלס אַ מענטש מוז ער קעמפֿן
פֿאַר דיזע ליידנדע. זיין פֿרייהייט דאַרף באַשטיין אין דעם, וואָס ער
קעמפֿט פֿאַר דעם פֿרייען גייסט, פֿאַר דער באַפֿרייאונג פֿון די פֿאַר־
שקלאַפֿטע, און ניט אין דעם, וואָס ער וועט באַזינגען פֿריי יעדע רומ־
הייט, יעדע שמוץ, יעדן היפּאָקריט ...

און פונקט ווי אין זיין געזונט-צוישטאנד, אזוי אויך קראנקערהייט האָט עדעלשטאַט געלעבט מיט דער אַנאַרכיסטישער באַוועגונג. אין די בריוו צו זיינע חברים האָלט ער כסדר אין איין נאַכפֿרעגן אויף דער באַוועגונג אין זייער שטאַט. ער שיקט אויך צו אַ בריוו דורך קאַפּעלאָוון צו דער אַנאַרכיסטישער קאַנווענשאָן, אין וועלכן ער שלאָגט פֿאַר ניט אַנצורופֿן מער זייער צייטונג „אומפּאַרטייאישע“, ווען זי איז שוין ניט מער אַזאַ... שפּעטער, ווען די „פֿאַ“ש“ גייט אונטער, לאָזט ער אַרויס אויפֿרופֿן צו זיינע חברים, זיי זאָלן זיך אַנשטרענגען זי ווידער אויפֿצודעבן. אין זיין לעצטן בריוו (אַ פֿאַר טעג פֿאַרן טויט) בעט ער זיך, מען זאָל אים שרייבן — „איבערהויפט איבער די באַוועגונג“...

23

די לעצטע טעג

די קאַלאַראַדער באַרג-לופֿט האָט דעם קראַנקן דיכטער ניט געגעבן די דערוואַרטע רעזולטאַטן. אין זיינעם אַ בריוו פֿון 25טן דעצעמבער 1891, צו ה. וויינבערג אין פֿילאַדעלפֿיע, שרייבט עדעלשטאַט, אַז זיין „געזונט איז נאָך אַלץ ניט אַמבעסטן“. ער „הוסט און פֿילט זיך שוואַך“... „אין דענווער זיינען איצט גרויסע פֿרעסט“. ער „מוז זיצן אַ גאַנצן טאָג אין רוים“ (צימער). און דאָס ווירקט „ניט גוט“ אויף זיין געזונט. „אין ניו-יאָרק איז יעצט זייער אַ לעבעדיקע צייט“, און ער וואָלט „גערן זיין יעצט אויף דער קאַנווענשאָן צווישן די גענאַסן, אָבער מען קען זיך ניט העלפֿן, און ביז אַ צייט מוז מען נאָך בלייבן ביי דער טויטער דענווער“.

צוויי חדשים שפּעטער (20טן פֿעברואַר) שרייבט ער צו דעם זעלביקן ה. וויינבערג: „איך האָב אינען [איך] ביז יעצט ניט געשריבן, ווייל איך האָב געפֿילט זייער שלים [ניט גוט] אין מיין געזונטהייט. דאָך איצט פֿיל איך עטוואַס בעסער און האָף זיך אין דער פֿרילינג און אין זומער צו ער-הוילן פֿון קראַנקהייט“. אויך זיין מאַטעריעלע דאַגע איז „ניט אַמ-בעסטן“, כאָטש ניט אזוי שלעכט, „ווי ביי יענע טויזנטע, וועלכע האָבן קיין ברויט און קיין פֿלייש“. מער ווי אַלץ פֿייניקט אים אָבער דאָס „לעבן אַן טעטיקייט, אַן פֿריינט, ווייט פֿון דער לעבעדיקער וועלט“. ער דערוואַרט דערפֿאַר מיט אומגעדולד די שעה, ווען ער וועט ווידער זיין אימשטאַנד צו

„לעבן און ארבעטן פֿאר דער איינציקער זאך, וועלכע איז נאך געבליבן הייליק אין דיזער שמוציקער, העסלעכער געזעלשאַפֿט“²⁰¹ ענדלעכע געפֿילן דריקט ער אויס אין זיינע בריוו צו דער פֿאַמיליע אין סינסינעטי. דעם 19טן מערץ שרייבט ער צו דער פֿאַמיליע, אַז ער און סאַניע „ציילן די טעג און חדשים“, ווען זיי „וועלן שוין פֿאַרן געזונטע אויף צוריק“, און זיי „מאַלן זיך בילדער פֿון דער צוקונפֿטיקער פֿרייד“. נאָך שטאַרקער ווערט זיין האַפֿענונג אין מאַנאַט מאַי. ער שרייבט: „מיר האָבן אַ ביסל אַפּגעלעבט, און די האַפֿענונג אויף אַ גיכן צוריקקומען אַהיים האָט ווידער זיך אַנגעהויבן שלאָגן שטאַרקער אין אונדזערע הערצער“. דערביי באַמערקט ער, אַז ער האָט „אינערגעץ זיך ניט געפֿילט אַזוי פֿרעמד, ווי אין אַט דעם דענווער“. זיינע דאַרטיקע באַקאַנטע האָבן גאָר אַנדערע אינטערעסן, און ס'קומט אויס אַפֿטמאַל שעהנווייז אויסצוהערן נאַרישקייטן, וואָס דו האָסט צו זיי קיין שום אינטערעס ניט“. נאָר פֿאַרן צוריק קיין סינסינעטי איז אויך קיין פֿלאַן ניט. ער און סאַניע האָבן פֿריער געפֿלאַנט צו „פֿאַרן אין אַקטאַבער אַהיים“, נאָר ווען זיי האָבן גענומען טיפֿער זיך אַרייַנטראַכטן אין דעם, האָט זיך געשטעלט די פֿראַגע: „וואוהין פֿאַרן?“ סינסינעטי באַטראַכט ער פֿאַר אַ „טורמע“, איר קלימאַט — „פֿאַסקודסטווע, אַ רויך, וואָס צעפֿרעסט די לונגען“. אויך איר געזעלשאַפֿט האַלט ער פֿאַר „פֿאַסקודסטווע“... „מיט פֿינף יאָר צוריק — שרייבט ער — ווען איך בין געווען געזונט און גליקלעך, האָב איך דאַרט געהאַט פֿריינט, נאָר איצט זיינען אַזעלכע ניטאָ“.

נאָך ווייניקער געפֿעלט אים דער פֿלאַן צוריקצופֿאַרן קיין ניו-יאָרק. אין אַ בריוו פֿון מיטן זומער 1892, צו זיינעם אַ ניו-יאָרקער חבר, שרייבט עדעלשטאַט, אַז ער איז „פֿולשטענדיק זיכער“, ווען ער קומט קיין ניו-יאָרק, לעבט ווידער אויף די „פֿאַ“ש“; קאַפּעלאָוו וואַלט „געאַרבעט און גע-זידלט זיך און געהאַפֿן דער זאך. אי דער פֿאַרשלאַפֿענער קאַטץ²⁰² וואַלט אויפֿגעוואַכט, אי די דאַקטוירים מיט די אַדוואַקאַטן וואַלטן זיך ווידער גענומען פֿאַר דער אַלטער פֿאַן“. נאָר די צרה איז — קומט ער צום אויס-פֿיר — וואָס „דאָס ניו-יאָרקער פֿעבן מיט זיינע שלאַפֿלאָזע נעכט און מיט דער שווערער אינטעלעקטועלער אַרבעט איז ניט פֿאַר מיינע כוחות — — אַנשטאַט אַ טוער, וועל איך בלייבן אַן אינוואַליד — — אויב קומען צו פֿאַרן צו אייך, איז ניט אויף שלאַפֿן, נאָר אויף אַרבעטן, און דאָס פֿאַדערט אַ ביסל נאָך אויסוואַרטן“.

דער באַוואוסטזיין, אַז איבער זיין שוואַכן געזונט-צושטאַנד איז ער אַנמעכטיק צו אַרבעטן פֿאַר זיין אידעאַל, רופֿט אַרויס ביי עדעלשטאַטן

א נאטירלעכע רעאקציע קעגן אפגעבן דאס לעבן פאר דער אידייע. ווייניקסטנס דריקט ער זיך אזוי אויס בנוגע זיין שוועסטער סאָניע. אין אַ בריוו אַהיים פֿונעם זעלביקן זומער שרייבט עדעלשטאַט :

איך גלויב איצטער נאָר אין איין העלדישקייט. דאָס איז, דאָס קאָנען אָפּהיטן וואָס מער כּוחות צום לעבן און צום קאַמף פֿאַרן אייגענעם גליק. העלדישקייט, וואָס פֿירט צו פֿריצייטיקער צעלייגונג, אַלטקייט און צעבראָכנקייט, איז ניט קיין העלדישקייט, נאָר נאַריש קייט. און דאָס גלויבן אין זעלבסטקרייצונג פּאַסט נאָר פֿאַר געצנדינער, ניט [פֿאַר] געזונט־פֿאַרשטענדיקע מענטשן. איך וויל בעסער זען סאָר ניען אַלס געזונטע געוויינלעכע פֿרוי, איידער אַלס שוואַכע און ניט גענוג געזונטע העלדין.

אין זיין לעצטן געראַנגל מיטן טויט זוכט עדעלשטאַט זיך צו ראַטעווען מיט דער הילף פֿון זיין מאַמען. ער וויל, אָ זיין מוטער און זיין ברודער אַהרן זאָלן קומען קיין דענווער און דאָרט עפֿענען אַ פּריוואַטן רעסטאָראַן. בעת די זומערדיקע היצן איז זיין אַפעטיט אינגאַנצן אָפּגעשוואַכט געוואָרן. „איך וואָלט געגעסן עפעס אַזוינס — שרייבט ער — וואָס סע עקזיסטירט מסתמא ניט“. און אין בריוו פֿון 26טן אויגוסט גיט ער צו: „זאָל די מאַמע זיין דאָ; קיינער קאָן ניט צוטראַכטן קיין בעסערס, איידער אַ מאַמע פֿאַר איר קינד“...

עדעלשטאַטס פּלאַן וועגן אַ פּריוואַטן פּאַנסיאָן אָדער רעסטאָראַן האָט געהאַט נאָך אַ מאַטיוו. ער האָט געזוכט מיטלען, ווי אַזוי אויסצוקומען אָן דער שטיצע, וואָס ער פֿלעגט קריגן פֿון זיינע חברים אין ניו־יאָרק. אין זיין בריוו צו קאָפּעלאָוו, פֿונעם 26טן אויגוסט, שרייבט עדעלשטאַט, אָז ער באַניצט זיך מיט דער מאַטעריעלער הילף, וואָס ער קריגט דורך אים, בלויז דערפֿאַר, ווייל ער ווייסט, אָ די זאָך, צו וועלכער ער האָט געדינט, „איז אויך די זאָך“ פֿון דעם „באַוואוסזיין“ און דער „שטרע־בונג“ פֿון די, וואָס העלפֿן אים, און אָ נאָר דער באַגער אים צו זען „ווידער אויפֿן שלאַכט־פֿעלד“ באַוועגט זיי אים צו העלפֿן. דאָך זיינען געווען צייטן, ווען דוד עדעלשטאַט האָט זיך געפֿילט דערנידעריקט פֿון אַט דער הילף, און אין אַזאַ מאַמענט האָט ער אָנגעשריבן זיין ליד „פֿרעמדעס ברויט“ („אַרבעטער־פֿריינד“, 2טן סעפטעמבער, 1892):

אָך! ווי ביטער איז פֿרעמדעס ברויט,
וואָס מען וואַרפֿט אונדז צו אין דער נויט,
זיין יעדעס ברעקל איז ביטער ווי סם, —
ווי גליקלעך איז דער, וואָס ווייסט ניט זיין טעם.

ווי גליקלעך איז דער, וואָס קאָן אָן שאַנד
פֿאַרדינען זיין ברויט מיט זיין אייגענער האַנט,
ניט ווערן גראָ, בלאַס ווי דער טויט
ביי יעדער ברעקל פֿון פֿרעמדן ברויט.

*

אויך פֿריער פֿלעגט עדעלשטאט פֿון צייט צו צייט שרייבן לירישע לי-
דער, אין וועלכע ער פֿלעגט אויסדריקן זיין פֿערזענלעכע וויי. זינט ער איז
קראַנק געוואָרן, שרייבט עדעלשטאט מערסטנס לירישע לידער. נאָר אויך
זיינע אינטימסטע פֿערזענלעכע געפֿילן זיינען אַלעמאַל ענג פֿאַרקניפט מיט
זיין שטאַרקן באַגער ווידער צו ווערן אַקטיוו אויפֿן „שלאַכט-פֿעלד“ פֿונעם
קלאַסנקאַמף.

זיינע לידער אינעם לעצטן יאָר פֿון זיין לעבן זיינען מער באַאַרבעט
און טיפֿער דורכגעטראַכט ווי די פֿריערדיקע. אין זיין ליד „דער פֿאַר-
וואונדעטער אַדלער“ („פֿאַ“ש” 1טן יאַנואַר 1892) שילדערט דוד עדעלשטאט
אַ יונגן אַדלער, וואָס ליגט פֿאַרוואונדעט אויף אַ פֿעלדזונשטיין. ער קוקט
צו דער זון אַרויף, נאָר די קראַנקע פֿליגל הויבן ניט דעם גוף. ער צאַפֿלט
זיך, רייסט זיך, שילט, וויינט. ער וויל וויסן, צי ער וועט „אַמאַל ווידער
קענען אומשוועבן איבער בערג און טאַל, טראַגן זיך דורך שטורעם,
שטאַלץ צו זונען-שיין; צווישן פֿרייע אַדלער אַ פֿרייער אַדלער זיין“, נאָר
קיין ענטפֿער איז ניטאָ:

אָך, קיינער גיט ניט קיין ענטפֿער —
איינגעהילט אין שנוי
שלאַפֿן בערג און טאַלן;
מיין שמערץ, וואָס קימערט זיי.

זיין ליד „טרערן“ („אַרבייטער-פֿריינד“, 8טן יולי 1892) פֿאַרענדיקט
עדעלשטאט מיט די ווערטער, אַז ער האָט, „געליטן, געליטן, ביז עס זיינען
געקומען שרעקלעכע מינוטן“... זיין „לעבנס-בעכער איז פֿול מיט גיפֿט
און גאַל“... ער וויל פֿאַרגיסן טרערן, אַז ניט וועט זיין האַרץ „פֿאַרבלוטן“.
זיין „גיפֿט און גאַל“ פֿילט זיך באַזונדערס אין זיין ליד „אַ ביטערער מזל“,
פֿאַרעפֿנטלעכט אין „אַרבעטער-פֿריינד“ נאָך עדעלשטאטס טויט (6טן
יאַנואַר 1893). דאָס דאָזיקע ליד איז פֿריי איבערגעזעצט פֿון נעקראַסאָוס
„Тяжелый Крест“ („דער שווערער קרייץ“) און געווידמעט מיין
פֿריינט A. W.²⁰³

עדעלשטאט שידערט דארט דעם ביטערן מזל פון א יונגער פרוי, וועדע ליבט און גיט אכטונג אויף א האפנונגסלאזן קראנקן. זי טאר זיך אפילו ניט באקלאגן, און זי האט צוליב אים איר שיינקייט און יוגנט פאר-זירן. ער צעברעכט זי מיט זיין שוידערלעכן ענטפער, און פאר איר זיינען נאך דא פיל "זיסע יונגע יארן", און פאר אים — "נאך דעם קאלטן קברס טיר...". און זי וועט "נאך לעבן און נאך ליבן"... אבער צו אים "קלאפט שוין דער טויט אין טיר"...

פול מיט ביטערקייט איז אויך עדעלשטאטס שוין פריער דערמאנטע פרייע באארבעטונג פון אלבערט פארסאנס לידער (דארט, 24טן יולי). עדעלשטאט רעדט דארט וועגן זיין קבר — "דעם טויטס שטילער געצעלט" — און וועגן די דערווארטע "קאלטע מצבה-שטיינער"... (זע קאפיטל 20).

איז אן אנדערן ליד, "פון מיין טאגבוך" (פארעפנטלעכט נאך זיין טויט), דערקלערט עדעלשטאט, און ער האט זיינע לידער געשריבן מיט דעם בלוט פון זיין הארץ, און איצט איז זיין טינטער פער — "עס איז דארטן קיין טראפן בלוט פארביבן, קיין אינציקע הייסע טרער". אים שרעקט ניט דער טויט, נאר דער געדאנק צו שטארבן אויף א קראנקן בעט... עדעלשטאט פערצטער פארלאנג איז, און דאס שלאכט-פעד זאל זיין "טהרה-ברעט" זיין. אין ליד "צום קעניג-טויט" (דאטירט דענווער, 13 אקטאבער, דאס הייסט פיר טעג פאר זיין טויט) בעט זיך עדעלשטאט ביים "קעניג-טויט": "איך בין נאך יונג — — — איך וועל פרובירן אין קאמף זיך שטעלן אויפדאסניי — — — לאז מיך ענדיקן מיין טרוים; כ'האב געלעבט נאך זייער ווייניק — — — לאז מיך ענדיקן מיין בילד!" נאר דער טויט האט עדעלשטאטן ניט אפגעלאזט. דער קראנקער דיכטער זעט איין, און צו ענד איז זיין "לעבנס-שטורעמטאג", זיינע "טרוימען, טרערן און געזאנגען. עס רופט דער טויט. עס שאגט דער אונט-גלאק!²⁰⁴ עדעלשטאט פראווט דעמאלט זיך איינרעדן, און "דום איז צו קעמפן קעגן דעם טויט", און "דאס לעבן איז טויזנט מאל שלימער, ווען האט און פארלוימדונג, ענטט און נויט פארפאלגן דיך אימער און אימער"; —

ווען דיין אידעאל, דיין לעבן, דיין זיין,
וואס פלעגט פול מיט האפענונג דיר שיינען,
איז יעצט פארשמעלט מיט א ווילדן טאבון
פון טריאומפירנדיקע שוויינען.²⁰⁵

[פון עדעלשטאטס איבערגעבליבענע, ניט געדרוקטע לידער — ארבייטער פריינד,

30טן דעצעמבער 1892].

צו די "טריאומפֿירנדיקע שוויינען" האָט דער קראַנקער פֿאַרצווייפֿלטער דיכטער געציילט ניט בלויז די עקספּלאַטאַטאַרס. ער האָט אויך פֿאַרלוירן זיין צוטרוי צו זיינע אַלטע אַנאַרכיסטישע קאַמעראַדן. דאָס באַווייזט ער אין זיין "צייט־פֿיד" (דאָרט, 14טן אַקטאַבער). געשריבן נאָענט פֿאַר זיין טויט. דוד עדעלשטאַט הויבט אָן זיין לעצט פֿיד מיט אַ געבעט צו זיין מווע, "זיין איינציקע פֿריינדין", זי זאָל איר "קראַנקן פֿאַעט העלפֿן אויפֿ־שטיין פֿון בעט" ... "ער קאָן מער ניט שווייגן — ער קאָן מער ניט דוידן די גלייכגילטיקייט פֿון די אַמאַליקע דענקער און קעמפֿער" ... "עס יובֿלט, עס הוילעט די רעאַקציאָן, און "זיי שראַפֿן, זיי שנאַרן, עס גייט זיי ניט אָן". ער בעט זיך ביי דער מווע, זי זאָל אים — דעם "פֿאַרוואַונ־דעטן אינוואַפֿיד" פֿירן צו זיינע "אַלטע קאַמעראַדן" — "פֿיליכט וועלן זיינע טרערן און וואַונדן דערוועקן אין זיי אַ נייעם געמיט!". נאָר באַלד דערהערט ער ווי מעפֿיסטאַפֿעלס רעדט: "גענוג שוין צו טרוימען, דו נאַרישער דיכטער! גענוג פֿאַנטאַזירן, ליג שטיל אויף דיין בעט! וואוהין וועסטו גיין? ווער וועט דיך הערן?" יענע אַכטן בלויז "קאַריערעס, טיטולן, דיפֿלאַמען, ביזנעס". עדעלשטאַט פֿאַרענדיקט זיין פֿיד מיט די פֿאַלגנדיקע ווערטער:

אזוי האָט געשפּאַט דער מעפֿיסטאַפֿל...
זיין שטים איז געווען ביטער ווי נאַל,
ביטער ווי מוין פֿאַרוואַגלט לעבן,
אָן אַ פּיצעלע פֿרייד, אָן אַ ליכטיקן שטראַל.

דעם זעלביקן געדאַנק, נאָר קלאַרער, האָט עדעלשטאַט אויסגעדריקט אין בריוו פֿונעם 10טן סעפטעמבער צו זיין חבר מיכאַעל קאָן. ער שרייבט אים, אָן די מערהייט אַנאַרכיסטישע פֿירער "באַטראַכטן די אַרבעטער־באַוועגונג אַלס אַן אינטערעסאַנטן טעאַטער־שפּיל". זיי זוכן אַדעמאַל "עפעס נייעס, פֿרישעס, זיך אַמוזירן, זיך צו צעשטרייען. — — אַ יונגער העלד באַגייט אַ טאַט, אַ נאַבעלע, אַ גרויסע טאַט, מיט פּולווער און בריי שיקט ער אַ דונערנדן פּראָטעסט קעגן געזעצלעכער רויבעריי און פֿאַרקעכטונג. און אַנשטאַט אייד צו באַגייסטערן, האָט דיזע טאַט אייך נאָר אויף אַ ווילע אַמוזירט, אַנשטאַט אויסצוניצן דיין העלדנאַקט פֿאַר פֿרישער אויפֿוועקונג פֿון ראַכע און צאָרן אין די הערצער פֿון אומצופֿרידענע קנעכט, פֿאַר־נעמט איר זיך מיט דער קינדערשער פֿראַגע, צי בערקמאַן איז אַ העלד."²⁰⁰ עדעלשטאַט לאַכט ביטער אויס די נייע לאַזונגען פֿון די אַנאַרכיסטישע פֿירער: "זיך אַוועקזאלאָן צו אַגיסירן צווישן אַמעריקאַנישן פֿאַלק", וויל "צווישן יידן איז די גאַנצע אַרבעט אַרויסגעוואַרפֿן" ... ער באַמערקט דערצו:

אהא, דאָס טעאָמער־שטיק איז אויך שוין נימאס געוואָרן. איר זוכט שוין ניים. אָך, וואָס פֿאַר אַ לעכער־לעכע קאָמעדיע! גוט, איר גייט צווישן די אַמעריקאַנער, און ווער וועט פֿאַרנעמען אייער טעטיקייט צווישן דאָס ייִדישע פֿאָלק? די בינעזער? אָ, וואָס פֿאַר אַן אַרעמע לאָג־גיק. וואָס פֿאַר אַ טרויעריקע אונקאַנסעקווענץ פֿאַר אינטערנאַציאָנאַלע רעוואָלוציאָנערן און פֿרייהייט־סעמפֿער! האָט דען די רעוואָלוציאָן אַ באַשטימטע נאַציאָנאַליטעט, אַ באַשטימטע שפּראַך? זיינען דען ניט אַלע פֿעלקער [פֿון] דער וועלט אירע קינדער און די שפּראַך פֿון אַלע אונטערדריקטע איר שפּראַך? — — קורצזיכטיקע פֿילאָסאָפֿן! זעט איר דען ניט, אַז ווען איר געווינט דעם ייד אָדער דעם דייטש, ווערן זיי אויס יידן און אויס דייטשן, זאָנדערן מענטשן, רעוואָלוציאָנערן, קעמפֿער, וואָס בילדן אַלע איין רינג פֿון דער גרויסער קייט, וואָס וועט שמירן די מאַכט פֿון אַלע דעספּאָטן [פֿון] דער וועלט.²⁰⁷

אַז אָך און וויי וואָלט זיין צו פּראָפּאָגאַנדע, ווען די אַמעריקאַנער זאָלן אַרבעטן צווישן יידן, די יידן צווישן די אַמעריקאַנער, די בינע־זער צווישן רוסי, די רוסי צווישן די איטאַליענער.²⁰⁸

אין אַן אַנדערן בריוו צו מיכאַעל קאָן שרייבט עדעלשטאַט:

איך וואָלט קיין מינוט ניט געזעסן דאָ. ווי אַ צערייצטער לייב וואָלט איך אַרויפֿגעפֿאַלן אויף די פֿאַרשלאָפֿענע טוערס. זיי וואָלטן מוזן אַרבעטן צוזאַמען מיט מיר, ערנסט, מוטיק און קרעפֿטיק. דאָך, איך בין שוואַך... אַט האָט מיך שוין דער שרייבן פֿאַרמאַטערט. איך מוז עס שוין אוועקלייגן — מיין הערצלעך געליבטע פֿעדער.

און עטלעכע טעג פֿאַרן טויט שרייבט ער צו אים:

פֿריינט מיכאַעל. אַזאַ מיזעראַבלע צייט, ווי יעצט, האָב איך נאָך, דאַכט זיך, אין מיין לעבן ניט געהאַט. אַמאָל ליידיט מען שמערצן פֿון זיך, אָבער מע האָט כאַטש פֿאַרגעניגן פֿון אַנדערע. מע הערט אַ גוט וואָרט, אַ פֿריינטלעכן גרוס, אַן ערמונטערנדע נייעס. יעצט איז עפעס אומעטום שטיל. אַלעס איז אָפּגעשטאַרבן. שוין מער אַלס איין מאָנאַט ווי מען הערט פֿון קיינעם ניט. אויב איר ווייסט עפעס, וואָס עס טוט זיך אויף דער וועלט, וואָס עס הערט זיך וועגן דער „פֿרייער אַרבעטער־שטימע“ און איבערהויפּט איבער דער באַוועגונג, זייט אַזוי מענטשלעך און שרייבט מיר. איך גרים אייך און אַנען.

אייער דוד.

מיט אַ פֿאַר טעג שפּעטער — מאַנטיק אינדערפֿרי, דעם 17טן אָק־טאָבער 1892, איז דוד עדעלשטאַט געשטאַרבן.

*

די פֿאַרצווייפֿלטקייט אין די לעצטע טעג פֿון זיין לעבן האָט פֿאַר־שנעלערט דוד עדעלשטאַט טויט. די אַנאַרכיסטישע באַוועגונג גייט האַס־

טיק באַרג אַראָפּ, — איר ירידה דאָקומענטירט דער אונטערגאַנג פֿון דער „פֿאַ״ש“ אין זומער 1892.²⁰⁹ עס איז אַ גרויסער ספֿק, צי עדעלשטאַט וואָלט געווען אימשטאַנד צו דערהאַלטן די צייטונג ביים לעבן. אין לאַנדאָן האָט נאָך עקזיסטירט דער „אַרבעטער־פֿריינד“; אָבער אויך דאָרט האָט זיך געהאַט אָפּגעטאָן דער גלאַנץ פֿון דער אַנאַרכיסטישער באַוועגונג. דאָס, וואָס עדעלשטאַט האָט געזען אין אַמעריקע, אָז זיינע „אַלטע קאַמעראַדן“ זוכן בלויז „קאַריערעס, טיטולן, דיפּלאָמען, ביזנעס“, איז פֿאַרגעקומען אויף דער גאַנצער אַנאַרכיסטישער ליניע. די אַרבעטער־מאַסן זיינען פֿאַליטיש שוין געווען אויסגעוואַקסן, און סתּם רעוואָלוציאַנערע רייד האָבן זיי שוין ניט געקענט צופֿרידנשטעלן. מען האָט געדאַרפֿט אָנהויבן אַרגאַניזירן די מאַסן צו גרויסע קלאַסן־שלאַכטן. דערצו אָבער האָבן די אַנאַרכיסטן קיין ווילן ניט געהאַט. ווען די „פֿאַ״ש“ ווערט פֿונדאַסניי געגרינדעט, איז האַרבסט 1899, איז אַ טייל אַנאַרכיסטן מיט איר ניט צופֿרידן. די ניט־צופֿרידענע מיטן צו שאַרפֿן קער פֿון דער אַנאַרכיסטישער באַוועגונג אויף דער זייט פֿון דער בורזשאַזיע, האָבן באַטראַכט די „פֿאַ״ש“ (ווי איינער פֿון די דע־מאַלטידיקע אַנאַרכיסטישע פֿירער י. קאַפּעלאָו דערציילט) פֿאַר „די וועכנט־לעכע אויסגאַבע פֿון 'פֿאַרווערטס', נאָר אַ ביסל ערגער רעדאַקטירט.“²¹⁰ י. קאַפּעלאָו מיינט, אַ שולדיק איז אין דעם געווען דער רעדאַקטאָר פֿון דער צייטונג, וואָס האָט ניט געהאַט קיין באַגייסטערונג פֿאַרן אַנאַר־כיסטישן אידעאָל.²¹¹ דער אמת איז אָבער, ווי קאַפּעלאָו אַליין דערציילט אין אַן אַנדער אָרט פֿון זיינע זכרונות, אַז „דער גייסט פֿון דער [פּיאַנערן] אַרגאַניזאַציע האָט זיך אויסגעוועפּט — — — אַנדערע זיינען אינגאַנצן געוואָרן סקעפּטיש. קורץ, די אידעאָלן זיינען פֿאַרשוואַנדן, און אַז „די באַגייסטערונג האָט זיך אויסגעשעפּט, און די 'פּיאַנערן' האָבן אויסגעהויכט די נשמה און זיינען אַראָפּ פֿון סצענע...“ —

ביי די ראַדיקאַלן האָט, מיט קליינע אויסנאַמען, דער ראַדיקאַליזם אויסגערונען. — — — סײַ די געוואָרענע ביזנעסלייט און סײַ די, וועלכע זיינען געוואָרן פּראַפֿעסיאָנעלע מענטשן — דאָקטוירים, אַדוואָקאַטן אַאז״וו, האָבן נאָר איין זאַך אין זינען געהאַט — מאַכן אַ מאַטעריעלן דערפֿאָלג — — — אייניקע [פּראַפֿעסיאָנעלע מענטשן] האָבן נאָך לאַנג געהאַלטן זיך פֿאַר גענאַסן (האַלטן זיך נאָך אַפֿשר עדהיים), אָבער דאָס האָט אַ ברעקל זיי ניט געשטערט אויסצוניצן זייער פֿריערדיקע באַוועגונגס־טעטיקייט פֿאַר אַנדערע צוועקן. די דאָס־טוירים האָבן צווישן פֿריערדיקע גענאַסן געזוכט פּראַקטיק און די אַדוואָקאַטן — קליענטן. די לעצטע האָבן געזוכט די פֿריינטשאַפֿט פֿון די יוניאָנס, ספּעציעל פֿון די יוניאָן־פֿירער, און געהאַלטן אויפֿן אויג

אויך אַ פּאָליטישן דושאַב, אויב עס זאָל זיך אונטעררוקן. — — —
 סאַציאַליזם און אַנאַרכיזם איז געוואָרן נאָר דער אונטערשלאַס, וואָס
 זאָל פֿעסטער האַלטן דעם איצטיקן שיינעם כּפּבּודיקן כּנֶד". הפּלֶל,
 מען איז געוואָרן 'ליטישע' מענטשן! ²¹²

די דאָזיקע „ליטישע מענטשן" שטרעבן מיט אַלע כּוחות איינצוגליי-
 דערן זיך אין דער יידישער בורזשואַזיע. די אַנאַרכיסטיש-„סאַציאַליסטי-
 שע" פֿאַבריקאַנטן און פּראָצענטניקעס, ווי אויך די רייכע דאָקטוירים און
 אַדוואָקאַטן האָבן צוערשט געשטרעבט יוצא צו זיין פֿאַר זייער ראַדיקאַל-
 ליזם און „סאַציאַליזם" דורך שטיצן די רוסישע „עסערן", פּדי צו קאַנען
 נאַכדעם מיט אַ רואיק געוויסן ווייטער עקספּלואַטירן זייערע אַרבעטער.
 גלייכצייטיק הויבן זיי אָן צו באַטייליקן זיך אין נאַציאָנאַליסטישע יידישע
 ענינים. זיי געהערן צוערשט צו די לינקע גרופּירונגען אינעם יידישן
 נאַציאָנאַליזם — (פּועלי-ציון, סאַציאַליסטן-טעריטאָריאַליסטן), און צו-
 לעצט גייען זיי איבער אין גאַנצן אין בורזשואַזן לאַגער. און וואָס שאַרפֿער
 עס ווערט דער קלאַסנאַמף אין אַמעריקע, אַליץ מער ווערן די אויפֿגעקור-
 מענע אַמאַליקע גענאַסן פֿון די 80—90ער יאָרן בלוטיקע שונאים פֿון דער
 רעוואָלוציאָנערער אַרבעטער-באַוועגונג.

דוד עדעלשטאַטס מיטקעמפֿער האָבן זיך ביסלעכווייז אָפּגעזאָגט פֿון
 אַרץ, פֿאַר וואָס ער האָט געקעמפֿט. אַ טייל פֿון זיי זיינען אַרויסגעפֿאַלן
 פֿון דער אַרבעטער-באַוועגונג, און אַנדערע זיינען אָפּילו אַריבער אין לאַ-
 גער פֿון די שונאים פֿונעם אַרבעטער-קלאַס.

*

דאָס לעבן פֿון דוד עדעלשטאַט איז געווען קורץ, טרויעריק און
 טראַגיש. טראַגיש ניט דערמיט, וואָס ער האָט געברענט און איז פֿאַר-
 ברענט געוואָרן אינעם קאַמף פֿאַר יענע צילן און אידיען, אין וועלכע ער
 האָט געגלויבט. טראַגיש האָט זיין לעבן געמאַכט די אַנאַרכיסטישע אידע-
 אַלאַגיע. זי האָט ניט בלוזן ניט באַפֿרייט, ניט אויסגעצייזט עדעלשטאַטן
 פֿון דער קלאַסישער ווידערשפּרעכלעכקייט פֿון אַ קליינבירגערלעכן
 ראַדיקאַל אינעם קלעם פֿון הויך אַנטוויקלטן קאַפּיטאַליזם, נאָר, פֿאַרקערט,
 — זי האָט נאָך די דאָזיקע ווידערשפּרעכלעכקייט ביז גאַר פֿאַרשאַרפֿט
 דורך דעם, וואָס זי האָט אים כּסדר געהאַלטן אין אַ קינסטלעכער היץ-
 טעמפּעראַטור. דערפֿון האָט זיך ביי עדעלשטאַטן גענומען דער כּסדר-
 דיקער ריס, זיין געבראַכנקייט; דאָס כּסדרדיקע וואַקלען זיך צווישן גלוי-
 ביקן פּאַטאַס און יאושדיקער געבראַכנקייט; צווישן רוף צו די מאַסן און

געפיל פֿון איינזאמקייט, איזאָלירטקייט; צווישן רעאליסטישער שידדערונג פֿון קאָפיטאַליסטישער עקספּלאַטאַציע און ראַמאַנטיש־אַבסטראַקטן בילד פֿון דער אַנקומענדיקער רעוואָלוציע.

סוביעקטיוו אָן אויפֿריכטיקער רעוואָלוציאַנער און פֿריינט פֿונעם אַרבעטער־קלאַס, איז עדעלשטאַט געשטאַנען אין דינסט פֿון דעם דעזאָר־גאַנזירנדיקן און דעזאָריענטירנדיקן אַנאַרכיזם. עדעלשטאַטס פֿאַרבינדונג מיט די אַרבעטער־מאַסן, זיין לעבן ווי אַ פּראַלעטאַריער האָט אַ סך געזונט בלוט אַריינגעגאַסן אין זיין שאַפֿן. דער אַנאַרכיזם האָט אָבער גע־שעפּט דאָס דאָזיקע שאַפֿן אויף צוריק, האָט עס פֿאַרנעפּלט, געמאַכט אַבסטראַקט און מליצהדיק, אַט דאָס איז דער זינען און דער תּוך פֿון דער עדעלשטאַט־טראַגדיע.

24

עפילאָג

נעקראָלאָג

נאָך ביים לעבן איז עדעלשטאַט געווען באַליבט ביי ברייטע קרייזן אַרבעטער. אַפֿילו די סאָציאַל־דעמאָקראַטישע שרייבער, וואָס האָבן אינעם קאַמף קעגן זיין אַנאַרכיזם אויך אים פּערזענלעך ניט געשאַגעוועט, האָבן באַוואונדערט זיין ערלעכע און ריינע פּערזענלעכקייט. זיין פֿריציטיקער טויט האָט דעריבער אַרויסגערופֿן טרויער אין אַלע אַרבעטער־קרייזן. די ניר־יאַרקער ייִדישע סאָציאַל־דעמאָקראַטישע „אַרבעטער צייטונג“ פֿונעם 28טן אָקטאָבער 1892 האָט וועגן אים געשריבן:

דוד עדעלשטאַט איז ביז די לעצטע מינוטן פֿון זיין לעבן געווען אַן ערנסטער און איבערגעגעבענער אַנאַרכיסט, און, אַלס אַזעלכער, האָט ער מיט אַלע קרעפֿטן געקעמפֿט קעגן אונדז, פּונקט ווי מיר האָבן געקעמפֿט קעגן זיין פּאַרטיי, — — אָבער דיזער קאַמף איז ניט געווען איבער אייגענע אינטערעסן, זאָנדערן צוליב די אינטערעסן פֿון אַרבעטנדיקן פֿאָלק, צוליב אונדזערע פֿאַרשיידענע מיינונגען. ווי אזוי דיזע אינטערעסן אַמבעסטן צו באַשיצן. די מיינונגען, מיט וועלכע דוד עדעלשטאַט איז געשטאַרבן, קריטיקירן מיר שאַרף; אָבער, שטאַרר בנדיק, האָט ער אין אונדז איבערגעלאָזן דעם טיפֿסטן רעספעקט צו די טרייהייט און זעלבסט־אויפֿאַפֿערונג, מיט וועלכע ער האָט פֿילע

יאָרן לאַנג געקעמפֿט פֿאַר דיזע מיינונגען, אין וועלכע ער האָט ערנסט געגלויבט. וואָס באַטרעפֿט די פּערזאָן פֿון דעם פֿרייצייטיק אָפּגעשטאַר- בענעם פֿרייהייט־פּאַעט, קאַנען מיר זאָגן, אז דאָס איז געווען אַ מוס־ טער פֿון ערלעכקייט און פֿון גייסטיקער רייניקייט — — — איינע פֿון יענע ווייניקע נאַטורן, וועלכע אין דעם שמוציקן תּהום פֿון דער היינ־ טיקער געזעלשאַפֿט געלינגט צו בלייבן אָן שום פֿלעק.

אין דעם לאַנדאַנער סאַציאַל־דעמאָקראַטישן חודש־זשורנאַל „פֿרייע וועלט“ פֿון נאַוועמבער 1892 האָט מאָריס ווינטשעווסקי געשריבן „נאָך עדעלשטאַטן אַ זיפֿץ“, אין וועלכן ער מאַכט דעם אויספֿיר, אַז „דוד עדעל־ שטאַט איז ניט טויט. ער — — — וועט פֿעבן, ווייל דער מענטש מוז פֿריער אָדער שפעטער קומען צום זינען, און זיך באַפֿרייען. ער — — — וועט לאַנג לעבן אין מענטשלעכע הערצער, אַבגלייך [הגם] ער וועט, ליידער ניט זען ווי דאָס פֿאַלק וועט צעברעכן די תּפֿיסה און וועט זיך באַפֿרייען פֿון הונגער און נויט“ (ציטאַט פֿון עדעלשטאַטס ליד „מייך לעצטע האַפֿענונג“).

אין דענווער האָבן די סאַציאַל־דעמאָקראַטן באַקלאַגט עדעלשטאַטן ביי זיין קבר („אַרבעטער־צייטונג“, 28טן אַקטאָבער 1892). אין לאַנדאָן האָט דער יידישער סאַציאַליסטישער (ס״דישער) אַרבעטער־פֿאַראייניג געווידמעט זיין מיטגלידער־פֿאַרזאַמלונג פֿונעם 23טן אַקטאָבער עדעלשטאַטס אַנדענק. ווינטשעווסקי איז דאָרט געווען איינער פֿון די רעדנערס. באַזונדערס האָבן עדעלשטאַטן באַוויינט זיינע חברים פֿונעם אַנאַרכיסטישן לאַגער. אין ניו־ יאָרק האָבן זיי דעם זעלביקן אָונט, אין טאָג פֿון זיין טויט, מאַנטיק, דעם 17טן אַקטאָבער 1892, אָפּגעהאַלטן אַ טרויער־פֿאַרזאַמלונג. עס האָבן וועגן עדעלשטאַטן גערעדט יאָהאַן מאַסט, ד״ר הלל זאַלאַטראַו און משה קאַמץ. דער דראַמאַטישער פֿאַראייניג „גאַלד־פֿאַדען“ האָט געזונגען עדעלשטאַטס ליד־ דער, און אַ מיטגליד פֿונעם פֿאַראייניג האָט דעקלאַמירט נ. מ. באַבאָדס אַ ליד וועגן עדעלשטאַטן.²¹³ אויף דער לאַנדאַנער טרויער־פֿאַרזאַמלונג פֿון 22טן אַקטאָבער האָבן גערעדט ענגלישע און יידישע רעדנער, און ס׳זיינען געזונגען געוואָרן עדעלשטאַטס לידער: „די צוואַה“, „אין קאַמף“ און „דער שניידער“. מען האָט אויך דעקלאַמירט זיין ליד „קומט ניט אויף מייך קבר צו טרויערן“ (פֿון אַלבערט פֿאַרסאָנס לידער“).

די יידישע בירגערלעכע פרעסע אין אַמעריקע און אין ענגלאַנד האָט עדעלשטאַטס טויט אינגאַנצן ניט דערמאַנט, כאַטש ער איז אין יענער צייט געווען איינער פֿון די פּאָפּולערסטע דיכטער אין יידיש. אין דער זעלבער צייט האָט די יידישע בירגערלעכע פרעסע אָפּגעגעבן גאַנצע זייטן פֿאַר דעם

העברייאישן דיכטער יהודה־לייב גארדאָן (1832—1892), וועלכער איז גע־
שטארבן מיט אַ חודש פֿריער (16טן סעפטעמבער), ווי דוד עדעלשטאט.
דאָס האָט באַוואויגן דעם „אַרבעטער־פֿריינד“ צו געבן אַ סעריע אַרטיקלען
פֿון איינעם ס. ט. — „יהודה־לייב גארדאָן און דוד עדעלשטאט“ (28טן
אַקטאָבער, 4טן און 25טן נאָוועמבער 1892). דער שרייבער ווייזט אָן, אַז
בעת עדעלשטאט, „אַליין אַ פּראָלעטאַריער־קינד“, „האַט טריי געדינט
דעם אַרבעטער־קלאַס“, איז י. פֿ. גארדאָן אַלעמאַל געשטאַנען מיט דער
בורזשאַווע און איז געוועזשאַפֿטלעך געווען פונקט דער היפּוך פֿון דעם
אויסערגעוויינטלעך־אויפֿריכטיקן דוד עדעלשטאט.

עדעלשטאטס טויט האָט אויך אַרויסגערופֿן אַ ריי לידער פֿון די
דעמאָלט נאָך יונגע דיכטער — יוסף באַוושאָווער, נ. מ. באַבאָד און י. זיי־
לין.⁴² קיינער פֿון זיי האָט זיך ניט געדרוקט אונטער עדעלשטאטס רע־
דאַקציע (באַוושאָווערן האָט ער אינגאַנצן ניט געקענט),⁴³ נאָר זיין לעבן
און שאַפֿן האָט זיי באַגייסטערט אים צו באַזינגען.

יוסף באַוושאָווערס ליד „צום אַנדענק פֿון דוד עדעלשטאט“, געשריבן
איינעם טאַג פֿון זיין טויט (געדרוקט אין „אַרבעטער־פֿריינד“, 4טן נאָ־
וועמבער 1892), איז שפעטער אַריין ווי אַ פֿאַררעדע צו עדעלשטאטס
שריפֿטן.

באַוושאָווער שילדערט עדעלשטאטן אַלס „קעמפֿער“, ביי וועמען „פֿאַר־
געניגן האָט געהייסן פֿאַרצוועצן נאָר דעם שטרייט“, און ווי אָן „אַרבעטער־
פֿאַעט“, וועלכער האָט געשריבן:

יענע ליד, וואָס יעדע שורה
איז אַ שטאַרקער קריג־סינגאַל
אויפֿצוואוועקן אַלע שקלאַפֿן,
קעמפֿן קעגן קאַפיטאַל.

אין נ. מ. באַבאָדס ליד וועגן עדעלשטאטן, וואָס איז דעקלאַמירט
געוואָרן ביי דער ניו־יאַרקער טרויער־פֿאַרזאַמלונג, זאַגט זיך:

יא, טויט איז דער קעמפֿער, געפֿאַלן אין שטרייט,
אין ביטערן קאַמף פֿאַר זיין הייליקעם שטרעבן;
געשטאַרבן איז עדעלשטאט יונג פֿאַר דער צייט,
— זיין גייסט אָבער לעבט און וועט לעבן! ...

י. זיילין, אין זיין ליד „די פֿרייהייט און די וועלט“ — „צום אַנדענ־
קען פֿון ד. עדעלשטאט“ („אַרבעטער־פֿריינד“, 2טן דעצעמבער 1892), שיל־
דערט, ווי עדעלשטאטס מווע קומט ביינאַכט שטיל צוגיין פֿון איר „טיף
בלויען געצעלט“; נאָכדעם שטייגט אויך שטיף אַראָפֿ „די הייליקע פֿריי־

הייט, שטאַלץ און ריין, און מיט אַן אַראָפּגעלאָזענעם קאַפּ בלייבט זי ביי זיין קבר שטיין" —

ביים קבר קניט דאָרט מיט געבעט
די פֿרייהייט מיט געזענקטן בליק;
זי רופֿט דעם שלאָפֿנרן פּאַעט,
זי בעט די וועלט איר קינד צוריק.

אין אַ צווייט ליד „צום אַנדענקען פֿון אונדזער פּאַעט“ (אַרבעטער־פֿריינד, 30טן דעצעמבער 1892) רופֿט אויס דער זעלבער דיכטער:

אַ ניין! ניט געשטאַרבן! דו ביסט ניט געשטאַרבן,
דו ביסט ניט געפֿאַלן, געפֿאַלענער העלד,
עס קען ניט, עס טאָר ניט פֿאַרלאָנגען דעם קרבן,
דעם גוואַלטיקן קרבן די פֿינצטערע וועלט.

אַן אַנדערער שרייבער, ס. קאַן, האָט צוזאַמענגעשטעלט אַ ליד „אין שטורעם“ (אַרבעטער־פֿריינד, 21טן אַקטאָבער 1892) מיט ציטאַטען פֿון דוד עדעלשטאַטס לידער. אין דעם דאָזיקן ליד ווערט דער דיכטער פֿאַרגעשטעלט ווי אַ מאַטראַס אויף אַ שיף, וואָס קעמפֿט קעגן שטורעם:

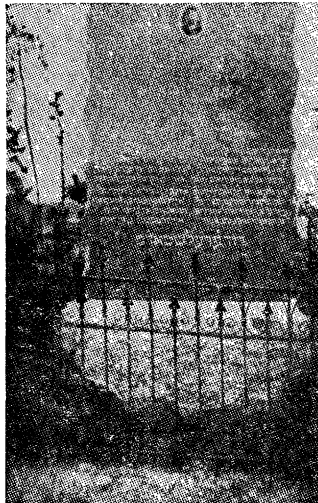
ווערטער קלינגען אין דער לופֿטן:
„שטאַרבן וועל איך אויף מיין אָרט!
טויט געפֿינט מיך אויף מיין פּאַסטן!“
וואָר [איז געווען] פֿונעם מאַן דער לעצטער וואָרט.

אַ גאַנצע ריי דיכטער, וועלכע זיינען באַווירקט געווען פֿון עדעל־שטאַטן ביי זיין לעבן, האָבן נאָך זיין טויט פֿאַרגעזעצט זיין רעוואָלוציאָנערע דיכטונג. באַזונדערס דאָרף דאָ דערמאָנט ווערן יוסף באַוושאווער.

עדעלשטאַטס דענקמאַל

דוד עדעלשטאַט איז באַערדיקט געוואָרן אויף דעם איינציקן ייִדישן בית־עולם, וואָס איז דעמאָלט געווען אין דענווער און איז געווען פֿאַר־וואַלטעט פֿון דייטשישע רעפֿארמירטע יידן. מיט 22 יאָר שפעטער, ווען אין דענווער איז שוין געווען אַ גאַנץ היפשע ייִדישע ראַדיקאַלע קאַלאָניע, זיינען עדעלשטאַטס ביינער איבערגעטראָגן געוואָרן (דעם 8טן נאָוועמבער 1914) אויף דעם בית־עולם פֿון „אַרבעטער־רינג“. „דער טאַג. ווען מען האָט איבערגעטראָגן עדעלשטאַטס ביינער, איז — לויט עדעלשטאַטס אַ מיטצייטלער, אַברהם יודעלעוויטש — געווען ביי די ראַדיקאַלן אַזאַ געשעעניש, אַז די, וואָס האָבן עס בייגעוואוינט, קאַנען עס קיינמאַל ניט פֿאַרגעסן.“²¹⁵

מיט אַ יאָר שפּעטער (דעם 28טן נאָוועמבער 1915) איז געשטעלט געוואָרן אַ מאָנומענט אויף עדעלשטאָטס קבר. אין אַ בריוו צו דער „וואַר-הייט“ פֿונעם 5טן נאָוועמבער 1915 דערציילט די „מאָנומענט-גרופּע פֿון דוד עדעלשטאָט“, אַז זינט עס איז „ביי אונדז אין דענווער, קאַלאַראַדאָ, פֿאַר-לאַשן געוואָרן איינער פֿון די גרעסטע שטערן, וואָס די יידישע אַרבעטער-ווערט האָט פֿאַרמאַגט — — — האָט זאָגאַר [אַפֿילו] קיינער ניט געוואוסט, וואו די ביינער פֿון אונדזער פֿאַעט רוען. וועגן אַ מאָנומענט איז דאָך אַפֿ-גרעדט, אַז עס איז ניט געווען, ביז די שטאָט איז געקומען צו הילף, און איז געגאַנגען מאַכן אַ פֿאַרק אין יענער סעמעטערי [בית-עולם], וואו עדעלשטאָט איז געווען באַערדיקט. דאָס האָט באַוועגט אייניקע מענטשן זיך צו אַרגאַניזירן אין אַ סאַסייעטי [פֿאַראייניגן] אונטערן נאָמען 'די מאָנו-מענט גרופּע פֿון דוד עדעלשטאָט'. מיר האָבן דאָס איבערגעבליבענע פֿון אונדזער פֿאַעט אַריבערגעפֿירט אויף דעם אַרבעטער-רינג-סעמעטערי, און מיר האָבן גענומען זאַמלען געלט פֿאַר אַ מאָנומענט. מיט דער הילף פֿון דוד עדעלשטאָטס ברודער און שוועסטער, ווי אויך מיט געלט, וואָס איז אַריינגעקומען דורך דער 'פֿאַ'ש'²¹⁶ איז אונדז געלונגען צו מאַכן אַ שיינעם גרויסן מאָנומענט“.

דוד עדעלשטאָטס קבר מיט מצבה
 אויפֿן בית-עולם פֿונעם אַרבעטער-רינג,
 אין דענווער

ביים אויפֿדעקן דעם דענקמאָל פֿאַר עדעלשטאַטן האָבן גערעדט פּראָפּ. יצחק אייזיק הורוויטש, עדעלשטאַטס סאַציאַל־דעמאָקראַטישער מיט־רע־דאַקטאָר פֿון דער „פֿאַשׁ“ (זע קאַפּיטל 15); ד״ר חיים ספּיוואַק, וועלכער איז אין 1882 געפֿאַרן צוזאַמען מיט עדעלשטאַטן פֿון אייראָפּע קיין אַמע־ריקע ווי אַ מיטגליד פֿון דער קיעווער „עם־עולם־גרופּע“; אַבא (אַבראַשע) עדעלשטאַט, דעם דיכטערס עלטערער ברודער, און אַ ריי אַנדערע רעד־נערס. מען האָט אויך געזונגען עדעלשטאַטס ליד „מיין צוואה“.²¹⁷

אין מערץ 1929 האָבן איך באַזוכט עדעלשטאַטס קבר אין דענווער. אויף זיין דענקמאָל, אָדער מצבה, איז פֿאַראַן זיין באַקאַנטע פֿאַטאָגראַפֿיע, געמאַכט אין ניו־יאָרק, ווען דער דיכטער איז אַלט געווען 23 יאָר, זיין ליד „מיין צוואה“, דער נאָמען אין ענגליש און ייִדיש און די דאַטע 1892.

געדענק־טעג

עדעלשטאַטס שריפֿטן זיינען געווען זייער פּאָפּולער ביי די ברייטע מאַסן ייִדישע אַרבעטער אין אַמעריקע און ענגלאַנד. אַ היפשע צאָל פֿון זיינע לידער איז געזונגען געוואָרן אין אייראָפּע און אין אַמעריקע. אין צאָרישן רוסלאַנד האָט מען זיי געזונגען אין וואַרשטאַטן און פֿאַבריקן, אויף דעמאָנסטראַציעס, אין טורמעס און אויף פֿאַרשיקונג. באַזונדערס האָט מען געזונגען זיינע לידער „אין קאַמף“, „מיין צוואה“, „נאַטור און מענטש“, „דער שניידער“, „אין לאַנד פֿון פּיראַמידן“ (יציאת מצרים), „מיין לעצטע האַפֿענונג“, „דער אַרבעטער“, „דער וועקער“, „פֿאַרווערטס“, „אויף דער וואַך“, „וואַכט אויף“, „סאַפֿיע פּעראָוסקאַיאַ“, „צו די אַרבעטער־פֿרויען“ און „דער אַונט־גלאַק“. צו אַ טייל פֿון זיי איז פֿאַראַן מוזיק, צוגעפּאַסט פֿון ייִדישע און רוסישע פֿאַלקס־מאַטיוון, אייניקע מעלאָדיעס זיינען די לעצטע יאָרן פֿאַרפּאַסט אָדער אַראַנזשירט געוואָרן פֿון מוזיק־פֿאַכ־לייט (זע ביבליאָגראַפֿיע). צו צוויי לידער („דער ייִדישער פּראָלעטאַר“ און „עס טאַגט“) האָט עדעלשטאַט אַרײַן צוגעפּאַסט די מעלאָדיע פֿון רוסישע רע־וואַלוציאָנערע לידער. אין ענגלאַנד און אין אַמעריקע זיינען יאָרנלאַנג באַזונדערס דעקאָמירט געוואָרן זיינע לידער „דער מיינער“ (קוילן־גרע־בער), „די פֿאַרשאַטענע“ און „ד״ר גראַן“ („דער קינדער־מערדער“). ס׳פֿלעגן אויך פֿאַרגעליענעט ווערן זיינע סקיצעס „דער קאַרקאַנדוקטער“ „גאַלד און לעבן“ א.א.

ניט געקוקט אויף דער גרויסער פּאָפּולערקייט פֿון זיינע שריפֿטן, זיינען דאָך עדעלשטאַטס געדענק־טעג זעפֿטן באַצייכנט געוואָרן אין אַמעריקע.

אן ענדערונג קומט פֿאַר ערשט מיט דער אַנטשטייאונג פֿון דער רעוואָלוציאָנערער מאַסן-באַוועגונג. די ערשטע גרעסערע עדעלשטאַט-פֿייערונג איז געווען צו זיין 35טן יאַרצייט (אין 1927). די „פֿרייהייט“ (שפּעטער „מאַרגן-פֿרייהייט“) האָט געווידמעט אַ פֿולע זייט דוד עדעלשטאַטן. זי האָט אויך געגעבן אַ גאַנצע ריי מוסטערן פֿון זיינע שאַפֿונגען. אַ יידישער אַרבעטער-קלוב אין ניו-יאָרק האָט דורכגעפֿירט אַן עדעלשטאַט-אָונט. אין פּראָגראַם פֿונעם אָונט האָט זיך באַטייליקט אויך עדעלשטאַט שוועסטער. דער 40טער געדענק-טאָג איז שוין געפֿייערט געוואָרן פֿון דער גרויסער פּראָעטאַרישער מאַסן-אַרגאַניזאַציע „אינטערנאַציאָנאַלער אַרבעטער-אַרדן“ (שפּעטער „יידישער פּראָטעראַלער פּאַלקס-אַרדן“, וואָס האָט אויך ברענטשעס [צווייגן] אויפֿן נאַמען פֿון דוד עדעלשטאַט)²¹⁸ און פֿונעם „פּראָלעטפּען“. דער קאָמוניסטישער חודש-זשורנאַל „דער האַמער“ האָט פֿאַרעפֿנטלעכט אַן עדעלשטאַט-מאַנאַגראַפֿיע²¹⁹ און די דעמאָלט פֿיל דיסקוטירטע פּאַעמע פֿון ה. בלאַשטיין.²²⁰ אַחוץ דער „מאַרגן-פֿרייהייט“ און דער „פֿאַש“²²¹, האָבן צום 40טן און 50טן יאַרצייט פֿון עדעלשטאַט גע-שריבן וועגן אים אויך אַ טייל בירגערלעכע אויסגאַבעס (זע ביבליאָגראַפֿיע). אין סאָוועטן-פֿאַרבאַנד איז עדעלשטאַט שאַפֿן ברייט באַקאַנט צווישן די יידישע אַרבעטנדיקע מאַסן. זיינע לידער ווערן געלערנט אין די שולן. זיי גייען אַריין אין שול-פּראָגראַם (זע ביבליאָגראַפֿיע). ס'איז אויך וועגן אים פֿיל געשריבן געוואָרן אין סאָוועטישע צייטונגען און זשורנאַלן, ווי אויך אין באַזונדערע אויסגאַבעס. זינט 1930 זיינען אַרויס אַ ריי זאַמלונגען פֿון זיינע לידער, צווישן זיי אַ וויסנשאַפֿטלעכע אויסגאַבע פֿון דוד עדעל-שטאַט ליטעראַרישע שאַפֿונגען אין יידיש און רוסיש דורך די אינסטי-טוטן פֿאַר יידישער פּראָלעטאַרישער קולטור פֿון דער אוקראַינישער און וויסרוסישער וויסנשאַפֿטלעכע אַקאַדעמיעס.

אויסגאַבעס פֿון עדעלשטאַטס ווערק

דוד עדעלשטאַטס לידער זיינען אַרויס אין בוך-פֿאָרם נאָך ביי זיין לעבן, אין יאַנאַר 1892.²²² עס איז אַ ביכל פֿון 125 זייטן אין 16-טל פֿאַר-מאַט, מיטן בילד פֿונעם דיכטער. אויפֿן פֿאָדערבלאַט איז אַנגעשריבן: „פֿאַלקס-געדיכטע פֿון ד. עדעלשטאַט. — הערויסגעגעבען פֿון די 'פֿרייע אַרבייטער-שטימע' 35 ראַטגערס סט. ניו-יאָרק. — פֿרייז 25 סענט — ניו-יאָרק. דרוק פֿון די 'פֿרייע אַרבייטער-שטימע' 1892.“ אויף דער צווייטער זייט קומט דאָס פֿריער דערמאַנטע ליד פֿון שעלי. דאָס ביכל אַנטהאַלט די

פֿאָלגנדיקע 52 לידער: „צו מיין פֿעדער“, „נאַטור און מענטש“, „דער מיינער“ [קוילן-גרעבער], „אין קאַמף“, „די פֿאַרשאַלטענע“, „אַ שטיקעלע ברויט“, „אַן [צו] די יידישע שריפֿטשטעלער“, „אַן [צו] די גענאַסן“, „דער באַלידיקטער העלד“, „מיין לעצטע האַפֿענונג“, „מיין טרוים“, „דער יתום“, „צורוף [צו] דער וואַרהייט“, „מיין צוואה“, „צורוף אַן [צו] די פֿאַש“ „דיכטער און מוזע“, „פֿאַרווערטס“, „צו די אַרבעטער-פֿרויען“, „אויף אַ באַל“, „זינגט מיט לוסט“, „סאַפֿיע פֿעראַוסקאַיאַ“, „לואיזע מישעל“, „דער לעצטער שטרייק“, „דער שניידער“, „עלנט“, „דער פֿרילינג“, „אונדזער אידעאַל“, „דער יידישער פֿראַלעטאַר“, „אויף דער וואַכע“, „וואַכט אויף“, „מיין פֿרילינג-ליד“, „אַלבערט פֿאַרסאַנס“, „דזשאַן בראַון“, „לואיס לינג“, „היינטיקע מענטשן“, „צו מיין שוועסטער“, „דער קינדער-מעדרער“, „צום משוגענעם פֿילאָזאָף“, „דער 11טער נאַוועמבער“, „איך בין דאָס שווערד — איך בין דער פֿלאַם“, „בלומען און שטערן“, „וואַרע און פֿאַלשע העלדן“, „דער וואַנדערער“, „מוטער און קינד“, „דער אַרבעטער“, „מערץ-בילדער“, „דער 13טער מערץ“, „פֿון היינע“ [איך געדענק], „אויפֿן שלאַכטפֿעלד“, „דער רויטער זעגל“, „אַן אַלטע געשיכטע“, „דער אַונט-גלאַק“.

מיט דריי יאָר שפּעטער, אין 1895, איז דאָס זעבֿיקע ביכל אַרויס אין אַ נייער הילע, אויף וועלכער עס איז אַנגעשריבן: „פֿאַלקס-געדיכטע פֿון ד. עדעלשטאַט — פֿרייז 25 סענט, ניו-יאָרק, 1895 — צו פֿאַרקויפֿן ביי יהודה קאַצענעֿדנבויגן, 35 לודלאָוו סט., ניו-יאָרק.“ עדעלשטאַטס ביכד איז דאָ געגעבן אין אַ שוואַרצער ראַם, און אונטן מיט לאַטיינישער שריפֿט, דער נאָמען „ד. עדעלשטאַט“ און די דאַטע 1892—1866. אויף דער אַנדער־רער זייט פֿונעם זעלבֿיקן בדעטל ווערן אונטערן נאָמען „צום פֿאַלק“ צייטירט פֿון עדעלשטאַטס „צוואה“ די ווערטער „צום פֿאַלק וועל איך פֿון קבר זינגען און וועל באַגייסטערן זיין הערץ!“ נאָכדעם גייט אַ באַמערקונג: „ריכטיק האָט נביאות געזאָגט דער עדעלער און ערלעכער דיכטער עדעל-שטאַט. פֿאַר זיין לעבען זיינען ערשינען זיינע געדיכטע, און יעצט, ווען ער ליגט אין קבר, ערשיינען זיי ווידער... עדעלשטאַט איז געווען אַ מאַן פֿון פֿאַלק; זיינע לידער זיינען געזונגען געוואָרן פֿאַר זיין לעבן, און דאָס פֿאַלק ווייַ זיי זינגען נאָך יעצט, ווען ער איז טויט. ער איז געווען שטערבלעך, זיינע לידער ניט. — — באַציבט איז עדעלשטאַט געווען אין זיין לעבן און טייער אין זיין ערינערונג נאָך זיין טויט. די, וואָס האָבן זיינע ווערטער געשלונגען דאָן, וועלן מיט ערפֿוכט יעצט הערן זיין שטימע פֿון קבר...“

וועגן עדעלשטאטס ראָדע אַלס דיכטער און געזעלשאַפֿטלעכער טוער ווערט אין דער פֿאַררעדע (געשריבן פֿון אַלעקסאַנדער האַרקאָווי) מיט קיין איין וואָרט ניט דערמאַנט.

אין 1899 איז אַרויס אַ באַנד „עדעלשטאטס שריפֿטן“. 8-טל פֿאַרמאַט, 90 זייטן. אויף דער פֿאַדערהילדע אונטער עדעלשטאטס בילד איז אין אַ קראַנץ פֿון פֿאַרבערבֿעטער, אַנגעגעבן אין ענגליש: „היברו פֿאַבלישינג קאַמפּאַני, ברוקלין, ניו-יאָרק 28-128 לעאַנאַרד 60 סט., ברוקלין, ניו-יאָרק.“ און נאָכדעם אין ייִדיש: „אַ זאַמלונג פֿון אַלע זיינע פּאַעטישע שריפֿטן און פּראָזע. פּרייז 10 סענט.“ אויף דער צווייטער זייט דער זעלביקער נוסח מיטן בילד, און אויף ייִדיש: „דרוק און פֿאַרלאַג דיא היברו פּאַבלישינג קאַמפּאַני“ און אַדרעס. אויף זייט 3 — אינהאַלט פֿאַרצייכעניש: „1) אַנ-שטאַט אַ פֿאַררעדע [באַוושאַווערס ליד וועגן עדעלשטאטן]; (2) אַ בריוו פֿון אַ זעלבסטמעדער; (3) דער קאַר-קאַנדוקטער; (4) די באַמערקע; (5) ווער איז שולדיק? (6) דער מאַלער; (7) דער פֿאַרברעכער; (8) די אומדאַנק-באַרע נעגעריין; (9) געלט און לעבן; (10) הונדערט יאָר שפּעטער; (11) וועראַ.“ אַן ענדעכע אויסגאַבע האָט דעמאָלט אויך אַרויסגעגעבן ב. רודערמאַן אין פֿאַנדאַן.²²²

אַ נייע אויפֿלאַגע פֿון די „פֿאַלקס-געדיכטע“ אינעם זעלביקן פֿאַרמאַט, מיט דער זעלביקער צאָל זייטן, ווי אין 1892, און מיט דעם זעלביקן בילד אינעם קראַנץ, איז אַרויס אין 1904 פֿון דער היברו פּאַבלישינג קאַמפּאַני. אין 1906 האָט די היברו פּאַבלישינג קאַמפּאַני אַרויסגעלאָזט אין 3-סענטיקע העפֿטן, אונטערן אַלגעמיינעם נאָמען „יודישע ליטעראַטור“, באַזונדערע דערציילונגען פֿון דוד עדעלשטאט.²²³ זי האָט זי איבערגע-דרוקט פֿון די מאַטריצן פֿון דער ברוקלינער אויסגאַבע פֿון 1899 מיט דער זעלביקער נומעראַציע, ווי דאָרטן. אַרויס זיינען „וועראַ“, „דער מאַ-פֿער“, (צוזאַמען מיט „אַ בריוו פֿון אַ זעלבסטמעדער“,²²³ „דער פֿאַרברע-כער“ און „די אומדאַנקבאַרע נעגעריין“). „געלט און לעבן“ און „דער קאַנ-דוקטער“. אין 08—1909 איז אַרויס דאָס בוך „עדעלשטאט — די נייע פֿאַלקס-געדיכטע — פֿאַלשטענדיקע אויסגאַבע פֿון אַלע זיינע לידער, אַרויסגעגעבן פֿון דער היברו פּאַבלישינג קאַמפּאַני, 87-85-83 קאַנאַל-סטריט, ניו-יאָרק“, אין אַן 8-טל פֿאַרמאַט, 213 און X זייטן, 89 לידער. צווישן זיי איין ליד אין רוסיש מיטן ענגלישן נאָמען: „It Was a Dream“ (ס'איז געווען אַ חלום). אַלס פֿאַררעדע ווערט געגעבן, אַחוץ שעפֿים ליד פֿון דער ערשטער אויסגאַבע, אויך באַוושאַווערס „צום אַנדענקען פֿון דוד עדעלשטאט“.

אין 1908 דערשיינט אין שיקאגא „די באַמערקע“ אין ענגליש, אונטערן נאָמען „The Vagabond“ 15 זייטן, איבערגעזעצט פֿון דוד דיאָמאָנדשטיין. די פֿולסטע אויסגאַבע פֿון עדעלשטאַטס שריפֿטן, פּאַזיע און פּראָזע, איז אַרויס אין לאַנדאָן, 1909.

באַלד נאָך עדעלשטאַטס טויט האָט זיך אין לאַנדאָן געגרינדעט אַ פֿאַראַיין „עדעלשטאַט“ אויף אַרויסצוגעבן אַלע עדעלשטאַטס שריפֿטן (לויט אַ נאַטיץ אין „אַרבעטער-פֿריינד“, 4טן נאָוועמבער 1892). דערפֿון איז אָבער גאַרניט אַרויסגעקומען.²²⁴ ערשט מיט 16 יאָר שפּעטער, אין 1908, ווערט געמאַכט אַן ערנסטער פּראָוו אַרויסצוגעבן עדעלשטאַטס געזאַמלטע שריפֿטן. עס איז געגרינדעט געוואָרן אַ ספּעציעלער עדעלשטאַט קאַמיטעט, צו וועלכן עס האָבן געהערט, אַחוץ עדעלשטאַטס שוועסטער (סאָניע) און שוואַגער (אַרקאַדי טעלסאָן), די אַנאַרכיסטן ד״ר זאַלאַטאַראָוו, מ.ג.מייזל, ד״ר מעריסאָן און מ. קאַטץ, און די דיכטער מאָריס ווינטשעווסקי און אַ. ליעסין. די לעצטע צוויי האָבן אויך פֿאַרעפֿנטלעכט אַרטיקלען וועגן דער וויכטיקייט אַרויסצוגעבן עדעלשטאַטס ווערק.²²⁵ דער קאַמיטעט האָט אויך אַרויסגעלאָזן אַ ספּעציעלן אויפֿרוף צו די מיטגלידער פֿון „אַרבעטער-רינג“, זיי זאָלן נעמען בילעטן פֿאַר אַ ליטעראַרישן אָונט און אַ קאַנצערט, „צו דערמעגלעכן די אויסגאַבע פֿון דעם פֿאַרשטאַרבענעם פּאַעט ד. עדעלשטאַטס אומגעדרוקטע און טייל דערשינענע ווערקע“. אין דעם אויפֿרוף ווערן אויך די „פֿריינדע אַרבעטער“ דערמאַנט, אַז זיינע [עדעל-שטאַטס] געדיכטע זיינען פֿון די ערשטע, וואָס האָבן געוועקט דעם יידישן אַרבעטער צו קעמפֿן פֿאַר דער פֿאַרבעסערונג פֿון זיין לעבן“. דער ליטעראַ-רישער אָונט און קאַנצערט איז פֿאַרגעקומען דעם 4טן דעצעמבער 1908. אַלס רעדנערס זיינען געווען אַנאַנסירט זאַלאַטאַראָוו, קאַטץ, ליעסין, דער דראַמאַטורג יעקב גאַרדין און מאָריס ווינטשעווסקי („פֿאַ“ש“, 4טן דעצעמבער 1908). עס איז אויך געפֿירט געוואָרן אַ ברייטע קאַמפּאַניע צו זאַמלען אַבאַנעמענטן פֿאַר דער אויסגאַבע. מיט דער הילף פֿון אַט דער קאַמפּאַניע און דורך די באַזונדערע אַנשטרענגונגען פֿון עדעלשטאַטס שוועסטער²²⁶ דערשיינט די אויסגאַבע פֿון עדעלשטאַטס „שריפֿטן“ אין לאַנדאָן, 1909.

דוד עדעלשטאַטס „שריפֿטן“ מיט אַ פֿאַררעדע איבער דאָס לעבן און שאַפֿן פֿון דעם דיכטער פֿון מ. קאַטץ,²²⁷ אַרויסגעגעבן פֿון פֿאַרלאַג „אַרבעטער-פֿריינד“, איז אַרויס, מיט צוויי עדעלשטאַט-בילדער, אין 12-טל פֿאַרמאַט, xxxviii און 405 זייטן. דערפֿון פֿאַרנעמען 230 זייטן די 123 לידער, 143 זייטן די 13 דערציילונגען און בילדער, 25 זייטן די 4 אַר-

טיקלען, און XXXVIII זייטן די פֿאַררעדע, באַוואַשווערס עדעלשטאַט-ליד און דאָס אינהאַלט-פֿאַרצייכעניש.

אויך די „אַרבעטער-פֿריינד“ אויסגאַבע פֿון עדעלשטאַטס „שריפֿטן“ איז ניט קיין פֿורע. ס'פֿעלן דאָרט לידער, וואָס זיינען געווען געדרוקט אין דער „וואַרהייט“ (1889), אינעם „מאַרגנשטערן“ (1890) און אַפֿילו אין דער „פֿאַש“ פֿון 1891. עס פֿעלן אויך אייניקע פֿון עדעלשטאַטס פֿראַזע-שריפֿטן און כמעט זיין גאַנצע פּובליציסטיק. עס ווערט אויך ניט געגעבן קיין איין מוסטער פֿון זיינע רוסישע שריפֿטן. צונויפֿגעשטעלט איז די אויסגאַבע אָן שום סדר — ניט כראָנאָלאָגיש און ניט טעמאַטיש. אויף קיין איין שריפֿט איז ניט אָנגעגעבן, וואו און ווען דאָס איז געווען געדרוקט, אָדער צי ס'איז פֿאַרעפֿנטלעכט פֿונעם מאַנסקריפט. אַ טייל לידער עדעל-שטאַטס זיינען דאָרט שטאַרק רעדאַקטירט געוואָרן, אין אייניקע זיינען דורכגעלאָזט געוואָרן גאַנצע סטראַפֿעס, וועגן אַלדעם איז אָבער ניטאָ קיין שום באַמערקונג. דער לייענער, וועלכער ווייסט ניט פֿון די פֿריערדיקע עדעלשטאַט-אויסגאַבעס, קאָן מיינען, אַז אַזוי האָט טאַקע עדעלשטאַט געשריבן.

אין זיין פֿאַררעדע שטעלט זיך אָפּ מ. קאַטץ ברייטלעך אויף ניט וועזנטלעכע דעטאַלן²⁸ פֿון עדעלשטאַטס קינדהייט אין קאַלוגע. ער גיט אָבער גאָר ווייניק וועגן עדעלשטאַטס לעבן, שאַפֿן און ווירקן אין אַמעריקע. דער וויסנשאַפֿטלעכער ווערט פֿון קאַטצס פֿאַררעדע איז בכלל זייער אַ קליינער. עדעלשטאַטס אַנאַרכיזם נעמט זיך, לויט קאַטצן, הויפטזעכלעך דערפֿון, מחמת „עס זיינען פֿאַראַן מענטשן, וואָס זיינען פֿון דער נאַטור אַנאַרכיסטן-קאַמוניסטן“. מ. קאַטץ איז אויך ניט פינקטלעך אַפֿילו בנוגע צו פֿאַקטן, ביי וועלכע ער איז פֿערזענדלעך בייגעווען. צום ביישפּיל: ער דערציילט, אַז די „פֿאַש“ איז אַרויס „ענדע 1889“, בעת זי איז אַרויס אין יולי 1890; דאָסגלייכן דערציילט ער, אַז די „פֿאַש“ איז אונטערגעגאַנגען אין 1890 און אָנגעהויבן אַרויסגיין פֿונדאָסניי, ווען עדעלשטאַט ווערט איר רעדאַקטאָר. אין דער אמתן איז די „פֿאַש“ אין 1890 און 1891 אַרויס אָן שום איבעררייסן.

דאָך איז די אויסגאַבע פֿונעם „אַרבעטער-פֿריינד“ מיט אַלע אירע פֿע-לערן געווען די פֿולסטע. די אָנגעגעבענע אויפֿלאַגע פֿון 1924 אין ניו-יאָרק פֿאַרמאַגט ניט קיין שום ענדערונגען, אַפֿילו ניט וואָס אָנבאַדאַנגט דער איינבינדונג. לגבי דער אויסגאַבע פֿון 1909. ס'איז בלויז צוגעגעבן אויפֿן פֿאָדערבלאַט, אַז עס איז אויך אַרויסגעגעבן פֿון דער „פֿאַש“ אין 1924.

א נייע עדעלשטאט־אויפֿלאגע איז אַרויס אין 1911 אין דער „היברו פּאָבלישונג קאָמפּאַני“ — אַ זאַמלונג: פֿון אַזע זיינע פּאַעטישע שריפֿטן אין פּאַעזיע און פּראָזע, 8־טל פֿאַרמאַט, 334 זייטן. דאָרט זיינען אַרײַן בלויז די לידער פֿון דער אויסגאַבע פֿונעם יאָר 08—1907. בלויז צו דער פּראָזע איז צוגעגעבן געוואָרן „מוזיק“, די „ביאָגראַפֿיע פֿון דער לבנה“ און „צווישן ניו־יאָרקער ראַדיקאַלן“. פֿון דער פּובליציסטיק איז קיין זאַך ניט אַרײַן.

אין סאָוועטן־פֿאַרבאַנד זיינען אַרויס פֿאַלגנדיקע אויסגאַבעס פֿון עדעלשטאַטס שריפֿטן:

„דוד עדעלשטאַט — לידער פֿון קאַמף און נויט, צונויפֿגעשטעלט און מיט אַן אַריינפֿיר פֿון ש. אַגורסקי, פֿאַרלאַג 'דער עמעס', מאַסקווע, 1930, 12־טל פֿאַרמאַט, 180 זייטן, 49 לידער, צוויי אַרטיקלען (וועגן שרייבער און דיכטער) און באַוואַווערס עדעלשטאַט־ליד.

„געקליבענע לידער (צוזאַמען מיט ווינטשעווסקיס און באַוואַווערס) — אויסוואַל און רעדאַקציע אי. פֿעפֿער, ע. פֿיניבערג. קאָאָפּעראַטיווער פֿאַר־לאַג 'קולטור־ליגע', קיעוו, 1931, 8־טל פֿאַרמאַט, 234 זײַ. דערפֿון 47 לידער פֿון דוד עדעלשטאַט מיט טעקסטן־ענדערונגען און אויסטייטשונגען פֿון ווערטער.

„די ערשטע יידישע אַרבעטער־דיכטער (מאָריס ווינטשעווסקי, מאָריס ראָזענפֿעלד, דוד עדעלשטאַט, יוסף באַוואַווער), צונויפֿגעשטעלט און גע־געבן אַן אַריינפֿיר — י. ד. קורלאַנד. (פֿון דער סעריע 'ליטעראַטור פֿאַר דער שול'). צענטראַלער פֿעלקער־פֿאַרלאַג פֿון פֿססר, מאַסקווע — כאַר־קאָוו — מינסק, 1931, 8־טל פֿאַרמאַט, 128 זײַ. לידער און ציטאַטן פֿון עדעלשטאַטס אַרטיקלען, וויכטיקסטע ביאָגראַפֿישע ידיעות און „ביב־דיאָגראַפֿיע פֿאַרן לערער“.

„די עלטערע רעוואָלוציאַנערע דיטעראַטור — געקליבענע ווערק פֿון מאָריס ווינטשעווסקי, דוד עדעלשטאַט, יוסף באַוואַווער. אונטער דער אַלגעמיינער רעדאַקציע פֿון ש. [סעם] אַגורסקי, מ. [מיכל] לעוויטאַן, ק. [קלמן] מרמר און מ. [מאַקס] עריק, אינסטיטוט פֿאַר יידישער פּראָזע־טאַרישער קולטור פֿון דער אוקראַינישער וויסנשאַפֿטלעכער אַקאַדעמיע; אינסטיטוט פֿאַר יידישער פּראָזע־טאַרישער קולטור פֿון דער וויסרוסישער וויסנשאַפֿטלעכער אַקאַדעמיע. דוד עדעלשטאַט, געקליבענע ווערק אין דריי בענדער; באַנד II, לידער (צוזאַמענגעשטעלט פֿון קלמן מרמר), פֿאַרלאַג 'עמעס', מאַסקווע, 1935. פֿאַרגרעסערטער 8־טל פֿאַרמאַט, 338 זײַ.

עדעלשטאטס ליטערארישע ירושה

דוד עדעלשטאט האט פֿאַר דער קורצער צייט פֿון זיין שאַפֿן אין יידיש אָנגעשריבן אַרום 140 לידער, 15 דערציילונגען, בילדער און פֿע־ לעטאַנען, און אַ 50 פּובליציסטישע אַרטיקלען. דערפֿון האָט ער פֿאַר־ עפֿנטלעכט ביי זיין לעבן איבער דריי־פֿערטל פֿון זיינע לידער, כּמעט די גאַנצע פּראָזע און ניין־צענטל פֿון זיינע פּובליציסטישע און קריטישע אַר־ טיקלען.

פֿון עדעלשטאטס 45 פּובליציסטישע און קריטישע אַרטיקלען זיינען אַרויס אין בוך־פֿאַרם בלויז 4, ס'הייסט ווייניקער ווי אַ צענט־חלק. דאָס־ גלייכן געפֿינען זיך נאָך צעוואַרפֿן אין צייטונגען אַ ריי לידער און אַ פֿאַר פּראָזע־שריפֿטן, וואָס זיינען נאָך ניט אַריין אין קיין איין עדעלשטאט־ אויסגאַבע.

צווישן עדעלשטאטס מאָנוסקריפֿטן געפֿינען זיך איבער 60 קאַפּיעס אַדער ניט־געענדיקטע אָנוואורפֿן פֿון זיינע לידער. צווישן זיי אַ ריי וואַריאַנטן, איך אַזוינע לידער, וואָס זיינען נאָך קיינמאַל ניט געווען גע־ דרוקט (אַריין אין דער מאַסקווער אויסגאַבע פֿון 1935). פֿון די איבער־ צוויי צענדליק מאָנוסקריפֿטן פֿון פּראָזע, דיכטונג, פּובליציסטיק און קריטיק, איז די מערהייט נאָך ניט געדרוקטע זאַכן, אויסער דעם געפֿינען זיך אַן אַנדערטאהאַלפֿן צענדליק קאַפּיעס און אָנוואורפֿן פֿון בריוו (אַריין אַלס ביילאַגע צו קלמן מרמס עדעלשטאט־ביאָגראַפֿיע: דוד עדעלשטאט, גע־ קליבענע ווערק, באַנד 1).

אין רוסיש האָט עדעלשטאט ווייניק וואָס פֿאַרעפֿנטלעכט. אויף זיכער קאָן מען פֿעסטשטעלן בלויז די צוויי לידער אין „זנאַמיאַ“²²⁹ וואָס ער האָט דערמאָנט אין זיין טאַגבוך פֿון יאַנואַר 1889, און צו איינציקע לידער אין דער „ניו־יאַרקער אידישער פֿאַלקס־צייטונג“ (1889), אין „אַרבעטער־ פֿריינד“ (1890) און אין דער „פֿאַש“ (1891). די מיינסטע פֿון זיינע איבער 100 רוסישע לידער זיינען געדרוקט פֿון מאָנוסקריפֿט אין דער מאַסקווער אויס־ גאַבע פֿון 1935. צוזאַמען מיט זיינע יידישע לידער, אַ פּראָוויז זיי אַריינצושיקן קיין רוסלאַנד, כּדי זיי צו דרוקן אין אַן אומלעגאַלער דרוקעריי, איז דורכ־ געפֿאַלן איבער אַן אַרעסט אויף דער גרענעץ.²³⁰ צווישן זיינע רוסישע מאָנוס־ קריפֿטן געפֿינען זיך אַ טויז בילדער און אַרטיקלען, אַ פֿראַגמענט פֿון אַ „טאַגבוך“ און איבער דריי צענדליק בריוו (דער „טאַגבוך“ און די בריוו זיינען אַריין אין דער מאַסקווער אויסגאַבע פֿון 1935).

עדעלשטאָט, ווי ער האָט אויסגעזען ביי זיינע מיטצייטלעך

אויסזען :

„א גראַדע פיגור פֿון מיטעלער הויך, סימעטריע אין דעם געבוי פֿון די גלידער ; א ליכטיקער פנים מיט איידעלע, צאַרטע געזיכט־צוגן, אויף וועלכע עס איז אויס־געגאַסן אַ חן פֿון הויכער אינטעליגענץ און פֿון טיפֿן געפֿיל ; אַ פֿאַר ווייט־צעפֿנטע קאַרע אויגן, באַזוימט מיט אַרקי־פֿאַרמיקע שאַטן־ברעמען־אויגן, אין וועלכע עס שפּיגלט זיך אַפֿ אַ פֿראַגע און אויסרוף, אַ מין פֿאַרוואַנדערונג“ (משה קאַטן, פֿאַררעדע, 1909, ז' 3).

„אַ מונטערע, אַבוואַל [הגם] אַ שטילע, אין זיך פֿאַרטיפֿטע נאַטור, האָט אויסגעזען געזונט, מוזיק און שטאַרק, אין פֿולער בליאונג פֿון כוחות און יאָרן“ (דאַרט, ז' 20). „פֿון מיטעלן וואַקס, אַ בלאַס־לענגלעך פנים, אַרומגערינגלט מיט אַ קורצער, ברוינער בערדל, ליפֿן — עטוואַס דיקלעכע, אַ שיינע גריכישע נאַז, גרויסע ברוינע אויגן, וועלכע האָבן אייך צוגעצויגן צו זיך מיט אַ מאַגנעטישער קראַפֿט ; אַ שיינן, ליכטיק פנים“ (ד״ר מיכאַעל קאַן, אין אַ בריח צו מיר פֿון 18טן יאַנואַר, 1934).

„אַ הויכער, גוט געבויט, שלאַנג ווי אַ טאַפֿאַל, שטענדיק מיט אַ שווערן שטעקן אין האַנט, ענלעך געזען צו אַן אַפֿאַסטאַל פֿון די לאַנג־פֿאַרגאַנגענע צייטן“ (אַרקאַדי טעלסאַן, אין אַ בריח צו מיר פֿון 10טן אַפּריל, 1934).

כאַראַקטער :

„אַ מוסטער פֿון ערלעכקייט און גייסטיקער ריינהייט“ (אַרבעטער־צייטונג, 28טן אַקטאָבער, 1892).

„ער האָט ליב געהאַט מוזיק, בלומען, די נאַטור אין אַלע אירע פֿאַרבן, און באַ־זונדערס האָט ער ליב געהאַט קינדער, ווי די האַפֿענונג אויף אַ בעסערער צוקונפֿט פֿון דער מענטשהייט“ (סאַניע עדעלשטאַט, אין אַ בריח צו מיר פֿון 14טן מערץ, 1934).

„ער איז געזען די פֿערוואַניפֿיצירטע גוטסקייט, די פֿאַרקערפֿערונג פֿון ליבשאַפֿט. דוד עדעלשטאַט איז געזען פֿאַרליבט אין דער מענטשהייט און מענטשן. נישט אַבסטראַקט, נישט אין דער טעאָריע, נאָר פֿאַקטיש ; אים איז ליב און טייער געזען איטלעכער מענטש באַזונדער — — — עדעלשטאַט איז אַמאָל אַריין צו מיר אַ פֿרי־מאַרגן מיט שיינענדיקע אויגן און אַ ליכטיק פנים, האַלטנדיק אַ שיינע בלום אין האַנט — אַט זעט, קאַפֿעלאָוו, קוקט זיך צו, זעט ווי געשמאַק און ליבלעך יעדעס קוויטעלע איז דאָ, זעט נאָר, וויפֿל פֿאַרבן און קאַלירן קרייצן זיך דאָ דורך, זעט, ווי זיי זיינען איינגעזעעט און באַהעפֿט איינע אין די אַנדערע, און דאָך זיינען זיי גאַנץ־דייטלעך באַזונדער — — — איך האָב זיי באמת ליב — — — מיר דאַכט זיך, אַז איך קען רעדן, פֿאַרברענגען מיט זיי, און דאָך — ווי קומען זיי צו דער גרויסקייט און דער־הויבנקייט פֿון אַ מענטש ? דער פשוטסטער בשר־וּדם האָט דאָך גייסט, פֿאַרשטאַנד, געפֿילן. אויך דער מענטש בייט זיך דאָך אַלע וויילע, ער האָט דאָך אויך פֿאַרשיידענע קאַלירן : אַט איז ער אין פעס, באַטריבט פֿון ליידן, אומעטיק, פֿאַרוואַרגט — וויפֿל פֿאַרשיידענע כוחות גיסן זיך דאָס צונויף, וואָס פֿאַר אַ קאַמפּליצירטער מעכאַניזם,

וואס פֿאַר אַ פֿיינע קונציקע בריאה דער מענטש איז! (י. קאָפּעלאָוו, „אַמאַל אין אַמערקע“, 1928, ז' 277).

„עדעלשטאַט האָט געלעבט צוזאַמען מיט זיינער אַ שוועסטער ביי זייערן אַ ברודער, וועלכער האָט געהאַט אַ קליינעם רעסטאָראַן אין קאַרטיס סטריט (דענווער). איך פֿלעג זיך מיט אים טרעפֿן זייער אָפֿט, און טראָץ דעם, וואָס מיר האָבן אַלע געוואוסט, דאָס עדעלשטאַט איז זייער קראַנק אויף דער פּראָלעטאַרישער קראַנקהייט, טובערקולאָז (ער אַליין און מיר אַלע האָבן געוואוסט, דאָס זיינע טעג זיינען געציילטע), האָט מען אָבער קיינמאַל ניט געהערט פֿון אים ער זאָל זיך באַקלאָגן. ער האָט איבער־הויפּט פֿיינט געהאַט צו רעדן וועגן זיך. און סיי אין געזעלשאַפֿט און סיי אין גאַס פֿלעגט ער אימער מיט זיך האָבן זיין נאַטי־ביכל און אַלעמאַל עפעס פֿאַרשרייבן. ער פֿלעגט זיך באַקלאָגן אויף די פּאַעטן פֿון זיין צייט, דאָס אָנשטאַט צו וועקן און רופֿן דעם אַרבעטער צום קאַמף, פֿלעגן זיי בלויז וויינען אויף דעם שיקזאַל פֿון דעם געפּלאַגטן אַרבעטער־פּאַלק — — אין די לעצטע טעג פֿון זיין לעבן, ווען ער האָט שוין פֿון בעט ניט געקאָנט אַרויסגיין, פֿלעגט ער זיך נאָכפֿרעגן אויף געוויסע שטרייקן, וועלכע זיינען אָנגעגאַנגען דעמאָלט.“ (אַברהם יודעלעוויטש פֿון דענווער).⁵⁶

לייטפארעם פון עדעלשטאטס לעבן

1866.

געבוירן דעם 21טן מאי אין קאלוגע (רוסלאנד). זיין פאָטער, אַן אויסגע- דינטער ניקאלאאישער סאָלדאַט, איז צוערשט געווען אַ גאַראַדאַוואַי (פּאַליציאַנט), און שפּעטער האָט ער געאַרבעט אין אַ זעג-מיל.

1873/76.

לערנט ביי אַ מלמד אַביסל עברי און ביי אַ רוסישן לערער — די רוסישע שפּראַך.

1877/79.

הויבט אָן שרייבן רוסישע לידער. אייזן ליד זיינס ווערט געדרוקט אין דער קאלוגער צייטונג „גובערנסקי וועדאָמאָסטיי“. אין עלטער פֿון 15 יאָר — דערציילט עדעלשטאַט — האָב איך צווישן פֿריינט און באַקאַנטע געטראָגן דעם נאָמען 'פּאַעט' און געשריבן רוסישע געדיכטע. מיין ליידנשאַפֿט פֿאַר פּאַעזיע, איבערהויפּט פֿאַר די רוסישע דיכטער ניקיטין און נעקראַסאָוו, האָט זיך פֿרי דער- וועקט אין מיין האַרצן“ („ווערצ“).

1880.

פֿאַרט אַריבער קיין קיעוו. לעבט אין אַ קרייז, וואָס שטייט נאָענט צו דער רוסישער פֿאַלקסישער באַוועגונג.

1881.

לעבט איבער דעם צאָרישן פּאַגראָם אויף יידן פֿונעם 8טן מאַי. ווערט קראַנק פֿון אויפֿרעגונג. ליגט אין שפּיטאַל, ווערט דאָרט באַקאַנט מיט אַ ריי סטודענטן און מיט ד״ר מאַקס מאַנדעלשטאַם, וועלכער נעמט אים אָן אויף אַרבעט אינעם קאָמיטעט פֿאַר פֿאַנאַנדערטיילן הילף צווישן די פּאַגראַם-געליטענע.

1882.

פֿאַרט קיין אַמעריקע צוזאַמען מיט דער קיעווער גרופּע „עם-עולם“ (אייביק פֿאַלק), וואָס האָט געהאַט בדעה צו גרינדן דאָרט אַ לאַנדווירטשאַפֿטלעכע קאָלאָניע אויף קאָמוניסטישע יסודות. באַזעצט זיך אין סינסינעטי (אָהאַיאָ), וואו עס געפֿינען זיך זיינע צוויי עלטערע ברידער פֿון איין מאַמען: גרישאַ (הערש) און אַראַשע (אָהרן) מוטשניקאָוו.

1883/84.

ווערט אַ קנאַפלאַך־נייער אין אַ שניידער־פאַבריק, איז פאַראַינטערעסירט הויפט־זאַכלעך אין דער רעוואַלוציאַנערער באַוועגונג אין רוסלאַנד.

1885.

דערלערנט די ענגלישע שפראַך. ווערט באַקאַנט מיט דער אַרבעטער־באַוועגונג אין אַמעריקע. הערט רעדן אַלבערט פאַרטאַנס, דעם דעמאָלטיקן רעדאַקטאָר פֿונעם ענגלישן אַנאַרכיסטישן וואַכנבלאַט „אַלאַרם“ אין שיקאַגאָ. ווערט אַ מיטגליד פֿון דער „ידישער“ אינטערנאַציאָנאַלער גרופּע“ אין סינסינעטי.

1886.

ווערט אַריינגעצויגן אין דער קאַמפּאַניע פֿאַרן גענעראַל־שטרייק פֿונעם 1טן מאַי, 1886, וואָס איז געפֿירט געוואָרן אונטערן לאַזונג פֿון אויסקעמפֿן דעם 8־שעהדיקן אַרבעטסטאַג.

— מאַי. דער גענעראַל־שטרייק אין שיקאַגאָ. די בלוטיקע אַנפֿאַלן אויף די דאָרטיקע אַרבעטער. די באַמבע, געוואַרפֿן פֿון אַ פּראָוואַקאַטאָר אויף דער פּאָליציי בעת אַ פּראָטעסט־פֿאַרזאַמלונג פֿון אַרבעטער אויף היימאַרקעט־סווער; די פּאָלי־צייאישע שחיטות אויף די אַרבעטער; דער אַרעסט פֿון די פֿירער פֿונעם גענעראַל־שטרייק און דאָס אַנקלאַגן זיי און פֿאַראורטיילן צום טויט פֿאַר דערמאָרדן דעם פּאָליצייסט, וואָס איז געטויט געוואָרן דורך דער פּראָוואַקאַטאָרישער באַמבע. — דאָס אַלץ רעוואַלוציאַנזירט דעם 20־יאַריקן דוד עדעלשטאַט.

— זומער. מאַכט אַ פּרואו צו „יוניאַניזירן“ (גרינדן אַ פּראָפּעסיאָנעלן פֿאַראיין פֿון) זיין שניידער־פאַך. ער פֿאַרלירט דערפֿאַר זיין אַרבעט־פּלאַץ און פֿאַרט אָפּ קיין ניו־יאָרק.

ווערט טעטיק אין דער קאַמפּאַניע פֿון די ניו־יאָרקער אַרבעטער פֿאַר אויסוויילן הענרי דזשאַרדזשן פֿאַר מעיאָר (בירגערמייסטער) פֿון ניו־יאָרק. ווי אַ סך אַנדערע, האַפּט עדעלשטאַט דורך דעם צו ראַטעווען די צום טויט פֿאַראורטיילטע אַרבעטער־פֿירער אין שיקאַגאָ.

— אַקטאָבער. די פּאַמיליע קומט פֿון קיעוו קיין אַמעריקע. דוד עדעלשטאַט נעמט זי אַראָפּ פֿון שיף און פֿאַרט מיט איר צוריק קיין סינסינעטי.

1887.

ווערט אַרעסטירט פֿאַר זיין אַנטייל אין די פּראָטעסט־פֿאַרזאַמלונגען קעגן דעם טויט־אורטייל אויף די שיקאַגער אַרבעטער־פֿירער.

— 11טער נאָוועמבער. די שיקאַגער מאַרטירער ווערן אויפֿגעהאַנגען. דוד עדעל־שטאַט איז שטאַרק אויפֿגערודערט, האַלט ביים פֿאַרלירן דעם זינען פֿון הייטאַק. ער ראַטעוועט זיך דורך אַפּפֿאַרן אויף אַ צייט קיין ניו־יאָרק, וואו די אַרבעטער־באַוועגונג ברויזט מיט קאַמף קעגן דער ברוטאַלער בורשוואַזיע.

.1888

ווערט זומער אַרבעטלאָז. קאָן ניט צוזען די גויט אין דער היים, „זען די מוטער אַ קראַנקע, אַ גרויע, אָפּגעריסן־אָפּגעשליסן, — — די יונגע שוועס־טער אין בלי פֿון אירע כּוונות, ווי עס שניידט פֿון איר שטיקער די אַרעמקייט און די טאַגרטעגלעכע גויט, ווי זי איז דערשלאָגן פֿון צרות“ (פֿון אַ רוסישן פֿראַגמענט אין מאַנסקריפט).

— אָנהייב נאָוועמבער. פֿאַרט אָפּ קיין גיריאַרק זוכן אַרבעט.

— 11טן נאָוועמבער. באַזוכט אַן אַרבעטער־פֿאַרזאַמלונג צום יאַרצייט פֿון די שיקאַגער מאַטריער. די רעדע פֿונעם סאַציאַל־דעמאָקראַטישן פֿירער סערגיי שעוויטש יירט עדעלשטאַטן ביז טרערן.

קריגט ניט קיין אַרבעט ביי זיין פֿאָך. גייט אַרום אָן אַרבעט.

.1889

— 5טן יאַנואַר. פֿאַרעפֿנטלעכט צום ערשטן מאַל אין אַמעריקע זיינס אַ ליד (אין רוסיש) — „פֿראַלעטאַריער“, געדרוקט אין דער ניריאַרקער סאַציאַל־דעמאָ־קראַטישער „זונאַמיאַ“ (די פֿאָן). הויבט אָן פֿירן אַ טאַג־בוך (אין רוסיש).

— 17טן יאַנואַר. פֿאַרעפֿנטלעכט זיין צווייט רוסיש ליד „די פֿיס“ (Носи). קאָן דרוקן נאָך לידער, נאָר אים דערעסט „צו שלעפֿן זיך אין רעדאַקציע“. דערצו איז ער ניט געזונט און אַרבעטלאָז.

— 30טן יאַנואַר. קומט זוכן אַרבעט אין עדיסאָנס פֿאַנגאַראַף־פֿאַבריק אין אַרענדוז (ניו דזשירזי). מען הייסט אים קומען מיט אַ פֿאַר וואַכן שפּעטער. — עדעלשטאַט אַרבעט אין עדיסאָנס פֿאַבריק בלויז 4 טעג — פֿונעם 18טן ביזן 21טן פֿעברואַר. נאָך דעם פֿאַרמאַכט זיך די פֿאַבריק אויף דריי וואַכן.

— 15טן פֿעברואַר. דערשיינט דער ערשטער נומער פֿון דער אַנאַרכיסטישער „וואַרהייט“ מיט עדעלשטאַטס ערשטן פּרוּואוּ צו שרייבן יידיש (זיין ליד „צורוף [צו] דער וואַרהייט“). שרייבט נאָכדעם כּסדר אין יעדן נומער „וואַרהייט“, ביז איר אונטערגאַנג דעם 12טן יולי, 1889 (פֿון אַט די ערשטע 20 לידער ווערן 8 געזונגען נאָך מיט צענדליקער יאָרן שפּעטער אין אַמעריקע און אין רוסלאַנד).

— 24טן פֿעברואַר. קריגט אַרבעט אין ניריאַרק אין זיין פֿאָך, פֿאַר 8 דאָלאַר אַ וואָך.

— 25טן מאַי. עדעלשטאַטס פֿריינט פֿייערן זיין געבורטסטאָג. האַלטן רעדעס וועגן זיין „באַדייטונג אַלס פּאָעט, אַלס מענטש, אַלס פֿריינט“ אאז״ו.

— יוני. די פֿאַמיליע רופֿט אים צוריק קיין סינסינעטי. פֿאַר זיין אָפּפֿאַרן פֿון ניריאַרק, דעם 27טן יוני, 1889, פֿאַטאַגראַפֿירט ער זיך אויפֿן פֿאַרלאַנג פֿון זיינע פֿריינט (פֿון יענער צייט שטאַמט זיין באַקאַנט בילד מיט אַ באַרד).

אין סינסינעטי אַרבעט עדעלשטאַט אין דעם ראַדיקאַלן אַרבעטער־פֿאַראיין „טרוט־טיקער“ (אמת־זוכער). שיקט אינעם נאָמען פֿון אַט דעם פֿאַראיין שטיצע פֿאַרן לאַנדאַנער „אַרבעטער־פֿריינד“ (קוויטירט אינעם נומער פֿונעם 17טן יאַנואַר 1890).

.1890

— 30טן יאנואר. הויבט אן מיטארבעטן אין דער פרויאקטער סאציאליסטישער צייטונג „מארגן-שטערן“. שרייבט זיינע לידער אונטערן נאמען פונעם הויפט-העלד פון אויאדאס ענגלישן ראמאן „פאסקארעל“, וועלכער קעמפט קעגן עסטרייך אין די אינטערעסן פון די איטאליענישע אונטערדריקטע מאסן.

— 17טן מערץ. טיילט מיט זיין פריינט יאקאו (ליפשיץ) וואס רופט אים צוריק קיין גיריארק, אז ער קאן ניט פארלאזן סינסיעטי, ווייל ער דארף מיט זיין פארדינסט אויסהאלטן די גאנצע פאמיליע.

— 10טן יולי. הויבט אן ארויסגיין די „פרייע ארבעטער-שימע“. עדעלשטאט ווערט א שטענדיקער מיטארבעטער.

— סעפטעמבער. לאזט ארויס אן אויפרוף צו די יידן פון סינסיעטי וועגן הילף פאר די נייגעקומענע רוסיש-יידישע איינוואנדערער צו ווערן אין אמעריקע ערד-ארבעטער.

— 10טן דעצעמבער. דער ראדאקטאר פון דער „פרייער ארבעטער-שימע“ פאדערט אויף עדעלשטאטן צו קומען אלס דעלעגאט צו דער צווייטער קאנאווענשאן (צוזאמענפאר) פון די 32 ארבעטער-ארגאניזאציעס, וואס גיבן ארויס די צייטונג.

— 25טן דעצעמבער. עדעלשטאט ווערט אויסגעוויילט פונעם צוזאמענפאר פאר דעם אנארכיסטישן רעדאקטאר פון דער „פאש“ (אלס סאציאליסטישער רעדאקטאר ווערט אויסגעוויילט ד"ר יצחק אייזיק הורוויטש).

.1891

— 9טן מערץ. באשרייבט זיין רעדאקציע אין א בריוו צו זיין „פריינט“ אגא (נעטער ?): א „שמוציקער קעלער“... קאלט... פרעס-מאשין קלאפט אין קאפ. רעדאקציע „פול מיט א טומלדיקן המון“... מוז דארט „שרייבן אן ארטיקל, פארפאסן פאזיציע“, אויסהערן „קריטיק פון קאפע סאלון“ [קייבעצארניע] חכמים... שטרענגע אנדייטונג פון אנטוישטע שרייבער, זידלעריי פון נאראגים „אזו“, דארט שרייבן, שרייבן, שרייבן“ מיט „א צעבראכן הארץ... מיט בלוטכראקעניש“. אנגעוואוינן זיינע „בעסטע פריינט“, „געקראגן א הויפן נארישע שונאים“.

— 13טן מערץ. טרעט ארויס אויף א קאנצערט אין פילאדעלפיע מיט זיינע לידער, נאר ליידט פון בינע-פֿיבער.

— 29טן אפריל. דערמוטיקט זיין איינציקע שוועסטער סאגיע צו ווערן אן אגיטאטערשע פאר דער ארבעטער-באוועגונג (דאס איז זיין לעצטער אפגעהיטענער בריוו פון גיריארק).

— יולי—אויגוסט. הויבט אן שטארק ליידן פון טובערקולאז.

— סעפטעמבער. ווערט אפגעפירט אהיים קיין סינסיעטי אין א קראנקן צושטאנד.

— 27טן אקטאבער. דערהאלט פון זיינע גיריארקער חברים 25 דאלאר. פארט אפ קיין דענווער, אין די בערג פון קאלאראדא, צו זוכן היילונג פאר זיינע קראנקע לונגען.

— 16טן נאָוועמבער. טעאָטער־אונטערנעמונג אין ניו־יאָרק צו שאַפֿן הילף־מיטלען פֿאַר עדעלשטאַטן אין קאַלאַראַדאָ.
 — דעצעמבער. עדעלשטאַט שרייבט אָן אַ פֿאַרוואַרט פֿאַר זיין ערשטער לידער־זאַמלונג, אַרויסגעגעבן פֿון דער „פֿרייער אַרבעטער־שטימע“ אין יאַנואַר 1892.
 דאָס פֿאַרוואַרט בלייבט ניט געדרוקט (זע קאַפיטל 22).

1892.

יאַנואַר. דערשינען עדעלשטאַטס בוך „פֿאַלקס־לידער“, פֿול מיט דרוק־פֿעלערן. ער האָט דערפֿון גרויס האַרצווייטאַק.

— מאַי—יוני—יולי. „פֿרייע אַרבעטער־שטימע“ גייט אונטער. אַנאַרכיסטן־באַוועגונג צעריסן און צעברעקלט. יאָהאַן מאַסט פֿאַרלירט זיין אויטאָריטעט; ווערט שטאַרק באַליידיקט פֿון זיינע פֿריערדיקע אָנהענגער. די ייִדישע אַרבעטער דערווייטערן זיך פֿון אַנאַרכיסם. בערקמאַנס פֿרוואו צו טויטן אַ פֿאַבריקאַנט, וואָס האָט זיך איז דעקוועט איבער זיינע שטרייקנדיקע אַרבעטער, ווערט אַפֿלאַדירט פֿון דער סאַציאַל־דעמאָקראַטישער „אַרבעטער־צייטונג“, נאָר מאַסט און זיינע אָנהענגער פֿאַראורטיילן בערקמאַנס טאַט. עדעלשטאַט באַזייגט בערקמאַנען אין אַ ליד „דער יונגער העלד“. עדעלשטאַט ווענדט זיך אויך מיט אַ בריוו צו „פֿריינד און גענאַסן“ וועגן באַנייען די „פֿרייע אַרבעטער־שטימע“.

— אויגוסט. עדעלשטאַט לייגט פֿאַר זיין פֿאַמיליע צו פֿענען אַ פֿרויאַט־פּאַנסיאָן אין דענווער, פֿדי צו קאָנען עקזיסטירן אָן פֿרעמדער שטיצע. ער וויל אויך, אָן זיין שוועסטער סאַניע, וואָס איז מיט אים געווען די גאַנצע צייט אין דענווער, זאָל ניט דאַרפֿן אַזוי שווער אַרבעטן.

— סוף סעפטעמבער. די פֿאַמיליע הויבט אָן זיך אַריבערקלייבן קיין דענווער. דער פּאַנסיאָן ווערט געעפֿנט. נאָר עדעלשטאַטס געזונט ווערט ערגער. ער ערגערט זיך פֿון דער דעמאָראַליזאַציע אין דער אַנאַרכיסטישער באַוועגונג. שרעכט זיין „צייט־ליד“ („אַרבעטער־פֿריינד“, 14טן אַקטאָבער, 1892), אין וועלכן ער דערקלערט, אָן זיינע „אַלטע קאַמעראַדן“ זיינען פֿאַרנומען בלויז מיט קאַריערעס, דיפֿלאַמען און ביינעס. דריקט אויך אויס זיין פֿאַרביטערונג קעגן די ייִדישע אַנאַרכיסטישע פֿירער אין אַ בריוו (דאָטירט דעם 10טן סעפטעמבער) צו זיין אַנאַרכיסטישן פֿריינט־דיִר מיכאל קאַן.

— 13טן אַקטאָבער. שרייבט זיין ליד „צום קעניג טוויט“, וואו ער דריקט אויס זיין הייסן פֿאַרלאַנג צו לעבן און קעמפֿן.

— 17טן אַקטאָבער איז דוד עדעלשטאַט געשטאַרבן ביי זיין שוועסטער אויף די הענט.

בריוו פֿון דוד עדעלשטאַט

דוד עדעלשטאטס בריוו גיבן אונדז אן אינטימער בילד פֿון זיין פּערזענלעכקייט, ווי דאָס קאָנען געבן זיינע לידער. אין זיינע דיכטערישע שאַפֿונגען איז עדעלשטאָט צוערשט און צולעצט דער פֿרייהייט־קעמפֿער, וועלכער וויל באַפֿרייען די האַרעפֿאַשנע מאַסן פֿון שקלאַפֿעריי. אים אינ־טערעסירט דאָרט דער עיקר אויסצודריקן די קאָלעקטיווע יסורים און ליידן פֿון דער מאַסע, ניט זיין אייגענעם אינדיווידועלן צער און פיין. זיינע בריוו אָבער אַנטפֿלעקן זיין מאַראַלישע און קינסטלערישע פּערזענלעכקייט אין אירע פֿאַרשיידענע קאָלירן און ניואַנסן און זיינען דערום פֿון העכסטער באַדייטונג פֿאַר עדעלשטאָטס קורצער לעבנס־געשיכטע. זיי דעקן פֿאַר אונדז אויף די הויכע עטישע פּערזענלעכקייט פֿון אַט דעם אומפֿאַרגלייכלעכן מענטשן אין דער געשיכטע פֿון דער יידישער ליטעראַטור אין אַמע־ריקע.

ניט צופֿעדיק איז אַט די עדעלשטאָט־ביאָגראַפֿיע — פֿון די יאָרן, אין וועלכע מיר האָבן זיין קאָרעספּאָנדענץ — צום גרעסטן טייל באַזירט אויף זיינע בריוו. דאָך איז ווייניק זיי צו ציטרין און באַנוצן פֿאַר ביאָגראַ־פֿישן מאַטעריאַל. זיי דערגאַנצן די לעבנס־פֿאַקטן, וואָס די ביאָגראַפֿיע דערציילט און באַלייכטן די פּסיכאָלאָגישע מאַטיוון, וואָס די ביאָגראַפֿיע האָט נאָר אַנגעדייט.

מיר זעען דאָרט, למשל, ווי שוין אין זיין ערשטן בריוו, געשריבן אין פֿעברואַר 1888, איז עדעלשטאָט דורכגעדרונגען פֿון דער זעלביקער זאָרג, וואָס אין זיינע סאַמע לעצטע טעג: ווי אַזוי צו פֿאַרהיטן, אָז „די זריעה, וואָס די זיינע הענט האָבן פֿאַרזיט, וועלן ניט צעטראַגן ווערן מיט שמוציקע לאַפּעס פֿון טריאומפֿירנדיקע חזרים, — אַ שרעקנס־בילד, וואָס פֿאַר־פֿאַלגט אים אויך אויף זיין טויטן־בעט, ווען ער ראַנגלט זיך מיטן טויט און זעט פֿאַר זיך „אַ ווילדן טאַבון פֿון טריאומפֿירנדיקע שוויינען“.

אַט די זאָרג זיינע איז אַן ספֿק געווען באַווירקט פֿון זיין איבערלע־בונג דעם 11טן נאָוועמבער 1887, ווען אַט אַזאַ „ווילדער טאַבון“ פֿון חזרים מיט הערנער האָט טריאומפֿירט איבער די פֿינף אַרבעטער־מאַר־טירער אין שיקאַגאָ — איבער דער קעמפֿערישער אַמעריקאַנער אַרבע־טערשאַפֿט בכלל.

צוגלייך זעען מיר שוין אויך אין יענע יאָרן (פֿון זיין בריוו פֿון 11טן נאָוועמבער 1888), צום צווייטן יאָרצייט פֿון אַט די שיקאַגער מאַרטירער, אַז ניט געקוקט אויף „די טריאומפֿירנדע שוויינען“, פֿילט עדעלשטאָט, אַז „דער סאַציאַליזם איז ניט קיין טרוים, ניט קיין אילוזיע“, נאָר „די רעאַלע צוקונפֿט פֿונעם פֿאָלק“.

אין זיין „טאַגבוך“ פֿון יאַנואַר 1889, וואָס איז געשריבן אַזוי אינטיים ווי זיינע בריוו, האָבן מיר שוין אויך זיין פֿאַליטישן אַני מאַמין פֿון זיין

ניט אפגעדרוקט פארווארט צו זיין ביכל לידער ארום דריי יאר שפעטער. ער שרייבט דארט, אז ביים אנבליק פון מענטשלעכע ליידן קען ניט דעם קינסטלערס האנט „ריכטיק פירן מיטן פענול — — די אויגן פאר- נעפלט א טרער, ווי קען מען דא טראכטן וועגן גלאטיקער פארעם און קלינגענדיקן גראם“.

מיר זעען אויך אין אלע זיינע בריוו, פונעם ערשטן ביזן לעצטן, זיין טיפן צובונד צו דער פאמיליע, — וואס צייכנט אים אויס פון די אנ- דערע פיאנערישע יידישע דיכטער אין אמעריקע. זיין מענטשנליכע שפרינגט ניט ארויף אויפן לייטער פון אינטערנאציאנאליזם, איבערהי- פענדיק שטאפלען פון פאמיליע און פאלק, נאר וואקסט ארויס פון זיין ליבשאפט צו געפטרן, שוועסטער און ברידער, און שפרייט זיך אויס נאטירלעך פון משפחה צו פאלק און מענטשהייט.

דאסגלייכן וואקסט ביי אים אויס נאטירלעך די ליבע צום יידישן ווארט — פון זיין ליבע צו זיין „טאטנקן“ (וואס „וועט איצטער קענען אליין די פאעזיע פון זיין פאעט“) און צו זיינע ברידער-ארבעטער, וועלכע לייצענען יידיש. און אזוי ווערט דער אין קאלגע געבוירענער דיכטער, וואס האט אנגעהויבן זיין פאעזיע אין רוסיש, „פארליבט אין דער יידישער שפראך“ און געפינט אויס (ווי ער שרייבט אין זיין בריוו פון 1889), „אז זי איז זייער מוזיקאליש און פלאסטיש אויף אויסצודריקן דעם פלאקס ליידן און זיינע האפענונגען אויפן זיג פון אמת און ברידערלעכקייט“. די בריוו ווייזן אויך, אז ניט אלעמאל איז עדעלשטאט געווען א טרערן-דיכטער, אז ער האט אויך געקאנט לאכן און זיך וויצלען איבער זיך אליין, אפילו קראנקערהייט, און אז אהויז זיין שארפער סאטירע און שניידנדיקן סארקאזם, האט ער אויך פארמאגט פיינעם הומאר.

*

די פאלגנדיקע 50 בריוו זיינען געשריבן אין די לעצטע פינף יאר פון עדעלשטאטס קורצן לעבן — פון פעברואר 1888 ביז אקטאבער 1892, — עטלעכע טעג פאר זיין טויט. איבער צוויי דריטל פון אט די בריוו זיינען אריגינעל געשריבן אין רוסיש און ווערן דא געגעבן צוזאמען מיט די אריגינעל יידישע בריוו אין א יידישער איבערזעצונג.* אין אט די פינף יאר (1888—1892) אנטוויקלט זיך עדעלשטאט צו א געזעלשאפטלעכן טוער. ער דערנענטערט זיך צו די יידישע מאסן, הויבט אן שרייבן אין זייער שפראך. ער ווערט א יידישער דיכטער, דערציילער און פובליציסט און רעדאקטאר פון דער „פרייער ארבעטער-שטימע“. זיין אידעאלאגישע און ליטערארישע אנטוויקלונג ווערט אונטערגעבראכן דורך דער פראלעטארישער קראנקהייט (טובערקולאז), מיט וועלכער ער ראנגלט זיך איבער א יאר נאכאנאנד און ווערט פון איר באזיגט.

* איבערזעצט פון ש. בריאנסקי, אין קיעוו, און פארגליכן מיטן אריגינאל דורך דעם סאוועטיש-יידישן ליטעראטור-קריטיקער מאקס עריק, די איינגעוועבטע פראג- מענטן פון לידער זיינען פריי איבערגעזעצט פון דעם סאוועטיש-יידישן דיכטער מאטל האלצמאן, וועלכער איז געפאלן אין דער מלחמה קעגן פאשיזם.

אין זיינע ערשטע בריוו, און אויך אין זיין אנגעהויבענעם טאגבוך, זעען מיר נאָר עדעלשטאטן אלס אַ ראַדיקאַלן אַרבעטער, אַ מין רוסישן פֿאַלקיסט, וואָס ווערט באַווירקט סיי פֿון די סאָציאַל־דעמאָקראַטן און סיי פֿון די אַנאַרכיסטן אין אַמעריקע. ער האַלט פֿיל פֿון דעם פֿלאַמענדיקן אַנאַר־כיסטישן אַגיטאַטאָר יאַהאַן מאַסט, נאָר ווערט אויך גערירט ביז טרערן דורך אַ רעדע פֿונעם סאָציאַל־דעמאָקראַטישן פֿירער סערגיי שעוויטש. דאָך איז שוין קענטיק זיין וועג. די „טראַגעדיע פֿון שיקאַגאַ“ (וואו די בור־זשואַזיע האָט געבראַכט אויף דער תּליה אַ ריי אַנאַרכיסטישע אַרבעטער־פֿירער בלויז פֿאַר זייער פּראַפּאַגאַנדע) מאַכט אַ נייע ווענדונג אין דעם לעבן פֿון דעם 21־יעריקן סענטימענטאַלן דיכטער. דער קאַמף קעגן צאַ־ריים אין רוסלאַנד און קעגן קאַפיטאַליזם אין אַמעריקע ווערט פֿאַר אים אַן איינהייט. אין ביידע לענדער זעט עדעלשטאָט פֿון אויך זיין רעוואַלוציאַנערן, וואָס זיינען גרייט אַפּצוגעבן זייער לעבן פֿאַר דער פֿרייהייט, און פֿון דער אַנדערער זייט טיראַנען, וואָס באַשטראַפֿן די פֿרייהייט־קעמפֿער מיט טורמעס און תּלות. די אויפֿגעהאַנגענע שיקאַגער אַנאַרכיסטן ווערן פֿאַר אים אַן אַמעריקאַנער אויפֿלאַגע פֿון די אויפֿגעהאַנגענע רוסישע נאָ־ראַדאַוואַלצעס. דאָס איז פֿאַר אים אַ גענוגנדיקער מאַטיוו, אָז ער זאָל נאָכפֿאַלגן דעם ביישפּיל פֿון די שיקאַגער אַנאַרכיסטן: רופֿן אויף די באַ־ריקאַדן צו אַ באַוואַפֿנטן אויפֿשטאַנד, צום „לעצטן שטריק“, צו דער סאָ־ציאַלער רעוואַלוציע, און מינימזירן דעם פֿאַליטישן און עקאָנאָמישן קאַמף, וואָס דאַרף די אַרבעטער צוגרייטן און אַרגאַניזירן.

דוד עדעלשטאָט איז אָבער אַליין אַ פֿאַבריק־אַרבעטער, וואָס ליידט פֿון עקספּלאַטאַציע און אַרבעטלאָזיקייט. ער שטייט נאָענט צו די אַרבע־טער און אַרבעטנדיקע מאַסן. ער ווייסט זייער נויט און פֿאַרשטייט די וויכטיקייט פֿון זייער יעדן קאַמף קעגן באָס (פֿאַבריקאַנט) און לענדלאַרד (הויז־אייגנטימער). דאָס ברענגט אין ווידערשפרוּך זיין טעאָריע מיט זיין פּראַקטיק, ער איז דערפֿאַר כּסדר אומרואַיק און אומצופֿרידן.

אַ באַשטימטע ראַלע האָט דאָ אַפּגעשפּילט דער רעפּאַרמיזם און אַפּאַר־טוניזם פֿון די יידישע סאָציאַליסטישע פֿירער פֿון יענער צייט (1890—1892). מאָריס ווינטשעווסקי (דעמאַלט נאָך אַן „אומפּאַרטייאַישער“ סאָציאַ־ליסט, אַדער סאָציאַל־רעוואַלוציאַנער) האָט זיי פֿאַרגעוואַרפֿן אין זיינע נאָטיצן אין לאַנדאַנער „אַרבעטער פֿריינד“ (28טן נאָוועמבער 1890), אַז זיי זיינען „הייסע אַנהענגער פֿון קאַמפּראַמיס, הויפּטזעכליך מיט זייער אייגענעם געוויסן“. דוד עדעלשטאָט באַקעמפֿט זייער אַפּאַרטוניזם, זייערע פּשרות מיט די באַלעבאַטיים. ער טרעט אויך אַרויס קעגן דער כּאַלטורע און שונד, מיט וועלכע זייער פּרעסע קאַרמעט די יידישע אַרבעטער־מאַסן. עס איז אים דערפֿאַר לייכט זיך איינצורעדן, אַז דער אַנאַרכיזם איז אַ רע־וואַלוציאַנערע אַידיע, און אַז סאָציאַליזם מיינט אַפּאַרטוניזם. דאָס פֿאַר־בלענדט אים זיינע אויגן ניט איינצוזען שפּעטער די ריכטיקע מאַטיוון פֿונעם צוואַמענברוּך פֿון דער אַנאַרכיסטישער באַוועגונג צווישן די יידישע מאַסן.

דער אנארכיזם פארלירט זיין באַדן צווישן דער יידישער אימיגראַנט-טישער מאַסע, ווען זי ווערט מער דיפערענצירט. איין טייל ווערט גאַנץ פראַלעטאַריזירט און איז גרייט פֿאַר אַן אַרגאַניזירטן סיסטעמאַטישן טאַג-טעגלעכן קלאַסנקאַמף. אַ צווייטער טייל גייט איבער צוריק צו זיין קליינ-בירגערלעכן שטאַם און לאַזט זיך אַריין אין געיעג נאָך געלט. ביידע טיילן פֿאַרלאַזן די אַנאַרכיסטישע רייען. די אַנאַרכיסטישע פֿירער, צום גרעסטן טייל בירגערלעכע אינטעליגענטן, הויבן אַן זאַרגן יעדער פֿאַר זיך אַליין. דער קראַנקער עדעלשטאַט, פֿאַרוואַרפֿן ווייט פֿון די אינדוסטריעלע צענטערס, באַגרייפֿט ניט, וואָס דאָרט קומט פֿאַר. ער זעט בלויז אַז זיינע „אַלטע קאַמעראַדן“ יאָגן זיך נאָך „קאַריערעס, טיטולן, דיפּלאָמען, ביזנעס“. ער פרובירט זיי מוסרן, נאָר ער ווייסט אַליין, אַז זיי וועלן אים ניט הערן. איינעם פֿון זיינע לעצטע בריוו, געשריבן עטלעכע וואָכן פֿאַר זיין טויט, ענדיקט עדעלשטאַט מיט די ווערטער:

„אַך, ווי שלעכט, ווען עס קומט אויס צו וועקן די וועקער, צו באַוועגן די באַוועגער!“

45 פֿון די עדעלשטאַט-בריוו זיינען פֿאַרעפֿנטלעכט פֿון זייער מאַג-נוסקריפט. אַלע מאַנוסקריפטן, אויסער צוויי, זיינען מיר איבערגעגעבן געוואָרן אין אַנהויב פֿון די דרייסיקער יאָרן, פֿון עדעלשטאַטס שוועסטער סאַניע (שרה עדעלשטאַט-טעלסאָן). צו וועמען אַ גרויסער טייל פֿון די רוסישע בריוו זיינען געשריבן, די אַנדערע צוויי, צו היים וויינבערגן, זיינען פֿאַר מיר קאָפּירט געוואָרן פֿון דער ביבליאָטעק פֿון ייוואַ אין ווילנע. די בריוו צו דער שוועסטער און צו די איבעריקע פֿאַמיליע-מיט-גלידער זיינען די אַריגינאַלן. די אַנדערע בריוו, אין מאַנוסקריפט, זיינען צום גרעסטן טייל עסקיזן (אַנוואַרפֿן) פֿאַר בריוו, אָפֿט ניט געענדיקטע.

ק. מ.

[איבערגעזעצט פֿון רוסיש —

סינסינעטי, לעצטע וואָך אין פֿעברואַר, 1888]

[צו ד"ר הלל זאָלאַטאַראָוו]

פֿריינט זאָלאַטאַראָוו!

דו ווילסט, איך זאָל דיר שרייבן וואָס מער. גוט, איך בין גרייט דיר צו שרייבן וועגן אלץ, וואָס ס'קען דיר נאָר אינטערעסירן, נאָר קודם-כל דאָרף איך אָפּגעבן גערעכטיקייט די פֿאַרשטאַרבענע און מיטטיילן דיר אַ טרויעריקע נאַכריכט. מייטוסעס פֿאַטער²²¹ איז געשטאַרבן דעם לעצטן מיטוואָך, אינעם געבורטסטאָג פֿונעם גרויסן זעלנער וואַשינגטאָן.²²² געשטאַרבן איז דער עלנטער נאָכדעם, ווי ער האָט זיך אָפּגע-מאַטערט ביי אַ חודש אין אומגעהייערע פייניקונגען. דער דאָזיקער קלאַפּ האָט זיך שווער אָפּגערופֿן אויפֿן יונגן מייטוסן, וועלכער איז איצט אַליין אויך ניט געזונט. די לעצטע נאַכט פֿונעם אַלטנס לעבן בין איך אָפּגע-זעסן ביי זיין בעט, און עס איז געווען אומדערטרעגלעך צו זען, ווי אַ מענטש האָט זיך געשיידט מיטן לעבן פֿול מיט לעבנס-דאָרשט, און ווי ער איז געשטאַרבן נישט געליבט, פֿאַרגעסן פֿון זיינע סינדער, אָן אַ גע-זעגן-קוש, אָן אַ פֿריינטלעכן דריק פֿון האַנט.

איך האָב געקוקט אויף דעם זיך לעשנדיקן לעבן, וואָס לאָזט ניט איבער נאָך זיך אַפֿשר קיין איין שפור אין דער גרויסער געשיכטע פֿון דער הייליקער מענטשלעכער טעטיקייט אין נאָמען פֿון אמת, פֿרייהייט און גערעכטיקייט, און געטראַכט האָב איך: ווי גליקלעך איז דער, וואָס קען

אין אַ קבר גידערן,

צו וועלכן די ברייטע פֿאַסטעלעס פֿונעם פֿאַלק

זאָלן אויסטרעטן אַ וועג.

יאָ, ברודער, ניט קיין סך מענטשן גיט זיך איין צו שטאַרבן מיטן באַוואוסטזיין, אַז דו האָסט געלעבט ניט אומזיסט, אַז די זריעה, וואָס

דיינע הענט האָבן פֿאַרזייט, וועט ניט צעטראָטן ווערן מיט שמוציקע
לאַפעס פֿון טריאומפֿירנדיקע הזירים.

עס איז ניט שווער צו זיין אַ חכם,
מע דאַרף נאָר אויסגערעכנט דענקען —
אַ שטרענגער ריכטער זיין אין לעבן ;
נאָר זיין אַ מענטש אין אונדזער צייט,
און אויכעט שטאַרבן, ווי אַ מענטש —
אַט דאָס איז איינצולע געגעבן.

נאָר גענוג וועגן טויטע, לאַמיר רעדן וועגן לעבעדיקע. נאָר פֿריער
— פֿרידן צו דיין שטויב, אלטער פּראָלעטאַריער. מיר וואָלט זיך זייער
געגלוסט דיר שרייבן וועגן מיין טעטיקייט אויך אזוי גרינג און טרייס-
טעוודיק, ווי דו שרייבסט עס, נאָר גלויב מיר, אַז ווען איך הויב אָן צו
טראַכטן וועגן מיין טעטיקייט — — —

2

[איבערגעזעצט פֿון רוסיש]

ניו-יאָרק, 6טן נאָוועמבער, 1888

[צו דער פֿאַמיליע אין סינסינעטי]

ליבע און טייערע!

ביי מיר איז דערווייל קיין נייעס נישטאָ, נאָר פֿדי איר זאָלט נישט
האָבן קיין טענות, אַז כ'שרייב נישט קיין בריוו, שיק איך איך דאָס דאָ-
זיקע פּאַסטקאַרטל.

איך בין שבת געווען אויפֿן רוסישן באַל, געפֿילט עפעס אַזוינס, וואָס
איך האָב פֿון לאַנג-לאַנג, און אפֿשר זינט איך לעב, ניט געפֿילט. דער
רוסישער כאָר האָט געזונגען רוסישע לידער אַזוי, אַז איך האָב זיך שיער
נישט צעוויינט. ס'האָט זיך מיר דערמאָנט אי „סינסינעטי“, אי מיין פֿאָר-
טערס הויז, אי מיינע אָפּגעברייטע הענט, און טרערן, און געלעכטער, און
נאָך פֿיל אַנדערס, וואָס ס'איז נישט איבערצוגעבן... איך בין געזונט און
שיק אייך אַלעמען מיין גרום און קושן. שרייבט, צי איז קאַנטער²²² געקור-
מען צו פֿאָרן.

אייער דוד.

3

[איבערגעזעצט פֿון רוסיש]

נייריאָרק, 11טן נאָוועמבער, 1887 [1888]

„הוראָ פֿאַר העריסאָנען“²⁸⁴

טייערע עלטערן, ליבע ברידער און טייערע סאָניע!

ביי אונדז אין ניו־יאָרק לעבט זיך מערקווירדיק שנעל. פֿאַר איין טאָג לעבסטו איבער אָפֿט אזוי פֿיל, וויפֿיל דו וועסט אין דער רואיקער פֿרידלעכער שטאָט סינסינעטי נישט דורכפֿילן און נישט דורכטראַכטן פֿאַר גאַנצע פֿינף יאָר. אין דעם־אַ בריוו וואָלט איך געוואָלט זיך טיילן מיט איך מיט די איינדרוקן, וועלכע האָבן מיך פֿאַרפֿלייצט, ווי אַ זור־קער שטראָם, כמעט פֿון דעם ערשטן טאָג אָן זינט איך בין אַהער גע־קומען צו פֿאַרן. אַ ניי לעבן, נייע פּוּחות, אַ לערע פֿון אמתן, זעלבסט־בילדונג און גיריקע שטרעבונג צו ליכט באַמערקט זיך דאָ באַזונדערס אין די יידישע קרייזלעך. אָבער ניט וועגן דעם וויל איך איצטער רעדן. איך וועל איך דערציילן, ווי אזוי ביי אונדז, דאָס הייסט אין ניו־יאָרק, איז פֿאַרגעקומען דער יאָרצייט פֿון די שיקאַגער אַנאַרכיסטן. דאָס איז געווען אַ גראַנדיעזער היסטאָרישער אַקט, וועלכן איך וועל קיינ מאָל נישט פֿאַרגעסן אין מיין לעבן און וועלכן ס'וועט, דוכט זיך, נישט פֿאַר־געסן אויך די נייע וועלט־געשיכטע. וויסנדיק, אז אינעם קופּער אינסטיטוט²⁸⁵ וועט זיין אַ שטופּעניש, בין איך אַהין געקומען 7 אַזויגער אין אָונט, נאָר אויך דאָן איז שוין אַרום אינסטיטוט געשטאַנען אַ טויזנט־קעפּיקע מאַסע. און אַ גרופּע אונדזעריקע רוסלענדער האָט אין איין ווינקל זיך געאַמפּערט אויף רוסיש וועגן עפעס אַ שרייבער און האָט אזוי געשריגן, אז די דייטשן און די אַמעריקאַנער האָבן צעעפֿנט די מיילער און געוואָלט זיי משלח זיין אין אַ דול־הויז.

ענדלעך האָט מען דעם אינסטיטוט געעפֿנט, און די מאַסע האָט זיך אַ לאָז געטאָן קעפֿ־אויף־קעפּ אין זאַל אַרײַן... אז איך בין געקומען צו זיך פֿון דער שטופּעניש, בין איך געשטאַנען אינמיטן זאַל, אַרײַנגע־קוועטשט צווישן אַ צענטוויזנט־קעפּיקן עולם,²⁸⁶ וועלכער איז געקומען דערווייזן דער וועלט, אז די אידיע פֿונעם אַנאַרכיזם, אז די אידיע פֿון דער פֿאָלקס־פֿרייהייט איז ווייט נישט טויט, אז זי לעבט אין די הערצער פֿון הונדערטער טויזנטער מענטשן, וואָס האָבן זיך צונויפֿגעזאַמלט אין

אלע עקן פֿון דער וועלט צו פראָטעסטירן קעגן דער אונטערדריקונג פֿון דער בורזשואַזיע. די דאָזיקע צענטוויזנטיקע מאַסע, וואָס האָט זיך צו-נויפֿגעקליבן אין ניריאָרק אין איין ריזיקן זאַל, אַ באַפּוצטן מיט רויטע פֿענער פֿון דער רעוואָלוציע, האָט געפֿונען פּאַסיקע אויסדריקער אין דער פּערזאָן פֿון מאַסטן⁴² און שעוויטש⁴³, וועמענס גראַנדיעזע רעדעס איך קען אייך דאָ נישט איבערגעבן. איך וועל אייך נאָר זאָגן, אַז ווען שעוויטש האָט גערעדט, האָב איך געפֿילט, אַז טרערן האָבן ניט-וויילנדיק געטריפֿט פֿון מינע אויגן; און ווען די מוזיק האָט דערנאָך גע-שפּילט די מאַרסעליעזע און די גינאַנטישע מאַסע האָט אַרויסגעלאָזט געשרייען פֿון נישט-געפֿעלשטן ענטוויאַזם, האָב איך געפֿילט, אַז דער סאָציאַליזם איז נישט קיין טרוים, נישט קיין אילוזיע, אַז דאָס איז די רעאַלע צוקונפֿט פֿונעם פֿאָלק, און אַז נישט ווייט איז די צייט, ווען די דאָזיקע מאַסע וועט אויסוואַקסן ביז הונדערטער טויזנטער מענטשן, וואָס קעמפֿן באַוואוסטזיניק פֿאַר זייערע באַרויבטע מענטשלעכע רעכט. מאַסט איז באַגעגנט געוואָרן דורכן עולם מיט דונערנדיקע אַפּלאַדיס-מענטן, וואָס האָבן געדויערט אַ מינוט צען, און דערנאָך האָט ער גע-צוואונגען זיינע צוהערער צו לערנען פֿיל נוצלעכס און פֿאַר פֿילע [גע-געבן] אַן אַבסאָלוט נייעם באַגריף וועגן אונדזער וועלט. מערקווירדיק איז דאָס, וואָס אונדזערע רוסלענדער פֿאַרנעמען אומעטום דאָס ערשטע אָרט מיט זייער איבערגעגעבנקייט צו די גרויסע שטרעבונגען פֿון דער מענטשהייט. רוסלענדער זיינען געווען אַן אַ שיעור. — — —

4

[איבערגעזעצט פֿון רוסיש]

„טאַגבוך“²⁸⁷

דעם 5טן יאָנואַר 1889 בין איך דאָס ערשטע מאל אַרויס אין דער וועלט מיט מיין ליד „פּראָלעטאַריער“²⁸⁸. פֿיל ערלעכע פּראָלעטאַריער האָבן זיך מיטפֿילנדיק אָפּגערופֿן אויף די דאָזיקע אויסגעווייטיקטע קלאַס-גען און האָבן מיר שטאַרק געדריקט די האַנט. אין אָוונט בין איך געווען אויפֿן באַל לכּבוד דער דערשיינונג פֿון דער צייטונג „זנאַמיאַ“. איין יונגערמאַן איז געזעסן לעבן אַ שוואַרצאויניק מיידל און האָט איר הייס דעקלאַמירט דעם „פּראָלעטאַריער“. איך האָב אים געהערט און כִּ׳האַב געפֿילט אַ שטילע, זיסע פֿרייד. מיר האָט זיך געדוכט, אַז איך האָב אויך

„עפעס-וואָס“ אויפֿגעטאָן פֿאַר מיין ברודער, וואָס איז פֿאַרמאַטערט אינעם קאַמף און אין דער אייביקער גרויער זאָרג פֿאַרן שטיקל ברויט... נאָר גענוג, צי האָב איך נישט קיין טעות?

דעם 17טן יאָנואַר איז אָפּגעדרוקט געוואָרן דאָס ליד „די פֿיס“. עס האָט געמאַכט אַ גרעסערן רעש איידער דער „פֿראַלעטאַריער“. די טעמע איז אַן אָריגינעלע, אָבער די רעדאַקציע האָט, כּווייט נישט פֿאַרוואָס, פֿאַרקירצט מיינע „פֿיס“ אויף גאַנצע 11 סטראַפֿעס, און מיר ווייזט זיך אויס, אַז דעם ליד האָט עס פֿיל געשאַדט, הגם אייניקע דרינגען דערפֿון פֿאַרקערט.

דעם פֿינף און צוואַנציקסטן יאָנואַר. כּהאָב נאָך ביז איצט, חוץ דעם „פֿראַלעטאַריער“ און די „פֿיס“, נאָרנישט געדרוקט. איך האָב גע-וואָלט אָפּדרוקן דאָס ליד „פֿראַגרעס“, ס'האָט זיך אָבער אַרויסגעשטעלט, אַז דער פֿערז איז אַ שווערער, און איבעראַרבעטן דאָס ליד קען איך נישט, וויבאַלד עס האָט זיך אַזוי אויסגעגאַסן. אָמן. כּוואָלט געקאַנט אָפּדרוקן עפעס אַנדערש, אָבער ס'האָט דערעסן דאָס שלעפּן זיך אין רעדאַקציע... דערצו נאָך בין איך עפעס נישט געזונט, און קיין אַרבעט קען איך בשום אָפּן נישט קריגן... און עקזיסטירן דאַרף מען.

דעם ניין און צוואַנציקסטן יאָנואַר. סוזשעטן האָבן זיך אָנגעקליבן אין קאָפּ אַ סך, און די אַרבעט גייט זייער לאַנגזאַם... צום ביישפּיל, „דער גאַסן-מוזיקאַנט“. אַ ווינטערדיקער, קאַלטער, גרויער טאָג. הינד טערן פֿענצטער פֿון אַן אָנשטענדיקן הויכן הויז שטייט אַ קאַטערינשטיק. אַ בלאַסער, אויסגעמאַטערטער, איינגעהילט אין קלאַגעדיקע שמאַטעס, איז ער שטאַרק דורכגעפֿרוירן געוואָרן, און מיט אַ צימערנדיקער האַנט, וואָס איז שוין בלוי פֿון דער קעלט, דרייט ער די קאַטערינקע. נאָר די קאַטע-רינקע — אַן אַרעמע און נעבעכדיקע, — אינעם באַלעבאַס געראַטן — לאָזט אַרויס אַנשטאַט אַ מעלאָדיע עפעס אַ גסיסה-כּריפּ... פּונקט ווי עמע-צער וואָלט זיך געוואָרפֿן אין אַנאַניע-קראַמפֿן פֿאַרן טויט. דער פֿרעכער ווינט שמייסט אָפֿט דעם אַרעמען קאַטערינשטיק מיט אייז-קעלט און פֿאַר-טויבט אינגאַנצן די שוואַכע קרעכצן פֿון זיין צעשעדיקטער פֿריינדין... און אָט איז פֿאַר אייך אַ שטום, אָבער אַ טיף-טראַגיש בילד... איר זעט פֿאַר זיך אַ נעבעכדיקע מענטשלעכע באַשעפֿעניש, צוגעדעקט מיט קוי-טיקע שמאַטעס, בלוי פֿונעם אייזיקן אָטעם פֿונעם פֿראַסט... אומאויס-דריקלעכע פּיין האָט אים פֿאַרקרימט דאָס געזיכט. ס'איז פֿול מיט טעמפּער פֿאַרצוויפֿלונג, מיט וואַנזיניקע קללות דעם גורל. די דאָזיקע פֿיגור איז

פֿאַרגליווערט געוואָרן אויפֿן גרויען פֿאַן פֿונעם גרויזאַמען ווינטער... נאָר אַ שוואַרץ-בלויע האַנט דרייט מעכאַניש דאָס הענטל פֿון דער קאַטע־רינקע. איר שטייט איבעראַשט פֿון אַט דעם טויטן-בילד... די קאַטערינקע איז שוין אינגאַנצן פֿאַרגליווערט געוואָרן אין איר אַנאַניע. נאָר אייך דוכט זיך, אַז איר הערט אַ פֿאַרשטיקטע כליפֿענדיקע מעלאָדיע פֿון אַ לוויה-ליד, וואָס איז פֿול מיט האַרצרייסנדן אומעט, פֿול מיט אַכזריותדיקן וויי; אייך דוכט זיך, אַז פֿון די בלוטלאָזע ליפֿן און פֿון די אויסגעלאָשענע אויגן און פֿון אונטער יעדער פֿאַלד פֿון אַט דעם וואַנדערנדיקן מוזיקאַנטס האַלב־צערניסענעם מאַנטל רייסן זיך אַרויס קלאַנגען איינער נאָכן צווייטן, קלאַנגען, אין וועלכע ס'הערט זיך אַ נאַנצע דראַמע פֿון דערנידעריקונגען און ליידן פֿון אַלע טאַג און יעדע שעה... דער ווינט ווערט צעיושעט. דער סקריפֿ פֿון דורכפֿאַרנדיקע, האַלב־פֿאַררויענע פֿורן ווערט אַליז שאַרפֿער און עקלדיקער.

ענדלעך, האָט זיך אינדערהויך געפֿנט אַ פֿענצטער — אַ קליין קינד דערש הענטל האָט זיך אַרויסגעשטעקט אויף אַ וויילע פֿונעם פֿענצטער, און אַ קופֿערנער גראַשן האָט זיך אָפֿגעקלאַפט אַן דעם פֿאַררויענעם ליים. די מעכאַנישע פֿיגור האָט זיך גענומען רירן, אַנגעבויגן זיך צו דער ערד, און לאַנג האָט ער מיט פֿאַרפֿרויענע פֿינגער גענישטערט איבער דעם ערטערווייז מיט שניי פֿאַרשאַטענעם ליים, און ענדלעך האָט זיך אים, נאָך עטלעכע אָנשטרענגונגען, איינגעגעבן אויפֿצוהויבן מיט אַ שטיקל שניי די קלאַגנדיקע נדבה, נעמען זיין דורכגעפֿרויענע ברויטגעבערין און פֿאַר־שווינדן אינעם פֿראַסטיקן נעפֿל, אין געיעג נאָך נייע גראַשנס...

איך געדענק, אַז ווען כ'האַב זיך אומגעקערט אין מיין אַזויגערופֿענער וואוינונג און אַוועקגעזעצט זיך צום ביכל, האָט אין מייע אויערן גע־קלונגען די נסיסה־כריפעניש פֿון דער נעבעכדיקער קאַטערינקע. און לאַנג האָט מיר געשווינדלט פֿאַר די אויגן די געשטאַלט פֿונעם וואַנדערנדיקן קאַטערינשטיק, וואָס אַט שטייט ער ווי אַ מעכאַנישע ליאַלקע אינעם פֿראַסטיקן נעפֿל, און אַט האָט ער זיך אַנגעבויגן, נישטערנדיק מיט די בלויגעוואָרענע פֿינגער איבער דעם אייזיקן ליים, באַמיענדיק זיך אויפֿ־צוהויבן דעם אַראָפֿגעוואָרפֿענעם גראַשן. אַט האָט ער אים שוין אויפֿ־געהויבן, נאָר די ציטערנדיקע פֿינגער ווילן אים ניט פֿאַלגן, און דער גראַשן פֿאַלט אין שניי...

אַ שווער, פֿיינלעך בילד. נאָר די האַנט ציטערט צו שטאַרק פֿון אינע־ווייניקסטער צערדערונג, אַז זי זאָל ריכטיק פֿירן מיטן פֿענדזל, די אויגן

פארנעפלט א טרער. ווי קען מען דא טראכטן וועגן גלאטיקער פארעם און קלינגעוודיקן גראם, אז ס'דערטראגט זיך צו מיר דאס טראגישע לוויה-ליד אן ווערטער, אן קלאנגען, נאָר פֿול מיט עלנט און טרערן.

דעם דרייסיקסטן יאָנואַר. כ'בין געקומען צו פֿאָרן קיין „אָראַנדזש“, טאָמער וועל איך קענען קריגן אַרבעט ביי עדיסאָנען, ביים פֿאָנאָגראַף. מ'האָט געהויסן וואַרטן ביז מאָנטיק. אָפּגעשטעלט האָב איך זיך אויף קוואַרטיר ביי אַ ייִדישן שוּחט, אַ קלוגיטשקן, צווייפּנימדיקן ממזר. אַליין איז ער דאָר, ווי אַ שפּענדל, דאָס ווייב — אַ גראָבלעכע, אַטראָט כאַפּט זי די אַפּאַפּלעקסיע.

מיר האָט דערעסן צו זיצן אינעם דושנעם צימערל. איך בין אַרויס אויפֿן גאַס. ס'איז געווען אַ שיינער, וואַרעמער טאָג. דער צעגאַנגענער שניי האָט ערטערווייז געבליאַסקעט אונטער דער פֿריילעכער זון, ציכטיקע קריש-טאַלענע ריטשקעס, וואָס האָבן זיך דורכגעריסן דורך די דינע אייז-שטיקער, האָבן פֿריילעך געזשומעט, ריזלענדיק איבער די ווייסע שטיינער. דאָ און דאָרט האָבן געגרינט שלאַנקע ביימער, און אין אינעם, אַ ניט גרויסן פּאַרק האָב איך באַמערקט אַ קופּערנעם מאָנומענט, וואָס איז אויפֿגעשטעלט געוואָרן לכּבוד עפעס אַ מוטיקן קריגסמאַן פֿון דער רעוואָלוציע. זיין נאָמען האָב איך ניט געקאָנט פֿאַנאָדערקלייבן.

דער לויטערער, וואַרעמער טאָג האָט געווירקט אויף מיין אויסגעמאַ-טערטער ברוסט, ווי היילנדיקער באַלזאַם. איך האָב פֿרייער אָפּגעאַטעמט, און אונטער דער לירישער שטימונג אָנגעוואָרפֿן אַ פֿראַגעמענט:

כּהאָב פֿאַרליבט זיך אין דער ליליע,
זי איז שנייאיק, ווייס און מילד,
און איך קוש זי, און איך האַלדו זי
און איך גלעט איר הייליק בילד.

כּיקום ביינאַכט צו דער אַלייע,
פֿאַרטייעט גיי איך צו איר צו,
עס דרימלט איין מיין בלייכע ליליע
אין שטילער און אין זיסער רו.

מיט לבנה-שיין באַשפּריצט שוין
איר איר קערפּערל איר צאַרטס,
און זי אַטעמט, ווי דער פֿרילינג,
ווי דער פֿרילינג אין מיין האַרץ.

דער גערויש פֿון קחאַל פֿון בלויען
האָט זי שוין פֿאַרהיגט פֿון לאַנג.

ביי דעם ליד פֿון צויבער־פֿויגלס
שטיל־פֿארציטערטן געזאנג
שלאָפֿט זי איין ...

5

[איבערגעזעצט פֿון רוסיש]

אַראַנדוש, גירדזשורזי, דעם 18טן פֿעברואַר [1899]

[צו דער שוועסטער]

ליבע סאַניע!

זאָל דיך ניט וואונדערן מיין שוויגן, איך האָב זיך, מיין טייערע, דורך אַ מאָדנעם גורל אַריבערגעפֿעקלט פֿון ניריאָרק אין אַפֿעלסינען־שטאָט „אַראַנוש“. דאָס דאָזיקע שטעטל איז אַ שעה פֿאַרן פֿון ניריאָרק. איך בין געקומען צו פֿאַרן אין דעם דאָזיקן „אַפֿעלסין“ אויף דער רעקאָמענדאַציע פֿון אַ דזשענטעלמען און אָנגעקומען אויף דער פֿאַבריק פֿון עדיסאָנען — דעם דערפֿינדער פֿון טעלעפֿאָן און פֿאַנגאַראַף (רייד־מאַשין). אָנגעקומען בין איך אַלס מעכאַניק, הגם חוץ מעכאַנישן שוויגן ווייס איך גאַרנישט ניט. צוויי טעג האָב איך שוין דאָרט אָפֿגעאַרבעט, און דערווייל האָט מען [מיד] נאָך ניט אַרויסגעטריבן פֿאַר דער מעכאַניקע. וואָס ס'וועט זיין ווייטער, איז אַ סוד ... אויב מיין מעכאַניק וועט זיך איינגעבן, דאן, דאן ... נאָר דו ווייסט שוין, סאַניע, וואָס דאן וועט זיין ... די שטאָט אַפֿעלסין איז זייער אַ שיינע, דאָרט געפֿינען זיך די זומער־וואוינונגען פֿון אַלע פֿעטע קאַפיטאַליסטן, אָבער איצט איז דאָ לאַנגווייליק, ווי אין אַ דאָרף. איך וואוין ביי זייער אינטערעסאַנטע הערן און דאַמען, וועגן וועלכע איך וועל דערציילן אַן אַנדערש מאָל.

פֿאַראַן ביי מיר איין נומע בשורה. אין ניריאָרק איז אַרויס אַ יידישע צייטונג פֿון די אַנאַרכיסטן „וואַרהייט“. דער ערשטער נומער איז זייער אַ געלונגענער. די צייטונג האָט געקאָסט פֿיל מ. אַ סך שלאָפֿלאָזע נעכט, אַ סך געזונט און געלט האָבן דאָ אוועקגעלייגט די אַזויגערופֿענע „פֿיאַנערע דער פֿרייהייט“²⁹ ביז עס איז זיי געלונגען אַרויסצוגעבן די דאָזיקע צייטונג, אָבער דערפֿאַר, רעכן איך, וועט זי, אַלס ערלעכע אמתע אַרבעטער־צייטונג, האָבן דערפֿאַלן.

אין צייטונג וועסטו געפֿינען אַ ליד פֿון אַ נייעם יידישן דיכטער, מיט וועלכן דו ביסט, אַפֿנים, באַקאַנט.²⁰

טייערע סאַניע, שרייב מיר אָן, איך בעט דיך, וועגן זלאַמען²¹ דעם גאַנצן אמת, דו ווייסט, אַז ביטערער אמת איז בעסער פֿון אַ ניט־ביטערן

לינגן. שרייב מיר וואָס אָפֿטער. ווי פֿילסטו זיך — ביסט אָפּגעצערט אָדער שענער געוואָרן? וואָס לייענסטו? לייען „זשערמינאל“ אויף ענגליש.²³ דאָס איז אַ דערציילונג פֿון זאָלאַ, און זייער אַ גוט בוך. איך האָב געהאַט בדעה אָנצושרייבן גאַנצע בערג, נאָר היינט בין איך מיר פֿון דער „מעכאַ-ניק“, און די האַנט וויל שוין מער ניט פֿירן מיט דער פען.

גיב פֿון מיר איבער, איך בעט דיך, אונדזער גאַנצער הויפט־סוויטע קושן און גרוסן. פֿאַרוואָס שרייבט מיר עמיל²⁴ גאַרנישט, ווי אזוי ער לערנט זיך, צי האָט ער אויפֿגעהערט פּוסטעפּאַסעווען. געוויס, ער האָט זיך געבעסערט, ער איז דאָך עלטער געוואָרן מיט 4 חדשים — אין אונדזער צייט באַטייט עס וייער פֿיל. ווי מיינסטו, יערמאַק טימאָפּיעוויטש? ווי איז דאָס געזונט פֿון אונדזערע אַלטע לייט? וואָס טוט די מאַמענקע און דער טאַטענקע? ווי גייט עס בכלל אין דער קאָמונע? וואָס מאַכט לייב? ווי איז סידע,²⁵ זי איז נאָך אַלץ אזא גראַציע, אָדער איז זי קאָקעטיש געוואָרן? מיט איין וואָרט, סאַניע, שרייב מיר אַן אַלץ, און איך וועל זיך באַמיען זונטיק אייך אָנצושרייבן אַ זונטיקדיקן בריוו, אויב נאָר ס'וועלן מיך ניט אַטאַקירן די נירויאַרקער לייט, ווייל זונטיק וועל איך אויס לאַנגווייל פֿאַרן קיין נירויאַרק זיך זען מיט מינע פּיאַנערן. אַלזאָ, איך קוש און דריק שטאַרק דיין הענטעלע.

דיין פּאָעט, מעכאַניק, אַרטיסט און פֿאַנגאַראַפּיסט און דער רוה ווייסט וואָס פֿאַר אַן „איסט“.

דוד

6

[איבערגעזעצט פֿון רוסיש]

ניר־יאַרק, לעצטע וואָך אין פֿעברואַר, 1889

[צו דער פֿאַמיליע]

ליבע און מיינערע מינע!

איך האָב אייך געשריבן, אז איך אַרבעט אין „אַפעלסין“ (אַראַנדוש, נירדשווירסי). איך האָב געאַרבעט ביי עדיסאַנען סך־הכל איין וואָך. אין וואַשינגטאָנס געבורטסטאָג האָט די גאַנצע פֿאַבריק אָפּגעשטעלט די אַרבעט אויף דריי וואָכן. דאָנערשטיק האָב איך באַקומען מיין געהאַלט, וואָס באַטרעפֿט אַכט דאָלער, און באַצאָלט פֿינף די אַפעלסינער לייט פֿאַרן פּענסיאָן (ביי זיי זיינען די פּרייזן, ווי איר זעט, אַפעלסניענדיקע) און דערנאָך האָב איך מיט אַ דרייערל דאָלאַרן זיך אוועקגעלאָזט קיין צאַר־נראַד — ניר־יאַרק. צו אַלעם ערשטן בין איך, פֿאַרשטייט זיך, אַריינגע-

לאָפֿן אין רעדאָקציע „וואַרהייט“, דאָרט האָט מען ערשט געהאַט גע-
בראַכט פֿון דער דרוק־מאַשין אַ הייסניקע „וואַרהייט“ מיט מיינע „גע-
דאַנקען אין דער פֿאַבריק“.²⁵ איך האָב זיי גענומען באַטראַכטן, לייענען,
שמעקן, און האָב געפֿונען, אַז אייניקע ערטער אין מיינע „געדאַנקען“
זיינען פֿונקט ווי דער בדהנישער גראַם, און אַנדערע סטראָפֿעס זיינען
גאַנץ נישקשה, באַזונדערס פֿאַר דער זשאַנגאַנישער ליטעראַטור. איך
האַט אַוודאי פֿאַרחידושט מיין יידישע מוזע. איבריגנס, שרעקט זיך ניט,
מיר וועלן ניט פֿאַרשעמט ווערן, מיין ווייטערדיק ליד „אין קאַמף“ וועט
זיין פֿיל בעסער, און דאָס היגע יידנטום וועט מיר זאָגן אַ דאַנק פֿאַר
מיינע ערלעכע און פֿרייע לידער. צי האָט געלייענט דער טאַטענעקע מיינע
לידער? איך בין ביז טרערן גערירט, וואָס ער וועט איצטער קענען אַליין
לייענען די פּאָעזיע פֿון זיין פּאָעט, און איך אַליין בין מער אויך איינגע-
ליבט אין דער יידישער שפּראַך און געפֿין, אַז זי איז זייער מוזיקאַליש
און פּלאַסטיש אויף אויסצודריקן דעם פּאָלקס לידן און זיינע האָפֿענונג-
ען אויפֿן זיג פֿון אמת און ברידערלעכקייט.

ווי אזוי שאַצן בכלל אָפּ די סינסניעטער לייט די „וואַרהייט“?

באַמיט זיך צו פֿאַרשפּרייטן זי ווי ווייט מעגלעך מערער. נו, דאָס
איז אַלץ פּאָעזיע. איצט וועלן מיר צוטערען צו דער פּראָזע. איך אַרבעט
איצט אין ניו־יאָרק און פֿאַרדינען וועל איך, אויב גאָט וועט געבן אַריכט-
ימים, אַ דאָלער 8 אַ וואָך. אָנגעהויבן האָב איך זונטיק (שבת אַרבעט
מען דאָ ניט), און דערווייל גייט אַלץ כּשורה. דאָס וואָלט איך אייגנטלעך
באַדאַרפֿט געווען שרייבן פֿריער פֿאַר אַלץ, נאָר די פּאָעטן שרייבן וועגן
ענינים שטענדיק נאָך אַלעמען.

אזוי אַרום אַרבעט איך ווידער און שרייב יידישע לידער. און ווי
אַטעמט עס זיך ביי אייך? שרייבט אָן, איך בעט אייך. אַז איר וועט באַ-
קומען די ווייטערדיקע צייטונג, זאָלט איר, און באַזונדערס דו, ליבע
סאַניע, אויסלערנען אויף אויסווייניק מיין ליד „אין קאַמף“, און זינגען
קען מען עס אויפֿן מאַטיוו פֿון דעם ליד, וואָס דער אַלטער זאָקאַטאַראָוו
פֿלעגט ביי אונדז זינגען אין קלוב — „איך זיץ ביי מיין אַרבעט“. אַהרן
ווייסט דעם מאַטיוו. איז אָט, אַז איר וועט זיך אין מיר דערמאַנען, אָדער
ווען ס'וועט אייך זיין לאַנגווייליק, זאָלט איר זינגען מיין ליד. איר וועט
אַליין מונטערער ווערן, און מיר וועט דאָ פֿריילעכער זיין, ווען איך וועל
וויסן, אַז איר זינגט דאָרט אַמאָל און דערמאַנט זיך אָן מיר. . .

עך, ס'א שרעק, די האנט איז מיד; ביי נאָט, כ'קען מער ניט שרייבן;
א צווייט מאָל וועל איך אָנשרייבן מער. איך קוש די מאַמענקע, דעם טאָ-
טענקע און אייך אַלעמען, אַלעמען ביז איינעם.
איך בעט אייך, שרייבט אָפֿטער אויף זאָלאַטאַראָווס אַדרעס.
אייער ייִדישער ברוֹדער דוד.

7

נאָיבערגעזעצט פֿון רוסיש —
העלפט מערץ, 1889]

[צו דער פֿאַמיליע]

ליבע און טייערע מיינע!

איך האָב באַקומען פֿון ראָסינסקין ²⁶ אַ בריוו, אין וועלכן ער האָט
מיר ענדלעך אויף מיינע ביטעס, אָנגעזאָגט די שרעקלעכע בשורה, וועגן
וועלכער איך האָב, הגם נעפלדיק, זיך אָנגעשטויסן פֿון אייערע בריוו,
נאָר מיר האָט זיך פֿונדעסטוועגן ניט געוואָלט גלויבן. ²⁷
איצט בלייבט נאָר שלום מאַכן מיט אָט דעם גזלנישן קלאַפּ פֿון אונ-
דזער, אָפֿט ביז חייהשקייט, אַכזריותדיקן גורל.
אומזיסט זיינען מיינע טרערן אויף אַרויסצורופֿן זי צום לעבן; זיי
ניסן זיך פֿאַר די לעבעדיקע, פֿאַר די קליינע קינדער און פֿאַר זייער פֿאָטער.
פֿאַרצייט, וואָס איך צעעפֿן אייך אַפֿשר ווידער די וואונד, וועלכע
איז שוין אַביסעלע פֿאַרהיילט געוואָרן אין אייערע הערצער; איך ווייס,
וואָס ס'קאָסט אייך אָט דער אייביק פֿאַרפֿאַלענער פֿאַרלוסט, און איך
וואָלט געבעטן אַראָשען ²⁸ מיר אָנשרייבן גענויער וועגן דער פֿאַרשטאָר-
בענער.

ווייטער, וואָס מאַכן גרישע, לייב, סיידע? איך קען זיך ניט דערמאָנען
אין זיי אָן טרערן, איך האָב דאָ ניט מיט וועמען צו טיילן מיין ווייטיק,
און איר וועט אויף מיר ניט ביזן זיין, וואָס איך שרייב אייך אָט די טרויערי-
קע שורות.

איך סטאַרע זיך, ווי ווייט מעגלעך, מוטיק איבערטראָגן אָט דעם אומ-
גליק, נאָר איך קאָן ניט טראַכטן אָן ביטערקייט וועגן מיין גורל, וועלכער
איז אזוי קאָנסעמוענט אין זיין באַרבאַרישקייט.
איך האָף, אז די קינדער וועלן געפֿינען אין אייך אַלעמען זייער מוטער,
און דאָס באַרואיקט מיך אַביסל פֿאַר זייער צוקונפֿט.
אויב גרישע קאָן, וואָלט איך געבעטן, אז ער זאָל מיר אַליין אָנשרייבן.

ביי מיר איז דערווייל קיין נייעס ניטאָ. איך אַרבעט ניט גרינג, נאָר איך בין געזונט און איך צאָל אויס צוביסלעך מיינע חובות. דער רוח ווייסט, ווען האָב איך דאָס באַוווּזן אזוי פֿאַרשולדיקן זיך. איבעריקס, וועל איך אינגיכן זיך צעצאָלן.

דאָס איז שוין די צווייטע וואָך, וואָס איך אַרבעט. נאָך דער אַרבעט לײַען איך און שרייב בריוו און יידישע לידער פֿאַר דער „וואַרהייט“. אַמאָל ניי איך אויף פֿאַרזאַמלונגען.

איך בין זייער צופֿרידן, וואָס דו, סאַניע, האָסט זיך פֿאַטאַגראַפֿירט. איך האָב נאָך פֿריער גערעכנט דיך בעטן וועגן דעם, נאָר איך האָב ניט געוואָלט. כִּװעל געטראַכט: כִּװעל פֿאַרדינען און אַרויסשיקן געלט, און דערנאָך וועל איך בעטן זיך צו פֿאַטאַגראַפֿירן.

איצטער בין איך נאָך באַנקראַט, נאָר אינגיכן וועל איך, דוכט זיך, רייך ווערן, וועל איך אויסבעסערן מײַן טואַלעט און אויך וועגן דײַנעם אַ טראַכט טאָן. מען דאַרף נאָר, אז קיינע „סטאַפֿערושעס“, ²⁰ אָדער „סלעק“ ²⁰⁰ זאָלן ניט קומען צו הילף.

פֿון דײַנע בריוו, סאַניע, האָב איך דערהאַלטן נאָר איינעם, צו זאָלאַ-טאַראָוו, מיט אַ דאָלער, אָבער אין „אַפּעלסין“ איז דײַן בריוו, פֿאַרשטייט זיך, פֿאַרפֿאַלן געגאַנגען, און איך ווייס ניט, וועגן וואָסער פֿראַגע דו רעדסט. אויב מײַנע השׂערות זײַנען ריכטיק, איז עס אַפּנים — פֿאַרוואָס איך בין אַוועקגעפֿאַרן פֿון ליפֿשיצן. ²⁰¹ די סיבה איז די, וואָס אין ניריאָרק הערשט אַ טויטקײט ערגער ווי ביי אײך, און נאָך אַנדערע סיבות, וועגן וועלכע איך וועל זיך אַ צווייטן מאָל דורכשמועסן.

שרײַבט מיר תּיכּף ענטפֿער. און ווען דאָס קאַרטל וועט זײַן פֿאַרטיק, שיקט עס באַלד צו. איך וואָלט אויך אַ בעלן געווען צו האָבן אײַערע אַן אַלגעמײַנע פֿאַטאַגראַפֿיע, ביי אײך איז פֿאַראַן עטלעכע. ווי האַלט עס מיט אײך, צי זענט איר אַלע געזונט? שרײַבט אַלע.

אײער דוד.

8

[איבערגעזעצט פֿון רוסיש]

ניריאָרק, 23טן מערץ, 1889

ליבע סאַניע!

איך האָב דערהאַלטן דײַן קאַרטע (פֿאַטאַגראַפֿיע). דערוען זי, האָב איך דערפֿילט דאָס זעלבע, וואָס ס'דערפֿילט אַ מענטש, ווען ער האָט לאַנג

געבלאָנדרזשעט אין אַ פֿרעמדן מדבר און ענדלעך באַגעגנט ער זיין גוטן איין־און־איינציקן פֿריינט. ער פֿאַרנעסט אַלע איבערגעלעבטע צרות, און זיין גאַנצער וועזן איז איבערגעפֿילט מיט אַ פֿרייד, וואָס איז שווער אויסצודריקן. איך האָב דיך ווידעראַמאָל דערזען, און מיר האָט זיך אויס־געוויזן, אַז יאָרן זיינען שוין דורכגעגאַנגען זינט מיר האָבן זיך געזען. און אינדעראמתן איז דורכגעגאַנגען ערשט 5 חדשים זינט איך בין אוועק־געפֿאַרן פֿון סינסינעטי. איך ווייס, אַז אין מיין אָפּוועזנהייט איז איך אויך אויסגעקומען ניט ווייניק שווערס איבערצולעבן; אָבער איצטער, דוכט מיר, וועלן מיר מיטן אָנקום פֿונעם שיינעם פֿרילינג אַביסל אויפֿלעבן און פֿרייער אָפּאַטעמען. איך אַרבעט ביי יודן, בין איך די שבתים פֿריי, און זונטיק אַרבעט איך. איך וואוּין ביי זאָלאָטאַראָוו, איך מיט הללן (דער יונגער זאָלאָטאַראָוו) האָבן אַ קליין צימערל; די באַפּוצונג פֿון מין צימערל באַשטייט סך־הכל פֿון היינעם פֿאַרטרעט, צו וועלכן ס'וועט איצט צוקומען אויך דיין, פֿאַר מיר טייערע, געשטאַלט.

אַנב, מיין פֿאַרטרעט פֿון היינען האָט אַ קליינע געשיכטע. מיר האָט אים געשענקט אַ ליבהאַבערין פֿון פּאַעזיע און פּאַעטן מיט אַ תּנאי, אַז איך זאָל איר עפעס אָנשרייבן אין אַלבוּם, האָב איך איר אָט וואָס אָנגעשריבן:

כּהאַב אַ רעמל געקויפֿט פֿאַרן פֿאַרטרעט,
כּלאַז די אויגן ניט אַראַפּ, און גלייך
ווי ס'טוט אַ קוק גאָר אַ פּאַעט אויף אַ פּאַעט,
דערמאַנט ער זיך געוויס אָן אייך.

נאָר דו, סאַניע, מיין ניט, אַז איך בין (באַהיט נאָט) פֿאַרליבט אין אָט דער ליבהאַבערין פֿון פּאַעטן און פּאַעזיע. זי איז, אָן צווייפֿל, זייער אַ בכּבודיקע דאַמע, און איך שעץ זי, ווי אַן אַנטוויקלטע פֿרוי, נאָר איינליבן זיך אין ניריאָרק טראָץ אַלע מיינע וואונטשן קאָן איך ניט; מיר דוכט, אַז איך בין שוין צו אַלט פֿאַר דער ראָלע פֿון אַ פֿאַרליבטן.

איבעריקנס, בין איך איצטער, אייגנטלעך, טיף פֿאַרליבט אין מיין מווע, זי רוימט מיר איין אָפּטמאָל אין אויער אירע ליבע מעלאָדיעס. ס'איז פּשוט קיין צייט ניטאָ צו פֿאַרשרייבן אירע לידער און קאַפּריזן. די טעג בין איך, טראַכטנדיק וועגן סינסינעטי, וועגן אייך אַלעמען, אַנטשלאָפֿן געוואָרן, און אָט וואָס מיר האָט זיך געחלומט. דעם דאָזיקן חלום ווידמע איך דיר, סאַניע.

מיר האָט זיך געחלומט, ווי כּפֿלי שוין
אַזוי ווי אַן אָדלער אַהיים,

אז אט, און איך זיך ביי מיין טישל —
איך בין שוין גיט איינער אליין.

עס גיסט מיר טיי אן מיין שוועסטער,
און איך געם מיט ליבע ארום
מיין מוטער, מיין פריינט מיין בעסטן,
מיין פאטער, וואס קוקט אויף מיר שטום.

„מיין קינד, דו ביסט בלייך — אין הויפטשטאט
האטטו פון קיין רו גיט געטראכט.“
„ס'איז גארניט, דערפאר האב איך דארטן
געשריבן לידער א סך.“

און ווייל כ'האב באגעגנט מיט שנאה
דעם טיראן, און מיט ליבע דעם מענטש,
האבן ירושלימער אדללייט גרויסע
מיין טייערע מוזע געבענטשט.

„איך האב זיי געזונגען פון פרייהייט,
זיי האבן מיין ליבע דערקענט.“
„מיין קינד, האסט זיך אבער געמאטערט,
האסט געליטן גויט אין דער פֿרעמד.“

מייע פריינט, כ'בין געוואוינט שוין צו גויטן.
נאר אויב ס'איז מיין מוזע געליבט,
געליבט פֿונעם פֿאלק, וואס ליידט נאך,
איז עס מיין איינציקער גליק.

און איך האלדו מיין שוועסטער, מיין מוטער,
איך פֿארזיס מיט קושן די טיי,
נאר איך עפֿן די אויגן... איך ציטער...
איך געזעגן זיך פֿלוצים מיט זיי.

איך ליג אין דעם קלייניגקן שטיבל —
ס'איז פֿייכט און ס'איז אטעמען שווער.
איך בין אין ניו־יאָרק, — דאָס איז זיכער,
איך בין וואָך — איך חלום גיט מער.

נו, סאָניע, ווי געפֿעלט דיר עפעס מיין חלום? דאָס איז אַן אמתער
ניו־יאָרקער חלום. איך אַנטשו־לדיק זיך, אנב, כ'האָב דורכגעלאָזט אַ
סטראָפֿע, וואָס גייט גלייך נאָך דער ערשטער:

אַ שווער בייכיקער שטייט אויפֿן טיש דאָרט
דער סאַמאַוואָר, ער גלאַנצט און זידט,

אזוי אויך דער גליקלעכער דיכטער,
ווען עס רוישט אין זיין האַרצן דאָס ליד.

פֿאַר אַנדערע וועט אפֿשר די פֿאַרגלייכונג זיך אויסווייזן ניט געלונגען שוין דערפֿאַר, וואָס פֿאָעטן האָבן זעלטן גראָבע בייכער; דאָן וועט מיר אויסקומען זיך צו פֿאַרענטפֿערן, אַז איך מײן די פֿאָעטן פֿון דער צוקונפֿט, ווען ס׳וועט ניט זײַן, רעכן איך, אַזױפֿיל שטרענגע צענזאָרס, ווי איצטער, און דעריבער וועט ניט אויסקומען צו ווערן אַזױ מאָגער און דאַר, ווי דאָס קומט איצט פֿאָר. פֿאַראַן בײַ מיר אויך אַנדערע אינטערעסאַנטע לידער, נאָר שרײַבן אַלץ מיט אַמאָל אײַז ניט גוט. אינעם לעצטן נומער „וואַרהײט“ האָב איך אָנגעשריבן מײַן „צוואַה“²⁶² נאָר דו, סאָניע, מײַן ניט, איך בעט דיר, אַז איך בין אויפֿן שוועל פֿונעם אײַביקן לעבן; ס׳האָט מיך פֿשוט פֿאַרכאַפט דאָס בילד, און די פֿאָעטן געפֿינען אין די טרויעריקסטע בילדער שײַנקײט, און זינגען, און מאַכן דאָס טרויעריקע פֿרײַלעך, און אַמאָל אויך פֿאַרקערט. די „צוואַה“ מײַנע אײַז אַ סך אַזױ געפֿעלן געוואָרן, אַז בײַ זײ אײַז אויסגעוואַקסן אַן אַפּעטיט צו אַזאַ פֿײַערלעכער לױוה. איך האָב אײַך ניט לאַנג אַוועקגעשיקט אַ ברײַוו, אײַן וועלכן איך האָב געשריבן, אַז איך האָב באַקומען דאָס פּעקל, און איר האָט אײַם [דעם ברײַוו] מן הסתם שױן באַקומען. איצטער ווידער אַ דאַנק, סאָניע, פֿאַר דער קאַרטע, איך בין דיר, מײַן טײַערע, איצטער שױן אַזױפֿיל שולדיק, אַז גאָט זאָל נאָר געבן כּוחות זיך צעצאָלן. דאָס בוך וועגן דער רעוואָלוציע וועל איך זיך סטאַרען אַרויס-שיקן. און איצטער גיב איך איבער גרוסן אַלע אונדזערע אײַגענע און באַקאַנטע. און שרײַב מיר וועגן אַלע קלײַנקײטן פֿון דיין לעבן, מיך אײַנטערעסירט אַלץ, און זע, זאָלסט ניט בענקען.

דיין דוד.

9

[איבערגעזעצט פֿון רוסיש]
גיריאָרק, דעם 28טן מאַי, 1889

מײַן טײַערע סאָניע!

איך קאָן דיר ניט איבערגעבן דאָס פֿרײַדיקע דערקוויקנדיקע געפֿיל, וואָס האָט אַרומגעכאַפט מײַן גאַנצן וועזן, ווען איך האָב באַקומען דיין ברײַוו. ער האָט געאַטעמט מיט דער זעלבער זיסער דופֿט, ווי די רױז, וואָס אײַז אין אײַם געלעגן. יאָ, דו ביסט פֿונקט יענע גוטע, וואוילע סאָניע, וואָס איך

שטעל זיך שטענדיק פֿאַר, און איך טראַכט אָפֿט, אַז איר זענט פֿיל בעסער און וואוילער פֿון מיר, איך גיי צופֿיל אַוועק אין מיין אינערלעכער וועלט פֿון געדאַנקען און טרוימען, אַז איך זאָל זיין אַזוי אויפֿמערקזאַם צו דער אַרומיקער וועלט.

אין דעם בריוו דאַרף איך דיר גענוי באַשרייבן, ווי אַזוי איך האָב גע־פֿיערט מיין געבורטסטאָג אין ניר־יאָרק. דאָס איז זייער אינטערעסאַנט. כ'וועל אָנהויבן פֿונעם אָנהויב: געפֿיערט האָב איך שבת, דעם 25טן מאַי, אינעם טאָג, ווען איך בין פֿריי פֿון דער אַרבעט.⁶⁷ איז אָט, שבת גאַנץ פֿרי, אַזויגער 8, ווען איך בין נאָך געלעגן מיט מייטוסן אין בעט, האָט עמעצער אָנגעקלאַפֿט אין מיין צימערל. און אָט האָב איך, איינהילנדיק זיך אין דער קאַלדרע, געעפֿנט די טיר און ווידער געלייגט זיך אין בעט, איז אַריין צו אונדז מיין גוטע באַקאַנטע, מיס נעטער⁶⁸ — מיר רופֿן זי „די קליינע גוטע נעטער“. דאָס איז אַ קלייניטשקע, שייניקע ברונעטין, אַ ביסל אַן עקסצענט־רישע, נאָר זייער אַן ערלעכע און אַ גוטע. זי איז געקומען מיט אַ ריזיקן בוקעט פֿון לעבעדיקע רויזן צו גראַטולירן מיך צו מיין געבורטסטאָג און האָט געוואָלט אומבאַדינגט זיין די ערשטע. אין עטלעכע מינוט אַרום איז זי, פֿאַרשטייט זיך, אַוועקגעגאַנגען, און איך האָב גענומען שמעקן די רויזן און קוויקן זיך מיט אָט דער אויסגעצייכנטער מתנה. און ווייסטו, סאָניע, איך האָב זיך געפֿרייט, ווי אַ קינד; ניט דערפֿאַר וואָס איך האָב אַזוי ליב בלומען, נאָר פֿשוט דערפֿאַר, וואָס איך האָב געפֿילט, ווי טיף עס שעצט מיך אָט דאָס אַרעמע מיידל. זי איז ספּעציעל אויפֿגעשטאַנען פֿרי, אויסגעגעבן, קען זיין, אירע לעצטע סענטן, פֿדי מיך צו דערפֿרייען. און וואָס בין איך, נאָך אַלעמען, פֿאַר אַ פֿויגל אַזאַ, — אַ קבצן, אַן עלנטער, און מער גאַרניט. אָבער איך בין גליקלעך, סאָניע, וואָס איך האָב פֿאַרדינט ליבע און אַכטונג ביי די ערלעכע מענטשן, מיט וועלכע איך בין זיך דאָ צונויפֿגעגאַנגען. אַזויגער 12 בייטאָג זיינען מיר, עטלעכע מענטשן, אַוועק שפּאַצירן, און אָט איז אונדז אַריין אַ געדאַנק אַוועקצופֿאַרן אויפֿן קליינעם אינדזל, וואו עס שטייט די „פֿרייהייט־סטאַטוע“. דאָס איז ניט ווייט פֿון קעסל־גאַרדן⁶⁹ און ס'קאָסט מיט דער שיה 25 סענט. אין 15 מינוט אַרום זיינען מיר אָנ־געקומען צום קליינעם אינדזעלע, וואו ס'האָט זיך באַוויזן פֿאַר אונדזערע אויגן די גיגאַנטישע סטאַטוע, וואָס איבעראַשט מיט איר גרויסקייט. די דאָזיקע סטאַטוע איז אַזאַ ריזיקע, אַז אין איר אינגעווייד קאָן מען אַריינגיין, ווי אין אַ זאָל, אַרויפֿלעקטערנדיק אויף שמאַלע טרעפּ. אויף איר קאָפּ ליגט אַ קאָלאָסאַלע קרוין, פֿון וועלכער מען קאָן אַרוויסקוקן, ווי פֿון אַ פֿענצטער, און זעען דעם ים מיט די שפּיצן פֿון ניר־יאָרק. פֿאַראַן דאָרט אַ סך הויך

גראַז אַרום דער סטאַטוע, און מיר האָבן דאָרט גערוט ביז אַזייגער 4 אין אָונט. אַזייגער 8 האָבן זיך ביי מיר צונויפֿגעזאַמלט אַלע מיינע נאָענטע פֿריינט. די בעל־הביתמע פֿון אונדזער דירה האָט אונדז אויף דעם אָונט אָפֿגעגעבן איר זאַל, געשטעלט דעם סאַמאָואַר, און מיר האָבן געקויפֿט קעיס [קוכן] צו דער טיי, געקויפֿט מאַראַנצן מיט אַנאַנאַסן, און געמאַכט אַ נאַנצן באַל.

עס זיינען געווען, פֿאַרשטייט זיך, די זאָלאַטאַראָווס — דער אַלטער און די אַלטע, מיטן זון. הויז דעם, אויך אומבאַקאַנטע סאַציאַליסטן און סאַציאַליסטקעס און גלאַט מיידלעך פֿון אונדזער קרייז, פֿאַרערעניס פֿון מיין פֿאַעטישן טאַלאַנט. מ'האַט געטרונקען טיי, פֿאַרביסן, געזונגען לידער, און אַזייגער 11 ביינאַכט, ווען אַלע באַקאַנטע און פֿריינט זיינען שוין גע־ווען צונויפֿגעזאַמלט און אויפֿן טיש זיינען געלעגן עטלעכע בוקעטן, וואָס מ'האַט מיר געשענקט, האָט מען זיך דערמאַנט, אַז אַן ביר וועט זיך דער ענין ניט באַניין. איך האָב געזאָגט, אַז דערצו בין איך קיין מחותן ניט, ווייל איך טרינק ניט קיין ביר. אָבער מיינע פֿריינט האָבן געבאַלעבאַטעוועט אַן מיר, צונויפֿגעלייגט זיך און געקויפֿט אַ גרויס פֿעסל ביר. נאָך דעם ביר זיינען אַלע פֿריילעכער געוואָרן און גענומען ליינענען לידער. גערעדט האָבן אַלע וועגן מיין באַדייטונג אַלס פֿאַעט, אַלס מענטש, אַלס פֿריינט א. א. ז. ו. קאַמפֿלימענטן האָבן זיך געשאַטן אַ סך, אייניקע האָבן אויך זייער אויפֿ־ריכטיק מיר אויסגעדריקט זייער סימפּאַטיע. אַזוי האָבן מיר געהוילעט ביז 2 אַזייגער ביינאַכט, און מיר וואָלטן ניט אוועקגעגאַנגען, ווען דאָס זאָל ניט געווען זיין ביי פֿאַמיליע־מענטשן, וועלכע מען האָט געדאַרפֿט סוף־פֿל־סוף געבן אַ מעגלעכקייט אָפּצורוען. מיט איין וואָרט, דער אָונט איז דורכגעגאַנגען זייער געלונגען, און איך וועל אים, דוכט מיר, קיינמאַל ניט פֿאַרנעסן. אַ שאַד נאָר, וואָס אייך, מיינע טייערע, האָבן איך ניט געהאַט אויף דער דאָזיקער ערשטער פֿייערונג אין מיין לעבן. נאָר איך האָף, אַז אין דער צוקונפֿט וועלן מיר זיין צוזאַמען. איצט אַ פֿאַר ווערטער וועגן דער נסיעה. כּוואָלט זייער צופֿרידן געווען אַראָפּצופֿאַרן צו אייך און זיין צוזאַ־מען מיט אייך. נאָר איך דאַרף נאָך זיין דאָ אַ געוויסע צייט. מייטום וועט אינגיכן צו אייך קומען צו פֿאַרן, ניט שפּעטער, ווי אין אַ וואַכן צוויי אַרום, און ער וועט אייך דערקלערן מיין באַשלוס. יעדנפֿאַלס, רעכּן איך, אַז איך וועל זיין אין סינסינעטי. אַ פֿאַטאַגראַפֿיע וועל איך אייך אויך אינגיכן אַרויסשיקן; אויך דאָ פֿאַדערן ביי מיר אַלע, איך זאָל זיך פֿאַטאַגראַפֿירן, — איז אַט, וועל איך שוין אַראָפּנעמען מיין צורה. דערווייל, סאַניע, שרייב

מיר. גרים אלע אונדזעריקע, קוש די קינדער. מייטום גריסט; צום ניכן ווידערזען.

דיין דוד.

10

[איבערגעזעצט פֿון רוסיש]
נייריאָרק, יוני, 1889

ליבע און טייערע סאָניע.

איך האָב יענע וואָך ניט געשריבן, ווייל איך האָב געוואוסט, אז מייטום וועט ביי אייך זיין און וועט אייך איבערגעבן אלץ, וואָס מען קאָן אייך זאָגן וועגן מיין לעבן אין ניריאָרק.

היינט האָב איך באַקומען אַ בריוו אויך פֿון מייטום, אין וועלכן ער שרייבט צווישן אַנדערן, אז איר האָט פֿאַרלאָנגט, איך זאָל קומען. אז איך הויב אָן טראַכטן וועגן מיין נסיעה, קומען ביי מיר אויף צוויי פֿאַרשיידענע דילעמעס.

איך וויל אייך אַלעמען זען, לעבן מיט אייך און טיילן מיט אייך אלץ, וואָס ס'פֿאַלט אויס אויף אונדזער גורל.

און דערנאָך דערמאָנט זיך ווידער אונדזער פֿאַרשלאָפֿענע שטאָט, וואָס אַטעמט קוים, מיט איר מאָנאָטאָנישקייט, און מיר דוכט זיך, אז איך וועל ווידער ניט קאָנען לאָנג זיך האַלטן אין איר שטיקנדיקער ספֿערע.

אַבער נאָך לאָנגע טראַכטענישן האָב איך פֿאַרט באַשלאָסן קומען צו פֿאָרן, אויב ניט אויף שטענדיק, איז אויף אַ שטיקל צייט.

איך וועל געוויס קאָנען קריגן אַוועלכע ניט איז אַרבעט און העלפֿן אין אַ געוויסער מאָס אויך אייך.

קומען אייך צו הילף פֿון דאַנען איז ביז איצטער, יעדנפֿאַלס, אומ־מעגלעך געווען; איך האָב אַ מאַסע חובות, וואָס כ'האָב אָנגעבאָרנט פֿאַר די פֿיר אַרבעטלאָזע חרשים, אלע פֿאָדערן און אַלעמען דאַרף מען באַצאָלן. אַוועקפֿאָרן פֿון דאַנען רעכן איך אין די ערשטע טעג פֿון יולי; פֿריער... האָב איך קיין געלט ניט.

מיר וועט אויסקומען אַפֿשטעלן צו צאָלן די חובות, און אויף אַזא אַופֿן אָנזאַמלען אַביסל געלט אויף דער נסיעה.

איך האָב זיך היינט פֿאַטאַגראַפֿירט, ווייל אלע מיינע באַקאַנטע דאָ האָבן מיך לעבן ניט געלאָזט, אז איך זאָל זיי אומבאַדינגט איבערלאָזן מיין פֿאַטאַגראַפֿיע.

ווען זי וועט זיין פֿארטיק, וועל איך זי אייך אַרויסשיקן, פֿדי איר זאָלט מיך דערקענען אויפֿן וואָקזאַל, וואָרעם אז ניט קאָנט איר נאָך זאָגן, אז דאָס בין ניט איך ...

איך ווייס ניט, צי האָט אייך מייטום ריכטיק איבערנגעגעבן וועגן מיינ לעבן. עם קאָן זייער זיין, אז ער האָט עפעס וואָס צוגעפּוצט און עפעס אנדערש ניט דערפּוצט.

איך קאָן מיינ לעבן כאַראַקטעריזירן מיט פֿרוגס ווערטער:

„פֿרייד אַ טראַפּן, לייד אַ פּוס,
דאָס איז אונדזער לעבנס־מאַס“.

הגם מען דאַרף פֿאַר די טראַפּנס אויך זאָגן אַ דאַנק. ווי לעבן דאַרט עפעס אונדזערע סינסינעטער לייט? גאָט האָט באַשערט מי'זאָל זיך נאָך אַמאָל זען.

וואָס מאַכט די ביבליאָטעק? גיט צו וויסן, אז דער פֿלייסיקער באַ־זוכער קומט ווידער, נאָר מיט אַ נייער באַרד און מיטן נאָמען פֿון אַ ייִדישן פּאָעט.

דאָס זיינען די צוויי זאַכן, וואָס איך וועל ברענגען צו פֿירן פֿון ניר־יאָרק. וואָס שייך די איבעריקע דערגרייכונגען און די איבעריקע אייגנ־שאַפֿטן, צום ביישפּיל, פֿינאַנציעלע, זיינען זיי געבליבן קאָנסערוואַטיווע אויך ביז איצט.

צי האָט דיר מייטום געבראַכט צו פֿירן אַ שירם? צי האָט ער אים ניט איינגעשלונגען אונטערוועגס אַנשטאַט „קעיק“? ווייל לויט זיינע ווערטער, האָט ער אין וועג שרעקלעך געהונגערט.

דעם שירם האָב איך געקויפֿט עקספּראַמפּט. ער, דאָס הייסט ניט דער שירם, נאָר מייטום, איז פּלוצעמדיק אָנגעלאָפֿן און פּלוצעמדיק אַנטלאָפֿן, ער איז געגליכן צו צעזאָרן: געקומען, דערזען און ... אַנטלאָפֿן. הגם איך האָב עם פֿריער געוואוסט, ניר־יאָרק איז ניט פֿאַר אים.

וואָס איז נוגע מיך, פֿאַר איך אויף וואַקאַציע אַהיים אָדער בעסער אויף אַ זומער־וואוינונג.

זומער וואוינען ניט די גרויסע לייט אין די גרויסע שטעט. אַלאָ, צום ווידערזען.

גרים אַלע און אַלעמען.

דיין דוד.

11

[איבערגעזעצט פֿון רוסיש]
נירנאָרק, דעם 22טן יולי, 1889

[צו דער פֿאַמיליע]

ליבע און טייערע!

איך האָב פֿריער גערעכנט אוועקפֿאַרן פֿון דאַנען דעם ערשטן יולי, און ביז דאָן פֿאַרדינען עטלעכע דאָלער, נאָר ס'האָט זיך אַרויסגעשטעלט, אַז די אַרבעט גייט איצטער זייער נעפּגרט און איך קאָן פֿאַרדינען ניט מער ווי אויף דערנערן זיך, אַזוי אַז איך האָב באַשלאָסן אוועקפֿאַרן דעם 27 יולי, דאָנערשטיק. געלט האָב איך פּונקט אויף דער נסיעה. איך האָב גערעכנט ברענגען צו פֿירן אַ פּאַר דאָלער, און כ'וואָלט עס געקאָנט טאָן, ווען די אַרבעט זאָל גיין אָן אַן אויפֿהער. און וואָרטן אויף גינסטיקע צייטן האָב איך איצטער ניט קיין חשק, און בכלל איז מיר דער גאַנצער „שאַפּ" מיינער נמאס געוואָרן צום חלשן. אַזוי, אַז איך וועל ביי אייך זיין, וואָר-שיינלעך, שבת. איך וועל קומען אויף דעם זעלבן וואָקזאַל, וואָס מייטום. וועט איר באַגעגענען — איז נוט, און טאַמער ניט, וועל איך אליין געפֿינען דעם וועג, איך בין דאָך אַביסל באַקאַנט מיט אייערע פּאַלעסטינעס [יירישן קוואַרטאַל]. ס'טוט מיר לייך, וואָס ס'קומט מיר אויס צו פֿאַרן אַזאַ קבצן. איך האָב געטרוימט וועגן אַן אַנדער מין קומען. נאָר וואָס קאָן מען העלפֿן; אַפּנים, אַז די צייט פֿון אונדזער רייכקייט איז נאָך ניט געקומען. אויב איך וועל קומען צו פֿאַרן שפּעטער מיט אַ טאַג, זאָלט איר זיך ניט באַאומד רואיקן, איך פֿאַר מיט אַן עקסטראַ-צוג; איך וועל שווימען אויף אַ באַרסע, אַדער ווידער אויף אַ פֿראַכט-שיף,²⁵ נאָר איצטער איז עס אָנגענעם אויף די בלויע כוואַליעס פֿונעם אַקעאַן... אַלזאַ, צום גיכן ווידערען.

אייער דוד.

פ. ס. מיינע פֿאַטאַנראַפֿיעס וועל איך ברענגען צו פֿירן מיט זיך. צו וואָס מטריח זיין די פֿאַסט-אַפּטיילונג?

12

[איבערגעזעצט פֿון רוסיש]
סינסינעטי, דעם 27טן מערץ, [1890]

[צו יעקב ליפּשיץ]

פֿריינט מיינער יאַקאָוו!

נעכטן ערשט האָב איך באַקומען דיין טרויקע — דיין בריוו, און היינט האָב איך צו אַלעם ערשטן זיך פֿאַרקליבן אין דער עפֿנטלעכער ביבליאָטעק

(מיין איינציקע באהעלטעניש פֿון דעם רויש און געפֿילדער פֿונעם וואָכע-דיקן לעבן), און אָט שרייב איך דיר אַן ענטפֿער אויף דיין טרויקע, וואָס איז צו מיר געקומען צו פֿליען פֿון די ניו-יאָרקער שנייאיקע געדיכטענישן. יאָ, ברודערקע, איך האָב זיך פֿארזינדיקט, שוין לאַנג האָב איך דיר נישט געשריבן, און נאָט ווייסט, וויפֿל צייט ס'וואָלט נאָך אַריבער ביז מיין שרייבן, ווען דיין שנעלע טרויקע זאָל מיך ניט געווען אויפֿוועקן מיט אירע האַר-ציקע גלעקלעך-קלאַנגען און זאָל מיך, דעם אומדאַנקבאַרן קנעכט, ניט געווען דערמאָנען נאָך אַמאָל, אז דאָרט, אויף די ברעגעס פֿונעם עקס-אינדישן אינדול, ²⁰⁰ האָב איך פֿריינט, וועלכע געדענקען מיך און לייענען אַפֿילו מיינע אויסגעווייטיקטע העיונות און לידער, וואָס זיינען געבוירן געוואָרן ביים מאָנאָטאָנישן געקלאַפֿ און גערויש פֿון די מאַשינען-רעדער — אָדער אונטער די אומדערבאַרעמדיקע קלעפֿ פֿון דער דעספּאָטישער בייטש.

עך, יאַקאָוו, — „מיד איז דאָס האַרץ מיט פֿאַרדראָס זיך צו שטאָפֿן, אין אים איז פֿיל אמת, און פֿרייד נאָר אַ טראָפֿן“. דו רופֿסט מיך קיין ניר-יאָרק, אָבער דו פֿאַרגעסט, ברודער, אז דאָס איז פֿאַר מיר איצטער אַ זאָך, וואָס קאָן ניט געמאָלט זיין. איך בין דער איינציקער פֿאַרדינער אין מיין גאַנצער משפּחה, און אוועקפֿאַרן באַטייט אוועקרויבן ביי זיי די לעצטע מיטלען פֿאַר זייער עקזיסטענץ, וועלכע איז, אמת, אַ גאַנץ ביטערע, אָבער דערצו קאָן איך שוין ניט העלפֿן. — — —

13

Cincinnati, May 1, '90

[צום רעדאַקטאָר פֿון לאַנדאָנער „אַרבעטער-פֿריינד“]

ווערטער רעדאַקטער!

איך שיק אייך אַ רוסישעס געדיכט, וועלך איך האָב געווידמעט דזשאָרדזש קענאַנען, ²⁰⁰ דעם באַרימטן אַמעריקאַנער רייזנדער איבער סיביר. איך דאַרף אייך ניט דערציילן וועגן די גרויסע דינסטע, וואָס דיזער מאַן האָט גע-לייכטעט די רוסישע רעוואָלוציאָנערן און הייליקע מאַרטירער פֿאַר וואַר-הייט און פֿרייהייט. דיזע דינסטע זיינען פֿאַרשריבן מיט בלוט אין האַרצן פֿון יעדן דענקנדן רוסישן מענטשן. זיינע וואַרע און האַרצרייסנדע ערציי-לונגען איבער די ליידין פֿון דעם קעמפֿנדן רוסלאַנד האָבן געמאַכט וויינען אַ האַלבע מענטשן-וועלט און האָבן אַרויסגערופֿן אַ דאָנערנדן פֿראַטעסט

קעגן די הימלשרייענדע אומנערעכטיקייט און בלוטיקן בארבאריי פֿון די רוסישע רעגירונג. ניט לאַנג צוריק וואָר [איז געווען] ער אין צינצינאַטי. איך האָב מיט אים גערעדט אין אונדזער רוסישער שפּראַכע, וועלכע ער פֿארשטייט זייער גוט. ער האָט מיר פֿארשפּראַכן זיין גאַנצן לעבן אָפֿ-צונעבן פֿאַר זיין אָננעפֿאַנגענע הייליקע אַרבעט — דאָס אַרונטערייסן די מאַסע פֿון דער רוסישער רעגירונגס-באַרבאריי. מיין געדיכט איז ניט קיין לאַבונגס-געזאַנג זאָנדערן [נאָר] אַן אויסדרוק פֿון מייע געפֿילן, וועלכע, ווי איך דענק, יעדער אינטעליגענטער רוסע פֿילט מיט מיר צו דיזן גוטן מענטשן און קעמפֿער פֿאַר די רוסישע פֿרייהייט.

אַבגלייך [הגם] אייער צייטונג איז ניט קיין ספעציעל רוסישע, שיק איך אייך דיזעס רוסישע געדיכט, ווייל איך האָב איצט ניט קיין אַנדערע פֿריידעוואָלוציאָנערע צייטונג, וואו איך זאָל איינפֿערשטאַנדן זיין עס צו דרוקן.²²⁷ איך האָף, אַז איר וועט עס געבן פֿלאַץ אין אייער „אַרבעטער-פֿריינד“, וועלכער ווערט געלעזן פֿון אַלע אינטעליגענטע רוסישע יידן אין ענגלאַנד און אַמעריקע.

ד. עדעלשטאַט.

14

Cincinnati, July 18th, 1890

[עסקין פֿון אַ ברייז צו דער „פֿרייער אַרבעטער-שטימע“]

די האַרצרייכנדע לאַגע פֿון די ניו-יאָרקער שטרייקנדיקע קלאַק-מאַכער [ראַמען-שניידער] האָט אונדז²²⁸ אַרויסגערופֿן ווענדן זיך צו די יידישע אַרבעטער פֿון סינסינאַטי, זיי זאָלן העלפֿן זייערע ברידער אין קאַמף מיט זייערע אויסבייטער [זע קאַפיטל 14]. די רעזולטאַטן זיינען, דאָס מיר האָבן יעצט צוואַנציק דאָלער פֿיר די ניו-יאָרקער שטרייקנדיקע קלאַק-מאַכער. דאָס געלט איז איינגעטיילט ווי פֿאַלגט: 8 דאָלער געזאַמלט פֿון דער סאַסיטע [פֿאַריין] — — —

15

[סינסינעטי, אויגוסט, 1890]

[צו דער רעדאַקציע „פֿאַרש“]

אַזוי ווי אין דעם 6 נומער „דער פֿרייער אַר. שטימע“²²⁹ ווערט געזאָגט, אַז די „פֿרייע אַרבעטער-שטימע“ איז פֿולשטענדיק פֿריי פֿון יעדע מיינונג

און איז פֿולקאם איבערצייגט אין דער ריכטיקייט פֿון אירע פֿרינציפֿן [זע קאפיטל 15] — די פֿרינציפֿן פֿון רעוואָלוציאָנערן סאָציאַליזם, און אזוי ווי אין דער פֿראַגראַמע „דער פֿרייער אַרבעטער־שטימע“ ערקלערן זיך די אַרויסגעבער פֿאַר סאָציאַליסטן־רעוואָלוציאָנערן,²⁰⁰ וויל איך איצט פֿרעגן אַ וויכטיקע פֿראַגע, נעמלעך: אויב די אַרויסגעבער פֿון „דער פֿרייער אַרבעטער־שטימע“ זיינען די 32 יידישע אַרבעטער־אַרגאַניזאַציאָנען פֿון אַמעריקע, ווי אזוי האָבן זיך די אַרויסגעבער געקאָנט ערקלערן אַלס סאָציאַליסטן־רעוואָלוציאָנערן אין דעם, ווען צווישן די 32 אַרגאַניזאַציאָנען געפֿינען זיך אויך אַנאַרכיסטן, סאָציאַל־דעמאָקראַטן און אַנדערע איסטן? ווי אזוי האָט זיך איבערהויפּט געקאָנט דיזע צייטונג ערקלערן אַלס „איסט“, ווען זי איז דער אַרגאַן פֿון פֿאַרשיידענע איסטן, פֿון פֿאַרשיידענע שיכטן און ריכטונגען [פֿון] דער היינטיקער אַרבעטער־באַוועגונג, און וואַרום סאָציאַל־רעוואָלוציאָנער, און ניט אַנאַרכיסטיש אָדער סאָציאַל־דעמאָ־קראַטיש? האָבן די אַרויסגעבער גענומען אין אַכט די מאַיאָריטעט פֿון דיזע 32 אַרגאַניזאַציאָנען? ווי מיר איז באַקאַנט, איז קיין שום וואָל ניט פֿאַרגעגאַנגען צווישן די אַרגאַניזאַציאָנען אום צו באַשטימען די מאַיאָ־ריטעט און מינאָריטעט. אַלזאָ, ווי קומט עס פֿאַרט, אַז די „פֿרייע אַרבעטער־שטימע“ האָט זיך ערקלערט אַלס אַ סאָציאַליסטישער, רעוואָלוציאָנערער אַרגאַן? און וואָס האָט די אַרויסגעבער איבערהויפּט געצוואונגען צורע־כענען זיך צו דער אָדער דיזער פֿאַרטיי, ווען זי האָט געקאָנט זיך ערקלערן אַלס דער אַרגאַן פֿון פֿאַרשיידענע סאָציאַליסטישע ריכטונגען, אין דעם זי וועט געבן פֿאַר יעדן אַ פֿרייען פֿלאַץ [צו] אויסשפּרעכן זייערע מיינונגען? וועמען איבערהויפּט האָבן פֿאַרשטאַנען די אַוואַטאַרן פֿון דער פֿראַגראַם אונטערן וואָרט „מיר“. אויב איך וועל אָנעמען, אַז דאָס וואַרן די אויס־דערוויילטע רעדאַקטאָרן, איז אויך דעמאָלט אַ פֿראַגע, ווייל עס וואַר באַ־שלאָסן, דאָס אויך די רעדאַקטערע זאָלן זיין די פֿאַרשטייער פֿון אַנאַרכיסטן און סאָציאַל־דעמאָקראַטן, אָדער סאָציאַליסטן־רעוואָלוציאָנערן — אַלזאָ, ווי אזוי איז דאָס אויסגעקומען, „אַז מיר ערקלערן זיך אַלס סאָציאַליסטן־רעוואָלוציאָנערן“; איז עס דערפֿאַר, ווייל סאָציאַליסטן־רעוואָלוציאָנערן זיינען יעצט אַרײַן אין מאַדע? און אַנאַרכיזם איז צו ראַדיקאַל פֿאַר דעם יידישן אַרבעטער. אויב אזוי, וואַרום ניט סאָציאַל־דעמאָקראַט, וואָס איז ווייניקער געפֿערלעך ווי סאָציאַל־רעוואָלוציאָנעריש? און ווי אזוי האָט זיך איבערהויפּט געקאָנט דער פֿאַרוואַלטונגס ראַט באַגײן אין דיין וויכטיקן שריט נאָך זיין אייגענעם קאַפּרײז נאָך, נישט אָנפֿרענגנדיק ביי די ווירקלעכע אַרויסגעבער „דער פֿרייער אַרבעטער־שטימע“, ביי די 32 יידישע אַרגאַ־

ניזאציעס, וועלכע האָבן געארבעט אום [פדי] צו ברענגען די צייטונג אין לעבן?

16

[עסקיו פֿון אַן אויפֿרוף צו די יידן פֿון סינסינעטי, לעצטער דריטל פֿון סעפטעמבער, 1890]
צו דעם יודנטום פֿון סינסינעטי! [זע קאָפיטל 14]

די שרעקלעכע פֿאַרפֿאַלגונגען פֿון די רוסישע יידן ביי דער גרויזאָמער רוסישער רעגירונג האָבן ערייכט די לעצטע שטופֿע פֿון ווילדהייט, יודנהאַס, טיראַניי און אונמענטשלעכקייט. האָס האַרץ באַגיסט זיך מיט בלוט, ווען מיר דענקען, ווי דריי מיליאָנען יידן ווערן אונטערדריקט, געטראָטן מיט די פֿיס, באַרויבט פֿון אַלע מענטשלעכע רעכטע נאָר דערפֿאַר, ווייל זיי טראָגן דעם נאָמען ייד. די רוסישע רעגירונג האָט יעצט אַוועקגענומען ביי דעם יידן די לעצטע מעגלעכקייט צו פֿירן אַ מענטשלעכן עקזיסטענץ. דער רוסישער ייד איז יעצט אונטערוואָרפֿן דעם ווילדן ווילן פֿון יעדן באַזאָפֿענעם [שכורן] רוסישן פֿאַליסמען [פֿאַליציסט]. פֿאַרפֿאַלגט און באַרויבט, האָט דער ייד קיין שום מעגלעכקייט צו זוכן גערעכטיקייט אין דעם רוסישן געריכט. יעדע שאַנדע, וואָס מען טוט אָן אַ יידן, איז יעצט רעכטפֿאַרטיק פֿיר דעם רוסישן געזעץ. ביי דעם קלענסטן פראָטעסט אָדער ווידערשטאַנד ווערט ער ערקלערט אַלס פֿאַרברעכער, פֿאַרהאַפֿטעט [אַרעסט-טירט], געשמיסן און געשענדעט, ווי דאָס קאָן נאָר פֿאַסירן ביי אַזאַ באַר-באַרישע אונמענטשלעכע בלוטיקע רעגירונג, ווי מיר האָבן יעצט אין רוסלאַנד. די רוסישע יידן מוזן אַנטלויפֿן פֿון זייער פֿינצטערע היימאַט און זוכן אַ היים, אַ פֿאַטערלאַנד אין פֿרעמדע לענדער.

טויזנטערע פֿון אונדזערע אומגליקלעכע ברידער און שוועסטער וועלן אינגיכן מוזן אָנווענדן זייער וועג נאָך אַמעריקע. ברידער! יעצט איז אונדזערע הייליקע פֿליכט צו זאָרגן, דאָס די טויזנטערע פֿאַרפֿאַלגטע רוי-סישע יידן זאָלן ניט פֿאַלן צו לאַסט זייער נייעם פֿאַטערלאַנד. מיר מוזן יעצט זאָרגן, דאָס קומענדיק אַהער, זאָלן זיי די ערשטע צייט ניט ליידן קיין ניט און אויך שאַפֿן מיטלען, אַז זיי זאָלן האָבן די מעגלעכקייט דורך לאַנדארבעט (און אַנדערע פראָדוקטיווע אַרבעט) צו פֿאַרדינען אָרנטלעך זייער ברויט און פֿירן אַן אַנשטענדיק לעבן. ברידער, יעצט איז די צייט, ווען מיר מוזן זיך אַלע פֿאַרייניקן, אַלע אין איין שטאַרקע אָרגאַניזאַציע, וועלכע זאָל האָבן די הייליקע אויפֿגאַבע צו העלפֿן אונדזערע פֿאַרפֿאַלגטע ברידער און

רעטן זיי פֿון דער שרעקלעכער לאַגע, אין וועלכער זיי לעבן יעצט זאָ פֿיל אונטער דער טיראָניי פֿון דעם רוסישן יודנהאַס. צו דיזען צוועק וועט שטאַטפֿינדן אַ גרויסע מאַסן-פֿאַרזאַמלונג דעם 21-טן סעפטעמבער אין — — — וואו דער באַרימטער דאָקטער ווייז ²⁰¹ און אַנדערע באַרימטע ענגלישע, דייטשישע און זשאַרגאַנישע ריידנער ²⁰² וועלן ערקלערן דעם וועג און די מיטלען, ווי אזוי צו העלפֿן די פֿאַרפֿאַלנטע רוסישע יידן. עס איז די פֿליכט פֿון יעדן איינעם בייצואוואָנען דיזע פֿאַר-זאַמלונגען און אָפצורופֿן זיך אויף דעם האַרצרייסנדן געשריי פֿון די מיליאָנען אונטערדריקטע, באַרויבטע און פֿאַרפֿאַלנטע רוסישע יידן. ברידער, פֿאַרגעסט ניט אייער פֿליכט!

17

[סינינעטי, אָקטאָבער, 1890]

[עסקיז פֿון אַ בריוו צו דײַר מיכאַל קאַן]

גוטער פֿריינט מיכאַל!

אויס פֿאַליטישן [פֿאַליטיקאַנט]! ווידער אַ מענטש! שנעל, זייער שנעל, ניט וואָר? ווען איך באַטראַכט איצט די גאַנצע טראַגיקאַמעדיע, פֿאַרשטיי איך ניט זעלבסט [אַליין], ווי אזוי איך האָב געקענט נעמען אויף זיך אזא שמוציקע ראָלע! ווי אזוי איך האָב געקענט אויף איין מינוט גלויבן, אז איך וועל קאָנען אויסהאַלטן רואיק די אַלע נידערטרעכטיקייטן פֿון אַט דעם פֿאַרגרעבטן, פֿאַרפֿינצטערטן אייזלטום, וואָס טראַגט אויף זיך דעם נאָמען „אַרטאָדאָקסיע“. מיין געדולד האָט געפֿלאַצט אויפֿן לעצטן פֿאַר-זאַמלונג באַ דעם עלעקשן [וואָל] פֿון אַ פרעזידענט. באַשרייבן איך דיזע לעכערלעכע, נידערטרעכטיקע ערנידעריגנדע סצענע איז פֿאַר מיר יעצט אומגעלעך — — —

18

Cincinnati, November 4, 1890

[עסקיז פֿון אַ בריוו צו דײַר י. אַ. מעריסאָן]

טייערער פֿריינט מאָריסאָן!

פֿילייכט קענט איר העלפֿן עפעס, אז דער מענעדזשער [פֿאַרוואַלטער] פֿון דער פֿ. א. ש. זאָל זיין מער פֿאַרנינפֿטיק [שכלדיק], מער זאָרגן פֿאַר דער זאַכע, דער צייטונג?

זעט, צום ביישפיל, דער סינסינאטער אנענט הימעלפארב האָט אַ פּאָר מאָל אַרויסגעשיקט געלט פֿאַר דער צייטונג און האָט קיין שום ענטפֿער ניט באַקומען. איצט האָט ער ווידער געלט, אָבער ער וויל ניט שיקן אויף דעם גרונט, דאָס ער ווייסט ניט, אויב מען האָט זיינע ערשטע געלט באַ-קומען. און איבערהויפּט דיזע נאַכלעסיקייט פֿון דעם מענעדזשער מאַכט יעדן אָפהענגיק און מען פֿאַרלאָזט די טעטיקייט אין פֿאַרברייטערן די צייטונג. די מאַטעריעלע — — —

19

[איבערגעזעצט פֿון רוסיש]

ניו-יאָרק, דעם 22טן יאַנואַר, 1891

מיין ליבע סאַניע!

דו דאַרפֿסט מיר פֿאַרצייען, אויב איך ענטפֿער ניט תּיבה אויף אַ בריוו. אייביק האַלט איך אין איין שרייבן, איז שווער צו פֿאַרנעדנקען, צי האָב איך געענטפֿערט אויף אַ בריוו אָדער ניט. איך האָב שוין אוועקגעשיקט עטלעכע בריוו אויף אייער אַדרעס. אי ניט-געשעפֿטלעכע, אי געשעפֿטלעכע. דו ווילסט וויסן וועגן דער צייטונג. איך וועל דיר זאָגן, אַז די געשעפֿטן פֿאַרבעסערן זיך. אַלע אָרגאַניזאַציעס, אויף וועלכע מען האָט אַרויפֿגע-לייגט „טעקס“ [אַ אָפּצאָל], האָבן געגעבן זייער הספּמה צו צאָלן וועכנט-לעך. גענוי וועל איך אָנשרייבן וועגן דעם נאָך דעם, ווי כּוועל איבערלייענען זאַסלאַווסקים²⁰⁰ בריוו צו דער פֿאַרוואַלטונג. פֿאַרזאַמלונגען פֿונעם פֿאַר-וואַלטונג-ראַט קומען פֿאָר יעדן מאָנטיק, אַזוי אַז פֿריער פֿון מיטוואָך וועט איר קיין ענטפֿער ניט באַקומען; די 2 דאָלער האָב איך באַקומען פֿאַר דער צייטונג וועגן, און איך וועל אַרויסשיקן די באַשטעטיקונגען צוזאַמען מיטן ענטפֿער אויף אייער בריוו. מיין פּערזענלעך לעבן — דאָס איז די רעדאַק-צייאָנעלע אַרבעט, אַמאָל זע איך זיך מיט באַקאַנטע.

איך עס אין אַ רעספּאָראַן אין אַ רוסישער געזעלשאַפֿט; ביי רייך ווערן פֿונעם רעדאַקציאָנעלן געהאַלט האַלט עס ניט, נאָר איך בין צופֿרידן, אַבי מיטען ווי ניט איז אויסקומען.

געווען אויף אַ באַל ביי די פּיאָנערן, ס'האָט מיך געלאַנגט ווייליקט אין דער געזעלשאַפֿט. איר וועט איבערלייענען דאָס ליד, וועט איר פֿאַרשטיין.²⁰¹ ביי זאָלאַטאַראַוו און פֿאַרפֿאַלן געוואָרן אַ מאַנטל אויפֿן באַל, אַט אַ שלימזל.

וואָס איז געשען מיט לאוי [זע אָנמערקונג 244]? אויף וואָס איז ער קראַנק? איך ווייס וועגן דעם נאָרניט. שרייב גענויער. ווי פֿילט איר זיך? ווי איז דאָס געזונט פֿון דער מאַמען, פֿונעם טאָטן, און ווי איז מיט דיר אַליין?

וואָלסט ניט בענקען — זעסט, ווי איך וואָס — אַ נאַנצער רעדאַקטער, הייסט עס, געוואָרן.

האָב איך דען געטראַכט וועגן אַזאַ מין כבוד, זיצנדיק אין וואַנאָן? וואַרט אויס, מיר וועלן נאָך אַנדערש אַ לעב טאָן, שטאַרק זיך נאָך און שטאַרק אַלעמען.

נערים אַלע אונדזערדיקע. זאָל מיר מייטום אָנשרייבן. פֿאַרוואָס שרייבט ער מיר ניט? ווי איז סידי? קוש די קינדער פֿאַר מיר און גערים די אַלטיטשקע.

דיין דוד.

פ. ס. שיק מיר אַרויס, איך בעט דיך, איינע פֿון מיינע פֿאַטאָגראַפֿיעס.

20

[איבערגעזעצט פֿון רוסיש]

נירנאָרק, דעם 21סטן פֿעברואַר, 1891

ליבע סאָניע!

ווען דו זאָלסט וויסן, מײן טייערע, וויפֿל דיין ברודער האָרעוועט, וויפֿל זאָרגן און דאגות ער האָט, וואָלסטו אפֿשר ניט ברונז געווען אויף מיר, וואָס מיינע בריוו זיינען געשעפֿטלעכע און וואָס איך שרייב ניט אָפֿט. די צייטונג איז ניט קיין ווערטלע, דאָ גייט ניט אַזוי אינעם שרייבן, ווי אין דעם, וואָס אויף אַלץ דאַרף מען אַכטונג געבן. און אַז מען גיט ניט אַכטונג, קומען פֿאַר שרעקלעכע נאַכלעסיקייטן, ווייל אין רעדאַקציע איז ניטאָ קיין איין מענטש, אויף וועלכן מען זאָל זיך קאָנען פֿאַרלאָזן. מיר אַליין טוט אָפֿט וויי, וואָס איך דאַרף אַלץ, אַלץ, וואָס ס'איז מיר טייער און ליב, פֿאַר געסן צוליב דער זאַך, נאָך אַנדערש איז אוממעגלעך: אָדער כ'האָב אינאָנעם ניט געדאַרפֿט זיך אונטערנעמען, און אַז איך האָב זיך אונטערנעמען, נומען, דאַרף איך ערלעך אויספֿילן מײן אַרבעט. מיך וואַנדערט נאָך מער, וואָס, צום ביישפּיל, אַניאָ²⁰⁵ האָט פֿאַר דער גאַנצער צייט ניט געשריבן אפֿילו קיין שורה, און וועגן סידי שרייבט איר מיר אויך גאָרנישט, דאָס

פירט מיך פֿון זינען אַראָפּ. מיינט ניט, אַז איך פֿאַרנעם אייך דאָ צוליב לעבנס־פֿריידן; דאָ ביי מיר איז אויך ווייניק פֿריילעכס פֿאַראַן. אַרום ליידין מענטשן, אָדער זיי פֿאַרנעמען זיך מיט באַנאַלקייטן, און קיין איין נאָענטן מענטשן — — —

21

[איבערגעזעצט פֿון רוסיש]
ניו־יאָרק, דעם 28טן פֿעברואַר, 1891
מיין ליבע סאָניע!

איך קאָן גאָרניט האָבן קעגן דיר, אויב דיר ווילט זיך, אַז איך זאָל דיר אָפֿט שרייבן. פֿאַרקערט, דאָס פֿרייט מיך זייער, איך פֿיל זיך גליקלעך, וויסנדיק, ווי דו האָסט מיך ליב. אָבער, טייערע מיינע, דאָס לעבן איז ביי איצטיקער צייט אומעטום אַזוי איינגעאָרדנט, אַז פֿילן זיך גליקלעך קאָן דער מענטש ניט אפֿילו דאָן, ווען ער וואָלט, דוכט זיך, באַדאַרפֿט זיך פֿילן גליקלעך.

אַט נעם מיך — איך האָב דאָך נאָר געזוכט אַ מעגלעכקייט צו אַרבעטן פֿאַר דער אידיע און פֿריי אַרויסזאָגן מיינע געדאַנקען און שטרעבונגען. נאָר פֿיל איך זיך דען באַפֿרידיקט? ניין, מיין טייערע, פֿאַראַן טויזנטער זאַכן, וועגן וועלכע ס'איז אי לאַנגווייליק, אי ניט באַקוועם צו רעדן, נאָר וועלכע צווינגען טרויעריק צו פֿאַרטראַכטן זיך. פֿאַרשטייט זיך, קעגן אַנדערע בין איך גליקלעך, אָבער דאָס באַטייט נאָך ניט, מיין ליבינקע, שלום מאַכן אין דער נשמה און זיין צופֿרידן. שרייב מיר, סאָניע, און גלויב, אַז איך וועל זיין גוט און פֿריש, אויף וויפֿל דאָס איז פֿאַר מיר מעגלעך. איך בין זייער צופֿרידן, וואָס ביי איך איז פֿאַראַן אַ וואוילער יונגער־מאַן, ²⁰⁶ ער וועט אייך העלפֿן אַרבעטן, איך וועל זיך באַמיען אייך אַרויס־שיקן בראַשורן און טאָן אַלץ, וואָס ס'איז נאָר מעגלעך. קוש פֿאַר מיר סידין, שיקט מיר צו איר פֿאַטאָגראַפֿיש קאַרטל, און גרים דעם טאַטן, די מאַמען, אַראָנען, אַניאַן און אַבראַשען. איך קוש זיי אַלעמען. ווי גייען די געשעפֿטן ביי אַבראַשען? גרים מיטוסן, זאַסלאַווסקין און אַנדערע.

22

[איבערגעזעצט פֿון רוסיש]
ניו־יאָרק, 5טן מערץ, 1891
ליבע סאָניע!

אַ דאַנק פֿאַרן בריוו, ער האָט מיך דערמוטיקט, און אויסער דעם איז ביי אונדז אין ניו־יאָרק אַזאַ פֿאַרפֿלוקטער וועטער, אַז ס'איז שווער זיך

ניט צו לאַנגווייליקן. איך קאָן דיר מיטטיילן עטוואָס אָנגענעמס: אין דעם נומער פֿון דער צייטונג²⁰⁷ איז פֿאַראַן קאַצם אַ דערציילונג „דער קאַמף פֿאַר עקוויסטענץ“, אונטערגעשריבן „בעל מחשבה“. קאַץ האָט געווידמעט דעם דאָזיקן אַרטיקל א. [אַנאַ] נעמער [זע בריוו 9] און אויך דיר, נאָר פֿריער האָט ער אָנגעשריבן נאָר א. נ., און ווען ער האָט צוגעשיקט אַ בריוו, אַז איך זאָל עס אויך דיין נאָמען ווידמען, איז שוין געווען שפעט. יעדנפֿאַלס, זאָל דער פֿאַקט זיין אַן אָנגענעמע דערשיינונג. קאַץ איז אַ גוטער מענטש, און ס'איז זייער אָנגענעם, ווען גוטע מענטשן טראַכטן וועגן אונדז.

אין קומענדיקן נומער וועל איך אָפֿדרוקן אַ ליד און איך וועל עס דיר ווידמען,²⁰⁸ ווייל איך האָב קיינעם ניט אזוי ליב ווי דיר. אַניאַ בין איך זייער דאַנקבאַר, וואָס זי האָט מיר ענדלעך אָנגעשריבן. באַזונדערס סיידים היעראַגליפֿן האָב איך געלייענט מיט פֿאַרענגיגן. שיקט צו איר פֿאַטאָגראַפֿיע. איך האָב אייך אַרויסגעשיקט יידישע בראַשורן און כ'וועל אַרויסשיקן אינגיכן נאָך.

איך וועל אינגיכן אָנשרייבן אַניאַ אַ באַזונדערן בריוו. ווי האַלט עס מיט אייך אַלעמען אין געזונט? שרייבט. לאַמיר כאַטש שמועסן דורך בריוו.

אייער דוד.

וואָס מאַכט אַבראַשע? איז ער פֿעט געוואָרן, אָדער ער בלייבט זיך נאָך אַלץ פֿון דאָרשט צו פֿאַרבֿרייטערן די אינדוסטריע?

23

[איבערגעזעצט פֿון רוסיש]

New York, March 5th, 1891.

[צו אַניאַ און אַבראַשאַ עדעלשטאָט]

טייערע אַניאַ און אַבראַשאַ!

גערעכנט שוין אָפֿלייגן דעם בריוו צו אייך, ווייל אַרבעט איז דאָ אַ מאַסע, דער פֿאַלגנדיקער נומער איז אַ קאָמונאַרער,²⁰⁹ נאָר אין רעדאַקציע איז אַזאַ רעש, אַז ס'איז אוממעגלעך עפעס צו פֿאַרפֿאַסן, דעם בריוו וועל איך שוין ווי ס'ניט איז אָנשרייבן. ווי אייך איז באַקאַנט, בין איך די לעצטע

ציט עפעס אומעטיק געוואָרן. פֿאַרוואָס? אַלאַה ווייסט. איך ענטפֿער דע-
רויף אין מיין לעצטן אַרטיקל,²⁰ ליענט איבער, זייט אזוי גוט. איך איז
מאָדנע, וואָס הייסט — אַ רעדאַקטער, אַ פּאָעט, און לאַנגווייליקט זיך.
אַבער אין תּוך איז עס גאַנץ נאָרמאַל, אַז ייִדישע פּאָעטן און רעדאַקטאָרן
זאָלן זיך לאַנגוויילן. איך וועל עס איך ווען עס איז אויספֿירלעכער געבן
צו פֿאַרשטיין, אויב עס איז איך ניט קלאָר. איצטער לאָמיר אַ שמועס טאָן
וועגן איך. איר זענט באמת בראַווע לייט! פּלוצים אויפֿגעוואַכט און זיך
גענומען שפּאַנען אויף אַלע זעגלען. בראַוואָ; איך פֿלעג שטענדיק זאָגן,
אַז אונדזערע סינסינעטער קאָנען לאַנג ניט שלאָפֿן, הגם ניט שלאָפֿן לאַנג
איז פֿאַר זיי אויך שווער. אַרבעט, שמירט דאָס אייזן, כל זמן עס איז הייס,
אַז ניט קאָנען זיי נאָך ווידער כאַפֿן אַ דרימל. ווי גייט עס איך, וואָס מאַכט
די קליינע אַלטימסקע?²¹ גריסט זי. און סידין קושט פֿאַר מיר. גיט אויך
איבער אַ גרום דעם הער בלאַך,²² כאַטש איך קען אים ניט פּערזענלעך,
נאָר פֿונדעסטוועגן ווינטשט איך אים כּוחות און חשק צו רוקן זיך פֿאַרויס
אויפֿן רויכיק־קוילנדיקן סינסינעטער באַדן. אַלזאָ, שרייבט און פֿאַרבלייבט
געזונט.

אייער דוד.

24

[איבערגעזעצט פֿון רוסיש]

ניריראַק, דעם 9טן מערץ, 1891

[צו אַנאַ נעטער? זע אַנמערקונג 98]

טייערער פֿריינט אַנאַ!

איך האָב פֿון איך לאַנג ניט געהאַט קיין בריוו, און איך ווייס ניט,
ווי עס לעבט זיך איך.

איך האָב אין ניריראַק ווייניק נייע פֿריינט, און דעריבער איז מיר שווער
צו פֿאַרגעסן די אַלטע.

איך וואָלט געוואָלט וויסן, ווי עס לעבט זיך איך און ווי איר פֿילט זיך.
וואָס איז שייך צו מיר, רעדאַקטאָרעווע איך. איך ווייס ניט, צי איר
האַט אַ באַגריף, וואָס ס'איז אזוינס ייִדישע רעדאַקטאָרן. אַ ייִדישער רע-
דאַקטאָר [זע קאָפיטל 17] — דאָס איז אַ מענטש, וואָס דאַרף שרייבן,
שרייבן, שרייבן... צי ביסטו געזונט, צי ניין, צי פֿילסטו אַ חשק צו שרייבן,
אַדער ניט, מיט אַ קאָפּווייטעק, אַדער ניט, מיט אַ צעבראַכן האַרץ...
מיט בלוט כּראַקעניש... — אַלץ איינס, שרייב. הער אויס די קריטיק פֿון

קאפע־הויז־חכמים, שטרענגע אַנדיטונגען פֿון אַנטוישטע שרייבער, זיך־
לעריי פֿון נאַראַנים א. אַז. וו.
נעמט דערצו אין אַכט, אַז די רעדאַקציע איז אַ שמוציקער קעלער, וואָס
איז אייביק פֿול מיט אַ טומלדיקן המון, אַז דאָרט איז קאַלט, די פרעס־
[מאַשין] קלאַפט אייך אין קאַפּ, און ניט געקוקט אויף דעם אַלעם, מוזט
איר שרייבן אַן אַרטיקל, פֿאַרפֿאַסן פּאַעזיע.
שטעלט זיך דאָס אַלץ פֿאַר, און איר וועט פֿאַרשטיין די מחיהדיקייט
פֿון יידישער רעדאַקטאָריי.
פֿאַר דער צייט פֿון מײן רעדאַקטאָריי האָב איך אָנגעוואָרן מינע
בעסטע פֿריינט,²⁰ געקראָגן אַ הויפֿן נאַרישע שונאים, און איך בין איינזאַם
און אומעטיק ווי שטענדיק.
ווייזט אויס, שוין באַשערט, אַז איך זאָל אייביק זיך קלאָגן אויף מײן
מזל. — — —

[איבערגעזעצט פֿון רוסיש]
גייריאַרק, דעם 26טן מערץ [1891]

[צו דער אַמיליע]

ליבע און טיערע!

ווי אזוי האָט איר פֿאַרבראַכט דעם פֿורים? זענט איר געווען אַלע
צוזאַמען? האָט איר צוזאַמען געגעסן דעם אומשטערבלעכן „המן־טאַש“?
אין דער נאַכט פֿון „פֿורים“ האָב איך מיט מײן פֿאַנטאַזיע זיך איבערגע־
טראָגן צו אייך און כִּ׳האַב זיך געמאַלט פֿאַרשיידענע יום־טובֿדיקע בילדער.
ס׳האַט זיך מיר געהלומט, אַז איך זע ליכטיקע, ציכטיקע צימערן, העל־
באלויכטענע. די טישן זיינען באַדעקט מיט שניי־ווייסע טישטעכער, פֿאַר־
ברוינטע „סיכעלעך“ באַצירן דעם טיש, און ביים טיש זיצט איר אַלע,
די געפייניקטע פֿון יאָרהונדערטער, נאָר אין אָט די רגעס [זייט איר] יום־
טובֿדיקע. איר האָט פֿאַרנעסן די וואַכעדיקע זאָרנן און איר פֿירט אַ פֿריילעכן
שמועס. איר דערמאָנט זיך אויך אין מיר, דעם נייגעבוירענעם רעדאַקטער;
מן־הסתם זאָרנט איר זיך, וואָס ווער ווייסט, צי איך, אַשטייגער, עס אַזוינע
יום־טובֿדיקע מאַכלים. איך זע צווישן אייך די שייניקע סידי, איך זע און
איך קוש זי און איך פֿיל דעם צוריר פֿון איר ליבן קינדערשן פּנימל.
יעדע געשטאַלט באַזונדער שניידט זיך מיר איין אין זכרון. די מאַמע,
דער טאַטע, סאָניע, אַראָן, אַבראַשע, יערמישע, אַניאַ און איר אַלטיטשקע

מוטער, און מייטוס לעבן אייך. איך זע אזוי בעשיימפערלעך אלעמען, ווי איך וואָלט נאָר באַדאַרפֿט אָנהייבן רעדן און איר וועט מיר ענטפֿערן... אַט דאָס באַטייט זיין אַ פּאָעט, פֿאַרמאָגן אַ היציקע פֿאַנטאַזיע. מיינט ניט, אַז איך האָב נאָר קיין „פורים“ ניט געהאַט, איך האָב אויך פֿאַרוכט די זיסקייט... אָדער, אַנטשולדיקט, די ביטערקייט פֿונעם „המנ־טאַש“, וואָס ס'איז אָנגעפֿילט מיט ביטערן מאָן. געווען בין איך ביי אַניוטען.¹⁰⁰ און אַט איז זי אוועק אין העסטער סטריט און געקויפֿט אַ המנ־טאַש. מיר האָבן געגעסן און אַ העלפֿט אַרויסגעוואָרפֿן, נאָר אין מויל איז געבליבן אַ שוידער־לעכע ביטערקייט, וואָס דערמאָנט אין דער ביטערקייט פֿונעם פֿאַלק ישראל אונטער „המנכ“ יאָך. אָבער ס'מאַכט ניט אויס, מיר האָבן זיך אָנגעלאַכט, דערמאָנט זיך אין איר באַרימטער פרעזשעניצע [אַ מין אייער־שפיין, פֿייני־קוכן] מיט אַש און [אַזוי] פֿאַבראַכט דעם „פורים“. ווי לעבט זיך אייך דאָרטן? שרייבט אָפֿטער און גענויער. איך שרייב און שרייב און שרייב... שיקט מיר סיידים פֿאַטאַגראַפֿיש קאַרטל. כ'וואָלט אַ בעלן געווען האָבן אויך סאַניעם קאַרטל, אויב ס'איז מעגלעך. איך קוש אייך אלעמען און איך גערם מייטוסן און אַלע איבעריקע.

אייער דוד.

26

[איבערגעזעצט פֿון רוסיש]
ניר־יאַרק, דעם 31טן מערץ, 1891

[צו דער פֿאַמיליע]

מיינע ליבע און טייערע!

איר וואַרט געוויס אויף מיינע בריוו, נאָר איר פֿאַרצייט מיר, וואָס איך בין ניט פינקטלעך אין מיין קאַרעספּאַנדענץ. איך האָב אַ מאַסע רעדאַקציאָ־נעלע אַרבעט, און חוץ דעם קומט אויס צו באַזוכן מיטינגען און געשעפֿט־לעכע זיצונגען, וואָס נעמען ביי מיר צו אַ סך צייט. איר האָט מן הסתם שוין געהערט וועגן דעם, אַז זאָלאָטאַראָוו האָט שוין געענדיקט אויף דאָס־טער. זיין פֿאָטער און מוטער זיינען אין זיבעטן הימל. און באַמת טאַקע האָט דער אַלטער זיך גענוג אָנגעהאַרעוועט ביז ער האָט דערלעבט צו אַזאַ פֿרייד. שבת־צונאַכטס איז ביי זיי געווען אַ ליאַמע לכבוד דעם נייעם דאָקטער, געווען אַ מאַסע געסט, די מערהייט אַלמע יעליסאוועטגראַדער בירגער; פֿון אונדזעריקע — סך הכל דריי אָדער פֿיר פּאַרשוין. געווען אַ מענגע מאַכלים און געריכטן, וויין און ביר. מיר זיינען אוועק אַהיים אַ־

זיינער פֿיר פֿארטאָג. אָבער כ'האָב שיער ניט פֿאַרנעסן אייך זאָגן, אז דער בעסטער סיורפֿריז אויף אָט דעם יום־טוב איז געווען דאָס אומגעריכטע דערשיינען פֿון אונדזער קאָצן.²⁰² ער האָט ווי פֿון הימל גלייך זיך אַראָפּגע־וואַלגערט אַהינצו. ער איז איצטער אין ניו־יאָרק, אָבער, דאָכט זיך, נאָר אויף אַ [קורצער] צייט, ער וועט ווידער אוועקפֿאַרן קיין באָסטאָן. ער איז דער זעלבער גוטער און ווייכער, נאָר ניט אזוי פֿעט ווי ער איז געווען פֿאַרן אוועקפֿאַרן פֿון אונדז. צו אים קומט אין גיכן צופֿאַרן די פֿרוי, ס'קאָן זייער זיין, אז אויף פּסח וועל איך אויך פֿאַרן קיין באָסטאָן צו דעקלאַמירן אויף זייער קאָנצערט...²⁰⁴

27

[איבערגעזעצט פֿון רוסיש]

New York, April 8th, 1891.

מײן טײערע סאָניע!

פֿון מײטסטעס און בלאַכס בריוו זע איך, אז דו ביסט קראַנק. דאָס באַ־אומרויקט מיך שרעקלעך. שרייב אָן, איך בעט דיך, וואָס איז מיט דיר, צי ניט קיין גריפֿ? דאָ לײדן פֿיל אויף דער דאָזיקער קראַנקייט. יעדנפֿאַלס, באַ־מי זיך געזונט צו ווערן, כדי דו זאָלסט קאָנען טאַנצן אויפֿן באַל. אייערע סינסנעמער פֿראַווינציאַנאַלן קאָנען ניט פֿאַרשטיין, ווי האָט עס אַ מענטש ניט קיין צייט צו שיקן בראַשורן אָדער אויפֿזוכן עפעס אַ פֿאַרלױרענעם קרובֿ? עך, גוטע פּאַטריאַרכאַלע נשמות, הונדערט יאָר זאָלט איר לעבן אין אייער הייליקן ניט־פֿאַרשטיין! באַמת איז ביי מיר, שטרענג גערעדט, ניטאָ קיין לעבן אויסער דער רעדאַקציע: פֿון באַקאַנטע האָב איך זיך אָפּגעפֿרעמדט, ווייל איך האָב אַ מאַסע אַרבעט, און דער עיקר — דער באַ־וואוסטזיין, אז פֿאַר אַלץ טראַגסטו די פֿאַראַנטוואָרטלעכקייט, איז אָט ווילסטו, אז דער קאַפּ זאָל שטענדיק זיין ביי דער אַרבעט! איך בין ניט אזויפֿיל פֿאַרנומען מיט שרייבן, וויפֿל מיט אַכטונג געבן, אז דאָס אָנגעשרי־בענע און צוגעשיקטע זאָל זיין אויסגעסאַטירט, אויספֿאַריכט, ניט פֿאַר־קריפֿלט דורך די זעצערס און קאַרעקטאָרס. היינט וואו זיינען די פֿאַרטיי־אישע זאָרנן? דעם האָט מען אָנגערירט, יענעם האָט מען באַליידיקט, דאָרט איז מען באַנאַנען אַן עוולח. נאָך אַלעמען שפיר נאָך, און ווייס וואָס געבן אַן אָרט [אין דער צײטונג] און וואָס אַרויסוואַרפֿן... צי פֿיל איך אַלץ אויס ריכטיק, דאָס איז אַן אנדערע פֿראַגע, אָבער דערווייל מוסטו אַלץ אויספֿילן, ווי דו פֿאַרשטייט. עס פֿאַרמאָגט אויך אַ ליכטיקע זייט דער

דאזיקער ארבעטער-מערדאל, נאָר גלייבט מיר — ס'איז קיין צייט ניטאָ מיט איר צו פֿאַרנעמען זיך, און דערצו נאָך פֿאַרשיט זי דער שטויב פֿונעם פֿראַקטישן לעבן! איך בין צופֿרידן, ברידערלעך, וואָס איר האָט אויפֿגע- לעבט אין סינסינעטי — אַרבעט איז אַ נאָבעלע זאַך! איך בעט אייך אָבער, זידלט מיך ניט, אויב איך וועל עפעס וואָס ניט אזוי שנעל אויספֿילן. רע- דאַקטאָרן ווערט דאָך אייך דערלויבט צו זיין פֿאַרנומען ביזן האַלדז! ס'קלעקט מיר אַפֿילו ניט קיין צייט פֿאַר דער מוזעס וועגן. שוין לאַנג האָב איך זיך איר ניט אָפֿגעגעבן, און האָב איך זי ניט ליב געהאַט? פֿלעג איך ניט אָפּזיצן מיט איר נאָך דעם שווערן אַרבעט-טאָג ביז 1 אַזייגער אין דער נאַכט? איבעריקנס, עס גייט צו פֿרילינג און אַלץ וועט אויפֿלעבן: אי איך און מיין מוזע, אי איך, און דו, סאָניע. דער רוה זאָל עס נעמען, ס'איז דאָך קיין עסק ניט אייביק צו מאַרינירן זיך און קאַנצעליאַרעווען! פֿאַרוואָס שרייבסטו מיר גאָרנישט, אַראָן, כאַטש עטוואָס קריטישעס? דו ביסט דאָך דערויף אַ מייסטער. ביי אייך קומען דאָך דאָרטן פֿאַר ניט בלויז מיטינגען און פֿראַפּאָגאַנדע, עס איז דאָך פֿאַראַן אויך אַ הינטערקוליסן- לעבן. שאַנעווע ניט, ברודער, לייג אַלץ אַרויס אויפֿן טיש; די רעדאַקטאָרן שאַנעוועט קיינער ניט, ווייל זיי שאַנעווען אויך קיינעם ניט: טאַמער עפעס ניט אזוי — זיינען זיי עס משלַח גלייך אין קאָרב אַרײַן, אויף אייביקער קאַטאַרגע! וואָס מאַכן אַלע? וואָס מאַכן דער טאַטע און די מאַמע? פֿאַרוואָס האָט יערמישע נאָך קיין איין מאָל ניט געשריבן? ער פֿאַרנעמט זיך מיט מוזיק, צי ער פֿאַרקויפֿט בלויז מוזיק? זאָלן אַלע שרייבן. סײַדיס בילד האָב איך דערהאַלטן און געקושט און איך קוש עס נאָך. אַ ליב מי- דעלע, באַזונדערס אויפֿן ערשטן בילד! צי שרייבט אייך גרישע? ווי לעבט זיך אים? וואָס מאַכן אין געזונט מיכלע²² און דאָס קינד?

איך וואַרט אויף אַ באַלדיקן ענטפֿער. סאָניע, שרייב, איך באַאומ- רואיק זיך שרעקלעך וועגן דיין געזונט.

איך קוש אַלעמען און גרים מייטוסן און פֿלאָרען.

אייער דוד.

היינט האָב איך באַקומען דיין בריוו, און אזוי ווי איך האָב, צום גליק, אַביסל פֿרייע צייט, וועל איך דיר ענטפֿערן. ערשטנס, פֿרייט מיך זייער,

וואָס דו האָסט זיך גענומען לערנען מיטן ציל צו קאָנען ווערן אַן אַפּאָסטאָל פֿון אמת און פֿרייהייט צווישן דעם אַרבעטער־קלאַס. איך צווייפֿל ניט, אַז אויב דו וועסט נאָר ניט פֿאַרלירן דעם מוט און די ענערגיע, וועסטו מיט דערפֿאַלג דערגרייכן דעם נאָבעלן ציל. דער עיקר איז ניט געאייילט, קענ־טענישן קומען ניט מאַמענטאַל — מען דאַרף אַרבעטן און אויסוואַרטן. האָבנדיק אַ פֿיינעם זאַפּאַס קענטעניש, וועסטו, רעכן איך, ווערן אַ גוטער אַניטאַטער, אין וואָס מיר נויטיקן זיך איצטער אַזוי שטאַרק.²⁷ איצטער וועל איך ענטפֿערן אויף דינע פֿראַגעס. ערשטנס, ווער האָט אָנגעשריבן די „מוזיק“ און „אַ רעדאַקטערס חלום“?²⁸ אַוודאי, דאָס ערשטע ווי דאָס צווייטע האָט אָנגעשריבן דיין „דוריק“. און אויב דאָס געפֿעלט דיר, בין איך זייער צופֿרידן. וועגן מיין געזונט קאָן איך דיר זאָגן, אַז איך בין פּונקט ווי געווען. די פּאָעטישע בלאַסקייט צעשיידט זיך ניט מיט מיר, דאָס איז, אַפּנים, דער סימבאָל פֿון דיכטער.

איך וואוין מער אין רעדאַקציע איידער אין מיין צימער, וואָס נעמט אין זיך אַרײַן, פּונקט ווי אַלע ניו־יאָרקער צימערן, אַ בעט, אַ בענקל אָדער צוויי, און דערצו צוויי פּאַר מענטשלעכע פּיגורן, אויב זיי זיינען ניט שטאַרק דיק. אין אַלגעמיין איז דאָס לעבן פֿול מיט זאָרג און מי — פּאַרטייאַישע און ליטעראַרישע. דאָס לעבן פֿון אַ רעוואָלוציאָנער אין אונדזער צייט קאָן ניט זיין זיס. יעדער שריט פֿאַרויס פֿאָדערט קאַמף און מי. דעריבער איז אויך מיין לעבן אַ האַרעפּאַשנער, אָפֿט אַפּילו אַ שווערער, נאָר איך האָב איינמאָל זיך באַזיניקט, אַז דער קרייז פֿון אַ אידיען־טרעגער איז אַ שווע־רער קרייז, און איך טראָג אים ווייטער . . .

זאָל איך דיר דערציילן וועגן מיין לעבן? זאָל איך איבערחזרן ווידער דאָס, וואָס ס'איז אַזוי אַלט און איינצייטיק אייביק נאָך ניי פֿאַר יעדן לעבעדיקן האַרץ? האָפֿן אויף אַפּלאַדיסמענטן, אָדער אויף אַ דאַנק פֿון די, פֿאַר וועלכע מיר אַרבעטן? מיר קאָנען ניט דערוואַרטן קיין באַלדיקע פֿרוכט פֿון אונדזער מי. אונדזער מי איז צו קאָמפּליצירט, אַז זי זאָל קאָנען תּיכּף געבן רעזולטאַטן. מיר דאַרפֿן אַפּילו זיין גרייט אויסצוהערן שפּאַט־ווערטער פֿון די, וואָס פֿאַרשטייען אונדז גאַנץ גוט, נאָר וואָס, צוליב זייערע געפֿילן און דריבנעם ענאָאיזם, געפֿינען זיי פֿאַר לוינעוודיק אונדז צו באַשמוצן.

דער רעוואָלוציאָנער אַרבעט ניט דערפֿאַר, וואָס ער האָפֿט אויף דער סימפּאַטיע פֿון דער מאַסע; ער אַרבעט צוליב דעם, כדי צו עפֿענען דער מאַסע די אויגן פֿאַר דער שיין, כדי, אַזוי צו זאָגן, אַריבערפּעקלען די מאַסע פֿון דער פּינצטערניש צום ליכט, ווען ס'זאָל אַפּילו אויסקומען דאָס אָפ־

טון אויף די אייגענע אקסלען און באקומען דערפאר א פאטש אין באק. נאך די יונגע, אזוי צו זאגן, „גרינע“ סאציאליסטן הייבן זיך אויף ביי דער קלענסטער אנטציקונג ביזן הימל און פאלן טיף אינעם פראקטישן זומפ ביי דעם מינדסטן דורכפאל. דער דערפארענער, אויסגעפרוואוטער טוער אויפן פעלד פון דער פאלקס־פרייהייט ארבעט כסדר, וויפל עס סטייען אים די כוחות, ניט לייגנדיק קיין אכט אויף פארשיידענע פאסקודנע פליגן, וואָס זעצן זיך אים אויף דער נאָז און ווילן אים שטערן; אָדער ער צעקט וועטשט זיי, אָדער ער כאַפט זיי לעבעדיקערהייט און טרייבט זיי דורך פֿון זיין נאָז.

נו, גענוג דערווייל די דאָזיקע פֿילאָסאָפֿיע. קאָז איז איצט ווידער אין באַסטאָן. זאָלאָטאָראָוו האָט שוין איינגעאָרדנט אַ דאָקטערשן קאָבינעט און דאָקטערט. באַדאָנעס²⁷⁸ גריסט דיך, זי איז זייער צופֿרידן, וואָס דו לערנסט זיך און אַניטירסט. צעקוש אַלעמען פֿאַר מיר, סיידן אומבאָדינגט. כ'גרים און ווינטש אַלעס בעסט.

29

Cincinnati, October 27, 91

[צו חברים אין ניו־יאָרק]

טייערע פֿריינדע און גענאָסן!

הייטע [היינט] איז דער טאָג פֿון מיין אָפֿריוון נאָך דענווער, קאָלאָראַ-דאָ.²⁷⁹ עס איז מיר געבליבן נאָך עטלעכע שטונדן צו פֿאַרבלייבן אין דעם הויז פֿון מיין פֿאַמיליע. און אָט, דענקענדיק וועגן מיין שווערער ריזע, קומען מיר אויפֿן זינען די לעצטע טרויעריקע ערייגניסן פֿון מיין לעבן און ליידן. עס שוועבן פֿאַר מיר די געזיכטער פֿון מייע לאַנג באַקאַנטע און אומבאַקאַנטע פֿריינט, און איך קאָן זיך ניט איינהאַלטן אום ניט צו זאָגן אַן אָפֿשיידס־וואָרט, וועלכעס רייסט זיך איצט אַרויס פֿון מיין קראַנקער ברוסט. צו וואָס זאָל איך פֿאַרבאָרגן מיין שוואַכע, סענטימענטאַלע, פֿילייכט קינדערשע נאַטור²⁸⁰ פֿון אייך, מייע פֿריינט?

יאָ, אין דיזע מינוטן פֿיל איך הייסע טרערן אין מייע אויגן. איך וואָלט געוואָלט אייך אַלעמען אַרומנעמען און צודריקן שטאַרק צו מיין ברוסט. די טרערן, וועלכע איך פֿיל איצט, זיינען אָבער זיסע, ערלייכטנדע [דער־לייכטערנדיקע] טרערן. זיי זיינען אַרויסגערופֿן ביי די ערינערונגען פֿון וואַרעמען ברידערלעכן אַנטייל, וועלכן איר, מייע פֿריינט, האָט גענומען און געמט יעצט אין מיין קריטישער לאַגע. איך ווייס גוט דעם ניו־יאָרקער

לעבן, איך ווייס דעם ביטערן קאמף פֿאַר דאָס דאָזיגן [עקזיסטענץ], וועלכן יעדער פֿון אייך מוז דורכמאַכן; איך ווייס, וואָס פֿאַר אומגעהייערע אָפּפֿער יעדער פֿון אייך ברענגט פֿאַר דער אידייע, וועלכע ער פֿאַרטיידיקט, און ווען חוץ אַלע דיזע קעמפֿע און אָפּפֿער איז נאָך געבליבן אַ שטיקעלע פּלאַץ אין אייער האַרצן און געהירן פֿאַר אייער לייַדנדן פֿרייַנט, ווען צווישן טויזנטער זאָרגן און שמערצן פֿון אייער אַלטענגלעכן פּראָלעטאַריע־לעבן האָט איר נאָך געקאָנט ניט פֿאַרגעסן אָן מיר און טאָן מער ווי איר קאָנט, אום צו געבן מיר די מעגלעכקייט צו ערהאַלן זיך פֿון מיין שווערער קראַנקייט, דאָן זאָגן איך, אז דאָס איז מער, פֿיל מער, ווי איך האָב ווען עס איז געקאָנט ערוואַר־טן, און אין מיר וועקט זיך אויף אויף דאָסניי מיין שטאַלצער מוט און איך פֿיל, אז די האַנט, וועלכע העלפֿט מיר אין מיין איצטיקער לאַגע, איז אַ וואַרע ברידערלעכע האַנט — אַ האַנט, וועלכע איז ניט פֿאַרגיפֿטעט מיט דעם ביטערן גיפֿט פֿון היינטיקער וואוילטעטיקייט. איך וויל אויך האָפֿן, אז העלפֿנדיק מיר, האָט איר אין זינען מער די זאָך, וועלכער איך האָב טריי געדינט, ווי מיין אייגענע פּערזאָן, וועלכע איז ניט ערגער און ניט בעסער ווי יעדער איינער פֿון די לייַדנדע פּראָלעטאַריער [פֿון] דער וועלט.

איך ווייס אויך, אז עס וועלן זיך געפֿינען פּערזאָנען, וועלכע זוכן אימער די געלעגנהייט צו וואַרפֿן אין יענעם מיט שמוץ און זיי וועלן אָנצייגן אויף מיר, ווי אויף אַ פּערזאָן, וועלכער מאַכט אַ לעבן פֿון דער באַוועגונג און יעצט אַ לוסטריזע נאָך [צו] דער שיינער קאָלאָראַדאָ. איך האָב שוין גע־האַט די טרויעריקע געלעגנהייט צו הערן פֿון אַזעלכע ברואים, אָבער איך טרייסט זיך דערמיט, דאָס די יעניקע פֿון אייך, וועלכע האָבן געקענט מיך פּערזענלעך, זיינען לעבנדיקע פּראָטעסטן קעגן אַלע פֿאַרלוימדונגען. דאָס איז אַלעס, פֿריינדע, וואָס איך קאָן אייך זאָגן יעצט. איך האָף זיך אינגיכן צו ערהאַלן און קומען צוריק צו מייע קרעפֿטן, דאָן וועל איך ווידער מיט נייער קראַפֿט און מוט זיך נעמען צו אונדזער הייליקער אַרבעט, וועלכע איז דער איינציקער לעבנס־גליק אין היינטיקער טרערן־וועלט.

איך דריק ברידערלעך אייערע הענט און מיין בעסטער וואונטש איז, ווי אימער, איך זאָל טריי אַרבעטן פֿאַר אונדזער אידעאַל און פֿאַר אונדזער אומשטערכלעכן אָרגאַן די „פֿרייע אַר. שטימע“.

ד. עדעלשטאָט.

פ. ס. איך האָב נאָר וואָס ערהאַלטן פֿון שיקאַגאָ אַ בריוו מיט אַ טיקעט [בילעט], איך זאָל קומען אַהין אויף זייער פֿאַרזאַמלונג דעם 11טן נאָך

וועמבער. צו מיין גרעסטן באדויערן קאָן איך דאָס ניט טאָן, זיי ערוואַרטן
א רעדנער פֿון ניריאָרק.
די 25 דאָלער ערהאַלטן.

[געווען פֿאַרעפֿנטלעכט אין דער „פֿאַש״, נומ' 71, פֿון 6טן נאָוועמבער, 1891,
מיט פֿאַלגנדיקער באַמערקונג: „דיזער בריוו איז ניט געשריבן צום דרוקן; אויף דעם
פֿאַרלאַנג אָבער פֿון אונדזער פּאָעטס פֿריינט פֿאַרעפֿנטלעכן מיר אים“.]

30

[דענווער, נאָוועמבער, 1891]

[עסקין פֿון אַ בריוו צו דער „פֿאַש״]

אין מיין לעצטן געדיכט וועגן דעם 11טן נאָוועמבער,²⁶¹ וואו איך האָב
אויך אויסגעדריקט מיין באַדויערן, דאָס איך וועל מוזן זעלבסט פֿאַרברעני-
גען דעם טאָג, האָב איך געמאַכט אַ אירטום [טעות], ווייל טאָקע דעם
זעלבן טאָג איז צו מיר צוגעקומען אַן אַרבעטער מיט אַ ניס, אַז אויך אין
דענווער וועט שטאַטפֿינדן [פֿאַרקומען] אַ 11 נאָוועמבער-פֿייער. דיזער
פֿאַקט האָט מיך זייער און זייער דערפֿרייט. אַלזאָ, אויך אין דענווער איז
ניט טויט דער פֿרייער גייסט! אויך צווישן זיינע געבירגע [בערג] האָט
דער שטורעמווינט דערטראַגן דעם געשריי פֿון די אונטערדריקטע און די
שטימע פֿון די הייליקע אַפֿאָסטאָלן פֿון פֿרייהייט. דעם 15טן נאָוועמבער
בין איך מיט מיין שוועסטער און נאָך אַ פֿאַר גענאָסן אַוועק אין קאָליר-
סעום האָל [זאָל]. ביי דעם אַריינגאַנג אין האָל האָבן מיר שוין דערזען אַ
גרויס בילד פֿון אונדזערע שיקאַגער פֿאַרקעמפֿער. דער האַלע וואר פֿראַכט-
פֿול דעקאָרירט מיט רויטע פֿאַנען און בלומען. פֿון 500 ביז 6 הונדערט מאַן
האָבן בייגעוואָנט. די רעדנער ווארן — אויסשליסלעך ענגלישע. איינער פֿון
זיי האָט געענדיקט זיין רעדע מיט די פֿייערדיקע ווערטער פֿון לינג: „ווען
איר וועט אונדז קאַנאָדירן [צעשיסן מיט קאַנאָנען], וועלן מיר אויך באַמ-
באַרדירן“.²⁶² און דער רעדנער וואר באַגריסט מיט דונערנדע אַפֿלאַדיסמעני-
טן. אַ יונגע אַמעריקאַנער [ערין] האָט געזונגען פֿאַרסאָנס לעצטע ליד „די
שיינע עני לאָרע“. אַ יונגער אַמעריקאַנער דיכטער — טשייס וורייט
[ראַיט] האָט דעקלאַמירט זיינע פֿאַרפֿאַסטע דיכטונגען, וועלכע זיינען גע-
ווידמעט די שיקאַגער מאַרטירער. דאָס געדיכט איז פֿראַכטפֿאַל, אייניקע
סטראַפֿן וועלן איך ווי עס איז איבערגעבן אין זשאַרנאַל. פֿאַלגנדעם זאָגט
דער דיכטער וועגן פֿאַרסאָנס לעצטע שטונדן אין ערקער:

ער האָט געהערט פֿון זיין פֿינצטערער תּפֿיסה,
ווי מען בויט זיין גאַלגען. עס קלינגט דער האַק —

דאך א פרייהיטליד א זיסע
האט ער געזונגען שטיל און געשמאק,
און זיינע דריי פארארטיילטע ברידער,
ווי דאס פרייע עכא פון פעלד,
האבן געענטפערט מיט פרייע לידער
דעם אומדערשראקענעם העלד!

יא, ברידער, דער וואס עס דענקט, דאס צווישן די אמעריקאנער שלאפט
אינגאנצן דער רעבעלישער, דער רעוואָלוציאָנערער גייסט, באַנייט אַן
אירטום. עס גיבט אויף דער וועלט קיין לאַנד, קיין פּאָלק און קיין לעבעדיקע
שפּראַך, אין וועלכער די אנאַרכיע, די זונענשטראַלנדע געטין פֿון פֿרייהייט
און גלויכהייט, זאָל ניט דורכדרינגען מיט איר ליכט און ניט באַנייסטערן
צו אַ מעכטיקן קאַמף פֿאַר איר אידעאַל.
וועגן דענווער אין אַלגעמיין וועל איך שרייבן אין אַן אנדער קאָרעס-
פּאַנדענץ, ווען נאָר מיין געזונט וועט עס ערלויבן.

31

[איבערגעזעצט פֿון רוסיש]

דענווער, דעם 17טן דעצעמבער 1891

[צו י. קאָפּעלאַחין]

ליבער פֿריינט קאָפּעלאַחין!

איך שיק אייך אַ בריוו, וואָס איך בעט פֿאַרלייענען אויף דער קאַנ-
ווענציע.²⁶³ אזוי ווי ביי אייך וועט זיין אַ פּונקט „פֿרייע אַרבעטער שטימע“,
איז נאָר דאָ, רעכנן איך, וועט זיין פּאַסיק פֿאַרלייענען דעם דאָזיקן בריוו.
איך מיין, אַז מייענע פֿאָדערונגען זיינען גענוג גערעכטע און לאַגישע, אַז זיי
זאָלן פֿאַרדינען די אויפֿמערקזאַמקייט פֿון דער קאָנווענציע און זאָלן דורכ-
געפֿירט ווערן. ווי רעכנט איר, די קאָנווענציע וועט עפעס אויפֿטון? איך
בין זיך מודה, אַז איך גלייב קנאַפּ אין דער נוצלעכקייט פֿון די קאָנווענציעס,
נאָר אפֿשר וועט דאָס זיין אַן אויסנאַם צום גוטן. וואָס הערט זיך נייעס אין
ניו-יאָרק? ווי גייט עס ביי אונדזערע אַגיאַטערס? צי האָבן זיי עפעס
דערפֿאַלג? די צייט בעסערט זיך, זאָל אַללאַה געבן, אַז אַלץ זאָל גיין צום
בעסערן. ביי מיר איז קיינע נייעס. וואָס הערט זיך מיט דער פֿאַרעדע, איר
האַט איבערגעשריבן?²⁶⁴ טאָ שיקט צו אַהער. עפעס שרייבט זיך ביי מיר ניט.
כ׳וועל טאַקע דאָ ענדיקן.

אייער דוד.

גריסט ניוטאָן.²⁶⁵ וואָס מאַכט זי אין געזונט?

[דענוער, דעצעמבער, 1891]

[עסקי פֿון אַ בריח]

גענאָסן און דעלעגאטן פֿון קאָנווענציאָן!

ווי איך איז פֿיליכט באַקאנט, וואר אף דער לעצטער קאָנווענציאָן, 25 דעצעמבער, 90, געפֿאסט געוואָרן אַ רעזאָלוציאָן, וועלכע האָט געלויטעט: דאָס „די פֿרייע אַרבעטער שטימע“ בלייבט אומפֿארטייאיש. און צוויי רעדאַקטערע — איינער אַ סאָציאַליסט און דער צווייטער אַן אַנאַרכיסט — זיינען געווען אויסגעוויילט.²⁸ ווי איר ווייסט, אַז דיזער באַשלוס, וועגן זיין אומפֿראַקטישקייט, האָט ניט געקאָנט דורכגעפֿירט ווערן, און אין אַ סורצער צייט איז דער סאָציאַליסטישער רעדאַקטער אַרויסגעטראָטן פֿון דער צייטונג. די צייטונג האָט דאָן אָנגענומען איר וואַרע ריכטונג. די אַנאַרכיסטישע — קאָמוניסטישע. דאָך דאָס וואָרט אומפֿארטייאיש איז געבליבן שטעקן אויף דער פֿראַגראַמע פֿון אונדזער אָרגאַן, און אזוי ווי אומפֿארטיילעכקייט פֿאַרטייטשט יעדער נאָך זיין געשמאַק, האָט דיזע אומגליקלעכע פֿראַזע געפֿירט און פֿירט נאָך איצט אונדזער אָרגאַן אין פֿאַרשידענע מיספֿאַרשטענדע און וואַרפֿט אַ שאַטן אויף דער פֿאַנע, וועלכער מיר האָבן ביז איצט טריי געדינט. מיר זיינען אַנאַרכיסטן קאָמוניסטן און דאַרום איז אונדזער — — —

Denver, December 25th, 91

[צו ה. וויינבערגן, אַן אַנאַרכיסטישער טוער אין פֿילאַדעלפֿיע]

גענאָסע און פֿריינט וויינבערג!

אייער בריוו ערהאַלטן און עס פֿרייט אונדז זייער, דאָס זי זינד ענדלעך אין איר [אייער] היים מיט אייער פֿרוי און קינדער. ביי אונדז גייט עס ווי אימער, קיינע ניס. מיין געזונט איז נאָך אַלץ ניט אַמבעסטן, איך הוסט און פֿיל זיך שוואַך. ווי אזוי פֿילן זיי זיך יעצט? אין ניו־יאָרק איז יעצט זייער אַ לעבעדיקע צייט. ווי גערן וואַלט איך זיין יעצט אויף דער קאָנווענציאָן צווישן די גענאָסן; אָבער מען קאָן זיך ניט העלפֿן, און ביז אַ צייט מוז מען נאָך בלייבן אין דער טויטער דענווער. ווי אזוי גייט עס אין פֿילאַדעלפֿיע? זיינען די גענאָסן מוטיק גענוג אין דער אַניטאַציאָן? פֿאַרשטאַרקערן זיך די רייען פֿון די אַנאַרכיסטן? איך

וואָלט אַלעס געוואָלט וויסן, וואָס אַנבעלאַנגט דער פֿילאַדעלפֿיער באַווע-
גונג, און ווען דאָס איז פֿיר אינען ניט שווער, שרייבן זיי [שרייבט] מיר
אַלעס דייטלעך אַרויס.

מיר האָבן ערהאַלטן פֿאַר אייך אַ לעטער [בריוו] פֿון שטאַלערן.²⁸⁷
ענטשולדיקט, וואָס איך האָב דעם בריוו געפֿנט. איך האָב דאָס געמאָן
פֿון גרויסער נייגעריקייט צו וויסן, וואָס עס הערט זיך אין דער שיקאַגער
באַוועגונג. איך שיק אייך יעצט דעם בריוו. אין דענווער זיינען יעצט גרויסע
פֿרעסט. איך מוז זיצן אַ גאַנצן טאָג אין רום [צימער], און דאָס ווירקט
אויף מיין געזונטהייט ניט גוט. שרייבט, וואָס פֿאַר אַ וועטער איר האָט
יעצט אין פֿילאַדעלפֿיע, און צי פֿילט איר אַ פֿאַרענדערונג אין איר געזונט-
הייט. מער האָב איך פֿאַרלוּפֿיק ניט וואָס צו שרייבן. אַלע אייערע גרוסן
האָב איך איבערגעגעבן. איצט גריסט פֿון מיר אַלע פֿריינט און גענאַסן,
ווי אויך אייער פֿרוי.

אייער עדעלשטאַט.

פ. ס. גענאַסע בלומענטאַל²⁸⁸ שיק איך אַ הערצלעכן גרוס, איך האָף
איים אינגיכן צו שרייבן. מיין שוועסטער גריסט אייך אַלעמען פֿריינטלעך.
שרייבט אַלע ניס פֿון דער איסט [מזרח-טייל פֿון די פֿאַראייניקטע שטאַטן]
און איבערהויפט וועגן דער קאַנווענציאָן.

ד. עדעלשטאַט.

הער פּאָלין, זיין פּאַרטנער [שותף] און פֿריינט קאַפּמאַן²⁸⁹ גריסן אייך
פֿריינטלעך.

[צו ה. ווינבערגן]

בעסטער פֿריינט ווינבערג!

אייער בריוו האָב איך געסטערן [נעכטן] ערהאַלטן. עס האָט מיר גע-
בראַכט פֿיל פֿאַרנעניגן צו הערן, דאָס זי זינד וואָל [איר פֿילט זיך גוט]
און דאָס זי מאַכן פֿאַרשרימע אין דער פּראָפּאַגאַנדע פֿאַר אונדזער גרויסער
זאַכע. איך האָב אינען ביז יעצט ניט געשריבן, ווייל איך האָב געפֿילט
זייער שלים אין מיין געזונטהייט, דאָך יעצט פֿיל איך ווידער עטוואָס בעסער
און האָף זיך אין דעם פֿרילינג און זומער צו ערהאַלן פֿון מיין קראַנקייט.
וואָס אַנבאַטרעפֿט מיין מאַטעריעלער לאַגע, איז זי אויך ניט אַמבעסטן,

דאך ניט זאָ שלעכט, ווי זי זיך פֿאַרשטעלן. איך האָב ברויט און פֿלייש, און דאָס, גלויב איך, איז ניט זאָ גראַדע שלעכט, ווי באַ יענע טויוזנטע וועלכע האָבן קיין ברויט און קיין פֿלייש. וואָס מיך פֿייניקט — איז מין לעבן אָן טעטיקייט, אָן פֿריינט, ווייט פֿון דער לעבעדיקער וועלט.

איך ערוואַרט מיט אומגעדולד די שטונדע, ווען איך זאָל ווידער זיין אימשטאַנדע לעבן און אַרבעטן פֿאַר דער איינציקער זאַכע, וועלכע איז נאָך געבליבן הייליק אין דיזער שמוציקער, העסלעכער געזעלשאַפֿט. שרייבט מיר אָפֿט, פֿריינט, אַלעס גענויע וועגן דער פֿילאַדעלפֿיער באַוועגונג. איך האָף, אז אונדזערע גענאָסן וועלן ווידער אויפֿוואַכן און זיך נעמען מונטער צו דער אַרבעט. ווי גייט עס באַ אייך מיט דער פֿ. א. ש. ? אַלזאָ, דאָס איז אַלעס, וואָס איך קאָן אייך יעצט שרייבן.

איינער פֿריינט ד. עדעלשטאַט.

גריסט פֿון מיר הערצלעך קאָמראַד [חבר] פֿרענער.²⁰⁰ וואָס מאַכט זיין שוועסטער ? אויך די איבעריקע גענאָסן גרים איך פֿריינטלעך.

מײן שוועסטער גריסט אינען, ווי אויך איר פֿרוי און קינדער גרים מיר הערצלעך. מײן נייער אַדרעס איז — 939 מאַרקעט.

פֿילייכט האָבן זי געפֿונען וועלכע בילדער אין אייערע ביכער ? מײן שוועסטער דענקט, דאָס זי האָט באַהאַלטן אייניקע בילדער אין אייערע ביכער און האָט זיי פֿאַרגעסן אַרויסנעמען. ווען זי האָבן דיזע בילדער געפֿונען, וועלן זי זיין זאָ גוט זיי צוריקשיקן. פֿילייכט האָבן זי נאָך אייערע ביכער גאָרניט נאָכגעזען, דאָן טוען זי יעצט דאָס.

ד. עדעלשטאַט.

[צו דער פֿאַמיליע]

ליבע און טייערע !

אזוי ווי ביי אייך איז געווען אונדזער שווייגנדיקער פֿילאָסאָף ליפֿשיץ, האָט ער אייך מן הסתם איבערגעגעבן אי מײן אַרט לעבן, אי וועגן אַליץ, וואָס און ווי אזוי.

וואָס זשע זאָל איך אייך שרייבן ?

איך מיט סאָניען זעצן פֿאַר צו ציילן די טעג און חדשים, ווען מיר וועלן שוין פֿאַרן געזונטע אויף צוריק. מיר מאָלן זיך בילדער פֿון דער צוקונפֿטיקער פֿרייד און אזוי ווייטער.

דער ווינטער איז דאָ פֿלוצים קאַליע געוואָרן, נאָר ווי ס'ניט איז וועלן מיר שוין דעם חודש איבערלעבן, און נאָך דעם וועט שוין אוועקגיין בעסער און ליכטיקער און לויטער וועט זיין.

געקומען צו אונדז צו פֿאַרן נאָך אַ חבר לויט דער קראַנקייט, ה. סלאָבוצקי. אויך פֿון יעליסאוועטגראַד. אַ ביסל געראַטן אין לוקאַווסקין;²⁹ דאָס הייסט מיטן פנים און מיט די מאַנירן. נאָר דער איז קליגער און שרייבט ניט קיין הונדערטבויוגנדיקע פֿילאָסאָפֿיעס.

אזוי ווי פורים איז שוין פֿאַר דער נאָז, האָבן מיר שוין גערעדט וועגן המן-טאַשן און געהאַט אַ דיספּוט: „מצות אָדער חמץ“ מיט אייניקע „קארטאָפּאַטשימעס“ [“Картопачими”]. דאָס איז אַלץ, וואָס איך האָב געפֿונען צו שרייבן, ווען איך האָב, נאָך ניט ווינציע האָרעוואַניע, גע-טראַכט, וואָס צו שרייבן.

אייער דוד.

[צו ראַבינסאָנען³⁰]

טייערער פֿריינט!

עס וועט איך פֿילייכט וואונדערן, וואָס איך האָב אזאַ לאַנגע צייט אייך ניט געשריבן און גראַדע יעצט זיך ערינערט אן דיזער פֿליכט פֿון מיין זייט. איך זאָג פֿליכט, ווייל צו נימאָנרן [קיינעם] בין איך, דאַכט זיך, אַזויפֿיל ניט פֿאַרפֿליכטעט, ווי צו אייך, ווען איך ערינער זיך אָן דער צייט פֿון מיין טרויעריקער פֿוס-קראַנקייט אין ניו-יאָרק. אימער, ווען איך דענק פֿון יענער צייט, קומען מיר טרערן אין די אויגן. איך האָב געהאַט און האָב נאָך יעצט פֿיל פֿריינט, דאָך קיינער פֿון זיי האָט זיך אזוי ניט אָפּגע-אַפֿפֿערט פֿאַר מיין געזונט, פֿאַר מיין וואוילזיין, ווי איר, איבערהויפט רייטשעל. זי שטייט אימער פֿאַר מיינע אויגן, ווי אַ וואַרער ענגעל פֿון מיטליד און וואַרע מענטשלעכקייט. איך ווייס ניט אויב איך וועל זיין אַמאָל אימשטאַנד איר מיט עטוואָס באַצאָלן פֿאַר אירע איידעלע, נאָבעלע טאַטן קעגן מיר. איך מאַך אייך ניט קיין קאָמפֿלימענטן, איך בין איבער-

הויפט ניט פֿיאיִק פֿאַר זיי, איך זאָג דאָס, ווייל עס איז אוממעגלעך [צו] פֿאַרגעסן פֿאַר אַן עלנטן קראַנקן מענטשן, ווי איך בין דעמאָלט געווען — — —

37

[איבערגעזעצט פֿון רוסיש]

[דענווער, יוני, 1892]

[צו דער פֿאַמיליע]

ליבע און טייערע!

אונדזער לעבן פֿליסט ווי געוויינלעך. אייער פעקל, באַזונדערס דער מאַמעס פֿאַרטעט, איז פֿאַר אונדז געווען אַן אויסערגעוויינלעכער עפּיוזאָד. מיר האָבן אַביסל אויפֿגעלעבט, און די האַפֿענונג אויף אַ גיכן צוריק קומען אַהיים האָט ווידער אָנגעהויבן שלאָגן שטאַרקער אין אונדזערע הער-צער.

איך ווייס ניט, פֿאַרוואָס, נאָר איך האָב אין ערגעץ זיך ניט געפֿילט אַזוי פֿרעמד, ווי אין אַט דעם דענווער.

די אינטערעסן פֿון אונדזערע באַקאַנטע זיינען דאָ אַזוי אומגעהייער ווייט פֿון אונדזערע, אַז ס'קומט אויס אַפֿטמאָל שעה-ווייז אויסצוהערן נאַרישקייטן, וואָס דו האָסט צו זיי קיין שום אינטערעס ניט. אָבער אַ-וואָסער ס'ניט איז מענטש איז אַלץ בעסער איידער נאָרנישט. איז אַט, פֿאַרפֿירן מיר באַקאַנטשאַפֿטן מיטן ערשטן בעסטן, וואָס קומט דיר אַקעגן, אַבי צו ראַטעווען זיך פֿון לאַנגווייל און נודאַטע.

נעכטן בין איך מיט נאָך צווייען גענאַנגען כאַפֿן פֿיש. קלאָר, אַז איך האָב אַנטשפּרעכיק צו מין באַרוף קיין איינעם ניט געכאַפּט. מיינער אַ באַקאַנטער אַמעריקאַנער, וועלכער האָט אָנגעכאַפּט אַן אַ שיעור, האָט מיר צוגעשיקט פֿאַר העפֿלעכקייט וועגן אַ פֿאַר פֿיש און האָט מיך געטרייסט.

ביי אונדז רעגנט ווידער. ווי אַזוי איז ביי איך דער וועטער ?

אין סינסינעטי זיינען דערהרגעט געוואָרן פֿערציק מאַן אויפֿן בריק. דאָס האָט אונדז איבערגעשראַקן, ביז מיר האָבן ניט איבערגעלייענט די פּרטים אין די צייטונגען.

וועל, איך נעם אַרום איך אַלעמען.

אייער דוד.

[איבערגעזעצט פֿון רוסיש]

[דענווער, יוני—יולי, 1892]

טייערער פֿריינט מיטום!

ליענענדיק דיין לעצטן בריוו, איז מיר ארויף אויפֿן זינען, אז איצטער וואָלט גוט געווען דורכקוקן די געשיכטע פֿון אונדזער פֿריינטשאַפֿט, און דאָס וואָלט מיר, דוכט זיך, געהאָלפֿן צעווייען די מיספֿארשטייענישן, וועלכע באַאומרואיגן איצטער אזוי שטארק אונדז בידן. די דאָזיקע געשיכטע איז זייער אַ באַלערעוודיקע, און איך געדענק זי גוט. ווען מיר האָבן זיך דאָס ערשטע מאָל באַגעגנט, בין איך ניט געווען קיין ליידנדיקער, ווי איצטער, נאָר איך בין געווען אַ געזונטער אומאָפּהענגיקער בחור, וואָס פֿאַרדינט געלט, אַ ציכטיק־געקליידעטער בראַווער יונג. דיך האָבן צו מיר געצויגן ניט מיינע לידן, נאָר מיין אזויגערופֿענער „אידעאַליזם“. דו ביסט אין יענער צייט נאָך געווען אונטער דער ווירקונג פֿון דער יעליר־סאוועטגראַדער ברודערשאַפֿט,²⁹⁹ וועלכע, הגם זי איז ניט געווען קיין פֿול־קאָמענהייט, האָט זי דאָך געזוכט אינעם מענטשן דאָס מענטשלעכע.

צווישן אנדערע פֿריינט, ווי ראָסינסקי, פֿיישן,²⁹⁸ זאָלאַטאַראָוו, וועלכע האָבן געפֿלודערט פֿאַרשיידענע נאַרישקייטן און אָפֿט געפֿירט שמוציקע געשפּרעכן און געשעפֿטעלעך, האָבן איך זיך בלי ספֿס אויסגעטיילט מיט מיין ציכטיקער באַשיידנקייט, און פֿאַר דיר, אַן אָנגעשפּיקעוועטן מיטן אידעאַליזם פֿון דער גייסטיקער ברודערשאַפֿט, בין איך געווען דער פּאַסיק־סטער פֿריינט. איך, פֿון מיין זייט, האָבן דיך, אַן שום פּרעטענזיעס צו באַ־איינפֿלוסן, ליב געקראָגן, ווי אַן ערלעכן און אַ גוטן חברה־מאַן, און מיר האָבן זיך דערנענטערט. מיין פּאַעטיש פֿייער האָט אויף דיר, בלי ספֿס, געהאַט אַ ווירקונג, ווייל ביי דיר האָט שוין פֿריער אויך געקלאַפֿט אַן עס־טעטישער אָדער, דו ביסט געוואָרן אַליץ מער און מער ווייכער און הומאַד־נישער, דו האָסט ליב געקראָגן די פּאַעזיע און האָסט אַפֿילו אָנגעהויבן צו שרייבן לידער, אייניקע גאָרנישט קיין שלעכטע. אָבער דו ביסט פֿאַרט געווען ניט איך, און דו האָסט געהאַט דייע אינדיווידועלע באַזונדערקייטן. דו האָסט ניט געקאָנט זיין אזוי פּלאַטאַניש, ווי איך, ד. ה. דו ביסט געווען מער רעאַל און אויף דיר האָט געהאַט אַ ווירקונג ניט נאָר די פּאַעזיע, נאָר אויך די גרויע פּראָזע, וואָס רינגלט דיך אַרום. דו האָסט ניט געקאָנט אזוי אוועקטראָגן זיך אין די הימלען, ווי איך, דו האָסט געפֿאָדערט גליק אויף

דער ערד, און ניט געפֿינענדיק דאָס, פֿלעגסטו אַריינפֿאַלן אין מעלאַנכאָליע
און פעסימיזם... דערמאָן זיך, ווי מיר האָבן ליב געהאַט...

39

[איבערגעזעצט פֿון רוסיש]

דענווער, דעם 8טן יולי, 1892

[צו דער פֿאַמיליע]

ליבע און טייערע!

איך האָב, איינגטלעך, געוואָלט איצט ענטפֿערן אויף אַראָנס בריוו,
נאָר די פֿראַגעס, וואָס ס'קומט אויס איצטער צו באַהאַנדלען, זיינען נוגע
אונדז אַלעמען, און דעריבער ווענד איך זיך צו אייך אַלעמען, פֿילליידנדיקע
מאַרטירער. לאָמיר צוטערעטן גלייך צום ענין. ביי אונדז איז פֿריער אויפֿ-
געקומען אַ פֿלאַן, אז מיר זאָלן פֿאַרן אין אַקטאַבער אַהיים. נאָר דאָס איז
געווען, אזוי צו זאָגן, — בלויז עסקיזין פֿון אַ פֿלאַן. איצטער אָבער, אז מיר
האָבן גענומען טיפֿער זיך אַריינטראַכטן אין דעם, שטעלט זיך די פֿראַגע,
וואוהין פֿאַרן. פֿאַרן קיין „סינסינעטי“? נאָר פֿון וועלכער זייט דו זאָלסט
ניט קוקן אויף סינסינעטי — די דאָזיקע טורמע שטעלט מיט זיך נאָרניט
פֿאַר עפעס רעכטס. אירע קלימאַטישע באַדינגונגען — פֿאַסקודסטווע,
אַ רויך, וואָס צעפֿרעסט די לונגען, די געזעלשאַפֿט אירע איז ווידער, זייט
מיר מוחל, פֿאַסקודסטווע.

מיט פינף יאָר צוריק, ווען איך בין געווען געזונט און גליקלעך, האָב
איך דאָרטן געהאַט פֿריינט, נאָר איצט זיינען אַזעלכע ניטאָ. וואָס ס'איז שייך
די מאַטעריעלע באַדינגונגען, מאַכן מיר אויך ניט קיין גרויסע גליקן.
אַבראַשע קאָן אַלץ ניט פֿטור ווערן פֿון זיין קעלער. אַראָן אַרבעט נאָך אַלץ
ביי די באַנקראַטירער, און קיין בעסערס זעט זיך ניט פֿאַרויס. עמיל האָט
זיך נאָך אויך ניט דערשלאָגן צו עפעס. נעמענדיק דאָס אַלץ אין אַכט,
טראַכט איך, אז אונדז וואָלט ניט געשאַט איבערצובייטן סוף כל סוף
אונדזער וואוינאָרט. נאָר וואוהין פֿאַרט מען? אויף אַט דער פֿראַגע
האָב איך אַי סאַניע ניט ווייניק זיך געבראַכן דעם קאַפּ. „סינסינעטי“
איז פֿאַסקודסטווע. ניריאָרק איז איצטער אויך פֿאַסקודסטווע. אַבראַשע
שרייבט, אז ער טראַכט דורכפֿאַרן זיך קיין שיאַנגאַ און אַ קוק טאָן. צי
וועלן מיר נישט קאַנען דאָרט זיך איינאַרדענען. נאָר מיר דוכט, אז ביי איצ-
טיקער צייט, ערב דער אַלועלטלעכער אויסשטעלונג אין שיאַנגאַ, איז אַלץ
אַזוי טייער און אַלע ערטער קאַסטן גאָלד. צי וועט מען עפעס פֿאַרדינען

צי נײַ, נאָר דערווייל שינדט מען פֿאַר אַלץ ריזיקע פּרייזן, און ווער ווייסט, צי אַבראַשען וועט זיך איינגעבן דאָרטן נישקשה זיך איינאַרדנען אָן קאַ- פּיטאַל. ביי אונדז בלייבט נאָר איין פּלאַן, נאָר איידער איר וועט אים אָפּוואַרפֿן אָדער באַשטימען, איז פֿריער, אין נאָמען פֿון אַלץ, וואָס הייליג איז, טוט גוט אַ טראַכט וועגן אים. איר זאָלט וויסן, אז אַלץ, וואָס איך שרייב אייך, איז אמת. איך וועל ניט איבערטרייבן...

40

Denver, July 20th, 92

[עסקיו פֿון אַ בריוו צו זיינע חברים]

פֿריינט און גענאָסן!

גענו. מאָריסאָן שרייבט מיר, דאָס אונדזער פֿאַ"ש איז נאָך ניט פֿאַר- לאָרן, עס געפֿינען זיך נאָך אין אונדזער מיטטע מענטשן מיט געזונטן פֿאַרשטאַנד, וועלכע וועלן אָנווענדן אַלע קרעפֿטן אום אונדזער אָרגאַן ווידער ברענגען צום לעבן. דיזער פֿאַקט האָט מיך אַביסל אויפֿגעמונטערט און איך דענס פֿיר נויטווענדיק אַררעסירן צו אייך איצט אַ פֿאַר ערנסטע ווערטער.

איך דאַרף אייך ניט דערציילן, וואָס פֿאַר אַ מעכטיקער וואַפֿע אַ ציי- טונג איז אין דער פֿאַרברייטונג פֿון אַ אידייע, איבערהויפט פֿון אַזאַ אידייע, וועלכע ווערט אויף יעדן שריט און טריט פֿאַרליימדעט און פֿאַר- געשטעלט אין די אויגן פֿון דער מאַסע אַלס אַ אידייע פֿון מאָרד, רויבעריי, צעטיילעכץ א. א. וו. ניט נאָר אַליין די פּראָפּאַגאַנדע צווינגט אונדז באַ- זיצן אַן אייגענע פֿרייע פרעסע, אויך דער פֿיינט, דער קעגנער, דער ליבע- ראַלער שורקע ²⁰⁰ — — —

41

[איבערגעזעצט פֿון רוסיש]
[דענווער, יולי—אויגוסט, 1892]

[צו אַ ניריאַרקער חבר]

איר זאָגט, אז אייך איז, אגב, מערלינגאָ ²⁰⁰ בעסער געפֿעלן איידער מאַסט; נו, אַלץ, וואָס ניי — איז גוט. דערצו איז ער אַן איטאַליענער, אַ זון פֿון דער פֿאַעטישער איטאַליע. איך אַליין וואָלט זיך אַפֿשר אויך אין אים איינגעליבט, נאָר דעם אמת זאָגן, אויף וויפֿל איך קען אורטיילן לויט דער „סאָלידאַריטי“, איז ווי קומט ער צו מאַסטן. די „סאָלידאַריטי“

ליידט, לויט מיין מיינונג, דערפֿון, וואָס ס'פֿעלט איר רעוואָלוציאָנער זאַלץ. זי איז, אַזוי צו זאָגן, מער דושענטעלמען איידער רעוואָלוציאָנער. און וואָס מיר דאַרפֿן איז, לויט די ווערטער פֿון איינעם, אייך א זייער גוט באַקאַנטן דיכטער:

קלאַפּ דעם פֿייגט, קלאַפּ, מיט וואָס דו קענסט,
קלאַפּ, ווי אַזוי דו קענסט, נאָר קלאַפּ.²⁰⁷

איבעריקנס, זיינען די מענטשן ביי אייך אין ניו־יאָרק איצטער מער גענויגט צו רואיקער פֿילאָסאָפֿיע איידער צו אומרואיקער טעטיקייט. איצט וועל איך אַביסל שמועסן וועגן זיך.

די האַרבע פֿראַגע, וואוהין פֿאָרן און צוליב וואָס פֿאָרן, האָט מיך באַשעפֿטיקט זייער ערנסט פֿאַר דער לעצטער צייט. ווען איך זאָל זיך פֿילן גענוג פֿעסט אויף איבערצוטראַגן וואָס פֿאַר אַ לעבן ס'זאָל ניט זיין, וואָלט איך אַוודאי תיכּף זיך צוגעשטעלט קיין ניו־יאָרק, און שטעלט אייך פֿאַר, אַז אייך, אַ באַשיידן מענטשעלע, צווייפֿל אויף קיין האַר ניט, אַז אי די „פֿרייע אַרבעטער־שטימע“ וואָלט ווידער אויפֿגעשטאַנען תּחית־המתים און געלעבט און — וואָס נאָך מער — אי קאַפּעלאָוו וואָלט לויט דער אַלטער טראַדיציע געאַרבעט און געזידלט זיך און געהאַלפֿן דער זאַך, אי דער פֿאַרשקאַפֿענער קאַץ וואָלט אויפֿגעוואַכט, אי די דאָקטוירים מיט די אַדוואָקאַטן וואָלטן זיך ווידער גענומען פֿאַר דער אַלטער פֿאַן; יאָ, דאָס אַלץ וואָלט געשען, איך בין פֿולשטענדיק זיכער... די צרה איז נאָר, וואָס איך ווייס וואויל, אַז דאָס ניו־יאָרקער לעבן מיט זיינע שלאַפֿלאָזע נעכט און מיט דער שווערער אינטעלעקטועלער אַרבעט איז איצטער ניט פֿאַר מיינע כּוחות, און דאָס, וואָס איך האָב אויסגעשפּילט פֿאַרן לעצטן יאָר, וועל איך צוריק פֿאַרשפּילן אומנוצלעך, ד. ה. אָנשטאַט אַ טוער, וועל איך בלייבן אַן אינוואַליד; מיט איין וואָרט, איך פֿיל זיך נאָך ניט גרייט צו דער שלאַכט און רעכן נאָך אויסוואַרטן דאָ. אויב קומען צו פֿאָרן צו אייך, איז ניט אויף שלאַפֿן, נאָר אויף אַרבעטן, און דאָס פֿאַדערט נאָך אויסוואַרטן אַביסל...

[איבערגעזעצט פֿון רוסיש]
[דענוער, יולי—אויגוסט, 1892]

[צו דער פֿאַמיליע]

... מיר קאָנען נאָך פֿיל אויפֿטון, דער עיקר איז ניט זיין גלייכניגליכטן צו אינטערעסן פֿון דער ערשטער וויכטיקייט. אַניא שרייבט איר, אַז אַט,

סאָניא, דו ביסט אַ העלד און אַלע זיינען פֿון דיר באַצויבערט, — זי פֿאַר-
געסט אָבער, אַז די דאָזיקע העלדישקייט קאָסט זייער טייער און אז צוליב
איר קאָן מען אומזיסט און אומנישט פּטראָן די אייגענע פּוּחות. איך גלייב
איצטער נאָר אין איין העלדישקייט, דאָס איז — קאָנען אָפּהיטן וואָס מער
פּוּחות צום לעבן און צום קאַמף פֿאַרן אייגענעם גליק. העלדישקייט, וואָס
פֿירט צו פֿריצייטיקער אויפֿלייוונג, אַלטקייט און צעבראָכנקייט איז ניט
קיין העלדישקייט, נאָר נאַרישקייט; גלויבן אין זעלבסטקרייצונג פּאַסט נאָר
פֿאַר געצנדינער, ניט פֿאַר געזונטפֿאַרשטענדיקע מענטשן. איך וויל בעסער
זען סאָניען ווי אַ געזונטע און פֿרישע געוויינלעכע פֿרוי, איידער ווי אַ
שוואַכע און ניט גענוג געזונטע העלדין.

פֿון דעם אלעם געזאָגטן קום איך צום אויספֿיר, אַז הנם ס'איז זייער
געוואונטשן, אַז די מאַמע און אַראָן זאָלן קומען צו פֿאַרן, ווייל מיר זיינען
דאָ איינזאַם, דאָך זע איך ניט, אַז דערמיט זאָל סאָניעס לאַגע פֿאַרגרינגערט
ווערן. איך לאָז איבער פֿאַר איך ווידער אַמאָל אַ טראַכט צו טאָן וועגן דעם.
וואָס ס'איז שייך דערצו, אַז איך דאַרף דאָ בלייבן נאָך אַ יאָר, איז די
זאך אין דעם, וואָס די היגע דאָקטוירים ראַטן קיינעם ניט צוריק צו פֿאַרן.
ווען איך זאָל דאָ זיין נאָך צוויי יאָר, וועלן די דאָקטוירים פֿונדעסטוועגן
זאָגן, אַז איך קאָן, הייסט עס, זיך דורכפֿאַרן, אויב איך וויל, קיין קאַליפֿאָר-
ניע, נאָר אַז דאָס בעסטע איז — צו זיין דאָ. געוויס, פֿאַרגלייכנדיק מיט
סינסניעטי, ווייס איך, אַז דאָ איז בעסער, און דעריבער וועט אויסקומען,
האָב איך מורא, צו מאַטערן זיך דאָ נאָך אַ יאָר. דער ווינטער איז דאָ ניט
קיין באַזונדערס אָנגענעמער. דאָ האָסטו אי שרעקלעכע קעלטן אי אַפֿטע
ענדערונגען פֿון קעלט צו וואַרעם, פֿון שניי צו רעגן, נאָר וואָס קאָן מען
העלפֿן. איך וואָלט וועלן, אַז ווייניקסטנס דעם ווינטער זאָלן מיר דאָ ניט
זיין אַזוי איינזאַם, ווי פֿאַריאָרן. פֿאַרוואָס שרייבט איר ניט, וואו האָט
אַבראַשע געדונגען אַ קלייט און ווי אַזוי נייען ביי אים די געשעפֿטן; און
אויב איר רעכנט זיך אַריבערקלייבן אין צענטער, דאָס הייסט, קיין ניריאָרק,
אָדער שיקאַגאָ, איז ווען און ווי אַזוי? איך האָף, אַז אינעם צווייטן בריוו
וועט איר זיין גענויער.

ביי אונדז דאָ איז אַ שטאַרקע היץ, און דער אַפּעטיט מיינער איז זייער
שוואַך, איך וואָלט גענעסן עפעס אַזוינס, וואָס ס'עקזיסטירט מן-הסתם ניט.
שרייבט, וואָס מאַכט איר אַליין אין אַזאַ היץ? וואָס מאַכן סידי און ליאַן?
איך קוש זיי.

אייער דוד.

[צו דער פֿאַמיליע]

ליבע און טייערע!

אייער בריוו האָבן מיר דערהאַלטן. נאָך פֿאַרשיידענע טראַכטענישן זיינען מיר געקומען צום אויספֿיר, אַז דער איינציקער באַקוועמער פּלאַן איז, אַז די מאַמע און אַראָן זאָלן קומען צו פֿאַרן. ווי אַ מיטל צו עקזיסטירן, האַלטן מיר, אַז מיר וועלן עפֿענען אַ רעסטאָראַן, מיר וועלן ווי ס'ניט איז קאָנען דורכלעבן זיך. און אפֿשר וועלן מיר נאָך איינאַרדנען אַן אָנשטענדיק לעבן. קלאָר, אַז צום איינאַרדנען זיך דאַרף מען האָבן געלט. איז אַט, וועט מען קאָנען די 50 דאָלער, וואָס אַבראַשע וויל געבן, אַריינלייגן אין רעסטאָראַן. פֿאַרשטייט זיך, אַז דאָס וועט זיין ווייניק, אָבער איך רעכן, אַז מיר וועלן זיך דאָ שוין ווי ס'ניט איז אויסדרייען. מיר וואָלטן אַ בעלן געווען איינאַרדנען אַן אמתן רעסטאָראַן, ד. ה. דינגען אַ גרויסע קלייט און פֿאַרוואַנדלען עס אין אַ שפּייז־זאַל, און דערצו נאָך האָבן אי אַ טייר־הויז, אי אַ קאַפֿע־הויז. איר דאַרפֿט ברענגען צו פֿירן אַ סאַמאָואַר, דאָס וועט זיין אַ מין סאָרט פֿרימאַנקע [לאַקמיטל]. מ'עט דאַרפֿן אויך, ס'זאָלן זיין אַלע ייִדישע צייטונגען, כדי מענטשן זאָלן קאָנען אַריינגיין אויסטרינקען אַ גלאָז טיי אָדער קאווע און אַ ליען טאָן דערביי אַ צייטונג. אויף אַזאַ אַופֿן, רעכן איך, וואָלטן מיר געקאָנט צוציען אַ היפּשע צאָל באַזוכער. אויף וויפֿל דאָס וועט זיך איינגעבן, ווייס איך ניט, — איר וועט קומען, וועלן מיר זיך דורכשמועסן. מען זאָגט, אַז אַ קלייט וועט קאָסטן זייער טייער און אַז באַקוועמער איז צו דינגען אַ פֿריוואַט־הויז און איינאַרדנען אַ „פֿרייוועט באַרדינג האַוז“ [פֿריוואַטער פענסיאָן]. נאָר דאָס אַלץ וועלן מיר שוין שפּעטער זען. וואָס מיך באַאומראַיקט, איז דאָס, וואָס סאָניען און דער מאַמען וועט אויסקומען שווער צו אַרבעטן און וואָס פֿאַר סאָניען איז דאָ נישטאָ קיין געזעלשאַפֿט; נאָר איך האָף, אַז די געשעפֿטן פֿונעם רעסטאָראַן וועלן ניין גוט, און דאָן וועט מען קאָנען דינגען אַ דינסט, אַז זי זאָל העלפֿן. חוץ דעם, איז אויב אַבראַשע בלייבט אין „סינסיעטי“, מיינט עס נאָך ניט, אַז מיר בלייבן דאָ אויף אייביק; און ווען מיר וועלן רייך ווערן פֿונעם רעסטאָראַן אָדער שטאַרק פֿאַראַרעמט ווערן, וועלן מיר מאַכן פֿליטה פֿון דאַנען.

איך וואָלט אַוודאי געוואָלט, בעסער ווי אַלץ, אַז סאָניע זאָל אַוועק־פֿאַרן אַהיים, נאָר זי זאָגט, אַז איך מיט אַראָנען וועלן דאָ ניט קאָנען עק־

זיסטירן און אז פֿון דער דענווערער דערנערונג אליין קאָנען מיר קראַנק
ווערן. מען מוז פֿאַלגן. הויז דעם, זאָל די מאַמע זיין דאָ, קיינער קען ניט
צוטראַכטן קיין בעסערס איידער אַ מאַמע פֿאַר איר קינד; זייענדיק דאָ,
וועט זי קאָנען ראַטן דאָס, וואָס ס'איז בעסער פֿאַר אונדז אַלעמען.
אַלזאָ, וואַרטן מיר אויף אייער קומען. מיר דוכט, אז אַראָן וועט סוף-
כל-סוף האָבן רעאַליזירט זיינע גאַסטרָאָנאָמישע ידיעות און אויסבויען
אַ פֿראַכטפֿולן רעסטאָראַן. און ווייטער, ווער ווייסט, אפֿשר וועלן מיר נאָך
רייך ווערן אין „דענווער“, איר שפּילט זיך מיט דעם נאַרישן גורל?
פֿאַרגעסט ניט ברענגען צו פֿירן דעם סאַמאָוואַר. וועגן מעבל וועט סאָניע
אַנשרייבן. אַלזאָ, איך נעם אַרום אייך אַלעמען. צום גיכן ווידערזען.
אייער דוד.

סיידי שיקט אַ קוש. איר וועט, פֿאַרשטייט זיך, צו וויסן געבן וועגן דעם
טאָג פֿון אַרויספֿאַר און אָנקום.

44

[איבערגעזעצט פֿון רוסיש]
דענווער, דעם 26טן אויגוסט, 1892

[צו י. קאַפּעלאָוו]

ליבער פֿריינט קאַפּעלאָוו!

. ענדלעך האָב איך באַקומען אייער בֿריוו. איבערגעלייענט אים, האָב
איך געשמייכלט, ביטער געשמייכלט... איר ווילט וויסן די סיבה? אָט
הערט.

איר מאַכט מיר אַ פֿאַרוואַרף, ווי איר אליין זאָגט, אַ פֿאַרוואַרף,
פֿאַרוואָס איך חקירה תמיד וועגן אַלגעמיינע פֿראַגעס און איך מייד אויס
יאַקבע צו ריידן וועגן זיך פֿערזענלעך. דערפֿון מאַכט איר אַן אויספֿיר,
אז איך האַלט אייך ניט פֿאַר קיין פֿריינט. איצטער זאָגט מיר, איך בעט אייך,
אויב אַ מענטש, וואָס האָט מערער ליב צו חקירה וועגן אַלגעמיינע פֿראַגעס
איידער וועגן זיין אייגענער פֿערזאָן, קאָן מען חושד זיין אין ניט־פֿריינט-
שאַפֿט, איז ווי אזוי זאָל איך קוואַליפֿיצירן אַ מענטשן, וועלכער שרייבט
ניט, אַפֿטמאָל חדשימוויין, קיין שורהלע ניט און לעבנדיק אין דער באַ-
וועגונג און אינעם קאַמף, וואָס זיינען אַ טייל פֿון מיין לעבן, האַלט ער
אַפֿילו ניט פֿאַר נייטיק צו טיילן זיך מיט די איינדרוקן און געדאַנקען,
וואָס ער אליין לעבט איבער! וואָס איז אזוינס פֿריינטשאַפֿט? דאָס איז

א פארלאנג, א בארערפעניש צו דענקען און פֿילן אין איינקלאַנג מיט א צווייטן, מיר סימפאטישן וועזן. נעמט אראָפּ די דאָזיקע אייגנשאַפֿט פֿון דער פֿריינטשאַפֿט, בלייבט די פֿריינטשאַפֿט א פּוסטע פֿראַזע. וויבאַלד איר האָט ניט קיין געלט, פֿילט איר ניט קיין באַדערפעניש מיר צו שרייבן. פּונקט ווי איר וואָלט געווען מיין קאַסיר, און ניט קיין נאַנטער חבר. בעת אינדעראַמתן — א נוט וואָרט, א דערמונטערנדיק וואָרט טוט אַמאָל אויף גרעסערע וואונדער איידער א קאַלטער דאָלער. און נאָך דעם אַלעם וואָרפֿט איר מיר פֿונדעסטוועגן פֿאַר ניט־פֿריינטשאַפֿט.

ווען איך זאָל איך ניט האַלטן פֿאַר א פֿריינט, פֿאַר אַן אייגענעם מענ־טשן, וואָלט ביי מיר נאָך געקלעקט שטאַלץ אָפּצוזאָגן זיך פֿון דער מאַט טעריעלער הילף, וואָס איך באַקום פֿון אייך, אָדער דורך אייך. אויב איך באַנוץ זיך מיט אַט דער הילף, איז נאָר דערפֿאַר, וואָס איך ווייס, אַז די זאך, וועלכער איך האָב געדינט, איז אויך די זאך פֿון אייער באַוואוסטזיין און פֿון אייער שטרעבונג; אַז נאָר דער באַנער צו זען מיך ווידער אויפֿן שלאַכטפֿעלד באַוועגט אייך מיר צו העלפֿן קומען צו זיך. ווען ניט דאָס, ווען איך זאָל אייך האַלטן נאָר פֿאַר א באַשיצער אָדער פֿילאַנטראָפּ, וואָלט איך שוין לאַנג איבערגעריסן יעדע פֿאַרבינדונג מיט אייך, און ווי ביטער ס'וואָלט מיר ניט געווען, וואָלט איך דאָך אַזוי נידעריק ניט געפֿאַלן. חוץ דעם אַלעמען, זע איך ניט, אַז איך זאָל עפעס האָבן פֿאַרליינט פֿאַר אייך פֿון מיין פֿערזענלעכן לעבן. דעם גאַנג פֿון מיין קראַנקייט אָדער געזונט קאָן מען ניט באַשטימען טאָג־טעגלעך. אין אַלגעמיין איז מיר בעסער, נאָר איך קאָן ניט זאָגן, אַז אינגאַנצן. ס'איז זייער וואַרשיינלעך, אַז איך זאָל דאָ נאָך בלייבן אויפֿן זומער, כאַטש עס ציט מיך שרעקלעך קיין ניר יאָרק. איך רעכן, אַז מיין מוטער וועט קומען צופֿאַרן אַהער, פֿרי צו העלפֿן דער שוועסטער אין איר אַרבעט פֿאַר די „באָרדערס“ [קוואַרטיראַנטן], מיט וואָס זי האַלט דאָ אונטער מיין עקזיסטענץ. די שוועסטער אַרבעט שווער, און נאָר אַ דאַנק איר זיינען מיר געווען אימשטאַנד אויסצומיידן די נויט, ווען אייער הילף פֿלעגט פֿאַרשפּעטיקן...

[צו דײַר מיכאל קאַז]

ליבער פֿריינט!

איר האָט מיך פשוט דערקוויקט מיט דעם בילד פֿון אונדזער זיידן באַקונין.⁹⁹ עפעס אויף אַ וויילע האָב איך נאָר אינגאַנצן פֿאַרגעסן, אַז איך

בין ניט מער, ווי אן אלטער אינוואליד, א פארוואנדעטער זעלנער, וואָס ליגט אויפֿן בלוטיקן שלאַכטפֿעלד, פֿאַרנעסן פֿון זיינע קאַמעראַדן און פֿריינט...

יאָ. דיזע ענערגישע, נאָבעלע געזיכט פֿון באַקונין, אַ געזיכט, וואָס אָטעמט מיט אומבאַזיגבאַרן קוראַזש קעגן אלע שטורמען פֿון קאַמף און פֿאַרפֿאַלגונג, אַן אַנטליץ [פנים], וואָס רעדט צו אונדז מיט אַ פֿייערדיקן צונג וועגן אונדזערע פֿליכטן צו די פֿאַרשקלאַפֿטע, באַרויבטע און אונטער־דריקטע. דיזער הייליקער בילד האָט אויף אַ וויילע שטום געמאַכט מיינע שווערע לידן; דער גייסט האָט געזיגט איבערן גוף און האָט מיך ערהויבן פֿון מיין קערפּער אַהין, צו דער בליצנדער זאָנע [זון] פֿון ענטוויאַזמוס און באַגייסטערונג. אָבער ווי זיס אַ מינוט זאָל ניט זיין — עס איז אָבער דאָך ניט מער, ווי אַ מינוט, אַ פֿאַרבייפֿליענדע ווייסע טויב... שנעל פֿאַרשווינדט זי, און די ווירקלעכקייט, די קאַלטע, פֿינצטערע ווירקלעכקייט קלאַפט ווידער אין טיר... ווען איך האָב שפּעטער אַ וויילע געוואָרפֿן מיין בליק אויף באַקונינס בילד, האָט זיך מיר געדאַכט, אַז זיין ענערגישע געזיכט האָט אָנגענומען אַ שטרענגן אויסדרוק, און אין זיינע באַצויבערנדע אויגן האָב איך געלעזן אַ ביטערן פֿאָרוואַרף:

„וואָס טויג מיר אייער ענטוויאַזמוס, אייער קינדערשע פֿאַרגעמערונג? מיך צו ערן הייסט צו טאָן, צו ווירקן, צו קעמפֿן פֿאַר די פֿאַרשוואַכטע און אונטערדריקטע. טוט איר עס? טוט איר אייער אַרבעט, ווי ערנסטע מענער? אָפּפֿערט איר, ווי איך, מיט יעדן טראָפֿן בלוט פֿאַר די זאַכע פֿון מענטשלעכע באַפֿרייאַונג? פֿאַרנעסט איר אייער קאַריערע, אייער פֿער־זענלעכע אינטערעסע, אייערע פֿריינט און געליבטע, אום איין מאָל פֿאַר אלע מאָל אויפֿצוהייבן די געפֿאַלענע מענטשהייט פֿון איר שקלאַפֿן־שטויב, און פֿריי עפֿענען דעם טויער פֿון אַלגעמיינע פֿרייהייט און גליקזעליקייט?

נאָר איינצלענע, די ווייניקע פֿון די ווייניקע פֿאַלגן דעם וועג פֿון זייערע איבערצייגונגען; מוטיק, אונערשראַקן טראַגן זיי פֿאַרווערטס דעם באַנער דער רעוואָלוציאָן. אָבער די מיינסטע פֿון אייך... אַ! די מיינסטע באַ־טראַכטן די אַרבעטער־באַוועגונג אַלס אַן אינטערעסאַנטן טעאַטער־שטיק: אַזוי לאַנג, ווי עס איז ניי, איבעראַשנד, איז עס אינטערעסאַנט, אָבער שפּעטער ווערט די שפּיל אַלט, צוגעגעסן, און גענעצנדיק פֿאַרלאָזט [איר] דעם טעאַטער, די בינע פֿון מענטשלעכע טרערן און לידן!

איר זוכט אימער עפעס נייס, פֿרישעס זיך צו אַמוזירן, זיך צו צע־שטרייען.

אָט הערט זיך פלוצלינג אַ רעוואָלווער־שאַם. אַ יונגער העלד באַגייט אַ טאַט, אַ נאַבעלע, גרויסע טאַט, מיט פּולווער און בליי שיקט ער אַ דור נערנדן פּראָטעסט קעגן געזעצלעכער רויבעריי און פּאַרסנעכטונג. און אַנשטאַט אייך צו באַגייסטערן, האָט דיזע טאַט אייך נאָר אויף אַ וויילע אַמוזירט, אַנשטאַט אויסצונוצן דיין העלדן־אַקט פּאַר פּרישע אויפֿוועקונג פֿון ראַכע און צאָרן אין די הערצער פֿון די אומצופֿרידענע קנעכט, פּאַרנעמט איר זיך מיט דער קינדערשער פּראַגע, צי בערסמאַן²⁰⁰ איז אַ העלד.

רערט דען ניט זיין טאַט גענוג פּאַר אים? וואָס טויג מיר אייער פֿי־לאָזאַפֿירן, אייער פּלוידערן? זאָלן אייערע טאַטן ריידן פּאַר אייך! דער אומגליק איז, וואָס איר ווייסט, אַז ער האָט ניט מער ווי צוויי הענט און איין נאָז, פּונקט ווי איר, און אַ העלד דאַרף דאָך זיין עטוואָס אויסער־געוויינלעך! אַ באַווויזן, אַז מיר האָבן אייך נאָר צוויי הענט און איין נאָז, און קיין העלדן זיינען מיר ניט. . .

„ניין!“ שרייט איר פֿון העלער הויט אַרויס, „ניין! מיר מוזן זיך לאָזן אַגיטירן צווישן דעם אַמעריקאַנער פּאָלק, צווישן יידן איז די גאַנצע אַרבעט, ווי אַרויסגעוואָרפֿן.“ אַהא, דאָס טעאָטער־שטיק איז אייך שוין נמאס גע־וואָרן, איר זוכט שוין נייעס. אָ, וואָס פּאַר אַ לעכערלעכע קאָמעדיע! גוט. איר גייט צווישן די אַמעריקאַנער, און ווער וועט פּאַרנעמען אייער טע־טיקייט צווישן דאָס ייִדישע פּאָלק? די כינעזער? אָ, וואָס פּאַר אַן אַרעמע לאַגיק, וואָס פּאַר אַ טרויעריקע אונקאַנסעקווענץ פּאַר אינטערנאַציאָנאַלע רעוואָלוציאָנערן און פּרייהייט־קעמפּער! האָט דען די רעוואָלוציאָנן אַ באַשטימטע נאַציאָנאַליטעט, אַ באַשטימטע שפּראַך? זיינען ניט אַלע פּעלקער [פֿון] דער וועלט אירע קינדער, און די שפּראַכן פֿון אַלע אונז טערדריקטע איר שפּראַך? עס ליגט פּאַר דיר אַ קנעכט, געשמידט אין קייטן, ער מיינט, אַז די שווערע קייטן זיינען אַ טייל פֿון זיין אייגענעם גוף, אַז ער איז מיט זיי געבוירן געוואָרן און מוז אין זיי שטאַרבן; ער דענקט, אַז די נאַטור אַליין האָט אים פּאַרשאַלטן צו אייביקער קנעכטשאַפּט, און געהאַרכזאָם ליגט ער, ציטערנדיק אונטער די פֿיס פֿון זיין האַר.

דו, ערוואַכטער ריז, זעסט דיין קנעכט, דיין פּאַרוואַגלעטן מיטמענטשן, דיין פּאַראַומגליקטן ברודער. דו פֿילסט, אַז דו דאַרפֿסט אים קומען צו הילפֿע, און דו גייסט אים העלפֿן. . . אָבער. . . אַהא, דו דערמאָנסט זיך, אַז דיזער שקלאַף איז ניט קיין אַמעריקאַנער, ניט קיין ענגלענדרער, ער איז אַ ייד, אַ פּאַרוואַגלעטער, פּאַרשטויסענער, אומוויסנדרער שקלאַפֿן־קינד, און זיינע זיטן זיינען פּאַרדאָרבן, זיין שפּראַך איז צעמישט און צע־וואָרפֿן. . . טאָ איז וואָס? קוק זיך נאָר גוט איין אין אים, זע! זיין אויגן

זוכט ליכט און זיין הארץ גארט נאך מענטשן-נעפיל! וואָס פֿאַר אַ רעכט האָסטו זיך פֿון אים אָפּצוקערן? פֿאַרוואָס זאָלסטו פֿון דעם עלנטן אַוועק-רויבן די לעצטע האָפֿענונג פֿון אַ בעסערע, אַ ליכטיקערע צוקונפֿט? ווער האָט דיר געגעבן די ערלויבעניש פֿאַר זיינע אויגן צו פֿאַרלעשן דעם פֿאַקל פֿון אויפֿקלערונג און באַלייכטונג? וואָס פֿאַר אַ רעכט האָסטו צו רויבן פֿון דיין מיט־מענטשן דאָס וויסן, וואָס דו האָסט געזאַמלט, זיצנדיק אויף זיין צוזאַמענגעבויענעם רוקן, אין זיינע לאַנגע שווערע טעג און נעכט פֿון בלוטיקער פֿראַצע?!

לָאָמיר נאָר אויפֿקלערן דעם אַמעריקאַנער; דער ייד, דער דייטש א. א. ז. וו. זיי וועלן שוין ממיילא נאָכקומען. קורזליכטיקע פֿילאָזאָפֿן! זעט איר דען ניט, אַז ווען איר געווינט דעם ייד אָדער דעם דייטש, ווערן זיי אויס יידן און אויס דייטשן, זאָנדערן מענטשן, רעוואָלוציאָנערן, קעמפֿער, וואָס בילדן אַלע איין רינג פֿון דער גרויסער קייט, וואָס וועט שמידן די מאַכט פֿון אַלע דעספּאָטן [פֿון] דער וועלט?

נו זשע, ברידער! וואַרפֿט אַוועק אייערע קורזליכטיקע איינפֿלעלע. זייט מענער, זייט וואַרע קינדער [פֿון] דער פֿרייהייט, ערנסטע קעמפֿער [פֿון] דער רעוואָלוציאָן... זאָלן מיר, יידישע קנעכט־קינדער, זען פֿאַר־ברייטן די הויכע פֿרינציפֿן פֿון גערעכטיקייט און ליכט צווישן אונדזער אומד-גליקלעכן פֿאַלקס, מחמת מיר קענען אים, מיר פֿאַרשטייען זיין כאַראַקטער, זיינע געפֿילן, מיר ווייסן זיינע ליידן, זיין שטרעבן און זיינע האָפֿענונגען, מיר, זיינע געוועזענע קינדער, זיינען דעריבער אַמבעסטן פֿיאַיק אויף אים, דעם אומגליקלעכסטן פֿון אַלע פֿעלקער, צו ווירקן, אים אויפֿצוקלערן און אים צו ערמוטיקן.

אַז אָך און וויי וואָלט זיין צו אַ פֿראַפּאַנאַנדע, ווען די אַמעריקאַנער זאָלן אַרבעטן צווישן די יידן, די יידן צווישן אַמעריקאַנער, די כינעזער צווישן די רוסן, די רוסן צווישן די איטאַליענער!

דאָס זיינען געווען די ווערטער, וואָס איך האָב דורכגעלעזן אין דעם גייסטרייכן בליק פֿון דעם זיידע באַקונין. האָב איך ריכטיק געלעזן? איך רעכן, אַז יאָ. אַך! ווען נאָר מיינע איבעריקע קאַמעראַדן זאָלן ניט מאַכן קיין גרייזן און זאָלן לעזן דאָס זעלבע! דעמאָלט וואָלט געקומען אַ נייער לעבן אין אונדזערע רייען. אָבער מיר זיינען מער גענוינט צו הערן קאָמד פֿלימענטן, ווי פֿאַרוואַרפֿן, און איבערגעשפּיצטע סאָפּיסטיק, ווי די ריינע, פֿראַסטע וואַרהייט. ווער ווייס, אויב וועלכע פֿון אונדז, קונדיק אויף באַקונינס בילד, וועלן זיך אַ טראַכט טאָן: וואָס איז מיר באַקונין! איך האָב גראַדע אויך אויפֿגעטאָן אַזויפֿיל ווי ער, און עס איז שוין צייט אויך

פאר מיר אריינגעשטעלט צו ווערן אין א ראמע, און שטיל אראפסקן פֿון וואַנט ...
 אַך, ווי שלעכט, ווען עס קומט אויס צו וועקן די וועקער, צו באַ-
 וועגן די באַוועגער! דאָך ²⁰⁰ — — —

46

[איבערגעזעצט פֿון רוסיש]

Denver, September 22nd, 92

[עסקין פֿון אַ בריוו צו י. קאָפעלאָוו]

טייערער פֿריינט קאָפעלאָוו.

עס איז לאַנגווייליק, שרעקלעך לאַנגווייליק און פאַסקודנע אויף דער נשמה, איז אָט הייב איך אָן שרייבן, כדי ווי עס איז צעשטערן די מאַנאָך טאַניע. וואָס ווייטער אין וואַלד, זאָנט דאָס שפּריכוואָרט, אַלץ מער האַלץ. וואָס מער איך וואוינן אין דענווער, אַלץ מער ...

47

[איבערגעזעצט פֿון רוסיש]

דענווער, דעם 25טן סעפטעמבער, 92

[צו דער פֿאַמיליע]

ליבע און טייערע!

אַראָן האָט איך שוין אַלץ געשריבן, און איך ווייס ניט, גלייבט מיר, וואָס צו שרייבן.

מיר זיינען איצטער פֿאַרנומען בלוויז מיט אונדזער נייער אונטערנעמונג, ד. ה. מיטן רעסטאָראַן. שוועריקייטן איז דאָ אַ סך ביז מיר וועלן זיך איינ-אַרדענען, נאָר מיר האַפֿן, אַז מיר וועלן קאָנען מאַכן אַ לעבן פֿונעם רעס-טאָראַן, און דאָס באַטייט זייער פֿיל. ערשטנס, וואַלט איך באַפֿרייט די ניריאָרקער לייט פֿון אַ שווערער לאַסט, ביי זיי האָבן זיך שוין טאַקע אַזוי אויך אויסגעלאָזט אַלע קוואַלן, און זיי קאָנען מיך מער ניט שטיצן.

ביים רעסטאָראַן וועט יעדערער פֿון אונדז געפֿינען עפעס אַן אַרבעט, און מיט דער צייט וועלן מיר איינאַרדענען אונדזער גאַנצע משפּחה. שרייבט ווען איר פֿאַרט אַרויס.

אויב דו, אבראשע, ווילסט באקומען דעם „ארבעטער-פריינד“, טאָ
שיס קיין לאַנדאָן 50 סענט, זיי וועלן אים דיר אַרויסשיקן. ער איז זייער
אינטערעסאַנט, איך שרייב דאָרט צייטנווייז לידער. דער אַדרעס איז: —
ווייטער גרים איך אייך אַלעמען. צום גיכן ווידערוען. איך קוש סידי
100 מאָל.

אייער דוד.

48

Denver, September, 26th, 1892.

[צו ד"ר מיכאל קאָן — גיט פֿאַרענדיקטער עסקיני]

פֿריינט מיכאַיל!

ווי איר זעט, ווער איך, אָדער מיין פֿאַמיליע, ביזנעס-לייט. מיר עפֿענען
א רעסטאָראַן. — — —

49

[סעפטעמבער—אָקטאָבער]

איך וואָלט קיין מינוט גיט געזעסן דאָ. ווי אַ צערייצטער לייב וואָלט
איך אַרויפֿגעפֿאַלן אויף די פֿאַרשלאָפֿענע טוערס, און זיי וואָלטן מוזן
אַרבעטן, צוזאַמען מיט מיר, ערנסט, מוטיק און קרעפֿטיק.²⁰⁰

50

[14טן (?) אָקטאָבער, 1892]

פֿריינט מיכאַיל!

אַזא מיזעראַבלע צייט ווי יעצט האָב איך נאָך, דאַכט זיך, אין מיין
לעבן גיט געהאַט. אַמאָל ליידיט מען שמערצן פֿון זיך, אָבער מע האָט
כאָטש פֿאַרנעניגן פֿון אַנדערע. מ'הערט אַ גוט וואָרט, אַ פֿריינטלעכן גרוס,
אַן ערמונטערטע נייע. יעצט איז עפעס אומעטיק, שטיל, אַלעס איז אַפֿ-
געשטאַרבן. שוין מער אַלס איין מאָנאַט, ווי מ'הערט פֿון קיינעם גיט.
אויב איר ווייסט עפעס, וואָס עס טוט זיך אויף דער וועלט, וואָס עס הערט
זיך וועגן דער „פֿר אַרב. שט" און איבערהויפֿט איבער דער באַוועגונג,
זייט אַזוי מענטשלעך און שרייבט מיר. איך גרים אייך און אַנאַ.²⁰¹

אייער דוד.

אַנמערקונגען און עקסקורסיעס

אַנמערקונגען

צום פֿאָרוואָרט

¹ „די העלט־אַנשוואַונג פֿון די אַנאַרכיסטן איז די ברוזשואַוע וועלט־אַנשוואַונג, אויסגעדרײט אויף דער לינקער זײט. זײערע אינדײוידױאַליסטישע טעאָריעס, זײער אינ־דײוידױאַליסטישער אידעאַל געפֿינט זיך אין דירעקטן קעגנזאַץ צום סאָציאַליזם. זײערע אַנשוואַונגען דריקן אויס גיט די צוקונפֿט פֿון דער ברוזשואַוער אָרדענונג, וועלכע גײט מיט אַן אומאַפֿהאַלטלעכער קראַפֿט צו פֿאַרגעזעלשאַלפֿטלעכונג פֿון אַרבעט, נאָר די קעגנװאַרט און אַפֿילו די פֿאַרגאַנגענהײט פֿון דער דאָזיקער אָרדענונג, די הערשאַפֿט פֿונעם בלינדן צופֿאַל איבערן אָפּגעװונדערטן, אײנזאַמען, קלײנעם פּראָדוצירער. זײער טאַקטיק, װאָס װערט רעדוצירט צו אַפֿלײקענונג פֿון פּאַליטישן קאַמף, טײלט פֿאַנאַנדער די פּראָלעטאַריע און פֿאַרװאַנדלט זײ פֿאַקטיש אין פּאַסיווע אַנטי־לעזער פֿון דער אָדער יענער ברוזשואַוער פּאַליטיק, װאָרעם באַזײטיקן זיך אין דער אמתן פֿון פּאַליטיק איז פֿאַרן אַרבעטער אוממעגלעך און אומפֿאַרױרקלעכבאַר“ (לענין, ב' VIII, ז' 411, „סאָציאַליזם און אַנאַרכיזם“).

צו קאַפּיטל I

² אַלע ידיעות װעגן עדעלשטאַטס קינדעײט און יוגנט (װאז איך גיב גיט אָן קײן אַנדערע קװאַלן) זײנען מיר מיטגעטײלט געװאָרן מינדלעך און שריפטלעך דורך עדעל־שטאַטס שװעסטער סאַניע (שרה עדעלשטאַט—טעלסאָן) און דורך זײן עלטערן ברודער אַבראַשע (אַברעם) עדעלשטאַט. דער לעצטער האָט עס געטאַן דורך אַ בריוו, געשריבן פֿון זײן פֿרוי אַניאַ דעם 23טן מערץ 1934.

³ אין זײן ליד "Семейный портрет" (פֿאַמיליען־פֿאַרטרעט), געשריבן אַרומ 1885, שילדערט עדעלשטאַט זײן מוטער אַזױ:

אַט איז די מאַמע, די לײדנדע און גוטע —
כּױעדענק מיר דײן געשטאַלט:
דײן קלאָרן קאַפּ, די ליבע דײנע
פֿאַרפֿלאַכטן איז מיט פּײן און זאַר.

דעם פֿאַטער באַשרײבט ער אַזױ:

און דו, מײן פֿאַטער, מײן פֿאַרטראַכטער,
גרויער און געטרײער,
ס'אַטעמט פֿון דײן בילד מיט צאַרטקײט,
מיט ערלעכקײט פֿאַטריאַרכאַלער.

(בײדע צײטאַטן זײנען איבערגעזעצט פֿון דעם סאָװעטיש־ײדישן דיכטער אַ. גאַנטאַר).

⁴ לויט א. עדעלשטאט, האָט דער פּאָטער געדינט אין דער אַרמיי 25 יאָר.
⁵ אַחוץ איר אַרבעט צו באַדינען אַזאַ גרויס געזינד (9 נפשות), פלעגט עדעלשטאטס
 מוטער נאָך העלפן טראָגן דעם יאָך פון פרנסה דורך האַלטן קוואַרטיראָנען און קעסט-
 ניקעס (לויט אַבראַשעט בריח).

⁶ Еврейская Энциклопедия, том XI, стр. 5, 1910/11, стр. 18.

⁷ לויט די אַפֿיציעלע ציפֿערן אין דעם ענציקלעדישן וואָרטערבוך, том XXXVII, стр. 89-90.

⁸ לויט מ. קאַטץ („פֿאַררעדע“ צו עדעלשטאטס שרייבטן), איז דער שמועס געווען
 וועגן דעם שלעכטן סוף פֿון נאַפֿאלעאָן וווּ. אַן אַפֿיציר דערקלערט, אַז „דריי איז אַ
 ספּנהדדיקע צאָל, און ווען אַלעקסאַנדער וווּ וועט ווערן קיסר, וועט מסתמא אויך אַן
 אומגליק פֿאַסירן“.

⁹ דאָרט. די קאַלוגער „גובערנסקי וועדאָמאַסטי“ פון יענע יאָרן איז מיר ניט גע-
 לונגען צו זען.

¹⁰ די דערציילונג „וועראַ“ האָט עדעלשטאט פֿאַרעפנטלעכט אינעם לעצטן יאָר
 פון זיין לעבן. די מעשה מיטן קריטיקער פון זיינע אַרבעטער-לידער איז, ווייזט אויס,
 געבוטט אויף זיינע דערפֿאַרונגען אין אַמעריקע.

¹¹ לויט ווי אַבראַשעט שרייבט, איז וועראַ אַ ווירקלעכע פּערזאָן. איר נאָמען איז
 געווען וועראַ פֿאַרטוגאַלאַוואַ.

צו קאַפּיטל 2

¹² אין זיין רוסישן ליד „פֿאַמיליען-פֿאַרטרעט“, (זע אָנמערקונג 3), דערקלערט
 דוד עדעלשטאט, אַז ער און זיין ברודער אַבראַשע זיינען, לויט זייער אָפּשטאַמונג,
 ליינדיקע האַרעפֿאַשניקעס: „די האַרעט גויט איז אונדזער טיראַן — אַרבעט! זען
 ערלעכע פינגער — אַט דאָס איז אונדזער גורל אינעם לעבן, נאָר דערפֿאַר, ברודער,
 איז ריין אונדזער געוויסן“.

¹³ איבערגעזעצט פון דעם סאָוועטיש-ייִדישן דיכטער מ. האַרצמאַן.

¹⁴ אַבראַשע שרייבט, אַז דוד עדעלשטאט פלעגט זיצן גאַנצענע טעג אינעם קיעווער
 באַטאַנישן גאַרטן און דאָרט ליינענען און שרייבן. דאָרט האָט ער זיך אויך באַקאַנט
 מיט אַ היפּשער צאָל קיעווער אוניווערסיטעט-סטודענטן. לויט מ. קאַטעס („פֿאַררעדע“,
 ז' 13) פלעגט עדעלשטאט זיצן אויף די בערג (ביים דניעפּער) און טרוימען און שיל-
 דערן די שיינע נאַטור.

¹⁵ עדעלשטאטס ליד M. M-y (אין מאָנוסקריפּט) איז, קענטיק, געשריבן צו מאַנ-
 דעלשטאַמס אַ קינד.

¹⁶ סאַגיט, עדעלשטאטס שוועסטער, דערציילט, אַז ווען ער איז אָנגענומען גע-
 וואָרן אויף אַן אַרבעט אין דער קאַנצעלאַריע פֿונעם קאַמיטעט פֿאַר פֿאַנאַנדערטילן הילף
 די פֿאַרגאַרם-געליטענע, האָט ער געוואָונט זיין פֿאַמיליע, אַז קיינער פון אירע מיט-
 גלידער זאָל ניט וואָגן קומען צו אים נאָך הילף.

¹⁷ לויט הערמאַן ראָזענטאַל — אַ קיעווער דרוקער און צייטונגס-אַרויסגעבער (1878—
 1881), זע „Jewish Encyclopedia“, באַנד IV, ז' 491. לויט דער „Евр.-
 Энциклопедия“, ב' ו, א, שפּאַלט 524, האָט די צאָל פֿאַמיליעס, אַבסאָלוט אַן מיטלען,
 דערגרייכט ביז 762.

¹⁸ יעקב דינעזאן, „טרויערדיקע דערינערונגען“, „יידישעס טאגעבלאט“, ניו-יארק, 20טן מערץ, 1910.

¹⁹ א טייל פון די יידן, וואס זיינען אַרויסגעטריבן געוואָרן פֿון קיעוו אין יולי און אויגוסט 1881, האָט געהאַלפֿן שאַפֿן די ערשטע יידישע לאַנדווירטשאַפֿטלעכע קאָלאָניע אין די פֿאַראַייניקטע שטאַטן פֿון אַמעריקע אינעם שטאַט לאַוויזיאַנאַ [לויט ראָזענטאַלס מיטטיילונגען, דערמאָנט אין אַנמערקונג 17].

²⁰ אַבראַשע און סאַניע עדעלשטאַט דערציילן, אַז די קיעווער „עם־עולם־גרופּע איז אַרגאַניזירט געוואָרן פֿון מאַנדלשטאַמס סטודענטן־קרייז. דערפֿאַר האָט זיך דוד עדעלשטאַט אָנגעשלאָסן אין איר. נאָר לויט ד״ר חיים ספּיחאַק, עדעלשטאַטס אַ מיט־רייזנדער, האָבן זיי זיך ביידע אָנגעשלאָסן אין דער קיעווער „עם־עולם־גרופּע ערשט אין לעמבערג (באַליציע), אויפֿן וועג קיין אַמעריקע (ציטירט לויט דער „פּרייער אַר־בעטער־שטימע“, פֿון 10טן דעצעמבער, 1915).

²¹ ניקאָלאַי אַלעיניקאָוו — זע בורגינס „געשיכטע פֿון דער יידישער אַרבעטער־באַוועגונג“, ניו־יאַרק, 1915, זײ 76—77.

²² איבערגעזעצט פֿון דעם סאַוועטיש־יידישן דיכטער אַ. גאַנטאַר.

²³ אין דער יידישער איבערזעצונג פֿון אַ. גאַנטאַר ליענט זיך עדעלשטאַטס ליד „אין אַמעריקע“ אַזוי :

כײַן צום ציל־פּונקט שוין געקומען,
איצט בין איך אין פֿרייען לאַנד :
לעבן־כּוואַליעס קאַכן, ברומען,
ווי אַ שטורעם אין מיין האַרץ —
סאיז אַרום אַלץ ניי און פּרעכטיק
פֿאַרן אויג און דעם געהער,
כּײַהאַב די הערטער ניט פֿאַרשטאַנגען
פֿון דעם אַלץ, וואָס כּײַהאַב געהערט,
נאָר סײַפּילט מיין ברוסט די פֿרייהייט,
עטעמט פֿריי און טיף,
און מיין טרוים פֿליט הויך צום הימל,
סײַפּילט מיין האַרץ און שטיפּט.
דאַס איז ער, דער טרוים פֿון דיכטער —
לעבן, לעבן, ניט קיין טרוים.
דאָ גייט אומעט אויף דער פֿרייהייט,
שיינהייט, וואַרהייט אָן אַ צוים.

צו קאַפּיטל 3

²⁴ אַלעקסאַנדער האַרקאַווי, וועלכער איז געקומען קיין אַמעריקע איינצייטיק מיט עדעלשטאַטן און האָט באַשריבן זייער אַלגעמיינע צוזאַמענוואוינונג אין ניו־יאַרק, וואָס דער הילף־פֿאַראַיין פֿאַר עמיגראַנטן האָט זיי געגעבן, דערציילט דאָרט אַזוי : „דער יונגער דוד עדעלשטאַט פּלעגט אַרומגיין איבערן צימער הין און צוריק מיט אַ בוך פֿון רוסישער סלאַוועסטנאָסטי און האָט צו זיך אַליין געלעזן די פּראָבן פֿון קלאַסישע רוסישע געדיכטע“ (»טעאַטער־זשורנאַל און פֿאַמיליע־פּריינט“, ניו־יאַרק, 1902, אַקטאָבער 22, זײ 4—5).

²⁶ ד"ר אברהם קאספע, פֿון דער ווילנער גרופע „עם-עולם“, האָט מיר דערציילט, אַז סך דרום-רוסלענדישע עם-עולמניקעס האָבן זיך גענומען צו פעדלעריי“ („פריי-הייט“, 5טן יוני 1929).

²⁶ פ. זאָרגע אין זיין אַריינפיר צו קאַרל מאַרקס' בריוו צו אים פון 1877 (בריוו פון מאַרקס-ענגעלס צו פרידריך זאָרגע, [דייטש], שטוטגאַרט, 1921).

²⁷ „יודישעס וואַכענבלאַטט“, ניו-יאָרק—שיקאַגאָ, 16טן אָקטאָבער, 1887.

²⁸ די דאָזיקע סעקטע האָט אַגיתירט פאַר געוויסע סאַציאַלע און רעליגיעזע רע-פאַרמעס און איז דערפאַר פאַרפאַלגט געוואָרן פון דער צאַרישער רעגירונג.

²⁹ זאָלאַטאַראַו און מייטוס, וועלכע האָבן געאַרבעט ביי שניידעריי צוזאַמען מיט זייערע פּאַטערס, ווערן שפּעטער דאָקטוירים. הלל זאָלאַטאַראַו (1865—1921) איז שפּע-טער געווען באַוואוסט ווי אַן אַנאַרכיסטיש-ציוניסטישער רעדנער און שריפטשטעלער. אויך ז. זאָסלאַווסקי און יוסף לוקאַווסקי אַרבעטן מיט שפּעטער אין דער יידישער ראַ-דיקאַלער פרעסע. לוקאַווסקי פלעגט שרייבן לאַנגע פּילאַזאָפּירגדיקע אַרטיקלען, אַדער, ווי עדעלשטאַט דריקט זיך אויס (אין אַ בריוו פונעם 9טן מערץ, 1892), „הונדערט בויגן פּילאַזאָפּיעס“, וועלכע עדעלשטאַט, אַלס רעדאַקטאָר פון דער „פאַ“ש“, האָט זיך אָפּ געזאָגט צו דרוקן.

³⁰ אין אַ בריוו צו מייטוסן פֿון דענווער, זומער 1892, שרייבט עדעלשטאַט : „צווישן אונדזערע פֿריינט, ווי ראַסינסקי, פֿיישן, זאָלאַטאַראַו, וועלכע האָבן געפּלוידערט פֿאַר-שיידענע נאַרישקייטן און אָפט געפירט שמוציקע געשפּרעכן און געשעפּטלעך, האָב איך זיך בליספֿאָק אויסגעטיילט מיט מיין צייטיקער באַשידנדיקייט“. אין זיין „בריוו פֿון אַ זעלבסטמערדער“ שרייבט עדעלשטאַט : „מיינע קאַמעראַדן זיינען געווען פֿאַרנומען מיט זייער שטודיום, מיט זייער קאַריערע, מיט פּריוואַט-געשעפטן, מיט פּרויען-ליבע, מיט געלט-זאָרגן ; איך האָב מיט גרויס אַנשטרענגונג זיך אויסגעלערנט אַ מלאַכה, דורך וועלכע איך האָב געקאַנט פֿאַרדינען מיין ברויט און האָב גיט געטראַכט וועגן זיך“.

³¹ אין אַ פֿרייער יידישער איבערזעצונג (פֿון ש. בריאַנסקי) ליענט זיך עדעלשטאַטס ליד אַזוי :

און אויב צוויי מאָל צוויי איז פֿיר,
איז פֿאַרוואַס זשע האָבן מיר
אויסדערוויילט זיך דעם וואַמפּיר,
דעם טעמפּן שיפור, אָט דעם הענקער,
וואָס קען גיט פֿילן, קען גיט דענקען,
פֿאַר אַ קייסער אים צו קרוינען,
און מיט פֿורכט אים ערן, שווינען,
און געהאַרצואַם ווי די קנעכט,
בויגן טיף פֿאַר אים די קעפּ,
פֿאַר דעם טעמפּן גראַביאַן.
דעם גראַבן, שיפורן טיראַן,
וואָס נאָר פֿיילונג האָט ער האַלט
און קאַטקאווען,* דעם גראַבן קאַפּ.

* אַ באַוואוסטער רוסישער רעאַקציאָנער.

צו קאפיטל 4

²³ „מאָטל אין אַמעריקע“, ז' 50—56.

²⁴ פ. זאָרגע, אַריינפיר צו די בריוו פון מאַרקס, ענגעלס און אַנדערע צו אים פון 1874. אַ מאַסן־פּאַרזאָמלונג פֿון אַרבעטסלאָזע אויף טאַמקינס סקווער אין ניו־יאָרק אין דעם 13טן יאָנואַר 1874 ברוטאַל צעטרעבן געוואָרן און דערביי זיינען אַ סך אַרבעטער שטאַרק צעשלאָגן געוואָרן. דאָס איז געווען דער ערשטער פּאַל פֿון אַזאַ ברוטאַלקייט; ענגעלס האָט אין פּאַרבינדונג דערמיט באַמערקט אין זיין בריוו צו פ. זאָרגע פֿונעם 27טן פֿעברואַר 1874, אַז די אַמעריקאַנער פּאַליציי וויל, וואַרשיינלעך, אַרבערשטייגן די „ווערסאַלער“ (די מערדער פֿון דער פּאַריזער קאָמונע).

²⁵ אין אַ בריוו צו ענגעלס פֿונעם 25טן יולי, 1877, שרייבט מאַרקס אַזוי: „וואָס זאָגסטו צו די אַרבעטער פון די פּאַראַייניקטע שטאַטן? דאָס איז דער ערש־טער אויפֿפרייס קעגן דער אַליגאַרכיע פֿונעם אַסאַסייאַטעט [פּאַראַייניקטן] קאַפיטאַל, וועל־כער איז אויפֿגעקומען נאָכן בירגערקריג — אַזוי, אַז ס׳פּאַרקאָכט זיך דאָרט אַ קאַשע“ (מאַרקס־ענגעלס „בריוו־וועקסל“ [דייטש], ב' iv, שטוטגאַרט, 1913).

²⁶ דער אַרדן „נייטס אָו לייבאַר“ (ריטער פֿון אַרבעט) איז אַרויסגעוואָקסן פֿון אַ געהיימער אַרבעטער־אַרגאַניזאַציע, געגרינדעט אין פּילאַדעלפּיע אין 1869. איר נאָמען איז קיינמאָל אין ערגעץ נישט פּאַרשריבן געוואָרן, נאָר פֿלעגט באַצייכנט ווערן דורך פֿינף שטערן [סימבאָלס, „סאָציאַלע טרייב־קרעפֿטן“, ז' 314—315, A. M. Simons, So- cial Forces in American History]. שפּעטער, אינעם אָנהויב פֿון די 80ער יאָרן, ווען זי ווערט אַ מאַסן־באַוועגונג און קאָן שוין נישט זיין מער געהיים, רעאַרגאַניזירט זי זיך אַלס אַן אַרדן (געזעלשאַפֿט פֿאַר זעלבסט־הילף) און האַלט אַפּ אירע זיצונגען הינטער פּאַרמאַכטע טירן און מיט צערעמאָניעס, לויטן שטייגער פֿון די פֿריי־מיערער און אַנדערע אַזוינע „לאַדזשעס“ און „ברודערשאַפֿטן“. ענגעלס האָט דערקלערט, אַז אירע פּאַרפֿלאַנטערטע פּרינציפּן און לעכערלעכע אַרגאַניזאַציע־פּאַרמעס אַנטשפּרעכן גאַנץ דעם פּלאַנטער אין די מוחות פֿון דער דעמאָלטיקער אַמעריקאַנער אַרבעטערשאַפֿט (בריוו צו זאָרגע פֿונעם 29טן נאָוועמבער, 1886).

²⁷ די אימיגראַציע אין די 80ער יאָרן האָט, לויט אַפּיזיעלע ציפֿערן, באַטראַפֿן מיט 2,500,000 מאַן מער, ווי אין די 70ער יאָרן. דער פּרייער באַדן אין די מערב־שטאַטן איז שוין געווען פּאַרכאַפט און די גרעסטע מערהייט פֿון די אַנגעקומענע 5,246,613 אימיגראַנטן האָט געמוזט זוכן אַרבעט אין די פּאַבריקן.

²⁸ „ביון 1848 יאָר“ — שרייבט ענגעלס — „האָט מען וועגן אַן איינגעבוירענעם שטענדיקן אַרבעטער־קלאַס געקאָנט רעדן בלויז ווי וועגן אַן אויסנאַם: די קליינע צאָל אַרבעטער, וואָס האָט עקזיסטירט אין די מורח־שטעט, האָט נאָך געקענט האַפֿן צו ווערן פּויערים אָדער בורזשויען. איצט האָט זיך אַזאַ קלאַס אַנטוויקלט און האָט זיך אויך אַרגאַניזירט היפּטונזעכלעך אין פּראָפעסיאָנעלע פּאַראַיינען. ער פּאַרנעמט אָבער נאָך אַלץ אַן אַריסטאָקראַטישע לאַגע און האָט די מעגלעכקייט איבערצולאָזן די פּשוטע, שלעכט־באַצאָלטע באַשעפֿטיקונגען פֿאַר די איינגעוואַנדערטע, וואָס נאָר אַ קליינער טייל זייערער טרעט אַריין אין די אַריסטאָקראַטישע פּאַכן. די דאָזיקע איינגעוואַנדערטע זייגען אָבער צעטיילט אויף נאַציאָנאַליטעטן, וואָס פּאַרשטייען נישט איינע די אַנדערע און מערסטנטייל אויך נישט די לאַנדשפּראַך. און אייער [אַמעריקאַנישע] בורזשואַזיע פּאַר־שטייט נאָך פֿיל בעסער איידער די עסטרייכישע רעגירונג ווי צו העצן איין נאַציאָנאַ־

ליטעט קעגן דער אַנדערער — ידן, איטאַליענער, טשעכן א"א קעגן דייטשן און איר לענדער אד"גל, אַזוי, אַז אין ניריארק, דענק איר, עקזיסטירן אַזוינע אונטערשיידן אינעם לעבנסניוואָ פֿון די אַרבעטער, וואָס אַזוינס איז ערגעץ וואו אַנדערש אומבאַקאַנט" (בריוו צו הערמאַן שליוטער, פֿונעם 30טן מערץ 1891, „אויסגעוויילטע בריוו". אויס- גאַבע פֿונעם מאַרקס—ענגעלס—לענין אינסטיטוט. אין דייטש — 1934, ז' 393).

²⁸ אויגוסט שפיז (1855—1887), געבוירן אין דייטשלאַנד. באַזוכט אַ פּאָליטעכניקום. הערט אויף שטודירן, ווען דער פּאָטער שטאַרבט און די פּאָמיליע בלייבט אַרעם. קומט קיין אַמעריקע אין 1872. ווערט אַ מעבֿלאַרבעטער. לייענט די ווערק פֿון באַקל, מאַרגאַן און מאַרקס. שליסט זיך אָן אין דער סאָציאַליסטישער אַרבעטער-פּאַרטיי, 1877. לויט זיין אויטאָביאָגראַפֿיע, געשריבן אין טורמע, נאָך דעם, ווי ער איז פּאַראורטיילט געוואָרן צום טויט, איז שפיז, אונטער דער ווירקונג פֿון די שווינדלערייען און שפּיצלעך פֿון דער בורשוואַזיע קעגן די קאַנדידאַטן פֿון דער אַרבעטערשאַפֿט, געוואָרן אַנטוישט אינעם פּאָ- ליטישן קאַמף. דאָס טרייבט אים אין אַנאַרכיסטישן לאַגער.

²⁹ אין ענגלאַנד, וואו די איינגעוואַנדערטע יידישע מאַסן האָבן ניט געהאַט קיין מעג- לעכקייט צו ווערן בירגער און צו באַטייליקן זיך אינעם פּאָליטישן קאַמף, האָבן די ראַך- דיקאַלן צווישן די איינוואַנדערער געמאַכט פֿון דער גויס אַ טוגנט און אויסגעלאַכט יעטוועדע פּאָליטישע טעטיקייט.

³⁰ לענין, באַנד XVII, אויסגאַבע 1925, ז' 125.

³¹ „ס'איז גאַר קיין וואונדער ניט, וואָס דער פּראָלעטאַריאַט פֿון די פּאַרגערשטיצענע פּאַרלאַמענטאַרישע לענדער פֿילט אַן עקל, ווען ער זעט אַזעלכע סאָציאַליסטן, ווי די שיינע מאַנס, דאָוידס, לעגינעס, סאַבאַטעס, רענאַלדס, הענדערסאָנס, וואַנדערוועלדס, סטוינינגס, בראַנטינגס, ביסאַלאַטיס און קאַמפּאַניע; פֿלעגט אַלץ אָפּטער אָפּגעבן זיינע סימפּאַטיעס דעם אַנאַרכיסטידיקאַליזם, ניט געקוקט דערויף, וואָס ער איז אַ לייבלעכער ברודער פֿונעם אַפּאַרטוניזם" (לענין, ב' XX, „מלוכה און רעוואָלוציע", ז' 400).

³² יאהאַן מאַסט (1846—1906) — דייטשישער אַנאַרכיסט, אַ בוך-דרוקער, אין אַנהויב פֿון זיין פּאָליטישער טעטיקייט — אַ סאָציאַל-דעמאָקראַט. 1867—1870 באַטיי- ליקט ער זיך אין דער אַרבעטער-באַוועגונג אין חין, וואו ער איז איינער פֿון די פֿירער פֿון דעם „לינקן" האַלב-אַנאַרכיסטישן פֿליגל. אין דייטשלאַנד רעדאַקטירט ער, זינט 1871, די סאָציאַל-דעמאָקראַטישע צייטונג „כעמניצער פֿרייע פרעסע". 1874—1878 איז ער אַ מיטגליד פֿונעם דייטשישן רייכסטאַג. זינט 1876 רעדאַקטירט ער די „בערלינער פֿרייע פרעסע". ווען דער סאָציאַליזם ווערט פּאַרבאַטן אין דייטשלאַנד, וואַנדערט מאַסט אַריבער קיין לאַנדאָן, וואו ער הויבט אָן אַרויסגעבן (אין יאָנואַר 1879) זיין וואַכנבלאַט „פֿרייהייט", וואָס אַנטוויקלט זיך אין אַן אַנאַרכיסטישער צייטונג. אויף דעם פּאַרטיי- טאַג צוזאַמענפּאַר פֿון 1880 ווערט מאַסט אויסגעשלאָסן פֿון דער דייטשישער סאָציאַל- דעמאָקראַטישער פּאַרטיי. ער פּאַרט אַריבער קיין אַמעריקע, וואו ער גיט ווייטער אַרויס זיין „פֿרייהייט" און ווערט דער הויפט-האַרטוואַגער פֿונעם אַנאַרכיזם. גלייך נאָך מאַרקס' טויט (14טער מערץ 1883) דערקלערט מאַסט אין אַמעריקע, אַ ער איז געשטאַנען מיט מאַרקסן אין נאָענטע באַצייאונגען, און אַז מאַרקס איז געווען איינפאַרשטאַנען מיט זיין (מאַסט) פּראָפּאַגאַנדע. די ניריארקער „סענטראַל-לייבאַריאָניאַן" (צענטראַלער אָרגאַן פֿון די טרעיד-יוניאָנס) ווענדט זיך וועגן דעם צו פֿירן ענגעלסן, וועלכער לייקנט עס אַפּ אין אַ בריוו פֿונעם 18טן אַפּריל 1883. ענגעלס פּאַרענדיקט דעם בריוו אַזוי: „פּאַר זיין [מאַסט] אַנאַרכיזם און פּאַר זיין אַנאַרכיסטישער טאַקטיק האָבן מיר געהאַט די

זעלבע פֿאַראַכטונג, ווי פֿאַר די לייט, ביי וועלכע ער האָט ביידע זאַכן דערלערנט" (בריוו צו זאָרגען).

⁴³ מאַסט האָט דעמאָלט קריטיקירט אין זיין „פֿרייהייט" דעם אָפֿאַרטוניזם פֿונעם אָפֿיציעלן אָרגאַן פֿון די דייטשע סאָציאַל־דעמאָקראַטן.

⁴⁴ אַלבערט פֿאַרסאָנס (1848—1887), געבוירן אין דער שטאָט אַלאַבאַמאַ, אין אַ פֿאַמיליע, וואָס האָט איינגעוואַנדערט קיין אַמעריקע אין 1632. צו 12 יאָר ווערט ער אַ דרוקער און אַ צייטונגס־טרעגער. אין 1868 טן יאָר גיט ער אַרויס אַ וואַכנבלאַט „ספּעק" טאַטאַר", אין וועלכן ער פֿאַרטיידיקט די רעכט פֿון די נעגערס. אַלס מיטגליד פֿון דער הערשנדיקער בורזשואַזער רעפּובליקאַנישער פֿאַרטיי, קריגט ער צו 21 יאָר אַ רעגירונגס־שטעלע, ווערט אויך אויסגעקליבן פֿאַר אַ סעקרעטאַר פֿונעם סענאַט אין טעקסעס. 1873 זאָגט ער זיך אָפּ פֿון זיין אַמט און באַזעצט זיך אין שיקאַגאָ, וואו ער אַרבעט אַלס דרוקער. דאָרט ווערט ער אַ מיטגליד פֿון דער דרוקער־יוניאָן און פֿאַראינטערעסירט זיך מיט דער אַרבעטער־פֿראַגע. 1875 ווערט ער אַ מיטגליד אין דער סאָציאַל־דעמאָקראַטישער פֿאַרטיי פֿון אַמעריקע, וואָס פֿאַראייניקט זיך אַ יאָר שפּעטער מיט דעם לינקן פֿליגל פֿון די טרעיד־יוניאָנס אונטערן נאָמען „אַרבעטער־פֿאַרטיי פֿון די פֿאַראייניקטע שטאַטן". ער ווערט אויך אַ מיטגליד פֿון די נאַטס־אוי־לייבאַר (זע אָנמערקונג 35). בעת דעם גרויסן איינבאַן־שטרייק פֿון 1877 האַלט ער אַ רעדע פֿאַר אַ מאַסע פֿון 20 ביז 30 טויזנט אַרבעטער. די שיקאַגער „טיימס", וואו ער אַרבעט אַלס זעצער, זאָגט אים דערפֿאַר אַפּ פֿון זיין שטעלע. ער ווערט אַרעסטירט, אין מען דראַעט אים מיט מאַרד. צוויי יאָר איז ער אַרבעטסלאָז, און זיין פֿאַמיליע לייזט גרויס נויט. די אַרבעטער שטעלן אים אַרויס ביי די וואַלן אַלס זייערן אַ קאָנדידאַט אינעם שטאַט־ראַט און אין קאָנגרעס. ער באַטיי ליקט זיך אינעם צוואַנענפֿאַר פֿון דער „אַרבעטער־פֿאַרטיי פֿון די פֿאַראייניקטע שטאַטן" אין 1878, ווען זי נעמט אָן דעם נאָמען „סאָציאַליסטישע אַרבעטער־פֿאַרטיי". 1879 שטעלט די פֿאַרטיי אים אַרויס אַלס איר קאָנדידאַט פֿאַר פרעזידענט פֿון די פֿאַראייניקטע שטאַטן (ער האָט גיט געקאָגט אָננעמען, ווייל ער איז דעמאָלט נאָך גיט אַלט געווען קיין 35 יאָר, ווי דאָס געזעץ פֿאָדערט). אין דער זעלביקער צייט אַרגאַניזירט ער די פֿאַראייניקטע גיקונג פֿון אַלע יוניאָנס אין און אַרום שיקאַגע, האַלט הונדערטער רעדעס און טוט אויך גרויסע אַרגאַניזאַטאָרישע אַרבעט אין אַנדערע שטעט. אַנטיזשט דורך די מאַכניאַציעס פֿון דער שיקאַגער בורזשואַזיע (גיט צוצולאָזן קיין אויסגעוויילטע אַרבעטער־פֿאַרשטייער צו די געזעצגעבנדיקע אָרגאַנען), ציט זיך פֿאַרסאָנס צוריק, אין יאָר 1880, פֿון יעטוע־דער פֿאַליטישער טעטיקייט און קאָנצענטרירט זיין גאַנצע ענערגיע אויפֿן קאַמף פֿאַר דער אַכט־שעה־באַוועגונג. ער שליסט זיך אָן, אין 1883, אין דער אַנאַרכיסטישער „איג" טערנאַציאָנאַלער אַרבעטער־פֿאַלקס־אַסאָציאַציע" (גלויבנדיק, אַז דאָס איז אַ פֿאַרזעצונג פֿונעם 1טן אינטערנאַציאָנאַל). 1884 ווערט ער רעדאַקטאָר פֿונעם „אַלאַרם" (דער ענגלישער אָרגאַן פֿון דער דאָזיקער אַסאָציאַציע). נאָכן שטרייק פֿונעם 1טן מאַי 1886, ווען די שטרייק־פֿירער ווערן אַרעסטירט, געלינגט אים זיך צו באַהאַלטן. נאָר ווען זייער חברים ווערן אָנגעקלאַגט אין מאַרד, גיט זיך פֿאַרסאָנס איבער פֿרייוויליק צום געריכט.

5 צו קאַפיטל

⁴⁶ בריוו צו באַלשע פֿונעם 23טן נאָוועמבער, 1871. מאַרקס־ענגעלס „אויסגעוויילטע בריוו", אַרויסגעגעבן פֿון מאַרקס־ענגעלס־לענין־אינסטיטוט, מאַסקווע, 1934. קאַרל מאַרקס האָט זיך שטאַרק אינטערעסירט מיט דער אַרבעט פֿון דער „אַכט־שעה־ליגע" און ער האָט

זיך געשטעלט מיט איר אין פֿאַרבינדונג, צו קריגן איר ליטעראַטור (מאַרקס' בריוו צו זאָרגען פֿון 19טן סעפטעמבער, 1879).

⁴⁰ פֿ. זאָרגעס גאַכבאַמערקונג צו מאַרקס' בריוו פֿונעם 12טן סעפטעמבער 1871. ⁴¹ „פּראָטאַקאָלן פֿון די קאָנווענשאַנס פֿון דער אַמעריקאַנער פֿעדעריישאַן אָוו לייבאַר“, 1884—1885. אין 1888 האָט אַ קאָנווענשאַן פֿון דער זעלבער אָרגאַניזאַציע ווידער באַשלאָסן צו דערקלערן אַ גענעראַל־שטרייק אויף דעם 1טן מאַי (1890) מיט דער פֿאָדערונג פֿון אַן אַכט־שעהדיקן אַרבעטס־טאַג. אויף דעם גרינדונגס־קאָנגרעס פֿון דעם 2טן אינטערנאַציאָנאַל (אויגוסט, 1889) איז באַשלאָסן געוואָרן אַנצונעמען אַט די קאָמפּראָמיס פֿון דעם אַמעריקאַנער פּראָלעטאַריאַט — דעם 1טן מאַי — פֿאַר דער אַנצער אינטערנאַציאָנאַלער אַרבעטער־באַוועגונג.

⁴² אין זיין בוך „סאַציאַלע טרייב־קראַפֿטן“, ז' 315, דערציילט סיימאָנס, אַז די אַמע־ריקאַנער אַרבעטער האָבן דערוואַרט דעם גענעראַל־שטרייק פֿונעם 1טן מאַי, 1886 מיט „רעזיגניזער התלהבות“, כאַטש קיין איין באַדייטנדיקע אָרגאַניזאַציע האָט ניט באַ־שטימט אַט די דאָסע (די „אַמעריקאַנער פֿעדעריישאַן אָוו לייבאַר“ פֿון יענער צייט האָלט סיימאָנס ניט פֿאַר קיין באַדייטנדיקער). די „נאַיטס אָוו לייבאַר“ (איר פֿירערשאַפֿט) האָט זיך אָפֿיציעל אָפּגעזעצט פֿון אַט דער דאָסע. דאָך איז די באַוועגונג געוואַקסן און האָט דערגרייכט זאַץ פֿאַרנעם, אַז עס האָט גענומען דראַען מיט אַן ערנסטער פֿאַרקלענערונג פֿון דעם חלק, וואָס דער קאָפיטאַל נעמט פֿונעם אַרבעטס־פּראָדוקט, און דעם הערשנדיקן קלאַס האָט אַרומגעכאַפּט אַ מין פּאַניק.

⁴³ די פֿירער פֿון דער „אַמעריקאַנער פֿעדעריישאַן אָוו לייבאַר“, גאַמפּערס און אַנ־דער, האָבן אינגאַרייט די באַשלוסן פֿון איר זעטער און 8טער קאָנווענשאַן. זיי האָבן ניט דורכגעפֿירט קיין שטרייק פֿאַרן אַכט־שעהדיקן אַרבעטס־טאַג, זיך ניט באַטיי־ליקט אין דער אינטערנאַציאָנאַלער דעמאָנסטראַציע פֿונעם 1טן מאַי, 1890, און אויך ניט אין די שפּעטערדיקע ערשטמאַיקע אַרויסטרעטונגען (זע ק. מרמר, „דער ערשטער מאַי“, „האַמער“, 1926, זײַ 20—24).

⁴⁴ „אַמאַל אין אַמעריקע“, זײַ 173—180.

⁴⁵ רעדנדיק וועגן דעם פּראָצעס פֿון די רוסישע רעוואָלוציאָנערע פֿאַלקסיסטיק, „די נאַראַדאָוואַצעס“, וועלכע האָבן דערהרגעט דעם צאַר אַלעקסאַנדער דעם 2טן, דערקלערט מאַרקס, אַז „דאָס זיינען דורך און דורך טיכטיקע לייט, אַן מעלאַדראַמאַטישער פּאַזע, איינפֿאַכע, זאַכלעכע, העראַאישע. שרייען און טאַן זיינען אומפֿאַראייניקבאַרע קעגנזאַצן. דער פעטערבורגער אויספֿיר־קאָמיטעט, וואָס האַנדלט אַזוי גענערגיש, לאָזט אַרויס מאַני־פֿעסטן פֿון ראַפֿינירטער טעטיקייט. דאָס איז ווייט אַוועק פֿון דער שול־יינגלשער מאַניר פֿון מאַסטן און פֿון אַנדערע קינדישע שרייערס, וואָס פּריידיקן טיראַנען־מאַרד ווי אַ „טעאַריע“ און ווי אַן „אַלהיילמיטל“ (בריוו צו זיין טאָכטער זשעני דייטש) פֿון 11טן אַפּריל, 1881).

⁴⁶ י. סולטאַן (לויט בראַדסטריט) — „רעוואָלט־מאַמענטן אין דער אַמעריקאַנער גע־שיכטע“, ניו־יאָרק, 1934, ז' 28.

⁴⁷ די „שיקאַגאָ־טריביון“ איז אויך היינט אייגע פֿון די פֿאַרבינסטע העץ־בלעטער קעגן דער אַמעריקאַנער אָרגאַניזירטער אַרבעטערשאַפֿט.

⁴⁸ זע לינגס דערקלערונג אין אַנמערקונג 72. ענלעכס דערציילן אויך אַלבערט פֿאַר־סאָנס און איוואַסט שפּיו אין זייערע אויטאָביאָגראַפֿיעס. זע אויך „סאַציאַלע טרייב־קראַפֿטן“, ז' 315.

⁵⁵ א קארעספאנדענץ פון שיקאגא (דאטירט דעם 25טן מאי, 1886) צום לאַנדאָנער „אַרבייטער פֿריינד“ דערציילט, אז אַן ערך 6,000 שטרייקערס פֿון מעקקאַרמיקס פֿאַבריק האָבן נאָך זייערער אַ פֿאַרזאַמלונג געמאַכט אַ פֿרוואו צו „שטערן“ די „סקעבס“ (שטרייק-ברעכערס) אין דער אַרבעט. דער פֿאַבריקאַנט האָט גלייך געשיקט נאָך פֿאַליצי און אין אייניקע מינוטן זיינען ביי דער פֿאַבריק געשטאַנען אַרום 150 פֿאַליסלייט (פֿאַליציאַנטן) מיט רעוואָלוצערן אין די הענט. די „פֿאַליסלייט“ זיינען „באַפֿאַלן ווי ווילדע טיגער“ די אַרבעטער, וועלכע האָבן זיך „נאָר געקאַנט פֿאַרטיידיקן מיט שטיינער“. אַ באַריכט אין דער „שיקאַגער דיילי ניוס“ פֿון דעם זעלביקן טאָג (3טער מאי) האָט מיטגעטיילט, אז 6 אַרבעטער זיינען געפֿאַלן טויט, און 20 זיינען געווען פֿאַרוואונדעט.

⁵⁶ דער אַיפֿרוף פֿון אַיגוסט שפּיו איז פֿאַרשפּרייט געוואָרן אין ענגליש און אין דייטש. כּיברענג דאָ די יידישע איבערזעצונג פֿון דעם ענגלישן אויפֿרוף, ווי ער איז איבערגעדרוקט אין די זכּרונות וועגן דעם פּראָטעסט פֿון די אַנאַרכיסטן, געשריבן פֿון איינעם פֿון זיינע אַוואָקאַטן, זיגמונט צייסלער, אינעם יורדישן זשורנאַל פֿון די אוניווערסיטעטן פֿון שיקאַגא און פֿונעם שטאַט אַילינאָי, נאָוועמבער-נומער, 1926, זוי (Sigmund Zeisler, "Reminiscences of the Anarchist Code," *Illinois* 250—224 *Law Review*, Vol. XXI, No. 3, November, 1926, pp. 224-250) :

„אַרבעטער, צו וואָפֿן !

איינער באַלעבאַטים האָבן אַרויסגעשיקט זייערע בלוט-הינט — די פֿאַליצי. זיי האָבן היינט נאַכמיטיק דערמאַרדעט 6 פֿון אייערע ברידער ביי מעקקאַרמיקן. זיי האָבן דערמאַרדעט אַט די אַרעמע ליינדיקע. זיי האָבן דערמאַרדעט אַט די עלנטע מענטשן, ווייל זיי האָבן, אַזוי ווי איר, געהאַט דעם מוט ניט אונטערצואוואָרפֿן זיך דעם הויכמוטיקן ווילן פֿון אייערע באַלעבאַטים. זיי האָבן זיי דערמאַרדעט, ווייל זיי האָבן געוואָנט צו פֿאַרערן אַ קירצערן אַרבעטסטאַג. זיי האָבן דערמאַרדעט, צו ווייזן אייך, פֿרייע אַמעריקאַנער בירגער, אַז איר מוזט זיך צופֿרידנשטעלן מיט דעם, וואָס אייערע באַלעבאַטים וועלן אייך נאָר צואוואָרפֿן, אַדער איר וועט ווערן אויסגע-שאַכטן !

יאַרנלאַנג האָט איר געדולדעט די ערגסטע דערנידערונגען ; יאַרנלאַנג האָט איר געליטן אומגעהויערע אומגערעכטיקייטן ; איר האָט געהאַרעוועט איבער אייערע כּוחות ; איר האָט געליטן הונגער און נויט ; איר האָט אייערע קינדער געבראַכט פֿאַר קרבנות צו די פֿאַבריק-מאַגנאַטן — קורץ, איר זייט די אַלע יאָרן געווען עלנטע, געהאַרצאָמע שקלאַפֿן. פֿאַרוואָס ? כּדי צופֿרידנשטעלן די אומדערזעטיקעלעכע גירייקייט און אַנצופֿילן די קאַסעס פֿון אייער רויבערשן האַר ! ווען איר בעט אים איצט צו פֿאַרלייכטערן אייער יאָך, שיקט ער אַרויס זיינע בלוט-הינט אייך צו דערשיטן, אייך צו דערמאַרדן !

אויב איר זייט מענער, אויב איר זייט זיין פֿון אייערע פֿאַטערס, וועלכע האָבן פֿאַרגאַסן זייער בלוט, כּדי אייך צו באַפֿרייען — אַזוי דערהויב זיך אין דיין מאַכט, הערקולעס, און צעשטער דעם עקלדיקן מאַנסטער, וואָס זוכט דיך צו פֿאַריכטן. צו געווער רופֿן מיר אייך, צו געווער !

איינער ברידער.

אין דייטש איז אין אַט דעם „ראַכע-צירקולאַר“ געשטאַנען אַזוי :

„אַרבעטסלייט ! איר זייט געקומען צו אַזאַ פּונקט, וואו די וועגן טיילן זיך. וועלכן וועג וועט איר אויסקלויבן ? פֿון שקלאַפֿעריי און הונגער, אַדער פֿון פֿרייהייט און ברויט ? אויב איר וועט אויסקלויבן דעם צווייטן וועג, טאָ ליינט עס ניט אַפּ אויף קיין אייר רגע, טאָ נעמט זיך פֿאַרן געווער !“ (ק. מרמר, „די שיקאַגער מאַטיריער“, „פֿרייהייט“, 13טן נאָוועמבער, 1927).

⁵⁷ שפּיו האָט אין זיין רעדע אויף היימאַרקעט-סקווער דעם גרויסקאַפּיטאַליסטישן מעקקאַרמיק געמאַכט פֿאַרזאַטוואָרטלעך פֿאַר דער בלוט-פֿאַרגיסונג פֿונעם 3טן מאי. דערביי

האט שפיו אָנגעוויזן, אַז אין שיקאַגאַ געפֿינען זיך פֿון 25 ביז 30 טויזנט פֿאַמיליעס, וואָס ליידן הונגער («אַרבעטער־פֿריינד», יולי, 1886). פֿאַרסאַנס האָט גערעדט וועגן דער אַט־שעה־באַוועגונג און אָנגעוויזן אויף די גויטן פֿונעם אַרבעטער־קלאַס אין שיקאַגאַ און אין די פֿאַראַייניקטע שטאַטן בכלל. ער האָט ציטירט די ווערטער פֿון דער בורזשואַ־אַזער צייטונג, «ניר־יאַרק העראַלד», פֿון דער צייט פֿון איוונבאַן־שטרייק: «גיט זיי די ביקס־דיעטע און זעט, ווי אַזוי ס'וועט זיי געפֿעלן אַט דער סאַרט דיעטע». ער האָט אויך ציטירט די רייד פֿון אַנדערע בורזשואַזע וואַרטפֿירער קעגן דעם אַרבעטער־קלאַס. ער האָט אויפֿגעפֿאַדערט די אַרבעטער צו פֿאַרטיידיקן זייער פֿרייהייט, צו שטיין פֿאַר־אייניקט, ווייל אין אייניקייט איז זייער מאַכט (אַלבערט פֿאַרסאַנס לעבן, ענגליש, אַרויס־געגעבן פֿון ליוסי פֿאַרסאַנס, שיקאַגאַ, 1889, ז' 116—127).

⁵⁸ אין אַ קאַרעספֿאַנדענץ צו דער דענווערער אַרבעטער־צייטונג "Labor Enquirer" («לייבאַר אינקוויירער») פֿונעם 17טן מאַי, 1886, דערציילט פֿאַרסאַנס פֿרוי, ליוסי, אַז די פֿאַרזאַמלונג אויף היימאַרקעט־סווער איז באַפֿאַלן געוואָרן פֿון 300 פֿאַליציאַנטן און אַז 50 פֿון זיי זיינען פֿאַרוואַנדעט געוואָרן פֿון דער באַמבע.

⁵⁹ אין זיין בריוו צו פֿ. זאַרגע, פֿונעם 17טן מאַי 1886, שרייבט יאַזעף דיטצענן, אַז ער האָט געהאַט די זעלביקע מיינונג ווי זאַרגע, אַז מען דאַרף ניט איבערשטיין דעם אונטערשייד צווישן די אַנאַרכיסטן און די סאַציאַליסטן, אויף וויפֿל דאָס זיינען «ריינע נאַמען און אַרגאַניזאַציע־דעפֿערענצן», און אַז ווי נאָר דער פֿערסאָנאַל פֿון דער «אַרבעטער צייטונג» איז «אַריינגעכאַפט געוואָרן אין פֿאַליציאַישע נעצן», האָט ער גלייך פֿאַרגעלייגט זיין דינסט און מען האָט עס תּיפֿף אָנגענומען. דערביי אָבער גרענעצט זיך אַפֿ דיטצענן פֿונעם «מאַסטיאַניזם», מיט וועלכן ער קאָן ניט שליסן קיין פֿרייז. ווען ער געלט ווערט באַקאַנט מיט די ריכטיקע פֿאַקטן פֿון דער פֿראַוואַקאַציע פֿון דער אַמערי־קאַנישער בורזשואַזיע און פֿון איר קאַרופֿטירטן געריכט קעגן די שיקאַגער אָנגע־קלאַטע אַרבעטער־פֿירער, איז ער איינשטימיק מיט דיטצענען און זאַרגען, אַז די גאַנצע אַרבעטער־באַוועגונג דאַרף שטיצן די אָנגעקלאַטע, ניט געקוקט אויף קיינע פֿאַרטיי־דעפֿערענצן. אין אַ בריוו צו זאַרגען פֿונעם 16טן סעפטעמבער, דערקלערט ער געלט: «דער מאַמענט ניט פֿאַרענען זיין גאַנצע דיאַלעקטיק». דענעם מאַמענט ניט פֿאַרענען זיין גאַנצע דיאַלעקטיק.

⁶⁰ ווען די שיקאַגער אַנאַרכיסטן ווערן פֿאַראורטיילט צום טויט, שרייבט ענגעלס צו זאַרגען (דעם 29טן נאָוועמבער 1886), אַז אין קיין לאַנד אין דער וועלט טרעט ניט אויף די בורזשואַזיע «אַזוי אומפֿאַרשעמט און טיראַניש» ווי אין אַמעריקע, און די אַמעריקאַנישע ריכטער זיינען נאָך ערגער ווי די ביסמאַרקישע אינעם קייזערלעכן דייטשלאַנד.

דער גוברנאַטאָר אַלטגעלד, וואָס האָט באַפֿרייט (26טן יולי 1893) די דריי פֿאַלי־טישע אַרעסטירטע פֿון 1886 (די גרויסבורזשואַזיע האָט אים דערפֿאַר ניט צוגעלאָזט צו קיין אַמט), האָט דערקלערט אין זיין אַפֿיציעלער אַמענסטיע־שריפט: (1) די גע־שוואַרענע ריכטער, וואָס האָבן געפֿירט דעם פֿראַצעס, זיינען לכּתחילה אויסגעקליבן געוואָרן מיט דעם מייז צו פֿאַראורטיילן. (2) לויט זייערע אייגענע דערקלערונגען זיינען די געשוואַרענע ריכטער ניט געווען קאַמפּעטענט, און דער גאַנצער פֿראַצעס איז דע־ריבער גיט געווען געזעצלעך. (3) עס איז מיט קיין זאַך ניט באַוויזן געוואָרן, אַז די אַנ־געקלאַטע זיינען שולדיק. (4) דער פֿראַקוראַר האָט אַליין דערקלערט, אַז ער האָט ניט קיין שום באַשולדיקונגען קעגן גיבען, דאָך האָט מען אים די אַלע יאָרן געהאַלטן אין

טורמע. 5) דער הויפט־ריכטער, וואָס האָט געפֿירט דעם פּראָצעס, איז אָדער געווען אַזוי פֿאַרויסגעשטימט קעגן די אַנגעקלאָגטע, אָדער אַזוי פֿאַראַינטערעסירט צו געווינען די צושטימונג פֿון אַ געוויסן קלאַס אין דער געמיינדע, אַז ער האָט ניט געקאָנט פֿירן און האָט טאַקע ניט געפֿירט קיין ערלעכן פּראָצעס.

פֿראַנק הערס, אין זיין דערציילונג „די באַמבע“, שרייבט: „דאָס געריכט־הויז איז געווען געפּאַקט מיט פֿריינט פֿון דער עקזיסטירנדיקער אָרדענונג, מיט רייך־גע־קליידטע בירגער, וואָס האָבן אַפֿן אַרויסגעוויזן זייערע געפֿילן... דעם פּראָלעטאַריאַט, וואָס ציילט צוויי מאָל אַזוי פֿיל ווי די רייכע, איז ניט דערלויבט געוואָרן צו שיקן זיינע פֿאַרשטייער אינעם געריכט; ווער ס'איז אַהין געקומען, איז געוואָרן אַרעסטירט און אַוועקגעשיקט אין טורמע. מען האָט זיך דערביי ניט גערעכנט מיט געזעצלעכקייט, פּדי אַפּצושלאָגן דעם חשק ביי די איבעריקע.“ פֿון די איבער טויזנט איינגעלאָדענע קאַנדידאַטן פֿאַר געשוואָרענע ריכטער זיינען בלויז 10 געווען פֿונעם אַרבעטער־קוואַרטאַל, וואָס האָט געהאַט אַ באַפֿעלקערונג פֿון איבער 130,000, איבער אַ פֿערטל פֿון גאַנץ שיקאַגאָ. אויך די צען קאַנדידאַטן „זיינען אַלע געווען פֿאַרויכטיק אויסגעקליבן דורך דער פּאַליציי“.

ראַבערט העריק, פּראָפֿעסאָר פֿון שיקאַגער אוניווערסיטעט דערציילט אין זיינע דערציילונגען „דעראַינערונגען פֿון אַן אַמעריקאַנער בירגער“, אַז די געשוואָרענע ריכ־טער זיינען באַשטימט געוואָרן פֿאַראויס אין די קאַנטאָרן פֿון די מיליאָנערן. ווען דער אַוואָקאַט פֿון די אַנגעקלאָגטע, קאַפּיטאַן בלעק, האָט באַוויזן, אַז די געשוואָרענע האָבן פֿאַרויסבאַשטימטע מיינונגען, פֿאַראורטיילן און קאַנען, לויטן געזעץ, ניט זיין קיין געשוואָרענע ריכטער, האָט דער פֿאַרזיצנדיקער ריכטער, גערי, אַריינגעלייגט די גע־שוואַרענע ריכטער אין מויל דעם ענטפֿער: „איך גלויב, אַז כּוועל אורטיילן דעם פּראָצעס בלויז לויט די באַוויזן, אַנשטענדיק“.

ענלעכע פּאַקטן, ווי אַזוי די בורשוואַזיע האָט געטראָטן אויף אירע אייגענע געזעצן, אַבי צו ברענגען די שיקאַגער אַרבעטער־פֿירער אויף דער תּליה, און דורך דעם אַפֿ־צושטעלן די אַגיטאַציע פֿאַרן אַכט־שעה־דיקן אַרבעטסטאַג, ווערן אויך דערציילט אין די (אין אַנמערקונג 56) דערמאַנטע זכּרונות פֿונעם אַוואָקאַט פֿון דער פֿאַרטיידיקונג, זיגמונט צייסלער.

צו קאַפּיטל 6

⁶¹ אין אַ בריוו צו זאָרגען פֿון 9טן אַפּריל 1887 דערקלערט ענגעלס, אַז דער דער־פּאַלג פֿון די פֿרילינג־וואָלן אין שיקאַגאָ און סינסינעטי האָט געהאַלפֿן צו פֿאַרשטאַרקן די סאַציאַליסטישע באַוועגונג אין ענגלאַנד.

⁶² „געש. ייד. אַרבעטער־באַוועגונג“, ז' 119.

⁶³ לויט עדעלשטאַטס שוועסטער האָט מיר דערציילט.

אין דער וואַלקאַמפּאַניע פֿאַר העגרי דזשאָרדזש האָבן זיך באַטייליקט אויך אַנדערע אַנאַרכיסטן („אַמאַל אין אַמעריקע“, ז' 186—188). פֿון דער אַנדערער זייט, האָט דער סאַציאַליסטיש־אָמפּאַרטייאַשער לאַנדאַנער „אַרבעטער־פֿריינד“, אונטער דער רעדאַקציע פֿון הוינטשעווסקיין און קראַנצן, דערקלערט (אינעם אַקטאַבער־נומער, 1886), אַז „עס וואָלט געווען פֿיל בעסער פֿאַר די אינטערעסן פֿון זיי אַרבעטער־קלאַסע צו שטרעבן צו באַפֿרייען אונדזערע שיקאַגער העלדנמוטיקע גענאַסן“, איידער „צו פֿאַרלירן אַזוי

פיל צייט און פאפיר" אויף אויסצואוויילן הענרי דושארדזש, וועלכער „איז קיין סאָ ציאַליסט" און מען האָט „גאַרנישט צו דערוואַרטן אַפילו אין בעסטן פאַל... די עקאַ נאַמישע לאַגע פֿון די ניו־יאָרקער אַרבעטער וועט זיך אויף אַ האָר ניט אויסבעסערן".⁶⁴ אין זיין בריוו צו זאָרגען פֿונעם 30טן יוני 1881, מכוח הענרי דושארדזש טע־אַריעס, שרייבט מאַרקס מיט איראַניע: „זיין גרונט־דאָגמע באַשטייט אין דעם, אַז אַלץ וואָלט זיין אין אַרדענונג, אויב די ערד־רענטע וואָלט אויסגע־צאָלט ווערן דער מלוכה". ווייטער דעמאָסטרירט מאַרקס דעם קלאַסן־תּוֹך פֿון דושארדזש „סאָציאַליזם": „דאָס אַלץ איז ניט עפעס אַנדערש, ווי אַ פּרוּאוּ אונטער דער מאַסקע פֿון סאָציאַליזם צו ראַטעווען די הערשאַפֿט פֿון די קאַפיטאַליסטן, נאָך מער אַפילו אויפֿסייניט זי צו פֿאַרפֿעסטיקן אויף אַ ברייטערער באַזע, ווי ביז איצט. די דאָזיקע ביוויזליקע כּוונה, און איינציטיק דערמיט נאַרישקייט, קוקט אַרויס ניט צוויידייטיק פֿון הענרי דושארדזש דעקלאַמאַציעס". מאַרקס אַנערקענט הענרי דושארדזשס פּרוּאוּ, אמת — ניט קיין געלונגענעם, צו באַפֿרייען זיך פֿון דער בורזשואַזער „אַר־טאָדאָקסאַלער פֿאַליטשער עקאָנאָמיע" און זיין שריפֿטשטעלערישן טאַלאַנט, כאַטש אין דעם איז אויך פֿאַראַן „טאַלאַנט צו יענקירעקלאַמע".

⁶⁵ אין דעם זעלבליקן בריוו שרייבט ענגעלס: „די מאַסן גויטיקן זיך אין זייער אַנטוויקלונג אין צייט און פּאַסיקע פֿאַרהעלטענישן; די לעצטע וועלן אַליין זיך באַ־וויוון, ווי נאָר די מאַסן וועלן שאַפֿן זייער אייגענע באַוועגונג — אַלצאיינס, אין וואָס פֿאַר אַ פֿאַרם זי וועט זיך אויסגיטן, אַבי זי זאָל נאָר זיין זייער אייגענע באַוועגונג, אין וועלכער זייערע אייגענע טעותן וועלן שטויסן די מאַסן פֿאַראויס, און די דערמיט פֿאַר־בונדענע פֿאַרלוסטן וועלן זיי מאַכן קליגער".

⁶⁶ דוד גרינבערג (1852—1917) האָט אין רוסלאַנד געהייסן דוד זאָהיק. אונטער אַט דעם נאָמען האָט ער פֿאַרעפֿנטלעכט זיין פּיעסע „די ראַזע צווישן דערנער" (פּיעטריקאָוו, 1884). קיין אַמעריקע קומט ער אין 1885, אַרום דער צייט פֿון דער באַוועגונג פֿאַרן גענעראַל־שטרייק פֿונעם 1טן מאַי 1886. אַ געוויסע צייט שרייבט ער רעוואָלוציאָנערע לידער און אַרטיקלען. אין די 90ער יאָרן ווערט ער אַ ציוניסט און שרייבט נאַציאָנאַליסטישע לידער, מערסטנטייל אונטער דעם נאָמען ד. ג. בן ישי. אַ טייל פֿון אַט די לידער איז דעשינען אין בוכפֿאַרם — „די ייִדישע אַאַרפֿע", פּיטסבורג, 1897. אין די ביי אַגראַפֿישע נאַטיצן, וואָס איך האָב אַמאָל געקראָגן פֿון זיין אַלמנה, דערמאָנט זי, אַז ער האָט אין די 80ער יאָרן געהערט צוזאַמען מיט דוד עדעלשטאַט און הלל זאָלאַטאַראָוו צו אַן אַפּיקורסיש קרייזל אין סינסינעטי.

⁶⁷ די שוועסטער זיינע געדענקט ניט גענוי די צייט, ווען עדעלשטאַט האָט פֿאַר־לוירן זיין אַרבעטס־פּלאַץ ווי אַ שטראָף פֿאַר זיין יוניאָן־טעטיקייט. ס'איז אָבער זיכער, אַז דאָס איז פֿאַרגעקומען אונטער דער ווירקונג פֿון דער באַוועגונג פֿאַרן גענעראַל־שטרייק פֿון 1886 און פֿון דער אַלגעמיינער אויפֿלעבונג נאָך די געשעענישן פֿונעם 1טן מאַי אין שיקאַגאָ.

⁶⁸ די „ניו־יאָרק וואַירלד" האָט דעמאָלט געשריבן:

„דער אַמעריקאַנער אַרבעטער דאַרף זיך צוגעוואוינען, אַזוי ווי דער איראַ־פּעאַישער אַרבעטער, צו פֿרידנצושטעלן זיך מיטן קלענסטן לויף, וואָס איז גענוג ניט צו שטאַרבן פֿאַר הונגערי. אויף אַזאַ אַרפֿן וועט ער זיך אויסהיילן פֿון זיין יחוס און וועט אָנגעמען די ראַלע, וועלכע איז אים באַשטימט פֿון דער געטלעכער השגחה און פֿון איר גרויסער חכמה — דאָס איז, צו זיין אַ מענטשלעכע מאַשין".

דער „ניו־יארקער העראלד“ איז געגאנגען ווייטער. ער האָט געשריבן :
 „די בעסטע אַכילה, וואָס מען קען געבן די שטרייקערס, איז בלייבן. מען מוז זיי
 דערפֿון געבן אַ גוטע פֿאַרציע, כדי איינצושטילן זייער שטאַרקן אָפּעטיט.“
 (ביידע צייטאָטן לויטן „אַרבעטער־פֿריינד“ פֿון נאַוועמבער, 1887).

⁶⁶ אין ענגלאַנד האָבן די רעוואָלוציאַנערע אַרבעטער דורכגעפֿירט אַ גרויסע פֿראַג־
 טעסט־דעמאָנסטראַציע. פֿון דייטשלאַנד האָבן די סאַציאַל־דעמאָקראַטן געשיקט אַ
 פֿראַטעסט־טעלעגראַמע צום גובערנאָטאָר פֿון שטאַט אילינאָי (צו וועלכן שיקאַנגאַ גע־
 הערט) מיט די אָנטערישפֿטן פֿון בעבעל, גרילנבערג, ווילהעלם ליבקנעכט און פֿאַול
 זינגער (מאַרקס־ענגעלס, בריוו צו בעבעל, ליבקנעכט און אַנדערע. 1טער טייל, ז' 452).
 עס זיינען אויך געווען פעטיציעס, אויף וועלכע ס'האָבן זיך אונטערגעשריבן באַר־
 רימטע שרייבער פֿון ענגלאַנד און אַמעריקע, ווי אַסקאַר ווילה, בערנאַרד שאַו, וויליאַם
 דיען האַוועלס א״אַנד.

⁶⁷ ציטירט פֿון פעטער קראַפּאַטקינעו, לויטן „אַרבעטער־פֿריינד“, נאַוועמבער, 1887.
⁶⁸ לויסי פֿאַרסאַנס האָט שפּעטער אַ סך יאָרן זיך באַטייליקט אין די מאַסן־אַרגאַניזאַ־
 ציעס פֿון דער קאָמוניסטישער באַוועגונג און איז געווען באַזונדערס אַקטיוו אויפֿן געביט
 פֿון דער אינטערנאַציאָנאַלער אַרבעטער־פֿאַרטיידיקונג (א. ל. ד. — „מאַפֿר“). אויך די
 אַלמנה פֿון אויגוסט שפּיו האָט גענומען אַן אַנטייל אין דער רעוואָלוציאַנערער אַרבעטער־
 באַוועגונג אונטער דער אָנפֿירונג פֿון דער קאָמ. פֿאַרטיי.

⁶⁹ אין זיין שלוס־רעדע נאָך דער פֿאַראורטיילונג האָט דער יונגער מעבל־אַרבעטער
 לואיס לינג שאַרף דעמאָסטרירט דאָס גאַנצע צביעות פֿונעם געריכט. ער האָט פֿעסטגעשטעלט,
 אַז די זאַלע דינער פֿון דער בורזשואַזיע, פֿון דער פֿאַליציי ביזן פֿראַקוראַר, באַשטייען פֿון
 גנבים און זשוליקעס, פֿון באַוואוסטזיגיקע לינגער און פֿאַרשווערערס, און ער האָט דערצו
 באַמערקט : „און איר טאַדלט מיך נאָך פֿאַר פֿאַראַכטן אַזוינע פֿאַרטיידיקער פֿון גע־
 זעץ, — אַזוינע אומגעהייערע היפּאָקריטן!“

לינג דערמאַנט, ווי אַזוי אַט די „פֿאַרטיידיקער פֿון געזעץ“ האָבן ברוטאַל אונטערגע־
 דריקט יעדן פּרואו פֿון די אַרבעטער צו פֿאַרבעסערן זייער לאַגע דורך זייערע טרייד־
 יוניאָנס און דורך געוואַלד־מיטלען, ניט דערלאָזן די אַרבעטער צו באַניצן זיך מיט זייער
 וואַל־רעכט. אויף דעם, וואָס מען האָט די אָנגעקלאַגטע באַשולדיקט אין אַ פֿאַרשווערונג,
 ענטפֿערט לינג : „דער עלנט פֿון די מאַסן, די רויבערייען פֿון דער קאַפיטאַליסטישער
 היענע האָט אונדז צוזאַמענגעבראַכט אין אונדזער אַגיטאַציע ניט אַלס פּערזאָנען, נאָר
 אַלס מענטשן, וואָס אַרבעטן פֿאַר דער זעליקער זאַך. דאָס איז די פֿאַרשווערונג פֿאַר
 וועלכער איר האָט מיך פֿאַראורטיילט.“

לואיס לינג וויל ניט קיין גאַנצ פֿון די בורזשואַזיע ריכטער, ער דערקלערט זיי שטאַלץ :
 „איך האָב בערופֿן די באַורבעט און אונטערדריקטע מאַסן צו שטעלן זיך קעגן דער מאַכט
 פֿון זייערע אונטערדריקער. אַט די מאַכט איז באַזירט אויף שענדלעכע געזעצן, וואָס ווערן
 דורכגעפֿירט אין די אינטערעסן פֿון קאַפיטאַל דורך באַוואַפֿנטער מאַכט. איך האָב זיי גע־
 רופֿן זיך צו שטעלן קעגן דער דאָזיקער מאַכט, כדי זיי זאָלן זיך קענען דערשלאַגן צו אַ
 ווירדיקער און מענטשלעכער עקויסטענץ דורך דעם, וואָס זיי וועלן קריגן דעם פֿולן ווערט
 פֿון זייער אַרבעט. דאָס און בלויז דאָס איז דער „פֿאַרברעכן“, וואָס איז קעגן מיר דער־
 וויזן געוואָרן. פֿאַרלייכטערן דעם אורטייל וועט זיין אַ באַחיי, אַז דער הערשנדיקער קלאַס,
 וועמען איר פֿאַרטערט, שעמט זיך פֿאַר זיין טאַט. איך חור איבער, אַז איך בין אַ שונא פֿון
 דער היינטיקער אַרדענונג, און איך חור איבער, אַז אַזוי לאַנג ווי ס'בלייבט אַן אַטעם אין

מיר, וועל איך זיי באקעמפן מיט אלע מיינע כוחות. איך דערקלער נאך אמאל פריי און אפן, אז איך בין פאר געוואלט. — ווען איר וועט אונדז קאנצאנירן, וועלן מיר אייך דינאך מיטירן. איך פארזאכט אייך, פארזאכט אייער ארדענונג, אייערע געזעצן, אייער אויטארייטעט, וואס האלט זיך אויף ברוטאלער מאכט. הענגט מיך דערפאר!"

⁷³ די דריי שיקאגער פאליטישע ארעסטאנטן זיינען באפרייט געווארן ערשט דעם 26טן יוני 1893, ערב דער וועלט־אויסשטעלונג פון שיקאגא, פרי אפנים צו מאכן א גוטן איינדרוק אויף די באזוכער פון אלע וועלט־טיילן (זע אָנמערקונג 60).

צו קאפיטל 7

⁷⁴ „פאלקס־דוואקאט", 7טן דעצעמבער, 1888.

⁷⁵ סערגיי שעוויטש — דער רעדאקטאר פון דער דייטשישער סאציאל־דעמאקראטישער „ניו־יארקער פאלקס־צייטונג", פארלאזט אַמעריקע סוף מאי 1890 („ארבעטער־צייטונג", 23טער מאי). ער באזוכט רוסלאנד און באזעצט זיך נאכדעם אין דייטשלאַנד. דער בערלינער „פארווערטס", אונטער ליבקנעכטס רעדאקציע, ברענגט דעמאלט די נייס, אז שעוויטש איז געווארן א צארישער באַאמטער אין ריגע, און דערקלערט אים פאר א פארערטער. אויך ווארפט ער אויף שעוויטשן א חשד, אז ער איז געווען א שפיאן אין אַמעריקע (לויט ד"ר יצחק אייזיק הורוויטשן אין דער „פא"ש" פון 9טן יאנואר 1890 און אב. קאהאן): „בלעטער פון מיינ לעבן", ב' 3, ניו־יארק, 1926, ז' 328—333). שעוויטש קומט אויפן 3טן אינטערנאציאנאלן סאציאליסטישן קאנגרעס אין ציריך (אויגוסט, 1893) און פאדערט פון ליבקנעכטן, ער זאל צוריקגעמען זיינע באשולדיקונגען; ער באווייזט, אז אַ דאנק זיינע קרובים, הויכע צארישע באַאמטע (זיין ברודער איז געווען גובערנאָר־טאר פון קאלוגע), איז אים געווען לייכטער אַריינצופאַרן קיין רוסלאַנד וועגן ירושה־אַנגע־לעגנהייטן. ערבעל האט אויפגענומען די פראגע, און דער צי"ק פון דער דייטשישער סאציאל־דעמאקראטישער פארטיי האט פּעססגעשטעלט, אז די באשולדיקונג איז אומבאגריינדעט. סערגיי שעוויטש און זיין פרוי העלענע פאן ראקאוויטש (די געליבטע פון לאסאלו, איבער וועלכער ער איז דערהרגעט געווארן אין א דוועל), נעמען זיך דאס לעבן אין יאר 1908.

⁷⁶ „געש. ייד. אַרב.־באוועגונג", ז' 152. דער גרינדער און רעדאקטאר פון דער „זנאמיא", לעא באנדעס, איז — אזוי ווי עדעלשטאט — געשטארבן פון טובעיוקולאז און אויך אין עלטער פון 26 יאר (9טן מערץ 1889). ערשט א יאר נאך זיין טויט דער־שיינט ווידער די „זנאמיא", אונטער דער רעדאקציע פון ל. מילער. זי האט זיך געמאטערט 8 חדשים און איז ווידער אונטערגעגאנגען. אין יענער צייט איז שוין געווען דורכגעפירט א גרינטלעכע שפאלטונג צווישן די אַנאַרכיסטן און די סאציאל־דעמאקראטן. עדעלשטאט האט דעריבער מער גיט געקאנט דאָרט מיטאַרבעטן, בפרט, אז מילער איז געווען דער הויפט־אַנפירער פונעם קאמף קעגן די אַנאַרכיסטן.

⁷⁷ פריי איבערגעזעצט פון ש. בריאנסקי.

⁷⁸ צווישן עדעלשטאט רוסישע לידער איז ניטא קיין ליד מיטן נאמען „פראַגראַס". מעלעך, אז ער מיינט דאס ליד „Научные методы", וואו ער לאכט אויס דעם בורשוואַזן פראַגראַס אויפן זעלביקן שטייגער, ווי אין זיין יידישן ליד „א וויסנ־שאַפּטלעכער מאַרד!"

צו קאפיטל 8

⁷⁹ „געש. ייד. אַרבי-באַוועגונג“, ז' 160.

⁸⁰ דאָרט. די מיטאַרבעטער פֿון דער „וואַרהייט“ (הלל זאָלאָטאַראַח, מ. קאַטץ, מאַריס ראָזענפֿעלד א״אנד) האָבן אַלע געהערט צו די „פּיאָנערער דער פֿרייהייט“. אין רייזענס „לעקסיקאָן“ (ב. ו, שפּאַלט 1220) ווערט ש. יאַנאַוסקי אָנגעגעבן ווי דער פֿאַקטישער רעדאַקטאָר פֿון דער „וואַרהייט“, און י. יאַפֿאַ, דער ווירקלעכער רעדאַקטאָר, ווערט אַרײַנגערעכנט צווישן די מיטאַרבעטער. דאָס שטימט ניט מיט די אָנגאַבעס דאָרט ב. ו, שפּאַלטן 1022—1023 און 1230. י. יאַפֿאַ ווערט שפּעטער אַ מיטאַרבעטער אין „אידישעס טאַגעבלאַט“.

⁸¹ ש. יאַנאַוסקי — „צום 10טן יאַרצײט פֿון מאַריס ראָזענפֿעלד“, פֿאַ״ש“ פֿון 2טן נאַוועמבער 1933. יאַנאַוסקי גיט דאָרט אָן ניט ריכטיק, אַז די „וואַרהייט“ האָט אָנגע- הויבן דערשיינען אין 1888; פֿאַקטיש איז זי אַרויס דעם 15טן פֿעברואַר 1889.

⁸² „אַ מעלעדיע פֿון אַ רוסיש ליד האָבן מיר צו איר [די צוואַה]“ צוגעפֿאַסט, און אַזאַ האַרציקייט האָט זיך געפֿילט, ווען מיר פֿלעגן זי זינגען ניט אין זײַן אָנ- וועזנהייט, אַז טרערן פֿלעגן אָנלויפֿן אין די אויגן“. (מ. קאַטץ, אין זײַן פֿאַררעדע צו עדעלשטאַטס שריפֿט, לאַנדאָן, 1909).

מ. קאַטץ דערציילט, אַז זײ האָבן דאָס ליד געזונגען זומער 1888. דאָס שטימט ניט מיט די פֿאַקטן. לויט עדעלשטאַטס בריוו פֿונעם 6טן נאַוועמבער, 1888 און פֿונעם 23טן מערץ, 1889, איז ער געקומען פֿון סינסיעטי קיין ניו-יאָרק ערשט אין אָנהויב נאַוועמבער, און זײַן ליד „מײַן צוואַה“ האָט ער פֿאַרפֿאַסט אין מערץ 1889. אין דער ייִדישער ליטעראַטור איז ביז עדעלשטאַטן געווען באַקאַנט אַ ליד פֿון 88 שורות מיט דעם זעלביקן נאַמען „מײַן צוואַה“ פֿון מיכל גאַרדאָן („קול לעם“, קעניגסבערג, 20טן אָפּריל, 1877). די „צוואַה“ פֿונעם ליבעראַלן משפּיל איז: „זײ אַ מענטש און זײ אַ ייִד“. ⁸³ צו עדעלשטאַטס 10טן יאַרצײט איז פֿון „אַרטעף“ (אַרבעטער-טעאַטער-פֿאַר באַנד), צוזאַמען מיטן „פֿרייהייט-געזאַנג-פֿאַראַיין“ אין ניו-יאָרק געפּלאַנט געוואָרן צו אינסצענירן עדעלשטאַטס „צוואַה“. ס׳איז אָבער ניט דורכגעפֿירט געוואָרן.

⁸⁴ ז. סקוויצקי, — „וועגן פֿאַלקלאַרישן אַרבעטער-ליד“ (אין „פּראָבלעמעס פֿון פֿאַלקלאַריסטיק“) — זאַמלונג, אַ באַרקאָו — קיעוו, 1932, זײַ 184—192, און „פֿאַלק-לאַר-לידער“, נייע מאַטעריאַלן-זאַמלונג, מאַסקווע, 1933, זײַ 30—33. ביידע ווערק אָנ- טער דער רעדאַקציע פֿון מ. ווינער, עטאַגראַפֿישע סעקציע פֿונעם אינסטיטוט פֿאַר ייִדישער פּראָלעטאַרישער קולטור פֿון דער אוקראַינישער חיסנאַפֿטלעכער אַקאַדעמיע. שמואל לעהמאַן, „אַרבעט און פֿרייהייט“ — זאַמלונג פֿון לידער, וואָס זײַנען אָנטשאַנען אין פֿאַלק אין דער צײַט פֿון דער פֿרייהייט-באַוועגונג אין צאַרישן רוס- לאַנד, האַרשע, 1921, זײַ 118—121.

⁸⁵ ביים אָרגאַניזירן די שוועבעלעך-אַרבעטער אין פּינסק, 1899, האָבן די אַגיאַטאַרס, אַחוץ אַ פּראָקלאַמאַציע, אויך אַרויסגעלאָזן אַ העקטאַגראַפֿירט בעלעטל מיט חיסנאַפֿטלעכע פֿאַקטן „צום אַרבייטער פֿריינד“ און עדעלשטאַטס „צוואַה“ (א. ליטוואַק — „וואָס געווען“, וואַרשע, 1926).

⁸⁶ „אין די אַרכיוון פֿון דער חײטעבסקער זשאַנדאַרמערײע געפֿינען מיר מאַטעריאַלן וועגן דעם אַרעסט פֿון אַ רעוואָלוציאַנער אין יאָר 1899 דערפֿאַר, וואָס מען האָט בײַ אים געפֿונען איבערגעשריבענע לידער פֿון דוד עדעלשטאַטן, ווי נאַטור און מענטש

און אַנדערע" (ש. אַגורסקי — אייגלייטונג צו „לידער פֿון קאַמף און גויט“, פֿאַרלאַג „עמעס“, 1930, ז' 25).

⁸⁷ אין עדעלשטאַטס אַרכיוו געפֿינט זיך אַ קאַפּיע פֿון ווינטשעווסקיס ליד „אַ מיידעלע אין דער סייט“ (אין צענטער פֿון לאַנדאָן) — באַטיטלט „קויפֿט מעטשעס [שוועבעלעך], הער ו!“, געשריבן אין עדעלשטאַטס האַנטשריפֿט.

⁸⁸ מאַריס ווינטשעווסקי אין זיינע „נאַטיצן“ צו זיינע „לידער און געדיכטע“, גיר-יאַרק, 1901, דערקלערט (אויף ז' 319), אַז דאָס ליד „יציאת מצרים“ איז ניט זיינס, ווי עס ווערט אָנגעגעבן אין „איינ זאַמלבוך“ (ער מיינט „פֿרייהייט“, לאַנדאָן, 1901), ווינטשעווסקי דערמאָנט אָבער גיט, אַז דאָס דאָזיקע ליד איז עדעלשטאַטס.

⁸⁹ אַן ערך מיט אַ 15 יאָר שפּעטער, אין 1905, האָט נאָך רודאָלף ראַקער, דער דייטשישער רעדאַקטאָר פֿונעם ייִדישן אַנאַרכיסטישן „אַרבעטער־פֿריינד“, געשריבן און גערעדט פּסח־צייט וועגן יציאת מצרים אויף דעם זעלביקן אָפֿן ווי מאַסט אין דער „וואַרהייט“ פֿון 1889.

⁹⁰ לויט זיין שוועטערס אינפֿאַרמאַציע.

⁹¹ מיטגעטיילט פֿון אַרקאַדיע טעלסאָן (עדעלשטאַטס שוואַגער).

⁹² דאָס דערמאָנט אָן היינעס אַ ליד אין דער סעריע „נייער פֿרילינג“ נומ' 77, אין וועלכן היינע זאָגט, אַז ער הייסט גיט אין וועמען די רויז איז פֿאַרליבט: אין שמעטערלינג, אין דער נאַכטיגאַל אַדער אינעם אָונט־שטערן.

⁹³ אין אַ פֿעלעטאָן „אַפּפּער־אַטאַר“, פֿון דער סעריע „צעשלאַגענע געדאַנקען פֿון אַ מיטגענעם פֿילאָזאָף“ („אַרבעטער־פֿריינד“, 5טן יולי, 1889), האָט מאַריס ווינטשעווסקי אויסגעלאַכט די דאָרטיקע פּאַעטן און קריטיקער.

⁹⁴ זע בריוו פֿון 23טן מערץ 1889.

⁹⁵ אין זיין ליד „Con“ (אַ חלום), געשריבן אין מערץ, 1889.

⁹⁶ זע בריוו פֿון 23טן מערץ 1889.

⁹⁷ עדעלשטאַטס איז געבוירן געוואָרן דעם 21טן מאַי. אַזוי ווי זיין געבוירנשאַג אין 1889 אויסגעפֿאַלן אין אַ זונטיק, עדעלשטאַטס אָן אַרבעטס־טאַג (אין שאַפֿ, וואו עדעלשטאַטס האָט דעמאָלט געאַרבעט, איז דער ר־טאַג געווען שבת), האָבן עדעלשטאַטס פֿריינט געפֿיערט זיין געבורט־טאַג מיט 4 טעג שפּעטער, — שבת דעם 25טן מאַי.

⁹⁸ עדעלשטאַטס באַקאַנטע, אַנאַ נעטער (1870—1920), די טאַכטער פֿון דעם סאַציאַליסט־אַטעאיסט אַ. י. נעטער (1842—1918, פֿאַרפֿאַסער פֿון דעם „אַפּיקורסישן“ בוך „דער ייִדישער גאַט“), שפּעטער די פֿרוי פֿונעם אַנאַרכיסט ד״ר מיכאַל קאַן. אין איר אַלבוּם האָט עדעלשטאַטס אַריינגעשריבן אַ ריי לידער אין ייִדיש און אין רוסיש. איר איז, קענטיק, אויך געווינדעט דאָס ערשטע ליד פֿון די דריי לידער „פֿון היינע“, וואָס הויבט זיך אָן מיט די ווערטער: „איך געדענק די שטונדע זיסע“, („פֿאַש“ 16טן אָקטאָבער, 1891). אויף דער צווייטער זייט פֿון איינעם פֿון זיינע מאָנוסקריפֿטן איז אַג־געשריבן אַ פּאַר מאָל דער נאַמען נעטער.

⁹⁹ מעגלעך, אַז דערצו האָט אויך מיטגעוויקט דער באַריכט פֿון זיין סינינינעטער חבר, דער שניידער מייטוס (דערמאָנט אין דעם זעלביקן בריוו פֿון 23טן מערץ), וועלכער איז מיט אַ קורצער צייט פֿריער געווען ביי עדעלשטאַטס אין גיר־יאַרק.

צו קאפיטל 9

¹⁰⁰ „געש. ייד. אַרבי-באַוועגונג“, ז' 86.
¹⁰¹ צי עדעלשטאט האָט געשריבן אין דער „גיריאַרקער יידישער פֿאַלקס־צייטונג“ אויך יידישע לידער, איז שווער פֿעסטצושטעלן, מחמת אין די גיריאַרקער ביבליאָטעקן איז ניטאָ קיין פֿולער קאָמפּלעט פֿון אַט דער צייטונג.
¹⁰² מיט אַ וואַך פֿריער (דעם 5טן נאַוועמבער, 1889) האָט די „גיריאַרקער יידישע פֿאַלקס־צייטונג“ געהאַט פֿאַרעפֿנטלעכט אַ יידיש ליד „טשערנישעוּחסקי איז טויט“ פֿון מאָריס ראָזענפֿעלד.

¹⁰³ „תפילה זכה לימים הנוראים לשבתות ולמועדים ולכל ימות השנה.“ אַ האַל־בער צייטונג־פֿאַרמאָט. לויט ה. בורגיס „געש. ייד. אַרבי-באַוועגונג“, ז' 141, זיינען די אַרטיקלען אין די „תפילה זכה'ס“ געווען פֿאַרפֿאַסט פֿון טאַנענבוים, דוד עדעלשטאט א.א. י. קאַפּעלאַח, אַליין אַ מיטגליד פֿון די פּיאַנערן און אַ נאַענטער חבר פֿון דוד עדעל־שטאט, פֿאַרזיכערט אָבער, אַז „די ערשטע 'תפילה זכה' האָט גיט צוזאַמענגעשטעלט גיט דוד עדעלשטאט און גיט א. טאַנענבוים.“ ס'איז גאַנץ מעגלעך, אַז עדעלשטאט האָט עפּעס וואָס יאָ צוגעשיקט פֿון סינסינעטי פֿאַר דער „תפילה זכה“ פֿון 1889. קאַפּעלאַח דערקלערט אויך, אַז די פּיאַנערן „האַבן באַשלאָסן אַנצופֿירן אַ שטאַרקע אַנטירעליגיעזע פּראָפּאַגאַנדע“, ווייל זיי האָבן געהאַלטן, אַז כּדי אויפֿצוקלערן דעם אַרבעטער וועגן זיין ביטערן גורל, — — — מוז מען אים פֿריער איבערצייגן, אַז גיט — — — פֿון גאַט זיינען באַשטימט געוואָרן די איצטיקע פּאַראַנדיקעס.“ (אַמאָל אין אַמעריקע, ז"ז 233—234).

¹⁰⁴ אין ריינעס „לעקסיקאָן“ (ב. ו, שפּאַלט 409) ווערט עדעלשטאט גיט דערמאָנט צווישן די מיטאַרבעטער פֿונעם „מאַרגנשטערן.“ אַנשטאָט אים ווערט דאָרט אַריינגע־בראַכט מאָריס הינטשעוּחסקי, וועלכער האָט קיינמאָל גיט געשריבן אין „מאַרגנשטערן.“ די אַרענע פֿונעם ראָמאַן „פּאַסקאַרעל“ איז איטאַליע אין דער צייט, ווען אַ גרויסער טייל אירער האָט זיך געפֿונען אונטערן יאָך פֿון דער עסטרייכישער אימפעריע. פּאַסקאַרעל, אַ שיינער, טאַלאַנטפֿולער שוישפּילער, איז דער פּירער פֿון אַ וואַנדערנדיקער טרופּע. ער איז זייער באַליבט ביי די ברייטע מאַסן, צווישן וועלכע ער אַגייטירט (מיט זיין בייסנדיקער סאַטירע) קעגן דעם עסטרייכישן אונטערדריקער. די הערשנדיקע קלאַסן זיינען, נאַטירלעך, קעגן אים. ער ווערט אויף אַ געוויסער צייט פֿאַרשפּאַרט אין געפֿענ־קעניש. ווען ער ווערט פֿריי, גייט ער אין פֿרייהייט־קריג קעגן עסטרייך. ער קומט צוריק ווי אַ זיגער און איז נאָך מער באַליבט ווי פֿריער.

די מיינונג פֿון דער בורזשוואָזער קריטיק איבער אואידאס ראָמאַנען איז אויס־געדריקט אינעם בוך פֿון „Some English Story-Tellers“ — F. T. Cooper מיט פֿאַלגנדיקע ווערטער: „איר קענט דעם טיפּישן אואידאָ סוועט, די פֿאַלשע גוט־האַר־ציקייט, וואָס ברענגט אַ מענטשן, ער זאָל אָפּגעבן אַ טיטל, אַ פֿאַרמעגן און זיין גע־ליבטע, ער זאָל נעמען אויף זיך דאָס פֿאַרברעכן פֿון אַ צווייטן און פֿאַרשווינדן פֿון דער וועלט, וועלכע קען אים, אין אַ לעבן פֿון אַרומשלעפּעריי און טונקליקייט. אואידאָס שרייענדיקע מעלאָדראַמע, איר גיט קענען דאָס לעבן, אירע פֿאַלשע אידעאָלן, האָבן מיר אין 'פּאַסקאַרעל' און 'אונטער צוויי פֿאַנען' — אונטער „פֿאַלשע אידעאָלן“ פֿאַרשטייט דער בורזשוואָזער קריטיקער אואידאָס פֿאַלקזום, מיט וועלכן סיינען דורכ־געדרונגען אואידאָס ראָמאַנען פֿונעם איטאַליענישן לעבן. אין איר דערצייילונג, אַ דאָרף־

געמיינדע" (לאנדאָן, 1881) חייזט אואידאָ, ווי אַזוי דער קאָפיטאַליום דרינגט אַרײַן אינעם איטאַליענישן דאָרף און זױגט עס אױס. זי ווײזט אױך אַן אױף דער פֿאַר־בינדונג צױשן דער רעגירונג, װאָס פֿירט אַ גראַבע עקספּלאַטאַטאָרישע פּאָליטיק, מיט די אַרטיקע עקספּלאַטאַטאָרס. אואידאָ (1839—1908) האָט אָנגעשריבן אַ היפשע צאָל פּובליציסטישע אַרטיקלען איבער דעם „פּאָליטישן און סאָציאַלן עלנט פֿון איטאַליע“. זי שילדערט דאָרט דעם גראַבן דעספּאָטיזם, ווי אַזוי די קאָנסטיטוציע איז בלױז אױפֿן פּאַפּיר, ווי אַזוי אַ באַנדיטישע אָרגאַניזאַציע, די „קאָמאַרצ“, הערשט אין די העכסטע רעגירונג־אַנשטאַלטן, און אַז די גאַנצע פּאָליטיק איז געצילט צו באַרײַכערן די העכערע קלאַסן, בעת די אַרבעטנדיקע מאַסן שטאַרבן בוכשטעבלעך פֿון הונגערי. אואידאָס פֿאַל־קיזם איז אָבער געװען אָנגעװענדט בלױז צו איטאַליע. אין אירע ראַמאַנען װעגן ענגלאַנד, און טײלװײז אױך פֿון אַנדערע לענדער, שילדערט זי הױפּטזעכלעך די גבירים און אַרטיסטקראַפֿטן (מיט װעמען זי סימפּאַטיזירט) און באַװײזט דאָרט זעלטן די אַרבעטנדיקע... אואידאָס ראַמאַנען זײַנען געװען זײער פּאָפּולער אינעם לעצטן פֿערטל פֿונעם אױף יאָרהונדערט. אַרום אַ צענדליק פֿון אירע ראַמאַנען זײַנען איבערגעװעצט געװאָרן אױף רוסיש אין די יאָרן 1875—1899. איר פֿאַלקסישער ראַמאַן „אַ דאָרף־געמײנדע“ איז אַרויס אין דריי באַזונדערע רוסישע איבערזעצונגען, צװײ אין די זשורנאַלן פֿון 1881 און איינע אין בוך־פֿאָרם (1899).

¹⁰⁰ קאַרל מאַרקס און פֿרידריך ענגעלס, „דער פֿאַלקס־טריבון“, רעדאַקטירט פֿון הערמאַן קריגע, 11טן מאַי, 1846. איבערגעדרוקט פֿון אַ ליטאַגראַפֿישן צירקולאַר אין מאַרקס־ענגעלס־שריפֿטן, ערשטע אָפּטיילונג, ב. VI (פֿון מאַי 1846 ביז מערץ 1848), מאַקװע—לענינגראַד, 1933, ז' 1—21 (דייטש).

¹⁰¹ ישראל בן־עולם איז ניט קיין פּסעװדאָנים פֿון מאַריס װינטשעװסקי, ווי עס װערט אָנגעגעבן אין אַ פּאַר עדעלשטאַט־אױסגאַבעס „לידער פֿון קאַמף און גױט“, מאַקװע, 1931, ז' 23, „די ערשטע ייִדישע אַרבעטער־דיקטער“, מינסק, 1931, ז' 84). אונטערן נאָמען ישראל בן־עולם האָט געװירקט און געשריבן דער שניידער־אַרבעטער ישראל באַרסקי. ער װערט געלויבט פֿון אַלע זײַנע מיטצײטלעך פֿאַר זײַן אױפֿרײַכטיקייט און פֿאַר זײַן טרײַקייט צו דער אַרבעטער־זאַך. ער האָט אױך פֿאַר־מאַגט אַ שױשפּילערײַשן טאַלאַנט און פֿלעגט אַרויסטרעטן אױף אַרבעטער־פֿאַרזאַמלונגען מיט דעקלאַמאַציעס און שפּיל־סצענעס. לױט מ. קאַטץ (אין זײַן ענטפֿער אױף מײנעם אַ פֿראַגע־צעטל דורך אַב. שולמאַן און ס. סאַנדלער אין פֿילאַדעלפֿיע), איז באַרסקי געװען אײנער פֿון עדעלשטאַטס בעסטע פֿרײַנט. (זע קלמן מרמרס אַרבעט װעגן ישראל באַרסקי אין „מאַרגן־פֿרײַהײט“ פֿון 30טן יאַנואַר, 13טן און 27טן פֿעברואַר 1944).

¹⁰² מיט אַ יאָר שפּעטער (מאַי, 1891) האָט עדעלשטאַטס חבר, ד״ר זאַלאַטאַראַװ, געהאַלטן אַ צװײ־שעהדיקע לעקציע אױף דער טעמע: „ליבע האָט דאָס פֿאַלק פֿאַרקער־קערט [פֿאַרשקלאַפֿט], דער האָס װעט דאָס פֿאַלק באַפֿרײַען.“ („פֿאַש“ פֿון 22טן מאַי 1891).

¹⁰³ „אַרבעטער־פֿרײַנד“ פֿון 21טן פֿעברואַר, 1890.

¹⁰⁴ אַברהם ראָזענבערג — „די קלאַוקמאַכער און זײַערע יונגאַנס“, ערינערונגען, ניר־יאָרק, 1920, ז' 22, „פֿערציק יאָר“, ז' 114, „געש. ייד. אַרבי־באַװעגונג“, ז' 153—328.

¹⁰⁵ „אַמאַל אין אַמעריקע“, ז' 244.

¹¹³ „געש. ייד. אַרבי-באַוועגונג“, ז"ז 222—231.

¹¹³ „אַמאַל אין אַמעריקע“, ז' 242. קאַפּעלאַוו דערציילט אויך (ז"ז 232—233), אַז די אַנאַרכיסטישע „פּיאַנערן“ האָבן, אַחוץ בילדונג-פּאַראַיינען פֿאַר די אַרבעטער, אין יידיש און אין ענגליש, אויך „אַרגאַניזירט די ערשטע קלאַקמייקערס-יוניאָן (פּראַפּאַראַיין פֿון דאַמען-שניידער), די פענסט און גרעפּענט (הויזן און קניהויזן-יוניאָן), די מוזיקער און נאָך פֿיל אַנדערע יוניאָנס. די גרעסערע ווירקונג פֿון די סאַציאַל-דעמאָקראַטן אויף דער אַרגאַניזירטער יידישער אַרבעטערשאַפֿט איז, זיכער, געווען גיט בלויז אַ רעזול-טאַט פֿון זייערע „פּשוטע זיבורים“, ווי קאַפּעלאַוו מיינט, נאָר אויך דערפֿון, וואָס זיי זיינען געווען אויסגעוואַלטענער, ווי די אַנאַרכיסטן, וועמעס טרעיד-יוניאָן-טעטיקייט האָט גיט געשטימט מיט זייער ביטול צו דעם טאַג-טעגלעכן קלאַסנקאַמף פֿון די ועלביקע אַרבעטער-אַרגאַניזאַציעס.

¹¹⁴ דאָרט, ז"ז 247—248.

¹¹⁵ „געש. ייד. אַרבי-באַוועגונג“, ז"ז 177—178.

¹¹⁶ דאָרט, ז' 183. „בלעטער“, ב. ווו, ז"ז 23—24. צווישן די פּראַטעסטירער קעגן אַרויסגעבן צוויי אַרבעטער-צייטונגען איז אויך געווען דער דערמאָנטער שניידער באַרסקי (ישראל בן-עולם — זע אַנמערקונג 107). ער האָט געהאַלטן, אַז „עס וואַלטן זיך אַלע פּאַרטייען פֿון דער אַרבעטער-באַוועגונג: די סאַציאַליסטן, אַנאַרכיסטן, געווערק-שאַפֿטלעך, אונד אַלע ערלעך-דענקענדע מענטשן באַדאַרפֿט פֿאַראַייניקן אום צו זי כּערן דען [זיי] עקזיסטענץ פֿון איין צייטונג.“ (מאַרגנשטערן, „מאַרגנשטערן“, 14טן פעברואַר, 1890). אַב. קאַהאַן „בלעטער“, ב. ווו, ז' 13) דערציילט, אַז דוד עדעלשטאַט איז געווען אַ דעלעגאַט פֿון די „פּיאַנערן“ צו דער צייטונג-קאָנווענשאָן. אַב. קאַהאַן שטיצט זיך, קענטיק, אויף בורגינס ווערק, פֿון וואָגען ער גיט פֿיל איבער פֿון זיינע „בלעטער“. קאַפּעלאַוו („אַמאַל אין אַמעריקע“, ז' 246) פֿאַרזיכערט אָבער, אַז ער און ר. לואיס זיינען געווען די צוויי דעלעגאַטן פֿון די „פּיאַנערע דער פֿרייהייט“, און אַז „עדעלשטאַט איז נאָר אין גיריאַק אַפֿילו גיט געווען“. ה. בורגין רעכנט אַריין (אויף ז' 176) צווישן די סאַציאַל-דעמאָקראַטישע דעלעגאַטן אויך באַנדעסן (דעם יונג-פֿאַרשטאַרבּענעם רעדאַקטאָר פֿון „זונאַמיאַ“), וועמעס טויט (דעם 9טן מערץ 1889) — איבער דריי פֿערטל יאָר פֿאַר דער קאָנווענשאָן — בורגין אַליין פֿאַרזיכנט מיט 24 זייטן פֿריער (ז' 152). קאַפּעלאַוו לייקנט, אַז באַנדעס איז געווען אַ דעלעגאַט. אליהו שולמאַן (אינעם זאַמלבוך „צו דער געשיכטע פֿון דער יידישער פּרעסע אין אַמעריקע“, רע-דאַקטירט פֿון ד"ר שאַצקי, ז' 29) גיט איבער „אַביעקטיוו“ ביידע מיינונגען, בורגינס און קאַפּעלאַוואַס, און באַמערקט גיט, אַז לויט בורגינס אייגענע ווערטער איז לעאַ באַנדעס שוין געווען לאַנג טויט.

¹¹⁸ אין „אַרבעטער-פֿריינד“ פֿונעם 17טן יאַנואַר געפֿינט זיך אינעם בריוו-קאַסטן „פֿון די עקספּעדיציאָן“ דער פֿאַלגנדיקער ענטפֿער: „גענאָסע עדעלשטאַט, סינסניעטי, אַמעריקע (פֿיר דעם אַרבעטער-פֿאַראַיין טרוט סיקערס): די דריי דאָלער מיט אייער ווערטן שרייבן ערהאַלטן מיט פֿריידע. בעסטן דאַנק פֿיר אייער פֿאַרשפּרעכן און וואונטש גוטן דערפֿאַלג אין אייער גוטע אונטערנעמונג.“

¹¹⁹ „די מיניסטאַרן און פּאַרלאַמענטאַריער לויט פּראַפּעסיע, די פּאַררעטער בנוגע צום פּראַלעטאַריאַט און יאָגעשפֿאַלערישע סאַציאַליסטן פֿון אונדזערע טעג“, — ווייזט אַז לענין, — „האָבן איבערגעלאָזט די קריטיק פֿונעם פּאַרלאַמענטאַריום אינגאַנצן פֿאַר

די אַנאַרכיסטן, און אויף דעם דאָזיקן וואונדערבאַר־שכלדיקן סמך האָבן זיי יעטוועדע קריטיק פֿונעם פּאַרלאַמענטאַריום דערקלערט פֿאַר 'אַנאַרכיזם'! ... מאַרקס האָט גע- וואוסט ווי גרינטלעך איבערצורייסן מיטן אַנאַרכיזם פֿאַר גיט וויסן ווי אויסצוגיין אַפֿילו דעם „שטאַל“ פֿונעם בורזשואַזן פּאַרלאַמענטאַריום, באַזונדערס דעמאָלט, ווען עס איז בפרוּש גיטאָ קייין רעוואָלוציאָנערע סיטואַציע. אין דער זעלבער צייט אָבער האָט ער (מאַרקס) געוואוסט אויך ווי צו געבן אַן אמת־רעוואָלוציאָנער־פּראַלעטאַרישע קריטיק פֿונעם פּאַרלאַמענטאַריום. איין מאָל אין עטלעכע יאָר אַנטשיידן, וואָסער מיטגליד פֿונעם הערשנדיקן קלאַס זאָל אונטערדריקן און שטיקן דאָס פֿאַלק דורכן פּאַרלאַמענט, — אָט דאָס איז דער אמתער תּוֹך פֿונעם בורזשואַזן פּאַרלאַמענטאַריום, גיט בלויז אין די פּאַרלאַמענטאַר־קאָנסטיטוציאָנעלע מאַנאַרכיעס, נאָר אויך אין די סאַמע דעמאָקראַטישע רעפּובליקן.“ (לענין, ב. וואַ, „מלוכה און רעוואָלוציע“, ז' 400).

צו קאָפיטל 12

¹²⁰ דער אַנאַרכיסטישער עקלעקטיקער עדעלשטאַט מיטש אויס, אַזוי אַרום, אין איין קאַשע דעם בורזשואַזן דעמאָקראַט בערנע, דעם פֿאַטער פֿונעם דייטשישן מענ־שעוויזם לאַסאַל, און קאַרל מאַרקס. כאַראַקטעריסטיש פֿאַר די אַנאַרכיסטן פֿון יענער צייט איז, אַז זיי פֿלעגן זוכן צו „באַגרינדן“ זייערע „טעאָריעס“ מיט ציטאַטן פֿון מאַרקס און ענגעלס. באַזונדערס פֿלעגט אַזוי טאָן ד״ר מעריסאָן, דער רעדאַקטאָר פֿון דער „פֿאַזש״. אין זיינעם אַן אַרטיקל אין „אַרבעטער פֿריינד“ פֿון 4טן אַפּריל 1890 רופֿט ער אָן מאַרקסן און ענגעלסן „אונדזערע בעסטע סאַציאַליסטן“.

¹²¹ די ווערטער, פֿאַרהאַסט גיט די וואַרהייט און אירע פּראַפֿעטן“ און אַנדערע אויסדרוקן וועגן דער „וואַרהייט“, וואָס זיינען פֿאַראַן אין דאָזיקן ליד, קאָנען זיין פּונקט ווי די אויסדרוקן „די וואַרהייט ליגט עלנט“ און „און פֿאַרלירט גיט די וואַרהייט“ אין ליד „אָן די גענאָסן“ („וואַרהייט“, 21טן יוני 1889) — אַן אַנדייט אויף דער ערשט־גיט־לאַנג אונטערגעגאַנגענער אַנאַרכיסטישער צייטונג, וועלכע עדעלשטאַט האָט געוואָלט העלפֿן היידער אויפֿצולעבן.

צו קאָפיטל 13

¹²² עדעלשטאַט האָט פֿיל געהאַלטן פֿון דעם „סאַציאַליסטיש־אומפּאַרטייאַישן“ רע־דאַקטאָר „אַרבעטער־פֿריינד“, קאָנסטאַנטין גאַלאַפּ (1862—1892). עדעלשטאַט ענ־דערט גיט זיין שטעלונג צו אים אַפֿילו דעמאָלט, ווען דער „אַרבעטער־פֿריינד“ גייט אַריבער צו די אַנאַרכיסטן, און גאַלאַפּ גרינדעט דעם סאַציאַליסטישן חודש־זשורנאַל „פֿרייע וועלט“, וואָס ווערט ביטער באַקעמפֿט פֿון די לאַנדאָנער אַנאַרכיסטן. ווען דער יונגער גאַלאַפּ שטאַרבט פֿון טובֿערקולאָז (דעם 13טן יאַנאַר, 1892), באַקלאַנגט אים עדעלשטאַט אין אַ ליד „In Memoriam“ — צום אַנדענקען ק. גאַלאַפּס:

„ווי אַ בלום, וואָס האָט נאָך גיט צעלאָזן
די יונגע קנאַספּן, די ראַזעווע קווייט,
האַט ער די ליידנע וועלט פֿאַרלאָזן
רייך — מיט שמערצן, אַרעם — מיט פֿרייד!“

עדעלשטאט דערציילט, אז כאטש ער האט זיך מיט גאללאפן פערזענלעך ניט געקענט, האט ער דאך „געשפירט אין זיין ווארט און זיין לערע א הייליקן פייער, וואס האט העל געברענגט מיט האס און מיט ליבע, מיט שטאלק און מיט ערע.“ ער לויבט אויך גאללאפן דערפאר, וואס ער איז ניט געווען קיין „מגיד“ — אן אַנצוהערעניש אויף די „סדרות“ אין דער „ארבעטער־ציטונג“, געשריבן פֿון אַב. קאהאַן אונטערן נאָמען „דער פּראָלעטאַרישער מגיד“ (זע ווייטער באַמערקונג 126).

¹²³ „פּערציק יאָר“, ז"ו 127—128.

¹²⁴ פֿיליפּ קראַנצט ווירקלעכער נאָמען איז געווען יעקב ראַמבראָ (1858—1922). אונטער דעם נאָמען פֿלעגט ער שרייבן קאַרעספּאָנדענצן אינעם רוסיש־ייִדישן חודש־זשורנאַל „וואַסכאָד“. מיט יאָרן שפּעטער פֿלעגט ער, אַלס מיטאַרבעטער פֿונעם קאַנ־סערוואַטיוו ניו־יאָרקער „מאַרגן־זשורנאַל“, זיך אונטערשרייבן „יאַנקל געלם“. מאָריס ווינטשעווסקי, וועלכער האָט אים געמאַכט פֿאַר אַ ייִדישן שרייבער, האָט אים אויך רעקאַמענדירט פֿאַרן רעדאַקטאָר פֿונעם „אַרבייטער־פֿריינד“ (1885). מיט 5—6 יאָר שפּעטער ווערט קראַנצט, אין דעם זעלביקן „אַרבעטער־פֿריינד“, אַטאַקירט פֿון ווינ־טשעווסקין און פֿון אַנדערע פֿאַר זיין אַפּאַרטוניזם, ווי דער רעדאַקטאָר פֿון דער „אַר־בעטער־ציטונג“, אין דער „צוקונפֿט“ פֿון מערץ 1897 גיט ווינטשעווסקי אַ פֿאַר־ניכטנדיק „כאַראַקטער־בילד“ פֿון קראַנצט אונטערן נאָמען „ער“ (אַריין אין ווינ־טשעווסקיס „געזאַמלטע ווערק“, פֿאַרלאַג „פֿרייהייט“, 1928, ב. וי). אין ניו־יאָרק ווערט קראַנצט אַלץ מער אַפּאַרטוניסטיש און רעפּאַרמיסטיש. ער שטעלט מיט זיך פֿאַר — צוזאַמען מיט הילקוויטן, מילערן, אַב. קאהאַנען אַ אַנד — דעם סאַמע רעכטן פֿליגל אין דער סאַציאַליסטישער באַוועגונג. אין די יאָרן 1906—1907 קומט ער צוריק קיין רוסלאַנד, ווערט רעדאַקטאָר פֿון דער „פּראָלעטאַרישער וועלט“ (ייִדישער אָרגאַן פֿון דער פּפּ״ס), און אין דער זעלביקער צייט קאַרעספּאָנדענט פֿונעם ניו־יאָרקער „מאַרגן־זשורנאַל“. אין דער צייט פֿון דער ערשטער וועלט־מלחמה איז ער „פּראָ עלאַז“, לויבט די באַלפֿור־דעקלאַראַציע און האַלט פֿאַר מעגלעך, אַז ענגלאַנד זאָל גרינדן אין פּאַלעסטינע אַ ייִדישע מלוכה. ער איז אַ קעגנער פֿונעם באַלשעוויזם און דערקלערט זיך (אין איינעם פֿון זיינע בריוו צו מיר פֿון 1917—1918) פֿאַר אַ רעווי־זיאַניסט פֿונעם מאָרקסיזם, אינעם גייסט פֿון עדוואַרד בערגשטיין.

¹²⁵ דאָניעל דעליאַן (1852—1914) איז געבוירן געוואָרן אין צענטראַל־אַמעריקע פֿון שפּאַנישע עלטערן. אין די 80ער יאָרן איז ער געווען אַ לעקטאָר פֿון אינטער־נאַציאָנאַלן רעכט אין דעם אַריסטאָקראַטישן קאָלומביאַ־אוניווערזיטעט פֿון ניו־יאָרק. דער רעוואָלוציאָנערער שטראָם פֿון 1886 ציט אים אַריין אין דער באַוועגונג פֿון סאַציאַלע רעפּאַרמען. ער קומט אין באַריר מיט סאַציאַליסטן, הויבט אָן שטודירן דעם מאָרקסיזם, און אין 1890 שליסט ער זיך אָן אין דער „סאַשעליסט לעיבאַר־פּאַרטי“ — „סליפּ“ (סאַציאַליסטישע אַרבעטער־פּאַרטי — „סאַ״פּ“). ווי אַ פּראָפּאַגאַנדיסט פֿונעם ווינסנשאַפֿטלעכן סאַציאַליזם, רעדנער, שריפֿטשטעלער און טרייער איבערגעגעבענער רעוואָלוציאָנער, ווערט דעליאַן אין די 90ער יאָרן דער אַנערקענטער פֿירער פֿון דער סאַציאַליסטישער אַרבעטער־פּאַרטי. אונטער דעליאַנס רעוואָלוציאָנערן אָנפֿיר ווערט די סאַ״פּ אַ וויכטיקער פֿאַקטאָר אין דער אַמעריקאַנער אַרבעטער־באַוועגונג. דעליאַן ציט אַריין אין דער פּאַרטיי נייע קאָדרען פֿון די איינגעבוירענע אַמעריקאַנער. ער פֿירט אָן אומדערמידלעכן קאַמף קעגן אַפּאַרטוניזם, פּשוורמאַכעריי און רעפּאַרמיזם אין דער סאַציאַליסטישער באַוועגונג, שטרעבנדיק צו פֿאַרואַנדלען די סאַ״פּ אין אַ

דיסציפלינארטער פאליטישער פארטיי. לעגין, וועלכער האט זיך נעגאטיוו באצויגן צו דעליאנס לערע וועגן מלוכה און צו זיינע סיניקאליסטישע אפטייגן, פלעגט זיך ארויסזאגן מיט מיטגעפיל וועגן דעליאנס קאמף קעגן אפארטוניזם, ספעציעל דעם אַמעריקאַנישן „באַלשאַיאַ סאָוועטסקאַיאַ ענציקלאָפּעדיאַ“. אין דער „קינדער־קראַנק׳ הייט פֿון לינקשאַפֿט׳ רעדט לעגין מיט אַנערקענונג וועגן „אויסגעצייכנטן, טיף־ריכטיקן אויסדרוק פֿון דאָניעל דעליאנס נאַכפֿאַלגער אין אַמעריקע״ (עס האָנדלט זיך וועגן דעם אויסדרוק „אַרבעטער־פּריקאַשטיקעס פֿונעם קאַפיטאַליסטישן קלאַס“). דעליאַן האָט אויך שטאַרק אויפֿגערודערט די אַמעריקאַנער אַרבעטער־באַוועגונג מיט זיין אומדערמיטלעכן קאַמף צו פֿאַרוואַנדלען די אַמעריקאַנער טרעדי־יוניאָניזם „פּראָפּעסיאָ׳ נעלע פֿאַראַיינען) אין אַ ווערקצייג פֿונעם רעוואַלוציאָנערן קלאַסנאָמף, שטיצנדיק זיך דערביי הויפּטזעכלעך אויף די רעוואַלוציאָנערע עלעמענטן אין די רייען פֿון די פּראָפֿ־פֿאַראַיינען.

אין אַ רעדע געהאַלטן אין נואַרק (נירדזשורסישטאַט) דעם 12טן אַפּריל 1904, אויף דער טעמע „די ברענענדיקע פֿראַגע פֿונעם טרעדי־יוניאָניזם“, האָט דעליאַן דערקלערט, אַז יעדער סאָציאַליסט דאַרף זוכן צו אַרגאַניזירן זיין אינדוסטריע. אויב די טרעדי־יוניאָן פֿון זיין פֿאַך ליגט אין די הענט פֿון דעם גאַמפּערסיטישן „פּראָפּעסיאָ־לייטענאַנט פֿון קאַפיטאַל“, דאַרף דער סאָציאַליסט ווירקן, אַז זי זאל זיך אַנשליסן אין דער סאָציאַליסטישער טרעדי־יוניאָניסטישער „אַליאַנס“. אויב אָבער די אַרגאַ־ניאַציע געפֿינט זיך אין די הענט פֿון אַ קאַפיטאַליסטישן אַגענט, וואָס האָט קאָרופּטירט זי, נעמט ניט אַריין קיין נייע מיטגלידער און זוכט צו געווינען פֿאַר די אַלטע מיטגלידער פּריוילעגיעס אויפֿן חשבון פֿון דער גרויסער מערהייט אַרבעטער פֿון דרויסן — אַזאַ אַרגאַניזאַציע איז ניט קיין גליד פֿון דער אַרבעטער־באַוועגונג, זי איז אַ גליד פֿון קאַפיטאַליזם; זי איז אַ צעך; זי איז אַ דעגענעראַציע צום אויסגאַנג־פּונקט פֿונעם בורזשואַן אָדער קאַפיטאַליסטישן קלאַס; און כאָטש זי מאַסקירט זיך מיטן נאָמען אַרבעטער, איז זי ניט מער ווי אַ קאַריקאַטור, ווייל זי איז אַ פֿאַרשפּעטיקטע רעפּראָדוקציע פֿון דער אַלטער צעך־סיסטעם, — אַזאַ אַרגאַניזאַציע איז ניט מער קיין אַרבעטער־אַרגאַניזאַציע, פּונקט ווי דאָס איז ניט די אַרמיי פֿונעם רוסישן צאַר, כאָטש זי באַשטייט אינגאַנצן פֿון אַרבעטער, ווייל זי ווערט קאַמאַנדירט פֿון דעם עקספּלאַואַטירנדיקן קלאַס. אין אַזאַ פּאַל מוזן די סאָציאַליסטן זיך אַנשטרענגען צו שאַפֿן אַ ריכטיקע אַרבעטער־יוניאָן און צו טאָן אַלץ, וואָס זיי קאָנען, פּדי אַרונטערצורייסן דעם שווינדל. דער אַרבעטער־קאַנאַן, וואָס וועט אַמאַל זיכער באַזיגן די צאַרישע אַרמיי און פֿאַרניכטן זי, וועט ברענגען אויסלייזונג אויך פֿאַר די אַרבעטער פֿון אַט דער אַרמיי, כאָטש אַ סך פֿון אירע סאַלדאַטן וועלן דורך דעם געטויט ווערן. מען דאַרף אָבער דערביי צוגעבן, אַז אין זיינע אַרױסטרעטונגען וועגן פֿראַגעס פֿון דער פּראָפּעסיאָנעלער באַוועגונג איז דעליאַן געשטאַנען אויף אַן אולטראַ־לינקער פּאָזיציע, אַגיטירנדיק בלויז פֿאַר דעם מאַקסימום פּראָגראַם — פֿאַר דער סאָציאַלער רעוואַלוציע (ב. ריינשטיין, „דאָניעל דעליאַן“, אין דער גרויסער סאָוועטישער ענצ־קלאָפּעדיע).

די אַפּאָרטוניסטישע סאָציאַל־דעמאָקראַטן האָבן זיך פֿון אָנהויב אָן געבונטעוועט קעגן דעליאַנס רעוואַלוציאָנערער אַנפֿירונג. אַב. קאַהאַן, אַ שטייגער, איז שוין אין 1893 געווען אַ קעגנער פֿון דעליאַנען (מאַריס הינטשעווסקי, „געזאַמלטע ווערק“,

פֿאַרלאַג „פֿרייהייט“, ניו־יאָרק, 1928. ב. א, ז' 239). אַפֿן טרעטן זיי אַרויס קעגן אים, ווען ער פֿרואוּט שטעלן די טרעיד־יוניאָנס אונטער דער אָנפֿירונג פֿון דער סאַציאַליסטישער פֿאַרטיי פֿאַרטיי־קאָנטראָל. די ייִדישע אָפֿאַרטוניסטישע סאַציאַל־דעמאָקראַטישע פֿירער זייגען געווען די ערשטע אַרויסצוטרעטן קעגן דעליאָנס אָנפֿירונג אין דער סאַ"פּ; אין דער צייט פֿון דעם שפּאַניש־אַמעריקאַנישן קריג אָפּעלירן זיי קעגן דעליאָנען צו די שאַוויניסטישע געפֿילן פֿון די אָפּגעשטאַנענע אַרבעטער־מאַסן, פֿאַר וועלכע זיי שילדערן אים (ספּעקולירנדיק אויף זיין שפּאַנישער אָפּשטאַמונג) ווי אַ „שפּאַנישן אינקוויזיטאָר“, „טאַרקוועמאַדאַס אייניקל“ אד"גל. די ייִדישע אָפֿאַרטוניסטן ניצן אויס די טאַקטישע פֿעלערן און דאָס היפש ביסל סעקטאַנטישקייט ביי דעליאָנען און אַנדערע לינקע פֿירער פֿון דער סאַ"פּ צו שאַפֿן אַן אייגענעם אַרגאַן (דעם „פֿאַרווערטס“), דורך וועלכן זיי העלפֿן צעברעכן די סאַ"פּ און שאַפֿן אויף איר אַרט די „סאַציאַליסטישע פֿאַרטיי“ (ס"ב).

דעליאָן האָט אָנגעהויבן שפּילן אַ ראָלע אין דער סאַ"פּ, ווען דער אָנאַרכיזם האָט שוין געהאַט פֿאַרלוירן זיין ווירקונג ביי די ייִדישע אַרבעטער־מאַסן אין אַמעריקע. ס'איז אָבער נישטאָ קיין שום סַפֿק, אָז די אָנאַרכיסטישע אינטעליגענטן, וועלכע זייגען געבליבן גענעראַלן אָן אַן אַרמיי, האָבן דערפֿילט אין דער סאַציאַליסטישער אַר־בעטער־פֿאַרטיי אונטער דעליאָנס אָנפֿירונג די אמתע געפֿאַר פֿאַרן אָנאַרכיזם און האָבן אויסגעשטרעקט די האַנט די אָפֿאַרטוניסטישע סאַציאַל־דעמאָקראַטן, וועלכע האָבן פֿירער אַזוי ביטער געקעמפֿט קעגן זייער געוועזענעם פֿירער דוד עדעלשטאָט (קאָפּעלאָוו „אַמאַל אין אַמעריקע“, ז"ו 384—385). פֿון דער אַנדערער זייט, איז דער „פֿאַרווערטס“ שטאַרק אָנגעפֿאַלן אויף דעליאָנען, ווען ער איז שאַרף אַרויסגעטראָטן קעגן דעם אָנאַרכיסט קראַפּאַטקיין, בעת יענער האָט אין 1897 באַזוכט די פֿאַראייניקטע שטאַטן.

¹²⁰ אין זיינע „בלעטער“ (ב. וו, ז"ו 203—206) קלויבט צונויף אַב. קאַהאַן די „גוטע מאַטעריאַלן“ פֿון זיינע „סדרות“, אין וועלכע ער געפֿינט ערטערווייז „אַ געראַ־טענעם הומאַר פֿון אַ בעסערן סאַרט; ערטערווייז אַן אינטערעסאַנטן איינפֿאַל אָדער אַ פּאָעטישן בילדל“. ווי אַ מוסטער פֿון זיין געראַטענעם הומאַר ברענגט ער „משה רבינו“, וועלכן ער רופֿט אָן „גענאָסע משה“, און „אַ סאַטירע אויף די אָנאַרכיסטן“, וועלכע אָנטהאַלט אַזויגע שטעלן: „אַט איז די היינטיקע סדרה אין כּעס! הערט, ווי זי בייזערט זיך, און שילט, און קריצט מיט די ציין און טראָפּאַצעט מיט די פֿיס און גלאַצט מיט די אויגן... הערט נאָר, וואָס עס טוט זיך. זי וועט באַפֿעלן אַ שרעקנס, זי וועט שיקן אַן אויסצערונג, וואָס וועט פֿאַרדאַרבן די אויגן, זי וועט אייך אַריינשליידערן אַ נכפה אין האַרצן, אַ בראַנד אין די ביינער, אַ פֿינצערניש אין מאַגן, אַ זיבנאַגנדיקע מכה אונטערן פּאַכווע, זי וועט בראַטן און ברענען...“ (ציטירט פֿון נומער 11 „אַרביי־טער־צייטונג“ 1890, לויט אליהו שולמאַן אינעם זאַמלבוך, צו דער געש. ייד. פרעסע, ז' 36).

¹²¹ „ס'איז באַוואוסט“ — דערקלערט לענין — „אַז אין דער מאַס, וואָס די דייִטישע סאַציאַל־דעמאָקראַטישע האָט גענומען פֿוילן, ווערנדיק אַלץ מער אָפֿאַרטוניסטיש, פֿלעגט זי אָפּטער און אָפּטער זיך אַראָפּקליקען צום פֿיליטערישן קרום־אויסטייטשן די באַרימטע פֿאַרמולע: „דערקלערן די רעליגיע פֿאַר אַ פֿרויאַט־יאָר“ — געמלעך: די דאָזיקע פֿאַרמולע פֿלעגט אויסגעטייטשט ווערן אַזוי, אַז כלומרשט אויך פֿאַר דער פֿאַרטיי פֿון רעוואָלוציאָנערן פֿראַלעטאַריאַט איז די פֿראַגע וועגן רעליגיע אַ פֿרויאַט־יאָר!“ (לענין ב. ווא, „מלוכה און רעוואָלוציע“, ז"ו 421—424).

¹²⁸ קאפעלאַז, „אַמאַל אין אַמעריקע“, ז'ו 234—235.

¹²⁹ די „אַרבעטער־צייטונג“ פֿון 2טן מאַי, 1890, דערציילט, אַז פֿאַר אַן „אומפֿאַר־טייאישער“ פֿאַרזאַמלונג פֿון די „ריטער דער פֿרייהייט“ האָט דער אַנאַרכיסטישער פֿירער פרענער דערקלערט, אַז די אַמעריקאַנער סאַציאַל־דעמאָקראַטן זיינען „שווינד־לער“... און די „אַרבעטער־צייטונג“ ווערט אַרויסגעגעבן פֿון אַ באַנדע שווינדלער אום צו מאַכן געלט און צו פֿירן אַ לייכטן לעבן“... פֿון דער אַנדערער זייט, האָבן די מיטאַרבעטער פֿון דער „אַרבעטער־צייטונג“ שפעטער אַליין צוגעגעבן, אַז „אין איר זיינען געפֿירט געוואָרן פֿאַרברעכערישע, איבערגעטריבענע און אַבסאָלוט אומערלעכע אַטאַקעס אויף די אַנאַרכיסטן“ (אַב. קאַהאַנס „יוביליי־שריפֿט“, ניריאַרק, 1910). אויף גיט קיין העכערן ניוואַ זיינען אויך געשטאַנען די „טעאַרעטישע“ פֿאַלעמיקעס צווישן די אַנאַרכיסטישע און סאַציאַליסטישע פֿירער. קאָפעלאַז דערציילט, אַז אויף „אַן אַפֿענער דעבאַטע איבער אַנאַרכיזם מיט סאַציאַל־דעמאָקראַטיזם“, צווישן דעם סאַציאַל־דעמאָקראַט ל. מילער און דעם אַנאַרכיסט ש. יאַנאַוסקי, האָט איינער פֿון זיי — „כדי צו פֿאַרשטאַרן זיין פֿאַזיציע“ — „געבראַכט ראיות פֿון אויטאָריטעטן און האָט דערמאַנט אַ סך פֿיר־אַזאַפֿן: ביי זייערע נעמען, וועלכע זאָלן האָבן אַנגעדייטעט אין זייערע ווערק די זעלבע מיינונג ווי דעם דעבאַטאַנטס. דער אַנדערער האָט אין זיין ענטפֿער אַנגעוואָרפֿן נאָך מער באַרימטקייטן. ער האָט אַנגערופֿן דייטשישע, פֿראַנצויזישע נעמען און אויך אַלטע גריכישע פֿילאָזאָפֿן. אַז דער ערשטער דעבאַטאַנט האָט מיט פֿאַרוואַונדערונג אַ פֿרעג געטאָן: ווער זיינען דאָס אַט־אָ די אַלע געלערנטע, וואו האָט ער געליינט וועגן זיי? זאָל ער אַנדרופֿן די נעמען פֿון די ביכער, איז יענער אַ ברעקל גיט נתפעל געוואָרן, נאָר קאָלטבולטיק דעם פֿרעגער צוריקגעפֿרעגט: 'און וואו האָט איר אייערע ציטירטע פֿילאָזאָפֿן גענומען, האָ? — איר מעגט שלעפֿן נעמען גיט־געשטייגנע, גיט־געפֿלויר־גענע? נו, האָב איך אויך אַזוי געטאָן, טאַקע פֿון דער זעלביקער הַסְטוֹרִיָה“ („אַמאַל אין אַמעריקע“, ז' 173).

¹³⁰ דער ליטעראַטור־היסטאָריקער מאַקס עריק האָט מיך אויפֿמערקזאַם געמאַכט, אַז זעליקאַוויטשעס „קאַטאַקער טייוול“ איז, ווייזט אויס, נאָכגעמאַכט דעם „Diable Boiteux“ (קרומען טייוול) פֿונעם פֿראַנצויזישן שרייבער א. רענעי לעסאַזש, דער מחבר פֿון „זשיל בלאַה“, אַזעלכע נאָכמאַכונגען זיינען גיט געווען קיין גייס ביי זעליקאַוויטשן. נאָך מיט אַ צייט פֿריער ווערט ער אין אַ ניריאַרקער וואַכנבלאַט („פֿאַלקס־אַדוואַקאַט“ פֿון 18טן מערץ 1890) געשטעמפלט פֿאַר אַ פֿלאַגיאַטאַר, דורך פֿאַרגלייכן זיינע פֿערזן מיט דעם ענגלישן ליד, פֿון וואַנען ער האָט זיי גענומען.

¹³¹ אין זיין אַרטיקל „צייטונגס־שאַרלאַטאַניזם“ („פֿאַ“ש“, 7טן אויגוסט, 1891) שרייבט עדעלשטאַט:

„עס איז אַ שאַנדע, וואָס מוז געבראַנדמאַרקט ווערן פֿון יעדן אַרנטלעכן, אַנ־שטענדיקן מענטשן. די זעלביקע אַרבעטער־צייטונג שעמט זיך גיט צו אַנאַנטירן, אַן סאַמבאַטיאָן, אַלס ליטווישער פֿילאָזאָף, וועלכער לעקט איצט די שטייול פֿון אַ באַס, פֿון אַ שמוציקער רעאַקציאָנערער בלאַט, וועט ווערן אַ מיטאַרבעטער פֿון דיווער נאַציאָנאַל־ליסטישער צייטונג. דיווער צייטונג־פֿראַסטיטוטקע האָט זיך שוין טויזנט מאל פֿאַרקויפֿט יעדן איינציקן, וועלכער האָט נאָר געוואָרפֿן אַ פֿאַר קלינגערס. דיווער ליטעראַרישער פֿאַיאַץ האָט שוין גיט איין מאל געמאַכט צו שפּאַט און שאַנד די הייליקע אירייע פֿון סאַציאַליזמוס. און יעצט שעמט מען זיך גיט צו אַנאַנטירן וועגן דיווער שמוציקער בריאה אין אַן אַרבעטער־צייטונג! טאָו זאָל דאָס זיין! איז ווירקלעך אין אַמעריקע דאָס

ידישע לעזער-פובליקום אזוי פֿאַרומפּט, אזוי פֿאַראייזלט, אַז קיינער וועט ניט געבן קיין שפּיי אויף דיזער שאַנד-טאַט, אויף דיזער שמוציקער קאַמעדיע אונטער דעם שלייער פֿון סאַציאַליסטישער ליטעראַטור — — אַזעלכע צייטונגען האָבן גאַרניט צו טאָן מיט דעם וואָרן רעוואָלוציאַנערן סאַציאַליזם, זייער אויפֿגאַבע איז מאַכן ביזנעס, מאַכן געלט אויף דעם מאַרק.

פֿאַקטיש האָט געצול זעליקאוויטש שוין מיטגעאַרבעט אין דער „אַרבעטער-צייטונג“ אין 1890 אונטער די נעמען „אויס-קאַפּעליוש-מאַכער“ און „סאַמבאַטיאָן“. קענטיק, אַז ער איז אַהין אַריינגעצויגן געוואָרן דורך אַב. קאַהאַנען, וועלכער איז פֿריער געווען אַ מיטאַרבעטער אין זעליקאוויטשעס צייטונג („פֿאַלקס-אַדוואָקאַט“, 1889).¹⁸² „צום אַנדענקען פֿון דוד עדלשטאַט“ (געשריבן אין טאָג פֿון זיין טויט, פֿאַר-פֿענטלעכט אין לאַנדאָנער „אַרבעטער-פֿריינד“, 4טן נאַועמבער, 1892).¹⁸³ „אַמאַל אין אַמעריקע“, ז"ז 278—279.

צו קאַפּיטל 14

¹⁸⁴ אַרבעטער-קלובן מיט אַט דעם נאָמען ווערן דערמאָנט אין דער פּרעסע פֿון יענער צייט אויך אין אַנדערע שטעט.

¹⁸⁵ לויט אַ פֿראַגמענט צווישן זיינע רוסישע מאָנוסקריפּטן.

¹⁸⁶ דעם זעלביקן פֿאַקט דערמאָנט אויך עדלשטאַט מיט אַ חודש שפּעטער אין זיין ליד „ביי אַ טענעמענט-הויז“ („מאַרגנשטערן“, 30טן מאַי, 1890). מעגלעך, אַז ער האָט אין יענער צייט געלייענט די געשיכטע, ווי אזוי די ענגלישע לאַרדן האָבן פֿאַרכאַפט די ערד ביי די פּויערים (אַ גרינטלעכע באַשרייבונג דערפֿון געפֿינט זיך אין מאַרקס „קאַפּיטאַל“, ב.ו. קאַפּיטל 28).

¹⁸⁷ עדלשטאַטס שוועסטער דערציילט, אַז זי האָט געוואַלט פֿאַרן קיין גיריאַרק, כדי אַנטייל צו נעמען אין דער באַוועגונג אונטער דער אַנפֿירונג פֿון דער אַנאַרכיסטקע עמאַ גאַלדמאַן. עדלשטאַט איז שאַרף אַרויסגעטראָטן קעגן אַט דעם פּלאַן. ער האָט דער-קלערט, אַז „דאָרט קען מען זיך ניט אַנטוויקלען“. די שוועסטער האָט געמיינט, אַז ער וויל ניט, זי זאָל זיך אָפּגעבן מיט דער באַוועגונג, און זי איז דערפֿון געווען שטאַרק איבערראַשט, ווען ער האָט זי גערופֿן צו גיין מיט אים צוזאַמען אין קלאַסנקאַמף.

¹⁸⁸ אַ. רודאַש, עדלשטאַטס אַ מיטציילטער, דערציילט אין אַ בריוו פֿון מערץ 1934, אַז דער דעמאָלט-באַרימטער רוסישער רעוואָלוציאַנער סטעפּניאַק האָט אַרום 1889 געלייענט אין גיריאַרק רעפֿעראַטן איבער רוסלאַנד. „עדלשטאַט איז אים גע-אַנגעגן הערן און זיך מיט אים פֿאַנגאָדערערעדט, און סטעפּניאַק האָט זיך אויסגע-דריקט [וועגן עדלשטאַטן] אַדין גלאַטאַק רוסקאוואַ וואָדוואַ“ (איינ שונג רוסישע לופּט). ער האָט פֿאַרשטאַנען, אַז זיין אַרט איז אין רוסלאַנד, ניט ענגלאַנד אָדער אַמעריקע.

¹⁸⁹ 1890 פֿאַרשטאַרקט די צאַרישע רעגירונג אירע אויסנאַמענעצן קעגן יידן. איר אָפּיציעלע פּרעסע אַגיאַטירט, אַז יידן זאָלן אַרויסגעשטופּט ווערן פֿון אַלע אַרבעטס-צווייגן. אַ ריי גובערנאַטאָרס נעמען אָן ספּעציעלע מיטלען צו פֿאַרפֿאַלגן די יידישע מאַסן. פֿון יידן ווערט געפֿאָדערט אַראַפּצונעמען דאָס היטל פֿאַר יעדן צאַרישן טשינאוויג; דער אַדעסער גראַדנאַטשאַלניק פֿאַראַרדנט, אַז יידן זאָלן אָפּטרעטן דאָס אַרט אין טראַמוויי פֿאַר די, וואָס טראַגן מונדירן; דער מאַלעווער גובערנאַטאָר סטראַשעט יידן מיט שמיץ.

א ברעשור פון שטאלסטאָי, קארעלענקאָ א"אנד, האָט אַנטהאַלט אַ פּראָטעסט קעגן פֿאַר-
פֿאַלגן די יידן און קעגן דער יידן-העצע, ווערט פֿאַרכאַפט פֿון דער צענזור און פֿאַר-
ברענט. די צייטונגען קריגן אַ באַפֿעל ניט צו דרוקן קיין פּראָטעסטן פֿון די דאָזיקע
שרייבער קעגן די יידן-פֿאַרפֿאַלגונגען. מעגלעך, אַז אונטערן איינפֿלוס פֿון אַט די ניסן
האַט עדעלשטאַט דעמאַלט אויך געשריבן זיין ליד „דער יידישער פּראָלעטאַר“ („פֿאַי-ש“
פֿונעם 2טן דעצעמבער, 1890), אין וועלכן ער דערקלערט: „ברידער, מיר טראָגן אַ
דרייפֿאַכע קייט — אַלס יידן, אַלס שקלאַפֿן, אַלס דענקער“, און ער מאַכט אַ פֿאַרגלייך
צווישן דער אונטערדריקונג אינעם צאַרישן רוסלאַנד מיט דעם „בלוטן ביי דער מאַשינע“
אינעם „פֿינצטערן שאַפֿ“ פֿון דער „פֿרייער מדינה“.

¹⁴⁰ ראָזענבערג (אונטערן פּסעוודאָנים „פֿאַן דער מאַרק“) איז נאָך מאַרקס' טויט
(14טן מערץ, 1883) אַרויסגעטראָטן אין דער דייטשישער סאָציאַל-דעמאָקראַטישער „ניו-
יאַרקער פֿאַלקס-צייטונג“ קעגן דער מאַרקסיסטישער טעאָריע פֿון מלוכה. דערביי האָט
ראָזענבערג באַשולדיקט ענגעלסן אין אַנאַרכיזם. אין זיין ניט באַגרייפֿן דעם גרינט-
לעכן און פּרינציפּיעלן אונטערשייד צווישן דער מאַרקסיסטישער מלוכה-טעאָריע און
דעם אַנאַרכיזם, איז ראָזענבערג ניט געווען קיין אויסנאַם צווישן די דייטשישע סאָציאַל-
דעמאָקראַטן פֿון יענעם דור. וו. בלאַס, צ"ב, וועלכער האָט דורכגעקוקט די דייטשישע
איבערזעצונג פֿון ליסיגאַרעס געשיכטע פֿון דער קאַמונע, מיט וועלכער מאַרקס האָט
זיך אינטערעסירט, האָט זיך געשראַקן, אַז ליסיגאַרעס ווערטער „די קאַמונע שטרעבט
צו Suppressi de l'etot (אונטערדריקונג פֿון דער מלוכה), קאַן מאַכן אַ שלעכטן
איינדרוק אין אונדזער אַזוי שטרענג-אַנטי-קאַמוניסטישן“ און אַנטי-אַנאַרכיסטישן“
דייטשלאַנד. אין אַ ברייף פֿונעם 10טן נאוועמבער 1877 צעהט מאַרקס בלאַסן, צו
איבערזעצן עס: „אַפּשאַפֿונג (אָדער אונטערדריקונג) פֿון דער קלאַסן-מלוכה“. ווען
ענגעלס באַזוכט אַמעריקע (אויגוסט-סעפטעמבער, 1888), האָט ער אַ שמועס מיט דער
ראָזענבערג-פֿראַקציע וועגן דעם אָפּיציעלן פּאַרטיי-אַרגאַן „דער סאָציאַליסט“ (רעדאַקטירט
פֿון ראָזענבערג) און וועגן דער „ניו-יאַרקער פֿאַלקס-צייטונג“ פֿונעם רעכטן פֿליגל. אין
זיינע ברייף צו זאָרגען זאָגט זיך אַרויס ענגעלס קעגן ביידע לאַסאַליאַנישע פֿראַקציעס:
„סיי קעגן די אַפּאַרטוניסטן פֿון דער „פֿאַלקס-צייטונג“ און סיי קעגן די סעקטאַנטן פֿון
ראָזענבערגס ריכטונג. דער צווייטער אינטערנאַציאָנאַל האָט שפּעטער, נאָך זיין שפּאַל-
טונג, אַנערקענט ביידע נאַציאָנאַלע עקזעקוטיוועס אָדער צענטראַל-קאָמיטעטן פֿאַר גלייכ-
באַרעטיקטע ריכטונגען אינעם סאָציאַליזם און אַנערקענט ביידע דעלעגאַציעס אויף די
אינטערנאַציאָנאַלע סאָציאַליסטישע קאָנגרעסן.“

ווי דער רעדאַקטאָר פֿונעם פּאַרטיי-אַרגאַן „דער סאָציאַליסט“, האָט זיך ראָזענבערג
אינטערעסירט אויך מיט די יידישע טרעיד-יוניאָנס. ער האָט זיך באַטייליקט אינעם גרינדן
דעם צענטראַלן אַרגאַן פֿון די יידישע טרעיד-יוניאָנס אין ניו-יאַרק (דעם 9טן אָקטאָבער,
1888), וועלכער האָט לויט זיין רעקאַמענדאַציע אָנגענומען דעם נאָמען „פֿאַראַייניקטע
יידישע געווערקשאַפֿטן“ („פֿערציק יאָר“, ז' 180).

¹⁴¹ „איך האַלט פֿאַר אַן אמת גליק“, — שרייבט ענגעלס אין צוואַמענהאַנג מיט דער
שפּאַלטונג אין דער סאָציאַליסטישער אַרבעטער-פּאַרטיי, 1889. — וואָס די סעפּעציפּיש
דייטשישע פּאַרטיי, מיט איר גאַנצער לעכעלעכער טעאָרעטישער אומקלאַרקייט, מיט
איר אַנטשפּרעכיקער גרויסהאַלטערדי און לאַסאַליאַנישקייט, צעפֿאַלט זיך“ (ברייף צו
זאָרגע, ז"ו 362—364).

¹⁴² אב. קאהאן דערציילט, אז ער איז געווען צווישן די, וועלכע זיינען אין 1889 ארויסגעטראטן קעגן דער ראזענבערג־ריכטונג אין דער אמעריקאנער, סאציאליסטישער ארבעטער־פארטיי ("בלעטער", ב. וו, ז' 436), און האט זיך דערקלערט איינפארשטאנען מיט דעם, "פאלקס־צייטונג" צד ("בלעטער", ב. וו, ז' 435—436).

צו קאפיטל 15

¹⁴³ די "פרייע ארבעטער־שטימע" האט געירשנט פון דער, "ווארהייט" דרוק־מכשיר רים און אפילו א געוויסע סומע געלט ("אמאל אין אמעריקע", ז' 244). די פיאנערן האבן אויך ארויסגעשטעלט די פאדערונג, אז דאס גאנצע געלט, געזאמלט אויף די זאמל־בויגנס פון דער, "ווארהייט", זאל צוגעשטעלט ווערן פאר דער נייער צייטונג ("מארגן־שטערן", זטן פֿעברואר, 1890).

¹⁴⁴ "מארגן־שטערן", 24טן יאנואר, 1890.

¹⁴⁵ דארט, 14טן פֿעברואר, 1890.

¹⁴⁶ "אמאל אין אמעריקע", ז' 259.

¹⁴⁷ דער ערשטער אנארכיסטישער רעדאקטאר פון דער, "פא"ש" איז געווען ראמאן ג. לואיס. דוד עדלשטאט האט, ווי זיין שוועסטער דערציילט, געהאלטן לואיסן פאר א פֿעיאיקן יונגמאן, נאך ער האט געהאט ווייניק צוטרוי צו אים. א צען טעג נאך עדלשטאטס טויט דערקלערט זיך לואיס פאר א סאציאל־דעמאקראט און גייט נאך דעם איבער צו דער בורוזואזיע. אין 1918 באגייט ער זעלבסטמארד.

דער צווייטער רעדאקטאר פון דער, "פא"ש" (נאך לואיס) איז געווען ס. א. פראנק (ד"ר יעקב ישראל מעריסאן). אין "מארגן־שטערן", 1890, אינעם אפטייל "די פרייע פלאטפארם", איז פאראן זיינער אן ארטיקל איבער "אנארכיזמוס־קאמוניזמוס". ער פרוואווט זיך, ווי זיין שטייגער איז געווען, צו "באגרינדן" זיינע ארויסזאגונגען מיט ציטאטעס פון פרידריך ענגעלס, "אנטשטייאונג פון דער מלוכה" אזוי. אין א באַ־מערונג פון דער רעדאקציע ווערט מעריסאן געבעטן צו שרייבן פאפולער, ניט מיט קיין "ספענסער־שפראכע". פיליפ קראנץ, דער רעדאקטאר פון דער, "ארבעטער־צייטונג", פלעגט אפט פארוויילן דעם סאציאל־דעמאקראטישן עולם אין קיבעצאניע דורך פאר־לייענען מעריסאנס ארטיקלען אין דער, "פא"ש" ("בלעטער", ב. וו, ז' 51—52). ד"ר מעריסאן איז ביי זיין אנקומען אין אמעריקע, ווייזט אויס, געווען א נאציאנאליסט. אין כתריאל סארעזאנס "ידישעס וואכנבלאט" פונעם 11טן דעצעמבער, 1887 איז פאראן אן ארטיקל "דאס חנוכה־ליכט", וואס אנטהאלט אויך לידער, אויטערגעשריבן יעקב מעריסאן. שפעטער ווערט ער ארייגעצויגן אין דער אנארכיסטישער באוועגונג, כאטש ער האט געהאלטן פון פאליטישן קאמף. א געוויסע צייט האט ער (לויט עדלשטאטס שוועסטער) געוואוינט צוזאמען מיט עדלשטאטן און זאלאטארזאן אין איין קווארטיר. ער ווערט א מיטארבעטער פון דער "ווארהייט" און שרייבט צוזאמען מיט זיין פרוי יעקאטערינא יעוועראווא אין די אנט־רעליגיעזע "תפילה זכה" (זע אנמערקונג 103). ער איז דער צווייטער (אנארכיסטישער) רעדאקטאר פון דער, "פא"ש", צו דעם סאציאל־דעמאקראטישן ד"ר א. בראסלאווסקי. ד"ר מעריסאן האט איבערגעזעצט א גאנצע ריי וויסנשאפטלעכע ווערק אויף יידיש, צווישן זיי אויך אלע דריי בענדער פון מארקס' "קאפיטאל". אויף דער עלטער איז ער געווארן א נאציאנאליסט, א יידישיסט.

¹⁴⁸ "אמאל אין אמעריקע", ז' 257—258.

¹⁴⁰ דאָרט, ז"ו 273—274.

¹⁶⁰ מיטן ציל אָפצושרעקן די יידישע אַרבעטער־מאַסן פֿון קאַמוניזם, און פֿרואוונ־דיק וואָרפֿן אַ בילבול אויפֿן קאַמוניזם, אָז ער איז דאָס אייגענע, וואָס דער אַנאַרכיזם, טראַכט אויס אַב. קאהאַן די מעשה, אָז די דייטשישע אַנאַרכיסטן אין אַמעריקע זיינען פֿלומרשט די ערשטע צייטן „אייגנטלעך גיט געווען קיין אַנאַרכיסטן, נאָר סאַציאַל־דעמאָקראַטישע מאַרקסיסטן. זיי זיינען אָבער גיט געווען צופֿרדין מיט דער סאַציאַל־דעמאָקראַטישער טאַקטיק און מיט דער סאַציאַל־דעמאָקראַטישער שפּראַך. זיי האָבן געפֿאָדערט אַ רעוואָלוציאָנערע פֿראַגראַם מיט רעוואָלוציאָנערע ווערטער — צוערשט האָבן זיי זיך מיט דעם נאָמען אַנאַרכיסטן גאַרניט גערופֿן. זייער אָפֿיציעלער טיטל איז געווען 'סאַציאַליסטן־רעוואָלוציאָנערן' אַלס קעגנזאַץ צו דעם נאָמען 'סאַציאַל־דעמאָקראַטן' — און האָבן געגרינדעט 'סאַציאַליסטישע רעוואָלוציאָנערע קלובן'. זיי האָבן די פֿאַרטיי אַטאַקירט מיט די שאַרפֿסטע ווערטער, זיי האָבן פֿון אירע פֿירער חזוק גע־מאַכט ווי פֿון 'לעמעשקעס', וועלכע ווילן דעם קלאַסנקאַמף פֿירן אויף צירלעך־מאַגירלעך־שטייגער. די זעלבע טענות מיט די זעלבע געשרייען, וועלכע מען הערט היינט פֿון די באַלשעוויקעס־קאַמוניסטן קעגן די סאַציאַליסטן — פֿונקט די זעלבע געשיכטע" („בלע־טער", ב.ו. ז' 41).

¹⁶¹ יצחק־אייזיק הורוויטש (1860—1924). אין 1881 פֿאַרשיקט קיין סיביר פֿאַר רעוואָלוציאָנערער טעטיקייט. אין סוף פֿון די 80ער יאָרן געהאַלפֿן אַראַנזשירן סאַציאַל־ליסטישע קרייזלעך צווישן די יידישע אַרבעטער אין מינסק. 1890 אויסגעוואַנדערט קיין אַמעריקע. סוף 90ער יאָרן ווערט ער שטאַרק באַקעמפֿט פֿון מאַריס ווינ־טשעווסקי, וועלכער האָט אים אַנגערופֿן „פֿראַפֿעסאָר פֿון שעטנ־פֿאַליטיק" פֿאַר זיין אַגיאָנאַציע, אָז די סאַציאַליסטן זאָלן זיך פֿאַראייניקן ביי די וואָלן מיט דער ליבעראַלער בורזשואַזיע (זע קלמן מרמר — „מאַריס ווינטשעווסקי", ניו־יאָרק, פֿאַרלאַג „פֿרייהייט", 1928, ז' 225). הורוויטש קריטיקירט יאָרן־נאַכאַנאַנד די סאַציאַליסטישע פֿאַרטיי צום גרעסטן טייל פֿון רעפֿאָרמיסטישע פֿאַזיציעס. אויף דער עלטער ווערט ער אַקטיוו אין די יידישע נאַציאָנאַליסטישע אַרגאַניזאַציעס. אין לעצטן יאָר פֿון זיין לעבן איז ער געוואָרן אַ מיטאַרבעטער אין „פֿאַרווערטס" און געשריבן אַרטיקלען און גע־האַלטן רעדעס קעגן סאָוועטן־פֿאַרבאַנד.

¹⁶² קאַפּעלאַו, ז' 260. לויט מ. קאַטץ אין דער „פֿאַרעדע צו עדעלשטאַטס שריפֿטן" (1909), האָט עדעלשטאַטס שכירות באַטראַפֿן 10 דאָלער אַ וואָך. מען קאָן זיך אָבער מער פֿאַרלאָזן אויף קאַפּעלאַוון, וועלכער איז דעמאָלט געווען דער פֿאַרוואַלטער פֿון דער „פֿאַש" און האָט נאָך דערצו געהאַט אַ שטאַרקערן זכרון ווי מ. קאַטץ.

¹⁶³ רעדנדיק, ווי אַזוי מאַרקס און ענגעלס האָבן פֿאַלעמיזירט קעגן די אַנאַרכיסטן, זאָגט לענין: „מיר גייען זיך פֿלל גיט פֿאַנאַנדער מיט די אַנאַרכיסטן אין דער פֿראַגע וועגן אַפּשאַפֿן די מלוכה, אַלס אַ צי.ל. מיר באַהויפֿטן, אָז פֿדי צו דערגרייכן דעם דאָזיקן ציל, איז גוּטווענדיק אַ צייטווייליקע אויסניצונג פֿון ווערקצייגן, פֿון די מיטלען און די מעטאָדן פֿון דער מלוכה־מאַכט קעגן די עקספּלאַואַטאָרס, פֿונקט ווי צוליב פֿאַר־ניכטן די קלאַסן איז גוּטווענדיק די צייטווייליקע דיקטאַטור פֿונעם אונטערדריקטן קלאַס. מאַרקס קלויבט אויס די סאַמע שאַרפֿע און סאַמע קלאַרע שטעלונג פֿון פֿראַגעס קעגן די אַנאַרכיסטן: אַראַפּוואַרענדיק דעם יאָך פֿון די קאַפיטאַליסטן, צי דאָרפֿן די אַרבעטער אַוועקלייגן דאָס געווער אָדער אויסניצן עס קעגן די קאַפיטאַליסטן, פֿדי צו צעברעכן זייער ווידערשטאַנד? און די סיסטעמאַטישע אויסניצונג פֿון געווער דורך איין קלאַס

קעגן א צווייטן קלאס, — וואס איז דאס אזוינס, אויב ניט קיין איבערגאנג-פֿאָרם פֿון מלוכה?

זאל זיך יעדער איינער סאָציאל־דעמאָקראַט אַ פֿרעג טאָן: צי האָט ער אזוי געשטעלט די פֿראַגע וועגן מלוכה אין דער פֿאלעמיק מיט אַנאַרכיסטן? צי האָט אזוי גע־שטעלט די פֿראַגע די גרעסטע מערהייט פֿון די אַפֿיציעלע סאָציאַליסטישע פֿארטייען פֿונעם II אינטערנאַציאָנאַל?

... די געוויינטלעכע קריטיק פֿונעם אַנאַרכיזם ביי די היינצטייקע סאָציאַל־דעמאָ־קראַטן איז באַשטאַנען אין ריינסטער באַלעבעסלדיקער געמיינקייט: 'אַט מיר אָנערקענען די מלוכה, און די אַנאַרכיסטן ניט!' אַזאַ געמיינקייט קאָן ניט, פֿאַרשטענדלעך, ניט אַפֿ־שוויסן די וויפֿל־סיניטיאזי דענקענדיקע און רעוואָלוציאָנערע אַרבעטער. ענגעלס זאָגט עפעס אַנדערש: ער שטרייכט אונטער, אַז אַלע סאָציאַליסטן אָנערקענען דאָס פֿאַרשווינדן פֿון דער מלוכה, ווי אַ רעוולטאַט פֿון דער סאָציאַליסטישער רעוואָלוציע. ער שטעלט דערנאָך קאָנקרעט די פֿראַגע וועגן רעוואָלוציע, נעמלעך יענע פֿראַגע, וואָס צוליב אַפֿאַרטניזם מיינן זי די סאָציאַל־דעמאָקראַטן געוויינטלעך אויס, איבערלאָזנדיק זי, אַזוי צו זאָגן, אויף אויסשליסלעכער 'באַאַרבעטונג' פֿאַר די אַנאַרכיסטן' (לענין, ב. XX, 'מלוכה און רעוואָלוציע', ז"ז 411—413).

¹⁶⁴ אין זיין באַקאַנטן בריוו צו די אַמעריקאַנער אַרבעטער (זע אָנמערקונג 42) מאַכט ענגעלס אויפֿמערקזאַם, אַז 'איינער פֿון די רעוולטאַטן פֿון דער קומענדיקער פֿראַלע־טאַרישער רעוואָלוציע וועט זיין די שטופֿנווייזע אויפֿלייונג, און אינעם לעצטן סך־הכל, דאָס פֿאַרשווינדן פֿון דער פֿאַליטישער אַרגאַניזאַציע, וואָס רופֿט זיך מלוכה'. וואָרים 'מיטן פֿאַרשווינדן פֿון דער פֿאַרמעגלעכער מינדערהייט וועט אויך פֿאַרשווינדן די נויטיקייט אין אַ באַוואַפֿנטער אונטערדריקונג אָדער אין מלוכה־מאַכט'. 'פֿדי צו דערגרייכן צו אַט דעם און צו די אַנדערע, אַ סך וויכטיקערע, צילן פֿון דער קומענ־דיקער סאָציאַלער רעוואָלוציע, מוז אָבער דער אַרבעטער־קלאַס צוערשט פֿאַרכאַפֿן די אַרגאַניזירטע פֿאַליטישע מאַכט פֿון דער מלוכה און מיט איר הילף ברעכן דעם ווידערשטאַנד פֿון דעם קאַפיטאַליסטישן קלאַס און רעאַרגאַניזירן די געזעלשאַפֿט'. דאָס איז פֿונקט דער קעגנזאַץ צו דעם 'אַנאַרכיסטישן אומזין', וואָס אַגירט 'אַנצו־הויבן די פֿראַלעטאַרישע רעוואָלוציע מיט אַפֿשאַפֿן די פֿאַליטישע אַרגאַניזאַציע פֿון דער מלוכה'. 'גראַד דורך דער מאַכט פֿון דער מלוכה — ווייזט אָן ענגעלס — קאָן דער זיגרייכער פֿראַלעטאַריאַט אונטערדריקן זיינע קאַפיטאַליסטישע שונאים און דורכ־פֿירן יענע קעאָנאָמישע רעוואָלוציע פֿון דער געזעלשאַפֿט, וואָס אָן איר וואַלט זיך דער גאַנצער זיג געמוזט ענדיקן מיט אַ נייער מפֿלה און מיט אַ מאַסן־אויסשלאַכטונג פֿון אַרבעטער, אַזוי ווי דאָס איז געווען נאָך דער פֿאַריזער קאַמונע'.

¹⁶⁵ 'שטורעם־וואַלקן' איז ביי עדעלשטאַטן דער סימבאָל פֿון יאָוש. ער באַניצט עס אין אַט דעם זינען אין זיין געדיכט אין פֿראַזע 'מוזיק' און אין זיין דערציילונג 'דער קאַרקאָנדוקטאָר'.
¹⁶⁶ 'אייניקע לייט, וואָס זיינען ניט אויפֿמערקזאַם צו די באַדינגונגען פֿון דער צוגרייטונג און אַנטוויקלונג פֿונעם מאַסנקאַמף, האָט דערפֿירט צו פֿאַרצוויפֿלונג און אַנאַרכיזם דאָס, וואָס ס'האָט זיך אויף לאַנג אָפּגעלייגט דער אַנטשיידענער קאַמף קעגן קאַפיטאַליזם אין איראַפּע. מיר זעען איצט ווי קורצזיכטיק און קליינמוטיק עס איז די אַנאַרכיסטישע פֿאַרצוויפֿלונג' (לענין, 'די היסטאָרישע שיקזאַלן פֿון קאַרל מאַרקס' לערע', ב. XVI, ז' 333).

¹⁸⁷ סאָפּיאַ לוחאָונאַ פּעראַווסקאַיאַ (1854—1881). געשטאַמט פֿון הויכן רוסישן אַדל. ווערט יונג טעטיק אין דער רעוואַלוציאָנערער פֿאַלקיטישער באַוועגונג. געהערט צום אויספיר־קאָמיטעט פֿון דער „נאַראָדנאַיאַ וואַליאַ“ און פֿירט דורך דעם אַטענטאַט אויפֿן צאַר אַלעקסאַנדער דעם צווייטן (1 מערץ 1881). זי איז די ערשטע פֿרוי אין רוסלאַנד, וואָס איז געשטאַרבן אויף דער תּליה פֿאַר רעוואַלוציאָנערער טעטיקייט. אין זיין ליד „סאָפּיאַ פּעראַווסקאַיאַ“ — „געווידמעט“ זיין „שוועסטער שרה“, שרייבט דוד עדעלשטאַט :

„דאָס איז געווען אַ פֿרוי ! דרייטער פֿון אַ מאַן
האַט זי געקעמפֿט פֿאַר פֿרייהייט און פֿאַר רעכט !
זי האָט געהאַמערט דעם זאַרג (די טרונע) פֿאַרן טיראַן
און האָט געריסן די קייטן פֿון די קנעכט.

זי האָט פֿאַרלאָזן די וועלט פֿון רייכע גראַפֿן,
אין פּראַסטע לאַפּטשעס און אַ סאַראַפֿאַן
איז זי אַוועק צו אונטערדריקטע שקלאַפֿן
פּריידיקן האָט צו יעדן טיראַן.

אַוועק זיינען יאָרן און זי האָט פֿאַרשטאַנען,
אַז דאָס וואָרט איז שוואַך, עס האָט קיין ווערט
אין דעם קאַמף מיט האַרצלאָזע טיראַנען ;
און זי נעמט אין האַנט די פֿרייהייט־שווערד !

ס'האַבן זי דערוואָרגן די געקרוינטע הענקער,
דאָך לעבט איר גייסט און ווירקט נאָך איצט,
פֿון הערצער איידעלע און פֿון פֿרייע דענקער
געליבט, געאַכטעט, באַוואונדערט און געשעצט.

¹⁸⁸ אַנדריי איוואַנאָוויטש זשעליאַבאָוו (1851—1881). אַרגאַניזאַטאָר און אָנפֿירער פֿון דער רעוואַלוציאָנערער אַרגאַניזאַציע „נאַראָדנאַיאַ וואַליאַ“. געווען דער זון פֿון אַ לייב־אייגענעם רוסישן פּויער. 1871 ווערט ער אויסגעשלאָסן פֿון אַדעסער אוניווער־זיטעט פֿאַר אַנטוילגעמען אין אַ דעמאָנסטראַציע. אין 1873 הויבט ער אָן אַ רעוואַלוציאָנערע פּראַפּאַגאַנדע צווישן אַרבעטער און פּויערים. ער איז איינער פֿון די הויפט־אַרגאַניזאַטאָרס דורכצופֿירן דעם אַטענטאַט אויף אַלעקסאַנדער דעם 2טן, כאָטש זיין אַרעסט צוויי טעג פֿריער שטערט אים צו באַטייליקן זיך אין דער דורכפֿירונג, ווערט ער אויפֿגעהאַנגען (דעם 15טן אַפּריל 1881) צוזאַמען מיט סאָפּיאַ פּעראַווסקאַיאַ אַאַנד. העסיגע העלפֿמאַן (1853—1882). אַ יידישע נייטאַרין. געבוירן אין מאָזיר, מינט קער בענגט, וויטרוסלאַנד. אַנטלויפֿט פֿון דער היים קיין קיעוו, וואו זי טרעט אַרײַן אין דער רעוואַלוציאָנערער באַוועגונג. פֿאַרמישט אינעם „פּראַצעס פֿון די 40“, ווערט זי 1875 אַרעסטירט און פֿאַרמשפט. שפּעטער שליסט זי זיך אָן אין דער „נאַראָדנאַיאַ וואַליאַ“ און נעמט אָן אַקטיוון אַנטײל אין צוגרייטן דעם אַטענטאַט אויף אַלעקסאַנדער דעם 2טן. ווערט פֿאַרמשפט צו דער תּליה, אָבער דער פּסק ווערט אָפּגעלייגט צוליב דעם, וואָס זי איז דעמאָלט געווען אויף דער צייט. שווער קראַנק נאָכן געבוירן דאָס קינד, שטאַרבט זי אין טורמע. דער סאָוועטי־שיידישער פֿאַרשער ר. מ. קאַנטאַר האַלט, אַז העסיגע העלפֿמאַן איז געווען די צוזאַמענשטעלערין פֿון דער העקטאַגראַפֿירטער „אַרבעטער־צײַטונג“ (20טן יאַנואַר, 1881) — „דער ערשטער פּראַווא פֿון סאַציאַליסטיש־רעוואַלוציאָנערער פּראַפּאַגאַנדע אויף יידיש אין רוסלאַנד“.

צו קאפיטל 17

¹⁶⁰ אט זיינען עטלעכע מוסטערן פֿונעם לייענשטאָף, וואָס עדעלשטאָט פֿלעגט דרוקן אַלס רעדאַקטאָר פֿון דער „פֿאַ״ש“, און וואָס ער פֿלעגט פֿאַרבראַקירן: דעם 16טן יאָר-נואַר — אַן אַרטיקל, וואָס באַווייזט, אַז דער „אַרבעטער אין קלאַסנקאַמף קאָן פֿון דער מלוכה דערוואַרטן נאָר „בליי“, אָנשטאָט „ברויט“. דעם 23טן יאַנואַר — פּאַפּולערע גאַ-טורוויסנשאַפֿטן. דעם 6טן פֿעברואַר — „בריוואַסטן“ — פֿאַרבראַקירט די אַרטיקלען וועגן פֿרייער ליבע און אַלע צוגעשיקטע לידער. דעם 20טן פֿעברואַר — אַרטיקל (מעג-לעך עדעלשטאָטס) וועגן אַן אַרבעטער, וואָס איז באַגאַנגען זעלבסטמאָרד מחמת גויט. דעם 13טן מערץ — וועגן פֿאַבריקאַנטן, וואָס זעצן אַן זייערע אַרבעטער (אַנטלויפֿן מיט דעם גיטאָויסגעצאַלטן אַרבעט־לוין). דעם 27טן מערץ — פֿעלעטאָן וועגן פּוּרימ, אין וועלכן עס ווערט דערציילט, אַז די פּערסישע יידן האָבן געפּראַווט זיך העלפֿן צו-ערשט „דורך זעצן אַ יידן אין פּאַרלאַמענט“... „דורך רעליגיע“ (דריי טעג געפֿאַסט) און צום סוף זיך גענומען צום קאַמף: „צעקלאַפּט די זייטן פֿון אַ 500 דיקע בייכער“... דעם 3טן אַפּריל — אַרטיקלען פֿון אַ פֿאַראייניקטער אַקציע פֿון סאַציאַל־דעמאָקראַטן און אַנאַרכיסטן צו העלפֿן די קלאָוקמאַכערס. דעם 10טן אַפּריל — אַרטיקלען וועגן דער דערמאָרונג פֿון שטרייקער אין פיטסבורג: „וואָפֿן! ברידער, דאַס איז די איינציקע האַ-פֿענונג פֿון אַרבעטער, דאַס איינציקע מיטל צו זיין באַפֿרייאַונג“. אין דעם זעלבליקן נומער איז אויך דאָ אַן אַרטיקל קעגן „צעטלעך“ (פּאַרלאַמענטאַריע) און פֿאַר „רעבעליאָן“ (אויפֿשטאַנד). דער שרייבער פֿאַרענדיקט: „עס לעבע די סאַציאַלע רעוואַלוציאָן! די צוקונפֿט געהערט דעם אַנאַרכיזמוס־קאָמוניזמוס!“ (קענטיק, אַז אַט דער הוראָ־אַנאַרכיזם האָט גיט אויסגענומען ביי די אַרבעטער, ווייל דעם 29טן מאַי דריקט שוין עדעלשטאָטס „פֿאַ״ש“ אַן אַרטיקל, אין וועלכן ס׳ווערט דערקלערט פֿאַר ביזע רכילות, אַז אַנאַרכיסטן זיינען „קעגן אַרגאַניזאַציאָן, קעגן שטרייקס, קעגן אַכט שטונדן“).

עדעלשטאָט האָט אויך געגעבן איבערזעצונגען פֿון זשול ווערנס „אַ רייזע אַרום דער וועלט אין אַ לופֿטבאַלאָן“, דע־וואַלגייס „פֿאַרוויסטונגען פֿון קעניגרייך“; דאַסטאַ-יעחסיקס „די דערנידעריקטע און באַליידיקטע“; פֿעליקס פֿיאַטס „דער רעגס־פעדלער [שמאַטע־הענדלער] פֿון פֿאַריז“; טורגעניעווס „אויף דער שוועל“; וויקטאָר הוגאַס „צוואה“; טשערנישעווסקיס „פֿאַר וואָס איז אַרבעט אומאַנגענעם?“; הערצענס „מענטשנפֿרעסעריי אין דער היינטיקער געזעלשאַפֿט“ אד״גל. ער האָט אויך געגעבן פֿלאַץ פֿאַר אַ סעריע אַרטיקלען פֿון אַ סאַציאַליסט (באַראַנאָו) איבער „דער אַנטוויקלונג [פֿון] דער בורזשואַזיע אַלס אַ שטופֿע אין דער עקאָנאָמישער אַנטוויקלונג [פֿון] דער מענטש־הייט“. ער האָט אויך איינגעפֿירט אַן אַפּטיילונג באַשרייבונגען פֿון באַרימטע מענטשן (מיט זייערע בילדער), ווי טיבערייט גראַכוט, דאַטאַן, וויקטאָר הוגאַ אד״גל, און שפּריך־ווערטער פֿון רעוואַלוציאָנערן (פֿון קאַרל מאַרקס האָט ער געגעבן: „די גע-וואַלט איז די הייבאַמע פֿון יעדער אַלטער געזעלשאַפֿט, וועלכע איז שוואַנגער מיט אַ גייער“).

זע שלום פֿונעם קאפיטל 13.¹⁶¹

¹⁶² אין זיין ליד „פֿאַראַגמענט“ ענטפֿערט עדעלשטאָט אויף די טענות קעגן זיין אומאויפֿהערלעכן רוף צו סאַציאַלער רעוואַלוציע. אויף דער טענה, אַז דאַס פֿאַלק קאָן נאָר ברעכן און ברעגען, און ווען עס שטילט זיך איין זיין צאָרן „וועט עס ווידער דעם טראַן אָנערקענען, און דער ביטערער קאַמף איז פֿאַרלאָרן“, — ענטפֿערט עדעלשטאָט,

אז „דאס פֿאלק גארט פֿרייהייט אומעטום! און ווען דער פֿרייהייטס־קאמף איז פֿאַר־
לוינד, איז עס דערפֿאַר, הייל די פֿירער זיינען דום.“ ער פֿאַרענדיקט :

„וואַרעט ניט אַרויף די שולד אויפֿן פֿאלק,
ווען איר זייט שולדיק אַליין ;
ווייסט נאָר צו פֿירן דעם קאמף מיט אַ טאַק,
און דער קאמף וועט פֿאַרלאָרן ניט גיין!“

¹⁶⁴ אַניוטאָ וואַלפֿסאָן איז געווען צווישן עדעלשטאַטס נאַענטע פֿריינדליכע, ער וויד־
מעט איר אייניקע לידער אין רוסיש, און איין ליד אין יידיש „אַ ביטערער מזל“,
פֿאַרפֿאַנטלעכט נאָך זיין טויט („אַרבעטער פֿריינד“, 6טן יאָנואַר, 1893). זי איז געווען
אַ קראַנק־שוועסטער. לויט עדעלשטאַטס שוועסטער, האָט אַניוטאָ געגעבן עדעלשטאַטן
דעם שטאַף פֿאַר זיין ליד „דער קינדער־מערדער“ („דאָקטאָר גראַן“) און פֿאַר זיינע דער־
ציילונגען „ווער איז שולדיק“ און „געלט און ליבע“. אויף אַ בילד, געמאַכט קענטיק
פֿון באַזונדערע פֿאַטאָגראַפֿיעס נאָך עדעלשטאַטס פֿאַרלאָזן ניריאַרק, שטייט פֿון אויבן
עדעלשטאַטס פֿאַרטערע, און אונטער אים די פֿאַרטערע פֿון אַניוטאָ וואַלפֿסאָן און פֿון
נאָך אַ יונגער פֿרוי. לויט מ. קאַטץ (זע הייטער אַנמערקונג 177), האָט עדעלשטאַט
געגלויבט, אַז זיין חבר הלל זאָלאַטאַראָו איז אין איר פֿאַרליבט ; און ווען זאָלאַטאַראָו
האָט געהייראַט אַן אַנדערע, האָט עדעלשטאַט געהאַט דערפֿון אַ סך פֿאַרדורס.

¹⁶⁴ אין אַ בריוו פֿון ניריאַרק (29טן אַפּריל, 1891) זוכט עדעלשטאַט צו באַוועגן
זיין איינציקע שוועסטער, זי זאל ווערן אַן אַגיטאַטאָרין פֿאַר דער אַרבעטער־באַוועגונג.
זי ווערט דאָס טאַקע נאָך זיין טויט. אין דער „פֿאַ“ש“ פֿונעם 17טן אָקטאָבער, 1899, ווערט
אַנאַנסירט אַ מאַסן־פֿאַרוואַלונג, צונויפֿגערופֿן פֿון דער גרופּע „פֿראַלעטאַריאַט אָו [פֿון]
ברוקלין“, וואו שרה עדעלשטאַט־טעלסאָן (עדעלשטאַטס שוועסטער) רעדט אויף דער
טעמע „איבער די פֿליכטן פֿון פֿרויען“. שפעטער פֿלעגט זי אַרויסטרעטן נאָר אויף
עדעלשטאַט־פֿייערונגען.

¹⁶⁵ לויט דער מיטטיילונג פֿון זיין שוועסטער ; דאָך איז ער געווען גרייט צו פֿאַרן
קיינ באַסטאָן אויף אַ קאָנצערט (בריוו צו דער שוועסטער פֿון מיטן אַפּריל, 1891). עס
זעט אָבער אים, אַז די געפֿלאַנטע אונטערנעמונג איז ניט דורכגעפֿירט געוואָרן.

צו קאַפּיטל 18

¹⁶⁶ קעגן די „דיכטער“ פֿון דער „אַרבעטער־צייטונג“, מאַריס הילקוויט („המגן“)
און אַב. קאהאַן, איז געווען געצילט אויך עדעלשטאַטס ליד „די פֿאַלק־שטימע“ („מאַרג־
שטערין“, 18טן אַפּריל, 1890). עדעלשטאַט דערקלערט דאָרט, אַז כאַטש „עס קלינגען
זיס געשליפֿענע צייגער, עס זינגען אונדז פֿאַלקס־פֿאַעטן“, איז דאָך דעם „עלנטן שקלאַף“
דערפֿון ניט גרינגער, הייל „נאָר אייניקייט קען אים איצט רעטן“ (מאַריס ראָזענפֿעלד
האַט אָנגעהויבן זיין מיטאַרבעט אין דער „אַרבעטער־צייטונג“ ניט מיט לידער, נאָר מיט
פֿראַזע).

¹⁶⁷ צווישן עדעלשטאַטס מאַנוסקריפטן געפֿינט זיך אַ בלעטל, אויף וועלכן עס איז
אויפֿגעשריבן מיט לאַטיינישע בוכשטאַבן „ראָזענפֿעלד“, און עס אַנטהאַלט אַזוינע זאַצן :
„בלייב טריי די [דער] וואַרהייט, אַרבעטער־דיכטער“ — — — „טו דיין אַרבעט נאָך

דיין איבערצייגונג, אויף אפלאדיסמענטן גיט ווארט" — — — „ארבעט פלייסיק" — — — „דיין ארבעט איז דין בעסטער לויף".

¹⁶⁸ די ניו־יאָרקער אַנאַרכיסטן האָבן דערקלערט ראָזענפֿעלדן פֿאַר אַ „פֿאַררעטער" פֿאַר זיין אַוועקגיין פֿון דער אַנאַרכיסטישער גרופּע „ריטער דער פֿרייהייט" („אַרבע־טער־פֿריינד", 13טן סעפטעמבער, 1889). די דאָזיקע גרופּע, וועמעס מיטגלידער זיינען געווען אַריבערגעקומענע פֿון לאַנדאָן, האָט באַזונדערס זיך אָפּגעגעבן מיט שטיצן דעם לאַנדאָנער „אַרבעטער־פֿריינד" און אַרויסגעבן בראַשורן אונטערן ביבלישן נאָמען „משמיע ישׁועה", מערסטנס פֿון דעם „סאַציאַליסט" פֿייגענבוים, לויט וועמעס פֿאַרשלאַג זיי האָבן זיך אָנגערופֿן מיט אַט דעם נאָמען (ב. רודערמאַן, „די ייִדישע סאַציאַליסטישע באַוועגונג אין ענגלאַנד", „פֿאַ"ש", 10טן אָקטאָבער, 1934). לויט איר באַריכט אינעם „מאַרגנ־שטערן", פֿונעם 14טן פֿעברואַר, 1890, פֿלעגט די גרופּע אויך פֿאַרלייענען אויף אירע מיטינגען דעם „וויסנשאַפֿטלעכן סאַציאַליזם" פֿון פֿרידריך ענגעלס (זע אַנמערקונג 120). ¹⁶⁹ אַן אַנדייט אויף עדעלשטאַטס ליד „בלומען און שטערן" („וואַרהייט", 10טן אָפּריל, 1889), וואו ער זאָגט: „די ערדישע בלומען זיינען זייער צעלאָזן, זיי האָבן גאַר קיין מאַראַל".

¹⁷⁰ געמיינט עדעלשטאַטס ליד „פֿאַרבלוטטיקטע גייסטער" („מאַרגנשטערן", 17טן מערץ, 1890), אין וועלכן ער שילדערט „די געשפּענסטער" פֿון די רוסישע רעוואַלוציאָנערן, וואָס זיינען דערמאָרדעט געוואָרן אין צאַרישן סיביר.

¹⁷¹ די שרייבער פֿון דער „אַרבעטער־צייטונג" פֿלעגן אַלע מאָל טענהן, ווי דאָס טוט אַב. קאהאַן אין דער דערמאָנטער „סדרה" (זע אַנמערקונג 126), אַז די אַנאַרכיסטן רעדן בלויז וועגן די געוואַלד־טאַטן, אין דער אמתן אָבער זיינען זיי פּחדנים.

¹⁷² אַנדייט אויף עדעלשטאַטס באַמערקונג אין „זשאַראַגנישע דיכטער": „אַ שטיקל געאַרדערטע, באַצאַלטע אַרבעט".

¹⁷³ כדי צו באַווייזן דעם אונטערשייד פֿון אַ „וואָרן דיכטער" ביו אַ „גראַמען שרייבער", האָט עדעלשטאַטס ציטירט אין זיין אַרטיקל פֿרוגס עטלעכע סטראַפֿן און זיי אַנ־גערופֿן „הייליקע ווערטער". אינטערעסאַנט איז, אַז אין יענער צייט איז פֿרוג אַטאַקירט געוואָרן אין „אַרבעטער־פֿריינד" (1890) פֿאַר חנפֿענען זיך צו ייִדישע גבירים אין זיין הספּד אויף דעם רוסי־ייִדישן גביר פֿאַליאַקאָוו.

¹⁷⁴ געמיינט „פֿאַנישע" (פֿאַניע — צונאַמען פֿאַרן אַמאַליקן רוסלאַנד), אַן אַנדייט אויף עדעלשטאַטס רוסי־פֿיזירטקייט.

¹⁷⁵ זע דוד עדעלשטאַטס לידער „אַן די גענאַסען" און „דער לעצטער שטרייק", און מאַריס ראָזענפֿעלדס ליד „דער לייב".

צו קאַפּיטל 19

¹⁷⁶ דאָס ליד „צום משוגענעם פֿילאָזאָף" איז דאַטירט 17טן מערץ, 1890, סינסניצעטי — דער טאָג, ווען סיאוי דערשינען דער ערשטער נומער „אַרבעטער־צייטונג". עס זעט אויס, אַז עדעלשטאַטס איז דערמוטיקט געוואָרן צו שיקן דאָס ליד צום „אַרבעטער־פֿריינד" דורך דעם פֿאַקט, וואָס מאַריס ווינטשעווסקי האָט גיט באַגריסט די פֿאַרטייאישע סאַציאַל־דעמאָקראַטישע צייטונג.

¹⁷⁷ מ. קאַטץ אין זיינע ענטפֿערס אויף מיין „פֿראַגן־צעטל".

צו קאפיטל 20

¹⁷⁸ פון די יידישע אַרבעטער אינעם „שוויץ“ שאַפּ האָט עדעלשטאַט אויך איבערגע-
נומען אַזוינע אויסדרוקן, ווי „הייליקע שכינה“ (לואיס לינג), „פֿון גלות אונדז
רעטן“ (צו די פֿאַרטיידיקער פֿון פֿינצטערניש), „לאַנג ווי דער יידישער גלות“ (אַ
רעדאַקטאָרס חלום) אד״גל.

¹⁷⁹ אַן אַנדייט אויף דעם ערשט־מאַיאיקן פֿאַראַד פֿון די סאַציאַל־רעפֿאָרמיסטן אין
ניו־יאָרק (1891), וואָס עדעלשטאַט האָט אויסגעלאַכט אין זיין אַרטיקל „פֿאַציאָרטי“.

¹⁸⁰ אין די לידער „צום געבורט־טאָג“, „וואַכט אויף“, „דער עלטער אין דער
פֿרעמד“, „1789“, „דער פֿאַל פֿון דער באַסטיליע“ (עדעלשטאַט גראַמט „ב“, מיט „פֿ“,
ווי „ליב“ מיט „פֿרינציפֿ“ אין ליד „דזשאַן בראַון“; „ג“ מיט „ק“, ווי „באַטרוג“ מיט
„דרוק“ אין „עלנט“, „ט“, ווי „פֿרייד“—„קווייט“ אין „צום אַנדענק פֿון ק.
גאללאַפֿ“; „ל“ מיט „ר“, ווי „שטעלן“ מיט „צעשטערן“ אין „דער שמיד“ אַז״ו).

¹⁸¹ עדעלשטאַט באַניצט געוויינטלעך איין־טראַפֿיקע און צוויי־טראַפֿיקע גראַמען
(ווי „מאַכט“ מיט „נאַכט“ און „לאַרדן“ מיט „מאַרדן“). ער באַניצט זיך אויך מיט
אומפֿיקטלעכע גראַמען ווי „ברויט“ מיט „פֿאַרשטעלט“, „פֿאַלק“ מיט „פֿאַרפֿאַלגט“,
„שקלאַף“ מיט „וויסנשאַפֿט“ (אין די לידער „אַן אַלטע געשיכטע“, „אַלבערט פֿאַרסאַנג“,
„דער קומענדיער שטורעם“ אד״גל). דאַקטילישע גראַמען (ווי „איבעראַל“ מיט „ליבע־
ראַל“) זיינען ביי עדעלשטאַט אַ זעלטנהייט.

¹⁸² די דריי לידער מיט גאַרטל־גראַמען (געגראַמט שורות 1—4 און 3—2) זיינען:
„דער וועקער“, „דער פֿאַל פֿון דער באַסטיליע“, „טרערן“ (איר זע אַ גלעזערנעם
קאַסטן). פֿיר מיט געמישטע גראַמען — „די רעוואָלוציאָן“ (זע ווייטער אַנמערקונג 184),
„1789“, „דער שוויץ און די נאַכטיגאַל“, „שפּאַניען“, די עלף לידער מיט פֿאַר־גראַמען
(געגראַמט שורה נאָך שורה) זיינען: „געדאַנקען אויפֿן פֿאַבריק“, „ווען איך הייראַט...“,
„פֿון אַלבערט פֿאַרסאַנג לידער“, „פֿרעמדעס ברויט“, „קעמפֿט ביזן סוף“, „דיכטער“?
(„פֿאַלשע דיכטער“), „דער איזל און דער זונגעשטראַל“, „דער דיכטער“, „דער אַגיד
טאַמאַר“, „אַ נישט־געענדיקטע דראַמע“, „אַ טרויעריקער געלעכטער“. די 23 מיט אויס־
געלאַזטע גראַמען (געגראַמט בלויז שורות 2—4): „וואַרע און פֿאַלשע העלדן“, „דאָס
פֿאַבריק־קינד“, „דער אַרבעטער“, „מיין פֿרילינג־ליד“, „פֿאַרבלוטיקטע גייסטער“, „צו
רוף אַן די פֿאַט“? „דער לעצטער שטרייק“, „דיכטער און מוזע“, „די געפֿאַלענע“, „צו
אַ פֿריינט“, „אונדזער אידעאַל“, „אַ גוט וואַרט“, „אויף אַ באַל“, „זינגט מיט לוסט“,
„דער ריטער זעגל“, „די בלאַסע וואַסער־ליליע“, „דער פֿאַרוואַנדעטער אַדלער“, „דאָס
צייט־ליד“, „אַ ראַמאַנס“, „אין נאַטור־טעמפל“, „דער זעלנער“, „וואָס זאָגט איר צו אים“,
„בעסער הונגערן איידער בעטלען“. דאָס ליד „סאַפֿיאַ פֿעראַווסקאַיאַ“, איז אין גאַנצן
אין קרייץ־גראַמען (געגראַמט שורות 1—3 און 2—4). צוויי סטראַפֿן אָבער (10טע און
15טע) זיינען אין גאַרטל גראַמען. די לידער „דער וועקער“ און „דער פֿאַל פֿון דער
באַסטיליע“, וואָס האָבן 6־שורהדיקע סטראַפֿן, האָבן אומעטום די ערשטע צוויי שורות
אין פֿאַר־גראַמען.

¹⁸³ מעגלעך באַווירקט פֿון הייגעס ליד ג' 88 פֿון דער סעריע „היימקער“:

„נאַכט ליגט אויף דען פֿרעמדען וועגען,
קראַנקעס הערץ אונד מידע גלידער“;

אך, דאָ פֿליסט, ווי שטילער זעגען, זיסער מאַנד, דיין ליכט ערנידער.

¹⁸⁴ עדעלשטאַט האָט „פֿריי איבערגעזעצט“, אָדער „פֿריי באַאַרבעט“ 5 לידער פֿון היינען (אַ זעקסט ליד פֿון היינען האָט עדעלשטאַט באַאַרבעט אין רוסיש); פֿיר פֿון נעקראַסאָוו (אַ פֿינפֿט ליד, אויף וועלכן ס׳איז אָנגעגעבן „נאָך נעקראַסאָוו“, איז אין דער אמתן אַ רוסיש פֿאַלקס־ליד — זע קאַפּיטל 8); 2 פֿון נאַדאַנען; 2 „פֿונעם ר״־סישן“, ניט אָנגעבנדיק קיין נאָמען; צו איינציקע פֿון ביראַנען, לערמאַנטאָוו און פֿאַר־סאַנען; איין ליד „נאַכן דייטשן“ (פֿרייליגראַטס) „די רעוואָלוציאָן“ איז אונטגעשריבן (אין דער „פֿאַש״ש“, 7טן נאָוועמבער, 1890) M-n. — מ. קאַטץ האָט עס אַריינגענומען אין דער אָנזאַנער אויסגאַבע (1909) ווי עדעלשטאַט אַ ליד. כּ״האַב וועגן דעם אָנגעפֿרעגט (דורך ל. גרינבוים) ביים דעמאָלטדיקן רעדאַקטאָר פֿון דער „פֿאַש״ש“, ד״ר מעריסאָן, צי מיינט ניט די אונטערשריפֿט „מ.נ.“, אַז ער אַליין האָט עס איבערגעזעצט. ד״ר מעריסאָן האָט געענטפֿערט, אַז ער געדענקט מער קיין זאַך ניט.

¹⁸⁵ דייטשישע אַרבעטער האָבן עס באַנוצט ווי אַן אויפֿשריפֿט אויפֿן „דענקמאַל“ פֿון די 22 געפֿאַלענע אַרבעטער אין פֿאַרטיידיקונג קעגן דעם קאָנטער־רעוואָלוציאָנערן „קאַפּ־פּוטש“ פֿון 1922 אין אַמען־דאָרף, דייטשלאַנד.

¹⁸⁶ אויף עדעלשטאַטס מאַנוסקריפֿט פֿון דעם „פֿריי־באַאַרבעטן“ ליד פֿון אַלבערט פֿאַרסאַנס איז פֿאַראַן אַ באַמערקונג צו דער רעדאַקציע: „איר זאָלט מיין נאָמען ניט אונטערשרייבן, ווייל עס קען איבערשרעקן מיינע אייניקע פֿריינט“.

¹⁸⁷ אַלבערט פֿאַרסאַנס האָט דאָס דאָזיקע ליד געשריבן אין טויטן־קאַמער פֿון דער שיקאַנער טורמע אין פֿרימאַרגן פֿון טאַג, ווען מען האָט אים געהאַנגען צוזאַמען מיט זיינע חברים.

¹⁸⁸ „ווי קאָן מען טראַכטן וועגן גלאַטיקער פֿאַרם און קלינגענדיקן גראַם, אַז ס׳דערטראַגט זיך צו מיר דאָס טראַגישע לוחיה־ליד אַן ווערטער, אַן קלאַנגען, נאָר פֿול מיט עלגס און טרערן“ („טאָגבוך“, יאַנואַר, 1889). ווען אַ פֿריינט האָט אים אויפֿגעוואָרפֿן פֿעלערן אין זיין גראַם, האָט דוד עדעלשטאַט געענטפֿערט מיט אַ שטאַרקן צאָרן: „ווי שעמט איר זיך ניט ווענדן אויפֿמערקזאַמקייט אויף גראַם, ווען די אַרבעטער שטאַרבן מאַסנױז פֿון טשאַכטקע אין די אוממענטשלעכע פֿאַרדומפענע פֿאַבריקן! צי דענקט איר זיך, אַז איך קאָן זיצן גלייכגילטיק און שניצן פֿיגורן מיט אַ מעסערל? איך שרייב ניט פֿאַר אינטעליגענטן, איך בעט ניט קיין מיטליד ביי די בלוטוויגער, איך שרייב פֿאַר אַרבעטער, און מיט זייער געווער האַק איך — מיט דער האַק!“ (אַרקאַדי טעלסאָן, אין אַ בריוו צו מיר פֿונעם 10טן אַפּריל, 1934).

¹⁸⁹ אין די לידער „צו מיינע לעזער“, „צו מיינ פֿעדער“, „מיין מוזע“, „איך קאָן ניט זאָגן וויצן“, „מיין פֿרילינג־ליד“.

¹⁹⁰ „פֿערציק יאָר“, ז׳ 115. וויינשטיין דערציילט, אַז ווען אַ „קאָמיטע“ (פֿאַרטער־טערשאַפֿט) פֿלעגט קומען פֿון אַן אַנאַרכיסטישן מיטינג, פֿלעגט זי דערקלערן, אַז זי קומט פֿונעם „פֿאַלק“.

¹⁹¹ אין די לידער „פֿאַרווערטס“, „די פֿרייהייט־געטיין“.

¹⁹² דאָרט, און אין „צורוף צו דער פֿאַש״ש“, „אַלבערט פֿאַרסאַנס“, „דער לעצטער שטרייק“, „דער עלפֿטער אין דער פֿרעמד“.

צו קאפיטל 22

¹⁸⁰ סוף אויגוסט, 1891, ברעכט אויס אַ סיכסוך צווישן דער „פֿאַ״ש“ מיט דער דרוקעריִוניאָן. לויט דער „פֿאַ״ש“, איז אין דעם געווען שולדיק דער פֿאַרמאַן (אויפֿפֿאַסער) מילכיקער, וועלכער האָט סאַבאַטירט דאָס אַרויסגעבן די צייטונג אין צייט („אַמאַל אין אַמעריקע“, ז״ו 281—282). לויט דער דרוקעריִוניאָן, האָט די „פֿאַ״ש“ אָפּגעזאָגט מיל־כיקערן, ווייל ער איז געווען „צודרינגלעך“ בנוגע זיין אַרבעט־לויף (היימאַן ראָזענסאָן, „דערניערונגען“, אין „זאַמלבוך“ צום 35־יעריקן יוביליי פֿון דער „היברו טאַיפּאַראַז“ פֿיקל יוניאָן) [פֿראַ.פֿ. פֿאַראַיין פֿון ייִדישע דרוקער] גומ' 83 פֿון דער אינטערנאַציאָנאַלער דרוקער יוניאָן, ניו־יאָרק, 1923, ז' 11).

קאָפּעלאַז דערקלערט, אַז אונטער דעזלשטאַטס רעדאַקציע וואָלט „אַפֿשר גאַר קיין שטרייק ניט געווען. האָט דאָך דער ועלביקער מילכיקער דעם דאָזיקן דעזלשטאַטן פּשוט פֿאַרגעטערט און גרויס דרך־ארץ פֿאַר אים געהאַט“ („אַמאַל אין אַמעריקע“, ז״ו 281—282). עס זעט דעריבער אויס, אַז דעזלשטאַט האָט צום סוף אויגוסט 1891 שוין ניט געטאָן קיין רעדאַקציע־אַרבעט, אָדער, אַז ער איז ניט געקומען מער אין רעדאַקציע, כאָטש די „פֿאַ״ש“ איז נאָך פֿול מיט דעזלשטאַטס שריפֿטן דעם גאַנצן חודש סעפטעמבער. ¹⁸⁴ די דריי קורצע לידלעך פֿרייבאַאַרבעט „פֿון היינע“, אין דער „פֿאַ״ש“ פֿונעם 10טן אַקטאָבער, זיינען, קענטיק, געשריבן אַ סך פֿריער. דאָס ערשטע לידל, וואָס הויבט זיך אָן מיט דער שורה „איך געדענק די שטונדע זיסע“, איז, אַן צווייפֿל, געווידמעט זיין פֿריינדין אַנאַ געטער, וועלכע האָט אים געבראַכט בלומען צו זיין 23טן געבורטסטאָג, אין מאַי 1889 (אין מאָנוסקריפֿט איז דאָס ליד געשריבן אויף די בלאַנקען פֿון דער „פֿאַ״ש“). דאָס סאַטירישע לידל וועגן חתונה איז, מעגלעך, אינעם ערשטן וואַריאַנט גע־שריבן פֿאַר זיינער אַ פֿאַרערערין.

¹⁸⁵ אַ. רודאַש (זע אָנמערקונג 138). לויט מ. קאַטץ, אין זיין „פֿאַררעדע“ צו דעזל־שטאַטס שריפֿטן 1909, איז דעזלשטאַט שוין אין אָנהויב זומער 1891 געוואָרן מיט יע־דער וואָך בלייכער און בלייכער, און „עס האָבן זיך שוין באַוויזן סימנים פֿון יענער לונגען־קראַנקהייט, וועלכע האָט אים אָפּגעריסן פֿון דער וועלט. אומויסט האָבן פֿריינט צו אים גערעדט, אַז ער מוז פֿאַרן אין אַן אַנדער קלימאַט. וועט ער דען אַוועקפֿאַרן און לאָזן די צייטונג אונטערגיין? זיין לעבן איז געווען אין געפֿאַר, ער האָט געבליוטעט“. אין יוני, דערציילט קאַטץ, האָט דעזלשטאַט אים אויפֿגעפֿאַדערט איבערצונעמען די רעדאַקציע־אַרבעט — „אניט וועט ער פֿון זיין הייליקן פּאַסטן ניט אָפּטרעטן ביז דעם לעצטן מאָמענט“. קאַטץ דערציילט אָבער ניט, פֿאַרוואָס ער האָט דעזלשטאַטס פֿאַרלאָנגט ניט אויסגעפֿילט און אים געלאָזט פֿאַרבלייבן אין ניו־יאָרק אַ גאַנצן זומער.

¹⁸⁶ קאָפּעלאַז דערציילט: „מיר האָבן אים עטלעכע מאָל געשיקט אַ פֿאַר קעסטלעך יטאַקאָיער וויין. איך האָב אויך זיינע לידער צוגויפֿגעזאַמלט און אַרויסגעגעבן אין אַ בוך, פֿדי פֿאַרשאַפֿן אים אַ ביסעלע גייסטיקן פֿאַרגעניגן“ („אַמאַל אין אַמעריקע“, ז' 284. זע אָנמערקונג 219).

¹⁸⁷ דעזלשטאַטס שוועסטער דערציילט, אַז מחמת זיין נאַכאַנאַנדיקן הוסט, פֿלעגט ער אַלע מאָל מוזן אונטערברעכן זיין שרייבן. ¹⁸⁸ אַחוץ עטלעכע נומערן פֿונעם ערשטן מאָנאַט, איז די „פֿאַ״ש“ פֿונעם 1892־טן יאָר ניטאָ אין קיין שום עפֿנטלעכער ביבליאָטעק.

5¹⁹⁹. ב. שעלי (1792—1822), ענגלישער רעוואלוציאנערער דיכטער, וועלכן ענגעלס רופט אָן „געניאלער, פראַפעטישער“.
 200 קינעטיק—לערע וועגן באַוועגונג. געמיינט די מימישע קונסט, מיט וועלכער די קלאַסישע גריכישע דיכטער פֿלעגן דעקלאַמירן זייערע ווערק.

צו קאַפּיטל 23

201 אין דעם זעלבן בריוו צו וויינבערגן שרייבט עדעלשטאַט: „איך האָף, אַז אונדזערע גענאַסן וועלן ווידער אויפֿוואַכן און זיך געמען מונטער צו דער אַרבעט“. עדעלשטאַטן איז, קענטיק, געווען באַקאַנט, אַז די אַנאַרכיסטן האָבן אין יענער צייט, אָנהויב 1892, שוין פֿאַרלוירן זייער ווירקונג אויף די יידישע אַרבעטער־מאַסן. ער האָט אַבער געמיינט, אַז דאָס איז בלויז דערפֿאַר, וואָס די אַנאַרכיסטישע אַגיטאַטאָרן זיינען נישט גענוג טעטיק.

202 משה קאַטץ האָט געהאַט פֿאַרנומען עדעלשטאַטס פּלאַץ אַלס רעדאַקטאָר פֿון דער „פֿאַ“ש“.

203 ווייזט אויס, געמיינט זיין פֿריינדן אַניוואַ וואַלפֿסאָן (זע אַנמערקונג 163).
 204 „דער אָונט־גלאַק“ איז נישט געווען דאָס לעצטע ליד פֿון דוד עדעלשטאַט, ווי מ. קאַטץ זאָגט אין זיין „פֿאַרעדע“ צו עדעלשטאַטס שריפֿטן, 1909. דאָס ליד איז אַריין שוין אין עדעלשטאַטס לידער־זאַמלונג „פֿאַלקס־געדיכטע“, יאַנואַר, 1892. מעגלעך, אַז ער האָט עס נאָך געשריבן אין סינסינעטי פֿאַר זיין אָפּפֿאַרן זיך היילן אין דענווער, קאַלאַראַדאָ (זי ערשטע זייט פֿון דער „פֿאַ“ש“, פֿונעם 30־טן אָקטאָבער, 1891, פֿעלט אין דער ניר־יאָרקער שטאַט־ביבליאָטעק, און קיין צווייטע קאַפּיע איז אין קיין אַנדערער עפֿנט־לעכער ביבליאָטעק נישט. מעגלעך, אַז אין יענעם נומער איז געווען געדרוקט דאָס ליד „דער אָונט־גלאַק“.

205 דעם אויסדרוק „טיריאומפּירנדיקע שוויינען“ באַניצט עדעלשטאַט שוין אין פֿעברואַר 1888 אינעם בריוו צו ד״ר זאַלאַטאַראַוו. ער באַניצט עס אין זיין רוסישן מאַנוסקריפט „קליינע מענטשעלעך“ פֿון 1887—1888 און אין זיין בריוו צו מיכאַל קאָן פֿון 11טן סעפטעמבער 1892.

206 קאַפּעלאַוו דערציילט („אַמאַל אין אַמעריקע“, ז״ז 361—365), אַז „מאַסט איז געקומען צו דער איבערצייגונג, אַז נעמענדיק אין באַטראַכט די שוואַכקייט פֿון דער אַרבעטער־באַוועגונג בכלל און פֿון דער ראַדיקאַלער פֿערט, און נעמענדיק איבערהויפּט אין באַטראַכט, דאָס די גאַנצע באַוועגונג איז נאָר צווישן די פֿערמעדע און נישט צווישן געבוירענע אַמעריקאַנער, גלויבט ער, אַז אַזעלכע טאַטן ווי בערקמאַנס [אַלעקסאַנדער בערקמאַנס אַטענאַט אויפֿן פֿאַרוואַלטער פֿון קאַרנעגיס שטאַל־פֿאַבריקן, מ״ר פֿריק, וועלכער האָט אָרגאַניזירט אַ בלוט־באַד אויף זיינע שטרייקנדיקע שטאַל־אַרבעטער אין האַמסטעד], זיינען נישט נאָר נישט נוצלעך, נאָר צו אַ געוויסער מאָס זאָגאַר שעדלעך!“ אַ צווייטע אַנאַרכיסטישע פֿראַקציע, די „אויטאָנאָמיסטן“, אָנגעפֿירט פֿון פּויקערט, עמאַ באַלדמאַן א״אָנד, זיינען דערפֿאַר אָנגעפֿאַלן אויף מאַסטן און דערקלערט, אַז „ער האָט זיך דערשראַקן פֿאַר זיין אייגענער פֿעל“... „עס זיינען געוואָרן מיינונגס־פֿאַרשידנדיקייטן וועגן מאַסטס אַרויסטרעטונג“. די מערסטע „פּיאַנערן“ — „מאַסטס בלינדע נאַכפֿאַלגער“ — „האַבן פֿאַרשריגן און אָפּגעלאַכט פֿון בערקמאַנס העלדנאַט“. נאָר עס זיינען „אויך געווען אַזעלכע אַנאַרכיסטן, וועלכע זיינען באַגייסטערט געוואָרן פֿון בערקמאַנען און

אידעאלזירט זיין אָקט". אָט די רייסערייען האָבן צעריסן די „פּיאַנערן". זיי זיינען פֿאַרפֿרעמדט געוואָרן איינער צום אַנדערן..."

דוד עדעלשטאַט האָט געהערט צו די, וואָס האָבן אידעאלזירט בערקמאַנס טאַט. ער האָט אים אויך געווידמעט אַ ליד „דער יונגער העלד" („אַרבייטער־פֿריינד", זטן אָקטאַבער, 1892), אין וועלכן ער לויבט זיין טאַט :

זיין טאַט איז אַ הייליקער קריגס־סינגאַל,
מיט האָס און מיט ראַכע, מיט צאַרן און שאַנד,
און דעם ליינדענס טרערן און וואונדן
האַבן באַוואַפֿנט זיין העלדישע האַנט !

איר מעגט אים מיט שמוץ אָדער בלומען באַדעקן, —
זיין טאַט איז אַ הייליקער קריגס־סינגאַל,
וואָס מוז אַלע ערלעכע הערצער דערוועקן
צום קאַמף פֿאַר דעם פֿרייהייטס־אידעאַל !

ביי אַן אַנדער געלעגנהייט האָט עדעלשטאַט אויסגעלאַכט דעם גלויבן, אַז יחידים זיינען אימשיטאָנד צו באַפֿרייען דאָס פֿאַלק. אין זיין ליד „דער אַגיטאַטאָר" זאָגט ער צו די אַרבעטער : „אַן אייך הויבט זיך גאַרנישט אָן !". גלייכצייטיק אָבער האָט עדעלשטאַט דערקלערט, אַז אַזאַ פֿאַרברעכן, ווי דאָס אויפֿהענגען פֿון די שיקאַגער אַרבעטער־פֿירער, וואַלט אין רוסלאַנד געפֿונען אַ נקמה־נעמער. באַזונדערס וואַלט עמעצער גענומען נקמה פֿון דעם גובערנאַטאָר און פֿון דעם פֿראַקוואַר... („ווערטער און טאַטן", „פֿאַ"ש", 13טן פֿעברואַר 1891). אויך אין זיין ליד „לואיס לינג" זאָגט עדעלשטאַט : „געוואַלט האָט אונדזער וועלט פֿאַרשקלאַפֿט און געוואַלט וועט זי באַפֿרייען" ! (זע אַנמערקונג 108) און אין זיין ליד „צום פֿאַררייניקטן קאַמף" — „ווערטער זיינען איצט צו מענטשלעכע וואַפֿן פֿאַר אונדזערע אוממענטשלעכע פֿיינט". נאָך דייטליכער דריקט אויס עדעלשטאַט זיינע סימפּאַטיעס צום אינדיווידועלן טערראַר אין זיין ליד „איך בין דאָס שווער, איך בין דער פֿלאַם" :

„לאַז רוסלאַנד אונדז אַלס ביישפּיל דינען,
דאָרט פֿאַלן אָפֿפֿער אָן אַ צאָל,
דאָך וועט איר אימער דאָרט געפֿינען
אַ קעמפֿער גרייט פֿיר ברוטוס ראַל !"

ברוטוס, דער אַלטער רוימער, פּאַטריצישער ראַכע־געמער פֿון דעם זעלבסט־הער־
שערישן צעזאַר, איז פֿאַר עדעלשטאַטן געווען דער סימבאָל פֿון אַ ראַכע־געמער. אין
ליד „לואיס לינג" לויבט דעריבער עדעלשטאַט דעם העלדישן יונגן אַרבעטער־מאַרטירער,
אַז „ווי ברוטוס שטאַלן און אוימערשראַקן איז ער געווען אין פֿרייהייטס־קריג".

²⁰⁷ עדעלשטאַט באַהאַנדלט די פֿראַגע וועגן אינטערנאַציאָנאַליזם (אַ ביסל פֿאַרנעפֿלט,
ווי אַלע אַנאַרכיסטן) אויך אין זיין ליד „אמתער פּאַטריאָטיזם". ער זאָגט דאָרט : „זאָל
יעדער ליבן זיין פֿאַטערלאַנד גוט, זיין שפּראַך און זיינע לידער און קעמפֿן מיט זייער
האַרץ און בלוט פֿאַר זייערע פֿאַרשקלאַפֿטע ברידער — — און ווען אין יעדן פֿאַטער־
לאַנד פֿאַלן טיראַנען און טראַנען, — דאָן פֿאַלט אויך די פֿינצערע וואַנט, וואָס צע־
טיילט איצט אַלע נאַציאָנען".

²⁰⁸ „אַרבעטער־פֿריינד", 30טן סעפטעמבער, 1892.

²⁰⁹ די „פֿאַשׁ“, הערט אויף צו דערשיינען אַרום יוני, 1892. זי דערשיינט אויפֿדאָסניי דעם 12טן פֿעברואַר, 1893, נאָר אין 1894 גייט זי ווידער אונטער. ²¹⁰ „אַמאַל אין אַמעריקע“, ז' 383. (זע אויך אַנמערקונג צום בריוו 40). ²¹¹ דאָרט. געמיינט ש. יאַנאַוסקי, וועלכער, פֿאַרבלייבנדיק אַן אַנאַרכיסט, איז אויף דער עלטער געוואָרן אַ מיטאַרבעטער אינעם „פֿאַרווערטס“. ²¹² „אַמאַל אין אַמעריקע“, ז"ו 364—365 און 437—438.

צו קאָפּיטל 24

²¹³ נ. מ. באַבאָד (1872—1903) האָט פֿאַרעפֿנטלעכט צוויי לידער וועגן דעזלשטאַטן : „צום פֿאַעט (געווידמעט אַן ד. דעזלשטאַט — „פֿאַשׁ“, 25טן דעצעמבער, 1891) און „פֿריינד“, 18טן נאוועמבער 1892). באַבאָד האָט אויסגעשטודירט מעדיצין און באַלד נאָך דעם געשטאַרבן פֿון טובערקולאָז.

²¹⁴ ווילין האָט נאָך ביי דעזלשטאַט לעבן זיך געווענדט צו אים מיט אַ ליד „צום פֿאַעט“ („פֿאַשׁ“, 15טן יאַנואַר, 1892). אין 1930 האָב איך יצחק זיילינגן געטראָפֿן אין קאַליפֿאָרניע, וואו ער האָט פֿראַקטיצירט מעדיצין. ער איז געווען אַ סימפּאָטיקער פֿון דער רעוואָלוציאָנערער אַרבעטער־באַוועגונג אין אַמעריקע און פֿונעם סאָוועטן־פֿאַרבאַנד. אַק־טיוו אָבער האָט ער זיך נישט באַטייליקט.

²¹⁵ מיטגעטיילט דורך מ. דובאַוו, אין אַ בריוו פֿון 14טן מאַי, 1934. ²¹⁶ ש. אַגורסקי דערציילט אין זיין אַריינפֿיר צו דוד דעזלשטאַטס „לידער פֿון נויט און קאַמף“ (מאַסקווע, 1930, ז' 41), אַז ער האָט אין 1914 אָנגעוויזן אויף דעם „ניט דערלאָזבאַרן פֿאַקט“ פֿון פֿאַרנאַכלעסיקן דעזלשטאַטס קבר. „נאָכדעם האָט מען אָנגעהויבן זאַמלען געלט אויף אויפֿצושטעלן אַ דענקמאַל. די „פֿאַשׁ“ פֿונעם 17טן דע־צעמבער, 1915, דערציילט, אַז דער „מאַנומענט איז בשום אַווען נישט דער אויפֿטו פֿון אונדזער באַוועגונג. מען האָט אַפּעלירט און אַפּעלירט, אָבער גאַר ווייניק האָבן זיך אַפּערורפֿן, און ווען דעזלשטאַטס ברודער, אַב. דעזלשטאַט, פֿון ביוט, מאַנטאַנאַ, וואַלט נישט בייגעשטייערט דאָס מיינסטע געלט צו דער אויפֿשטעלונג פֿון דעם מאַנומענט, וואַלט ער נאָך ביז היינט געבליבן אַ שיינער וואונטש“.

²¹⁷ „רהי דעווער דזשוואיש נויס“, ציטירט אין דער „פֿאַשׁ“ פֿונעם 25טן דעצעמבער, 1915.

²¹⁸ אַ ביישפּיל פֿון אַ דוד דעזלשטאַט־אַונט אין 1934 געפֿינט זיך אין אַ בריוו צו דער „מאַרגן־פֿרייהייט“ (21טן אַפּריל, 1934) פֿון ל. וויסמאַן, סעקרעטאַר פֿונעם דוד דעזלשטאַט־ברענטש פֿונעם אינטערנאַציאָנאַלן אַרבעטער אָרדן אין פּיסטבורג : אַ רעדע (ז. וינגער) וועגן „דוד דעזלשטאַט, זיין לעבן און שאַפֿן“. דער בריוו־שרייבער האָט גערעדט וועגן דער „אַנטוויקלונג פֿון דער פֿראַלעטאַרישער ליטעראַטור אין אַמעריקע“. אַן אַנדערער (סידער) האָט פֿאַרגעלייענט דעזלשטאַטס סאַטירע „ניר־יאַרקער ראַדיקאַלן“ און דעק־לאַמירט פֿראַלעטאַרישע לידער. דער פֿאַרויצער (וויינער) האָט דערציילט וועגן זיין נאַעני טער באַקאַנטשאַפֿט מיט דעזלשטאַטן און וועגן דעזלשטאַטס אַנטירעליגיעזע אַנשוואַונגען. ²¹⁹ קלמן מרמז — „דוד דעזלשטאַט (צו זיין 40טן יאַרצייט)“, „דער האַמער“, 1933.

²²⁰ ה. בלאַשטיין האָט אין זיין פּאָעמע „דוד עדעלשטאַט“ גישילדערט אַ ביבליאָטעק אין בוענאָס-אירעס, וואו אַ בינטל אַנאַרכיסטן האָט אָפּגעהאַלטן „אַ מיטינג קעגן לאַנד פֿון די סאָוועטן“, און איינער פֿון זיי האָט אויסגעשטרעקט די האַנט צו עדעלשטאַטס בילד און באַמערקט: „אַט דער איז אונדזער ביישפּיל! אַט דער איז אונדזער זינגער!“ און דער דיכטער שטעלט זיך פֿאַר, אַז ווען עדעלשטאַט וואָלט געלעבט, וואָלט ער „געוויס דאָס לידל אָנגעשריבן“, וואָס ער (בלאַשטיין) האָט אַמאָל געהערט, אַז „די אַנאַר-כיסטן זיינען שפּיאָנעס, פּראָוואַקאַטאָרן“. ס'איז קלאָר, אַז בלאַשטיין האָט געמיינט דאָס „בינטל אַנאַרכיסטן“, וואָס ער האָט געזען אין אַ ביבליאָטעק פֿון דער אַרגענטינער הייפּט-שטאַט. ה. לייחויק האָט דאָס אָבער אויסגעטייטשט, אַז ה. בלאַשטיין „היל גיט אנדערש, ווי נאָר אַרייגלייגן אין מויל עדעלשטאַטן אַוויגע ווערטער, עס זאל אויסקומען ווי ער, עדעלשטאַט, וואָלט שילטן און שילטן און שימפֿן אַנאַרכיסטן, — גיט נאָר איצ-טיקע אַנאַרכיסטן, נאָר אויך אַמאָליקע און אַרופֿן זיי: פּראָוואַקאַטאָרן ווערט און שפּיאָנען“, און ער רופֿט אויס: „איך בין גיט קיין אַנאַרכיסט, נאָר פֿון אַזאַ מאַנעווער שטעלן זיך די האָר אויפֿן קאַפּ“ (צום 40טן יאַרצייט פֿון דוד עדעלשטאַט, „יידיש“, 16טן דעצעמ-בער, 1932).

אָבער גיט אין דער פּאָלעמיק מיט בלאַשטיינען ליגט דער שווערפּונקט פֿון ה. לייחויקס אַרטיקל. ער טרעט אַרויס דער עיקר קעגן די, וואָס „מאַכן גרעסער, אויף איין האָר אַפּילו, די באַדייטונג פֿון עדעלשטאַטן אַלס פּאָעט פֿון קינסטלערישן שטאַנדפּונקט“. אויף לייחויקס פּרוואַח צו פֿאַרקלענערן עדעלשטאַטס דיכטערישן ווערט און צו דיס-קרעדיטירן די רעוואָלוציאָנערע ליטעראַטור בכלל, האָט געענטפֿערט דער דיכטער אַהרן קורץ אין „סיגנאַל“ (זע ביבליאָגראַפֿיע). ה. בלאַשטיינס פּאָעמע איז פֿאַרגעליינעט געוואָרן אויף אַן עדעלשטאַט-אַונט אין לאַס-אַנדזשעלעס אונטער דעם אָנפֿיר פֿון די קינדער-שולן ביים אינטערנאַציאָנאַלן אַרבעטער-אַרדן, „האַמער“-פֿאַרוואַלטונג און „פּראָ-לעספּען“-גרופּע (סיגנאַל, „נומ' 4—5, יוני-יולי, 1934, ז' 21).

²²¹ קאָפּעלאַח, וועלכער האָט צונויפֿגעזאַמלט און אַרויסגעגעבן אינעם פֿאַרלאַג „פֿאַ“ש“ עדעלשטאַטס „פֿאַלקס-געדיכטע“, דערציילט, אַז „דאָס בוך לידער האָט, ליידער, זיך גאַרניט איינגעגעבן. עס איז גיט געווען ווער עס זאל מאַכן די ריכטיקע קאַרעקטור, און עס זיינען אַריינגעפֿאַלן אַ סך מיאוסע גריינן, וועלכע נאָר עמיהאַרצים-זעצערס קאַנען מאַכן. עדעלשטאַט, אין אַ בריוו צו מיר — כאַטש ער האָט מיר אַרציק באַ-דאַנקט פֿאַר מיין גוטער פּוהנה און טרחה, האָט ער זיך אָבער דאָס האַרץ אַרויסגעגעסן (אַמאָל אין אַמעריקע“, ז' 284). אינמיטן ליד „בלומען און שטערן“ האָבן די זעצער איבערגעלאָזט דעם נאָמען פֿון דער צייטונג („וואַרהייט“), און אַזוי איז עס איבערגע-דרוקט אין אַלע עדעלשטאַט-אויסגאַבעס, אַחוץ אין דער לאַנדאַנער (1909), וואו עס זיינען אויסגעלאָזט געוואָרן פֿיר סטראַפֿעס, 10—13.

²²² אַנאַנסירט פֿון ב. רודערמאַן „פֿאַ“ש“, 19טן יאַנואַר, 1900) ווי „אַ זאַמלונג פֿון אויסגעצייכנטע און העכסטרירנדע דערציילונגען פֿון אונדזער פֿאַרשטאַרבּענעם פּאָעט דוד עדעלשטאַט“. מיט אַ האַלב יאָר שפּעטער, דעם 27טן יולי, 1900, אַנאַנסירט די „פֿאַ“ש“, אַז „אַלע פּאָעטישע בילדער און דערציילונגען אויס דעם אַרבעטער-לעבן פֿון דוד עדעלשטאַט זיינען יעצט ערשינען אין איין בוך אונטער דעם נאָמען „עדעלשטאַטס שריפֿטן“. דאָס בוך אַנטהאַלט 96 זייטן, געדרוקט אויף גוטן פּאַפּיר מיט אַ שיינעם קאָווער [הילע] און דערצו אַלס ביילאָגע דאָס בילד פֿון דוד עדעלשטאַט. עס איז אַ

צירונג אין יעדעס הויז און קאסט בלויז 10 סענט". ווייזט אויס, אָו די „עדעלשטאַטס שריפטן“, וואָס די ווילנער בוכהאַנדלונג „איוראַעליט“ האָט אין 1905 אָנאַסירט פֿאַר 10 קאָפּיקעס, איז די דעלביקע אויסגאַבע.

אַרויס אויך אין וואַרשע, 1906, אונטערן נאָמען „שריפטן פֿון ד. עדעלשטאַט“, פרייז 15 קאָפּ. (זע ביבליאָגראַפֿיע).

אַרבעטער־פֿריינד²²⁴. פֿון 1892, איז אין ברייט־קאָסטן פֿאַר ראַן אָן ענטפֿער צו „גענאַסין דעלשטאַט, דענווער, וועגן איר ביישטייערונג אַרויסצוגעבן איר ברודערס שריפטן“. ס'איז ניטאָ אָבער דאָרט קיין איין וואָרט וועגן אָן „עדעל־שטאַט־פֿאַראיין“, וואָס זאָל זיך דערמיט אָפּגעבן.

מאַריס ווינטשעווסקי אין „צוקונפֿט“, דעצעמבער, 1908, ז' 773, און א. ליעסין אין „פֿאַרווערטס“, 5טן דעצעמבער, 1908, ז' 4.

אורטיילונדיק לויט די ברייט פֿון מ. לענאַבל, דעם פֿאַרוואַלטער פֿונעם פֿאַרלאַג „אַרבעטער־פֿריינד“. אין אַ ברייט פֿונעם 3טן מערץ, 1909, שרייבט ער, אָו ס'איז גוטיק נאָך אַ סומע פֿון 50 פֿונט, כדי אַרויסצוגעבן דאָס בוך, און דער פֿאַרלאַג דערוואַרט, אָו עדעלשטאַטס שוועסטער זאָל צולייגן אַ האַנט. אין אָן אַנדערן ברייט, פֿונעם 30טן מערץ, שרייבט ער צו עדעלשטאַטס שוועסטער, אָו ער שיקט איר די קאַרקטור פֿון דעל־שטאַטס שריפטן, און אָו ער האַפֿט אַרויסצוקריגן פֿון מ. קאַטץ די פֿאַררעדע אָן פֿיל פֿאַרשעטיקונגען, כדי דאָס בוך זאָל קאָנען פֿאַרטיק ווערן צום אָנהויב מאַי.

אַ. פֿרומקין, וועלכער איז אַ צייט געווען פֿאַרבונדן מיטן „אַרבעטער־פֿריינד“ אין לאַנדאָן און האָט דאָרט „געמאַכט די קאַרקטור און אויפֿגעפּאַסט אויף דער אויסגאַבע פֿון עדעלשטאַטס „שריפטן“, האָט מיר מיטגעטיילט (אין ברייט פֿונעם 19טן אַפּריל 1934), אָו „מ. קאַטץ האָט רעדאַקטירט עדעלשטאַטס זאַכן, וואָס זיינען אַריין אין דעם באַנד. אַחוץ די לידער און דערצייילונגען, וואָס זיינען געווען געדרוקט אין ערשטן ביכל פֿון דער ייִברו פּאַבלישינג קאָמפּאַני, האָט ער אַריינגענומען נאָר געדרוקטע זאַכן, וואָס זיינען דערשינען אין דער אַלטער „פֿאַ“ש“, און וועלכע האָבן ניט געפֿונען קיין פּלאַץ אינעם ערשטן ביכל. און אויסער דעם, דאַכט מיר, אויך אייניקע ניט־געדרוקטע מאַט־נוסקריפטן פֿון עדעלשטאַטס. אין גיר־יאַרק איז צו יענער צייט ניט געווען קיין מעג־לעכקייט אַרויסצוגעבן אַ נייע אויפֿלאַגע; האָט זיך שרה עדעלשטאַט געווענדט צום אַרבעטער־פֿריינד, אין לאַנדאָן מיט אַ פֿאַרשלאַג אַרויסצוגעבן דאָס בוך. איר ווייסט דאָך, אָו מיר זיינען דעמאָלט געווען טעטיק און דער פֿאַרשלאַג איז אונדז געווען זייער הילקאַמען. אַזוי איז די זאַך צו שטאַנד געקומען — — — מיר דאַכט, אָו מען האָט געדרוקט 2000 עקזעמפּלאַרן, וועלכע זיינען אַוועק אין אַ פֿאַרהעלטניסמעסיק קורצער צייט, אַזוי, אָו מען האָט שפּעטער אַרויסגעגעבן נאָך אַן אויפֿלאַגע.“

לויטן „אַרבעטער־פֿריינד“ פֿונעם 16טן מערץ, האָט קאַטץ זיך שוין דעמאָלט אונטערגענומען צו זאַמלען און סאַרטירן עדעלשטאַטס ניט־געדרוקטע „שריפטן“ און די „פּראָגרעסיווע לייברערי“ (פּראָגרעסיווע ביבליאָטעק) פֿון גיר־יאַרק האָט געהאַט בדעה אַרויסצוגעבן די דאָזיקע שריפטן „אין אַ היפשן ביכל מיט אַ ביאָגראַפֿיע פֿון אונדזער פֿאַרשטאַרבענער דיכטער, געשריבן פֿון מ. קאַטץ“.

מ. קאַטץ גיט ניט קיין רעאַלע שילדערונג פֿון עדעלשטאַטס קינדהייט, נאָר פֿאַרנעמט זיך מיט „ראַמאַטישע“ עפיזאָדן. ער דערציילט, צום ביישפּיל, ווי אַזוי אַ פֿאַ־ליציאַנט איז אַריין אין התפּעלות פֿון די גראַמען פֿון דעם גיין־יעריקן ייגל און אים

נביאות געזאגט, און ער וועט „אמאל זיין אַ גרויסער פּאָעט“; הי אַזוי דער קאַלוגער גובערנאַטאָר ווערט איבעררעכט, ווען ער זעט, אַז דער קאַלוגער דיכטער איז „נאָך גאַר אַ יונג קינד“, און קושט אים און גלעט אים און חזרט דערביי איבער דעם פּריסטאָחס נביאות, אַז ערעלשטאַט וועט „זיין אַמאל אַ שיינער פּאָעט“ אד״גל.

²²⁹ די ניו־יאָרקער „זונאַמיאַ“ פֿון 1889 געפֿינט זיך נישט אין קיין עפֿנטלעכער ביכ־ליאָטעק, און ס׳איז דערפֿאַר נישט מעגלעך צו באַשטימען צי ערעלשטאַט האָט דאָרט געשריבן נאָך עפעס אַחוץ די צוויי לידער, וואָס ער דערמאָנט אין זיין טאַג־בוך פֿון יאָנואַר 1889.

²³⁰ אינעם יאָר 1902 האָבן ערעלשטאַטס שוועסטער און שוואַגער מיטגעגעבן אַ קאָפּיע פֿון ערעלשטאַטס רוסישע לידער (איבער הונדערט) מ. מ. ראָזענבויםען, ער זאָל זיי אַפּדורקן אין אַן אומלעגאַלער רוסישער אויסגאַבע און זיי פֿאַרשפּרייטן אינעם אונטער־ערדישן רוסלאַנד. ער ווערט אָבער אַרעסטירט אויף דער גרענעץ און דערביי גייען אויך פֿאַרלוירן ערעלשטאַטס לידער.

אַנמערקונגען צו די בריוו

1

²³¹ מייטוס דער זון — אַן אַרבעטער, אַ צושניידער (ווערט שפּעטער אַ דאָקטאָר). אין סינסינעטי געהערט ער צו ערעלשטאַטס קרייז.

²³² וואַשינגטאָנס געבורטסטאָג (דזשאַרדזש וואַשינגטאָן, 1732—1799, ערשטער פּרע־זידענט פֿון די פֿאַראייניקטע שטאַטן), דער 22טער פֿעברואַר, איז אַן אָפיציעלער יום־טוב אין די פֿאַראייניקטע שטאַטן פֿון אַמעריקע.

2

²³³ ערעלשטאַטס אַ פֿריינט אין סינסינעטי.

3

²³⁴ אין נאָוועמבער, 1888, איז דערווילט געוואָרן פֿאַר פּרעזידענט פֿון די פֿאַר־אייניקטע שטאַטן דער רעפּובליקאַנער קאַנדידאַט בענדזשעמין העריסאָן (1833—1901). מעגלעך, אַז ערעלשטאַט האָט געפּלאַנט אַנצושרייבן אַ ליד קעגן אים אונטער דעם נאָמען „הוראַ פֿאַר העריסאָנען“.

²³⁵ אין קופּער־אינסטיטוט, איצט באַקאַנט אַלס „קופּער־יוניאָן“, קומען נאָך איצט אויך פֿאַר אַלערליי לעקציעס און מאַסן־פֿאַרזאַמלונגען.

²³⁶ די צאָל „צענטויוונטקעפּיקע“ באַנוצט אַפּנים ערעלשטאַט פֿיגוראַטיוו פֿאַר אַ גרויסער צאָל. אין פֿאַרזאַמלונג־זאָל פֿון קופּער־יוניאָן קען נישט אַריין מער ווי אַ העלפֿט דערפֿון.

4

²⁸⁷ מיר גיבן דאָ דעלשטאָטס „טאָגבוך“, ווייל זיין אינהאַלט גיט צו וויכטיקע פּרטים צו זיינע בריוו פֿון יענער צייט.
²⁸⁸ דעלשטאָטס „ליד פֿון אַ פּראָלעטאַריער“ (זע קאַפּיטל 7) איז דערשינען אין דער סאַציאַל־דעמאָקראַטישער רוסישער צייטונג „נאַמיאַ“ (זע אָנמערקונג 76).

5

²⁸⁹ די אַנאַרכיסטישע גרופּע „פּיאָנערע דער פֿרייהייט“ איז געגרינדעט געוואָרן אין אָקטאָבער, 1886. אירע אויפֿגאַבעס זיינען געווען — אַגיתירן פֿאַר דער באַפֿרייאַונג פֿון די פֿאַראַורטיילטע אַנאַרכיסטן, צו פֿאַרשפּרייטן אַנאַרכיסטישע אידיען צווישן אַרבעטער, צו שאַפֿן אַן אַנאַרכיסטישע צייטונג. זי האָט אויך געהאַלפֿן גרינדן טרעדי־יוניאָנס, גע־פֿירט אַ שטאַרקן קאַמף קעגן רעליגיע און, די ערשטע יאָרן, אויך געשטיצט דעם לאַנדאַ־גער „אַרבעטער־פֿריינד“. צו די „פּיאָנערע דער פֿרייהייט“ האָט אויך געהערט דער דיכטער מאַריס ראָזענפֿעלד.
²⁹⁰ אין ערשטן נומער „וואַרהייט“ (15טן פֿעברואַר 1889) איז דערשינען דעל־שטאָטס ליד „צורוף [צו] דער וואַרהייט“, מאַדעלירט לויט ווינטשעווסקיס „צורוף צום אַרבעטער־פֿריינד“ פֿון יולי, 1885 (זע קאַפּיטל 8).
²⁴¹ זלאָטע מוטשניקאָו, די פֿרוי פֿון גרישע מוטשניקאָו (דוד דעלשטאָטס עלטסטער ברודער פֿון איין מוטער).
²⁴² וואַלאַס ראָמאַן „זשערמינאַל“ האָט זיך דעמאָלט געדרוקט אין יידישער איבער־זעצונג אין דער „וואַרהייט“, אונטערן נאַמען „זשערמינאַל אָדער „צווישן די קוילן־מינען“. עמיל (יערעמיי, יערמאַק טימאַפּיעוויטש) — דוד דעלשטאָטס יינגסטער ברודער.
²⁴⁴ לייב (ליאַ, לואי) מוטשניקאָו און סיידע מוטשניקאָו — די קינדער פֿון גרישע מוטשניקאָו.

6

²⁴⁵ דעלשטאָטס ליד „געדאַנקען אין פֿאַבריק“ („וואַרהייט“, 22טן פֿעברואַר) דער־שיינט צום ערשטן מאַל אין בוך־פֿאַרם אין דעלשטאָטס געזאַמלטע ווערק, אַרויס־געגעבן פֿונעם אינסטיטוט פֿאַר יידישער פּראָלעטאַרישער קולטור.
 קענטיק, אַן דעלשטאָט האָט אין דעם ליד גענוכט נאַכצומאַכן די יידישע פֿאַלק־לאַריסטישע לידער, געוונגען פֿון די שאַפֿ־אַרבעטער.

7

²⁴⁶ האָט געהערט צו דעלשטאָטס קרייז אין סיגנינעטי; שפעטער אַ פּראָפֿעסאָר פֿון מאַטעמאַטיק.
²⁴⁷ ס׳האַנדלט זיך וועגן טויט פֿון דעלשטאָטס שוועגערין זלאָטע מוטשניקאָו.
²⁴⁸ אַראַשע (אהרן) מוטשניקאָו — דעלשטאָטס עלטערער ברודער פֿון איין מאַמען.
²⁴⁹ „סטאַפֿעדוש“ (אַפהאַלטן די אַרבעט), דערקלערן אַ דערווייליקן שטרייק אין שאַפֿ (ביזן אַנטגילטיקן באַשלוס פֿון דער יוניאָן).

²⁵⁰ „סלעק” — עס פֿעלט אויס אַרבעט.
²⁵¹ יאַקאָו ליפֿשיץ — אַן אַנאַרכיסט, ביי וועלכן דוד עדעלשטאַט האָט געוואוינט.

8

²⁵² עדעלשטאַטס ליד „די צוואה” איז דערשינען אין דער „וואַרהייט” פֿון 22טן מערץ, 1889.

9

²⁵³ „קעסל-גאַרדען” (שלאַס-גאַרטן) איז געווען דער פּלאַץ, וואו די אימיגראַנטן פֿלעגן דורכגיין ביי זייער אַנקומען אין ניו-יאָרק. איצט ווערן די אימיגראַנטן אינספעקטירט אין „עליס-איילאַנד” (עליס-אינדול).

11

²⁵⁴ דער וועג מיטן שיף אויפֿן אַטלאַנטישן אָקעאַן ביז נאָרפֿאָלק, ווירדזשיניאַ, און פֿון דאָרט מיטן באַן קיין סינסניעטי, איז אויך געווען עדעלשטאַטס לעצטער מאַרשרוט פֿון ניו-יאָרק (לויט דעם אַנאַרכיסט אַ. רודאַש, וועלכער האָט דעם קראַנקן דיכטער באַ-גלייט אויף זיין רייזע).

12

²⁵⁵ דעם אינדול מאַנהעטן, דער הויפט-צענטער פֿון ניו-יאָרק, האָבן געלענדישע קאָלאָניסטן אָפּגעקויפֿט, אין 17טן יאָרהונדערט, פֿון אַן אינדיאַנער שבֿט.

13

²⁵⁶ דאָס ליד וועגן דזשאָרדזש קענאָן איז געווען פֿאַרעפֿנטלעכט אין לאַנדאָנער „אַרבעטער-פֿריינד” פֿון 16טן מאַי 1890, אונטערן נאָמען „דעם פֿריינד פֿון רוסישע קאַמפֿן פֿאַר פֿרייהייט”.

²⁵⁷ די סאַציאַל-דעמאָקראַטישע רוסישע צייטונג „נאָמיאַ” איז אין 1890 ווידער אַרויס, פֿון צייט צו צייט. נאָר דעמאָלט איז שוין אָנגעגאַנגען אַ שאַרפֿער קאַמף צווישן אַנאַרכיסטן און סאַציאַל-דעמאָקראַטן. עדעלשטאַט ווענדט זיך דערפֿאַר צום סאַציאַליסטיש „אומפֿאַרטייאַשן” לאַנדאָנער „אַרבעטער-פֿריינד” מיט זיינע רוסישע לידער.

14

²⁵⁸ אונדז — געמיינט דעם אַנאַרכיסטישן פֿאַראַיין „טרוט-סיקערס” (אמת-זוכער) אין סינסניעטי. דער בריוו האָט צוערשט געהאַט אַן איבערשריפֿט „טרוט סיקערס, סינסניעטי”, דערנאָך איז עס אויסגעשטראַכן געוואָרן. אינעם נאָמען פֿון אַט דעם פֿאַראַיין האָט עדעלשטאַט אויך געשיקט שטיצע דעם לאַנדאָנער „אַרבעטער-פֿריינד” (קוויטירט: יאָ-נואַר 27, 1890). דער זעלבער פֿאַראַיין האָט אויך געגעבן 50 דאָלער (פֿאַר יענער צייט אַ גרויסע סומע) צו גרינדן די „פֿרייע אַרבעטער שטימע” (באַריכט אין „מאָרגנשטערן” פֿון 7טן פֿעברואַר 1890).

15

²⁵⁹ עס האנדלט זיך וועגן דעם נומער „פֿאַ״ש״ פֿון 8טן אויגוסט 1890.
²⁶⁰ די לינקע סאָציאַליסטן, צווישן זיי אויך מאָריס ווינטשעווסקי און די רעדאַקציע פֿון „אַרבעטער־פֿריינד״ האָבן זיך דעמאָלט אָנגערופֿן סאָציאַל־רעוואָלוציאָנערן.

16

²⁶¹ ד״ר אייזיק מאיר ווייז (1819—1900) — איינער פֿון די הויפּט־פֿאַרשטייער פֿונעם רעפֿאָרם־ייִדנטום אין אַמעריקע.
²⁶² עדעלשטאַט האָט אויך שפּעטער, אַלס רעדאַקטאָר פֿון דער „פֿאַ״ש״, געפרוואוּט איינפֿירן דאָס וואָרט „ריידנער״ אָנשטאַט „רעדנער“, נאָר דאָס איז אים ניט געלונגען.

19

²⁶³ ז. זאטלאַווסקי — אַ צושניידער. פֿלעגט איבערזעצן בעלעטריסטיק פֿון ענגליש אויף ייִדיש. האָט געהערט צו עדעלשטאַטס קרייז אין סינסינעטי.
²⁶⁴ עס האָנדלט זיך וועגן עדעלשטאַטס ליד „אויף אַ באַל״ („פֿאַ״ש״, 23טן יאַנואַר 1891).

20

²⁶⁵ אַניאַ (אַנאַ) עדעלשטאַט — די פֿרוי פֿון דוד עדעלשטאַטס ברודער אַבראַשע.

21

²⁶⁶ געמיינט ראָמאַן ג. לואיס (?186—1918), דער ערשטער רעדאַקטאָר פֿון דער „פֿאַ״ש״, וועלכער איז דעמאָלט געווען טעטיק אין סינסינעטי (זיינער אַן אַרטיקל אין דער „פֿאַ״ש״ פֿון 6טן מערץ, 1891, איז געווען דאָטירט : „סינסינעטי 17טן פֿעברואַר 91“).

22

²⁶⁷ די „פֿאַ״ש״ פֿון 6טן מערץ, 1891.
²⁶⁸ דאָס ליד „סאַפֿיאַ פּעראַווסקאַיאַ״ („פֿאַ״ש״, 13טן מערץ, 1891) איז „געווידמעט אַן [צו] מיין שוועסטער שרה עדעלשטאַט״ (זע אָנמערקונג 157).

23

²⁶⁹ עס רעדט זיך וועגן „פֿאַ״ש״ פֿון 13טן מערץ, 1891. אַחוץ זיין ליד „סאַפֿיאַ פּעראַווסקאַיאַ״, האָט דאָרט עדעלשטאַט דריי זאַכן וועגן דער פּאַריזער קאַמונע : דאָס ליד „לואיווע מישעל“, און אַרטיקלען „היסטאָרישער מאָמענט“ און „עס לעבט די קאַמונע“.
²⁷⁰ לעצטער אַרטיקל — „די וועלט, אין וועלכער מיר לעבן“ („פֿאַ״ש״, 6טן מערץ, 1891), וואָס הויבט זיך אָן אַזוי : „וואָס זייט איר אַזוי טרויעריק ? וואָס זייט איר אַזוי פֿאַריאַמערט ? — אַזוי פֿרעגן מיר [מיך] אַפֿט מיינע גוטע פֿריינט“.

אניא עדעלשטאטס מוטער. ²⁷¹

מיטגליד פֿון דעם „אינטערנאציאנאלן פראפאגאנדע־פֿארײן“ אין סינסניעטי. ²⁷²
עדעלשטאט האָט אויסבראַקירט אַ סך מאַנוסקריפֿטן (לידער, סקיצן, אַרטיקלען ²⁷³
אאזױ) פֿון זײַנע נאַענטע פֿרײַנט. ער האָט צוליב דעם אַפֿט אַליין אויסגעפֿילט אַ
האַלבע צײַטונג.

26

²⁷⁴ דער קאַנצערט אין באַסטאָן איז ניט דורכגעפֿירט געוואָרן.

27

²⁷⁵ מיכליע מוטשניקאָוו — די צווייטע פֿרוי פֿון גרישע מוטשניקאָוו, עדעלשטאטס
ברודער.

28

²⁷⁶ סאַניע (שרה עדעלשטאט טעלסאָן) איז שפעטער אַפֿט אַרויסגעטראָטן אַלס
רעדנערין אויף מאַסן־פֿארזאַמלונגען. די לעצטע יאָרן פֿלעגט זי בלויז אַרויסטרעטן אויף
די אונטערנעמונגען צו פֿייערן איר ברודערס אַנדענק. ²⁷⁷
„מוזיק“, אַ „געדיכט אין פראַזע“ וועגן דער „מאַרסעליעזע“, אונטערגע־
שריבן „קאַסטאַליו“, און „אַ רעדאַקטאָרס חלום“, אָן אונטערשריפֿט. דעם פּסעוודאָנים
„קאַסטאַליו“ האָט עדעלשטאט באַנוצט אויך עטלעכע וואָכן שפעטער אויף זײַן פּאַפּולער
ליד „צו די אַרבעטער־פֿרויען“ („פֿאַ“ש“, 8טן מאַי, 1891). אין „מוזיק“ גיט איבער עדעל־
שטאט זײַנע דעמאָלטיקע שטימונגען (זע קאַפּיטל 17). דעם דאָזיקן פּסעוודאָנים האָט,
ווייזט אויס, עדעלשטאט אָנגענומען צוליב זײַן פֿאַרערונג פֿאַר דעם הומאַניסטישן
מאַרטירער קאַסטעליאַ (1515—1563), וועלכער איז אַרויסגעטראָטן פֿאַר געוויסנס־
פֿרײַהייט, און דער פּאַנאַטישער קריסטלעכער רעפּאַרמאַטאָר, קאַלווין, האָט אים דערפֿאַר
געלאָזט פֿאַרברענען אויפֿן שײַטערהויפֿן.
²⁷⁸ אַ נײַ־יאָרקער אַנאַרכיסטקע, מעגלעך אַ שוועסטער פֿונעם ווילנער רעוואָלוציאַנער
שאול באַדאַנעס, מיט וועלכן עדעלשטאט איז צוזאַמען געפֿאַרן קיין אַמעריקע.

29

²⁷⁹ די שטאַט דענווער, אין שטאַט קאַלאָראַדאָ, רעכנט זיך ווי אַ גוטער פּלאַץ פֿאַר
שווינדזוכטיקע.
²⁸⁰ אויך אין זײַנע לידער באַראַקטעריזירט זיך דוד עדעלשטאט ווי אַ „קינד“...
„טרומעריש און נאַאיוו“... „וואָס אויפֿן לונג, דאָס אויפֿן צונג“ („צו מיין פֿעדער“
— „פֿאַ“ש“, 17טן אַפּריל, 1891).

30

²⁸¹ דאָס ליד „דער 11 אין דער פֿרעמד“ איז געדרוקט אין דער „פֿאַ“ש“, 13טן נאָ־
וועמבער, 1891.

²⁸² ציטאַט פֿון לינגס רעדע נאָך זײַן פֿאַראורטיילט ווערן צום טויט :

“If you cannonade us, we shall dynamite you.”

31

²⁸³ עס האַנדלט זיך וועגן דעם אַנאַרכיסטישן צוזאַמענפאַר פֿון סוף דעצעמבער, 1891.

²⁸⁴ דוד עדעלשטאַט האָט אָנגעשריבן אַ פֿאַררעדע צו זיין ערשטער לידער-זאַמלונג, אַרויסגעגעבן פֿון דער „פֿרייער אַרבעטער-שטימע“ אונטערן נאָמען „פֿאַלקס-געדיכטע“, אין יאַנואַר, 1892. אַ טייל פֿון אַט דער פֿאַררעדע געפֿינט זיך צווישן זיינע מאַנוס-קריפטן. פֿאַרוואָס זיין פֿאַררעדע איז ניט געווען געדרוקט, איז ניט באַקאַנט.

²⁸⁵ ניוטאַ — די פֿרוי פֿון י. קאַפּעלאַוו.

32

²⁸⁶ די צוויי דערוויילטע רעדאַקטאָרס פֿון דער „פֿאַש“ זיינען געווען דוד עדעלשטאַט און י. אַראָנאָוויטש (ד״ר יצחק אייזיק הורוויטש — זע קאַפיטל 15).

33

²⁸⁷ ד״ר מאַקס שטאַלער — אַנאַרכיסטישער אַרבעטער-פֿירער אין פֿילאַדעלפֿיע. ווערטט שפּעטער דאַקטאָר (מעדיצין) און דערווייטערט זיך פֿון דער אַרבעטער-באַוועגונג. אַ פֿילאַדעלפֿיער אַנאַרכיסט.

²⁸⁸ ²⁸⁹ עדעלשטאַטס באַקאַנטע אין דענווער.

34

²⁹⁰ ש. פּרענער — אַנאַרכיסטישער פֿירער אין פֿילאַדעלפֿיע.

35

²⁹¹ יוסף לוקאַוסקי — אַ צושניידער. האָט געהערט צו עדלשטאַטס קרייז אין סינ-סינעטי. פֿלעגט שרייבן לאַנגע פֿילאַזאָפֿישע אַרטיקלען אין דער ראַדיקאַל-בירגערלעכער פּרעסע. עדעלשטאַט האָט לוקאַוסקיס זאַכן קיין מאַל ניט געזען (זע קאַפיטל 29).

36

²⁹² ראַבינסאָן און זיי פֿרוי רייטשעל (רחל), ביי וועלכע עדעלשטאַט האָט געוואוינט איידער ער האָט צום לעצטן מאַל פֿאַרלאָזט גי-יאָרק. זיי האָבן דעם קראַנקן דיכטער זייער צערטלעך באַהאַנדלט.

מען האָט גערעכנט, אַז רייטשעל, וועלכע איז יונג געשטאַרבן פֿון שווינדזוכט, האָט זיך אָנגענומען מיט טובערקולאָז-באַצילן, באַדיגענדיק דעם קראַנקן עדעלשטאַטן.

38

²⁹³ יעליסאַוועטגראַדער ברודערשאַפֿט — די „דוכאַוואַיע ביבליסקאיע באַטסטוואַ“ (גייסטלעכע ביבלישע ברודערשאַפֿט), אַ יידישע טאַלסטאַנישע סעקטע אין יעליסאַ-וועטגראַד, געגרינדעט פֿון יעקב גאַרדין (1853—1909), — שפּעטער באַקאַנטער יידישער דראַמאַטורג און רעפֿאַרמאַטאָר פֿון יידישן טעאַטער אין אַמעריקע.

²⁹⁴ ראַסינסקי און פֿיישן האָבן געהערט צו עדעלשטאַטס קרייז אין סינסינעטי.

40

²⁹⁵ די אַנאַרכיסטישע באַוועגונג צווישן יידן אין אַמעריקע איז געקומען צו אַ שטילשטאַנד שוין אין פֿרילינג 1892. באַלד איז אויך אונטערגעגאַנגען די אַנאַרכיסטישע „פֿרייע אַרבעטער־שטימע“, וועלכע ווערט אַנגערופֿן אין דער סאַציאַל־דעמאָקראַטישער אַרבעטער־צייטונג (27טן מאַי) „שטומע באַשעפֿעניש“. אין דעם זעלבן נומער ווערט דערציילט, אין אַ בריוו פֿון פֿילאַדעלפֿיע, אַז די דאָרטיקע אַנאַרכיסטן, וועלכע האָבן פֿירער געהאַט אַ באַדייטנדיקן איינפֿלוס, זיינען פֿאַרשוואַנדן: „אַז איר וועט זוכן מיט ליכט, וועט איר זיי אויך ניט געפֿינען“. די פֿירער זיינען געוואָרן געשעפֿטסלייט. פֿון די איבעריקע זיינען אַ טייל אינגאַנצן אַוועק פֿון דער אַרבעטער־באַוועגונג און אַ טייל זיינען אַריבער צו די סאַציאַל־דעמאָקראַטן.

אין אַ צווייטן וואַריאַנט שרייבט עדעלשטאַט: „אַזא אידיע, וועלכע איז נאָך ווייניק וואָס פֿאַרשטענדלעך פֿאַר די פֿאַרשלאַפֿטע געהירן פֿון די אַרעמע לוי־שקלאַפֿן. ניט נאָר די פֿראַפּאָגאַנדע פֿון אונזער אידיע פֿאָדערט פֿון אונדז, דאָס מיר זאָלן האָבן אַ פֿרייע פּרע־סע, אויך די שמוציקע פֿאַרלוימדונגען פֿון אונזערע קעגנער פֿאָדערן, אַז מיר זאָלן האָבן אין האַנט אַ גייסטיקע שווערד, וועלכע זאָל אַנטוואַרטן אַ שלאַג פֿאַר אַ שלאַג אונדזערע פֿרעכע פֿיינט.“ „האָבן אַ צייטונג הייסט האָבן אַ געווער“.

²⁹⁶ סאַוועריאַ מערלינאָ — איטאַליענישער אַנאַרכיסט. פֿאַרפֿאַסער פֿון אַ ווערק איבער סאַציאַליזם, אין 1887 (איבערגעזעצט אין יידיש אין „פֿרייע געזעלשאַפֿט“, ניו־יאָרק, 1896). אין 1892 איז ער רעדאַקטאָר פֿונעם אַנאַרכיסטישן אַרגאַן אין אַמעריקע — „סאַלידאַריטי“. מערלינאָס לעבן איז באַשריבן אין יידיש פֿון אַברהם פֿרומקין (איע „פֿרייע געזעלשאַפֿט“, יולי, 1900).

41

²⁹⁷ אין יידיש האָט עדעלשטאַט אויסגעדריקט דעם זעלבן געדאַנק אין זיין ליד „פֿאַרווערטס!“ („פֿאַש“), 5טן סעפטעמבער, 1890), וואו ער שרייבט:
 „פֿאַרווערטס, שטופּט די פֿרייהייט־רעדער!
 מיטן שווערד און מיטן פּען —
 לאָז זיין אַרבעט טאָן אַ יעדער —
 ווי ער קען און וואָס ער קען“.

45

²⁹⁸ באַקונין מיכאַיל (1814—1876). רוסישער אַנאַרכיסט. איינער פֿון די הויפּט־פֿירער פֿונעם אַנאַרכיזם אין די 60—70ער יאָרן.
²⁹⁹ געווען פֿאַרעפֿנטלעכט אין דעם לאַנדאַנער „אַרבעטער־פֿריינד“ פֿון 30טן סעפֿטעמבער, 1892, אָן אונטערשריפֿט (וואַרשיינלעך צוגעשיקט פֿון ד״ר קאַן). אונטערן נאָמען „באַקונינס בילד“ — „אַ פֿריינטס בריוו“. דער געדרוקטער בריוו האָט אַ סך אַפּוויכונגען פֿון אונדזער טעקסט.

49

³⁰⁰ פֿאַרעפֿנטלעכט פֿון ד״ר מיכאַל קאַן אין „אַרבעטער־פֿריינד“, 11טן נאָוועמבער, 1892.

50

³⁰¹ ד״ר מיכאַל קאַנס פֿרוי, אַנאַ נעטער (זע אָנמ. 98).

ביבליאָגראַפֿיע

מאטעריאלן פֿאַר אַן עדעלשטאַט-ביבליאָגראַפֿיע

די פֿאַרליגנדיקע מאטעריאלן ווערן דאָ געגעבן ווי אַ באַזע פֿאַר אַן עדעלשטאַט-ביבליאָגראַפֿיע. אין דער יידישער פרעסע, באַזונדערס אין דער אַמעריקאַנער, זיינען פֿאַר די לעצטע 40 יאָר געוויס געווען געדרוקט אַרטיקלען און באַמערקונגען וועגן עדעלשטאַטן, וואָס זיינען אין אַט די מאטעריאלן ניט אַריין. די דאָזיקע אַרבעט איז אַבער דער ערשטער פרואו אויף אַט דעם געביט. ביז איצט איז נאָך ניט אַפֿילו קיין איין ערנסטע ביבליאָגראַפֿישע אַרבעט וועגן ווינטשעווסקי, וועלכער האָט געשאַפֿן אַ האַלבן יאָרהונדערט נאַכאַנאַנד; אויך ניט וועגן מאַריס ראַזענפֿעלדן, וועגן וועלכן ס'איז געשריבן געוואָרן אין אַ צענדליק שפראַכן.

עדעלשטאַטס ביבליאָגראַפֿיע האָט מען ביז איצט אַפּגעפּטרט מיט אַ פֿאַר ווערטער. זלמן רייזענס „לעקסיקאָן“, צום ביישפּיל, גיט בלויז צוויי שורות — צוויי נומערן (בורגין און ווינשטיין, וואו עס געפֿינען זיך בלויז אַ פֿאַר ביבליאָגראַפֿישע נאַטיצן). די העברעיִשישע, רוסיש-יידישע און ענגליש-יידישע ענציקלאָפּעדיעס דערמאָנען אַפֿילו ניט עדעלשטאַטס נאָמען. דאָס איז ניט מחמת שנהא צו יידיש, נאָר הויפּטזאַכלעך מחמת שנהא צו עדעלשטאַטס רעוואָלוציאָנערן שאַפֿן. די ענגליש-יידישע ענציקלאָפּעדיע צ״ב, וואָס פֿאַרשווייגט אינגאַנצן עדעלשטאַטס עקזיסטענץ, גיט איבער גענוג פּלאַץ פֿאַר אַזוינע מינדערווערטיקע באַלעבאַטישע דיכטער, ווי יאַנאַטהאַנאָן (קל וחומר), יצחק ראַבינאָוויטש (איש קאָוונע) אד״גל. די וועלכע זיינען מבטל עדעלשטאַטן אַלס דיכטער פּלומרשט מחמת „עס טעטישע“ מאַטיוון, טוען עס אין דער אמתן, ווייל זיי זיינען אידעאָלאָגן פֿון דער בורשוואַזיע. זיי פֿאַרשווייגן אויך עדעלשטאַטן אין זייערע שולן און נעמען ניט אַריין קיין איין זאך פֿון זיין פֿעדער אין זייערע „ליטע-ראַרישע“ כרעסטאַמאַטיעס און לייענביכער.

גאָר אַנדערש האָבן זיך צו עדעלשטאַטן געמוזט באַציען די צו-נויפֿשטעלער פֿון לידער-זאַמלונגען פֿאַר די אַרבעטער-מאַסן, ביי וועלכע עדעלשטאַטס ווערק זיינען געווען זייער פּאַפּולער. עדעלשטאַטס לידער זיינען דעריבער אַריין אַפֿילו אין אַזוינע זאַמלונגען ווי „יידישע טעאַטער-לידער“ (ניו-יאָרק, 1895) און „די נייסטע טעאַטער-און פּאַלקס-לידער“ (ניו-יאָרק, 1896). אַן ענדערונג אין אַט דער באַציאָנונג צו עדעלשטאַטס לידער קומט פֿאַר אין די יאָרן פֿון רעאַקציע. די נייע לידער-זאַמלונגען, וואָס זיינען צונויפֿגעשטעלט געוואָרן צווישן 1907 און 1917, אַנטהאַלטן ניט קיין איין ליד פֿון עדעלשטאַטן, בעת אין די פֿריערדיקע זאַמלונגען, ווי צ״ב אין די „פֿרייהייט“ (1901 און 1905), און אין „די פֿרייע האַרפֿע“ פֿון 1907, האָבן זיינע לידער פֿאַרנומען מער פּלאַץ ווי די לידער פֿון יעדן אַנדערן דיכטער. ערשט נאָך דער אַקטאַבער-רעוואָלוציע הויבט

אן עדעלשטאט ווידער פֿאַרנעמען אַ היפש אַרט אין די מאַסעווע לידער־זאַמלונגען.

עס איז גאַנץ נאַטירלעך, וואָס אין סאַוועטן־פֿאַרבאַנד, די מלוכה פֿון אַרבעטנדיקע, איז גרויס דער אינטערעס צו דער רעוואָלוציאַנערער יידי־שער דיכטונג פֿון די 80־90ער יאָרן פֿונעם 19טן יאָרהונדערט, ממילא אױך צו עדעלשטאָטס שאַפֿן. אָן ערנסטע פּאַפּולאַריזאַציע און פֿאַרלאַג־אַרבעט אױף אַט דעם געביט הױבט זיך דאָרט אָן באַזונדערס זינט 1927. צוגלייך קומען פֿאַר דיסקוסיעס וועגן דעם פּאַליטיש־געזעלשאַפֿט־לעכן און קינסטלערישן ווערט. פֿון דער גאַנצער פּליעיאַדע פּיאַנערישע רעוואָלוציאַנערע יידישע דיכטער. זינט 1930 גייט עדעלשטאָט אַריין אין דעם לערן־פּלאַן פֿון די יידישע שולן אין סאַוועטן־פֿאַרבאַנד. די לערנ־ביכער, ליענביכער און כּרעסטאַמאַטיעס נעמען אַריין עדעלשטאָטס לי־דער און אַ טייל גיבן אױך ביאַגראַפֿיעס און אַפּשאַצונגען פֿון אים. (אױסערן ראַטן־פֿאַרבאַנד גייען אַריין עדעלשטאָטס ווערק בלוז אין די ביכער פֿון דער רעוואָלוציאַנערער אַרבעטערשאַפֿט.)

פּדי אַרױסצוברענגען קלאַר די אַנטוויקלונג אין עדעלשטאָטס שאַפֿן, איז די ביבליאָגראַפֿיע געגעבן כּראַנאַלאָגיש. אױף דעם אױפֿן זעען מיר באַזונדערס בױלעט די עוואָלוציע, וואָס די באַציאָנונג צו עדעלשטאָטן האָט דורכגעמאַכט אין די רייען פֿון די פּראַלעטאַרישע שרייבער, ווי אַזוי זיי האָבן זיך וואָס ווייטער אַלץ מער באַפֿרייט, פֿון אײן זייט — פֿון דער ווירקונג פֿון דער בורזשואַזער עסטעטישער קריטיק (וואָס האָט עדעלשטאָטן אײַנגאַנצן מבטל געווען), און פֿון דער אַנדערער זייט. — פֿון אידעאָלי־זאַציע און אײבערשאַצונגען.

אונדזערע „מאַטעריאַלן פֿאַר אַן עדעלשטאָט־ביבליאָגראַפֿיע“ באַ־שטייען פֿון צוויי אַפּטיילן: א. „עדעלשטאָטס ווערק“; ב. „וועגן עדעל־שטאָטן“. דער ערשטער אַפּטייל איז אײַנגעטיילט אין באַזונדערע אױסגאַ־בעס; עדעלשטאָטס ווערק אין צײַטונגען (לידער, פּראָזע, פּובליציסטיק, בריוו); אײבערזעצונגען פֿון עדעלשטאָטס ווערק אין אַנדערע שפּראַכן; עדעלשטאָט אין פֿאַלקלאַר, מוזיק, לידער־זאַמלונגען, שול־ביכער אײַאַנד. דער צווייטער אַפּטייל אַנטהאַלט: לידער וועגן עדעלשטאָטן; קריטיק־אַרטיקלען און באַמערקונגען וועגן עדעלשטאָטן; ביאַגראַפֿישע מאַטערי־אַלן; ביאַגראַפֿישע נאַטיצן און באַמערקונגען וועגן עדעלשטאָטס אױס־גאַבעס; עדעלשטאָטס אַנדענק; וועגן עדעלשטאָטן אין אַנדערע שפּראַכן. די אױסגאַבעס, וועלכע דער אױטאָר אַליין האָט ניט געזען, ווערן באַצײכנט מיט אַ שטערן (*). די אַרטאָגראַפֿיע איז מאַדערניזירט.

קירצונגען: ב' = באַנד, וױב = וואַכנבלאַט, ד' = זײַטן, זמױב = זאַמלבוך. זש' = זשורנאַל, טױצ = טאַגצײטונג, גומ' = נומער, סט. = סטראַפּע, עקז' = עקזעמפּלאַר, פֿאַױש = פֿרייע אַרבעטער שטימע. שפ' = שפּאַלט.

אַלע צײַטשריפֿטן, זשורנאַלן און ביכער געדרוקט אין קורסיוו.

ק. מ.

דוד עדעלשטאטס ווערק

באזונדערע אויסגאבעס

א. יידיש

- 1892
1. פֿאלקס־געדיכטע פֿון ד. עדעלשטאט. ניו־יאָרק, אַרויסגעגעבן פֿון דער פֿאַ"ש, אין איר אייגענער דרוקעריי, 1892. (13x16). 124+ [1] בילד פֿון עדעלשטאטן. פרייז 25 סענט.
- 1895
- א. פֿאלקס־געדיכטע פֿון ד. עדעלשטאט. ניו־יאָרק, 1895. צו פֿאַרקויפֿן ביי יהודה קאַצענעלענבויען. עס איז די זעלבע אויסגאבע פֿון 1892, אונטער אַ נייער הילע. צוגעגעבן איז בלויז דאָס פֿאַרוואַרט פֿון אַלעקסאַנדער האַרקאָווי, אָן זיין אונטערשריפֿט.
- 1899
2. עדעלשטאטס שריפֿטן. אַ זאַמלונג פֿון אַלע זיינע פּאָעטישע שריפֿטן אין פּראָזע. ברוקלין, ניו־יאָרק, דרוק און פֿאַרלאַג „די היברו פּאַבלישינג קאָ." (14x120). 90 זײַ+ [1] בילד. פרייז 10 סענט.
- 1904
3. עדעלשטאטס פֿאלקס־געדיכטע. ניו־יאָרק, „היברו פּאַבלישינג קאָ." (13x17). 124 זײַ מיט עדעלשטאטס בילד. די זעלביקע 54 לידער, וואָס אין דער ערשטער אויסגאבע (זע : נומ' 1).
- 1906
- 4* עדעלשטאטס שריפֿטן. פֿאַרלאַג „פּראָגרעס" [לידסקי], וואַרשע, 1906. (מעגלעך אָן אויסגאבע פֿון „די היברו פּאַבלישינג קאָ." פֿון 1899. זע נומ' 2).
- 5* דער זעלבסטמערדער. (וואַרשע 1906, דערמאָנט אין רייזענס לעקטיקאָן, 1927, ב' 2, שפ' 718. מעגלעך די זעלביקע אויסגאבע פֿון פֿאַרלאַג „פּראָגרעס" — זע : נומ' 4).

1907-8

6. עדעלשטאָטס פֿאַלקס־געדיכטע. נייע פֿולשטענדיקע אויסגאַבע פֿון אַלע זיינע לידער.
 ניריאַרק, „היברו פֿאַבלישינג קאָ.“ $1x(14x20) + 213$ ז', 89 לידער.
 אַלס פֿאַרוואַרט באַזשעווערס ליד וועגן עדעלשטאָטן.
 *7. געלט און לעבן.
 ניריאַרק, פֿאַרלאַג „היברו פֿאַבלישינג קאָ.“, פֿאַרצייכנט אין דער רשימה פֿון זייערע אויסגאַבעס אונטער דעם נאָמען יידישע ליטעראַטור, געדרוקט אויף ז' 4 פֿון דער הילע פֿון עדעלשטאָטס דערציילונג דער מאַלער, (זע : אַנמער' צו נומ' 9).
 8. וועראַ.
 ניריאַרק, פֿאַרלאַג „היברו פֿאַבלישינג קאָ.“ (זע : אַנמער' צו נומ' 9).
 9. דער מאַלער.
 ניריאַרק, „היברו פֿאַבלישינג קאָ.“ (14x20), פֿרייז 3 סענט. סעריע יידישע ליטעראַטור, איבערגעדרוקט פֿון די מאַטריצן פֿון עדעלשטאָטס שריפֿטן, 1899 (זע : נומ' 2), אינהאַלט : 1. דער מאַלער, וו. בריוו פֿון א זעלבסטמערדער (ז' 22—16), ווו. דער פֿאַרברעכער (ז' 50—43), וו. די אומ־דאַנקבאַרע נעגערין (ז' 54—51). עס זעט אויס, אַז בלויז די הילע איז פֿון 1909. די זעליקע דערציילונגען אונטער אַנדערע הילעס זיינען מעגלעך שוין פֿאַרשפּרייט געוואָרן אין 1906, הי די נומ' 4 און 5.
 10. דער קאַר־קאַנדוקטאָר.
 ניריאַרק, פֿאַרלאַג „היברו פֿאַבלישינג קאָ.“ (זע : אַנמערקונג צו נומ' 9).

1909

11. שריפֿטן. — מיט אַ פֿאַררעדע איבער דעם לעבן און שאַפֿן פֿון דעם דיכטער — פֿון מ. קאַטץ.
 לאַנדאָן, אַרויסגעגעבן פֿון פֿאַרלאַג „אַרבייטער פֿריינד“ 1909. (14x18), 405+18viii און 2 בילדער. דרוקעריי פֿונעם פֿאַרלאַג, 2,000 עקז., פֿרייז, געבונדן, 3 שילינג אין ענגלאַנד, 75 סענט אין אַמעריקע.

1911

12. עדעלשטאָטס שריפֿטן. אַ זאַמלונג פֿון אַלע זיינע פֿאַעטישע שריפֿטן אין פֿאַעזיע און פּראָזע.
 ניריאַרק, „היברו פֿאַבלישינג קאָ.“ 1911, (13x19). 334+ix ז', לידער און פֿאַרוואַרט — די זעליקע וואָס אין אויסגאַבע 1907-8 (זע : נומ' 6).

1924

13. אַוונט־גלאַק. ווערטער פֿון עדעלשטאָט. מוזיק פֿון יעקב שייפֿער.
 ניריאַרק, פֿאַרלאַג „פֿרייהייט געזאַנג פֿאַראַיין“, 1924, 8 ז'.

1925

14. שרייפטן.

אַרויסגעגעבן פֿון פֿאַרלאַג „אַרבייטער פֿריינד“ און פֿאַ”ש, לאַנדאָן, 1909, — ניו־יאָרק, 1925. פֿאַ”ש־דרוקעריי. קיין זאַך איז נישט געענדערט פֿון דער לאַנדאָנער אויסגאַבע פֿון 1909 (זע: נומ’ 11). אויך נישט דער אייגנאַנד, אויף וועלכן עס שרייבט זיך: „פֿאַרלאַג יאַרבייטער פֿריינד, לאַנדאָן“.

1930

15. לידער פֿון נויט און קאַמף. צונויפֿגעשטעלט און איינגלייטונג פֿון ש. אַגורסקי.
מאַסקווע, פֿאַרלאַג דער „עמעס“, 1930 (13x17), 1+179 ז’ „אינהאַלט“.
3.000 עקז, פֿרייז 1 רובל.

1931

16. געקליבענע לידער. אויסוואַל און רעדאַקציע אי. פֿעפֿער און ע. פֿינינבערג.

קיעוו, קאַאָפּעראַטיווער פֿאַרלאַג „קולטור־ליגע“, 1931. (14x18), ז’ 103—168. טעקסט־ענדערונגען: ז’ 287—302. אויסגעשלאָסענע סטראַפֿעס: ז’ 302. נישט געענדערטע, פֿאַרעלטערטע און אומגעלונגענע אויסדרוקן:
1. דייטשמעריזמען, 2. ענגליציומען: ז’ 302—303.
טעקסט צוזאַמען מיט ווינטשעווסקיס און באַוושאַווערס אין „ביבליאָטעק ייִדישע שרייבער“.

17. די ערשטע ייִדישע אַרבעטער־דיכטער. (מאַריס ווינטשעווסקי, מאַַ־ריס ראַזענפֿעלד, דוד עדעלשטאַט, יוסף באַוושאַווער) צונויפֿגע־שטעלט און געגעבן אַן אַריינפֿיר — י. ד. קורלאַנד, מינסק, 1931.

1935

18. דוד עדעלשטאַטס געקליבענע ווערק. באַנד II, — לידער.
[צוזאַמענגעשטעלט פֿון קלמן מרמר], מאַסקווע, פֿאַרלאַג „עמעס“, 1935.

ב. ענגליש

The Vagabond, 19

(די באַמערקט), איבערגעזעצט פֿון דוד דיאַמאַנדשטיין. שיקאַגאָ, 1908, 15 ז’.

ג. רוסיש

20. פֿון עדעלשטאַטס רוסישע לידער. 40 לידער (זע: נומ’ 18).

עדעלשטאטס ווערק אין צייטונגען און זשורנאלן

יידיש

1889

א. לידער

21. צורוף דער „וואַרהייט“.
וואַרהייט, וו"ב, ניו-יאָרק, 15טן פֿעברואַר 1889.
4 סט', אונטערגעשריבן "Edelstadt".
„צוזאַמען מיט דער וואַרהייט איז אויך געבוירן געוואָרן מיין יידישע מווע, מיין ערשטעס יידישע געדיכט“, (אינעם קאָפיטל דערינערונגען „דער ערשטער שטראַל“, פֿאַ"ש פֿון 3טן יולי 1891). אַרײַן אין די לידער-זאַמלונגען פֿרייהייט און פֿרייע האַרפֿע אונטערן נאָמען „צו די וואַרהייט“.
22. געדאַנקען אין פֿאַבריק.
דאָרט, 22טן פֿעברואַר, נומ' 12, ז' 1.
„אייניקע ערטער אין מײנע געדאַנקען זײנען פונקט ווי דער בוחגישער גראַם“ (בריוו אַהיים, 27טן פֿעברואַר).
7 סט', גיט אַרײַן אין קײן שום אויסגאַבע פֿון עדעלשטאַטס שריפֿטן פֿאַר 1935.
23. אין קאַמף.
דאָרט, 1טן מערץ, נומ' 3, ז' 1.
פֿרייהייט, ט"צ, ניו-יאָרק, 17טן אַקטאָבער 1927, נומ' 197 (2039), ז' 5.
4 סט', „מײן ליד אין קאַמף, וואָס קלינגט ווי קײטן פֿון דעם פֿאַרשקלאַפֿטן ייד און קריסט“ (זע: מײן צוואַה, נומ' 27).
אין מוזיק-פֿאַלקלאַר-זאַמלונגען (זע: נומ' 239—240, 242 און 245).
9 סט' אַרײַן אין פֿאַלקלאַר; באַנוצט פֿאַר פּראָפּאַגאַנדע-צוועקן.
24. וואַרע אונד פֿאַלשע העלדן.
וואַרהייט, וו"ב, ניו-יאָרק, 3טן מערץ 1889, נומ' 4.
25. מערץ-בילדער.
דאָרט, 15טן מערץ, נומ' 5, ז' 1.
אַן אונטערשריפֿט.
26. דער 13טער מערץ.
דאָרט.
8 סט'.
27. מײן צוואַה. געווידמעט צו הלל זאַלאַטאַראָוו.
דאָרט, 22טן מערץ, ז' 4.
פֿרייהייט, ט"צ, ניו-יאָרק, 17טן אַקטאָבער 1927, נומ' 197 (2039), ז' 5.

- די פאלקס שטימע, מעקטיקע, 1טן נאוועמבער 1942, ז' 6.
4 סט'.
- 4 סט', אריין אין פאלקלאר און מוזיק פאלקלאר (זע: נומ' 242, 244, 245).
28. נאטור און מענטש.
- דארט, וו"ב, ניריאַרק, 29טן מערץ 1889, ז' 1.
29. דער שניידער.
- דארט, 5טן אפריל, נומ' 8, ז' 1.
- פרייע ארבייטער שטימע, וו"ב, ניריאַרק, 9טן אקטאבער 1891.
נומ' 6, ז' 1.
- 12 סט', איבערגעדרוקט אין דער פאָש — „אויפן פארלאנג פון פובליקום“.
30. יציאת מצרים.
- דארט, וו"ב, ניריאַרק, 19טן אפריל 1889, נומ' 10, ז' 1;
פאָש, וו"ב, 24טן מערץ 1891, נומ' 43, ז' 1.
- 16 סט', אנגערופן אויך אין דעם לאנד דער פיראמידן. איבערגעדרוקט אין
דער פאָש אונטער עדעלשטאטס אייגענער רעדאקציע. אריין אין דער
לידער־אמלונג פרייהייט (זע: נומ' 249), אונטערגעשריבן ווינטשעווסקי.
31. בלומען און שטערן.
- וואַרהייט, וו"ב, ניריאַרק, 19טן אפריל 1889, נומ' 10, ז' 1.
- 14 סט', קריטיקירט אין ארבייטער פריינד.
32. דאָס פאַבריק־קינד.
- דארט, 26טן אפריל, נומ' 11.
- 17 סט', דער אינהאַלט פון דעם ליד, ווי אויך זיין מאַנסקריפט (פאַפיר
און האַנטשריפט) ווייזן אויף דער וואַרהייט־עפאָכע. מ'דאַרף אויך אָננעמען,
אַז דאָס ליד איז געווען געדרוקט אין דער וואַרהייט, נומ' 11 — דער
איינציקער נומער, וועלכער פֿעלט אויך אינעם קאָמפּלקט וואַרהייט, וועלכער
איז פֿאַר מיר דורכגעזוכט געוואָרן אינעם ייִוואָ, אין ווילנע, 1934.
33. צום פֿאַראייניקטן קאָמף.
- דארט, 26טן אפריל, נומ' 11.
10 סט'.
34. אַ שטיקעלע ברויט.
- דארט, 3טן מאַי, נומ' 12, ז' 1.
7 סט'.
35. מיין לעצטע האַפֿענונג.
- מאָרגן־פֿרייהייט, ט"צ, ניריאַרק, 27טן אקטאבער 1937, נומ' 134
(5239), ז' 3.
- 17 סט', אַן אַן אונטערשריפט (צוליב דעם קאָנטעסט פֿון דער צייטונג, מען
זאָל טרעפֿן ווער סיהאַט דאָס ליד געשריבן).

- דאָרט, 10טן מאַי, נומ' 13, ז' 1.
 9 סט', אַרײַן אין מוזיק־פּאַלקלאַר־זאַמלונגען (זע: נומ' 242 און 245).
 36. מוטער און קינד.
 דאָרט, 17טן מאַי, נומ' 14, ז' 1.
 8 סט'.
 37. אײַך בײַן דאָס שווערד, אײַך בײַן דער פּלאַט (פּרײַ באַאַרבעט נאָך
 הײַנרײַך הײַנעס "Hymnus").
 דאָרט, 31טן מאַי, נומ' 16, ז' 1.
 8 סט'.
 38. דער אַרבעטער (נאָך נעקראַסאָוו).
 דאָרט, 7טן יוני, נומ' 17, ז' 1.
 14 סט', אַרײַן אין פּאַלקלאַר־זאַמלונגען (זע: נומ' 241—239). אין מאַנוס־
 קריפּט איז נישט אָנגעגעבן, אָז עס איז „נאָך נעקראַסאָוו“. באמת איז עס
 לויט אַ פּאַלקסיטיש ליד פֿון אַן אומבאַקאַנטן אויטאָר.
 39. אַן די גענאַטן.
 דאָרט, 21טן יוני, נומ' 18, ז' 1.
 11 סט'.
 40. דער וועקער.
 דאָרט, 28טן יוני, נומ' 19, ז' 1.
 6 סט', צו 6 שורות.
 41. דער פּאַל פֿון דער באַסטייליע.
 דאָרט, 12טן יולי, נומ' 20, ז' 1.
 7 סט', ערשטע 6 צו 6 שורות, די 7טע — 3 שורות, דאָטירט: סינסינעטי,
 6טן יולי 1889.
 מאַרגן־פּרײַהײַט, ט"צ, ניו־יאָרק, 30טן סעפטעמבער 1937, נומ' 107
 (5212) ז' 3.
 6 און אַ האַלבע סט', אַן אַן אונטערשריפּט (צוליב דעם קאַנטעסט פֿון דער
 צײַטונג, מען זאָל טרעפֿן ווער סײַהאַט דאָס ליד געשריבן).

1890

א. לידער

42. אַן די ייִדישע שרײַטשטעלער.
 מאַרגענשטערן, וו"ב, ניו־יאָרק, 31טן יאַנואַר 1890, נומ' 3, ז' 1.
 7 סט', נומערירט, אונטערגעשריבן ד. פּאַסקאַרעל.
 43. דער באַלײַד־קטער העלד.
 דאָרט, 7טן פֿעברואַר, נומ' 4, ז' 1.
 17 סט', שמ"ר (נ. מ. שײַקעוויטש) האָט געמײנט, אַז דאָס ליד איז גע־
 צילט קעגן אים און אַטאַקירט דערפֿאַר דעם דיכטער אין דעם מאַרגענשטערן.

44. דער „מיינער“ (קוילנגרעבער).
דאָרט, 14טן פֿעברואַר, נומ' 5, ז' 1.
15 סט', נומערירט.
45. מיין פֿרילינג-ליד.
דאָרט, 28טן פֿעברואַר, נומ' 7, ז' 1.
9 סט', אונטערגעשריבן : ד. פֿאַסקאַרעל, סינסינעטי.
46. פֿאַרבלוטיקטע גייסטער.
דאָרט, 7טן מערץ, נומ' 8, ז' 1.
15 סט', אין דער לאַנדאַנער אויסגאַבע (זע : נומ' 11) איז געענדערט דער
נאָמען אויף שרעקלעכע געסט.
אַלע עדעלשטאַטס לידער אינעם מאַרגענטשטערן זיינען אונטערגעשריבן פֿאַס-
קאַרעל.
47. וואָס איז דער אונטערשיד?
דאָרט, 21טן מערץ, נומ' 10, ז' 1.
14 סט'.
48. אָן מיינע לעזער.
דאָרט.
11 סט', אין מאַנסקריפט דאָטירט : סינסינעטי, מערץ 8, רופֿט אַרויס
אַ באַגייסטערטן בריוו פֿון אַ לעזער.
49. צום משוגענעם פֿילאַזאָף.
אַרבייטער-פֿריינד, וו"ב, לאַנדאַן, 28טן מערץ, נומ' 13.
7 סט', אונטערגעשריבן ד. עדעלשטאַט (פֿאַסקאַרעל).
50. צו מיין שוועסטער (געווידמעט אָן אַלע מיינע פֿאַרשקלאַפֿטע
שוועסטער).
מאַרגענטשטערן, וו"ב, ניו-יאָרק, 4טן אַפּריל 1889, נומ' 12, ז' 1.
5 סט', דאָטירט : סינסינעטי, 29טן מערץ.
51. טייבעלע (אַ בילד פֿון לעבן נאָך געקראַסאָו).
דאָרט, 11טן אַפּריל, נומ' 13, ז' 1.
21 סט', גיט אַריין אין קיין שום אויסגאַבע פֿון עדעלשטאַטס שריפֿטן
פֿאַר 1935.
52. די פֿאַלק-שטימע (געווידמעט אָן אַלע פֿריידענקענדיקע אַרבעטער).
דאָרט, 18טן אַפּריל, נומ' 14, ז' 1.
16 סט'.
53. די פֿאַרשטאַלטענע (פֿריי נאָך געקראַסאָו).
דאָרט, 25טן אַפּריל, נומ' 15, ז' 1.
13 סט'.

54. דער וואַנדערער.
דאָרט, 1טן מאַי, נומ' 16, ז' 1.
6 סט', ווערט אַטאַקירט פֿאַר דעם דאָזיקן ליד פֿון מאַריס הילקוויט.
55. פֿאַרצווייפֿלונג און באַגייסטערונג.
דאָרט, 9טן מאַי, נומ' 17, ז' 1.
11 סט', דאָס ליד האָט אַרויסגערופֿן אַ פֿריינדלעכן פּראָטעסט פֿון דעם שניידער־אַרבעטער ישראל בן־עולם—באַרסקי (זע: נומ' 58). אין דער לאַנג־דאָנער אויסגאַבע (זע: נומ' 11) איז עס געדרוקט אונטערן נאָמען כּמאַרע און זונענשיין.
56. דער קינדער־מערדער. (אַן אַריגינעל בילד פֿון לעבן).
דאָרט, 23טן מאַי, נומ, 19, ז' 3;
פֿאַ"ש, וו"ב, ניו־יאָרק, 1891, נומ' 59.
27 סט', איבערגעדרוקט אין דער פֿאַ"ש — „אויפֿן פֿאַרלאַנג פֿון זיינע פֿריינט". זייער אַפֿט געוואָרן דעקלאַמירט אויף אַרבעטער־פֿאַרזאַמלונגען אין אַמעריקע און אין ענגלאַנד אונטערן נאָמען ד"ר גראַן.
57. ביי אַ טענעמענט־הויז.
מאָרגענשטערן, וו"ב, ניו־יאָרק, 30טן מאַי, 1890, נומ' 20, ז' 1.
14 סט'.
58. מיין אַנטוואָרט צו ישראל בן־עולם.
16 סט', ענטפֿער אויפֿן עפֿנטלעכן בריוו צו אים פֿון דעם שניידער־אַרבעטער ישראל באַרסקי (בן־עולם); (זע: נומ' 55). קענטיק געדרוקט געווען אינעם מאָרגענשטערן, 6טן יוני, נומ' 21 — דער איינציקער נומער, וואָס פֿעלט אין דעם קאָמפּלעקט, וואָס איך האָב באַאַרבעט.
59. צו די פֿילאָזאָפֿישע רעוואָלוציאָנערן.
דאָרט, 20טן יוני, נומ' 23, ז' 1.
13 סט'.
60. צורוף אַן די „פֿרייע אַרבייטער שטימע".
פֿאַ"ש, וו"ב, ניו־יאָרק, 4טן יולי, נומ, 1, ז' 2.
16 סט', „באַגריסט האָט מיין מוזע דיין ערשטן שטראַל און האָט דיך מיט די אַרבעטער־טרערן באַשוואַרן צו גיין אומדערשראָקן צו דיין אידעאַל". (צום געבורטסטאָג, זע: נומ' 103).
61. צוויי דיכטער (פֿריי נאָך נעקראַסאָוו).
דאָרט, 11טן יולי, נומ' 2, ז' 2.
13 סט'.
62. דער יתום.
דאָרט, 18טן יולי, נומ' 3, ז' 1.
11 סט'.

63. דער לעצטער סטרייק.
דאָרט, 1טן אויגוסט.
64. אַ וויסנשאַפֿטלעכער מאָרד.
דאָרט, 15טן אויגוסט, נומ' 7, ז' 1.
15 סט'.
65. דיכטער און מוזע.
דאָרט, 22טן אויגוסט, נומ' 8, ז' 4.
16 סט'.
66. פֿאַרווערטס.
דאָרט, 5טן סעפטעמבער, נומ' 10, ז' 1;
די פֿאַלקס שטימע, מעקסיקע, 1טן נאָוועמבער 1942, ז' 6.
9 סט'.
67. צו די פֿאַרטיידיקער פֿון פֿינצטערניש.
דאָרט, 19טן סעפטעמבער, נומ' 12, ז' 1.
15 סט'.
68. די געפֿאַלענע.
דאָרט, 26טן סעפטעמבער, נומ' 13, ז' 1.
16 סט'.
69. די פֿרייהייט־געטין.
דאָרט, 3טן אָקטאָבער, נומ' 14, ז' 1.
11 סט'.
70. אויגוסט שפיז.
דאָרט, 10טן אָקטאָבער, נומ' 15, ז' 1.
8 סט'.
71. די צווייפֿטיקע חיה.
דאָרט, 17טן אָקטאָבער, נומ' 16, ז' 1.
16 סט'.
72. לואיס לינג.
דאָרט, 24טן אָקטאָבער, נומ' 17, ז' 1.
14 סט'.
73. צו אַ פֿריינט.
דאָרט, 31טן אָקטאָבער, נומ' 18, ז' 1;
פֿרייהייט, ט"צ, ניו־יאָרק, 17טן אָקטאָבער 1927, נומ' 197 (2039)
ז' 5.
4 סט'.

74. די רעוואָלוציאָן (נאָך דעם דייטשישן, נאָך פֿרייליגראַט).
- פֿאַ"ש, וו"ב, ניו־יאָרק, 7טן נאָוועמבער 1890, נומ' 19, ז' 1.
- 6 סט', אַרײַן אין די עדעלשטאַט־אויסגאַבעס פֿון דער „היברו פֿאַבלישינג קאַז", ניו־יאָרק, און „אַרבייטער פֿריינד", לאַנדאָן, אַלס עדעלשטאַטס ליד.
75. דער 11טער נאָוועמבער.
- דאָרט.
- 6 סט', אַרײַן אין דער לידערזאַמלונג פֿרייהייט (זע נומ' 249) אונטערן נאָמען די מאַרטירער.
76. אַלבערט פֿאַרסאַנס.
- דאָרט ;
- דאָרט, 15טן מאַי 1891, נומ' 46, ז' 1.
- 11 סט', איבערגעדרוקט אונטער עדעלשטאַטס רעדאַקציע.
77. אויף דער וואַך.
- דאָרט, 28טן נאָוועמבער 1890, נומ' 22, ז' 1.
- 5 סט'.
78. אונדזער פֿרייהייט.
- דאָרט, ז' 2.
- 2 סט'.
79. דער יידישער פֿראַלעטאַר (געזונגען מיטן מאָטיוו פֿון דער רוסישער רעוואָלוציאָנערער ליד „ווי זשערטוואַי פֿאַלי").
- דאָרט, 12טן דעצעמבער, נומ' 24, ז' 1.
- 10 סט'.
80. אונדזער אידעאַל.
- דאָרט, 19טן דעצעמבער, נומ' 25, ז' 1.
- 10 סט'.

ב. פּוּבּ לִי צִי ס ט י ק

81. אָן די יידישע אַרבעטער פֿון גאַנץ אַמעריקע.
- מאָרגענשטערן, וו"ב, ניו־יאָרק, 6טן מאַי 1890, ז' 1.
- 1 שפ', אונטערגעשריבן : ד. עדעלשטאַט (סינסיעטי).
82. אָן ערנסט וואָרט צו די יידישע רעוואָלוציאָנערן !
- 1 שפ', אונטערגעשריבן : ד. עדעלשטאַט ; איבער דער זעלבער טעמע ווי אין נומ' 81. גענוי ווען און וואו געדרוקט קאָן איך ניט באַשטימען, כּי האָב דערפֿון בלויז אַ צייטונג־אויסשניט פֿון יאָר 1890.
83. זשאַרגאַנישע דיכטער.
- פֿאַ"ש, וו"ב, ניו־יאָרק, 29טן אויגוסט 1890, נומ' 9, ז' 1.
- 2 שפ', אונטערגעשריבן : „פֿון ד. עדעלשטאַט" ; אַרויסגערופֿן אַ שאַרפֿע אַטאַקע פֿון מאַריס ראָזענפֿעלד.

84. די פרינציפאלאזיקייט פֿון דער זשאַרגאַנישער ליטעראַטור.
 דאָרט, 2טן נאָוועמבער, נומ' 21, ז' (?)
 2 שפ', איבערשריפט: „פֿון דוד עדעלשטאַט“. פֿאַראַן ביי מיר בלויז אַ
 דאָטירטער צייטונג־אויסשניט. דער נאָמען איבערן אַרטיקל (ניט פֿון אונטן,
 ווי עדעלשטאַט פֿלעגט דרוקן אונטער זיין אייגענער רעדאַקציע) און די
 אויסלייגעכץ מיט „ד“ פֿאַרן „ט“ (עדעלשטאַדט) איז כאַראַקטעריסטיש פֿאַר
 דער רעדאַקציע פֿון דער פֿאַרש אין 1890. (אין דעם קאָמפּלעקט פֿאַרש, וואָס
 איך האָב באַארבעט, פֿעלן די זוי 21 פֿונעם נומ' 21. מעגלעך, אַז אויף
 זיי איז עס געדרוקט).

85. אַמעריקאַנישע רעדע־פֿרייהייט.
 דאָרט, 28טן נאָוועמבער, נומ' 22, ז' 1.
 1 שפ', קאַרעספּאָנדענץ, דאָטירט: סינסניעטי, 20טן נאָוועמבער 1890,
 לויבט די אַנאַרכיסטישע רעדעס צום יאַרצייט פֿון די שיקאַגער מאַרטירער
 (11טן נאָוועמבער). ער דערציילט, אַז אַ שפּעטערע פֿאַרזאַמלונג, האָט די
 פּאָליציי פֿאַרבאָטן און מיט גרויסע קלאַבס [פּאָליציי־שטעקנס] צעיאַגט
 הונדערטער, וועלכע זיינען געקומען עטוואָס לערנען פֿון דער אַרבעטער־
 לאַגע.

1891

א. לידער

86. 1891.
 דאָרט, 2טן יאַנואַר, נומ' 27, ז' 1.
 6 טט'.
 87. וואַכט אויף! (די נומערן 87—167 און 182 זיינען געדרוקט אונטער
 עדעלשטאַטס אייגענער רעדאַקציע).
 דאָרט, 9טן יאַנואַר, נומ' 28, ז' 1;
 דער שטערן, ט"צ, כאַרקאָוו, 17טן אַקטאָבער 1932, נומ' 239 (2227).
 ז' 2.
 6 טט', אַרײַן אין מוזיק־פֿאַלקלאַר (זע: נומ' 242 און 244, פֿאַרגלייך אויך
 נומ' 245); אין לידער־זאַמלונגען (זע: נומ' 249, 253, 254, 256, 258,
 262); אין שולביכער (זע: נומ' 270); אין סאָועטיש־יידישן אַפֿ־
 רײַסקאַלענדאַר פֿאַר 1934 און 1935 צו עדעלשטאַטס יאַרצייט, 17טן
 אַקטאָבער, געענדערט דאָרט אין סט' 3 די ווערטער „פּריידיקט די פֿרייהייט“
 אויף „דערווערבט זיך די פֿרייהייט“.

88. אַ גוט וואָרט.
 פֿאַרש, וו"ב, ניו־יאָרק, 16טן יאַנואַר, נומ' 29, ז' 1.
 3 טט'.

89. אויף אַ באַל.
דאָרט, 23טן יאַנואַר, נומ' 30, ז' 1.
8 סט', אַרײַן אין לידער־זאַמלונגען (זע: נומ' 257 און 258).
90. זינג מיט לוסט!
דאָרט, 13טן פֿעברואַר, נומ' 33, ז' 1.
17 סט', אַרײַן אין לידער־זאַמלונגען (זע: נומ' 249, 252, 258).
91. ניט עוויק.
דאָרט, 20טן פֿעברואַר, נומ' 34, ז' 1.
4 סט'.
- 91א. ניט אייביק.
דאָרט, 1טן מאַי 1936, נומ' 18 (1787), ז' 1.
4 סט' (איבערגעדרוקט פֿון פֿאַט פֿון 20טן פֿעברואַר 1891).
92. דער וואַמפיר און די קנעכט.
דאָרט, 6טן מערץ, נומ' 36, ז' 1.
16 סט', אילוסטרירט.
93. לואיזע מיטעל.
דאָרט, 13טן מערץ, נומ' 37, ז' 1.
11 סט'.
94. סאַפֿיאַ פּעראַווסקאַיאַ (געווידמעט מיין שוועסטער שרה עדעל־שטאַט).
דאָרט, ז' 3.
5 סט', אַרײַן אין לידער־זאַמלונגען (זע: נומ' 249).
95. צו דעם יונגן פּראַלעטאַריאַט.
דאָרט, 27טן מערץ, אונטערן פּסעוודאָנים ר. סוואַבאָדין.
96. פֿון מיין טאַגעבוך.
דאָרט, 3טן אַפּריל, אונטערן פּסעוודאָנים י. ק.
97. צו מיין פֿעדער.
דאָרט, 17טן אַפּריל, נומ', 42, ז' 1.
12 סט'.
98. דער פֿרילינג.
דאָרט, 1טן מאַי, נומ' 44, ז' 1.
12 סט', אַנשטאַט אונטערשריפֿט — דריי שטערן (**).
99. צו די אַרבעטער־פֿרויען (געווידמעט „דער אַרבעטער־פֿרויען־אַר־גאַניזאַציאָן“).
דאָרט, 8טן מאַי, נומ' 45, ז' 1.
8 סט', אונטערגעשריבן: קאַסטאַליו; אַרײַן אין פֿאַלקלאַראַון לידער־זאַמלונגען (זע: נומ' 245, 249, 258, 262).

100. דזשאן בראָן.
 דאָרט, 5טן יוני, נומ' 49, ז' 1.
 9 סט', אילוסטרירט מיט בראָנס בילד (מיט אַ ביקס).
101. פֿון מיין טאָגע בוך. אַ טונקעלער צימער, אַ פֿעדער, אַ טינטער.
 דאָרט, 12טן יוני, נומ' 50, ז' 1.
 5 סט', אָן אונטערשיפֿט.
102. צום אַנדענקען פֿון ניקאָלאַי וו. שעלגונאָוו.
 דאָרט, 19טן יוני, נומ' 5, ז' 1.
 5 סט', אָן אונטערשיפֿט.
103. צום געבורטסטאָג.
 דאָרט, 3טן יולי, נומ' 53, ז' 4.
 11 סט'.
104. 1789.
 דאָרט, 10טן יולי, נומ' 54, ז' 4.
 8 סט', נומערירט, אָן אונטערשיפֿט.
105. דער אַלטער שמיד.
 דאָרט, 24טן יולי, נומ' 56, ז' 1;
 פֿרייהייט, ט"צ, ניו־יאָרק, 17טן אַקטאָבער 1927, נומ' 197 (2039)
 ז' 5.
 4 סט'.
106. מיין טרוים.
 פֿאַ"ש, וו"ב, ניו־יאָרק, 24טן יולי, נומ' 56, ז' 1.
 12 סט'.
107. צו די פֿינצטערע בטלנים.
 דאָרט, 31טן יולי, נומ' 57, ז' 4.
 5 סט'.
108. אויפֿן שלאַכטֿפֿעלד.
 דאָרט, 21טן אויגוסט, נומ' 60, ז' 1.
 4 סט', אונטערגעשריבן מ. רובאַנאָוו, אַריין אין דער ערשטער עדעל־
 שטאַט-אויסגאַבע ביים דיכטערס לעבן (יאָנואַר 1892), אַלס עדעלשטאַטס
 אַ ליד. דעם נאָמען אויפֿן שלאַכטֿֿפֿעלד באַנוצט עדעלשטאַט, אין מאָנסקריפֿט,
 פֿאַר דעם ליד די פֿרייהייטֿגעטין.
109. עלנט.
 דאָרט, 4טן סעפטעמבער, נומ' 62, ז' 1.
 5 סט'.

110. דער שוויין און דער נאַכטיגאַל (א פֿאַבל).
דאָרט, 25טן סעפטעמבער, נומ' 65, ז' 1.
35 שורות.
111. דער רויטער זעגל.
דאָרט, 2טן אָקטאָבער נומ, 66, ז' 1.
8 סט'.
112. פֿון היינע (פֿריי באַאַרבעט).
דאָרט, 16טן אָקטאָבער, נומ' 68, ז' 1.
זריי לידער: 1) איד געדענק די שטונדע זיסע (3 סט'); 2) די בלאַטע
וואַסער־לייע (2 סט'); 3) ווען איד הייראַט וועל איד שטרעבן (2 סט').
113. היינטיקע מענטשן.
דאָרט. 6טן נאָוועמבער, נומ' 171, ז' 1 (?)
4 סט', דאָס ליד איז אַריין אין דער ערשטער אויסגאַבע פֿון עדעלשאַטס
פֿאַלקס־געדיכטן, יאַנואַר, 1892, ז' 84. אַזוי ווי די זיי 1—2 פֿון נומ' 71
פֿעלן אין דעם קאָמפּלעקט פֿאַ"ש, וואָס אין האַב באַאַרבעט, רעכנן איד, אַז
דאָס איז געווען געדרוקט אין יענעם נומער אויף ז' 1, אָדער 2.
114. דער „11" אין דער פֿרעמד.
דאָרט, 13טן נאָוועמבער, נומ' 72, ז' 1.
114. א. אַ, וועלט.
דאָרט, 20טן נאָוועמבער, נומ' 73.
1 סט'.
115. אַנאַרכיע.
דאָרט, 4טן דעצעמבער, נומ' 75, ז' 1.
4 סט'.
116. אַן אַלטע געשיכטע.
דאָרט, 11טן דעצעמבער, נומ' 76, ז' 1.
8 סט'.

ב. פראַזע־שריפטן

117. מוזיק (געדיכט אין פראַזע).
פֿאַ"ש, ווי"ב, ניר־יאָרק, 17טן אַפּריל, נומ' 42, ז' 1.
1 און אַ האַלבער שפּ, אונטערגעשריבן: קאַסטאַליו.
118. אַ רעדאַקטאָרס חלום.
דאָרט, ז' 5.
3 שפּ, פֿעליעטאַן אָן אונטערשריפט, אין אַ בריוו צו זיין שוועסטער פֿון
29טן אַפּריל, שרייבט עדעלשאַטס, אַז ער איז דער פֿאַרפֿאַסער פֿון מוזיק און
אַ רעדאַקטאָרס חלום.

119. ווער איז שולדיק ?
דאָרט, 8טן מאַי, נומ' 45, ז' 5 ;
אַרבייטער פֿריינד, וו"ב, לאַנדאָן, 3טן מערץ, 1893.
3 שפ, דערציילונג.
120. דער פֿאַרברעכער.
דאָרט, 22טן מאַי, נומ' 47, ז' 5.
4 שפ, דערציילונג.
121. 100 יאָר שפּעטער (אַ בליק אין דער צוקונפֿט).
דאָרט, 5טן יוני, נומ' 49, ז' 5.
3 שפ, צוקונפֿט־פֿאַנטאַזיע.
122. די אומדאַנקבאַרע נעגערין.
דאָרט, 12טן יוני, נומ' 50, ז' 5.
2 שפ, דערציילונג.
123. דער קאַרקאַנדוקטאָר (ברויט און ערע).
דאָרט, 26טן יוני, נומ' 52, ז' 5.
4 שפ, דערציילונג.
124. דער ערשטער שטראַל (ערינערונגען פֿון דעם געבורטסטאָג פֿון דער
יידישער רעוואָלוציאַנערער פרעסע אין אַמעריקע).
דאָרט, 3טן יולי, נומ' 53, ז' 5.
1 און אַ האַלבער שפ, אַן אונטערשריפֿט.
125. די באַמערקע.
דאָרט, 17טן יולי, נומ' 55, ז' 5.
4 שפ, דערציילונג.
126. דער מאַלער.
דאָרט, 28טן אויגוסט, נומ' 61, ז' 5.
4 שפ, דערציילונג.
127. געלט און לעבן.
דאָרט, 4טן סעפטעמבער און 11טן סעפטעמבער, נומ' 62, ז' 5
און נומ' 63, ז' 4.
3 און 4 און אַ האַלבער שפ, דערציילונג.

ג. פּוּבליציסטיק

128. רעוואָלוציאַנערע טאַקטיק.
פֿאַ"ש, וו"ב, ניו־יאָרק, 9טן יאַנואַר, נומ' 28, ז' 1.
2 שפ, פֿאַראורטיילונדיק די "קריכערישע" טאַקטיק פֿון די סאַציאַל־דע־
מאַקראַטן, איז עדעלשטאַט צוגלייך אינגאַנצן מבטל דעם באַדייט פֿון פּאַ־

- ליטישן קאמף. שטעלט אַרויס דעם לאַזונג „קיינע קאַמפּראַמיסן אונטער קיינע אומשטענדן“.
129. מיט וועמען קעמפן מיר ?
- דאָרט, 16טן יאַנואַר, נומ' 29, ז' 1.
- 2 שפ', דערקלערט, אַז „די אַגיאַציע־אַרבעט אין ניו־יאָרק איז געוואָרן אַ וואַכעדיקע, מעכאַנישע אַרבעט“, באַשולדיקט דערין דעם פּאַרטי־קאַמף (אין וועלכן זיין זד, דער אַנאַרכיסטישער, איז דעמאָלט שוין געווען דער פּאַר־לירער), פּאַדערט אַפּשטעלן דעם קאַמף צווישן סאַציאַליסטן און אַנאַרכיסטן.
130. ראַדיקאַלע טעטיקייט.
- דאָרט, 23טן יאַנואַר, נומ' 30, ז' 1.
- 3 שפ', באַהויפט, אַז „די אַנאַרכיסטן האָבן אַפּגעטאָן די נוצלעכסטע רעוואַלוציאָנערע אַרבעט און די וויכטיקסטע אַגיאַציע צווישן דער מאַסע“, רימט אויך די אַנאַרכיסטן פּאַר זייער קעגנערשאַפּט און פּאַר זייער פּאַרבייטן די אינטערנאַציאָנאַלע מאַרק־ענגעלס־מאַטאָ : „פּראַלעטאַריער פֿון אַלע לענדער, פּאַראַייניקט זיך“ אויף דעם קריגס־געשריי : „פּראַלעטאַריער פֿון אַלע לענדער, באַוואַפּנט אייך !“
131. די טאַגעס־פּראָגן.
- דאָרט, 30טן יאַנואַר, נומ' 31, ז' 1.
- 2 שפ'.
132. מאַסנמאַרד.
- דאָרט, 6טן פֿעברואַר, נומ' 32, ז' 1.
- 1 און אַ האַלבער שפ'.
132. א. אַנאַרכיזמוס־קאָמוניזמוס.
- דאָרט, ז' 5.
- 4 שפ'.
133. ווערטער און טאַטן.
- דאָרט, 13טן פֿעברואַר.
- 2 און אַ האַלבער שפ'.
134. ווידער גאַלגענס.
- דאָרט, 20טן פֿעברואַר, נומ' 34, ז' 1.
- 2 שפ'.
135. דער וועג צום ציל.
- דאָרט, 27טן פֿעברואַר, נומ' 35, ז' 1-2.
- 3 שפ', פּאַרמולירט : א) פּראָגראַם פֿון פּראָפּאַגאַנדיסטישער טעטיקייט ; ב) שטעלט אַנטקעגן דעם פּאַרלאַמענטאַריזם.
136. די וועלט אין וועלכער מיר לעבן.
- דאָרט, 6טן מערץ, נומ' 36, ז' 1-2.
- 3 שפ'.

137. היסטאָרישער מאָמענט.
 דאָרט, 13טן מערץ, נומ' 37, ז' 2.
 2 און אַ האַלבער שפּי.
 138. נידער מיט שקלאָפּעריי!
 דאָרט, 20טן מערץ, נומ' 38, ז' 1.
 2 שפּי.
 139. אַמעריקאַנער וואַלד־גזלניס.
 דאָרט.
 1 שפּי, קעגן ליגטשן.
 140. די שאַטן־דייטן פֿון דער אַרבעטער־באַוועגונג.
 דאָרט, 27טן מערץ, נומ' 39, ז' 1.
 2 און אַ האַלבער שפּי, איז מבטל די טאַג־טעגלעכע עקאָנאָמישע און פֿאַלי־
 טישע קאַמפֿן פֿון די אַרבעטער, האַלט פֿאַר וויכטיקער זיך אָפּצוגעבן מיט
 „פֿאַלק־אוי־פֿעלערונג און רעוואָלוציאָנערע פּראָפּאַגאַנדע“.
 141. זעלבסט־פֿאַרטיידיקונג.
 דאָרט, 3טן אַפּריל, נומ' 40, ז' 1.
 פּאַפּולאַריזירט דעם פֿאַרשלאַג צו גרינדן „אַ פֿאַרטיידיקונג־קעמפֿערשאַפֿט,
 וועלכע זאָל האָבן איר ציל צו זאָרגן פֿאַר די רעוואָלוציאָנערע אַרבעטער,
 וואָס פֿאַלן אַריין אין די פֿאַרבלוטיקטע לאַפּעס פֿון דער קאַפיטאַליסטישער
 בעסטיע אַלס פֿאַרברעכער קעגן געוועזן“.
 142. בלוט־פֿאַרגיסונג.
 דאָרט, 10טן אַפּריל, נומ' 41, ז' 1.
 2 און אַ האַלבער שפּי, וועגן דעם מאַרד אויף 11 שטרייקערס, קוילן־אַר־
 בעטער, וועלכע האָבן „פֿרידלעך מאַרשירט דורך די גאַסן“... „עלף
 פֿרישע אָפּפֿער [קרבות], נאָר וואָס געשאַכטענע פֿונעם בלוטיקן מעסער
 פֿון די אויסבייטער [עקספּלואַטאַטאָרס] באַנדע“.
 143. באַרבאַריזמוס.
 דאָרט, 24טן אַפּריל, נומ' 43, ז' 2-1.
 1 און אַ האַלבער שפּי.
 144. טענעמענט־הייזער.
 דאָרט, 1טן מאַי, נומ' 44, ז' 1.
 3 שפּי.
 145. פּאַיאָצירט.
 דאָרט, 8טן מאַי, נומ' 45, ז' 1.
 3 און אַ פֿערטל שפּי, אָן אונטערשריפֿט. לאַכט אויס דעם מאַי־פּאַראַד
 פֿון די סאַציאַל־רעפֿאָרמיסטן; באַשולדיקט זיי אין ניט רופֿן די אַרבעטער־
 מאַסן צו אַ קאַמף פֿאַר אַן 8־שטונדע־אַרבעט־טאַג, ווי דאָס איז געווען דער
 „אידעאַל פֿונעם 1טן מאַי“.
 שילדערט צוגלייך דעם עלנט פֿון דער אַרעמ־

- שאַפֿט, וועלכע דער לענדלאַרד (הויז־אייגנטימער) וואַרפֿט אַרויס לכבוד דעם גטן מאַי פֿון דער דירה.
146. 4טער מאַי 1886 [18].
- דאָרט, 15טן מאַי, נומ' 46.
147. אַ וויכטיקע נויטווענדיקייט.
- דאָרט, 22טן מאַי, נומ' 47.
- 3 שפּי.
148. דאָס אומגליקלעכע פֿאַלק, דאָרט.
149. קונסט פֿאַר די הונגעריקע — צאַצקעס אַנשטאַט ברויט.
- דאָרט, 29טן מאַי, נומ' 48.
150. ווילדע ברואים.
- דאָרט, 5טן יוני, נומ' 49, ז' 1.
- 1 שפּי, אַן אונטערשריפֿט. קעגן לענדלאַרדס [באַלעבאַטיס פֿון הייזער].
151. די פֿאַליטישע קליאַטשע.
- דאָרט, 12טן יוני, נומ' 50, ז' 1.
- 1 שפּי, קעגן וואַלקאַמף.
152. ניקאָלאַי שעלגונאַוו — דער פֿאַרטיידיקער פֿון מענטשן־רעכט.
- דאָרט, 19טן יוני, נומ' 51, ז' 1.
- אַ האַלבער שפּי, נעקראָלאַג (זע: נומ' 102).
153. אַרבעטער אין קאַמף. 700 יידישע שניידער אין פֿילאַדעלפֿיע אין סטרייק, איבער 300 קאַפּמאַכער סטרייק אין ניו־יאָרק שוין 17 וואַכן.
- דאָרט.
- 1 שפּי, אַן אונטערשריפֿט. באַטראַכט די לאַגע פֿון דעם „סאַציאַל־שלאַכט־פֿעלד“ אין ער רופֿט: „אַרבעטער, איר זייט מיליאָנען, אייערע אונטער־דריקער זיינען גאַר עטלעכע. שניידער קעפֿ [היטל] מאַכערס, אַלע קינדער [פֿון] דער אַרבעט, זייט מונטער אין אייער קאַמף, גייט פֿאַרווערטס אין אייערע פֿאַדערונגען. גיט גאַר מער מיט אַ שטיקל שקלאַפֿן־ברויט, פֿאַר דערט מענטשן־רעכט און איר וועט זיי האַבן!“
154. צו די אַרבעטער.
- דאָרט, ז' 5.
- 2 שפּי, דערקלערט, אַז דער 8־שעהדיקער אַרבעטס־טאַג קאַן גיט דורכגעפֿירט ווערן „דורכן פֿאַרלאַמענט, גיט דורך געזעצן, זאַנדערן [נאָר] דורך געוואַלד, רעוואַלוציע. ווען אַבער יאָ דורך רעוואַלוציע, דורך בלוט־פֿאַרגיסונג, טאָ וואַרום גיט דורך פֿולקאַמע פֿרייהייט און גלייכהייט פֿון דעם אַרבעטער־קלאַס!“

- 155/156. יאהאן מאַסט — רעדע־פֿרייהייט אין אַמעריקע — אַ יאָר
אויפֿן וויסטן אינדזל.
דאָרט, 26טן יוני, נומ' 52.
- 4 שפּ, מיט מאַסטס בילד און אויטאָביאָגראַפֿיע. וועגן דער פֿאַראַרטיי־
לונג פֿון מאַסטן אויף דער באַשולדיקונג, אַז ער האָט אויפֿגערייצט זיינע
צוהערער „צו בלוטיקער ראַכע, צו מאַרד און בראַנד“.
157. אַ יאָר קעמפֿן און ווירקן.
דאָרט, 3טן יולי, נומ' 53.
- 2 שפּ, אַן אונטערשריפֿט. יוביליי־אַרטיקל צום געבוירן־טאָג פֿון דער פֿאַ־ש
(זע: נומ' 103).
158. קאַפיטאַליסטישע גערעכטיקייט.
דאָרט, 10טן יולי, נומ' 54.
2 און אַ האַלבער שפּ.
159. באַראָן הירש.
דאָרט, 17טן יולי, נומ' 55, ז' 1-2.
1 און אַ האַלבער שפּ.
160. אומוויסנהייט אין דער היינטיקער געזעלשאַפֿט.
דאָרט, 31טן יולי, נומ' 57, ז' 5.
2 שפּ, אַן אונטערשריפֿט, דערקלערט, אַז די פֿרייהייט־קעמפֿער „ווייסן, און
אומוויסנהייט באַהערשט די וועלט און זוכן אויפֿצוקלערן, צו פֿאַרניכטן די
אומוויסנהייט“.
161. אַ רויטער צייכן (פֿון) דער צייט.
וואַפֿן מאַכן העלדן פֿון שקלאַפֿן.
דאָרט, 7טן אויגוסט, נומ' 58, ז' 1.
1 און אַ האַלבער שפּ.
162. צייטונג־שאַראַלאַטאַניזמוס.
דאָרט, ז' 4.
1 און אַ האַלבער שפּ, קעגן דעם אַנשטעלן אין דער סאַציאַל־דעמאָקראַטישער
אַרבייטער צייטונג אַ בורזשואַן שרייבער פֿאַר אַ מיטאַרבעטער (זען וועגן
דעם אין דער ביאָגראַפֿיע).
163. די קייטן (פֿון) דער אומוויסנהייט.
דאָרט, 21טן אויגוסט, נומ' 60, ז' 1-2.
1 און אַ האַלבער שפּ, אַ רוף צו רעוואָלוציע און נקמה.
164. ווער איז אַ ליגנער ?
דאָרט, 28טן אויגוסט, נומ' 61, ז' 2.
1 שפּ, אַן ענטפֿער אויף קראַנצס באַשולדיקונג, אַז ער (עדעלשטאט) טראַכט
אויס בילבוליס אויף דער אַרבייטער צייטונג (זע: נומ' 162).

- 165/166. א היסטארישער שאַנד-פֿלעק.
 דאָרט, 11טן סעפטעמבער, נומ' 63, ז' 1.
 1 און א האַלבער שפּ, אַטאַקע אויפֿן אינטערנאַציאָנאַלן סאָציאַליסטישן קאָנגרעס אין בריסל (אויגוסט 1891) פֿאַר זיין באַשלוס ניט צוצולאָזן קיין אַנאַרכיסטישע דעלעגאַטן.
 167. די ייִדישע אַרבעטער־באַוועגונג.
 דאָרט, 18טן סעפטעמבער, נומ' 64, ז' 1.
 2 שפּ, ווייזט אָן, אַז ניט געקוקט אויף אַלע פֿעלערן פֿון דער ייִדישער אַרבעטער־באַוועגונג אין אַמעריקע, האָט דער ייִדישער אַרבעטער געמאַכט די לעצטע צייט „גלענצנדע פֿאַרשריטע אין זיין קעמפֿן און האַנדלען קעגן זיינע אויסבייטער [עקספּלאַטאַטאָר] און אונטערדריקער“.
 168. ייִדישע סאָציאַל־דעמאָקראַטן און די טאַקטיק פֿון די אַנטי־סעמיטן.
 דאָרט, 18טן דעצעמבער, נומ' 77, ז' 5.
 2 שפּ, זאָגט, אַז די העצעס פֿון דער אַרבייטער צייטונג קעגן אַנאַרכיסטן דערמאָנען אים אַז די העצעס קעגן יידן פֿון די רוסישע אַנטי־סעמיטישע צייטונגען ווי „קיעוואַליאָנין“ אָדער „נאַחאָיע וועמאַ“.

1892

א . ל י ד ע ר

169. דער פֿאַרוואַונדעטער אָדלער.
 פֿאַ"ש, וו"ב, ניו־יאָרק, 1טן יאַנואַר 1892, נומ' 79, ז' 1.
 14 סט, אַריין אין שולביכער (זע : נומ' 232).
 170. דער אַוונט־גלאַק (פֿריי נאָך באַדסאָן).
 דאָרט, יאַנואַר (?);
 פֿרייהייט, ט"צ, ניו־יאָרק, 17טן אַקטאָבער 1927, נומ' 2039, ז' 5.
 6 סט, אַריין אין מוזיק־פֿאַלקלאָר (זע : נומ' 242, 243 ; פֿאַרגלייך אויך נומ' 245), אין לידער־זאַמלונגען (זע : נומ' 253, 257, 261) ; אין שולביכער (זע : נומ' 270, 277). דאָס ליד איז פֿאַראַן אין דער ערשטער אויסגאַבע פֿון עדעלשטאַטס לידער (ז' 123-124), באַצייכנט אַלס „ערשיגען אין דער פֿאַ"ש" און אינעם פֿאַלקס־זדוואַקאַט פֿון 22טן יאַנואַר 1892.
 171. In Memoriam צום אַנדענקען [פֿון] ק. גאַלאַפּ.
 דאָרט, פֿעברואַר (?), 1892.
 ק. גאַלאַפּ איז געשטאַרבן אין לאַנדאָן דעם 31טן יאַנואַר 1892. דאָס ליד איז מעגלעך פֿאַרעפֿנטלעכט געוואָרן אין דער פֿאַ"ש אין דער ערשטער העלפֿט פֿונעם חודש פֿעברואַר.
 172. טרערן (פֿריי נאָך בייראָן).
 אַרבייטער פֿריינד, וו"ב, לאַנדאָן, 8טן יולי 1892, נומ' 16.
 4סט, עדעלשטאַטס לידער אין אַרבייטער פֿריינד דרוקן זיך מיט זיין נאָמען

- פֿון אויבן אַנשטאַט צום סוף ליד, ווי זיי זייגען געדרוקט געווען אין וואַרהייט, מאַרגענשטערן און פֿאַ"ש.
173. פֿון אַלבערט פֿאַרסאַנס לידער 1 (פֿריי באַאַרבעט).
דאָרט, 29טן יולי, נומ' 19.
7 סט'.
174. פֿרעמדעס ברויט.
דאָרט, 2טן סעפטעמבער, נו' 24.
2 סט'.
175. מײן מוזע. (געשריבן נאָך דעם ווי איך האָב געלעזן אין אַ סאַ-
ציאַל־דעמאָקראַטישן זשורנאַל אַ געדיכט פֿון אַן אַנאַרכיסט.)
דאָרט, 9טן סעפטעמבער, נומ' 25.
3 סט'.
176. דער יונגער העלד (געווידמעט אַן אַ. בערגמאַן [בערקמאַן]).
דאָרט, 7טן אַקטאָבער, נומ' 29.
7 סט'.
177. די צייט ליד.
דאָרט, 14טן אַקטאָבער, נומ 30.
14 סט'.

אין רוסיש

א. לידער

- 1889
178. פֿראַלעטאַריער.
"Знамя" (זנאַמיאַ = די פֿאַן), 5טן יאַנואַר.
דעם ערשטן מאל אַרויס אין דער וועלט (טאַגבוך). אין מאַנסקריפט געפֿינען זיך צוויי לידער מיטן נאָמען פֿראַלעטאַריער : די "זנאַמיאַ" איז מיר ניט געלונגען אויסצוגעפֿינען.
179. "Ноги" (נאַג־=פֿיס).
זנאַמיאַ, 17טן יאַנואַר.
אין מאַנסקריפט האַלט דאָס ליד 17 סט' (זע : אָנמער' צו נומ' 178).
180. Памяти Николая Г. Чернышевского
(צום אַנדענקען פֿון ג. טשערנישעווסקי).
7 סט', נומערירט.

1890

181. צו דזשאַרדזש קענאַ.
אַרבייטער פֿריינד, וו"ב, לאַנדאַן, 16טן מאַי 1890, נומ' 20.

15 סט', דאטירט : סינסניעטי, דעברואר, 1890, אין מאָנוסקריפט — 1טן מאָ.

1891

182. "It Was A Dream" (עס איז געווען אַ חלום).
פֿאַש, וו"ב, ניו-יאָרק, 20טן יאָנואַר 1891, נומ' 31, ז' 1.
10 סט', נאָמען פֿון ליד און צושפּיל אין ענגליש.

**עדעלשטאַטס לידער, פֿאַרעפֿנטלעכט (צום ערשטן מאל)
נאָך זיין טויט**

183. פֿון מיין טאָגעבוך. ווי דום איז צו קעמפֿן קעגן טויט.
דאָרט, 30טן דעצעמבער, נומ' 41.
3 סט', פֿאַרעפֿנטלעכט אונטער דער איבערשריפֿט : „פֿון עדעלשטאַטס
איבערגעבליבענע ניט געדרוקטע לידער“.

1893

184. אַ ביטערער מזל, פֿריי איבערגעזעצט פֿון נעקראָסאָוו, געווידמעט
מיין פֿריינט A. W. [אַניוטע וואַלפֿסאָן].
דאָרט, 6טן יאָנואַר 1893, נומ' 1.
4 סט'.

185. צום קעניג טויט.
דאָרט, 31טן יאָנואַר, נומ' 2.
4 סט', דער מאָנוסקריפט איז דאטירט : 14טן אָקטאָבער 1892 — 3 טעג
פֿאַר עדעלשטאַטס טויט (זע : אַנמער' צו נומ' 182).

1906

186. די טאָגענספֿראַגע.
דער אַרבייטער פֿריינד, וו"ב, לאַנדאָן, 16טן מערץ, נומ' 16, ז' 2.
7 סט', געדרוקט אונטערן קעפל „דריי נאָך ניט געדרוקטע געדיכטע — פֿון
אונדזער אומפֿאַרגעסלעכן פֿאַלקס־דיכטער דוד עדעלשטאַטס“ ; מיט אַ באַ-
מערקונג פֿון דער רעדאַקציע : „דיזע דריי געדיכטע האָבן מיר דערהאַלטן
פֿון אונדזער גענאָסע מ. קאַטץ, וועלכער האָט זיך אונטערגענומען צו
זאַמלען און סאַרטירן עדעלשטאַטס ניט געדרוקטע שריפֿטן. די פֿראַגרע-
סיוו לייברערי פֿון ניו-יאָרק האָט בדעה אַרויסצוגעבן די שריפֿטן אין אַ
היפּשן ביכל מיט אַ ביאַגראַפֿיע פֿון אונדזער פֿאַרשטאַרבענעם דיכטער,
געשריבן פֿון מ. קאַטץ“.

186. א. ספֿאַניע.

דאָרט.

6 סט'.

186. ב. * (ערשטע שורה: „פֿאַרווערטס, איר קעמפֿער דער אַנאַרכיעז“).
דאָרט.
1 סט, אונטערגעשריבן: ד. עדעלשטאָדט.
187. צו די גאָטפֿירכטנדיקע בירגער.
די צייט פֿון פֿאַרשטאַנד, זש' לידז, מאַי 1906, נומ' 3, ז' 8-9.
12 סט, איבערגעגעבן צום דרוק דורך סעם באַל פֿון סיראַקיוז. דאָס ליד
איז מעגלעך געווען געשריבן נאָך אין 1889. אין די עדעלשטאָט־אויסגאַב
בעס זינט 1909—1908 איז פֿאַראַן נאָך אַ סט, אַ צוגאַב צו סט' 8.
אין די אויסגאַבעס פֿון דער „היברו פֿאַבלישינג קאָ“ איז דאָס ליד נומערירט.
4. דעדעלשטאַטס ווערק, וועמעס ערשטער דרוק איז ניט
פֿעסטיגעשטעלט
א. לידער
188. דער זעלנער (נאָך היינע).
189. די הונגערדיקע און די זאַטע.
6 סט (געשריבן אין 1892). אַרײַן אין אַ צאָל לידער־זאַמלונגען.
190. צום אַרבעטער.
5 סט, אַרײַן אין אַ צאָל לידער־זאַמלונגען.
191. דיכטער?
3 סט.
192. עס טאָגט (אַ קאַמף־ליד, געזונגען מיט דעם מאַטיוו פֿון רוסישן
פֿאַלק־ליד „פֿאַיעכאַל קאַזאַק נאַ טשוזשבינו“).
8 סט.
- 193 א. פֿראַגמענט (1890?).
10 סט.
- 193 ב. פֿראַגמענט (איבערגעזעצט פֿון רוסיש דורך דוד אַפֿאַלאָוו).
פֿאַ“ש, וו“ב, ניו־יאָרק, טן דעצעמבער 1942, נומ' 49 (2130),
ז' 5.
2 סט.
194. וואָס איז אַ דיכטער?
5 סט.
195. אומשטערבלעכקייט.
6 סט.
196. צו דער מוזע.
7 סט.

197. א. דער פראָפּעט (נאָך לערמענטאָוו).
3 סט'.
197. ב. ** («איד קען ניט זאָגן וויצן».)
4סט'.
198. א. דער דיכטער.
4 און אַ האַלבע סט'.
198. ב. ** («פאַר דער פּראַקטישער וועלט איז דער דיכטער אַ נאַר».)
1סט'.
199. דער אַגיטאַטאָר.
2 סט'.
200. דער קומענדער שטורעם.
12 סט'.
201. אַ ניט געענדיקטע דראַמע (פּונעם רוסישן — אין מאַנסקריפּט
א"ב «פּון נאַדסאַן».)
3 סט'.
202. טרערן (אין מאַנסקריפּט א"ב «אַרבייטער מעלאָדיען».)
2 סט'.
203. אין נאַטורס טעמפל.
8 סט'.
204. צוויי מאַלער.
3 סט'.
205. ** («איד בין ניט קיין שוועכלינג!» — 1890—1892?; אין מאַ-
נסקריפּט א"ב «דער דיכטער שטערבט ניט».)
2 סט'.
206. אַ טרויעריקער געלעכטער.
3 סט'.
207. קעמפּט ביזן סוף!
5 סט'.
208. זייט איר פּאַרהייראַט?
10 סט'.
209. צוויי פּאַבעלס (1. דער קינסטלער און דער אייזל — 2 סט', 11.
דער אייזל און דער זונענשטראַל — 3 סט').
5 סט'.
210. אַ ראַמאַנס (פּון דעם רוסישן).
3 סט'.

211. אמתער פאטריאטיזמוס.
6 סט'.
212. ** («איך האב מיטן בלוט פון מיין הארץ געשריבן».)
6 סט'.
- 1935
213. ** («עס גיבט פיל דיכטער אויף דער וועלט».)
דוד ערעלשטאטס געקליבענע ווערק, ב' וו, לידער, פארלאג
«עמעס», מאסקווע, (1935).
5 שורות.
214. ** («ברידער! גענוג שוין אייך זידלען, זיך קריגן».)
דארט.
מעגלעך, אן דאס ליד איז איינס פון די ערשטע וואריאנטן פון ליד צום
פאראייניקטן קאמף — זע: נומ' 33).
30 שורות.
215. ** («מוזע טייערע, ניט ווייך».)
2 סט'.
216. ** («איך בין ארים, דאך פאל איך ביי זיך ניט אראפ».)
4 סט'.
217. ** («איר מעגט מיך פאראכטן אלס א מאראליסט».)
3 און א האלבע סט'.
218. ** («אין דער צוקונפט וועלן מיר לעבן אויף אן אנדער אופן».)
מעגלעך, אן דאס ליד איז א וואריאנט פון צום פאראייניקטן קאמף — זע:
נומ' 214; דא פיגורירן א ביסל וואריאירט, די דריטע, פערטע און
פינפטע סטראפעס פון צום פאראייניקטן קאמף).
4 סט'.
219. ** («עס טרערן די אויגן, עס שטורמט דאס הערץ».)
54 שורות.
- 1942
220. אין אמעריקע (איבערגעזעצט פון רוסיש דורך דוד אפאלאו).
פא"ש, וויב, ניו-יארק, 4טן דעצעמבער, נומ' 49 (2130).
221. וואו זייט איר... (איבערגעזעצט פון רוסיש דורך דוד אפאלאו).
דארט.
4 סט'.
- ב. פראזע-שריפטן
222. די ביאגראפיע פון דער לבנה (אן אריגינעלע פאנטאזיע).
4 שפ'.

223. א בריוו פֿון אַ זעלבסטמערדער.
3 און אַ האַלבער שפּײַ.
224. ווער אַ (אַן ערצייילונג אויס דעם לעבן).
8 שפּײַ.
225. צווישן ניר־יאַרקער ראַדיקאַלן (אַ שאַטן־בילד פֿונעם אַגיטאַציאָנס־
לעבן אין ניר־יאַרק).
(די נומ' 222—225 זיינען געווען איבערגעדרוקט פֿון צייטונג אין דער
עדעלשטאַט־אויסגאַבע 1888-9).

ג. פּוּבליציסטיק

226. פּרינציפּנלאַזיקייט פֿון דער זשאַרגאַנישער ליטעראַטור אין אַמע־
ריקע.

בריוו פֿון עדעלשמאַטן

א. איינצלנע בריוו

1890

227. צו דער רעדאַקציע פֿונעם אַרבייטער פֿריינד.
דאַטירט: סינסנינעטי, 1טן מאַי 1890, אַרבייטער פֿריינד, ווײַב,
לאַנדאָן, 16טן מאַי 1890, נומ' 20.
בעט דרוקן זיין רוסיש ליד, געווידמעט דעם אַמעריקאַנער קעמפֿער פֿאַר
דער רוסישער פֿרייהייט — דזשאַרדזש קענאָן.
228. צו דער רעדאַקציע פֿאַ"ש.
געשריבן אין סינסנינעטי, אויגוסט, 1890.
דוד עדעלשמאַט פֿון קלמן מרמר, דער האַמער, זשי, ניר־יאַרק, פֿעברואַר
1933, נומ' 2, ז' 57. פּראַטעסטירט קעגן דעם, האָט די פֿאַ"ש האָט זיך
דערקלערט פֿאַר אַ „סאַציאַליסטיש־רעוואָלוציאָנערן“ אַרגאַן.

1891

229. צו פֿריינט און גענאַסן.
דאַטירט: סינסנינעטי, 27טן אַקטאָבער 1891.
פֿאַ"ש, ווײַב, ניר־יאַרק, 6טן נאַחעמבער, 1891, נומ' 71, ז' 1. געזעגנט זיך
מיט זיינע ניר־יאַרקער חברים פֿאַר זיין אַפּפֿאַרן קיין דענווער, קאַלאַראַדאָ,
זיך צו היילן פֿון זיין לונגן־קראַנקהייט. פֿאַרעפֿנטלעכט דאָרט אונטערן
נאַמען: אַ גרוס פֿון ד. עדעלשמאַט.

230. צו די קאנווענציען דעלעגאטן.
געשריבן אין דעצעמבער, 1891.
דוד עדעלשטאט פון קלמן מרמר, דער האמער, זש' ניו-יאָרק, מערץ, 1933,
נומ' 3, ז' 54-55. שלאָגט פֿאַר די דעלעגאטן צום אַנאַרכיסטישן צוואַ-
מעפֿאַר צו דערקלערן די פֿאַרש פֿאַר אַן „אַנאַרכיסטיש-קאָמוניסטישן“ אָרגאַן.
231. צו ד״ר מיכאל קאָן.
דאָטירט (אין מאָנוסקריפט): דענווער, 11טן סעפטעמבער 1892,
אַרבייטער פֿריינד, וו״ב, לאַנדאָן, 30טן סעפטעמבער 1892.
נומ' 28, ז' 1-2.
וועגן דער דעמאָראַליזאציע פֿון די יידישע אַנאַרכיסטן אין אַמעריקע.
פֿאַרעפֿנטלעכט אַן עדעלשטאָטס אונטערשריפֿט, אונטערן נאָמען: באַקווינט
בילד (אַ פֿריינטס ברייח).
232. צו ד״ר מיכאל קאָן.
געשריבן אין דענווער, אַקטאָבער, 1892.
דאָרט, 11טן סעפטעמבער, נומ' 34, ז' 1.
דוד עדעלשטאָט פֿון קלמן מרמר, דער האַמער, ניו-יאָרק, יוני
1933, נומ' 6, ז' 62.
וועגן די אַנאַרכיסטישע „פֿאַרשלאָפענע טוערס“.
233. צו ד״ר מיכאל קאָן.
געשריבן עטלעכע טעג פֿאַרן טויט.
אַרבייטער פֿריינד, וו״ב, לאַנדאָן, 30טן סעפטעמבער 1892.
האַמער, ניו-יאָרק, יוני, 1933, נומ' 6, ז' 62.
בעט נייעס וועגן דער באַוועגונג.

געזאַמלטע בריוו

234. דוד עדעלשטאָטס ברייוו.
50 בריוו מיט אַן אַריינפֿיר און די וויכטיקסטע דאָטעס פֿון עדעלשטאָטס
לעבן אין די יאָרן 1888—1892 פֿון קלמן מרמר (די רוסיש געשריבענע
בריוו זיינען איבערגעזעצט פֿון ש. בריאַנסקי; די לידער אין די בריוו האָט
איבערגעזעצט דער סאַוועטיש-יידישער דיכטער מאָטל האַרצמאַן). וויסנ-
שאַפֿט און רעוואָלוציע, זש', אַרויסגעגעבן פֿונעם אינסטיטוט פֿאַר יידישער
פֿראַקטאַרישער קולטור פֿון דער אַלאַיקראַינישער וויסנשאַפֿט-אַקאַדעמיע,
קיעוו, 1934, נומ' 1, ז' 80—123.
235. דוד עדעלשטאָט, געקליבענע ווערק, באַנד 1.
ווי אַ ביילאָגע צו עדעלשטאָטס ביאָגראַפֿיע פֿון קלמן מרמר (די רוסיש
געשריבענע בריוו אין רוסישן אַריגינאַל און אין יידישער איבערזעצונג,
פֿאַרלאַג „עמעס“, מאַסקווע, 1935.

איבערזעצונג פֿון עדעלשטאָטס שרײַטן אין אנדערע שפּראַכן
ענגליש

236. "The Golden Peacock".

An Anthology of Yiddish Poetry—translated into english verse
—compiled and edited by Joseph Leftwich—Sci-Art publishers,
Harward Square, Cambridge, Massochusetts, 1939.
"We Are Hated and Driven",

4 סט,

[מיט אַ קורצער ביאָגראַפֿישער נאָטיץ]

237. "My Testament"

4 סט,

דאָרט.

רוסיש

238. Леонид Гребнов (Л. Файнберг): "Еврейская Повесть", том
первый: Америка, Издание союза русских евреев в Нью-
Йорке, Нью-Йорк, 1947, ст. 20.

"Мое Завещание"

עדעלשטאָט אין פֿאַלקלאָר

239. לעהמאַן, שמואל.

אַרבעט און פֿרייהייט — זאַמלונג פֿון לידער, וואָס זיינען אָנטשטאַנען
אין פֿאַלק אין דער צייט פֿון דער פֿרייהייט-באַוועגונג אין צאָרישן
רוסלאַנד. ווערטער און מעלאָדיעס, וואָרשע, פֿאַלקלאָר-ביבליאָטעק, 1921,
זײַ 43, 118—121 (נומ' 23 און 66). ברענגט אייניקע פֿאַלקלאָר-לידער,
וואָס זיינען וואָריאַציעס און איבעראַרבעטונגען פֿון עדעלשטאָטס אין קאַמף
און דער אַרבעטער. פֿון לעצטן ליד דרוקט לעהמאַן איבער אויך עדעלשטאָטס
אַריגינאַל.

240. סקודיצקי, ז.

וועגן פֿאַלקלאָרישן אַרבעטער-ליד, — פּראָבלעמען פֿון פֿאַלקלאָריסטיק, זאַמל
לונג 1, רעד' מ. ווינער, אינסטיטוט פֿאַר ייִדישער פּראָלעטאַרישער קולטור
ביי דער אוקראַינישער וויסנשאַפֿטלעכער אַקאַדעמיע. עטנאָגראַפֿישע סעקציע,
כאַרקאָו—קיעוו, אוקרמלוכה נאַציאָנאַל-פֿאַרלאַג, זײַ 184—191. ברענגט
אויך אַ ריי פֿאַלקלאָר-לידער, אין וועלכע עס זיינען איינגעפֿלאַכטן אַדער
איינגעגלידערט (דעפֿאַרמירט) פֿערזן פֿון עדעלשטאָטס לידער אין קאַמף,
מיין צוואַה, דער אַרבעטער.

241. סקודיצקי, ז.

פֿאַלקלאָר-לידער — נייע מאַטעריאַלן-זאַמלונג אונטער דער רעדאַקציע פֿון
מ. ווינער, אינסטיטוט פֿאַר ייִדישער פּראָלעטאַרישער קולטור ביי דער

אוקראינישער וויסנשאַפֿט־אַקאַדעמיע אין קיעוו. מאַסקווע, פֿאַרלאַג „עמעס“, 1933, 34—31 (נומ' 19—16). ברענגט אויך פֿיר פֿאַלקלאַר־לידער, וואָס זיינען „וואַריאַציעס און איבעראַרבעטונגען“ פֿון דוד עדעלשטאַטס ליד דער אַרבעטער.

עדעלשטאַט אין דער מוזיק

242. בלומען, טעקסט פֿון לידער צו זינגען אין די יידישע שולן, צו־נויפֿגעשטעלט פֿון יעקב לעווין, פֿאַרלאַג „יידישע שול“, ניו־יאָרק, 1920, ז' 95—96. דער אָונט־גלאַק, 6 סט'.

243. שייפֿער, יעקב. דער אָונט־גלאַק — ווערטער פֿון עדעלשטאַט, מוזיק באַארבעט פֿון יעקב שייפֿער, ניו־יאָרק, פֿאַרלאַג „פֿרייהייט געזאַנג־פֿאַראַיין“, 1924, ז' 8—1.

244. שייפֿער, יעקב. מיט געזאַנג צום קאַמף. ניו־יאָרק, פֿאַרלאַג אינטערנאַציאָנאַלער אַרבעטער־אַרדן, 1932, ז' 14. וואַכט אויף! סט' 1, 3, 5, 6 (זע : נומ' 87).

245. בערעגאָוסקי, מ. יידישער מוזיק־פֿאַלקלאַר, ב' 1, אונטער דער אַלגעמיינער רעדאַקציע פֿון מ. ווינער. אינסטיטוט פֿאַר יידישער פֿראַלעטאַרישער קולטור פֿון דער אַלאַוקראַינישער וויסנשאַפֿט־אַקאַדעמיע, עטנאָגראַפֿישע סעקציע, קאַבינעט פֿאַר מוזיק־פֿאַלקלאַר. מאַסקווע, 1934, מלוכישער מוזיק־פֿאַרלאַג, ז' 117—121, נומ' 72—80. מיין צוואַה, דער אָונט־גלאַק, אין קאַמף, מיין לעצטע האַפֿענונג, צו די אַרבעטער־פֿרויען.

עדעלשטאַט אין לידער־זאַמלונגען

1893

246. אַרבעטער געדיכטע. ליד, אַרויסגעגעבן פֿון „לידער אינטערנאַציאָנאַלער אַרבעטער בילדונגס־קלוב“, 1893, ז' 4—3. אין קאַמף, (זע : נומ' 23).

1894

247. יידישע טעאַטער־לידער. די אַלע לידער פֿון דעם בוך זיינען פֿאַרפֿאַסט פֿון די בעסטע פֿאַרפֿאַסערס

און דיכטערס, זאָ ווי אַ גאַלדפּאַדען, אַ צונזער, בן־נץ [ווינטשעווסקי], אַ האַרקאַווי, פּראָפּ' זעליקאַוויטש, עדעלשטאַט, ד. אַפּאַטעקער, מ. ראָ זענפּעלד אַווי, ניריאַרק, 25טע אויפּלאַגע, 1894.
דערמאַנט פֿון לעאַ ווינער.

1897

248. מיניקעס, חנן יוסף.

יידישע בינע, אַרויסגעגעבן צום 20־יאַריקן יובילעום פֿון דעם יידישן טעאַטער.
ניריאַרק, פֿאַרלאַג פֿון יהודה קאַצענעלנבויגן, 2טער טייל. די לידער : פֿון היינע (ז' 403 ; זע : נומ' 113) ; אין קאַמף (זו' 404 און 405 ; זע : נומ' 23) ; צורוף און דען אַרבייטער פֿריינד (זו' 407—405) ; מיין צוואַה ז' 407 ; זע : נומ' 27) ; דער קינדער־מערדער (זו' 425—429 ; זע : נומ' 56) ; דער שניידער (זו' 431—429 ; זע : נומ' 29).

1901

249. פֿרייהייט (רעוואָלוציאַנערע לידער).

לאַנדאָן, 1901. אַרויסגעגעבן פֿון דעם אַלגעמיינעם יידישן אַר־בעטער־בונד אין ליטע, פּוילן און רוסלאַנד. אַקטאַבער, ז' 40.
אַרויס אין אייניקע אויסגאַבעס, זשענעווע, 1905, א״אָנא, ווי אויך אין אַ פֿאַרגרעסערטן פֿאַרמאַט אינעם פֿאַרלאַג פֿון מ. גורעוויטש, ניריאַרק. די לידער : און די גענאַסן (זו' 41—40, זע : נומ' 39) ; אין קאַמף (זו' 31—30, זע : נומ' 23) ; דער אַוונט־גלאַק (ז' 57, זע : נומ' 243) ; דער צוטער מערץ (זו' 56—55, זע : נומ' 26) ; היינטיקע מענטשן (זו' 43—42, זע : נומ' 114) ; וואַכט אויף (זו' 37—36, זע : נומ' 87) ; וואַרע און פֿאַלשע העלדן (ז' 44—43, זע : נומ' 24) ; דער וועקער (ז' 33—32, זע : נומ' 40) ; זינג מיט לוסט (זו' 49—47, זע : נומ' 90) ; דער יידישער פּראָלעטאַר (זע : נומ' 79) ; יציאת מצרים (ז' 28—26, זע : נומ' 30) ; מיין לעצטע האַפּענונג (ז' 39—38, זע : נומ' 35) ; מיין פֿרילינג־ליד (ז' 38—37, זע : נומ' 45) ; מיין צוואַה (ז' 31, זע : נומ' 27) ; מערץ־בילדער (ז' 55—54, זע : נומ' 25) ; סאַפּיאַ פּעראַוסקאַיאַ (זו' 51—49, זע : נומ' 94) ; דער ווטער נאַוועמבער (זו' 42—41, זע : נומ' 75) ; דער פֿאַל פֿון דער באַטטיליע (זו' 53—54, זע : נומ' 41) ; פֿאַרווערטס (ז' 34—33, זע : נומ' 66) ; צו די אַרבעטער־פֿרויען (ז' 47—46, זע : נומ' 99) ; צו מיין שוועסטער (ז' 53—51, זע : נומ' 50) ; צורוף דער וואַרהייט (ז' 40—39) ; דער רויטער זעגל (ז' 45—44, זע : נומ' 112).

1904

250. אַרבעטער־געדיכטע.

לאַנדאָן, אַרויסגעגעבן פֿון דער פּוילישער סאַציאַליסטישער פּאַרטיי (פּ״ס), 1904.
געזען עס אין לאַנדאָן 1904־5, געווען דאַרט עפּעס פֿון עדעלשטאַטן.

1906

251. בלומען און פֿונקען (לידער).
 צווייטער זאמלבוך פֿון פֿאַרלאַג „די וועלט“, ווילנע, 1906.
 דאָס ליד נאָטור און מענטש (ז' 82'81, זע: גומ' 28).
 252. טייטש, משה.
 אַרבעטער־לידער, אילוסטרירט, געזאַמלט פֿון מ. טייטש, וואַרשע, פֿאַרלאַג
 „פֿראַגרעס“, 1906. דאָס ליד דער פֿאַל פֿון דער באַסטיליע (ז' 45'44,
 זע: גומ' 41).

1907

253. די פֿרייע האַרפֿע (אַ זאמלבוך פֿון לידער).
 וואַרשע, פֿאַרלאַג „די וועלט“, 1907.
 די לידער: אַן די גענאָסן (ז' 49—51, זע: גומ' 39); אין קאַמף (ז' 37'38,
 זע: גומ' 23); דער אַוונט־גלאַק (ז' 53'54, זע: גומ' 170); וואַכט אויף!
 (ז' 45½—46, זע: גומ' 87); וואַרע און פֿאַלשע העלדן (ז' 51—52,
 זע: גומ' 24); דער ייִדישער פֿראַעלעטאַר (ז' 43—44, זע: גומ' 79);
 מיין פֿרילינג־ליד (ז' 46—48, זע: גומ' 45); מיין צוואַה (ז' 38—39,
 זע: גומ' 27); דער פֿאַל פֿון דער באַסטיליע (ז' 42—43, זע: גומ' 41);
 צורוף דער וואַרהייט (ז' 48—49, זע: גומ' 21).

1917

254. אַרבעטער־לידער, ערשטער העפֿט.
 פֿאַרלאַג פֿון „בונד“ „די וועלט“, גומ' 10, 1917 ?
 די לידער: וואַכט אויף! (ז' 7, גומ' 87); דער ייִדישער פֿראַעלעטאַר (ז' 8,
 זע: גומ' 79); מיין צוואַה (ז' 12, זע: גומ' 27).
 (אין 1918 האָבן די פּוּעלי־ציון אין קיעוו אַרויסגעלאָזט אַ ביכל לידער
 מיט דעם זעלביקן נאָמען [אַרבעטער־לידער, ערשטע העפֿט] און מיט דער
 זעלביקער צאָל זייטן [16] אין זייער פֿאַרלאַג „האַמער“ [קיעוו—מאַסקווע].
 זיי האָבן אָבער אַרויסגעוואַרפֿן אַלע דריי לידער פֿון עדעלשטאַטן.)
 255. באַסין, מ. פֿינף הונדערט יאָר ייִדישע פֿאַעזיע (אַנטאָלאָגיע), צוויי־
 טער טייל.
 ניו־יאָרק, פֿאַרלאַג „ייִדיש“, 1917.
 די לידער: אין קאַמף (ז' 36, זע: גומ' 23, געגעבן בלויז אַ „פֿראַגמענט“);
 צו אַ פֿריינט (ז' 36—37, זע: גומ' 73).

1920

256. טאַמסיג, ק. און פֿינקל, א. מוט (לידער־זאַמלונג).
 מאַסקווע, פֿאַרלאַג צ. ב. ייִדישע קאַמוניסטישע סעקציע, 1920.

די לידער: אין קאמף (ז' 132—133, זע: נומ' 23); וואכט אויף! (ז' 134—135, זע: נומ' 87); דער יידישער פראבלעטאר (ז' 117—118, נומ' 79); מיין צוואה (ז' 131, זע: נומ' 27).

257. קאסעל, דוד. געזאנג און דעקלאמאציע (לידער-זאמלונג).

ווארשע, פארלאג א. גיטלין, דריטע אויפלאגע, 1921.
די לידער: אויף א באל (ז' 77, נומ' 89); אריין בלויז די ערשטע 3 סט'; איך געדענק די שטונדע זיסע פֿון היינע (ז' 77, זע: נומ' 113); דער אוונטגלאק (ז' 30, זע: נומ' 170).

258. אַרבעטער דעקלאַמאַטאָר, וואַרשע.

די לידער: אן די גענאטן (ז' 97—99, זע: נומ' 39); אויף א באל (ז' 115—117, זע: נומ' 89); דער אַרבעטער (ז' 126—128, זע: נומ' 38); דער אוונטגלאק (ז' 104—105, זע: נומ' 170), אונדזער פֿרייהייט (ז' 139, זע: נומ' 78), איך בין דאָס שווערד איז בין דער פֿלאַם (ז' 123—124, זע: נומ' 31); אין קאמף (ז' 102—104, זע: נומ' 23); די הונגעריקע און די זאטע (ז' 136—137, זע: נומ' 189); וואכט אויף! (ז' 96—97, זע: נומ' 87); דער וועקער (ז' 112—113, זע: נומ' 40); זינג מיט לוסט (ז' 117—120, זע: נומ' 90); די טאָנעט-פֿראַגע (ז' 134—135); מיין טרוים (ז' 108—109); מיין פֿרילינגליד (ז' 121—122, זע: נומ' 45); מיין צוואה (ז' 105—106, זע: נומ' 27); נאָטור און מענטש (ז' 94—96, זע: נומ' 28); עלנט (ז' 120—121, זע: נומ' 109); עס טאָנט (ז' 133—134, זע: נומ' 192); דער פֿאל פֿון דער באַסטיליע (ז' 124—126, זע: נומ' 41), פֿאַרווערטס (ז' 114—115, זע: נומ' 66); די פֿרייהייט געטיין (ז' 106—108, זע: נומ' 69); צו אַ פֿריינט (ז' 138—139, זע: נומ' 73); צו די אַרבעטער־פֿרויען (ז' 92—94, זע: נומ' 99); צום אַרבעטער (ז' 137—138, זע: נומ' 190); צוויי דיכטער (ז' 130—132, זע: נומ' 61); דער רויטער זעגל (ז' 129—130, זע: נומ' 112); די שבועה (ז' 101—102).

1925

259. לעוו, ש. — אַרבעטער־דעקלאַמאַטאָר.

וואַרשע, פֿאַרלאַג אַ. גיטלין, צווייטע אויפֿלאַגע, 1925.
אריין 30 לידער.

1927

260. ענטיין, י. — יידישע פֿאַעטן, האַנטבוך פֿון יידישער דיכטונג.

ניו־יאָרק, אַרויסגעגעבן פֿון דער פֿאַלק־שול־אַראַגאַניזאַציע פֿון יידישן נאַציאָנאַלן אַרבעטער־פֿאַרבאַנד און פּועל־יציון. צווייטער טייל, 1927.

די לידער: מיין לעצטער וואונטש; מיין צוואה (זע: נומ' 27).

261. 100 פֿאלקס־לידער, פֿון דער נייער און לעצטער עראָ.
וואַרשע, פֿאַרלאַג ש. גאַלדפֿאַרב, 1927.
דער אָונט־גלאַק (ז' 78, 6 סט.)

1933

262. וויליאַם אייבראַמס און קלמן מרמר — רעוואָלוציאָנערער דעקלאַר־
מאַטאַר.
זאַמלונג פֿון לידער, דערציילונגען, איינאַקטערס צום פֿאַרלייענען,
שפּילן און זינגען ביי אַרבעטער־פֿאַרוויילונגען.
ניו־יאָרק, אַרויסגעגעבן פֿון אינטערנאַציאָנאַלן אַרבעטער־אַרדן,
1933.
די לידער: אַיז בּין דאַס שווערד, אַיז בּין דער פֿלאַם (ז' 183, זע: גומ' 37 — אַרויסגעלאָזט די סט' 6—7); וואַכט אויף! (ז' 184—185, זע: גומ' 87); מיין לעצטע האַפֿענונג (ז' 27—28, זע: גומ' 35); מיין צוואַג (ז' 28—29, זע: גומ' 27); צו די אַרבעטער־פֿרויען (ז' 184—185, זע: גומ' 99); צו אַ פֿריינט (ז' 183—184, זע: גומ' 73).

עדעלשמאַט אין שול

1. עדעלשמאַטס לידער־ אין שולביכער, כרעסטמאַטמיעס
און לייענביכער

1924

263. י. ראַבינאַוויטש, — באַפֿרייטע אַרבעט, געזעלשאַפֿטלעכע ליטעראַר־
רישע כרעסטמאַטמיע. פֿאַרלאַג „טשערוואַני שליאַך“, 1924.
דאַס ליד דער פֿאַל פֿון דער באַסטיליע (ז' 60, זע: גומ' 41).

1930

264. ר. בעזנאַסיק, מ. עריק, רובּין — אַנטירעליגיעזער ליטעראַרישער
לייענבוך.
מאַסקווע—כאַרקאָוו—מינסק, צענטער פֿאַרלאַג, 1930.
דאַס ליד: צו די גאַסטפֿאַרכטיקע בירגער (ז' 370—371, זע: גומ' 187).
265. ש. גאַדינער און י. ראַבינאַוויטש — רעוואָלוציאָנערע שלאַכטן
אין דער אַפּשפּיגלונג פֿון דער קינסטלערישער ליטעראַטור.
כאַרקאָוו, צענטער־פֿאַרלאַג, 1930.
דאַס ליד: דער פֿאַל פֿון דער באַסטיליע (ז' 230, זע: גומ' 41).
266. מ. האַדער, ע. קאַפּשיטע און י. ד. קורלאַנד — ליטעראַטור, כרעס־
טאַמאַטיע פֿאַרן 6טן שול־יאָר.

מאסקווע—כארקאוו—מינסק, צענטער-פארלאג, 1930.
דאס ליד : אין קאמף (זו' 330—331, זע : נומ' 23).

1931

267. מ. האדער א"אנד — ליטעראטור, ליענבוק פארן 6טן און 7טן שול-יאָר.

צווייטע געענדערטע אויפלאגע, 2טער טייל. צענטער-פארלאג, 1931.

דאס ליד : אין קאמף (זו' 89—90, זע : נומ' 23).

268. ליטעראטור, ליטעראטור-מאטעריאל צום אַרבעט-בוך שפראך און ליטעראטור פארן 6טן לערניאָר, כאַרקאוו-קיעוו, צענטער-פאר-לאַג, 1931.

די לידער : אין קאמף (זע : נומ' 23) ; מיין צוואַה (ז' 249, זע : נומ' 27).

269. אַ מאַקאָגאָן, אַ ספיוואַק און ה. קאַזאַקעוויטש — אין קאמף. אַרבעט-בוך אויף שפראך און ליטעראטור פֿון געזעלשאַפֿטקענ-טעניש פארן 4טן לערניאָר.

קיעוו, קאַפּעראַטיווער פֿאַרלאַג „קולטור-ליגע“, 1931.

די לידער : דער לעצטער שטריק (זע : נומ' 63) ; עס טאַגט (זע : נומ' 192).

270. י. ד. קורלאַנד — די ערשטע ייִדישע אַרבעטער־דיכטער (ווינ-טשעווסקי, ראָזענפֿעלד, באַוושאַווער, עדעלשטאַט).

ביבליאָטעק פֿון דער שול נומ' 1, מאַסקווע—כאַרקאוו—מינסק, צענטער-פארלאַג, 1931.

די לידער : אן מייע לעזער (ז' 83, זע : נומ' 48 — אַריין די סט' 7—9, 11) ; אין קאמף (ז' 89, זע : נומ' 23, אַריין די סט' 1—4, 9) ; דער אַוונט-גלאַק (זו' 90—91, זע : נומ' 170, — אַריין די סט' 1—5) ; וואַכט אויף ! (זו' 86—87, זע : נומ' 87) ; מיין אַנטוואַרט צו ישראל בן־עולם (זו' 84—85, זע : נומ' 58, — אַריין סט' 4, 7—11, 13—14, אונטערן נאָמען מיין אַנטוואַרט — מיט אַ ניט ריכטיקער אָנמערקונג : „דאָס ליד איז אַן ענטפֿער צו מאַריס ווינטשעווסקין“ ; באמת איז עס צו ישראל באַרסקי) ; מיין לעצטע האַפֿענונג (ז' 92, זע : נומ' 35) ; נאַטור און מענטש (זו' 83—84, זע : נומ' 28, — אַריין די סט' 1, 3, 7, 10, 11) ; דאָס פֿאַבריק־קינד (זו' 85—86, זע : נומ' 32, — אַריין די סט' 2—4, 7—9, 17) ; דער פֿאַרוואַנדטער אַדלער (זו' 89—90, זע : נומ' 169, — אַריין די סט' 9—14) ; פֿאַרצוויי־פֿלונג און באַגייסטערונג (ז' 88, זע : נומ' 55, — אַריין די סט' 6, 8, 10, 11, אונטערן נאָמען זונענשיין) ; פֿאַרווערטס (זו' 87—88, זע : נומ' 66, — אַריין די סט' 1—4, 9) ; צו אַ פֿריינט (ז' 92, זע : נומ' 73).

271. י. ראבינאוויטש — דער אַרבעטער אין דער יידישער ליטעראַטור.
מאַסקווע—כאַרקאָוו—מינסק, צענטער־פּאַרלאַג, 1931.
די לידער: מיין צוואַה (ז' 99, זע: נומ' 27); צו די אַרבעטער־פּרויען
(זו' 98—99, זע: נומ' 99, — אַרײַן אונטערן נאָמען אַרבעטער־פּרויען).
272. י. ראַוויץ און וו. שאַץ — אַרבעט־בוך פֿאַרן 5טן יאָר, פֿאַרן 5טן
קלאַס פֿון 7־יאָריקער שול. 2טער טייל.
צענטער־פּאַרלאַג, 1931.
דאָס ליד: מיין צוואַה (ז' 4, זע: נומ' 27).

1932

273. ג. יאַבראָוו און ל. גאַלדין — פֿאַרן 3טן לערניאַר.
כאַרקאָוו—קיעוו, אוקראַצמינד־מלוכה־פּאַרלאַג, 1932.
דאָס ליד: מיין צוואַה (ז' 47, זע: נומ' 27).
274. ליטעראַרישע מאַטעריאַלן צום אַרבעט־בוך פֿאַרן 6טן לערניאַר.
צונויפֿגעשטעלט אַ קאָלעקטיוו אונטער ש. קולבאַקס אַנפֿיר.
כאַרקאָוו—קיעוו, אוקראַצמינד־מלוכה־פּאַרלאַג, 1932.
דאָס ליד: אין קאַמף (זו' 158—159, זע: נומ' 23).

1933

275. י. ראַוויץ און וו. שאַץ — ליטעראַטור לערן־ביכל פֿאַרן 4טן שול־
יאָר.
מינסק, ווייסרוסישער מלוכה־פּאַרלאַג, 1933.
דאָס ליד: עסט טאַגט (זו' 31—32, זע: נומ' 192, — מיט אַ ווערטערביכל
און פֿראַגעס צום ליד).
276. אַ. וועלעדניצקי און ז. סקודניצקי — ליטעראַרישע כרעסטאַמאַטיע
פֿאַרן 6טן לערן־יאָר.
כאַרקאָוו—קיעוו, אוקראַצמינד־מלוכה־פּאַרלאַג, 1933.
די לידער: אין קאַמף (ז' 177, זע: נומ' 23); מיין צוואַה (ז' 178, זע: נומ'
27); דער שניידער (ז' 172, זע: נומ' 29).

1940

277. אַנטאַלאַגיע פֿאַרן קלאַס „א.“
אַרבעטער־רינג מיטל־שול, ניו־יאָרק, 1940, העקטאָגראַפֿירט.
אַ קורצע ביאָגראַפֿישע נאַטיץ וועגן דוד עדעלשטאַט (ז' 2). די לידער:
אין קאַמף, מיין צוואַה, דער אַונטיגלאַק, מיין לעצטע האַפֿענונג, יציאת
מצרים (זו' 21—27).

וועגן עדעלשטאטן

1. לידער וועגן עדעלשטאטן
(וועגן אינהאלט פֿון די לידער — זע ביאָגראַפֿיע)

1890

1. המנגן [מאַריס הילקוויט].
אויך אַ וואַנדערער (אַ גרוס צו מיין מיטרייזונדן פּאַסקאַרעל).
אַרבעטער צייטונג, ח"ב, ניו־יאָרק, 9טן מאַי 1890, נומ' 10, ז' 5.
2. ראָזענפֿעלד, מאַריס.
צו מיינע קריטיקער.
דאַרט, 12טן סעפטעמבער 1890, נומ' 28, ז' 5.

1891

3. באַבאָד, נ. מ.
צו עדעלשטאָטן.
פֿאַ"ש, ח"ב, ניו־יאָרק, 25טן דעצעמבער 1891, נומ' 78, ז' 4.

1892

4. באַבאָד, נ. מ.
In Memoriam of D. EDELSTADT [צום אַנדענק פֿון ד. עדעלשטאָט]
אַרבייטער פֿריינד, ח"ב, לאַנדאָן, 18טן נאָוועמבער, 1892, נומ' 35, ז' 3.
5. באַוושאווער, יוסף (ניו־יאָרק).
צום אַנדענקען פֿון ד. עדעלשטאָט (געשריבן אין טאָג פֿון זיין טויט).
דאַרט, 4טן נאָוועמבער, נומ' 33, ז' 2—3. זיגט 1899 אַריין אין אַלע
אויסגאַבעס פֿון עדעלשטאָטס לידער.
6. זיילין, יצחק.
צום פּאַעט (געווידמעט ד. עדעלשטאָטן).
פֿאַ"ש, ח"ב, ניו־יאָרק, 15טן יאַנואַר 1892, ז' 5.
7. קאָז, ס. (באַסטאָן).
אין שטורעם.
אַרבייטער פֿריינד, ח"ב, לאַנדאָן, 21טן אָקטאָבער 1892, נומ' 31.
8. זיילין, יצחק.
די פֿרייהייט און די וועלט (צום אַנדענקען פֿון ד. עדעלשטאָט).
דאַרט, 2טן דעצעמבער 1892, נומ' 37, ז' 1.

9. זיילין, יצחק.
צום אַנדענקען פֿון אונדזער פּאָעט.
דאַרט, 30טן דעצעמבער, נומ' 41, ז' 1.
- 1893
10. פּרענאוויטש, י. ש. (שיקאַגאָ).
צום יאַרצייט פֿון דוד עדעלשטאָט.
דאַרט, 20טן אָקטאָבער, 1893, נומ' 42, ז' 1.
- 1928
11. ווינטשעווסקי, מאָריס.
אַן ד. עדעלשטאָט.
קלמן מרמר, "מאָריס ווינטשעווסקי, זיין לעבן, ווירקן און שאַפֿן".
ניו־יאָרק, פֿאַרלאַג "פֿרייהייט", 1928, ז' 171—172. דאָס ליד איז
געשריבן אין 1892.
- 1932
12. בלאַשטיין, ה.
דוד עדעלשטאָט (צו זיין 40טן יאַרצייט : 17 אָקטאָבער ; 1892—1932).
דער האַמער, זש' ניו־יאָרק, אָקטאָבער, 1932, נומ' 9, ז' 37—39 (זע
ביאָגראַפֿיע, באַמערקונג 220).
13. בלאַשטיין, ה.
מיר זיינען היינט אַ סך, אַ סך . . . — פֿון דער נאָך ניט פֿאַרעפֿנט־
לעכטער פּאָעמע "דוד עדעלשטאָט", קאַפּיטל 10.
דער שטערן, ט"צ, כאַרקאָוו, 17טן אָקטאָבער, 1932, נומ' 239, ז' 2.
- 1933
14. סול, מ. אַ.
פֿאַרויס, ווי די פֿאַן האָט געפֿלאַטערט דיין ליד (דוד עדעלשטאָטן
צו זיין פֿערציקסטן יאַרצייט).
מאַרגן־פֿרייהייט, ט"צ, ניו־יאָרק, 29טן יאַנואַר, 1933, נומ' 227 (9108),
ז' 3.
- 1943
- 14א. וויינפּער, ז.
ביים קבר פֿון דוד עדעלשטאָט.
דאָס געזאַנג פֿונעם גלויביקן פֿון ז. וויינפּער, הויפּט־פֿאַרקויף : איקוף,
ניו־יאָרק, 1943, ז' 292—295.

„...איך שטיי ביי דער מצבה פֿון אַ ייִדישן פּאָעט,
וואָס האָט געקעמפֿט מיטן הונגעריקן קעגן זאָטן, —
איך בויג מיין קאָפּ צום קבר פֿון דוד עדעלשטאַטן!“

2. קריטיק און באַמערקונגען וועגן עדעלשטאַטן
(וועגן אינהאַלט פֿון די אַרטיקלען — זע ביאָגראַפֿיע)

1889

15. בראַסלאַווסקי, אַבאָ.
דער יונגער דיכטער דוד עדעלשטאַט.
ניו־יאָרקער ייִדישע פֿאַלקס־צייטונג, וו״ב, ניו־יאָרק, 5טן יולי 1889,
נומ' 163.
16. — — — — —
פֿר. [פֿריינט] ד. עדעלשטאַט.
אַרבייטער־פֿריינד, וו״ב, לאַנדאָן, 10טן מאַי 1889, נומ' 19.

1890

17. קאַזאַסקע, אַ.
בריוו צו ה. פּאַסקאַרעל [דוד עדעלשטאַט].
מאַרגענשטערן, וו״ב, ניו־יאָרק, 4טן אַפּריל 1890, נומ' 12.
18. בן־עולם [באַרסקי], ישראל.
אַן אַפֿענער בריוו פֿון ישראל בן־עולם צו פֿריינט פּאַסקאַרעל [דוד
עדעלשטאַט].
דאָרט, 23טן מאַי 1890, נומ' 19.

1891

19. קאַפּעלאָוו, י.
אויפֿרוף.
פֿאַש, וו״ב, ניו־יאָרק, 23טן אַקטאָבער 1891, נומ' 69, ד' 2.

1892

20. ווינטשעווסקי, מאָריס.
נאָך עדעלשטאַטן — אַ זיפֿן.
פֿרייע וועלט, זש, לאַנדאָן, דעצעמבער, 1892, נומ' 5, ז' 105.
21. — — — — —
דוד עדעלשטאַט געשטאַרבן.
אַרבייטער־פֿריינד, וו״ב, לאַנדאָן, 21טן אַקטאָבער 1892, נומ' 31, ד' 1.

22. ס. ט.
 יהודה לייב גארדאן און דוד עדעלשטאט.
 דארט, 28טן אקטאבער, נומ' 32, ז' 2; 4טן נאָוועמבער, נומ' 33, ז' 3;
 25טן נאָוועמבער, נומ' 36, ז' 3.
23. — — — — —
 פֿון באַענט און פֿון ווייטן.
 ארבעטער צייטונג, וו"ב, ניו־יאָרק, 28טן אקטאָבער 1892, נומ' 44, ז' 1.
24. קאָן מיכאל.
 ד. עדעלשטאט איז געשטארבן.
 ארבייטער־פֿריינד, וו"ב, לאַנדאָן, 11טן נאָוועמבער 1892, נומ' 34, ז' 1.
- 1895
25. [האַרקאווי, אַלעקסאַנדער].
 צום פֿאַלק.
 „פֿאַרוואָרט“ צו עדעלשטאטס פֿאַלקס־געזיכטע, ניו־יאָרק, 1895 (זע: נומ'
 2. זע אויך ביאָגראַפֿיע, אין אָפּטייל „אויסגאַבעס פֿון עדעלשטאטס
 ווערק“).
- 1897
26. קאַברין, לעאָן.
 אַ בלאַנדזשענדע קריטיק (אַן ענטפֿער אויף ה. בודיאַנאווס אַרטיקל
 „אַ בלאַנדזשענדער פֿאַעט“).
 דער נייער גייסט, זש' ניו־יאָרק, דעצעמבער, 1897, נומ' 3, ז' 170,
 שפ' 2. קאַברין לאַכט אויס די מיינונג, אַז אַ פֿאַעט פֿונעם „רעוואָלװ־
 ציאַנערן קלאַס“ איז גרעסער, ווי אַ פֿאַעט פֿונעם קאָנסערוואַטיוון קלאַס.
 באַמערקט דערצו, אַז מען קאָן נאָך מיינען „למשל, אַז דער פֿאַרשטאַר־
 בענער יידישער פֿאַעט־רעוואָלוציאַנער דוד עדעלשטאט איז גרעסער
 ווי דער פֿאַרשטאַרבענער ענגלישער פֿאַעט־קאָנסערוואַטיו טעניסאָן“.
- 1899
27. גרופּע פֿאַ"ש.
 דערקלערונג.
 פֿאַ"ש, וו"ב, ניו־יאָרק, 6טן אקטאָבער 1899, נומ' 1, ז' 1.
 גיט אַן דעם יחוס פֿון דער פֿאַ"ש. דערמאָנט די „שלאַנקע, בלייכע, מאַרטי־
 רער־געשטאַלט“ פֿון „איר פֿאַרשטאַרבענעם רעדאַקטאָר דוד עדעלשטאט,
 וועמענס יאָרן זיינען פֿאַרקיצט געוואָרן דורך זיינע גרויסע טריישאַפֿט־
 לעכע אַרבעט פֿאַר איר“.

28. אחר [אכער].
צום אַנדענקען פֿון דוד עדעלשטאַט — געשטאַרבן 17טן אָקטאָ-
בער 1892,
דאָרט, 20טן אָקטאָבער 1899, נומ' 3, ז' 1 און 11.

1900

29. א. רודערמאַן, ב.
עדעלשטאַטס שריפֿטן.
דאָרט, 19טן יאַנואַר 1900, נומ' (?)
רופֿט אָן עדעלשטאַטס דערציילונגען „אויסגעצייכנטע און העכסט
רירנדע“.

1904

29. ב. האַרקאָווי, אַלעקסאַנדער.
פֿאַרוואָרט.
געזאַמלטע לידער פֿון מאָריס ראָזענפֿעלד, ניר-יאָרק, „אינטערנעשאַנעל
לייברערי פֿאַבלישינג קאָמפּאַני“, 1904, ז' 7 און 12.
האַלט, אָן עדעלשטאַטס איז געווען „אינטערנאַציאָנאַל און רעוואָלוציאָנער“,
אַבער „קיינמאַל ניט געהאַט ראָזענפֿעלדס פּאַעטישן שוואַנג“.

1908

30. ווינטשעווסקי, מאָריס.
צום אַנדענקען פֿון דוד עדעלשטאַט.
צוקונפֿט, זש, דעצעמבער, 1908, נומ' 12, ז' 377.
„אַן אומפֿאַרגעסלעכער טויטער, אָבער ניט געשטאַרבענער דיכטער“.
האַלט פֿאַר וויכטיק אַרויסצוגעבן עדעלשטאַטס געזאַמלטע ווערק.

31. ליעסיין, א.
דוד עדעלשטאַט.
פֿאַרזעכערט, ט"ז, ניר-יאָרק, 5טן יולי 1908, נומ' 3856, ז' 4.
„מיר, די ליטעראַטן פֿון עלטערן דור, קענען שווער באַגרייפֿן דעם יוגנט-
לעכן ענטוויקלונגס פֿון אַזאַ שרייבער ווי עדעלשטאַט, אין וועלכן דער
רעוואָלוציאָנער האָט ברוטאַל געזוכט אויסצושרפֿעהען דעם דיכטער.
— — — עדעלשטאַט האָט געקוקט אויף זיינע געדיכטע ניט מער און
ניט ווייניקער ווי אויף פֿראַקלאַמאַציעס אין פֿערזן“.

1909

32. קאַטן, מ.
דוד עדעלשטאַט (פֿאַררעדע איבער דעם לעבן און שאַפֿן פֿון דעם
דיכטער).

דוד עדעלשטאט שריפטן, לאנדאן, פארלאג „ארבייטער־פריינד“, ז' XXXIII—III

1911

33. פינעס, ד"ר מ.

די געשיכטע פֿון דער יידישער ליטעראטור — אונטער דער רע־
דאקציע פֿון בעל־מחשבות. 2טער טייל.
ווארשע, פארלאג „שימין“, 1911, ז' 114.
ער גיט אפ עדעלשטאטן די צוויי שורות: „עדעלשטאט האט באזונדערס
געשאפן רעוואלוציאנערע לידער און פילע פֿון זיינע לידער זיינען
געווארן זייער פאפולער אין ארבעטער־קרייזן.“

34. קאן, מיכאל.

י. באַוואַזאַווער — זיין לעבן און שאַפן.
געזאַמלטע שריפֿטן פֿון י. באַוואַזאַווער (פּאַעזיע און פּראָזע).
נירנאַרק, פּאַרלאַג „פּאַ“ש“, 1911, ז' 15.
דער יידישער אַנאַרכיזם האָט דאָ ביי אונז אַ רעכט צו שטאַלצירן
מיט די צוויי ליכטיקע שטערן, וואָס זיינען דערשינען אויף זיין פּאַעטישן
הימל. אַזעלכע הערלעכע נשמות ווי די פֿון אונדזערע עדעלשטאט און
באַוואַזאַווער. דערקלערט ענלעך ווי קאַטץ און קאַברין, אַז „די נשמות
פֿון די אמתע פּאַעטן זיינען באַזונדערס מסוגל צום אַנאַרכיסטישן
אידעאַל.“

35. מילך, יעקב.

צום 20־יאָריקן יוביליי פֿון דער „צוקונפֿט“ (1892—1912).
דער פּונקט, ווילנע, תּרעג—1913, שפ' 210, 213—214.

1914

36. רייזען, זלמן.

דוד עדעלשטאט.

1. לעקסיקאָן פֿון דער יידישער ליטעראטור און פרעסע, רעדאקטירט
פֿון ש. ניגער, וואַרשע, פּאַרלאַג „צענטראַל“, 1914, שפ' 434. 2. לע
קסיקאָן פֿון דער יידישער ליטעראטור, פרעסע און פֿילאָלאָגיע, ווילנע,
פּאַרלאַג קלעצקין, 1927, ב' 2, שפ' 718—721.
אַלע עדעלשטאטס לידער טראָגן אַ רעוואַלוציאַנער־אַנאַרכיסטישן כאַ־
ראַקטער. צווישן זיי איז נישטאָ קיין איינציקס אַפּילו, וואָס זאָל גיט
זיין טענדענציעז. — — — „אין זיי איז דאָ מער רעוואַלוציאַנערע
פּובליציסטיק, ווי ריינע פּאַעזיע.“ סזיינען פּאַראַן אינעם לעקסיקאָן
ביאַגראַפֿישע טעומן, צ"ב, אַז עדעלשטאט האָט די פּאַ־ש „רעדיגירט

ביז אייניקע מאַנאַטן פֿאַר זיין טויט" (באמת אויפֿגעהערט מיט איבער אַ יאָר פֿריער). ניט ריכטיק איז אויך, אַז די לאַנדאַנער אויסגאַבע פֿון עדעלשטאַטס שריפֿטן איז אַרויס אין 1910 (זי איז אַרויס אין מאַי 1909). (זע אויך ביאָגראַפֿיע). די „ביבליאָגראַפֿיע" האָט בלויז 2 נומערן.

1916

37. עפשטיין, שכנא.

דוד גאַלדשטיין — „ווינטער-בלומען" (ביבליאָגראַפֿיע).

צוקונפֿט, זש, גיריאָרק, מאַי 1916, נומ' 5, ז' 464—465.

לויבט גאַלדשטיינען, אַז כּאַטש „ער איז געווען אַ צייטגענאָסט פֿון שאַר-קאַנסקי, דוד עדעלשטאַט, יוסף באַושאַווער, ווען אונדזער דיכטונג איז געווען דורכגעדרונגען מיט געזעלשאַפֿטלעכקייט", האָט ער דאָך „גע-זונגען ריין לירישע לידער".

1917

38. באַסין, מ.

דוד עדעלשטאַט.

זינף הונדערט יאָר יידישע פּאָעזיע (אַנטאָלאָגיע). גיריאָרק, פֿאַרלאַג „יידיש", 1917, ז' 36.

„די מערסטע פֿון זיינע [עדעלשטאַטס] לידער זיינען טעכניש שלעכט געבויט, און זיינען אַרעם אין פּאָעזיע". ער גיט דערפֿאַר טאַקע אָפּ אין זיין אַנטאָלאָגיע בלויז איין זייט פֿאַר עדעלשטאַטן (צוויי לידער).

38א. באַראַכאַוו, ב.

אין זיינע „אַ פֿאַר ווערטער" [פֿאַרוואָרט] צו דער אַנטאָלאָגיע שרייבט ב. באַראַכאַוו (ערשטער טייל, ז' 111—112): „נאָך איין טיפּ פֿון דער יידישער פּאָעזיע פֿעלט כּמעט אין באַסינס אַנטאָלאָגיע, און דאָס איז די באַזעגונג-פּאָעזיע, די סאַציאַליסטישע און ציוניסטישע דיכטונגען. הגם זיי האָבן נישט קיין גרויסן עסטעטיש-ליטעראַרישן ווערט, פֿונדעסטוועגן זיינען זיי פֿון קולטור-היסטאָרישן שטאַנדפּונקט זייער וויכטיק און כאַראַקטעריסטיש: זיי האָבן געקראָגן די גרעסטע פֿאַרשפּרייטונג, און צוויי דורות האָבן זיך אויף זיי דערצויגן צו אַ העכערן געשמאַק. אַהער וואָלטן געדאַרפֿט אויסגעטיילט ווערן פֿילע מוסטערן פֿון מ. הינטשעווסקי, עדעלשטאַט, באַושאַווער, מ. ראָזענ-פֿעלד, א. רייזען, ש. אַנ-סקי, י. [יהושע] פעלאַוויץ [דער מחבר פֿון דער באַזעגונג פּוּעלי-ציוניסטישער „שבועה" א"אָנד".

1919

39. אַלגין, מ.

טענדענץ און קונסט.

אין דער וועלט פֿון געזאַנגען — אַ בוך וועגן פּאָעזיע און פּאָעטן, גיר-

יארק, פֿאַרלאַג „פֿאַרווערטס“, 1919, ז' 92—91 (געשריבן 1916—1915).
 „ביי אונז אין דער יידישער ליטעראַטור האָט פּרץ באַזונגען די חסידים
 — — — עדעלשטאַט — די געפֿילן פֿון אַ מאַדערנעם פּראַלעטאַריער.
 פֿונדעסטוועגן אַלס קינסטלער זיינען פּרץ און שלום־עליכם העכער
 און בעסער, ווי באַוואַסער און עדעלשטאַט.“
 אַלגיין גיט שפּעטער פּאַזיטיווערע אַפּשאַצונגען פֿון עדעלשטאַטן.

40. לאַנדוי, זישע.

אַנטאַלאַגעיִע. די יידישע דיכטער אין אַמעריקע ביזן יאָר 1919.
 זישע לאַנדוי, איינער פֿון די אַנפֿירער פֿון דער באַוואַסטער דיכטער־
 גרופּע „יונגע“, דערקלערט אין זיין פֿאַרוואַרט, אַז עדעלשטאַט האָט גע־
 הערט צו די „אומאַנטוויקלטע מענטשן“, צו „די דאָזיקע דיכטער“,
 וואָס זיינען אַפּשר אין יאָרן געווען אַוועקגעבאַנגען פֿון דער קינדהייט,
 אָבער וועלכע זיינען נאָך גייסטיק דאָרט געבליבן. — — — מיט
 בלוט פֿונעם האַרצן האָט ער [עדעלשטאַט] זיינע קינדערשע פֿערן אַ
 געשריבן, אָבער אויב אויפֿריכטיקייט איז אַ נויטווענדיקייט פֿאַר אַ
 טאַלאַנט, איז עס אָבער אַן איבעריקער באַלאַסט פֿאַר אַ מענטשן, וואָס
 פֿאַרנעמט זיך מיט ליטעראַטור און וועלכער האָט קיין טאַלאַנט נישט.“

41. ליטוויק, א. [ש. הורוויטש]

די רעוואָלוציאַנערע פֿאַלקס־ליד און איר דיכטער (— — — גע־
 ווידמעט וואַלטן — א. ליעסין צו זיין יובילעום).

צוקונפֿט, זש, ניר־יאָרק, אַפּריל, 1919, נומ' 4, ז' 267—270. אין זיין
 אַרטיקל צום 50־יאָריקן יוביליי פֿון א. ליעסין, דעמאָלדיקער רע־
 דאַקטאָר פֿון צוקונפֿט, שרייבט א. ליטוויק, אַז דערפֿאַר וויל „וויג־
 טשעווסקי, עדעלשטאַט — — — זיינען געווען אין לאַנדאָן און אין
 גיריאָרק און ליעסין איז געווען דער ערשטער און איינציקער רע־
 וואָלוציאַנערער דיכטער, וואָס האָט געלעבט אין מינסק און אין ווילנע,
 ד״ה, אין רעכטן צענטער פֿון דער יידישער באַוועגונג — — — קאָן
 מען דערפֿון שליסן, אַז וואַלט־לעסינס ווירקונג אַלס דיכטער פֿון דער
 רעוואָלוציע איז געווען אין יענעם מאַמענט, די גרעסטע. דערביי
 דערקלערט ליטוויק, אַז די רעוואָלוציאַנערע לידער פֿון „עדעלשטאַט און
 אַנדערע“ זיינען „פֿאַלקס־לידער“ און אַז „די ערשטע רעוואָלוציאַנערע
 דיכטער“ זיינען געווען „פֿאַלקס־דיכטער“, וואָס האָבן „ווי די רעליגיעזע
 פֿאַלקס־דיכטער פֿון מיטלאַלטער נאָר געזוכט צו באַגייסטערן מיט
 זייער גלויבן די אַפּגעשטאַנענע און גלייכגילטיקע“.

1920

42. דאָברושין, י.

ביבליאָגראַפֿיע. „כוואַליעס“.

עמעס, ט״צ, מאַסקווע, 25טן נאָוועמבער 1920, נומ' 15, ז' 2.
 „מיר מוזן וואַרענען די רעדאַקציע פֿון כוואַליעס, זי זאָל גיט דערלאָזן

קיין 'מאיאזע געדאנקען, וואָס וועלן שאַפֿן אין דער יוגנט־דיכטונג אַ מאָדערנע עדעלשטאַט־ און ווינטשעווסקי־תקופֿה". דאָרוישין האָט זיך אין זיינע שפּעטערדיקע אַרבעטן אָפּגעזאָגט פֿון דעם דאָזיקן שטאַנד־פּונקט.

1921

43. קאָברין, לעאַן.

אַ פֿערטל יאָרהונדערט — בלעטלעך פֿון דעם גייסטיקן לעבן אין אַמעריקע.

טאָג, ט"צ, ניר־אַרק, 27טן פֿעברואַר 1921.
דערמאָנט בלויו, אַז "איינער אַ גוטער סאָציאַליסט" איז געשטאַרבן פֿונקט אַזוי ווי דוד עדעלשטאַט פֿאַר זיין אידעאַל".

1922

44. ביאַלאַסטאַצקי, ב. י.

אין די גאַסן — צו די מאַסן (פֿון דער סעריע "מאַטיוון פֿון אַרבעט און קאַמף אין דער ייִדישער פּאָעזיע").

דער וועקער, ח"ב, ניר־אַרק, 23טן יוני 1922.
ביאַלאַסטאַצקי דערקלערט, אַז "עדעלשטאַט, ווינטשעווסקי, באַוושאווער האָבן זיך איבער ימען אויף פֿליגלען געטראָגן (אַגב נישט דווקא אַד־לערישע...), האָבן זיי אַממעריסטן געזונגען וועגן סתּם קאַמף, גערופֿן, געוויינט, געוועקט, געשריען, אַבער ווייניק וואָס באַשאַפֿן פֿון לעבן דאָ אַרום". אַלע זיינען זיי שטאַרק פּראָזאַאיש, סאָציאַליסטישע זאָגערס איידער זינגער דעקלאַמאַטעריש, נאַקעט־שרייעריש און דערצו נאַהו־גלויביק".

45. ביאַלאַסטאַצקי, ב. י.

דער בלייכער אָפּערייטאַר (פֿון דער סעריע: "מאַטיוון פֿון אַרבעט און קאַמף אין דער ייִדישער פּאָעזיע").

דאָרט, 1טן יולי, ז' 16.
באַהויפט דאָרט, אַז עדעלשטאַטס (אויך ווינטשעווסקיס און באַוושאַ־ווערס) קאַמף־לידער זיינען געשריבן פֿאַר רוסלאַנד און שפּיגלען נישט אָפּ די אַמעריקאַנער ווירקלעכקייט (פֿאַקטיש שפּיגלט אָפּ אַפֿילו דער גרעסטער טייל פֿון עדעלשטאַטס קאַמף־לידער אין רוסיש דעם קלאַסן־קאַמף אין אַמעריקע).

46. פען [פ. נאָוויק].

דוד עדעלשטאַט.

"וועגווייזער דער מענטשהייט", פֿרייהייט, ט"צ, ניר־אַרק, 17טן אָק־טאָבער 1922, נומ' 129, ז' 8.
עדעלשטאַט איז געווען מער אַגיטאַטאָר ווי פּאָעט. די ברוטאַלע אומ־

גערעכטיקייט פֿון דער איצטיקער אַרדענונג האָט אים כּסדר געדריקט.
ער האָט גיט געקענט זינגען פֿריי פֿון האַרצן.

1923

47. ענטזן, י.

מאַריס ראָזענפֿעלד — צו זיין זעכציק־יאָריקן יובילעום.

צוקונפֿט, זש׳, ניר־יאָרק, פֿעברואַר, 1923, נומ׳ 2, ז׳ 130.

זעט עדעלשטאַטס ווירקונג אויף ראָזענפֿעלדן בלויו אין ראָזענפֿעלדס
ליד „צו די בלומען אין הערבסט“.

48. קאַברין, לעאַן.

מאַריס ראָזענפֿעלד און זיין צייט.

טאָג, ט׳צ, ניר־יאָרק, 1טן אויגוסט 1923.

„עדעלשטאַטס און דערנאָך באַוועגונגער האָבן דעם אייגענעם
גיגן, וואָס ווינטשענדיק, דאָ אין אַמעריקע געזונגען. זינגען בלויו לשם
געזאַנג, בלויו לשם פּאָעזיע, — דאָס וואָלטן די דיכטער אַליין געהאַלטן
פֿאַר אַ פֿאַרשוועכונג פֿון זייער הייליקער זאָך“.

1924

49. ווערניק, פ.

די געשיכטע פֿון די יידן אין אַמעריקע.

קאַפּיטל 43: „ידישע ליטעראַטור, דראַמע און די פּרעס“, מאַרגן־
זשורנאַל, ט׳צ, ניר־יאָרק, 6טן אַקטאָבער 1924, ז׳ 4. שטרייכט אונטער:
„דער פֿאַרשטאַרבנער דוד עדעלשטאַט, מאַריס ווינטשענדיק — — —
און י. באַוועגונגער, זיינען די ראַדיקאַלע פּאָעטן, וואָס די טענדענץ
אין זייערע געזאַנגען פֿאַרטונקלט אַפֿט די קונסט“.

50. [קאַהאַן, יוסף].

פֿינף און צוואַנציק יאָר „פֿרייע אַרבעטער שטימע“.

פֿאַרש׳, ח׳ב, ניר־יאָרק, 3טן אַקטאָבער 1924, נומ׳ 1 (1283), ז׳ 1.

ער חזרט איבער די ווערטער פֿון דער גרופּע פֿאַרש׳ אין 1899 וועגן
עדעלשטאַטס פּערזענלעכקייט און זיין שייכות צו דער פֿאַרש׳ פֿון די
שפּעטערע יאָרן.

1925

51. קאַפּעלאַוו, י.

מ. קאַצט טעטיקייט אין דער אַנאַרכיסטישער און סאַצ. רעוואַל-

לוציאַנערער באַוועגונג.

דאָרט, ז׳ 25—26.

שילדערט דעם פֿינצטערן פֿייכטן קעלער, אין וועלכן עדעלשטאַט, אַ הונג-
גערקער, האָט שווער געאַרבעט און געקראָגן אויסצערונג.

1926

52. ברענדעל, אולריך [פסעוודאָנים]

מאַריס ווינטשעווסקי.

אונדזער בוך, זש, ניריאַרק, אויגוסט, 1926, ז' 218.
 רופֿט אָן עדעלשטאַטן „אייִדלשטאַט“, לויבט ווינטשעווסקי, אָן „זיינע
 אַרבעטער־לידער געהערן געוויס מער צו דער ייִדישער פּאָעזיע, ווי די
 גראַמען פֿון איידלשטאַט און באַוושאַווער — — — זיי זיינען פֿריי
 פֿון דער געשוואַלענער רעוואַלוציאָנערער באַמבאַסטיק, וואָס זיינען אַזוי
 באַראַקטעריסטיש פֿאַר איידלשטאַטן און באַוושאַווערן“.

53. ליטוואַק, אַ. [ח. י. העלפֿאַנד].

דאָס ייִדישע אַרבעטער־ליד.

„וואָס געווען — עטיוון און זכּרונות“, ווילנע־וואַרשע, פֿאַרלאַג קלעצ־
 קין, 1925—1926, זוי 226—242.
 האַלט דאָס פּיאָנערישע אַרבעטער־ליד פֿאַר „בלויז אַ שטיקל אַגיטאַציע
 אין גראַמען“.

54. ליטוואַקאָוו, מ.

ירושא און הענעמאַניע.

א) זער עמעט, ט"צ, מאַסקווע, 14טן פֿעברואַר 1926, נומ' 37, ז' 2 ;
 ב) אין אומרו, ב' 2, מאַסקווע, 1926, פֿאַרלאַג „שול און בוך“, ז' 9.
 „אמת, אונדזער דיכטונג איז אין דעם פרט גילקלעכער געווען. אַנגע־
 הויבן האָט זי זיך אין געשטאַלט פֿון מאַריס ווינטשעווסקי, מאַריס
 ראָזענפֿעלד, עדעלשטאַט, באַוושאַווער, אַברהם רייזען אַלט דירעקטע
 אַפּשפּייגלונג פֿונעם אַרבעטער־קאַמף און אין ענגער פֿאַרבינדונג מיט
 אים. אָבער אויסער מאַריס ראָזענפֿעלד און אַברהם רייזען איז זי געווען
 גיכער אַ געמאַכטע איידער אַן אַרגאַנישע דיכטונג“. ליטוואַקאָוו האָט
 שפּעטער זיך אָפּגעזאָגט פֿון אַט דער מיינונג.

55. ניגער, ש.

מאַריס ווינטשעווסקי — צו זיין 70־יאַריקן געבורטסטאָג.

טאַג, ט"צ, ניריאַרק, 5טן סעפטעמבער 1926.
 פֿירט אויס: „עס וועלן דעם היינטיקן לעזער שוין גיכער נעמען די
 לידער פֿון אַן עדעלשטאַט [ווי ווינטשעווסקי און אַנדערע], מחמת אין
 זיי איז כאַטש דאָ תּמימות אין אַ געוויסער חן פֿון אומבאַהאַלפֿנקייט“.

56. רייזען, אַברהם.

עפּיזאָדן פֿון מיין לעבן — ליטעראַרישע דערינערונגען.

פֿרייהייט, ט"צ, ניריאַרק, 25טן נאָוועמבער 1926, נומ' 236 (1717), ז' 5.
 „דאָס דאָזיקע ליד אין קאַמף האָט אויף מיר געמאַכט אַ שטאַרקן,
 לאַנג אומפֿאַרגעסלעכן רושם. די נאַאיווע, אָבער אין דער זעלבער צייט
 פֿלאַמענע ווערטער, מיט דעם האַלב־טרויעריקן, האַלב־אויפֿמונטערנן

ניגון, האבן געוועקט און אויפגעקאכט אין מיר די געפילן פֿון קאמף קעגן די אונטערדריקונגען און מיין 'נאָענטקייט' און אַפֿילו ליבע צו אונטערדריקטע".

1927

57. אַגורסקי, ש.

צוויי פֿאַרגעסענע אַרבעטער־דיכטער — עדעלשטאַט און באָוו־שאַווער.

דער עמעס, ט"ז, מאַסקווע, 15טן מאַי 1927, נומ' 108, ז' 3.
ווייזט אָן אויף זייער וויכטיקייט. באַמערקט, אַז אין די פֿאַרשיידענע ליטעראַרישע כרעסטאַמאַטיעס, וואָס זיינען אין די לעצטע עטלעכע יאָר אַרויס, „געפֿינען מיר לידער פֿון די סאַמע יינגסטע פֿון אונדזערע דיכ־טער — — — אַבער איר קענט כמעט קיין איין ליד גיט געפֿינען פֿון אונדזערע ערשטע רעוואָלוציאָנערע דיכטער — עדעלשטאַט און באַוואַווער".

(ש. אַגורסקי דערציילט, אין דעם זעלביקן אַרטיקל, אַז מ'האַט עדעלשטאַטן געשטעלט אַ מצבה „צום 20טן יאַרצייט". דאָס איז אַ טעות. באמת איז עס געווען אין נאַוועמבער 1915 — 23 יאָר נאָך עדעלשטאַטס טויט).

58. ברעגמאַן, יעקב.

צום 35טן יאַרצייט [פֿון דוד עדעלשטאַט].

יגונט־פֿרייהייט, פּועלי־ציוניסטישער זש, וואַרשע, 1927, נומ' 3.

59. ד—ס, מ. [דאַנציס, מרדכי].

אין דער יידישער פרעסע.

יידישעס טאַגעבלאַט, ט"ז, ניריאַרק, 27טן נאַוועמבער 1927, ז' 9.
„דוד עדעלשטאַט איז ניט געווען אונדזער דיכטער. אונדזערע נאָ־ציאָנאלע ווייען און האַפֿענונגען זיינען אים געווען פֿרעמד. ער האַט באַלאַנגט צו אַ לאַגער, וואָס האַט אָנגעפֿירט אַ פֿאַרביסענעם קאַמף קעגן אַלצדינג, וואָס איז ביי אַ נאַציאָנאַלן יידן טייער און הייליק. ער איז אויך געווען מער פּראָפּאַגאַנדיסט ווי דיכטער, און אַלס פּאַ־עטישער שאַפֿער פֿאַרגעמט ער גאָר אַ קליינעם אַרט אין דער יידישער ליטעראַטור".

לויבנדיק שטאַרק אַן אַרטיקל וועגן עדעלשטאַטן פֿון שמואל ראָזשאַנסקי (זע נומ' 66) אין דער יידישער צייטונג פֿון אַרגענטינע, באַהויפטעט ער, אַז די יידישע אַרבעטער אין ניריאַרק האָבן פֿאַרשוויגן עדעלשטאַטס 35טן יאַרצייט, וואָס איז לחלוטין פֿאַלש.

60. וועוואַרקע, א.

אַראַפּ מיטן קליינבירגערלעכן חרם.

דער עמעס, ט"ז, מאַסקווע, 10טן אַפּריל 1927, נומ' 81, ז' 2.
פֿאַדערט, אַז די „אַקאַדעמישע ליטעראַטור־וויסנשאַפֿט זאָל תּיכּף איבער־

שאצן די ווערטן, וואס דאס יידישע קליינבירגערטום האט איינגעשטעלט" בנוגע צו די „פראַלעטאַרישע דיכטער" ווינטשענדיק, עדעלשטאַט, באַוואַקסענער, זי זאל „אָוועקשטעלן ווי געהעריק אויף אַ חיסנשאַפֿטלעכן יסוד די פֿאַרשונג פֿון אונדזער פֿראַלעטאַריש־רעוואָלוציאָנערער פֿאַרזיע פֿון דער פֿאַרגאַנגענער עפֿאַכע". וועוואַרקע איז נאָך אָבער דע־מאַלט אַליין אויך ניט באַקאַנט געווען מיט עדעלשטאַטס שאַפֿן. ער ווייסט ניט אַפֿילו דעם נאָמען פֿון עדעלשטאַטס פּאַפּולער ליד „דער אָונט־גלאַק", אויך ניט נאָך וועמען עדעלשטאַט האָט דאָס ליד באַאַרבעט. ער רעדט אויך וועגן ניט פֿאַראַנענע „ברית, וואָס עדעלשטאַט האָט געשריבן צו אַרעסטירטע רעוואָלוציאָנערן". אינעם עמעס פֿונעם 12טן אַפּריל 1927 באַשטרייט נוסיוואָו (אינעם אַרטיקל „פֿאַרשפּע־טיקטע מאַראַל") וועוואַרקעס באַהויפטונג, אַז די סאָוועטישע ליטע־ראַטור־וויסנשאַפֿטלעכע אַנשאַלטן זיינען דעמאַלט „אין זייער באַצייאונג צו די פֿאַראַקטיאָבערישע רעוואָלוציאָנערע דיכטער ראַזענפֿעלד, ווי־טשענדיק, עדעלשטאַט, באַוואַקסענער אײַנזיג ניט אָפּגעטראַטן פֿון דער אַל־געמיינער ליניע, וואָס די קליינבירגערלעכע עסטעטיק האָט איינגעשטעלט" (זע נומ' 190).

61. מרמר, קלמן.

דוד עדעלשטאַט — צו זיין 35טן יאַרצייט.

פֿרייהייט, טײַטש, 16טן אָקטאָבער 1927, נומ' 2038, זײַ 3, 5. „דוד עדעלשטאַט איז ניט געווען קיין זייטיקער, קיין דרויסנשטייענדיקער צווישן דער אַרבעטער־באַוועגונג. ער האָט געקענט דעם סוועט־שאַפֿ [שווייט־פֿאַבריק] פֿון אייגענער דערפֿאַרונג. ער איז אויך געווען טעטיק אין קלאַסן־קאַמף; איז געווען אַ פֿאַרטיי־טוער, אַ דעלעגאַט צו פֿאַרטיי־צוואַמענפֿאַרן, אַ רעדאַקטאָר פֿון אַן אַרבעטער־צייטונג, אַ פּובליציסט, אַ באַריכט־אָפּגעבער אדײַגל. נאָר צוערשט איז ער געווען אַ דיכטער".

62. מנחם [באַרישאַפֿ].

מיר אין אַמעריקע (וועגן דער יידישער ליטעראַטור).

שטערן, זש' מינסק, יאַנואַר, 1927, נומ' 1, זײַ 35—36. „אַמאַל האָבן יענע אויף די פֿאַבריקן געזונגען באַוואַקסענער, עדעל־שטאַט, ווינטשענדיק און ראַזענפֿעלד. — — — געווען פּובליציסטיק, טענדענץ, מגידות, ניט פּאַעטיש און ניט קינסטלעריש. — — — מע האָט זיי ליב ביז אויף היינטיקן טאַג. אין די שטעט און שטעטלעך, וואו די מאַדע פֿון ריינער קונסט איז נאָך ניט דערגאַנגען. — — — קויקט מען זיך נאָך איצט אויך מיט באַוואַקסענער און עדעלשטאַטן. (די רעדאַקציע שטערן האָט באַמערקט, אַז זי איז ניט מסכים מיט מנחם מיינונגען).

— — —] 63.

נאַטיצן פֿון רעדאַקציע.

ניוועלט, זש', בוענאָס־איירעס, דעצעמבער, 1927, נומ' 7, זײַ 33.

דערקלערט, אן עדעלשטאטס לידער זיינען „פול מיט רעוואלוציאנערן אימפעט און פראטעסט קעגן סאציאלער אומגערעכטיקייט, צייכענען זיך אויס מיט טיפער אויפריכטיקייט און זיי האבן פיל מיטגעטראגן צו דער באגייסטערונג פונעם קלאסנקאמף פונעם יידישן ארבעטער“.

64. ענטיף, י.

דוד עדעלשטאט.

„יידישע פאָעטן — האַנטבוך פֿון ייִדישער דיכטונג“, 2 בענד, ניריארק, אַרױסגעגעבן פֿון דער פֿאַלקשול־אַרגאַניזאַציע פֿון ייִדישן נאַציאָנאַלן אַרבעטער־פֿאַרבאַנד און פּועל־ציון, 2טער טײל, 1927, ז' 113.
„עדעלשטאט איז איינס פון די מאַרטירער־געשטאַלטן פֿון דער ייִדישער אַנאַרכיסטיש־סאָציאַליסטישער באַוועגונג אין אַמעריקע“.

65. [קאהאן, יוסף.]

דער דיכטער פון גלויבן און ליבע.

פֿאַרשױב, װײַב, ניריארק, 21טן אָקטאָבער 1927, ז' 1.
דער רעדאַקטאָר פֿון פֿאַרשױב רעדט װעגן עדעלשטאַטן אַלס אַ „הײַליקן, אָן אַסקעט, אַ נביא“.
זאָגט אָבער גאַרניט װעגן דעם עצם כּאָראַקטער פֿון זײַנע לידער.

66. ראַזשאַנסקי, שמואל.

דוד עדעלשטאט — דער פאָעט אַגיטאַטאָר, 35 יאָר נאָך זײַן טױט. ייִדישע צײַטונג, ט״צ, בענאַס־אײרעס, 16טן אָקטאָבער 1927, נומ׳ 3896, ז' 10.

„עדעלשטאט איז מערער פובליציסט ווי פאָעט. אַזוי אין דער פֿאַרעם, ווי אין דעם אינהאַלט. — — — זײַנע לידער באַרײכערן אונדז ניט און באַפֿליגען [ניט]. פֿון פּאָעטישן שטאַנדפּונקט זײַנען זײ פּובליציסטישע אַרטיקלען און פֿון פּובליציסטישן שטאַנדפּונקט זײַנען זײ לידער...“
ראַזשאַנסקי גיט דאָרט אַן אַ פֿאַלשע דאָטע פֿון עדעלשטאַטס טױט, װעלכע ער חורט איבער עטלעכע מאָל.

67. שיער, ב.

שוין לאַנג צײַט געװען.

דער עמעס, ט״צ, מאַסקװע, 19טן אַפּריל 1927, נומ׳ 88, ז' 3.
„די ייִדישע רעוואָלוציאָנערע אַרבעטער־אַרמײַ האָט איר רעוואָלוציאָנערע יניקה הױפּטזעכלעך פֿון דער ליטעראַטור פֿון װײַטשעװסקי, עדעלשטאַט, באַװשאַחער“.

1928

68. אויסלענדער, ג. וואַלקענשטיין, ד. לוריע, ע. פֿײַנבערג.

ייִדישע ליטעראַטור־כּרעסטאַמאַטיע פֿון ליטעראַטור און קריטיק. 2טער טײל אונטער דער רעדאַקציע פֿון מ. לעװיטאַן. קיעוו, קאַאָפּעראַ־טיווער פֿאַרלאַג „קולטור־ליגע“ 1928, זײ 350—341. אינהאַלט : 1

ביאגראפיע; 2) ק. מרמר — „עדעלשטאטס לעבן און שאפן, זיין שטעלונג צו דיכטונג און דיכטער“; „עדעלשטאטס — דער זינגער פֿון אַרבעטער־נויט און רעוואָלוציאָנערן קאַמף“; 3) פֿראַגן און אויפֿאַבן; 4) די וויכטיקסטע ווערק.

די ביאגראפיע גיט בלויז 4 דאַטעס פֿון עדעלשטאטס לעבן: געבורט, אַנקום אין אַמעריקע, עדעלשטאטס אַלס רעדאַקטאָר פֿון פֿאַש און טויט. דער אַרטיקל וועגן עדעלשטאטס לעבן און שאפֿן שטעלט מיט זיך פֿאַר אַן אידעאָליאָציע פֿון עדעלשטאטס. די פֿראַגן און אויפֿאַבן זיינען: 1) פּובליציסטישער עלעמענט אין עדעלשטאטס דיכטונג; 2) דער „טרערן־דיכטער“ און דער רעוואָלוציאָנערער קריגער אין עדעלשטאטס (לידער; 3) פֿאַרגלייכונגען פֿון עדעלשטאטס ליד מיט דעם ליד פֿון ראָזענפֿעלדן; מאַטיוון, שפּראַך און ליד־געבוי (עס ווערט אָבער ניט געגעבן קיין שום פֿאַרגלייך מיט ווינטשעווסקיס ליד). אַלס עדעלשטאטס „וויכטיקע ווערק“ ווערט אָנגעגעבן „שריפֿטן — ניו־יאָרק“, אַנשטאטס די פּוילישע־דיכטערע אויסגאַבע פֿון לאַנדאָן, 1909.

אַלס אַן אַריינפֿיר איבער „דאַס רעוואָלוציאָנערע אַרבעטער־ליד“ ווערן דאַרט געגעבן אַרטיקלען פֿון א. ליטוהין און א. ליטוואַק.

69. אַלמי, א.

דוד עדעלשטאטס.

פֿאַרווערטס, ט״צ, ניו־יאָרק, 2טן דעצעמבער 1928, נומ' 11339, ז' 10. דוד עדעלשטאטס איז געווען אַ „געמיש פֿון יעזוס און בודאַ.“ — „אין אים האָט שטענדיק געברענט אַ רעליגיעזער עקסטאַז.“ זיין באַ־ ציאונג צו דער נאַטור איז געווען „עכט יידיש — אומבאַוואוסט פֿאַר אים אַליין, אַ רעליגיעז יידישער בליק.“ אין זיין „צוואַה־ליד „פֿילט זיך אַזאַ שטאַרקע רעליגיעזע נאַטע“ — „אַ באַווייז, אַז ער איז בתוך געווען אַ רעליגיעזע נאַטור.“ — זיינע לידער, אָבער, זיינען „טרוקן, אַן פֿאַנ־טאַיע“...

70. וועוויאַרקע, א.

רעוויזיע. (דער היפּנאַז פֿון דער יידישיסטישער עסטעטיק).

פֿראַגליט, זש, כאַרקאָוו, מאַי, 1928, נומ' 2, זז' 27—36.

„אויב די יידישע פֿראַזע האָט אירע קלאַסיקער אין מענדעלע, פֿרץ און שלום־עליכם, האָט די יידישע פֿאַזיע אירע קלאַסיקער אין ווינ־ טשעווסקי, באַוואַזער, עדעלשטאטס, מאַריס ראָזענפֿעלד און אַנדערע. די דאַזיקע דיכטער זיינען אין זייער צייט געווען די איינציקע מאַדערנע דיכטער. און — זאַל עס אַ גרילץ טאַן אין עסטעטישע אויערן! — אין געוויסע פרטים אַ סך אַריגינעלער, אייגנאַרטיקער, ווי די פֿראַזע־קלאַסיקער“ (זע אַנמער' צו נומ' 81).

71. זשוקאָווסקי, מ.

מוט און וויסנשאַפֿט (מכּוּחַ ח' וועוויאַרקעס רעוויזיע־אַרבעט).

דאַרט, אָקטאָבער 1928, נומ' 7, זז' 50—55.

שטייט נאך אינגאנצן אויף דעם שטאנדפונקט פֿון די קליינבירגערלעכע „עסטעטן“, וועלכע ער האָט שפעטער פֿאַראורטיילט, אַז „קלאַסיק האָט דערפֿאַר אַ ווערט פֿאַר דער גאַנצער ליטעראַטור — וואָס אירע מוסטער־האַפֿטע אַרעינטירנדיקע שאַפֿונג־מיטלען זיינען דויערהאַפֿטיקער פֿאַר איר אידעאָלאָגישן פֿאַרנעם — — — ליטוואַקאָוס אָפּשאַצונג: זייער [ווינטשעווסקי, עדעלשטאַטס, באַוואַזענערס] דיכטונג איז געווען גיכער אַ געמאַכטע איידער אַן אַרגאַנישע איז בפֿירוש אַ ריכטיקע. אלא דאָס וואָרט 'געמאַכטע' איז דאָ אַ ביסל אומגעלונגען: ס'קאָן זיין אַן 'אַרגאַנישע' דיכטונג, דערביי אַ פֿרימיטיווע; יעדנפֿאַלס, גיט קיין קלאַסישע“.

72. קאָפּעלאָוו, י.

אַמאָל אין אַמעריקע — זכרונות פֿון דעם יידישן לעבן אין אַמע־ריקע אין די יאָרן 1883—1904.
וואַרשע, פֿאַרלאַג בושאָזאָ, 1928, ז' 234, 246, 257—258, 260, 276—278, 283—285.

1929

73. אַגורסקי, ש.

דוד עדעלשטאַט (וועגן די ערשטע אַרבעטער דיכטער אין יידיש).
די רוטע וועלט, זש', כאַרקאָוו, פֿעברואַר־מרץ 1929, נומ' 2—3, ז' 175—181; אַפּריל, נומ' 4, ז' 102—115 (זע אַנמערי' צו נומ' 77).

74. אַלמי, אַ.

דרייסיק יאָר יידישע ליטעראַטור.

פֿאַ"ש, „ויביליי־זאַמלבוך“, ניר־אַרק, 1929 [ביילאַגע צו דער פֿאַ"ש, וו"ב, 27טן סעפטעמבער, נומ' 1]. ז' 52.
דוד עדעלשטאַט און יוסף באַוואַזענער האָבן „נישט נאָר אין דער שפּראַך, נאָר אויך אין דער דיכטונג אין אַלגעמיין געזען גיט קיין זעלבסטצוועק, נאָר אַ מיטל, אַ מיטל פֿאַר דער פּראָפּאַגאַנדע, און דערפֿאַר האָבן זיי ביידע דעם מינדסטן אַכט גיט געלייגט אויף דער שיינקייט פֿון לשון און פּסדר געבראַקט דייטשמעריש“.

75. בראַגשטיין, י.

דער סטילן־קאַמף אינעם פּעריאָד פֿון מיליטערישן קאָמוניזם.
(א) פֿראַג'יט, זש', כאַרקאָוו, נאָוועמבער־דעצעמבער 1929, נומ' 11—12, ז' 62—87; פֿעברואַר, 1930, נומ' 2, ז' 66—77; מערץ־אַפּריל, נומ' 3—4, ז' 108—122; מאַי, נומ' 5, ז' 66—82.
(ב) אַטאַקע, ליטעראַריש־קריטישע אַרטיקלען, מאַסקווע—כאַרקאָוו—מינסק, צענטראַלער פֿעלקער־פֿאַרלאַג, 1930, ז' 19—67.
רייסט אַרונטער די קריטיק, וואָס איז „קעגן די טראַדיציעס פֿון באַוואַזענער, עדעלשטאַט און ווינטשעווסקי אין דער רעוואַלוציאָנערער לי־

טעראטור" און דעמאסקירט זי אלס „קלאַסן־עסטעטיק“; אונטערשרייבט דעם איינלוס פֿון דער „באַוואַזענער־עדעלשאַט־טראַדיציע אויך אויפֿן גאַר יונגן דור אַרבעטער פּאַעטן“: „פֿון באַוואַזערן, עדעלשאַטן, ווינטשעווסקין, ראַזענפֿעלדן אַזױו האָט דער יעווסעקישער מאַסאַזער אַרבעטער־פּאַעט גענומען זײַן בילדער־וועלט, זײַן לעקסיק, זײַן סיג־טאַקסיס, זײַן מעטער און אַפֿילו דעם גראַם“. ווייזט אויך אָן אויף די גרינטלעכע אונטערשיידן בײַ די בײדערליי דיכטער און באַמערקט, אַז די „קאַפיטאַליסטישע שווייט־סיסטעם פֿון די אַמעריקאַנער פֿאַבריקן“ האָט אויך ניט געקענט אַרויסרופֿן בײַ די אַמעריקאַנער ייִדישע אַרבעטער־פּאַעטן אין דער געהעריקער מאַס דעם באַוואַסטײַן פֿון שטאַלץ פֿאַר דער מאַשין“. „אי ראַזענפֿעלד, אי עדעלשאַט האָבן אין אַ גרעסערער מאַס אויפֿגעפּאַסט דעם טומל פֿון דער ווילדער מאַשין, איידער דעם שטאַלצן באַוואַסטײַן פֿון אַ נײער מאַשין־קראַפֿט, וואָס איז באַרופֿן רעוואַלוציאַניזירן די געשיכטע פֿון דער מאַדערנער מענטשהײט“.

76. ליטוואַקאָו, מ.

אַברהם רײזען.

„ביבליאָטעק ייִדישע שרײבער“: „אַ. רײזען־דערצײלונגען“, קיעוו, קאַס־פּערזטיחער פֿאַרלאַג „קולטור־ליגע“, 1929, ז' 7.
כאַראַקטעריזירט די דיכטונג פֿון פֿרוג און פּרץ און שטעלט איר אַנטקעגן „די פּראַלעטאַרישע דיכטונג, וועלכע האָט אויך דאַן אין די 80־ער יאָרן אָנגעהויבן אויפֿגיין, — די דיכטונג פֿון מאַריס וויג־טשעווסקי, דוד עדעלשאַט“.

1930

77. אַגורסקי, ש.

דוד עדעלשאַט (זײַן לעבן און שאַפֿן).

„דוד עדעלשאַט: לידער פֿון נױט און קאַמף“, מאַסקווע, פֿאַרלאַג „דער עמעס“, 1930, זױ 5—44.
איבערגעאַרבעט פֿון די אַרטיקלען אין דער רױטער וועלט, געמאַכט אַ רײ אויסבעסערונגען. פֿאַראַן נאָך דאָרט עלעמענטן פֿון אידעאָליזאַציע און עס זײנען פֿאַרבליבן אַ רײ ביאַגראַפֿישע טעותים, צ״ב, אַז עדעלשאַט איז אין אַ געוויסער צײט „אויך געווען אונטער דער וויר־קונג פֿון מאַרקסיסטישע אידייען“ (ז' 29), וואָס איז ניט ריכטיק. עדעלשאַטס ווערטער: „מיר האָבן אויך גײע פּראַפֿעטן — בערנע, לאַסאַל, קאַרל מאַרקס“ זײנען פֿאַר דעם קײן שום באַווייזן ניט. אין יענע צײטן האָבן אַנאַרכיסטן געזוכט צו באַגרינדן זײערע טעאָריעס מיט צײטאַטעס פֿון מאַרקס און ענגעלס. טעותים זײנען אויך, אַז „ישראל בן עולם“ (דער שניידער־אַרבעטער ישראל באַרסקי) איז מאַ־ריס ווינטשעווסקי, אַז די פֿאַ־ש האָט אָנגעהויבן דערשיינען אין 1891 (פֿאַקטיש אין יולי 1890); אַז „די גײע זשורנאַליסטישע אַרבעט האָט געצוואַנגען עדעלשאַטן זיך באַזעצן אין נײַ־יאָרק (ז' 30). דער

אמת איז, אז עדעלשטאט איז געקומען קיין גיריארק אין 1888 זוכן אַרבעט נאָך איידער ער האָט געקענט שרייבן אין יידיש (זע ביאָגראַפֿיע, קאַפּיטל 7).

78. אַגורסקי, ש.

יוסף באַוושאַווער און זיין צייט.

רויטע וועלט, זש', כאַרקאָוו, מערץ, 1930, נומ' 3, ז' 132.
 „אַלע דריי, ווינטשעווסקי, עדעלשטאט, באַוושאַווער, האָבן זייער דיכ־טעריש שאַפֿן געמאַכט פֿאַר אַן אַגיטיר־מיטל צו וועקן דעם קלאַסן־באַוואוסטיין פֿון די אַרבעטער־מאַסן צו קעמפֿן קעגן דער מוראדי־קער עקספּלואַטאַציע און פֿאַרשקלאַפּונג.

79. אַגורסקי, ש.

דער כאַראַקטער פֿון דער סאָציאַליסטישער באַוועגונג צווישן די יידישע אַרבעטער ביז דער אַנטשטייאונג פֿון דער ר. ס. ד. א. פ. צייטשריפֿט, ז"ב, מינסק, אויסגאַבע פֿון דער ווייסרוסישער וויסנשאַפֿט־אַקאַדעמיע, 1930, באַנד 4, ז' 249.

וועגן עדעלשטאטס שייכות צו דער באַוועגונג. דערמאַנט, אַז צווישן די „יידישע רעוואַלוציאַנערן“, וואָס האָבן געהלומט „וועגן פֿאַרן אין אַמעריקע און דאַרט גרינדן קאָמוניסטישע קאָלאָניעס“ איז „אויך געווען דער באַרימטער יידישער פּראַלעטאַרישער דיכטער דוד עדעל־שטאט, וואָס איז מיט אַ גרופּע יעם עולם אַוועקגעפֿאַרן אין אַמעריקע און געטרוימט שאַפֿן אַ קאָמוניסטישע קאָלאָניע.“

80. דובילעט, מ.

י. באַוושאַווער אין דער אַרבעט־שול (צו זיין 15טן יאַרצייט).

(א) ראַטנבילדונג, זש', קיעוו, קאַאַפּ. פֿאַרלאַג „קולטור־ליגע“, 1930, ז' 79;
 (ב) פֿאַרוואַרט צו „י. באַוושאַווערס לידער“ פֿון דעם זעלביקן פֿאַרלאַג, 1930.

האַלט, אַז עדעלשטאט, ווינטשעווסקי און ראַזענפֿעלד האָבן געהאַט „אַ געוויסע ווירקונג אויף באַוושאַווערן.“

81. וועוויאַרקע, א.

אונדזער יחוס (וועגן די ערשטע אַרבעטער־פּאַעטן אין יידיש).

דער שטערן, זש', מינסק, אַפּריל 1930, נומ' 4, ז' 132—139; מאַר יוני, נומ' 5—6; יולי־אויגוסט, נומ' 7—8, ז' 76—80.
 אין זיין באַגייסטערטער פּיאַנער־ישער ראַלע, אויסצוקעמפֿן פֿולע אַנער־קענונג פֿאַר ווינטשעווסקי, עדעלשטאטן, ראַזענפֿעלדן און באַוושאַ־ווערן, טרייבט איבער אַ. וועוויאַרקע, סיי אין זיין אידעאָלאָזירן זיי אַלס פּראַלעטאַרישע דיכטער און סיי אין זיין אונטערשאַצן די קלאַ־סיקער מענדעלעע, פּרץ, שלום־עליכם און אין זיין מינימיזירן דעם ווערט פֿון זייער ליטעראַרישער ירושה (זע נומ' 70).

82. זשוקאווסקי, מ.
ווי אזוי אל. פֿינקל אינפֿארמירט דעם אוקראַינישן לייענער.
פֿראַליט, זש', כאַרקאָו, מאַי 1930, נומ' 5, ז' 46—50.
„רעדנדיק וועגן דער ביו אַקטאַבערישער דיכטונג, דערמאָנט ער [אַל. פֿינקל] מיט קיין איין וואָרט ניט די ווינטשעווסקי־עדעלשטאַטבאַווישע־ווער־גרופּע און אויכעט ראַזענפֿעלדן, פּונקט ווי די דאָזיקע פּיאַנערן פֿון דער ייִדישער רעוואַלוציאַנערער ליד האַבן אינגאַנצן ניט עקזיס־טירט אויף דער וועלט“ — — — „די קעמפֿערישע רעוואַלוציאַנערע פּאַסעטיק — — — שמעקט ניט אַלע 'אונדזערע' קליינבירגערלעכע עסטעטן“.
83. זשוקאווסקי, מ.
רייזען איז מיט אונדז [צו זיין באַזוך אין ראַטן־פֿאַרבאַנד].
דאָרט, נאָעמבער־דעצעמבער, נומ' 8, 9, ז' 90—103.
שעוושענקאָס לידער מאַכן אַ גרעסערן רושם פֿאַר עדעלשטאַטס (די רייד איז דאָ, נאַטירלעך, ניט וועגן דעם קינסטלערישן פֿאַרגלייך צווישן דעם פּרימיטיוון עדעלשטאַטן און געניאַלן קאַבזאַר־מחבר; אָבער סאַציאַל גענומען איז דאָך עדעלשטאַט געענטער פֿאַר שעוושענקאָן).
84. — — —
עדיטאַריעלע נאַטיצן [לייטאַרטיקל].
יוניאַן־סקווער, ז"ב, ניו־יאָרק, דעצעמבער 1930, ז' 5—6.
אידעאָליירט די ערשטע רעוואַלוציאַנערע ייִדישע דיכטער. דערקלערט, אַז דער „ערשטער פּעריאָד אין פּראַלעטאַרישן שאַפֿן אין אַמעריקע — — — איז געווען אַ פּראַלעטאַרישער פּעריאָד. מאַריס ראַזענפֿעלד, דער טרערן־מיליאַנער, עדעלשטאַט, באַחשאַווער און ווינטשעווסקי, זיינען אויסגעוואַקסן אין אַ פּעריאָד פֿון אומגעהויערע ליידן צווישן דער ייִדישע־גראַנטישער האַרעפּאַשנער מאַסע“.
85. סלוצקי, ב.
דוד עדעלשטאַט.
(א) אַפּרייס־קאַלענדאַר אויפֿן 1931 יאָר. צענטער־פֿאַרלאַג, מאַסקווע—כאַרקאָו—מינסק, 25טן דעצעמבער 1930;
(ב) דאָרט, אויף 1932 יאָר, כאַרקאָו—קיעו, 16טן דעצעמבער 1931.
„אַלע זיינע לידער זיינען דורכגעדרונגען מיט שטאַרקן האַס צו דער זעלבסט־הערשונג, מיט הייסע ליבע צום אַרבעטער־קלאַס און זיינען פֿול מיט רעוואַלוציאַנערן אימפעט“.
86. עפשטיין, שכנא.
די ייִדישע פּראַלעטאַרישע ליטעראַטור און די פּראַלעטאַרישע שרייבער־אַרגאַניזאַציעס.
רויטע וועלט, זש', כאַרקאָו, מערץ 1930, נומ' 3, ז' 122.

דערקלערט, און דער סטיל פון די ערשטע אַרבעטער־דיכטער קען אונז
שוין ניט דיגען „ווי אַ רעזערוואַר, ווי אַ מוסטער“.

87. פֿאַקס, ש.

יאַ זשאַראָן, ניט זשאַראָן.

וואָ, ו״ב, גיריאָרק, 14טן פֿעברואַר 1930, נומ׳ 20, ז׳ 19.
גיט איבער אַ רעדע פֿונעם דיכטער מאַני לייב (אַ פֿירער פֿון דער
גרופע „יונגע“), אין וועלכער ער דערקלערט, און די יידישע דיכטונג
פֿונעם ווינטשעווסקי־עדעלשטאַט־פֿעריאָד האָט געצויגן איר יניקה פֿונעם
העברייאיש־משבלישן עלעמענט און איז געווען „מייסטנס אַ פֿובליציס־
טיש־געדאַנקלעכע“ — „צו פֿרידיקן די אַדער יענע אידיע“.

88. פֿיינבערג, ל.

די „יונגע“.

די יידישע פֿאַזיע אין אַמעריקע

דאָרט, 21טן מערץ, נומ׳ 25, ז׳ 14.
איז איינשטימיק מיט דער שטעלונג פֿון די „יונגע“ צו „עדעלשטאַט,
באַושאַווער, ראָזענפֿעלד“ (זע נומ׳ 40, 87). גיט צו, און „מע האָט
געדאַרפֿט קעמפֿן“ קעגן זייער „ניט־בילדלעכער, אומקוּנסטלערישער סאַ־
ציאָלער דיכטונג“. אים געפֿעלן אַבער ניט די „קאַמף־מיטלען“ און דער
„קעגן־גיפֿט“ פֿון די „יונגע“.

89. קאַן, יאַסל.

צו וועמען טענות.

מאָרגן־פֿרייהייט, ט״צ, גיריאָרק, 10טן פֿעברואַר 1930, נומ׳ 237 (7728),
ז׳ 5.

דריקט אויס זיין אומצופֿרידנקייט מיט דער ירושה פֿון דער פֿיאַנע־
רישער רעוואָלוציאָנערער ליטעראַטור: „היינטיקן קינסטלער“ (וואָס וויל
שרייבן פֿאַר דער רעוואָלוציאָנערער יידישער אַרבעטערשאַפט) „קומט
נאָך אויס צו שאַפֿן פֿאַר אַ מאַסע, וואָס טראָגט אין זיך די איינגע־
וואַקסענע טראַדיציע פֿון באַושאַווערס, עדעלשטאַטס און ראָזענפֿעלדס
לידער־זינגעריי“.

די רעדאַקציע מאָרגן־פֿרייהייט באַמערקט דאָרט, און זי „איז לחלוטין
ניט מספֿים מיט יאַסל קאַנס צוגאַנג און זיין אויספֿיר“.

90. קאַרמאַן, ע.

אַן אַלטער פֿומון וועגן די „יונגע“.

פֿאַשׂ, ו״ב, גיריאָרק, 16טן מאַי 1930, ז׳ 4.
פֿראוואַט אויסלאַכן די מיינונג, און אין די לידער פֿון „עדעלשטאַט,
באַושאַווער און מאַריס ראָזענפֿעלד געפֿינען זיך קאַמפֿלוסטיקייט,
דערהויבנקייט, האַפֿערדיקייט“, און אַט „די אַלטע דיכטער לעבן נאָך“,
בעת די דיכטער פֿון דער גרופע „יונגע“ גייען אונטער.

91. שווארצמאן, פרויקע.

דער וועג צו א פראלעטארישער ליטעראטור.

מאָרגן־פֿרייהייט, ט״צ, ניו־יאָרק, 27טן יאָנואַר 1930, נומ' 223 (7714), ז' 5.
 „די אַרבעטער האָבן געקענט, ליב געהאַט און פֿאַרשטאַנען אין זייער
 צייט מאָריס ראָזענפֿעלדן, עדעלשטאַטן און באַושאַווערן. — — — זיי
 האָבן אָבער קיינמאַל (אפֿשר מיט זעלטענע אויסנאַמען) ניט געזונגען
 די לידער פֿון לייחיק און פֿון אונדזערע יונגע דיכטער.“
 פֿאַקטיש ווערן געליבט, פֿאַרשטאַנען און געזונגען אויך „אונדזערע
 יונגע דיכטער“.

92. פֿינינבערג, עזרא.

פֿון מאָריס ווינטשעווסקי צו יוסף באַוושאַווער (צוויי דאַטעס אין
 דער געשיכטע פֿון דער ייִדישער פֿראַלעטאָרישער דיכטונג).

דער עמעס, ט״צ, מאַסקווע, 26טן דעצעמבער 1930, נומ' 298 (2927),
 ז' 3; נומ' 299 (2928), ז' 2, 3.

זעט אין עדעלשטאַטן: „אַן ענטוויאַסטישן דיכטער־פּובליציסט, אַ סענ־
 טימענטאַלן ראַמאַנטיקער, אַ זינגער פֿון רעוואָלוציאָנערער העראַיאַיק,
 אַ קלאַנער אויף די ווייטיקן פֿון דער לייַדנער מענטשהייט.“ דער
 דאָזיקער יוּחאַס אויפֿן לונג, דאַס אויפֿן צונגי האָט אָפֿט פֿאַרביטן ביי ד.
 עדעלשטאַטן בילד און געשטאַלט, פֿאַרב און מוזיק.“ העכער שעצט
 פֿינינבערג „ווינטשעווסקיס און עדעלשטאַטס געטרייען, נאָר אָפֿט צו
 טרוקענע, אָדער צו וויכע סענטימענטאַלע רעוואָלוציע־ליד.“ דוד
 עדעלשטאַטס ליד האָט די ערשטע אַרייַנגעבראַכט אין דער ייִדישער
 דיכטונג דאַס געזאַנג וועגן די גרויסע רעוואָלוציאָנערע געשעענישן אין
 אייראָפּע און אין אַמעריקע. — — — איבער דער ייִשראליק־דיכטונג
 האָט פֿון דוד עדעלשטאַטס לידער אַ הויך געטאַן מיט יאַקאַבינער, מיט
 פֿאַלקס־מאַרטירער, מיט ענטוויאַסטישן רעוואָלוציע־קאַמף, מיט די תּלוות
 פֿון זשעליאַבאַח און אוליאַנאַח, מיט פּערליאַשעו.“ „נאַקעטער און אָפֿט נאָך
 בייטיקער, גאַליקער ווי ביי ווינטשעווסקין זיינען עדעלשטאַטס סאַטירעס
 — — — אין די סאַטירעס האָט זיך שייַן און שטאַרק אויסגעדריקט
 עדעלשטאַט דער טעמפּעראַמענטפֿולער דיכטער־פּובליציסט“ (זע נומ'
 95, 97 וועגן דער פֿאַלעמיק קעגן פֿינינבערגס אַרייַזאָגונגען).

1931

93. אַרשאַנסקי, ב.

ייִדישע פּאַעזיע אין ווייסרוסלאַנד נאָך דער רעוואָלוציע. פּראוון
 פֿון אַן אויספֿאַרשונג.

(א) צייטשריפֿט, מינסק, אויסגאַבע פֿון דער ווייסרוסישער וויסנשאַפֿט־
 אַקאַדעמיע, ייִדישער סעקטאָר, ב' 5, 1931, ז' 20—28.
 (ב) די ייִדישע ליטעראַטור אין ווייסרוסלאַנד... מאַסקווע—כאַראַקאָו—
 מינסק, צענטער־פֿאַרלאַג, 1931, ז' 12, 37, 47—62.

ווייט אן, אז ״וועגן אזא עמאציאנעל שטארקן, אמת, פֿארמעל גאנץ אַפֿט אומבאהאלפֿענעם פֿאָעט, ווי ד. עדעלשטאָט, וואָס האָט געהאַט אַ געוואַלטיקע ווירקונג אויף דורות ייִדישע מאַסן, איז אין דער ייִדישער קריטיק כמעט קיין וואָרט ניטאָ״. דערקלערט, אז ״די עפֿאָכע פֿון דער ערשטער רעוואַלוציע, אָנהייבנדיק פֿון די 80ער יאָרן — — — איז געווען די עפֿאָכע פֿון דער בליענדיקער רעוואַלוציאַנערער פֿאָעזיע, ווען ס׳זיינען אויפֿגעגאַנגען די קלאַסיקער פֿון דער דאָזיקער פֿאָעזיע: מ. ווינטשעווסקי, ד. עדעלשטאָט, י. באַוואַווער און מאָריס ראָזענפֿעלד (פֿון דעם ערשטן פֿעריאָד)״. ער אונטערשטרייכט אָבער ניט גענוג, אַז אין אַט דער פֿיאַנערישער רעוואַלוציאַנערער ייִדישער דיכטונג האָט זיך אין אַ גרויסער מאָס אָפֿגעשפּיגלט דער קלאַסן־קאַמף אויפֿן ענגליש־אַמעריקאַנישן באַדן. אַרשאַנסקי מאַכט אויך אַ טעות, ציטירנדיק עדעל־שטאָטס ליד ״אַ שטיקעלע ברויט״ אַלס י. באַוואַווערס אַ שאַפֿונג.

94. בראַנשטיין, י.

ליטעראַרישע קריטישע סך־הכלען (אויך וועגן די קריטישע אַר־טיקלען איבער דער פֿאָעזיע פֿון די ערשטע ייִדישע אַרבעטער־דיכטער).

צייטשריפֿט, ז״ב, מינסק, אויסגאַבע פֿון דער וויסרוסישער וויסנשאַפֿט־אַקאַדעמיע, 1931, ב׳ 5, ז״ 301—305.
 ״אינעם סטיל פֿון דער ייִדישער אַמעריקאַנישער אַרבעטער־פֿאָעזיע שטעקן נאָך בפּירוש גרויסע שעפֿערישע סטיל־פּוחות (אַ סך מער איידער ביי פּיצן), וואָס קענען ביים ווייטערדיקן וואַוקס באַפֿרוכפֿערן באַשטימטע זשאַנרען פֿון אונדזער מאַדערנער פּראַלעטאַרישער פֿאָעזיע״.

95. גורשטיין, א.

דיכטערישע פֿאַנטאַסטיק (אַן ענטפֿער דעם ח׳ א. קושניראָו).
 דער עמעס, ט״צ, מאַסקע, 29טן מערץ 1931, נומ׳ 70 (3001), ז׳ 2.
 פֿאַרטיידיקט פֿיניגבערגס אַרויסזאָגונגען וועגן דער דיכטונג פֿון חיי־טשעווסקיין און עדעלשטאָטן (זע נומ׳ 92).

96. דאַברושין, י.

פֿאַלקלאַריסטישע וויגליד פֿון אַרבעט און פֿרייהייט.
 א צייטשריפֿט, ז״ב, מינסק, ב׳ 5, 1931.
 (ב) אין איבערבליק (ליטעראַריש־קריטישע אַרטיקלען), מאַסקוע, פֿאַר־לאַג ״עמעס״, 1932, ז׳ 292.
 אין די אַלע קעמפֿערישע וויג־געזאַנגען הערשט אַ נייע שפּראַך, אַ נייער פֿאַלקס־סטיל — דער סטיל פֿון האַרטער, קאָנקרעטער, פֿון דער רעוואַלוציאַנערער אויפֿפֿאַסונג שטאַמענדיקער אַרבעטער־שפּראַך — — — דאָ מוז מען אונטערשטרייכן די ווירקונג פֿון דער רעוואַלוציאַנ־נערער דיכטונג פֿון ווינטשעווסקי, עדעלשטאָט און באַוואַווער, הגם זי אַליין איז געווען אינטערעסאַנט באַווירקט פֿון פֿרייהייט־פֿאַלקלאַר״.

97. וועוואַרקע, א.

פֿאַר פֿולער אָנערקענונג.

(א) פּראָליט, זש', כאַרקאָו, מערץ, 1931, נומ' 3, ז' 66—85.
 (ב) אין שטראַס, כאַרקאָו—קיעוו, אוקרמלוכה נאַצמינדפֿאַרלאַג, 1932, ז' 56—76.

אין זיין פּאָלעמיק קעגן פֿינינבערגס אַרטיקל וועגן דער דיכטונג פֿון חוינטשעווסקי און עדעלשטאַט (זע: נומ' 92), ווייזט אָן וועוואַרקע, אַז „ניט געקוקט דערויף“, וואָס מיר געפֿינען „אין געוויסע לידער פֿון באַוואַסער און עדעלשטאַט“ די שטימונגען פֿון יענעם „פּראָלעטאַרישן שיכט, וועלכער שטעקט נאָך מיט זיינע געהירן אינעם קליינבירגערלעכן געכטן“, זיינען באַוואַסער און עדעלשטאַט אינעם גרעסטן טייל פֿון זייערע דיכטונגען פֿריי פֿון דעם קליינבירגערלעכן ציגנר-רעוואַלוציאָנאַריזם. ניט געקוקט דערויף, וואָס זיי האָבן זיך גערעכנט צום אַנאַרכיסטישן לאַגער, האָט ביי זיי גובר געווען דער פּראָלעטאַרישער חוש און אינסטינקט. אינעם גרעסטן טייל פֿון זייערע לידער זיינען זיי דורכאויס פּראָלעטאַריש, קאַלעקטיוויסטיש, קלאַסניק און אַפּטימיסטיש. דער אַרטיקל אַנטהאַלט אַ היפשע מאָס אידעאָלאָגיאַע.

98. וועוואַרקע, א.

וועגן דער פּראָלעטאַרישער ירושה.

וועגן „שעפֿערישן מעטאָד אין דער יידישער פּראָלעטאַרישער ליטעראַטור“.

(פֿאַרטראַג, געהאַלטן אויף דער 2טער אַלאַוקראַיינישער קאָנפֿערענץ פֿון יידישע פּראָלעטאַרישע שרייבער).

פּראָליט, זש', כאַרקאָו, אַפּריל־מאַי 1931, נומ' 4—5, ז' 77—82.
 איבערגעזעצט זיינע אַרויסזאָגונגען וועגן עדעלשטאַטן און באַוואַסער און אינעם אַרטיקל „פֿאַר פֿולער אָנערקענונג“.

99. וועוואַרקע, א.

רעוויזיע.

כאַרקאָו—קיעוו, מלוכה־פֿאַרלאַג „ליטעראַטור און קונסט“, 22טן מערץ 1931.

אחוץ זיין סעריע אַרטיקלען „אונדזער יחוס“ (זע: נומ' 81) נעמט אַריין וועוואַרקע אין זיין פֿאָדערונג פֿאַר אַ „רעוויזיע“ אויך שמ״רן און דעם שמ״רזום, וואָס איז שאַרף פֿאַראַורטיילט געוואָרן פֿון דעם סאָוועטישן ליטעראַטור־היסטאָריקער און קריטיקער מאיר ווינער.

100. ליטוואַקאָו, מ.

וועגן די ערשטע פּראָלעטאַרישע דיכטער.

אויף צוויי פֿראַנטן, מאַסקווע, צענטער־פֿאַרלאַג, 1931, ז' 172—174.
 רעוויזירט זיין פֿריערדיקע אַפּשאַצונג (פֿון 1926) פֿון די ערשטע יידישע אַרבעטער־דיכטער (זע: נומ' 54), האַלט פֿאַר ריכטיק, אַז גלייכצייטיק

מיט „דאס אויפדעקן דעם סאציאלאגישן עקוואלענט“ פֿון אַ ווערק, דאַרף די מאַטעריאַליסטישע קריטיק אויך זוכן דאַרט „קינסטלערישע מעלות“. זיין פֿעלער אָבער איז געווען, זאָגט ער, וואָס „אונטער־שטרייכנדיק אין אַ געהויסן מאַמענט צוליב געהיסע אַקטועלע צוועקן די קינסטלערישע שוואַכקייטן ביי אײניקע פֿון זיי (ווינטשעווסקי, עדעל־שטאַט. באַחוואַנער)“, האָט ער אין דער זעלבער צײט „גיט אָנגעוויזן אויף זײערע שטאַרקע זײטן און אויפֿן קינסטלערישן ווערט אין אַל־געמײן פֿון זײערע אַלעמענס ווערק“.

101. מאַקאַגאַן, אַ. און קאַזאַקעוויטש ה.

ד. עדעלשטאַט

אין קאַמף, אַרבעט־בוך אויף שפּראַך, ליטעראַטור און געזעלשאַפֿט־קענטעניש פֿאַרן 4טן לערניאַר. קיעו, קאַאָפּעראַטיווער פֿאַרלאַג „קולטור־ליגע“, 1931, זײ 99—101.

„עדעלשטאַט באַוײנט נישט נאָר דעם אַרבעטערס לאַגע. ער רופֿט אויך צום קאַמף — — אַפֿט זײנען זײנע לידער דורכגעדרונגען מיט אמתער רעוואַלוציאַנערער קעמפֿערישער מונטערקײט — — ער ווערט אַ סאָציאַליסטישער אַגיטאַטאָר און געזעלשאַפֿטלעכער טוער, כאָטש דערצו איז ער געווען קנאַפּ צוגעגרייט טעאַרעטיש“. די אוי־טאָרס מאַכן אָבער דערפֿון דעם פֿאַלשן אויספֿיר, אַז דאָס איז געווען די אײנציקע סיבה פֿון זײן אַנאַרכיזם, אַז „דאָס טאַקע האָט אים גע־בראַכט דערצו, אַז ער איז געוואָרן אַן אַנאַרכיסט“.

אינעם בײַגראַפֿישן טײל זײנען פֿאַראַן אײניקע טעותים אָדער דרוק־פֿעלער, צײב, אַז עדעלשטאַט האָט עמיגרירט קײן אַמעריקע אין 1872 (אַנשטאַט 1882), אַז ער איז געוואָרן אַן אַרבעטער בײ אַ קנעפלעך־מאַשין (אַנשטאַט אַ קנאַפֿלאַך־מאַשין — אַ מאַשין אויף אויסנייען קנאַפֿ־לעכער), אַז די פֿאַ־ש איז געווען אַ זשורנאַל (אַנשטאַט אַ וואַכן־בלאַט).

102. נײמאַרק, ד.

אַ זינגער פֿון נויט, אַרבעט און קאַמף.

ײגנט־וועקנער, צוײווענטלעך, וואַרשע, 1931, נומ־ 13, דײ 13; נומ־ 14, זײ 12—13.

דערצײלט נישט ריכטיק, אַז עדעלשטאַט האָט „אַנגעהויבן אַלס נאַראַדאַוואַלעץ, שפּעטער אַ סאָציאַליסט און לסוף אַן אַנאַרכיסט“. ער נעמט אַן עדעלשטאַטס דערצײלונג „וועראַ“ ווי אַ פֿאַקטישע אויטאָ־בײַגראַפֿיע און אַז עדעלשטאַט „איז אַמאַל אַרויסגעפֿאַרן אויף אַ זומער־וואוינונג צו זײנעם אַ רײכן קרובֿ“ (אַנשטאַט צו אַ „באַקאַנטע“ פֿאַמיליע, ווי אין דער דערצײלונג „וועראַ“), אַז „מען האָט עדעלשטאַטן געהײסן צוגרייטן עפעס אַ פֿײן געדיכט צו ווײזן דעם גאַסט. ער האָט עטלעכע טעג און נעכט געאַרבעט איבער אַ ליד. ענדלעך איז דאָס ליד פֿאַרטיק געווען“. (אין „וועראַ“ ווערט דערצײלט, אַז דער יונגער דיכטער האָט בײנאַכט דורכגעקוקט זײן העפֿט לידער און פֿון דאַרט אויסגעקליבן אַ

געדיכט, וואס אלע האבן זייער געלויבט, עס פארצוליינען פאר דעם גאסט.

103. פאמעראניץ, י.

יוסף באַוואַנער און זיין ליטעראַרישע ירושה.

האַמער, זש' ניריאַרק, פֿעברואַר 1931, נומ' 2, ז' 45.
 „עדעלשטאַט, באַוואַנער און ראַזענפֿעלד, די ערשטע ייִדישע אַרבע־
 טער־דיכטער, זיינען דורכגעגאַנגען די — — — 'סוועט־שעפֿער' און
 דאָס פֿילט זיך אָפּגעשפּיגלט אין זייערע לידער“.

104. פֿעפֿער, איציק און פֿינינבערג, עזרא.

פֿון די צונויפֿשטעלער.

מאַריס ווינטשעווסקי, דוד עדעלשטאַט, יוסף באַוואַנער — געקליבענע
 לידער, קיעו, קאָאָפּ. פֿאַרלאַג „קולטור־ליגע“, 1931, ז' 5—7.
 „די רעוואַלוציאַנערע, פֿראַלעטאַרישע דיכטער מאַריס ווינטשעווסקי, דוד
 עדעלשטאַט און יוסף באַוואַנער“ — דערקלערן די צונויפֿשטעלער —
 „האַבן געשאַפֿן אין סאַמע אָנהייב פֿון דער ייִדישער רעוואַלוציאַנערער
 אַרבעטער־באַוועגונג און אין סאַמע אָנהייב פֿון דער ייִדישער ליטעראַטור.
 זיי זיינען געווען ניט נאָר די ערשטע רעוואַלוציאַנערע דיכטער, נאָר
 בכלל די ערשטע ייִדישע דיכטער. גרויס איז זייער באַטייט סיי פֿאַרן
 אַרבעטער־קלאַס, סיי פֿאַר אונדזער ליטעראַטור“.
 דאָס איז איבערגעטריבן. „בכלל די ערשטע ייִדישע דיכטער“ זיינען זיי
 ניט געווען.

105. צווייג, אַ. ר. [ראַזענצווייג]

יוסף באַוואַנערס שאַפֿן און זיינע סאַציאַל־אידיעאָלאָגישע
 וואַרצלען.

רויטע וועלט, יאַנואַר־פֿעברואַר 1931, נומ' 2, ז' 204—207.
 „סיאי אַ פֿאַקט, אַז עדעלשטאַט דיכטונג איז פֿיל ענגער און אַר־
 באַנישער, ווי באַוואַנערס, געווען פֿאַרבונדן מיטן לעבן פֿונעם אַר־
 בעטער־קלאַס. עדעלשטאַט רעדט תּמיד אינעם נאַמען פֿונעם פֿראַלע־
 טאַריאַט, וואו ער גיט אויך 'קאָנקרעטע בילדער פֿון גויט און פֿיין'
 און דערפֿאַר טאַקע האָט מען געזונגען זיינע לידער אויף אַרבעטער־פֿאַר־
 זאַמלונגען און 'בעת דער אַרבעט'“.
 צווייג טייבט איבער, ווען ער זאָגט, אַז „עדעלשטאַט, אַזוי ווי
 ווינטשעווסקי, האָט גערופֿן צו סטרייקן, צו דעמאָנסטראַציעס, צו פֿאַ־
 ליטישן קאַמף“ (פֿון וועלכן ער איז אַלט אַנאַרכיסט געווען אַ פֿריג־
 ציפּיעלער קעגנער), אַ טעות איז אויך, אַז עדעלשטאַט איז „געווען אַ
 געוויסע צייט אונטער דער הירקונג פֿון מאַרקסיסטישע אידיען“, און
 צווישן זיינע לערער ווייזט ער אַן די גרינדער פֿון וויסנשאַפֿטלעכן
 סאַציאַליזם („מיר האָבן אויך נייע פֿראַגעטן — בערנע, לאַסאַל, קאַרל
 מאַרקס“). לויט אַזאַ אויסטייטשן עדעלשטאַטן קומט אויס, אַז בערנע,

לאסאל, קארל מאַרקס זיינען אלע גלייך „גרינדער פֿון וויסנשאַפֿטלעכן סאָציאַליזם“... (זע : אַנמער' צו נומ' 77).

106. קאַץ, משה [מ. כץ].

פֿאַרוואָרט.

דער אַרבעטער אין דער ייִדישער ליטעראַטור, ליטעראַרישע זאַמלונג, רע־דאָגירט פֿון י. ראַבינאוויטש, מאַסקווע—כאַרקאָוו—מינסק, צענטער־פֿאַר־לאַג, 1931, ד' 4.

„דעם אַרבעטער אַלס אַרבעטער און ניט אַלס האַרעפּאַשניק בכלל; טרעפֿן מיר זייער זעלטן און בלויז אַלס עפּיזאָדישע פּיגור אין דער פֿאַראַקטאַבערישער ייִדישער ליטעראַטור — — אַן אויסנאַם, פֿאַר־שטייט זיך, זיינען אַווינע שרייבער ווי ווינטשעווסקי, עדעלשטאַט, באָור שאַווער, וואָס האָבן לכתחילה געשריבן פֿאַרן אַרבעטער און וועגן אַר־בעטער“.

107. קורלאַנד, י. ד.

אָריינפֿיר, דוד עדעלשטאַט (וויכטיקסטע ביאָגראַפֿישע ידיעות) — ביבליאָגראַפֿיע פֿאַרן לערער.

די ערשטע ייִדישע אַרבעטער־דיכטער (מאַריס ווינטשעווסקי, מאַריס ראָזענפֿעלד, דוד עדעלשטאַט, יוסף באָושאַווער), ביבליאָטעק פֿאַר דער שול, נומ' 1, מאַסקווע—כאַרקאָוו—מינסק, צענטראַלער פֿעלקער־פֿאַרלאַג, 1931, זי' 5—18, 81, 118—119.

„אויף עדעלשטאַטס ווערק ליגט דער שטעמפל פֿון ניט אויסגעלעבטן פֿאַלקסיטישן ראַמאַנטיזם, און נאָכמער איז עדעלשטאַט באַוויקט פֿון לומפֿן־פּראַלעטאַרישן אַנאַרכיזם“ — — „ווי אַן אוטאָפּיסט זעט ניט עדעלשטאַט אין דער געשיכטע קיין קייט פֿון אומפֿאַרמיידלעכע סאָציאַלע פּראָצעסן, וואָס אַנטוויקלען זיך דורך קלאַסן סתירות און קעמפֿנדיק פֿאַר־בייטן זיי איינער דעם אַנדערן“ „אין גרונט גענומען אָבער איז עדעלשטאַט אונדזערער אַ דיכטער — אַ פּראַלעטאַרישער פּאַעט“.

אין די ביאָגראַפֿישע ידיעות זיינען אַריין אַ ריי טעותים, אָדער דרוק־פֿעלער. אין איין אַרט (זי' 6) ווערט דערציילט, אַז עדעלשטאַט האָט אָנגעהויבן שרייבן ייִדיש אין 1888 און אין אַ צווייטן אַרט (זי' 81), אַז זיין „ערשט ייִדיש ליד איז געדרוקט געוואָרן אין 1886“ (באמת אין 1889). ניט ריכטיק איז, אַז עדעלשטאַט ווערט רעדאַקטאָר פֿון דער פֿאַט־ש אין 1890 (באמת אין 1891). טעותים זיינען אויך פֿאַראַן אין די ביאָ־גראַפֿיעס פֿון ראָזענפֿעלדן און באָושאַווערן.

108. קושניראָוו, אַ.

פֿאַר פֿולשטענדיקער אַנערקענונג.

דער עמט, ט"צ, מאַסקווע, 3טן מערץ 1931, נומ' 49 (2980), זי' 2—3. קריטיקירט פֿינינבערגס שטעלונג צו די ייִדישע „ערשטע פּראַלעטאַ־רישע דיכטער“ (זע : נומ' 92) : „אונדזערע ערשטע פּראַלעטאַרישע דיכ־טער — — זיינען געווען עכטע אַראַגנישע דיכטער, העכסטע קינסט־

לער און טאלאנטן און פֿאַר זייער צייט רעוואָלוציאָנער". — — —
 „אַפֿילו אין הינזיכט פֿון פֿאַרעם און טעכניק פֿונעם פֿערזן זיינען אונז
 דזערע ערשטע פֿראַלעטאַרישע דיכטער געווען אַ סך קאַמפּליצירטער
 און פֿאַרויסגייענדיקער פֿון אַ סך שפּעטערדיקע יידישע פּאַעטן. אָבער
 ווער איז דאָס אַזוי נאַאיה צו מיינען, אַז דער קליינבירגערלעכער
 און נאַציאָנאַליסטישער קריטיק איז טאַקע באמת אַנגעגאַנגען די פֿאַרעם
 פֿון באַוואַסווערס אָדער עדעלשטאַטס דיכטונג, אַז זי האָט זיי פֿאַרשוויגן
 דערפֿאַר, ווייל זיי האָבן זי, אַט די קריטיק, עסטעטיש און קינסטלעריש
 ניט צופֿרידגעשטעלט! — — — דאָס איז געווען אַ קאַמף ניט אַרום
 פֿאַרעם, נאָר אַרום אידעאָלאָגיע, כאַטש געפֿירט געוואָרן איז דער קאַמף
 אונטער אַ רויך־צודעק פֿון פֿלומרשט עסטעטישע פֿאַדערוגנען.“

1932

109. פרינץ, א. [בער גרין].

ווינטשעווסקיס לידער.

מאַרגן־פֿרייהייט, ט"צ, ניר־יאָרק, 27טן מערץ, 1932, ז' 5.
 „פּונקט ווי ביי די אַנדערע פּיאַנערן פֿון פֿראַלעטאַרישער דיכטונג (באַזיר
 שאַווער, עדעלשטאַט, ראָזענפֿעלד) איז אויך ביי ווינטשעווסקין דאָ אַ
 דאַמינירנדיקער עלעמענט: 'דער סאַציאַל־סענטימענטאַליזם' די סאַציאַלע
 ליריק.“

110. עריק, מאַקס.

וועגן „סטילן־קאַמף אין פּעריאָד פֿון מיליטערישן קאַמוניזם“.
 „אינסטיטוט פֿאַר יידישער פֿראַלעטאַרישער קולטור ביי דער אַלאַוקראַי־
 נישער וויסנשאַפֿטלעכער אַקאַדעמיע, סעקציע פֿאַר ליטעראַטור און קרי־
 טיק — פֿאַרן לעינינישן עטאַפּ אין דער ליטעראַטור־קריטיק“ (באַריכט
 פֿונעם פּלענום פֿון דער סעקציע, 25—30 אַפּריל 1932). אוקרמעלוכע־
 נאַציאָנאַל־פֿאַרלאַג, כאַרקאָו—קיעוו, 1932, ז' 79—82.
 „עדעלשטאַט איז געווען אַן אַרגאַניזירטער אַנאַרכיסט, אַן אַנאַרכיסטישער
 פֿירער, אַ רעדאַקטאָר פֿון אַן אַנאַרכיסטישן צענטראַלן אַרגאַן, און אויך
 באַוואַסווער איז געווען אַן אַנאַרכיסט. עס שטייט איצט פֿאַר דער מאַרק־
 סיסטישער פֿאַרשונג די וויכטיקע אויפֿגאַבע אַנווייזן, ניט נאָר וואָס פֿאַר־
 בינדט ווינטשעווסקין מיט עדעלשטאַט—באַוואַסווער, נאָר אויך וויפֿל
 ווינטשעווסקיס ליטעראַרישע ירושה שטייט העכער אין אַלע הינזיכטן, און
 דאָס הייסט קודם כל אידעאָלאָגיש קוואַליטאַטיוו העכער פֿון דער ירושה
 פֿון באַוואַסווער—עדעלשטאַט.“

111. ליעסין, א.

מאַריס ווינטשעווסקי.

צוקונפֿט, זש', ניר־יאָרק, אַפּריל 1932, נומ' 4, ז' 189.
 „עדעלשטאַט איז געווען אַ יידיש־רוסישער אינטעליגענט פֿון יענע צייטן,

ווען ביי דער רוסישער יוגנט איז נאָדסאָן געווען דער אָפּגאַט. אין זיינע פֿערן פֿילט זיך אַמאָל דער אָפּקלאַנג פֿון נאָדסאָנען“.

111. וועלעדניצקי, אַ. סקודיצקי, ז.

ליטעראַטור־לערנבוך פֿאַרן 6טן לערניאַר.

„ליטעראַטור לערנבוך פֿאַרן 6טן לערניאַר“, כאַרקאָו—קיעוו, אוקרמעלוקע נאַצמינד פֿאַרלאַג 1932, ז' 55—56.

„ווי ביי ווינטשעווסקין אין אייניקע לידער, טרעפֿן מיר אויך ביי עדעל־שטאַטן שטעלעס פֿון אַמאָליקער פֿאַלקיסטישער אידעאָלאָגיע. ווי ביי באַוושאָווערן קלינגען אין עדעלשטאַטס לידער טענער פֿון אַן אַנאַרכיס־טישער רעוואָלוציאָנערישקייט, וואָס איז אימשיטאַנד אָנצוצינדן מיט אַ מאַמענטאַלן רעוואָלוציאָנערן פּאַטאַס, אָבער גיט אויפֿקלערן און אַרגאַניזירן מאַסן פֿאַר אַן אויסגעהאַלטענעם סיסטעמאַטישן קלאַסן־קאַמף“.

111. וועוויאַרקע, אַ.

וועגן אייניקע פּראָבלעמעס פֿון דער פּראָלעטאַרישער ליטע־ראַטור.

אין שטורעם, כאַרקאָו—קיעוו, אוקרנאַצמינד מעלוקע־פֿאַרלאַג, 1932, ז' 49—52.

פּאַלעמיזירט קעגן גורשטיינס פֿאַרטיידיקונג פֿון פֿיניבערגס אַרויסזאָגונגען וועגן דער דיכטונג פֿון ווינטשעווסקין און עדעלשטאַטן.

112. וועוויאַרקע, אַ.

דער דיכטער קעמפֿער (דוד עדעלשטאַט — איינער פֿון די ערשטע פּראָלעטאַרישע דיכטער — צו זיין 40טן יאַרצייט).

דער שטערן, ט"צ, כאַרקאָו, 17טן אָקטאָבער 1932, נומ' 239, ז' 2. „וואָלט גיט דער טויט אַווי יונג אים אונטערגעשניטן, וואָלט ער זיכער באַפֿרייט זיך פֿונעם פֿרעמדן ביסל פֿאַלקיסטישן און אַנאַרכיסטישן באַ־גאַוש, אָבער זיין טראַגישער גורל האָט אים געשטערט סיי פֿאַנאַדער־וויקלען אין דער גאַנצער גרייס זיין קינסטלערישע קראַפֿט, סיי פֿול־שטענדיק אויסלייטערן זיין פּראָלעטאַרישע וועלט־אַנשוואַונג“.

113. מרמר, קלמן.

די יידישע פּיאַנערן פֿונעם סאַציאַל־פֿאַשיום אין אַמעריקע.

דער האַמער, זש', ניו־יאָרק, אָקטאָבער, 1932, נומ' 9, ז' 40—42. דערמאָנט אויך די ירידה פֿון אַ צאַל אַנאַרכיסטישע חבֿיים פֿון דוד עדעלשטאַט (זע: ביאַגראַפֿיע, קאַפּיטל 23).

114. דעקאַדע [י. ד. קורלאַנד].

דוד עדעלשטאַט (צום 40טן יאַרצייט).

אָקטיאַבער, ט"צ, מינסק, 20טן נאָוועמבער 1932, נומ' 234, ז' 3. „אַלס אַנאַרכיסט האָט ער [עדעלשטאַט] גיט דערשאַצט די ראַלע פֿון דער פּראָלעטאַרישער אַרגאַניזאַציע, פֿאַרטיי־דיסציפּלין, עקאָנאָמישע קלאַסן־

שטרייטן, פארלאמענטארישן קאמף און'ו. פאר עדעלשטאטן איז דעריבער פארקאטעריסטיש אינטעליגענטישע אומגעדולדיקייט, א געוויסע צעשוואר-מענקייט פון פרינציפן, דאס פֿעלן פֿון באוואוסטניקער פראלעטא-רישער פֿארהארטעוועטקייט, פראלעטארישער קלאסן-שטאנדהאלפֿטיקייט און אויסדויערונג-קראפֿט — דאס אלץ האט דאך ניט דערפֿירט דעם דיכטער צו יאוש'שטימונגען, צו אפהענטיקייט און אינטעליגענטישע גריב-לערייען; פֿארקערט, זיין גאנצע דיכטונג איז דורכגעדרונגען נאָר מיט ברענענדיקן האַס און צאָרן.

אַ טעות מאַכט דעקאָדע וועגן עדעלשטאַטס אָנהייב אין ייִדיש. עדעלשטאַט האָט אָנגעהויבן שרייבן און פֿאַרעפֿנטלעכן ייִדישע לידער ניט אין 1886, נאָר אין 1889.

115. לייוויק, ה.

צום פֿערציקסטן יאַרצייט פֿון דוד עדעלשטאַט (אַקטאָבער 1892—1932).

ייִדיש, ו"ב, ניו־יאָרק, 16טן דעצעמבער 1932, נומ' 22, ז' 11—13. (זע: ביאָגראַפֿיע, באַמערקונג 219; זע אויך: נומ' 123, 124).

116. סקודיצקי, ז.

וועגן פֿאַלקלאַריסטישן אַרבעטער-ליד.

פראבלעמעס פֿון פֿאַלקלאַריסטיק, זאַמלונג 1, אונטער דער רעדאַקציע פֿון מ. ווינער. אינסטיטוט פֿאַר ייִדישער פראַלעטאַרישער קולטור ביי דער אַלאַאוקראַינישער וויסנשאַפֿטלעכער אַקאַדעמיע. עטנאָגראַפֿישע סעקציע. כאַראַקט—קיעוו, אוקרמעלוכע נאַצמינדפֿאַרלאַג, 1932, ז' 153—155, 166, 177, 180, 184—192.

באַטראַכט גענוי עדעלשטאַטס ווירקונג אויפֿן פֿאַלקלאַר-ליד. ברענגט אויך דעם רוסישן טעקסט פֿון דעם פֿאַלקיסטישן ליד, וואָס האָט באַווירקט עדעלשטאַטס ליד „דער אַרבעטער“, און ווייזט אָן, אַז „עדעלשטאַט דער רעוואַלוציאָנער און קעמפֿער“ ענדיקט ניט זיין ליד מיט דער ווענדונג נאָך יושר צום הויפטמייסטער, באַלעבאַס און אויפֿזעער, ווי דאָס טוט דער אַנאַנימער פֿאַלקיסטישער אויטאָר פֿונעם רוסישן ליד, נאָר ווענדט זיך צו די ברידער אַרבעטער“ מיטן רוף „וואַכט אויף!“

1933

117. מרמר, קלמן.

דוד עדעלשטאַט (צו זיין 40טן יאַרצייט).

דער אַחטער, זש', ניו־יאָרק, יאַנואַר, 1933, נומ' 1, ז' 56—61; פֿעברואַר, נומ' 2, ז' 55—58; מערץ, נומ' 3, ז' 54—58; מאַי, נומ' 5, ז' 55—61; יוני, נומ' 5, ז' 59—63.

דער שרייבער האָט אינגאַנצן זיך געשטעלט אויף עדעלשטאַטס זייט אין זיין קאָמף קעגן די אַמאָליקע סאָציאַל־רעפֿארמיסטן. דערביי האָט ער אונטערגעשטרעבן, אַז עדעלשטאַט האָט באַקעמפֿט די סאָציאַל־רע-

פארמיסטן ניט פון רעוואלוציאנער-פראלעטארישע, נאך פון אוטאפיסטיש-קליינבירגערלעכע פאזיציעס; און עדעלשטאט האט אידענטיפיצירט די באנצע סאציאל-דעמאקראטיע מיט דעם רעפארמיסטישן פליגל און איר אנטקעגנגעשטעלט דעם אנארכיסטישן הורא-רעוואלוציאנזם, וואס איז אין עצם ניט רעוואלוציאנער און ניט פראלעטאריש.

— — —] 118.

דוד עדעלשטאטס 40טער יארצייט.

מארגן-פרייהייט, ט"ז, גיריארק, 27טן יאנואר 1933, נומ' 225 (9106), ז' 1.

„עדעלשטאט איז געווען איינער פון די רעוואלוציאנערסטע, פון די בריווינגקסטע פאקטן פון זיין צייט. ער האט — — — מיט זיינע סלאך מענדיקע לידער אָנגעצונדן צום קאמף.“

] 119. [אָלגין, מ.]

צום היינטיקן עדעלשטאט-מעמאָריאל.

מארגן-פרייהייט, ט"ז, גיריארק, 29טן יאנואר 1933, נומ' 227 (9108), ז' 4, לייט-ארטיקל.

„עדעלשטאט איז געווען אַ פיאנער, אַ וועטעראן פון אַרבעטער-דיכ-טונג און אַרבעטער-קאמף.“

— — —] 120.

אונדזער סיגנאַל.

סיגנאַל, זש', גיריארק, מערץ, 1933, נומ' 1, זוי 1—2.
 רעדנדיק וועגן דער „ליטעראַטור-ירוש׳ה“, דערקלערט דער אָרגאַן פֿונעם „פראלעטפּען“, און „דער ערשטער יידישער אַרבעטער אין דער לי-טעראַטור איז געקומען אויפֿן אַמעריקאַנער באַדן ווי אַ בייזער געווייטער פֿון בליץ און פֿון דונער — — — מיט באַוושאַווער, עדעלשטאַט, ווינטשעווסקי, ראָזענפֿעלד, מיט זייער מעכטיק רעוואַלוציאַנערן וואַרט, וואָס האָט דערפֿרייט, געוועקט און געהויבן — — — צום קאַמף פֿאַר אַ קלאַסנלאַזער געזעלשאַפֿט... מיר קומען היינט, אין 1933, אונ-טער דער פֿאַן פֿון אונדזערע ערשטע פיאַנערן אין דער פראַלעטאַרישער ליטעראַטור. מיר זיינען היינט גענטער אויף פֿערציק יאָר צו עדעל-שטאַטס רויע סיגנאַלן.“

] 121. היימאַן, לואיס.

טענות צו די פראלעטארישע שרייבער.

דאָרט, אַפּריל, 1933, נומ' 2, ז' 9.
 „די [היינטיקע] פראלעטארישע שרייבער האָבן נאָך ניט געפֿונען דעם וועג צו די מאַסן — — — עדעלשטאַט, ראָזענפֿעלד, ווינטשעווסקי, באַו-שאַווער האָבן דאָך פֿאַר זיך געהאַט געשאַפֿן אַ גרעסערן ליינער-קרייז, ווי עס האָט געהאַט די רעוואַלוציאַנערע פרעסע פֿון זייער צייט.“

122. אייבראָמט, וויליאַם.

אַן ענטפֿער חבר לואיס היימאַנען.

דאָרט, אַפּריל, נומ' 2, זי' 10—11.

„די יונגע ליטעראַטן פֿון דער גרופּע 'יונג־קוֹזניע', פֿון דער גרופּע 'יר ניאָן־סקווער', וואָס האָבן זיך אַלע אויסגעוואַרעמט אַרום דער מאַרגן־פֿרייהייט — — — האָבן שוין מיט יאָרן פֿריער, לאַנג פֿאַרן פּראָלעט־פּען, פּראַקלאַמירט זייער אוּמאַפהענגיקייט פֿון די איסט־בראַדווייער [די יידישע שרייבער, וואָס גרופּירן זיך אַרום דער 'יידישער בורזשואַזער פּרעסע אין ניו־יאָרק] און אַנגענומען אַלס זייער ירושה־קוואַל עדעל־שטאַט, ווינטשעוּסקי, באַושאַזער און ראַזענפֿעלד“.

123. קורץ, אַהרן.

בלאָשטיין, עדעלשטאַט און לייוויק.

דאָרט, זי' 5—6.

(זע: ביאָגראַפֿיע).

„אויב עמעצער פֿעלשט עדעלשטאַטס אידעאָלאָגיע, טוט דאָס לייוויק! לייוויק זאָגט וועגן עדעלשטאַטן: 'זיין אידעאָלאָגיע איז געווען המאָניסם. מיר זאָגן: עדעלשטאַטס אידעאָלאָגיע איז געווען קלאַסנקאַמף!'“

124. קורץ, אַהרן.

ווי לייוויק שאַצט עדעלשטאַטן.

(צווייטער אַרטיקל, זע פֿריערדיקן נומער).

דאָרט, מאַי, נומ' 3, זי' 17—20.

„דער אַרבעטער — — — איבערשאַצט איצט זיינע טראַדיציאָנעלע ווערטן, און ער קומט צו עדעלשטאַטן, באַושאַזערן, ווינטשעוּסקין און זיין שאַפּיקן ראַזענפֿעלדן. עדעלשטאַט האָט ניט אויפֿגעהערט ווירקן אַפֿילו דעמאָלט, ווען מען האָט די גאַנצע יידישע ליטעראַטור ניט בעלייענט. איצט ווערט זיין ווירקונג, ווי די ווירקונג פֿון אַלע אונג־דזערע פּראַלעטאַרישע שרייבער־פּיאָנערן אין אַמעריקע אַלץ שטאַרקער און ברייטער“.

125. פֿענסטער, ב.

אויפֿן וועג צו די מאַסן.

דאָרט, זי' 5—8.

„די רעוואָלוציאָנערע לידער פֿון עדעלשטאַט, ראַזענפֿעלד, באַושאַזער און ווינטשעוּסקי — — — האָט מען שנעלער אויפֿגעכאַפּט ווי די פּרעסע, ניט נאָר דערפֿאַר, וואָס די לידער האָבן אויסגעדריקט די קרעכצן און פּראַטעסטן פֿון טועט־שאַפּ, און זיינען אַפֿילו געווען פֿאַרשטענדלעכער ווי די פּרעסע, נאָר אויך דערפֿאַר, וואָס די לידער האָט מען אַפֿילו געשפּאַרט צו לייענען, מיהאַט זיי געוונגען — מיט היימישע ניגונים“.

126. גרינשפאן, יוסף.

טענות, וואָס קומען פֿון סתם אַנאַלאָגיעס.

דאַרט, יוניילי, 1933, נומ' 5, 4, ז' 8—9 (דיסקוסיע־אַרטיקל).
 „עדעלשטאַט, באַושאַוער, ראַזענפֿעלד און ווינטשעווסקי זיינען געווען
 פֿאַרהעלטיגשמעסיק פֿריי פֿון סאַפֿיסטיקאַציע, פּלאַנטערייען און דעקאַ־
 דענטישקייט אין פֿאַרם און אין אינהאַלט — — זיי זיינען געווען
 פֿריי פֿון דעם, וואָס איז לגמרי פֿרעמד און פֿיינטלעך צו די ברייטע
 מאַסן, וואָס רייסן זיך נאַכאַנאַנד אַרױפֿצו צום לעבן — — זייענדיק
 פֿריי דערפֿון, האָבן יענע שרייבער ניט געוואוסט פֿון קיין מחיצה
 צווישן זיך און זייער סביבה“.

127. קאָך, ד״ר מיכאַל.

גענ. [גענאַסע] י. קאַפּעלאָוו — זיין לעבן און שאַפֿן.

פֿאַ״ש, וו״ב, ניריאַרק, 6טן אָקטאָבער 1933, נומ' 39 (1653), ז' 2
 און 4.
 „אויף קאַפּעלאָוו האָט אויך געהאַט אַ גרויסע השפּעה אונדזער פּאָעט
 דוד עדעלשטאַט — — זיי זיינען געווען זייער אינטים, און זיין
 פֿרייצייטיקער טויט — — האָט אויף אים און אויף אונדז אַלע
 געמאַכט אַ מוראדיקן רושם“.

128. אייבראַמס, וו.

טעאָריעס אויף פּראָקאַט.

טינגאַל, זשי, ניריאַרק, דעצעמבער, 1933, נומ' 8, ז' 3.
 „דאַס איז דער קלאַסן־מאַטיוו, וואָס האָט אַזוי פּאָפּולער געמאַכט עדעל־
 שטאַטס, ווינטשעווסקיס, באַושאַוערס און ראַזענפֿעלדס — פֿון זיין
 ערשטן פּעריאָד — לידער ביי די אַרבעטער־מאַסן“.
 אַ טעות איז אין וו. אייבראַמס אַרטיקל, אַז „שוין דאַרט, אויף יענער
 זייט ים, האָט ער [עדעלשטאַט] געזונגען רעוואָלוציאָנערע לידער“.
 עדעלשטאַט הייבט אָן זינגען רעוואָלוציאָנערע לידער אונטער דער וויר־
 קונג פֿונעם קלאַסן־קאַמף אין אַמעריקע.

129. וועלעדניצקי, אַ. און סקודיצקי, ז.

די ערשטע ייִדישע רעוואָלוציאָנערע דיכטער — עדעלשטאַטס
 לעבן, עדעלשטאַטס שאַפֿן.

„לערנבון אויף ליטעראַטור פֿאַרן 6טן לערניאַר, כאַרקאָוו—קיעוו,
 אוקרמעלוכע נאַצמינדפֿאַרלאַג, 1933, ז' 90—115 (2טע אויפֿלאַגע,
 1934, ז' 71—73 און 82—86).
 עדעלשטאַט ווערט ניט אידעאָליזירט. ס'ווערן אָנגעוויזן זיינע מעלות
 און חסרונות. עס ווערן אויך געגעבן מוסטערן פֿון זיינע פֿאַרגלייכן,
 מעטאָפֿאָרעס און עפיטעטן, און ס'ווערט דורכגעפֿירט אַ פּאַראַלעל
 צווישן זיינע לידער מיט ווינטשעווסקיס. ווייניקער קאַרעקט איז דער
 ביאַגראַפֿישער טייל. דאַרט ווערט דערציילט, אַז עדעלשטאַט האָט אַנ־

געהויבן שרייבן יידישע לידער אין סינסינעטי (אין דער אמתן אין ניריאָרק); אַז ער האָט געוואוינט אין ניריאָרק „בין סוף פֿון זיין לעבן“ (אין דער אמתן האָט דאָס לעצטע יאָר עדעלשטאַט געוואוינט אין דענווער); אַז דאָס ליד „מיינ צוואָה“ האָט עדעלשטאַט „געשריבן אויפֿן קראַנקן־בעט קורץ פֿאַר זיין טויט“ (אין דער אמתן איז עס איינס פֿון זיינע ערשטע יידישע לידער, פֿאַרעפֿנטלעכט מערץ 1889); אַז דאָס וואַכנבלאַט פֿאַר ש, וואָס עדעלשטאַט האָט רעדאַגירט, איז געווען אַ זשורנאַל, און אַז זיין ליד „מיינ ענטפֿער“ איז געווענדט צו מ. ווינטשעווסקי, בעת דער פֿולער נאָמען פֿונעם ליד איז „מיינ אַנטוואָרט צו ישראל בן־עולם“—באַרסקי, (זע ביאָגראַפֿיע).

130. אַלגין, מ.

מאַריס ראָזענפֿעלדס ירושה.

(פֿון אַ רעדע, געהאַלטן אויף דער „פֿראַלעטפֿען“־פֿאַרוואַלונג דעם 30טן יוני, צו ראָזענפֿעלדס צענטן יאַרצייט).

מאַרגן־פֿרייהייט, ט״צ, ניריאָרק, 3טן יולי 1933, ז' 5.
„אַנזוינדיק אויף ראָזענפֿעלדס אָפֿניגן, באַמערקט אַלגין, אַז אויך אין ווינטשעווסקין האָט געשטעקט אַ סך נאַציאָנאַליזם, אַז עדעלשטאַט און באַושראַווער זיינען געווען אָנגעהויכט מיט אַנאַרכיזם — און מיר זאָגן זיך, אַז דאָס איז ניט געווען קיין צופֿאַל. אויב אַ גאַנצע פֿלעיאָדע שרייבער פֿון אַ באַשטימטן סאַרט האָט געהאַט אַזוינע אָפֿניגן, וואָ קלענישן און קאַטאַסטראַפֿישע דורכברייטן, איז דאָ געווען די ווירקונג פֿון אַ סאַציאַלער סביבה, וואו דאָס קלאַסן־באַוואוסטזיין פֿון די אַרבעטער איז געווען אומאַנטוויקלט.“

131. שולמאַן, אליהו.

דער רעוויזאָר און שטורמיסט א. וועוויאַרקע.

ליטעראַרישע בלעטטער, ו״ב, וואַרשע, 1933, נומ' 43, ז' 680.
דער שרייבער איז מבטל די פּיאַנערישע רעוואַלוציאָנערע פּאַעזיע און פֿאַרויכערט, אַז קיין דיכטער וועט „ניט נעמען עדעלשטאַטן אַדער חייב־טשעווסקין אַלס מוסטערן“.

132. ניגער, ש.

דיכטער און מענטש — נאָך מאַריס ראָזענפֿעלדס צענטן יאַרצייט.

טאָג, ט״צ, ניריאָרק, 23טן יולי, 1933.
אין זיין פּרוואַ מבטל צו זיין די פּיאַנערישע רעוואַלוציאָנערע דיכטונג, דערקלערט ש. ניגער, אַז „מען האָט ניט געדאַרפֿט זיין קיין פּאַעט. עס איז גענוג געווען צו זיין אַ סאַציאַליסט, אַנאַרכיסט, סתם אַ ראַדיקאַל, פּדי צו זאָגן און צו זינגען — — אַזוי האָט געגראַמט דוד עדעלשטאַט“ (מיין אונטערשטרייכונג — ק. מ.).

133. עריק, מאַקס.

וועגן אַ וויסנשאַפֿטלעכער אויסגאַבע פֿון דער עלטערער רעוואַ-
לוציאָנערער ייִדישער ליטעראַטור.

א. פּראָלעטאַרישע פֿאַן, צווייטאַגיקע צייטונג, קיעוו, 18טן דעצעמבער
1933, נומ' 158 (559), ז' 3; ב. אַקטיאָבער, ט"צ, מינסק, 26טן יאָ-
נואַר 1934, נומ' 21 (2669), ז' 3.

„אין דער אַרבעט פֿון דער קריטיק זיינען געווען היפשע פֿעלערן, סיי
פֿון רעכטן מין (דאָס גיט דערשאַצן די באַדייטונג פֿון דער עלטערער
רעוואַלוציאָנערער דיכטונג), סיי פֿון לינקאַטשישרעכטן כאַראַקטער
(דער גיט־קריטישער צוגאַנג און במילא דאָס איבערשאַצן די באַדייטונג
פֿון דער דאָזיקער ירושה, דאָס פֿאַרשמירן די אַנאַרכיסטישע און
קליינבירגערלעכע עלעמענטן אין דער דיכטונג פֿון עדעלשטאַט, באַוו-
שאַווער, ווינטשעווסקי).“

134. מרמר, קלמן.

די ערשטע צייטונג פֿון די אַלטע „ייִדישע גענאָסן“ אין אַמעריקע
(צום יוביליי פֿון דער מאַרגן־פֿרייהייט).

מאַרגן־פֿרייהייט, ט"צ, ניריאָרק, 1933.
„ווען עדעלשטאַט איז געשטאַרבן, האָט די אַרבעטער צייטונג געשריבן,
אַז ער איז געווען אַ מוסטער פֿון ערלעכקייט“ — — — ביי זיין לעבן
האַט מען אים אין דער אַז צו כאַראַקטעריזירט אַלס „שמירער, וואָס
טונקט זיין פֿעדער אין פּאַמיניצע פֿון אומוויסנהייט, שקר“ אַזוו.“

135. יאַנאווסקי, ש.

צום 10טן יאַרצייט פֿון מאַריס ראָזענפֿעלד.

פֿאַ"ש, וו"ב, ניריאָרק, 1933.
וועגן עדעלשטאַטס ערשטן ליד אין ייִדיש (זע: ביאָגראַפֿיע).

136. — —]

מאַרגן איז דוד עדעלשטאַטס 40־טער יאַרצייט.

מאַרגן־פֿרייהייט, ט"צ, ניריאָרק, 28טן יאַנואַר 1933, נומ' 226 (9107), ז' 1.
„זיינע [עדעלשטאַטס] לידער זיינען געוואָרן אַ פֿאַן אין אונזער קאַמף
און דער אינטערנאַציאָנאַלער אַרבעטער־אַרדן מיטן „פּראָלעטפֿען“ האַבן
אַפּגענומען די דאָזיקע פֿאַן פֿון דעם גרויסן קינסטלער אין קאַמף
קעגן די אַלע, וואָס האַבן אים געפּראַווט פֿאַרווישן און אַפֿט פֿאַר-
שפּאַטן.“

136. — —]

היינט פֿייערונג פֿון עדעלשטאַטס פֿערציקסטן יאַרצייט.

דאַרט, 29טן יאַנואַר 1933, נומ' 227 (9108), ז' 1.
„די בירגערלעכע קולטור־עסטעטן ווילן אַוועקמאַכן עדעלשטאַטס קינסט-
לערישן ווערט פֿון זיינע לידער, אָבער פֿאַר די ייִדישע אַרבעטער און

פּראָלעטאַרישע דיכטער, האָט עדעלשטאַט איבערגעלאָזן אַ רייכע ירושה פֿון פּראָלעטאַרישער דיכטונג.

1934

136. אייבראַמס, וויליאַם.

פֿיר שטורעם־זינגער (צום פּראָלעטאַרישן נאַכמיטאַג — — — אין אַנדענק פֿון דער ייִדישער פּראָלעטאַרישער ליטעראַטור — ראָזענפֿעלד, ווינטשעווסקי, באַוושאָווער און עדעלשטאַט).

דאַרט, 17טן מערץ 1934, נומ' 275 (9321), ז' 5 און 6.
 „עס איז געווען אַ געמיש פֿון דייטשמעריזמען, סלאַוויזמען, העברייִ איזמען, צאינה־וראינה־לשון — דאָס איז געווען דער „אוצר“, וואָס ווינטשעווסקי, ראָזענפֿעלד, באַוושאָווער און עדעלשטאַט האָבן געפֿונען אין ייִדישן לעבן און עס אַריינגעפֿורעמט אין פּראָלעטאַרישער דיכ־טונג.“ — — — „מיר האָבן שוין צעריסן דעם שפּינוועב, מיט וועלכן מ'האַט אַרומגעוויקלט די קרעפֿטיק קינסטלערישע ירושה פֿון אונדזערע פּראָלעטאַרישע ליטעראַרישע פּיאַנערן. היינט גייען שוין אין די פֿוס־טריט פֿון ווינטשעווסקי, באַוושאָווער, ראָזענפֿעלד און עדעלשטאַט קאָרען פּראָלעטאַרישע שרייבער.“

— — — 137.

היינט מעמאַריאַל נאָך פֿיר פּיאַנערן פֿון פּראָלעטאַרישער ליטע־ראַטור.

דאַרט, 18טן מערץ, נומ' 276 (9322), ז' 1.
 „די פֿיר פּיאַנערן ווינטשעווסקי, ראָזענפֿעלד, באַוושאָווער און עדעלשטאַט זיינען אונדזערע פּיינסטע קלאַסיקער און מיר מוזן אָפּגעבן פֿאַר זיי איין טאַג אין יאָר, ווען מיר זאָלן לייענען און זינגען זייערע לידער און אויך רעדן וועגן זייערע ווערק.“

138. זשוקאָווסקי, מ.

פּראַוואַן — אַ זאַמלונג קאַנקרעטע קריטיק.

רעדאַגירט — מ. לעוויטאַן, כאַרקאָו—קיעוו, אוקראַנאַמינד מעלוכע־פֿאַרלאַג, 1934, ז' 13.

דערקלערט אין זיין אַריינגפֿיר (געשריבן אין אויגוסט 1931) פֿאַר זיין „סאַמע פֿאַרדראַסיקן“ פֿעלער אויפֿן קינסטלערישן געביט — „דאָס גרינגשאַצן און בכלל די לייכטזיניקע באַציאונג צו די הערלעכע פֿון דער ייִדישער פּראָלעטאַרישער ליטעראַטור: ווינטשעווסקי, באַוושאָווער, עדעלשטאַט. און וועוויאַרקען קומט אַודאי אַנערקענונג. וואָס ער האָט גענוג טעמפּעראַמענטפֿול דעמאַסקירט מיין פֿעלער.“

„אויפֿדעקנדיק אָבער מיין פֿעלער, האָט דער ח' וועוויאַרקע אַליין דערלאַזט די גראַבסטע מעטאָדאָלאָגישע פֿעלערן, אַנווענדנדיק צו דערווייזן די הנחה, אַז די שאַפֿונג פֿונעם דריילינג איז די קלאַסיק פֿון דער

יידישער פראַלעטאַרישער דיכטונג — דעם אומבאַהאַלפֿענעם, פֿאַרמעל מע-
כאַנישן אַנאַלאָגישן מעטאָד.

139. מרמר, קלמן.

דוד עדעלשטאט.

[אַריינפֿיר צו] „דוד עדעלשטאטס בריח“

וויסנשאַפֿט און רעוואָלוציע, זש', אַרויסגעגעבן פֿון אינסטיטוט פֿאַר
יידישער פראַלעטאַרישער קולטור פֿון דער אַלאַקראַיאַנישער וויסנ-
שאַפֿטלעכער אַקאַדעמיע, קיעוו, 1934, ז' 75—79.
וויינט אָן אויף דער ווירקונג פֿונעם רעפֿאַרמיזם און אַפֿאַרטוניזם פֿון
די יידישע „סאָציאַליסטישע“ פֿירער אויף דעלשטאטס אַנאַרכיזם:
דעלשטאטס באַקעמפֿט זייער אַפֿאַרטוניזם, זייער פֿשרות מיט די באַ-
לעבאַטים. — — עס איז אים דערפֿאַר לייכט זיך איינצורעדן, אַז
דער אַנאַרכיזם איז אַ רעוואָלוציאַנערע אידיע און סאָציאַליזם מיינט
אַפֿאַרטוניזם.

140. פֿעפֿער, איציק.

אונדזער פֿאַעזיע (פֿונעם פֿאַרטראַג אויף דער ערשטער אַלפֿאַר-
באַנדישער באַראַטונג פֿון די יידישע סאָוועטישע שרייבער אין
מאָסקווע, דעם 1טן אויגוסט 1934).

דער שטערן, ט"ז, כאַרקאָוו, 6טן אַקטאָבער 1934, נומ' 231 (2675), ז' 3.
„באַזונדערס דאַרפֿן מיר דיסקאַנטירן די ירושה פֿון אַזאַ טאַלאַנטפֿולער
גרופֿע רעוואָלוציאַנערע דיכטער, ווי מאָריס ווינטשעווסקי, יוסף באַוו-
שאַווער און דוד עדעלשטאט. אָן אויסשליסלעכן אינטערעס האָט פֿאַר
אונדו, פֿאַרשטייט זיך, די שאַפֿונג פֿון די ערשטע צוויי, הייל דוד
עדעלשטאטן האָט זיך ווייניקער איינגעגעבן צו געפֿינען דאָס קינסט-
לערישע בילד אויף אויסצודריקן דעם גרויסן רעוואָלוציאַנערן פֿאַטאַס,
וואָס האָט גענערט די אַרבעטער-דיכטונג פֿון יענער צייט.“

141. קורלאַנד, ד.

צו דער פֿראַבלעם וועגן די ערשטע יידישע פראַלעטאַרישע דיכ-
טער (קריטיש-ביבליאָגראַפֿישער איבערזיכט).

אויפֿן וויסנשאַפֿטלעכן פֿראַנט, בולעטין פֿון אינסטיטוט פֿאַר יידישער
פראַלעטאַרישער קולטור פֿון דער וויסרוסישער וויסנשאַפֿט-אַקאַדעמיע,
מינסק, 1934, נומ' 6, ז' 150—183.
זוכט צו פֿאַרסך-הפֿלען אייניקע גרויס-ליניעס פֿון דער דיסקוסיע,
וואָס איז אַנגעגאַנגען אין אונדזער קריטיק וועגן דעם כאַראַקטער,
באַרייטונג און ראַלע פֿון די ערשטע יידישע אַרבעטער-דיכטער —
ווינטשעווסקי, באַוואַווער, עדעלשטאט. באַהאַנדלט די אַרבעט פֿון
נוסינאָוו, אַרשאַנסקי, ליטוואַקאָוו, בראַנשטיין און עריק. וויינט אָן, אַז
עדעלשטאטן זיינען פֿרעמד געווען אויך די „אינדיווידועלע שטורעם-ליידן,
אַ מחמת דעם, וואָס יענע דיכטער זיינען גאָר ניט געשטאַנען אויף

דער הויך פֿון רעוואָלוציאָנערן קלאַסן־באַוואוסטזיין, שטאַמט אי דאָס, וואָס עדעלשטאַט, אַשטייגער, בעת ער וויל אונז געבן קאָנקרעטע שיל־דערונגען פֿון עקספּלאַטאַציע, עלגט און גויט, נעמט ער פֿאַר העלדן אַ פּשוטן מערדער, אַ פּראַסטיטוטקע, אַ שקלאַף, אַ הינטיש־איבערגע־געבנקייט צום באַלעבאַס, אַבער ניט פֿון די, וואָס האָבן געשטופּט פֿאַרויס די פֿרייהייט־רעדער. קורלאַנד אונטערשטרייכט אויך, אַז „דער אַרגאַניזאַציאָנעלער אידיאישער וואוקס פֿון דער אַרבעטער־באַוועגונג צווישן די יידישע מאַסן האָט ניט אין אַ קליינער מאַס גע־וירקט אויך אויף עדעלשטאַטן און באַוושאָווערן (צייטגווייז אפילו אויף ראַזענפֿעלדן), אַז זיי זאָלן אָפּט אַרויס פֿון די ראַמען פֿון דער דורכשניטלעכער אַנאַרכיסטיש קליינבירגערלעכער באַגרענעצטקייט, זיי זאָלן זיך אויפהייבן העכער פֿון קליינבירגערלעכן וועלט־באַנעם, — דאָס וואָס עס גיט אונז דעם גרונט זיי צו פֿאַררעכענען דער עיקר פֿאַר פּראַלעטאַרישע שרייבער פֿון יענעם פּעריאָד.“

142. ראַזענצווייג, א.

דער ראַדיקאַלער פּעריאָד פֿון פּרצעס שאַפֿן (די „יום־טוב־בלעט־לעד“).

„טעקסט־אויסחאַל און ליטעראַטור־היסטאָרישער אַריינפֿיר“, טעקסט־ביבליאָטעק פֿון דער הויכשול. אַלאַקאָרינישע וויסנשאַפֿטלעכע אַקאַדעמיע, אינסטיטוט פֿאַר יידישער פּראַלעטאַרישער קולטור. סעקציע פֿאַר ליטעראַטור און קריטיק. כאַרקאָוו—קיעוו, אוקרמעלוכע נאַצמינד־פֿאַרלאַג, 1934, ז' 11—12, 27, 35, 49, 56.

„ניט די יום־טוב־בלעטלעך האָבן געמאַכט אַן עפּאַכע אין דער יידישער ליטעראַטור, נאָר די רעוואָלוציאָנערע אַרבעטער־שרייבער פֿון די 80־90ער יאָרן. ווינטשעווסקי, עדעלשטאַט, באַוושאָווער, זיי, די אַנזאָגער פֿון דעם אויפֿקום פֿון אַ גייעם קלאַס און פֿון זיין רעוואָלוציע, זיינען ווירקלעך געקומען מיט אַ קוואַליטאַטיוו גייעם אינהאַלט און גייער פֿאַרם.“

1939

143. חייקין, י.

ערשטע יידיש־אַמעריקאַנער שרייבער־פּראַפֿעסיאָנאַלן.

פֿאַט, ש, ח"ב, ניו־יאָרק—פֿילאַדעלפֿיע, 29 סעפטעמבער 1939, נומ' 39 (1965), ז' 3 און 6.

„וואָס עס זיינען געווען די אַפֿיציעלע געהאַלטן פֿון די רעדאַקטאָרן פֿון דער ערשטער פֿאַט איז מיר ניט באַקאַנט, אַבער „אַלע ווייסן, אַז ניט י. יאַפֿאַ, ר. לואיס, דוד עדעלשטאַט אָדער מ. קאַטשן האָבן ווען ניט איז באַקומען זייער פֿולן אַפֿיציעלן האַנאַראַר.“

— —] 144.

אייניקע רעדאַקטאָרן פֿון דער „פֿרייער אַרבעטער שטימע“.

- דארט, 13טן אקטאבער 1939, נומ' 41 (1967), ד' 5.
 מיט א בילד פֿון דוד עדעלשטאט (מיט דער באַרד).
 „דוד עדעלשטאט — אַן אינטעליגענטער, יונגער ענטוויאַסט, באַשאַנקען
 מיט אַ גרויס האַרץ, מיט גרענעצלאָזער ליבע צו דער ליידנדער מענטש-
 הייט ... צוויי יאָר שטייט ער, ווי אַ סאַלדאַט אויף זיין פּאַסטן [ווי
 דער רעדאַקטאָר פֿון דער פֿאַ"ש] מיט זעלטענעם אידעאַליזם און מיט
 אומבאַשרייבלעכער אַפּערוויליקייט“.
145. קאַצענעלנבויגן, אוריה.
 בלעטערנדיק דעם ערשטן יאַרגאַנג „פֿרייע אַרבעטער שטימע“.
 דארט, ד' 6.
 „מען דערמאַנט [אין פֿאַ"ש פֿון 6טן אַקטאָבער 1899, נומ' 1] ד'י
 שלאַנקע, בלייכע מאַרטירער־געשטאַלט' פֿון איר רעדאַקטאָר — דעם
 פּאַעט דוד עדעלשטאט“.

1940

146. מינקאָוו, נ. ב.
 דוד עדעלשטאט (געבוירן מאי 1866 — געשטאַרבן אַקטאָבער,
 1892).
- דארט, 30טן אויגוסט 1940, נומ' 35 (2013), ז' 2 און 8.
 מיט אַ בילד פֿון דוד עדעלשטאט (מיט דער באַרד).
 „זיין [עדעלשטאַטס] ליד איז קיינמאַל ניט געוואָרן זעלבסט־באַהערשט און
 רייף ... [עדעלשטאַט] איז גרוינאַם פֿאַרשיניטן געוואָרן פֿון טויט צו
 זעקס־און־צוואַנציק יאָר פֿון זיין לעבן. און די עקזאַלטרטע שטים
 פֿון דור האָט זיך נאָך מער אויסגעפֿורעמט אין דער געשטאַלט פֿון דוד
 עדעלשטאַטן, וואָס האָט פֿון דעמאַלט אַן אַנגעהויבן צו ווערן —
 לעגענדע“.
- (המשך פֿון לעצטן נומער).
 דארט, 13טן סעפטעמבער 1940, נומ' 36 (2014), ד' 6.
 (המשך פֿון פֿאַריקן נומער).
 דארט, 20טן סעפטעמבער 1940, נומ' 37 (2015), ז' 5 און 7.
147. מינקאָוו, נ. ב.
 דוד עדעלשטאט — עדעלשטאַטס פּאַעטישע דערגרייכונג. סאַ-
 ציאַלער כאַראַקטער פֿון זיין פּאַעזיע. באַציאונג צו אים פֿון די
 צייט־גענאַסן. היסטאָרישע באַדייטונג פֿון עדעלשטאַטס שאַפֿן.
 דארט, 14טן אַקטאָבער 1940, נומ' 39 (2017), ד' 5.
 „עדעלשטאַטס פּאַעטישע דערגרייכונגען דאַרף מען באַטראַכטן אין ליכט
 פֿון היסטאָרישע און קינסטלערישע באַדינגונגען. היסטאָריש, פּדי צו
 זען דעם באַדן, פֿון וואָנען די וואַרצלען האַבן געצויגן יניקה, און

קינסטלעריש, כדי צו דערזען די ווערטן, וואָס געפינען זיך הינטער די לידער, די רייפֿע, ווי די אומרייפֿע“.

1941

148. מרמר, קלמן.

די יידישע אַרבעטער־פרעסע מיט 50 יאָר צוריק, מאַרגן־פֿרייהייט, ט״צ, ניריאַרק, 11טן מאַי 1941, נומ' 329 (6460), ז' 2 און 5.

„... רעוואָלוציאַנערע עלעמענטן האָבן זיך דעריבער אָנגעהויבן גרױפֿירן אַרום דער אַנאַרכיסטישער פֿאַשױש, באַזונדערס, ווען דער אויפֿ־ריכטיקער רעוואָלוציאַנערער דיכטער דוד עדעלשטאַט איז געווען איר רעדאַקטאָר (אין 1891)“.

149. פֿראַנק, ד״ר הערמאַן.

דוד עדעלשטאַט דער רעדאַקטאָר.

פֿאַשױש, ו״ב, ניריאַרק, 16טן מאַי 1941, נומ' 20 (2049), ז' 4 און 5. רעדע אויף דער טעמע „עדעלשטאַט דער רעדאַקטאָר“, געהאַלטן אויף אַ ראַדיאָ־פֿראַגראַם פֿון „ציקאַ“ (וואו אויך אַברהם רייזען האָט גערעדט וועגן „עדעלשטאַט אַלס דיכטער“) צו דער געלעגנהייט פֿון „75 יאָר נאָך דעם געבוירן־טאָג פֿון דעם אַלגעמיינ באַליבטן און רעוואָלוציאַנערן דיכטער און קעמפֿער, דעם ערשטן רעדאַקטאָר פֿון דער פֿאַשױש“.

מיט אַ בילד פֿון דוד עדעלשטאַט (מיט דער באַרד).

„עדעלשטאַטס דיכטונגען... האָבן פֿון ערשטן טאָג אָן באַצויבערט און באַגייסטערט אַלע לייזערס... די גאַנצע רעדאַקציאָנעלע לאַסט [אין] געפֿאַלן אויף דעם זייער יוגן דוד עדעלשטאַט... איז געווען אַ שטרענגער רעדאַקטאָר. ער האָט געשטרעבט איינצופֿירן וואָס מער גוטע פֿאַעזיע, געוואַלט דרוקן גוטע, באַלערנדיקע אָפּהאַנדלונגען, און האָט אויך אַליין געשריבן אַ סך אַרטיקלען איבער דער רעוואָלוציאַנערער טאַקטיק און אַנדערע צייט־פֿראַגן“.

אין דער רעדאַקציאָנעלער נאָטיץ צו דעם אַרטיקל זיינען פֿאַראַן צוויי טענות: עדעלשטאַט איז ניט געבוירן דעם 9טן, נאָר דעם 21טן מאַי; ער איז ניט געווען דער ערשטער רעדאַקטאָר פֿון דער פֿאַשױש, וועלכע האָט אָנגעהויבן דערשיינען דעם 4טן יולי 1890, בעת עדעלשטאַט איז דערוויילט געוואָרן אַלס רעדאַקטאָר ערשט ביי דער צווייטער קאַנזענשאַן, דעם 25טן דעצעמבער 1890 (זע ביאָגראַפֿיע, קאַפיטל 15).

150. מרמר, קלמן.

דוד עדעלשטאַט, זיין לעבן און שאַפֿן — צום 75טן געבורטסטאָג פֿון דעם דיכטער.

מאַרגן־פֿרייהייט, ט״צ, 25טן מאַי 1941, נומ' 343 (6474) ז' 2 און 6. מיט אַ בילד פֿון דוד עדעלשטאַט (מיט דער באַרד).

„דוד עדעלשטאט איז אן אויסערגעוויינטלעכע דערשיינונג אין דער יידישער ליטעראטור“.

151. מרמר, קלמן.

ווען עדעלשטאט איז געוואָרן רעדאַקטאָר — זיין איבערנעמען די „פֿרייע אַרבעטער שטימע“ (צווייטער אַרטיקל).
דאַרט, 1טן יוני 1941, נומ' 350 (6481), ז' 6.
מיט אַ בילד פֿון דוד עדעלשטאט.

„אונטער דער ווירקונג פֿון זיין סאַציאַליסטישן מיטרעדאַקטאָר [דער סאַציאַל-דעמאָקראַט יצחק אייזיק הורוויטש] איז עדעלשטאט אויף אַ וויל מספּים אויף אַ פֿאַראייניקטער טעטיקייט פֿון אַנאַרכיסטן און סאַציאַליסטן“.

152. מרמר, קלמן.

עדעלשטאט אַלס רעדאַקטאָר — ווי אַזוי ער האָט רעדאַגירט די אַמאָליקע פֿאַ"ש. צום 75טן געבורטסטאָג פֿון דעם דיכטער (דריטער אַרטיקל).

דאַרט, 9טן יוני 1941, נומ' 358 (6489), ז' 5.
„עדעלשטאט איז געווען אַ שטרענגער רעדאַקטאָר, ער האָט געדרוקט בלויז דאָס, וואָס ער האָט געהאַלטן פֿאַר נוצלעך פֿאַר די יידישע אַרבעטניקע מאַסן“.

153. טענענבוים, ש.

דוד עדעלשטאט — צו זיין 75-יעריקן געבורטסטאָג, וואָס איז אַדורך אומבאַמערקט.

די פֿאַלקס-שטימע, מעקסיקע, 5טן יולי 1941.
„דוד עדעלשטאט געהערט צו די פּיאַנערן-דיכטער פֿון יידישן ליד“.
„האַט אָנגעהויבן זינגען מיט העראַאישן פֿאַטאַס, וואָס האָט גיט זיינס גלייכן אין דער יידישער פֿאַעזיע“.
„ער איז געבליבן אַ מאַטיריער, אַ העראַס אין דער יידישער ליטעראַטור!“
אויך טענענבוים גיט אַן דעם געבוירן-טאָג — 9טן מאַי.

154. מרמר, קלמן.

דוד עדעלשטאטס לידער — צום 75טן געבורטסטאָג פֿון דוד עדעלשטאטן.

מאַרגן-פֿרייהייט, ט"צ, ניו-יאָרק, 6טן יולי 1941, נומ' 285 (6516), ז' 6.
„דוד עדעלשטאט איז פֿון נאַטור אויס געווען אַ ליריקער. ווען ער לעבט לענגער, וואַלט ער אָן שום ספֿק... אויך גענומען שרייבן פּערזענלעכע לירישע לידער (טיילווייז האָט ער עס שוין געטאָן אויך פֿריער), נאַטור-לידער, ליבע-לידער“.

1942

155. ניגער, ש.

די צוקונפֿט און די יידישע ליטעראַטור אין אַמעריקע.
 די צוקונפֿט, זש׳, ניו־יאָרק, מאַריוני 1942, ב׳ 47, נומ׳ 5, ז׳ 314—323.
 אַנזוייזנדיק אויף די סיבות פֿאַרוואַס אין די ערשטע פֿינף נומערן
 צוקונפֿט פֿון 1892 איז דאָ אַזוי ווייניק לידער, דערקלערט ניגער
 (צווישן אַנדערן): „עדעלשטאַט איז [דעמאָלט] געלעגן קראַנק אין
 דענווער, קאַלאָראַדאָ, און סוף 1892 איז ער יונגערהייט אַוועק פֿון דער
 וועלט. אין ניט קיין אַנאַרכיסטישער אויסגאַבע וואַלט ער סײַ ווי, אַגב,
 ניט מיטגעאַרבעט.“

156. — —]

אַ וואָרט אין צייט — דוד עדעלשטאַט: דער רעדאַקטאָר.
 פֿאַרש׳, ו״ב, ניו־יאָרק—פֿילאַדעלפֿיע, 30טן אָקטאָבער 1942, נומ׳ 44
 (2125), ד׳ 4.
 עס ווערט פֿעסטגעשטעלט (אויפֿן סמך פֿון קלמן מרמרס דוד עדעל-
 שטאַט־ביאָגראַפֿיע), אַז „מיר האָבן אין אונדזער עדעלשטאַט־נאַטיץ פֿון
 דער פֿאַריקער וואָך ליידער ניט גאַנץ פֿינקטלעך איבערגעגעבן די
 מאַטאָ, וואָס אונדזער אומפֿאַרגעסלעכער דיכטער און קעמפֿער האָט
 אַוועקגעשטעלט אויף דער פֿאַרש׳... זיין מאַטאָ איז געווען: 'לאַז די
 שטימע פֿון פֿאַלק געהערט ווערן'.“

157. וויינבערג, חיים.

פֿיינע כאַראַקטער־שטריכן פֿון דער דוד עדעלשטאַט משפּחה —
 שרה עדעלשטאַט און די „פֿרינציפֿיעלע עסערס“. אַ פֿאַר עפֿי-
 זאָדן פֿון חיים וויינבערגס לעבן מיט איבער 40 יאָר צוריק.
 דעם 17טן אָקטאָבער איז געוואָרן 50 יאָר נאַכן פֿרייצייטיקן טויט
 פֿון אונדזער גרויסן דיכטער און פֿרייהייט־קעמפֿער.
 דאָרט, ז׳ 3 און 5.
 פֿון חיים וויינבערגס איבערגעבליבענע פֿאַרצייכענונגען פֿון זיין לעבנס־
 געשיכטע.

158 וואַסערמאַן, שניאָר.

אַ פֿיאַנער פֿון דער מענטשלעכער פֿרייהייט — צו דוד עדעל-
 שטאַטס 50טן יאַרצייט.

די פֿאַלקס שטימע, מעקסיקע, 1טן נאָוועמבער 1942, ד׳ 6.
 „ווי אַ פֿיאַנער האָט ער באַדאַרפֿט אַלע שטרויכלונגען אַליין בייקומען
 און ווי אַ רעוואָלוציאָנערער זיגער האָט ער ניט געהאַט קיין צייט צו-
 פֿיל זיין מוזע צו צערטלען.“

159. ניגער, ש.

דוד עדעלשטאטס בריוו (צו זיין 50טן יאָרצייט).

טאָג, ט"ז, ניו־יאָרק, 8טן נאוועמבער 1942.
 „עדעלשטאטס ליד [איז אונדז] נאָך אַלץ נאָענט און ליב צוליב עדעל־
 שטאטס ליכט. עפעס איז געווען אין אים, וואָס זיינע אומבאהאַלפֿענע
 פֿערן האָבן נאָר אָנגעוואונקען אויף דעם“. „אַ קעמפֿער פֿאַר פֿרייהייט,
 אַ טוער און אַ פֿירער פֿון דער אַנאַרכיסטישער באַוועגונג איז ער,
 ווען ער שרייבט זיך דורך מיט ד״ר הילל זאַלאַטאַראַוון, מיט ד״ר מיכאַל
 קאַהנען, מיט י. קאַפּעלאַוון, מיט אַנדערע חברים — — — אין די בריוו
 צו נאָענטע מענטשן איז ער, פֿריער ווי אַלץ, אַ פּאָעט...“

160. קאַפּעלאַו, ישראל־יהיאל.

דוד עדעלשטאטס: דער מענטש, דער רעדאַקטאָר, דער חבר.

פֿאַשׁ, ו״ב, ניו־יאָרק, 20טן נאוועמבער 1942, גומ' 47 (2128) ז' 3.
 פֿון קאַפיטל יח, פֿון קאַפּעלאַווס 2טן מעמואַרן־באַנד „אַמאַל אין
 אַמעריקע“. „דוד עדעלשטאט איז געווען איינער פֿון די איידלסטע און
 געהויבנסטע נשמה־מענטשן“. אונטער זיין רעדאַקציע איז די פֿאַשׁ
 „געוואָרן רייכער אין טאָן, וואַרעמער, האַרציקער און מיט מער ליד
 טעראַטור“. „זיין תּמימות, זיין באַגייסטערונג און זיין ענטוואַפֿונג
 פֿאַר דער שענערער און בעסערער צוקונפֿט איז געווען אַ קוחאַל פֿון באַ־
 גייסטערונג פֿאַר אַלעמען, וועלכע זיינען געקומען מיט אים אין
 באַרירונג“.

161. קיסין, י.

מ'האַט געזונגען זיינע לידער אין טענעמענט־הייזער און אין
 שעפּער — צום 50טן יאָרצייט פֿון דוד עדעלשטאט.

פֿאַרווערטס, ט"ז, ניו־יאָרק, 22טן נאוועמבער 1942, ז' 5.
 „אין עדעלשטאטס אומבאהאַלפֿענע שורות האָט דער יידישער פֿאַלקס־
 מענטש מיט זיין געזונטן חוש אַלעמאַל געשפּירט די טיפֿע אויפֿריי־
 טיקייט פֿון דעם פּאָעטס געפֿיל און וואָרט — — — דוד עדעלשטאטס
 לידער פֿלעגן די היגע יידישע אַרבעטער־מאַסן זינגען נאָכאַנאַנד ביי
 פֿאַראַמלונגען, ביי דער אַרבעט און אין דער היים“.

162. מינקאָו, נ. ב.

דוד עדעלשטאטס (צו זיין 50טן יאָרצייט).

די צוקונפֿט, זש', ניו־יאָרק, דעצעמבער 1942, ב' 47, גומ' 11, ז' 744—
 749.

„אויב דער אינדיווידואַליזם און ראַמאַנטיק פֿון די 'יונגע' וועט זיך
 ווען ניט איז אומקערן אין דער יידישער פּאָעזיע, און וועט ווכן יגיכה
 אין 'סאָציאַלע וואַרצלען', וועלן די דאָזיקע נייע פּאָעטן ניט קענען
 געפֿינען צווישן די ערשטע יידישע פּאָעטן קיין בעסערן מייסטער פֿון
 'רעוואָלוציאַנערער ראַמאַנטיק', ווי דאָס איז געווען עדעלשטאט“.

163. גלאזמאן, ברוך.
 אויפן בית-עולם וואו עדעלשטאט רוט (איינדרוקן פֿון אַ באַזוך אין דענווער).
 פֿאַ"ש, וו"ב, 11טן דעצעמבער 1942, נומ' 50 (2131), זי' 5 און 7.
 מיט אַ רעפּראָדוקציע פֿון עדעלשטאטס מצבה.
 „האַט ער [עדעלשטאַט] פֿאַרויסגעפֿילט, פֿאַרויסגעשפּירט דעם תּחית־המתים פֿון זיין ליד אינעם סאַוועטן-פֿאַרבאַנד, אינעם פּוילן פֿון נאָך דער וועלט־מלחמה?“

1943

164. פֿראַנק, ד"ר ה.
 פֿון דוד עדעלשטאַטן ביז אונדזער איצטיקער צייט — עדעל-שטאַטס טאַפּלטער קאַמף פֿאַר אמת און יושר. זיינע פּראָפֿעטישע אידייען וועגן סאַציאַלער צוקונפֿט. האַט קריטיקירט פּאַרטיי-דאַגמעס און פֿאַלשע פּרינציפּן. איצטיקער וועלט־חורבן אין ליכט פֿון זיינע סאַציאַלע אידעאַלן.
 א) פֿאַ"ש, וו"ב, ניו־יאָרק, 29טן יאַנואַר 1943, נומ' 5 (2138) — יר בילייאויסגאַבע, זי' 2 און 3. ב) דאָס פֿרייע וואָרט, זש, בוענאָס־איירעס, אַפּריל 1943, נומ' 58, זי' 5 און 6.
 „... זיין [עדעלשטאַטס] ווערק איז פֿאַרבליבן אַן אומשעצבאַרער מאַך נומענט, וואָס איז איצט — צו זיין 76טן יאָר — נאָך אַלץ פֿריש און דערמוטיקט די דענקנדע און פֿילנדע אַרבעטער־מאַסן צו דעם אַלט־נייעם קאַמף פֿאַר פֿרייהייט, גלייכהייט און גערעכטיקייט.“

165. לייטאַרטיקל.
 אַ וואָרט אין צייט — 52 יאָר „פֿרייע אַרבעטער שטימע“.
 פֿאַ"ש, וו"ב, ניו־יאָרק, 29טן יאַנואַר 1943, נומ' 5, ז' 4.
 „מיר טאַרן ניט ביי אַט דער געלעגנהייט פֿאַרגעסן די פֿאַרשטאַרבענע בויער און וועגווייזער פֿון דער פֿאַ"ש... ווי דער אומפֿאַרגעסלעכער דוד עדעלשטאַט...“

166. אַלמי, א.
 דוד עדעלשטאַט — מענטש, דיכטער און לעגענדע — לעגענד־דאַרישע קלאַנגען אין אייראָפּע וועגן זיין לעבן און טויט. ווי אַזוי דערקלערט זיך עדעלשטאַטס מאַגישע ווירקונג אויף אַרבעטער אומעטום? אומבאַוואוסטזיניקער רעליגיעזער גייסט נעמט דורך זיין לעבנס־באַנעם און קוק אויף מענטש און וועלט. אַ פֿאַר באַטראַכטונגען וועגן כּוח פֿון רעוואָלוציאָנערן ליד.
 דאָרט, ז' 5.

מיט אַ רעפּראָדוקציע פֿון עדעלשטאַטס מצבה אויפֿן דענווער אַר-
בית-עולם.
...עדעלשטאַט איז ביי יידישע אַרבעטער, איבערהויפט אין דעם
רוסלאַנד פֿון די רעוואָלוציע־יאָרן 1905—1907, געוואָרן דער באַליבטער
דיכטער“.

167. גאַרסאָן, ש. ס.

די אַמאָליקע פֿאַרשױבן און די איצטיקע.
דאָרט, ז' 6.

„די גרופע וואָס האָט געגרינדעט די פֿאַרשױבן ... זיי אַלע האָבן גע-
שטרעבט ... צו שאַפֿן אַ נייע וועלט־אַרדענונג ... וואו, ווי דוד
עדעלשטאַט האָט עס אויסגעדריקט, 'עס זאָלן ניט גיטן קיין טרערן,
ניט פֿליסן אומשולדיקעס בלוט, וואו מענטשן, ווי גלענצנדע שטערן,
לעבן אין ליבע און מוט' ... איך בין זיכער, אַז די מערסטע גרינדער
פֿון 1890 וואָלטן ניט געווען צופֿרידן מיט זייער דערוואַקסענעם קינד
פֿון 1943: זיי וואָלטן געהאַלטן די איצטיקע פֿאַרשױבן פֿאַר צו קאָנ-
סערוואַטירן“.

168. פּרעס, ש. (קליינשטעטלדיקער).

מיט איבער 50 יאָר צוריק אין ענגלאַנד און אַמעריקע.
דאָרט, ז' 6 און 7.

„איך בין שוין אַלט, אָפּגעלעבט, און דאָרף ציען מיין חיונה פֿון די
אַלטע זיסע זכרונות, אַז איך האָב אַמאָל, מיט 50 יאָר צוריק, זוכה
געווען צו אַרבעטן מיט אַוויגע ליכטיקע גייסטער, ווי די עדעלשטאַטס,
מעריסאָנס און זייער גלייכן“.

169. גאַרסאָן, ש. ס.

פֿאַרשױבן פֿאַרוואַלטונג־ראַט מיט 50 יאָר צוריק — וואָס איז פֿאַרגע-
קומען אויף אַ פֿאַרוואַלטונגס־ראַט־מאַסנמיטינג זיצונג — דערי-
בערונגען וועגן דוד עדעלשטאַט, קאָפּעלאָוו, אַלעקסאַנדער בערק-
מאַן און אַנדערע. גרויסע אָפּפֿערגרייטשאַפֿט פֿון אַלע חברים.
זכרונות פֿון אַ פֿאַרוואַלטער.
דאָרט, ז' 7 און 11.

מיט אַ רעפּראָדוקציע פֿון דער ערשטער זייט פֿון ערשטן נומער פֿאַרשױבן.
„דער עקס־מענדזשער [פֿאַרוואַלטער] אַ. רודאַשעווסקי ... דערציילט,
אַז ווען ער איז געווען מענדזשער, איז איינמאָל אַריינגעקומען אין
דער רעדאַקציע אַן אַלטער מאַן מיט אַ גרויער באָרד און געזאַגט, אַז
יעדעס מאָל ווען ער לייענט אין דער פֿאַרשױבן עדעלשטאַטס אַן אַרטיקל
אָדער אַ סקיצע, ווי למשל, די באַמערקע, יד. גראַף און אַנדערע,
ווערט ער אַזוי געיררט, אַז ער האָט באַשלאָסן, אַז ער מוז זען מיט
זיינע אייגענע אויגן דעם מלאך, וואָס באַזיצט אַזאַ צאַרטע נשמה

און אזא ברייט האַרץ, אָנגעפֿילט מיט מיטלייך און סימפּאַטיע צו די אַרעמע און ליידנע.
 „און אזא מאַן ווי עדעלשטאַט — דונערט רודאַשעווסקי [ביי אַ מיטינג אין רעדאַקציע פֿון דער פֿאַטש] — האָט אַב. קאַהאַן געהאַט די חוצפה אָנצורופֿן אין זיין אַרבעטער צייטונג 'דער צאַצקעוואַטער בחור' ו”

170. גאַלדבאַום. י.

עפּיזאָדן פֿון לעבן מיט פֿינף צענדליק יאָר צוריק — קאַמף צווישן אַרבייטער צייטונג און פֿאַטש. פּערזענלעכע איינדרוקן פֿון דוד עדעלשטאַטן. ווי פֿרומאַקעס מאַכן אַ פּאַגראַם אויף פֿאַטש אום יום־כיפור. שרהזאָנס טאַגעבלאַט שפּילט מיאוסע, היפּאָקריטישע ראַלע. אַ סטרייק, די אַרבייטער צייטונג און אַב. קאַהאַנס טשיקאָווע פֿאַרענטפֿערונג.

דאַרט, ד' 8.

„ער [עדעלשטאַט] האָט אויף מיר געמאַכט אַן אומגעהויערן איינדרוק. אויף זיין פנים האָט מען געקענט באַמערקן וואָס אין זיין נשמה קומט פֿאַר. דער צער און אומגליק, די חקיות פֿון די פֿאַרשקלאַפּטע אַרבעטער אין שוויץ־שעפּער, האָבן גערומפּלט אויף די צאַרטע סטור־נעס פֿון זיין האַרצן... אַט אזוי האָט ער געשריבן זיינע פֿערון און אזוי זיין פּראָזע”.

171. ריטש, סימאָן.

צו דער געשיכטע פֿון דער „פֿרייע אַרבעטער שטימע”.

דאַרט, זי' 8 און 9.

אין אַ נאָטיץ צו דעם אַרטיקל מאַכט די רעדאַקציע פֿון דער פֿאַטש אויפֿמערקזאַם, אַז „ערשט סוף 1890, אַ האַלב יאָר פּמעט גאַך דער גרינדונג פֿון דער פֿאַטש, איז אויסגעקליבן געוואָרן דוד עדעלשטאַט אַלס אַנאַרכיסטישער רעדאַקטאָר”.

172. מינקאָוו. נ. ב.

דוד פינסקי (צו זיין 70טן געבוירן־טאָג און 50 יאָר פֿון זיין שאַפֿן).

אידישער קעמפֿער, ו”ב, ניריאַרק, 16טן אַפריל 1943.
 „היינטשעווסקיס, עדעלשטאַטס און ראָזענפֿעלדס פּראַלעטאַריש ליד האָט זיך אַנטוויקלט אין די אַנגלאַזאַקסישע לענדער ענגלאַנד און אַמעריקע... ביון יאָר 1892 (און אויך יאָרן שפּעטער) האָט מען אין אייראָפּע [אַחוץ אין ענגלאַנד] ניט געוואוסט וועגן דער פּראַלעטאַרישער שיטה אין דער יידישער פּאַעזיע”.

173. מינקאָוו. נ. ב.

באַבאָד, נ. מ., דיכטער־אינטעליגענט און קרבן פֿון סוועט־שאַפּ.

גערעכטיקייט, ו"ב, דזשורוי סיטי, נירדזשורזי, יולי 1943, נומ' 7 (וואל. 25), זי' 9 און 10.
 "... ביי עדעלשטאטן, זיילינען און אנדערע רוסיפיצירטע יונגע-
 לייט איז... געווען נאך א שוואכקייט... זייערע קינסטלערישע אימ-
 פולסן און פאעטישע איבערלעבונגען האבן זיי געמוזט איבערגעבן
 אין א לשון, וואס איז זיי געווען פֿרעמד".

174. מרמר, קלמן.

יוסף באַוושאָווערס וועג — צום 70טן געבורטסטאָג פֿון דעם
 ייִדישן דיכטער.

מאָרגן-פֿרייִט, ט"צ, ניריאָרק, 17טן אָקטאָבער 1943, נומ' 16 (7252),
 ז' 6.

דערמאָנט נאָכאַמאָל, אַז באַוושאָווער האָט זיך נישט געטראָפֿן מיט
 עדעלשטאָטן. ווען באַוושאָווער איז געקומען אין ניריאָרק, איז "דוד
 עדעלשטאָט... שוין געווען אַוועקגעפֿאַרן קיין דענווער".

175. מינקאָוו, נ. ב.

נאַציאָנאַל־ייִדישע מאַטיוון אין אונדזער אַלטער און נייער לי-
 טעראַטור אין אַמעריקע.

דער טאָג, ט"צ, 12טן דעצעמבער 1943.

"... מאָריס ווינטשעווסקי... מאָריס ראָזענפֿעלד, דוד עדעלשטאָט,
 יוסף באַוושאָווער... און צענדליקער אנדערע... האָבן קולטיווירט
 דאָס סאַציאַלע ליד".

1944

176. פֿראַנק, ד"ר ה.

ערשטע ייִדישע סאַציאַליסטישע רעדאַקטאָרן און די פֿאַ"ש.

פֿאַ"ש, ו"ב, ניריאָרק—פֿילאַדעלפֿיע, 25טן פֿעברואַר 1944, נומ' 8
 (2194), ז' 5.

"... מיט עדעלשטאָטס איבערנעמען די פֿאַ"ש איז אַזוי פֿאַרשטאַרקט
 געוואָרן איר גייסטיקער כוח און פרעסטיזש, אַז זי האָט פֿאַרט גע-
 קענט, מיט גרויסע מאַטעריאַלן, איבערקומען די ערשטע, די שווערסטע
 פֿיאַנערן־יאָרן".

177. אַדלער, י.

מיין ערשטער מאַי דאָ אין לאַנד — מיט מאָריס ראָזענפֿעלד
 (אַ בלעטל זכרונות).

די צוקונפֿט, זש', ניריאָרק, מאַי, 1944, ב' 49, נומ' 5, זי' 312—313.
 "איך בין אויך באַקאַנט געוואָרן מיט דוד עדעלשטאָטס לידער, וואָס
 די אַנאַרכיסטן פֿלעגן זינגען, און אויך מיט זיין ידאַקטאָר גראַן,
 אָבער העכער איז געשטאַנען ביי מיר מאָריס ראָזענפֿעלד".

178. ניגרעשל, ד"ר מענדל.

מלך כמעלניצקי

דארט, אָקטאָבער 1944, ב' 49, נומ' 10, ז' 618—621.
 „... באַליציע האָט אין די ניינציקער יאָרן ניט פֿאַרמאָגט אַפֿילו קיין
 איין איינציקן פּאָעט, וואָס וואָלט זיך געקענט פֿאַרמעסטן כאַטשבי
 מיט אַן עדעלשטאַט אָדער אַ באַוואַנער“.

1945

179. וואָלפֿסאָן, ה.

היסטאָרישע פּאַסירונג, 55 יאָר צוריק, איז איצט אויפֿגעדעקט
 געוואָרן.

פֿאַ"ש, וו"ב, ניו־יאָרק—פֿילאַדעלפֿיע, 11טן מאַי 1945, נומ' 19 (2257),
 ז' 11 און 12.

עפֿיזאָדן פֿון דער צייט, ווען ש. ס. גאַרסאָן איז געווען דער פֿאַר-
 וואַלטער און דוד עדעלשטאַט דער רעדאַקטאָר פֿון דער פֿאַ"ש (אי-
 בערגעדרוקט פֿון דער „געשיכטע פֿון דער ייִדישער אַרבעטער־באַוועגונג
 אין אַמעריקע“, ב' 2, יוֹאַ־אויסגאַבע, ניו־יאָרק, 1945).

180. מינקאָוו, נ. ב.

יצחק זיילין — אַ פֿאַרגעסענער אַרבעטער־פּאָעט (פֿון דער סע-
 ריע „ייִדישע סאָציאַלע פּאָעטן“).

גערעכטיקייט, זש' דזשורני סטי, ניו־דזשורני, אָקטאָבער 1945, נומ'
 10 (וואָל. 27), ז' 7 און 8.

„ביי דעם תּהומיק־ערנסטן עדעלשטאַטן האָט מען אין זיינע ראַמאַנטישע
 טענער געהערט אַ מיסטיש־פּאָעטישן נאַכקלאַנג צייטנווייז אַ פֿאַר-
 צוהיילטן, אַ טראַגישן ציטער... איז אָבער פֿאַר אים ניט כאַראַקטע-
 ריסטיש די געבראַכענע שטימונג פֿון רעזיגנאַציע“.

1946

181. מינקאָוו, נ[חום] ב[רוך].

די לעגענדע דוד עדעלשטאַט.

די ייִדישע עטיי, אַ זאַמלונג, צונויפֿגעשטעלט פֿון שלמה ביקל, פֿאַרלאַג
 „מתנות“, ניו־יאָרק, 1946, ז' 229—233.

געווען געדרוקט אין דער פֿאַ"ש (דעם 30טן אויגוסט 1940).

182. מינקאָוו, נ. ב.

באַוואַנער וועגן פּאָעזיע (צו זיין 30טן יאַרצייט).

קולטור און דערציאָונג, זש' ניו־יאָרק, מערץ 1946, נומ' 3, ז' 10—12.
 „... עדעלשטאַטן האָבן אינטערעסירט ניט קיין פּראַבלעמען אין דער
 פּאָעזיע. אים האָבן אינטערעסירט: דער פֿרייער גייסט, וואָס שניידט
 דורך די טויטלעכע פֿינצערניש... עדעלשטאַטס בליק אויף דער

פֿונקציע פֿון פֿאָעזיע איז געווען דער אָנגענומענער בליק פֿון פֿמעט אַלע ראַדיקאלע שרייבער אין די 80ער און 90ער יאָרן אין אַמעריקע".
183. וויינער, חיים.

העברייאישע בראַשור וועגן פֿיר יידישע רעוואָלוציאָנערע פֿאָעטן. פֿאָ"ש, ח"ב, ניריאַרק—פֿילאָדעלפֿיע, 9טן אויגוסט 1946, ז' 5 און 7. וועגן ד"ר ישראל רובינס העברייאישן ביכל „ביכורי השירה היהודית המהפכנית“ (ערשטלינגען פֿון יידישן רעוואָלוציאָנערן ליד). „א תמציתדיקע אָפהאַנגלונג איבער פֿיר באַרימטע יידישע רעוואָלוציאָנערע פֿאָעטן... צוויי פֿון זיי (עדעלשטאַט און באַוואָנער) האָבן געשוואַרן טרייהייט צו דער אַנאַרכיסטישער באַוועגונג פֿאַר זייער גאַנצן לעבן און שאַפֿן“.

184. מינקאָוו, ג. ב.

יוסף באַוואָנער וועגן פֿאָעזיע (צו זיין 30טן יאַרצייט).

קולטור און דערציאונג, זש', ניריאַרק, אָקטאָבער 1946, נומ' 6, ז' 9—11. „... צווישן עדעלשטאַטס... און באַוואָנערס אינטערעס אין דער מיסטעריע פֿון שאַפֿן... ליגט אַ תהום, וואָס האָט עדיהיום צעטיילט די פֿאָעטן אין דער יידישער ליטעראַטור: די מערסטע, וואָס זיינען פֿראַדוקטן פֿון רוסישע איינפֿלוסן, און די ווייניקע, וואָס זיינען פֿראַדוקטן פֿון ענגלישע איינפֿלוסן“.

1947

185. מיזיל, נחמן.

אונזער דיכטערישער פֿאַרמעג.

יידישע קולטור, זש', ניריאַרק, אויגוסט 1947, נומ' 8, ז' 39—44. מאַכט אויפֿמערקזאַם, אַז אין מ. באַסינס אַנטאַלאָגיע „פֿינף הונדערט יאָר יידישע פֿאָעזיע“, ערשטער טייל, פֿעלן „אַ גרעסערע צאָל יידישע דיכטער פֿון דעם פֿעריאָד 1800—1905. עס פֿעלן דוד עדעלשטאַט, י. באַוואָנער אַאָנדי“.

186. מאַלאַמוט, יוד לאַמעד.

זכרונות וועגן משה קאַטץ (צו זיין 6טן יאַרצייט)

פֿאָ"ש, ח"ב, ניריאַרק—פֿילאָדעלפֿיע, 22טן אויגוסט 1947, נומ' 34 (2376), ז' 3.

דערציילט אונטער וועלכע אומשטענדן משה קאַטץ האָט איבערגענומען פֿון דוד עדעלשטאַטן די רעדאַקציע פֿון דער פֿאָ"ש.

187. באַוויק, פ.

די גרויסע טראַדיציע.

מאַרגן פֿרייהייט, ט"צ, ניריאַרק, 1טן סעפטעמבער 1947, נומ' 8661 (ב' 26), ז' 3.

„דער סוּעטישאַפֿ... איז אַריין אין דער דעמאָלט [אין די אַכציקער

יארן] יונגער יידישער ליטעראטור, וועגן וועלכן ס'האט געזונגען
עדעלשטאט, באוואוסטער, מאָריס ראָזענפֿעלד, ווינטשעווסקי.

1948

187. טענענבוים, ש.

דוד עדעלשטאט; פּאָעט און לעגענדע.

פּאָ"ש, ו"ב, ניריאַרק—פּילאָדעלפֿיע, 30טן יאָנואַר 1948, נומ' 5 (2399),
זו' 5 און 7.

„דוד עדעלשטאט — — אַ באַגייסטערטער פֿון דער דעמאָלט רעוואַ-
לוציאַנערער באַוועגונג — — האָט אָנגעהויבן צו זינגען מיט אַ
הערצאישן פּאָטאָס, וואָס האָט נישט זיינס גלייכן אין דער יידישער
פּאָעזיע.“

3. ביאָגראַפֿישע מאַטעריאַלן

(אויספירלעך וועגן די מאַטעריאַלן — זע ביאָגראַפֿיע)

1890

— — —] 188.

גענ. [גענאָסע] ד. עדעלשטאט, סינסינעטי (פֿיר דעם אַרבעטער-
פֿאָראַין „טרוט־סיקערס“).

אַרבייטער פֿריינד, 17טן יאָנואַר, נומ' 3, ז' 6.

189. שייקעוויטש, נחום מאיר [שמ"ר].

אַ שפּאַגל נייע קאָנקורענציע.

דער מענטשנפֿריינד, צו"ח"ב, ניריאַרק, 11טן פֿעברואַר 1890, נומ' 2,
זו' 18—19.

190. בראַסלאָווסקי, אַבאָ.

אַ לעכערלעכער טעות.

מאָרגענשטערן, ו"ב, ניריאַרק, 14טן פֿעברואַר 1890, נומ' 5, ז' 1.
וועגן שמ"רס אָנפֿאַל אויף עדעלשטאטן.

191. [גאַללאַפּ, קאָנסטאַנטין].

גענ. [גענאָסע] ד. עדעלשטאט, צינצינאָטי.

אַרבייטער פֿריינד, ו"ב, לאַנדאָן, 26טן סעפטעמבער 1890, נומ' 37, ז' 6.

1891

— — —] 192.

פּילאָדעלפֿיער אַרבעטער אויפֿמערקזאַם!

פּאָ"ש, ו"ב, ניריאַרק, 6טן מערץ 1891, נומ' 36, ז' 7.

- רעקלאַמע וועגן עדעלשטאַטן אַלס פֿאַרלייענער פֿון זיינע ווערק (זע :
 נומ' 141).
193. „פּיאָנערע דער פֿרייהייט“, פֿילאָדעלפֿיע.
 דער 13טער מערץ אין פֿילאָדעלפֿיע.
 דאָרט, 20טן מערץ, נומ' 38.
194. קראַנץ, פֿיליפּ.
 [רעדאַקציאָנעלע באַמערקונג].
 אַרבעטער צייטונג, ו״ב, ניו־יאָרק, 28טן אויגוסט 1891, נומ' 33.
 ציטירט פֿון עדעלשטאַטן, אין זיין אַרטיקל „ווער איז אַ ליגנער?“ (פֿאַט״ש,
 25טן אויגוסט 1891).
195. קאַפּעלאָוו, י.
 אַן אַלע גענאַסן און פֿריינדע פֿון ד. עדעלשטאַט.
 פֿאַט״ש, ו״ב, ניו־יאָרק, 13טן נאָוועמבער 1891, נומ' 72, ז' 5.
 בעט צו באַצאָלן פֿאַר די בילעטן צו אַ טעאַטער־בענעפֿיט פֿאַרן
 קראַנקן עדעלשטאַט.
196. — — —]
 דער בענעפֿיט פֿיר דעם גרויסן פֿאַלקס־פּאַעט און ערנסטן קעמ־
 פֿער ד. עדעלשטאַט״.
 דאָרט, 27טן נאָוועמבער, נומ' 74, ז' 2.
197. אונטערשטיצונגס־קאָמיסיע.
 וואו איז געבליבן אייער פֿריינטשאַפֿט ?
 דאָרט, 18טן דעצעמבער, נומ' 77, ז' 3.
- 1892
198. ה. פ. [היימאַן, פינקוס].
 דוד עדעלשטאַטס לוויה אין לאַנדאָן
 אַרבייטער פֿריינד, ו״ב, לאַנדאָן, 28טן אָקטאָבער 1892, נומ' 32, ז' 2—3.
 פֿאַרצייכענונגען פֿון דער אַנאַרכיסטישער טרויער־פֿאַרזאַמלונג דעם
 22טן אָקטאָבער 1892.
199. — — —]
 עדעלשטאַטס אַנדענקונג־פֿייער אין ניו־יאָרק (מאַנטיק, 17טן
 אָקטאָבער 1892).
 דאָרט, 18טן נאָוועמבער, נומ' 35, ז' 5.
 קאַרעספּאַנדענץ.
- 1933
200. פֿראַנק, פֿ. אַ. [ד״ר י. אַ. מעריסאָן]
 בריוו צו דוד עדעלשטאַט.

201. מרמר, קלמן.
 דוד עדעלשטאט.
 דער האמער, זש, ניו־יאָרק, פעברואַר 1933, נומ' 2, ז' 58, מערץ,
 נומ' 5, ז' 57.

4. ביאָגראַפֿישע נאָטיצן און באַמערקונגען

1902

202. האַרקאָווי, אַלעקסאַנדער.
 מיט 20 יאָר צוריק — ערינערונגען פֿון דער רוסיש־ייִדישער
 אויסוואַנדערונג נאָך אַמעריקע אין 1882 יאָר.
 דער טעאָטער־זשורנאַל און פֿאַמיליע־פֿריינד, וו״ב, ניו־יאָרק, 29טן אָק־
 טאָבער 1902, ז' 4.
 דערציילט ווי אַזוי עדעלשטאט האָט פֿאַרבאַכט זיין צייט אין דער
 צוזאַמענשוואַרונג פֿון די ייִדישע אימיגראַנטן אין ניו־יאָרק.

1915

203. בורגין, הערץ.
 די געשיכטע פֿון דער ייִדישער אַרבעטער־באַוועגונג אין אַמעריקע,
 רוסלאַנד און ענגלאַנד.
 „אַרויסגעגעבן פֿון די פֿאַראייניקטע ייִדישע געווערקשאַפֿטן צו זייער
 25 יעריקן יובילעאום 1888—1913“, ניו־יאָרק, 1915, ז׳ 74, 160,
 176, 312.

— — —] 204

- ענדלעך אַ מאַנומענט צו ערע פֿון דוד עדעלשטאט.
 פֿאַ״ש, וו״ב, ניו־יאָרק, 25טן דעצעמבער 1915, נומ' 13 (846), ז' 1.
 (זע: ביאָגראַפֿיע).

1924

205. בערקמאַן, אַלעקסאַנדער.
 וואַנדערנדע געדאַנקען.
 דאָרט, 3טן אָקטאָבער 1924, נומ' 1 (1283), ז' 2.
 דערציילט, אַז עדעלשטאט איז געווען רעדאַקטאָר פֿון דער וואַרהייט,
 אָנהייב 1888, און פֿלעגט קריגן דערפֿאַר „איינמאַל אין אַ שמיטה“ —
 „אַ גאַנצן פֿערטל דאָלאַר צו קויפֿן אַ מאַלצייט“, אַז ער פֿלעגט צוזאַמען
 מיט אייניקע אַנאַרכיסטישע טוער שלאָפֿן אין רעדאַקציע „אונטערן
 דרוקער־טיש“ און זיי אויפֿוועקן אינמיטן דער נאַכט זיי פֿאַרצולייגען
 אַ ליד, „וואָס ער האָט גאַר וואָס פֿאַרענדיקט“, אַז ער האָט זיי באַ־
 גייסערט מיט זיין „גרויסער פֿאַעמע“, וואָס האָט זיך אָנגעהויבן מיט

די ווערטער: „איך הער דיין שטימע, די שטימע דער ווארהייט, די שטימע דעס איינציקן אַרבעטער־פֿריינט“, און זיי האָבן געזען, אַז זי זאל „גלייך צוגעפֿאַסט ווערן צו מוזיק“.

פֿאַקטיש איז עדעלשטאַט ניט געווען רעדאַקטאָר פֿון דער ווארהייט, (וואָס איז אַרויס אין 1889, ניט אין 1888); ער האָט אויך דעמאָלט געלעבט ניט פֿון שרייבן גאַר, נאָר פֿון אויסנייען קנאַפֿלעכער; ער איז ניט געשלאָפֿן אין דער רעדאַקציע, נאָר אויף זיין קוואַרטיר, ביים שניידער זאַלאַטאַראָוו, און דאָס ציטירטע ליד איז ניט עדעלשטאַטס נאָר ווינטשעווסקיס ...

206. וויינשטיין, ב.

40 יאָר אין דער אַרבעטער־באַוועגונג (בלעטלעך ערינערונגען).
 ניו־יאָרק, פֿאַרלאַג „וועקער“, 1924, ז' 155.
 וויינשטיינס באַהויפטונג, אַז „עדעלשטאַט איז אויך געווען אייניקע מאָנאַטן דער רעדאַקטאָר פֿון דער ווארהייט (1889)“, איז ניט ריכטיק. עדעלשטאַט איז דאָרט געווען בלויז אַ מיטאַרבעטער.

1925

207. מעריסאָן, ד"ר י. אַ.

דער ערשטער פֿעריאָד פֿון דער אַנאַרכיסטישער באַוועגונג.
 מ. קאַטצט זאַמלבוך, פֿילאַדעלפֿיע, מערץ, 1925, ז' 30—33.
 ד"ר מעריסאָן דערציילט, אַז די ווארהייט איז אַרויס אין האַרבסט 1888 (אין דער אמתן — אין פֿעברואַר, 1889), אַז „קאַטץ איז געוואָרן דער פֿאַקטישער רעדאַקטאָר צוזאַמען מיט דוד עדעלשטאַט“ באַלד ווי ד"ר יצחק אייזיק הורוויטש איז אַרויס פֿון דער רעדאַקציע. מ. קאַטץ אַליין דערציילט אָבער, אַז ער איז ערשט געקומען פֿון באַסטאָן קיין ניו־יאָרק, ווען דער קראַנקער עדעלשטאַט האָט שוין געדאַרפֿט אַזעעקפֿאַרן זיך היילן אין קאַלאַראַדאָ („פֿאַררעדע“ צו עדעלשטאַטס „שריפֿטן“, לאַנג־דאַן, 1909, ז' 23). אין דעם זעלביקן „מ. קאַטצט זאַמלבוך“ (ז' 23) דערציילט קאַפּעלאָוו, אַז מ. קאַטץ איז געווען אַ מיטאַרבעטער, אָבער ניט קיין רעדאַקטאָר פֿון עדעלשטאַטן.

1926

208. קאהאַן, אַב.

בלעטער פֿון מיין לעבן.

זיבן יאָר קהלהשע טעטיקייט, ניו־יאָרק, 1926, ז' 13.
 הגם קאהאַן גיט אָפּ פֿלאַץ פֿאַר אַ סך אומבאַדייטנדיקערע פֿערזאָגען, דערמאָנט ער עדעלשטאַטן בלויז צווישן די דעלעגאַטן פֿון אַ צוזאַמענ־פֿאַר, אין וועלכן עדעלשטאַט האָט זיך ניט באַטייליקט.

1928

209. מרמר, קלמן.

מאָריס ווינטשעווסקי (זיין לעבן, שאַפֿן און ווירקן).
 ניו־יאָרק, פֿאַרלאַג „פֿרייהייט“, 1928, זײַ 149—150, 171—172.
 וועגן דעם שייכות צווישן ווינטשעווסקיין און עדעלשטאַטן.

1929

210. בערקמאַן, אַלעקסאַנדער און גאַלדמאַן, עמאַ.

צום 30-יאָריקן יוביליי פֿון דער „פֿרייער אַרבעטער שטימע“.
 „פֿאַרש“, יוביליי־זאַמלבוך, 1899—1929 [ביילאַגע צו דער פֿאַרש, וײַב,
 ניו־יאָרק, 27טן סעפטעמבער 1929, נומײַ 1] זײַ 24.
 „די ערשטע ייִדישע אָנאַרכיסטישע צייטונג — די וואַרהייט“ — איז
 אַרײַס „מיט אונדזער אומשטערבלעכן דוד עדעלשטאַט אַלס רעדאַקטאָר“.
 דאַס איז ניט ריכטיק. דער רעדאַקטאָר פֿון דער וואַרהייט איז געווען
 י. יאַפֿאַ און ניט דוד עדעלשטאַט.

1935

210. א. מרמר, קלמן.

דוד עדעלשטאַט.

ביאַגראַפֿיע. פֿאַרלאַג „עמעס“, מאַסקווע, 1935. 264 זייטן, גרויסער
 פֿאָרמאַט. אַרײַסגעגעבן פֿון די אינסטיטוטן פֿאַר ייִדישער פֿראַלעטאַרישער
 קולטור ביי די וויסנשאַפֿט־אַקאַדעמיעס פֿון אוקראַינע און וויסרוסלאַנד.

1942

210. ב. מרמר, קלמן.

דוד עדעלשטאַט.

בראַשור, 40 זייטן. קאַאָפּעראַטיווער פֿאַלקס־פֿאַרלאַג פֿון אינטערנאַציאָנאַלן
 אַרבעטער־אַרדן, ניו־יאָרק, 1942. (מיט בילדער פֿון עדעלשטאַטס עלטערן
 און שוועסטער).

1944

210. מרמר, קלמן.

ישראל באַרסקי (ישראל עם עולם), דער גרינדער פֿון דער
 „ברודערשאַפֿט“ פֿון די ניו־יאָרקער שניידער אין 1890.
 „מאַרגן־פֿרייהייט“, טײַטש, ניו־יאָרק, 30טן יאַנואַר, 13טן און 27טן פֿעבֿ־
 רואַר, 1944.
 ציטירט דאָרט אויך דוד עדעלשטאַטס ענטפֿער אויף ישראל באַרסקיס
 טענה, פֿאַרוואַס עדעלשטאַט באַקלאַגט די טרויעריקע קעגננאַרט, אָנשטאַט
 צו זינגען וועגן דער האַפֿענונגספֿולער צוקונפֿט.

5. וועגן די עדעלשטאט־אויסגאבעס

1892

— —] 211.

עדעלשטאטס „פאלקס־געדיכטע“.

פֿאַרש, ווײַב, גיריאַרק, 22טן יאָנואַר 1892, נומ' 82—83, ז' 6.
 „עס איז דערשינען די לאַנג־דערוואַרטעטע געדיכטע פֿון דעם באַליבטן
 שרייבער־פּאָעט ד. עדעלשטאָט. אַ פֿיינער בוך פֿון 125 זייטן געדרוקט
 אויף גוטע פּאַפּיר, פֿיין געבונדן, מיט דעם בילד פֿון מחבר“.

1900

— —] 212.

עדעלשטאטס שריפֿטן.

דאַרט, 27טן יולי 1900, ז' 9.

„אַלע פּאָעטישע בילדער און דערציילונגען אויס דעם אַרבעטער־לעבן
 פֿון דוד עדעלשטאָט זיינען יעצט עבן דערשינען אין איין בוך אונטער
 דעם נאָמען עדעלשטאָט־שריפֿטן. דאָס בוך אַנטהאַלט 96 זייטן, גע־
 דרוקט אויף גוטן פּאַפּיר מיט אַ שיינעם קאָווער [הילע] און דערצו
 אַלס ביילאַגע דאָס פֿון דוד עדעלשטאָט.“
 ס'רעדט זיך וועגן דער אויסגאַבע פֿון דער „היברו פּאַבלישינג קאָמ־
 פּאַני“, ברוקלין—גיריאַרק, 1899 (זע: נומ' 2 און 4).

1909

213. ווינטשעווסקי, מאַריס.

עדעלשטאטס שריפֿטן.

[„רעדאָקציאָנעלע נאַטיצן“], צוקונפֿט, זש', גיריאַרק, אָקטאָבער, 1909,
 נומ' 10, ז' 559.
 פּראָטעסטירט, פֿאַרוואַס עס זיינען ניטאָ קיין דאַטעס ביי עדעלשטאָטס
 לידער אין דער לאַנדאַנער אויסגאַבע פֿון 1909.

— —] 214.

עדעלשטאטס שריפֿטן.

פֿאַרש, ווײַב, גיריאַרק, 19טן יוני 1909.

לויבט די אָקאַרשט דערשינענע לאַנדאַנער אויסגאַבע, אַן זי איז
 „פּראַכטפֿול און עלעגאַנט אין פֿולן זיגען פֿון וואַרט, געדרוקט אויף גוטע
 פּאַפּיר“.

1931

215. גורשטיין, אַ.

ניט באַרעכטיקטער צוגאַנג (וועגן דער נייער באַוושאווער אויס־
 גאַבע).

דער עמעט, טײַצ, מאַסקווע, 12טן אַפּריל 1931, נומ' 82 (3013), ז' 3.
 קריטיקירט די טעקסט־ענדערונגען פֿון פֿעפֿער און פֿינינבערג.

„באושאווער זינגט וועגן דעם פֿארשטארבענעם עדעלשטאָטן, אַז דער טויט האָט פֿאַרמאַכט

זיינע אויגן אים אויף אייביק
פֿאַר דער אייביק־פֿינצטערער נאַכט...
פֿאַרריכטן אונדזערע רעדאַקטאָרס :
„פֿאַר דער אייביק־שוואַרצער נאַכט...”

216. עריק, מאַקס.

וועגן דעם טעקסט פֿון אונדזערע עלטערע פּראָלעטאַרישע שריי־
בער (ביבליאָגראַפֿישע נאַטיצן).

דער שטערן, זש', מינסק, אַפּריל־מאי 1931, נומ' 5-4, ז' 131—132.
רעדניק וועגן די אויסגאַבעס פֿון עדעלשטאָטס און באַוואַזענע
ווערק, באַמערקט עריק, אַז „זייערע אַנאַרכיסטישע פֿריינט — — —
האַבן בטלנישע הקדמות, און שוידערלעך באַנאַל און נאַריש איז
בפֿרט דאָס פֿאַרוואַרט פֿון מ. קאָן צו באַוואַזענע ווערק.”

1932

217. ניגער, ש.

פּראָלעטקולט און השכלה.

צוקונפֿט, זש', ניריאַרק, סעפטעמבער 1932, נומ' 9, ז' 551.
נאָך איידער מען האָט באַוווּן [אינעם סאַוועטן־פֿאַרבאַנד] אַרויסצו־
געבן די געזאַמלטע שריפֿטן פֿון מענדעלע מוכר ספֿרים אָדער שלום
עליכם האָט מען איבערגעדרוקט די לידער פֿון דוד עדעלשטאָט, פֿון
יוסף באַוואַזענער.”

פֿאַקטיש איז אין 1932 דער סאַוועטן־פֿאַרבאַנד געווען דאָס איינציקע
לאַנד, וואו ס'האָט אָנגעהויבן דערשיינען אַ וויסנשאַפֿטלעכע שלום־
עליכם־אויסגאַבע אין 40 בענד, פֿון וועלכע ס'זיינען דעמאָלט אַרויס די
ערשטע צוויי בענד : מאַטל פֿייסי דעם חזנס און דראַמאַטישע שריפֿטן,
וטער באַנד. ביידע זיינען דערשינען מיט דער מיטוירקונג פֿונעם
אינסטיטוט פֿאַר ייִדיש פּראָלעט קולטור אין קיעוו. ראַטנפֿאַרבאַנד
איז דעמאָלט אויך געווען דאָס איינציקע לאַנד, וואָס האָט געגרייט אַ וויסנ־
שאַפֿטלעכע אויסגאַבע אין 10 בענד פֿון מענדעלעס ווערק, אינעם פֿאַרלאַג
„עמעס”, מאַסקווע.

1933

218. מרמר, קלמן.

די פּראָלעטאַרישע מלוכה ווייסט ווי צו שעצן די פּראָלעטאַרישע
דיכטער. די ווערק פֿון די קלאַסישע אַרבעטער־דיכטער וועלן
אינגיכן אַרויס אין סאַוועטן־פֿאַרבאַנד אין אַן אַקאַדעמישער אויס־
גאַבע (דריטער בריוו פֿון דער סעריע „פֿון לענינגראַד ביז
לעוואַדיע”).

מאַרגן־פֿרייהייט, ט"צ, ניריאַרק, 25טן דעצעמבער 1933, ז 5.

219. קורלאַנד, ד.

וועגן אַ נאַכלעסיקער אַרבעט.

„אויפֿן וויסנשאַפֿטלעכן פֿראַנט — בולעטין פֿון אינסטיטוט פֿאַר ייִדישער פֿראַלעטאַרישער קולטור פֿון דער וויסרוסישער וויסנשאַפֿט־אַקאַדעמיע: פֿעריאָדישע אויסגאַבע“, מינסק, 1933, נומ' 4, ז' 203—213.
 קריטיקירט פֿעפֿער — פֿינינבערג פֿאַר זייער רעדאַגירן און פֿאַרריכטן די טעקסטן פֿון ווינטשעווסקי, עדעלשטאַט און באַושאַווער. ברענגט אויך אַ ריי ביישפּילן (אויף ז' 208—209), וואו זיי האָבן עדעלשטאַטס טעקסט געענדערט ניט צום בעסערן. דערקלערט:
 „מיט דער רעצענזיע זיינען מיר גאַר אויסן געווען אויפֿצואווייזן, ווי אַזוי מע טאַר ניט רעדאַגירן, ווי אַזוי מע טאַר ניט צוגיין אייליק, זאָרגלאָז צו רעדאַגירן אַזוינע שרייבער, ווי ווינטשעווסקי, עדעלשטאַט, באַושאַווער.“

1934

220. מרמר, קלמן.

וועגן דער אויסגאַבע פֿון עלטערע ייִדישע פֿראַלעטאַרישע דיכ־טער אין אַמעריקע.

אַדעסער אַרבעטער, צווייטע, אַדעס, 23טן אַפּריל 1934, נומ' 50 (617), ז' 2.
 „אַזוינע וויסנשאַפֿטלעכע אויסגאַבעס, ווי די נייע עדעלשטאַט־אויסגאַבע, קענען ניט מעגלעך זיין אין די קאַפיטאַליסטישע לענדער — — — צו אַזוינע אויסגאַבעס זיינען נויטיק אַזוינע מלוכהשע אַפּאַראַטן, ווי דאָס זיינען די אינסטיטוטן פֿאַר ייִדישער פֿראַלעטאַרישער קולטור ביי די וויסנשאַפֿטלעכע אַקאַדעמיעס פֿון אוקראַינע און וויסרוסלאַנד אין קיעוו און אין מינסק.“

221. עריק, מאַקס.

די סעקציע פֿאַר ליטעראַטור און קריטיק אין אויפֿשטייג.
 דאַרט.

דערציילט אויך וועגן דער טעטיקייט פֿון דער סעקציע אַרויסצוגעבן „די ערשטע וויסנשאַפֿטלעכע אויסגאַבע פֿון עדעלשטאַטס ווערק, מיט אַ ריי ביז איצט ניט באַקאַנטע מאַטעריאַלן און טעקסטן, לויט עדעל־שטאַטס אַריגינעלע מאַנוסקריפטן — — — צום ערשטן מאַל וועלן אין דער דאָזיקער אויסגאַבע פּובליקירט ווערן עדעלשטאַטס רוסישע לידער, עדעלשטאַטס בריוו און טאַגבוך־פֿראַגמענטן.“

6. עדעלשטאַטס אַנרענק

1915

222. „די מאַנומענט־גרופֿע פֿון דוד עדעלשטאַט.“

די אויפֿדעקונג פֿון עדעלשטאַטס מאַנומענט.

טאָ, ט"ז, ניראַרק, 5טן נאָוועמבער 1915, ז' 1. אינעם אַפּטייל

„פאלקס-טריבונע“, אונטערגעשריבן: מ. טאבאק, מ. שפאניער, מ. קאנטאר, ג. לעווין — פרעסקאמיטע (זע: ביאגראפיע, קאפיטל 24).

1927

ליטוואקאוו, מ. 223

דער צושטאנד און די אויפגאבן פֿון דער סאָוועטישער יידישער ליטעראַטור (פֿאַרטראַג אויף דער אַלאַוקראַינישער באַראַטונג פֿון די יידישע פּראַלעטאַרישע שרייבער).

דער עמעס, ט"צ, מאַסקווע, 3טן דעצעמבער 1927, נומ' 298, ז' 2. האַלט פֿאַר איינע פֿון די אויפגאַבעס פֿון דער סאָוועטישער יידישער ליטעראַטור „צו פֿאַרצייכענען עדלשטאַטס יוביליי. די יובילייען פֿון באַוואַזונערן, מאַריס ראַזענפֿעלדן און אנדערע — ד"ה, פֿעסטצושטעלן און רעהאַביליטירן די פּראַלעטאַרישע מסורה אין דער יידישער ליטעראַטור“.

1933

פ. א. נ. [פ. נאָוויק] 224

די טויטע און די לעבעדיקע; „טאַג-איין טאַג-אויס“. מאַרגן-פֿרייהייט, ט"צ, ניריאַרק, 26טן יאַנואַר 1933, ז' 4. פֿאַרויכערט, אַז „די יידישע אַרבעטער, וועלכע האָבן גיט געפֿייערט דעם יוביליי פֿון ביאַליקו, וועלן פֿייערן דעם אַנדענק פֿון זייער דיכטער דוד עדלשטאַט“.

7. וועגן עדלשטאַטן אין אנדערע שפּראַכן

1899

Wiener, Leo. 225

Yiddish Literature in the Nineteenth Century.

New York, Charles Scribner's Sons, 1899, pp. 122-123.

„עדלשטאַט האַט גיט באַמייסטערט גיט זיינע פּאַעטישע קעגנשטאַנדן, גיט דעם דיאַלעקט. — — זיינע ריטמען הינקען. זיינע אידייען זיינען אייגנזייטיק, צווישן די פֿורציק (!) לידער, וואָס ער האַט געשריבן, געפֿינט זיך גיט קיין איינס, וואָס זאָל גיט זיין דיאַקטיש. — — די מערסטע פֿון זיי זיינען אַ רוף צום קריג מיט דער געזעלשאַפֿט. גיט זיי זיינען פֿון דעם עקסטרעמען כאַראַקטער, וואָס מען שרייבט צו אין אַלגעמיין צו אַנאַרכיסטן, גיט זיי האָבן וועלכע סאַיו אויפֿריכטיקע טענער (!). זיי זעען אויס צו זיין געשריבן גיט ווייל עדלשטאַט איז אַ דיכטער, נאָר ווייל ער געהערט צו דער אַנאַרכיסטישער פּאַרטיי. אין זיין גאַנצער זאַמלונג איז פֿאַראַן בלוז איינס [דאָס ליד 'דער יידישער פּראַלעטאַר'], אין וועלכן ער ווענדט זיך באַזונדערס צו די יידן, און איינע פֿון זיינע סטראַפֿעס איז

באדייטנדיק, ווייל זי לייגט דעם יסוד פֿאַר אַ סך פֿון רֶאָזענפֿעלדס פֿאַעזיע: זי דערציילט, אַז זיי זיינען אַנטלאָפֿן פֿון גרויזאַמע מאַס־קאַוויטן בלוין צו ווערן פֿאַרשפּאַרט אין די פֿינצטערע שוויץ־פֿאַבריקן, וואו זיי פֿאַרבלוטן פֿאַמעלעך ביי דער שניידער־מאַשין.

1915

[Spivack, Dr. Ch.] .226

A Monument for David Edelstadt.

"Denver Jewish News," Dec., 1915.

באַשרייבונג פֿון אויפֿדעקן דעם דענקמאַל אויף עדעלשטאַטס קבר אין דענווער. דער רעדאַקטאָר, ד"ר חיים ספּיוואַק, איינער פֿון די רעדנער ביי דער צערעמאָניע, דערציילט וועגן זיין טרעפֿן זיך מיט עדעלשטאַט אין לעמבערג, 1882, אויף זייער וועג קיין אַמעריקע. ציטירט אין דער פֿאַ"ש פֿון 10טן דעצעמבער 1915.

1930

Schipper, Dr. J. 227
Edelstadt, David.

Encyclopaedia Judaica. Das Judentum in Geschichte und Gegenwart. Berlin, Varlag "Eschkol," 1930. Bd. 6, sp. 172.

ד"ר שיפּער דערציילט, אַז „אונטער דער ווירקונג פֿון די פּאַגראַמען פֿון 1881 האָט ער [עדעלשטאַט] זיך אָנגעשלאָסן אין דער אַנאַרכיס־טישער באַוועגונג" (פֿון וועלכער דער 15־יעריקער דוד עדעלשטאַט האָט קיין שום אָנונג גיט געהאַט); אַז ער איז געקומען צוערשט קיין לאַנדאָן (וואו ער איז פֿאַקטיש קיינמאַל גיט געווען); אַז ער האָט „פֿאַר־פֿאַסט סקיצעס פֿון דעם לעבן פֿון די יידישע מאַסן" (וואָס ער האָט גיט געטאָן). אין זיין ביבליאָגראַפֿיע גיט אָן ד"ר שיפּער, אַז עדעלשטאַט „שריפֿט" (לאַנדאָנער אויסגאַבע) זיינען אַרויס אין 1910 (אַנשטאַט 1909), און אַז בורגניס „געשיכטע פֿון דער יידישער אַרבעטער־באַוועגונג" איז אַרויס אין 1913 (אַנשטאַט 1915).

1933

Эдельштат, Давид .228

Большая Советская Энциклопедия, Москва, 1933, Том 63, Кол. 118.

„איינער פֿון די ערשטע יידישע רעוואָלוציאַנערע פּאַעטן — — פֿיל פֿון עדעלשטאַטס לידער ווערן נאָך איצט אויך געוונגען פֿון די אַמעריקאַנער אַרבעטער."

די קורצע ביאָגראַפֿיע גיט ניט אָן, וואו עדעלשטאַט איז געבוירן געוואָרן; דערציילט גיט, אַז ער איז געווען אַ רעדאַקטאָר פֿון אַן אַנאַרכיסטישער צייטונג; דערמאָנט גיט די ווירקונג פֿון עדעלשטאַטס ליד אויף די רעוואָלוציאַנערע יידישע אַרבעטער־מאַסן אין רוסלאַנד.

פֿון די ניט גענויע ביבליאָגראַפֿישע אַנווייזונגען קומט אויס, אַז עדעל־
שטאַט האָט דריי ביכער : (1) „פֿאַלקס־געדיכטע“, ברוקלין, 1904 ; (2)
„לידער“, זשענעווע, 1905 (געמיינט די לידער־זאַמלונג „פֿרייהייט“, מיט
רעוואָלוציאָנערע לידער פֿון פֿאַרשיידענע דיכטער) ; (3) „שריפֿטן“, לאָג־
דאָן, 1907. אַלס ליטעראַטור וועגן עדעלשטאַטן גיט זי אַן בלויז בור־
גינס געשיכטע, וואָס דערציילט כמעט גאַרניט וועגן דיכטער.

1944

Minkoff, Nochem B. .229
A Cry for Justice.

“Workmen’s Circle Call” (אַרבעטער רינגס רוף), New York,
December, 1944, Vol. XII, No. 8, pp. 11-15.

„מ׳האַט זיך ניט געקענט פֿאַרשטעלן אַ מיטינג פֿון אַ יוניאָן, אַ
ברענטש (צווייג) אָדער אַ קלוב, ביי וועלכן מ׳זאָל ניט רעציטירן פֿון
ווינטשעווסקי, עדעלשטאַט, מאָריס ראָזענפֿעלדס אָדער באַוואַסערס
פֿאַזיע“.

1946

רובין, ד״ר ישראל. .230

ביכורי השירה היהודית המהפכנית.

פֿאַרלאַג „דאַרן“ ביים „ספֿרית פּועלים“, מרחביה, 1946. 80 זײַ, וועסט־קעשענע־פֿאַרמאַט.
איבער די פֿיר ייִדישע רעוואָלוציאָנערע דיכטער : דוד עדעלשטאַט,
יוסף באַוואַסער, מאָריס ווינטשעווסקי און מאָריס ראָזענפֿעלד.
„דאָס רעוואָלוציאָנערע ליד, און דווקא דאָס פשוטסטע און פרימיטיווסטע,
האַט שטענדיק און איבעראַל מער באַגייסטערט די הערצער פֿון די
מאַסן, ווי יעדער אַנדערער אויפֿקלערער־פֿראַפּאָגאַנדיסטישער מאַטער־
יאַל“.

1947

Ausubel, Nathan. .231

The Story of Yiddish—David Edelstadt.

מאַרגן־פֿרייהייט, ט״צ, ניו־יאָרק, 21טן אויגוסט 1947, זײַ 6.
„אידעאָלאָגיש האָט ער [עדעלשטאַט] געהערט צו דער שול פֿון רעוואָלוציאָנער־
ציאָנערן ראַמאַנטיציזם, אָבער ער איז געווען גענוג ערדיש צו שרייבן
אויפֿמונטערנדיקע לידער פֿון קאַמף פֿאַרן אַרבעטער־קלאַס“.

Ausubel, Nathan. .232

The Story of Yiddish—Yossef Bovshover.

דאַרט, 25טן אויגוסט 1947, נומײַ 8654, זײַ 6.
„עדעלשטאַט האָט געהאַט אַ נאַכפֿאַלגער ווי אַ פֿאַעט פֿון אַרבעטער־

קלאס — יוסף באַוּשאווער, וועלכער איז „געווען אינספירירט דורך עדעלשטאטס לידער“.

1948

Prince, Sam. 232.

Yiddish Writers of the East Side.

דאַרט, („פּאַלקס־זשורנאַל“), 12טן מערץ 1948, ז' 12.
 „עדעלשטאט... איז געווען אַקטיוו אין דער יידישער ליטעראַטור פֿיר יאָר, און דאָן האָט ער דערגרייכט צו זיכערן פֿאַר זיך אַ פּלאַץ אין דער ליטעראַטור] צווישן די אומשטערבלעכע“.

8. פֿאַרשיידנע

VARIA

1921

233. ד. ר. [ד. ראַנין].

וועגן די כוואַליעס.

כוואַליעס, אַרגאַן פֿון וויטעבסקער גובערניאַלער יידישער ביראַ ביים וויטעבסקער גובערניאַלן קאַמיטעט פֿון רוסלענדער יוגנט־פֿאַרבאַנד, 1921, יאַנואַר־פֿעברואַר, נומ' 4³, זי 44—45.
 האַלט, אַז די דיכטונג פֿון דער „אַרבעטער־יוגנט“ האָט ניט קיין שייכות „צו עדעלשטאטן און ווינטשעווסקין“ (זע: נומ' 41, י. דאַברושין אין „עמעס“, 1920).

1926

234. פּהן, י. ל.

פֿאַלקס־געזאַנג און פֿאַלקס־ליד.

„לאַנדווֿיבן“ — — שריפֿטן פֿון יידישן וויסנשאַפֿטלעכן אינסטיטוט, פֿילאָלאָגישע סעריע, 1, ווילנע, פֿאַרלאַג קלעצקין, 1926, שפ' 148.
 אַנערקענט ניט פֿאַר קיין פֿאַלקלאַר־לידער די פֿאַרשיידענע וואַריאַציעס און איבעראַרבעטונגען פֿון די „צעזונגענע סאַציאַלע לידער פֿון עדעל־שטאַט, ווינטשעווסקי און אַנדערע“.

1927

235. נוסיןאוו, י.

פֿאַרשפּעטיקטע מאַראַל.

דער עמעס, ט"צ, מאַסקווע, 12טן אַפּריל 1927, נומ' 82, ז' 3.
 דערקלערט, אַז סיי אין זיין אַריינפֿיר אין דער געשיכטע פֿון דער יידישער ליטעראַטור אויפֿן 1טן קורס און סיי אין זיין קורס „געשיכטע

פֿון דער ייִדישער ליטעראַטור פֿון דער השפּלה ביז דער אַקטאַבער-
רעוואָלוציע, פֿאַרן 3טן קורס — „אינעם ייִדישן לינגליטעראַרישן
אַפּטייל ביים מאַסקווער 2טן מעלוכע־אויגווערסיטעט“ גייט אַרײַן דאָס
שטודירן „די פֿאַר־אַקטאַבערישע רעוואָלוציאַנערע דיכטער ראַזענפֿעלד,
ווינטשעווסקי, עדעלשטאַט, באַושאַווער א״אַנד“. דערקלערט אויך, אַז
„אין קאָמוניסטישן מערבֿ־אויגווערסיטעט“ גייט אַרײַן דאָס שטודירן פֿון
אַט די דיכטער אינעם אַפּטייל „פּאַעזיע פֿון סאַציאַלן אומרעכט“.

1930

236. מילך, יעקב.

די ייִדיש־שפרעכנדע קריגן אַ תיקון.

פֿאַט״ש, ו״ב, ניריאַרק, 25טן אַפּריל 1930, נומ׳ 31 (1574), ז׳ 3.
ציטירט עדעלשטאַטס ליד „דער ייִדישער פּראַלעטאַר“, צו ווייזן, אַז די
„ייִדיש שפרעכנדע“ פּריידיקער פֿון סאַציאַליזם האָבן אויך געהאַט
אין זינען „צו דערהאַלטן דאָס ייִדישע פֿאַלק אינערהאַלב דעם סאַ־
ציאַליזם“.

1931

237. באַריישאַ, מנחם.

פֿאַלק אַדער דור (אַ בריוו אין רעדאַקציע).

ליטעראַרישע בלעטער, ו״ב, וואַרשע, 8טן מאַי 1931, נומ׳ 19, ז׳ 368
און 375.
דערציילט, אַז „עדעלשטאַט, באַושאַווער, ווינטשעווסקי, מאַריס ראַזענ־
פֿעלד“ זיינען געווען פֿאַר „די גרופּע פּאַעטן מיט מאַגי לייב בראַש“
(די אַזוי גערופֿענע „יונגע“), „דורכאויס צייטמאַטיוו, טאַג־מאַטיוו, קלאַסן־
קאַמף, סאַציאַליזם, נאַציאָנאַליזם“, קעגן וועלכע זי, די גרופּע „יונגע“,
איז „געווען די פֿאַן פֿון פּראַטעסט“.

1932

238. אַבטשוק, אַ.

וועגן דער ליטעראַטור־קריטישער אַרבעט פֿון חבר מ. ליט־
וואַקאַוו.

„פֿאַרן לענינישן עטאַפּ אין דער ליטעראַטור־קריטיק“ (באַריכט פֿון
נעם פּלענום פֿאַר דער ליטסעקציע, 20—25 אַפּריל 1932), אינסטיטוט
פֿאַר ייִדישער פּראַלעטאַרישער קולטור ביי דער אַלאַוקראַינישער וויסנ־
שאַפֿטלעכער אַקאַדעמיע, סעקציע פֿאַר ליטעראַטור און קריטיק, כאַר־
קאַוו—קיעוו, אוקראַינדי־מעלוכע־פֿאַרלאַג, 1932, ז׳ 24.
האַלט, אַז ביים אַפּשאַצן „די ערשטע פּראַלעטאַרישע ייִדישע שרייבער —
מאַריס ווינטשעווסקי, באַושאַווער, עדעלשטאַט, דאַרפֿן מיר שטענדיק
האַבן אין זינען גיט די בורזשאַו־עסטעטישע מאַסשטאַבן פֿון דער
פֿאַרם־פּרימאַט, נאָר די פּראַלעטאַרישע לענינישע מאַס, וואָס שצאַט אַפּ

די אָדער יענע דערשיינונג אין געפֿעכט פֿון די קלאַסן־שלאַכטן פֿון דעם פּראָלעטאַריאַט.
239. ניגער, ש.

אַרבעטער־ליטעראַטור און אַרבעטער־קריטיק.
טאַג, ט"צ, ניריאַרק, 28טן אויגוסט 1932, נומ' 6451, ז' 2 (אויסער־שטאַטישע אויסגאַבע).
דערציילט, אַז די „פּראָלעטאַרישע קלאַסן־טענדענצן“ אין אַ טייל דער־ציילונגען פֿון אַמעריקאַנער יידישע שרייבער פֿון פֿאַריקן יאַרהונדערט האָבן „ביז אַהער ניט צוגעצויגן צו זיך אַפֿילו קיין צענט־חלק פֿון דער אויפֿמערקזאַמקייט, וועלכע די יידישע ליטעראַטור־געשיכטע אין ראַטן־פֿאַרבאַנד האָט געשענקט די קאַמף־לידער פֿון באַוואַקסער, עדעלשטאַט און אַנדערע.“ „אפֿשר האָט דאָ געווירקט דאָס, וואָס זיי אַלע, אַחוץ ב. גאַרינען, לעבן און געפֿינען זיך ניט אין דער מחנה פֿון קאַמוניזם. לעבעדיקע שרייבער פֿאַרגינט מען ניט קיין פּבור, סיידין זיי זיינען אייגענע מענטשן.“

1945

ווינער, מ.
240. צו דער געשיכטע פֿון דער יידישער ליטעראַטור אין 19טן יאָר־הונדערט.

אי קוּף־פֿאַרלאַג, ניריאַרק, 1945, ערשטער באַנד, ז' 304.
„די דייטשמעריזמען ביי ווינטשעווסקי, באַוואַקסער, עדעלשטאַט און ראָזענפֿעלדן זיינען געווען אַ באַוואַסטזיניקער אויסדרוק פֿון אינטער־נאַציאָנאַליזם, אָבער אַן ספֿך אויך אַ רעזולטאַט דערפֿון, וואָס די ביז־דעמאָלדיק יידישע שפּראַך איז פֿאַר די דאָזיקע דיכטער געווען צו ענג אויף אויסצודריקן די נייע סאַציאַליסטישע אידיען.“

1948

גאַלדבערג, ל.
241. די סאַוועטישע יידישע ליטעראַטור.

מאַרגן־פֿרייהייט, ט"צ, ניריאַרק, 25טן יאַנואַר 1948, ז' 6 און 7.
דער גרויסער „אינטערעס צו די פֿאַר־רעוואָלוציאָנערע פּראָלעטאַרישע יידישע דיכטער ווינטשעווסקי, עדעלשטאַט, באַוואַקסער — — — האָט זיך באַזונדערס שטאַרק געלאָזט שפּירן ביי די סאַוועטישע יידישע דיכטער, וועלכע זיינען געקומען אין דער ליטעראַטור אינעם שטורעם פֿון דער רעוואָלוציע און בירגער־קריג.“

242.

שוטץ, מ.
פֿאַרזען אָדער קולטורלאַזיקייט פֿון ייד. קולטור־קאַנגרעס אין ניו־יאַרק?

פֿאַ"ש, ח"ב, ניריאַרק—פֿילאַדעלפֿיע, 12טן נאָוועמבער 1948, נומ' 46 (2440), ז' 2.

„ניין שרייבער באהאנדלען [אין זשורנאל 'צוקונפֿט' פֿון חודש סעפֿ-טעמבער, 1948, וואָס איז געווידמעט דעם ייִדישן אַלועלטלעכן קולטור-קאָנגרעס] דירעקט קולטור־פּראָבלעמען. רעדן זיי 10 מאָס רייד וועגן אַלץ אין דער וועלט; נאָר וועגן דעם, אַז דוד עדעלשטאַט און יוסף באַוואַזער האָבן געשריבן ייִדישע לידער, וועלכע האָבן באַאיינפֿלוסט און באַגייסטערט ייִדישע אַרבעטער פֿון גאָר דער וועלט — וועגן דעם איז קיין סימן ניטאָ.“

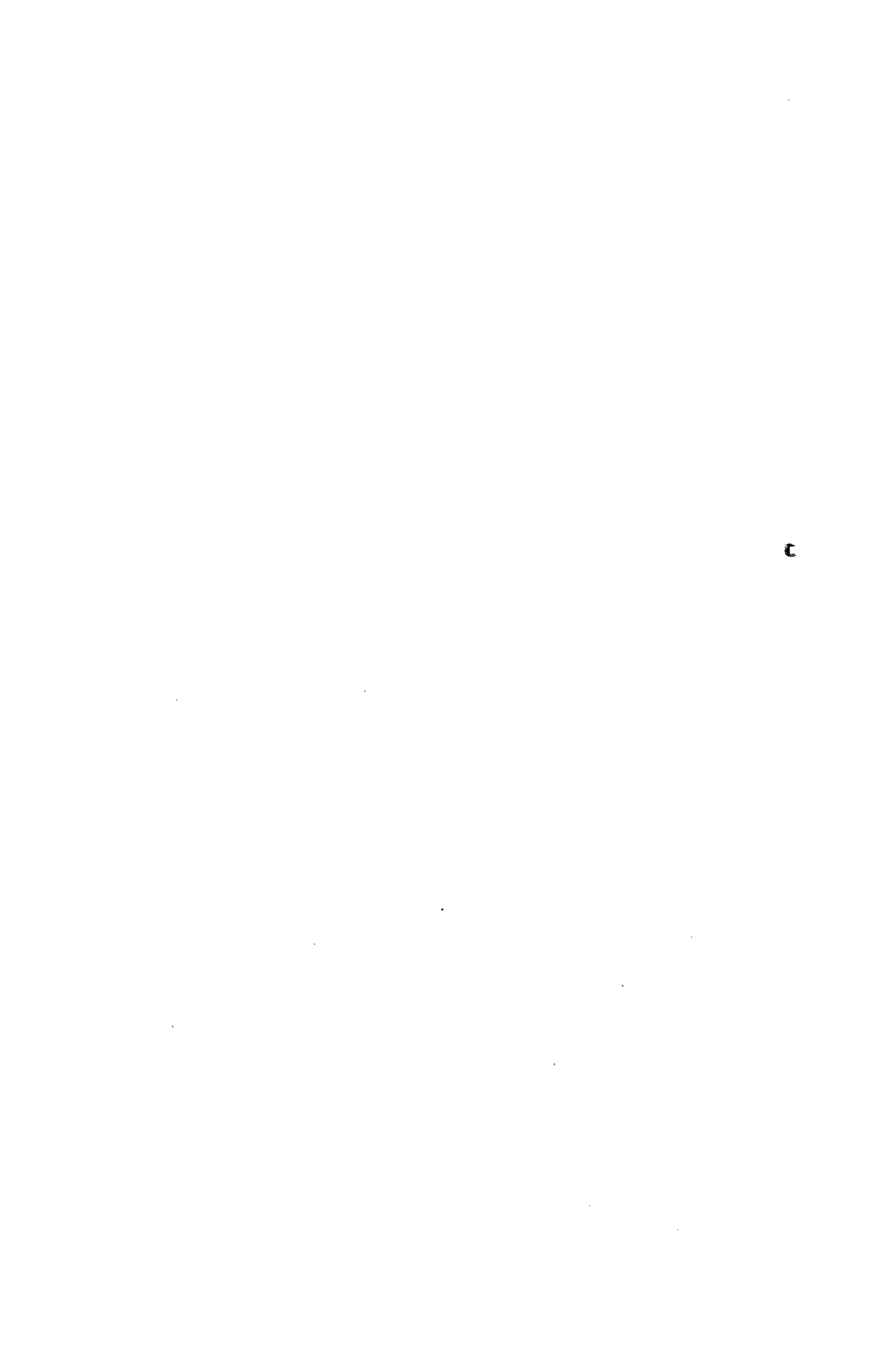
243. גראַנאַך, אַלעקסאַנדער.

אַט גייט אַ מענטש (ייִדישע איבערזעצונג פֿון יעקב מעסטל).

„איִקוף“־פֿאַרלאַג, ניו־יאָרק, 1948, ז' 180.

שילדערט, ווי ער האָט געלערנט, אַלס 16־יעריקער בעקער־אַרבעטער, „פּאַעמעס פֿון ראַזענפֿעלד, עדעלשטאַט, באַוואַזער און אַנדערע — אַלץ לידער קעגן די רייכע און 'פֿייגע', מיט לויב פֿאַר די אַרעמע און אונטערדריקטע.“

פּעריאַדישע אויסגאַבעס
און
זוכצעטל פֿון נעמען

פּעריאָדישע אויסגאַבעס און זאַמליכער, דערמאַנט אין די מאַטעריאַלן

- דער אַדעסער אַרבעטער, צוויי־טעגלעכע צייטונג, אַדעס, 1934.
אויפֿן וויסנשאַפֿטלעכן פֿראַנט, בולעטין פֿון אינסטיטוט פֿאַר ייִדישער
פּראַלעטאַרישער קולטור פֿון דער וויסרוסישער וויסנשאַפֿט־אַקאַדעמיע. פּע־
ריאָדישע אויסגאַבע, נומ' 4³, מינסק, 1933.
אונדזער בוך, ייִדישיסטישע פֿערטיליאַרשריפֿט, ניו־יאָרק, 1926.
אַקטיאַבער, ט"צ, מינסק, 1932, 1934.
אַרבייטער פֿריינד, „אוימפּאַרטייאיש סאַציאַליסטיש“ וואַכנבלאַט, לאַג־
דאָן, 1890; „אַנאַרכיסטיש קאַמוניסטיש“, 1892—1893, 1906.
אַרבעטער צייטונג, סאַציאַל דעמאָקראַטיש וואַכנבלאַט, ניו־יאָרק,
1890, 1891, 1892.
ביכורי השירה היהודית המהפכנות, איבער 4 ייִדישע דיכטער, מרחביה,
1946.
בלומען, טעקסט־זאַמלונג פֿון לידער צו זינגען, ניו־יאָרק, 1920.
דאָס געזאַנג פֿונעם גלויביקן, לידער, ניו־יאָרק, 1943.
גערעכטיקייט, וואַכנבלאַט, קעמברידזש, מאַס', 1939; דזשורני סיתי,
ניו־דזשורני, 1943, 1945.
דהי גאָלדען פֿיקאַק ("The Golden Peacock"), אַנטאַלאָגיע פֿון ייִדי־
שער פּאַעזיע, קעמברידזש, מאַס', 1939.
דענווער דזשואיש ניוס ("Denver Jewish News") ענגליש־ייִדיש
צוויי־וואַכנבלאַט, 1915.
דער האַמער, קאַמוניסטישער חודש־זשורנאַל, ניו־יאָרק, 1932, 1933.
וואוירקמענס סוירקל קאַל ("Workmen's Circle Call"), זשורנאַל
פֿון אַרבעטער־רינג, ניו־יאָרק, 1944.
וואַך, ייִדישיסטיש וואַכנבלאַט, ניו־יאָרק, 1930.
וויסנשאַפֿט און רעוואָלוציע, פּעריאָדישע אויסגאַבע פֿון אינסטיטוט פֿאַר
ייִדישע פּראַלעטאַרישע קולטור פֿון דער אַלאַקראַינישער וויסנשאַפֿט־אַקאַ־
דעמיע, קיעוו, 1934.

- וועקער, אַנטי־סאָוועטיש וואַכנבלאַט, ניו־יאָרק, 1922.
 טאָג, בורזשואַזע טעגלעכע צייטונג, ניו־יאָרק, 1915, 1921, 1923, 1932,
 1933, 1942, 1943.
 דער טעאָטער־זשורנאַל און פֿאַמיליען־פֿריינד, ליבערעאַל וואַכנבלאַט,
 ניו־יאָרק, 1902.
 יוגנט־וועקער, בונדישע צווייוועכנטלעכע צייטונג, וואַרשע, 1931.
 יוגנט־פֿרייהייט, פּועלי־ציוניסטישע צווייוועכנטלעכע צייטונג, וואַרשע,
 1927.
 ייִדיש, ייִדישיסטיש וואַכנבלאַט, ניו־יאָרק, 1932.
 ייִדישעס טאָגעבלאַט, אַרטאָדאָקסישע טעגלעכע צייטונג, ניו־יאָרק,
 1927.
 די ייִדישע עטייל, זאַמלונג, ניו־יאָרק, 1946.
 ייִדישע צייטונג, ציוניסטישע טאָגצייטונג, בוענאַס־אירעס, 1927.
 ייִדישע קולטור, איקו־זשורנאַל, ניו־יאָרק, 1947.
 ייִדישער קעמפֿער, פּועלי־ציוניסטיש וואַכנבלאַט, ניו־יאָרק, 1934.
 כּוואַליעס, מאַנאַטלעכע אויסגאַבע, וויטעבסק, 1921.
 לאַנד־בוך, פֿילאָלאָגישע צייטשריפֿט פֿון ייוואַ, ב' 1, ווילנע, 1926.
 ליטעראַרישע בלעטער, ייִדישיסטיש וואַכנבלאַט, וואַרשע, 1931.
 מאַרגן־פֿרייהייט, קאָמוניסטישע טאָגצייטונג, ניו־יאָרק, 1932, 1933,
 מאַרגענשטערן, פּריוואַט־סאַציאַליסטיש וואַכנבלאַט, ניו־יאָרק, 1890.
 1934, 1937, 1941, 1943, 1947 (זע אויך פֿרייהייט).
 דער מענטשן־פֿריינד, שמו"ס צווייוואַכנבלאַט, ניו־יאָרק, 1890.
 ניו־יאָרקער ייִדישע פֿאַלקס־צייטונג, פּריוואַט־סאַציאַליסטיש וואַכנבלאַט,
 ניו־יאָרק, 1889.
 ניוועלט, רעוואָלוציאַנער־מאַרקסיסטישער חודש־זשורנאַל, בוענאַס־
 אירעס, 1927.
 דער נייער גייסט, ליבערעאַלער חודש־זשורנאַל, ניו־יאָרק, 1897.
 טיגנאַל, מאַנאַטלעכער אַרגאַן פֿון „פּראַלעטפען“, ניו־יאָרק, 1933.
 עמעס, טאָגצייטונג, מאַסקווע, 1926, 1927, 1928, 1930, 1931.
 פּראַליט, חודש־זשורנאַל, כאַרקאָוו, 1928, 1930, 1931.
 פּראַלעטאַרישע פֿאַן, צווייטעגלעכע צייטונג, קיעוו, 1933.
 די פֿאַלקס־שטימע, וואַכנבלאַט, מעקסיקע, 1942.
 פֿאַרווערטס, אַנטי־סאָוועטישע טאָגצייטונג, ניו־יאָרק, 1908, 1928,
 1942.
 פֿרייהייט, (איצט מאַרגן־פֿרייהייט), טאָגצייטונג, ניו־יאָרק, 1922, 1927.

- פֿרייע אַרבעטער שטימע, אַנאַרכיסטיש וואַכנבלאַט, ניו־יאָרק, 1890, 1891, 1892, 1899, 1900, 1915, 1924, 1927, 1929, 1939, 1940, 1942, 1943, 1944, 1945, 1946, 1947.
- צוקונפֿט, סאַציאַליסטישער חודש־זשורנאַל (איצט אַן אַרגאַן פֿונעם פֿאַרווערטס), ניו־יאָרק, 1908, 1909, 1919, 1922, 1942, 1944.
- צייטשריפֿט, אויסגאַבע פֿון דער וויסרוסישער וויסנשאַפֿט־אַקאַדעמיע, מינסק, ב' 4, 5, 1930.
- קולטור און דערציאונג, זשורנאַל, ניו־יאָרק, 1946.
- ראַטנבילדונג, זשורנאַל, קיעוו, 1931.
- רויטע וועלט, זשורנאַל, כאַרקאָוו, 1928.
- שטערן, זשורנאַל, מינסק, 1930, 1931.
- שטערן, טאַגצייטונג, כאַרקאָוו, 1932.

זוכעטל פון נעמען

באלפור, ארטור דזשימס — 267.
 באַלשע (סאַציאַליסט) — 253.
 באַנדעס, לעצ — 265, 260, 45.
 באַטין, מ. — 381, 340, 329.
 באַקווינ, מיכאיל — 294, 241, 239, 238, 294.
 325.
 באַקל, הענרי טאַמאַס — 252.
 באַראַכאַוו, ב. — 340.
 באַראַנאַוו (סאַציאַליסט) — 277.
 באַריישאַ, מנחם — 394, 346.
 באַרסקי, ישראל (בן-עולם) — 264, 85, 84.
 265, 306, 332, 336, 350, 366, 386.
 בודוואַוו, ה. — 337.
 בורגיין, הערץ — 384, 297, 265, 263, 249.
 391.
 בושזאַ, ח. — 349.
 ביאַלאַסטאַצקי, ב. י. — 342.
 בייראַן, לאָרד דזש. נ. ג. — 318, 281, 19.
 ביסאַלאַטיי-בערגאַמאַשי, ל. — 252.
 ביסמאַרק, פֿירשט אָטאָ ע. ל. פֿאַן — 256.
 ביקל, שלמה — 380.
 בלאַך (מיטגליד פֿון „אינט. פּראָפּאַגאַנדע פֿאַראַיין, סיניסיענעטי“) — 219, 216.
 בלאַס, וו. — 272.
 בלאַשטיין, ה. — 364, 335, 286, 167.
 בלומענטאַל (פֿון עדלשטאַטס קרייז) — 227.
 בלעק (קאַפיטאַן) — 257.
 בן-נץ (מאַריס ווינטשעוויסקי) — 328, 71.
 בעבעל, אויגוסט — 260, 259, 64, 63.
 בעזנאַטיק, ר. — 331.
 בעלי-מחשבות — 339.
 בערנע, לודוויג — 358, 350, 266, 71.
 בערנשטיין, עדוואַרד — 267, 32.
 בערעגאַווסקי, מ. — 327.

א

אַבטשוק, אַ. — 394.
 אַגורסקי, ש. (סעם) — 285, 262, 172.
 301, 345, 349—351.
 אַגעלעכבי (גובערנאַטאָר) — 40.
 אַדלער, י. — 379.
 אוואַדאַ, לואיז דע לאַ ראַמעני — 142, 61.
 179, 263, 264.
 אויסביבעל, נ. — 392.
 אויסלענדער, נחום — 347.
 אייבראַמס, וויליאַם — 368, 365, 364, 331.
 אַלבערט, פּרינץ — 62.
 אַלגיין, מ. — 366, 363, 341, 340.
 אַלטגעלד (גובערנאַטאָר) — 256.
 אַלמי, א. — 376, 349, 348.
 אַלעיניקאַוו, ניקאָליי — 249, 23.
 אַלעקסאַנדער, דער צווייטער — 109, 52, 276, 254.
 אַלעקסאַנדער, דער דריטער — 98, 71, 69, 248.
 אַנ-סקי, ש. — 340.
 אַפּאַטהעקער, ד. — 328.
 אַפּאַלאַוו, דוד — 323, 321.
 אַראַנאַוויטש, י. (ד"ר יצחק-אייזיק הור-וויטש) — 91, 90.
 אַרשאַנסקי, ב. — 369, 355, 354.

ב

באַבאַ, נ. מ. — 378, 334, 285, 163, 162.
 באַדאַנעס, שאול — 292, 222.
 באַוושאַווער, יוסף — 125, 122, 90, 78, 7.
 163, 164, 169, 171, 172, 301, 332, 334.
 339—358, 360, 361, 363—370, 379—
 382, 387—390, 392—396.

גרינהויז, ל. — 281.
גרינשפאן, יוסף — 365.
גרעבנעו, לעאניד (ל. פֿיינבערג) — 326.

ד

דאָברושין, י. — 341, 342, 355, 393.
דאָויד, ד"ר עדואַרד — 252.
דאָנטאָן, ג. — 277.
דאָנטע, א. — 151.
דאָנציס, מרדכי — 345.
דאָסטאָיעווסקי, פֿעדאָר — 277.
דאָרווין, טש. ר. — 104.
דובאָוו, מ. — 285.
דובילעט, מ. — 351.
דזשאַרדוש, הענרי — 37, 177, 257, 258.
דיאָמאָדשטיין, דוד — 170, 301.
דיטזגען, יאָזעף — 36, 256.
דייטש, זשעני — 254.
דינעזאָן, יעקב — 249.
דע-וואַלניי — 277.
דעליאָן, דאָניעל — 74, 82, 267—269.

ה

האָדער, מ. — 331, 332.
האוועלס, וויליאָם דיען — 259.
האָמער (גריכישער דיכטער) — 151.
האָנטלי, מיי — 143.
האָקסליי, — 104.
האַרצמאַן, מאַטל — 248, 325.
האַרקאָווי, אַלעקסאַנדער — 169, 249, 299, 328, 337, 338, 384.
הוגאָ, וויקטאָר — 277.
הורוויטש, ד"ר יצחקאייזיק (י. אַראָנאָ וויטש) — 90, 166, 179, 260, 274, 293, 373, 385.
היימאַן, לואיס — 363, 364.
היימאַן, פינקוס — 383.
היינע, היינריך — 14, 26, 55, 87, 88, 130, 133, 134, 199, 262, 280—282, 304, 312, 321, 328, 330.
הילקוויט, מאָריס (המנגן) — 73, 76, 267, 278, 306, 334.

בערקמאַן (בערגמאַן), אַלעקסאַנדער — 157, 180, 240, 283, 284, 319, 377, 384, 386.

בראַון, דזשאָן — 101, 168, 280, 311.
בראַנטינג, היאַלמאַר — 252.
בראַנשטיין, י. — 349, 355, 369.
בראַסלאַווסקי, ד"ר אַבא — 60, 273, 336, 382.
ברוטוס, מאַרקוס י. — 284.
בריאַנסקי, ש. — 184, 250, 260, 325.
ברעגמאַן, יעקב — 345.
ברענדעל, אולריך (פסעוודאָנים) — 344.

ג

גאָדינער, ש. — 331.
גאָלדבאָום, י. — 378.
גאָלדבערג, איטשע — 9.
גאָלדבערג, ל. — 395.
גאָלדין, ל. — 333.
גאָלדמאַן, עמא — 271, 283, 386.
גאָלדפֿאָדען, אַברהם — 328.
גאָלדפֿאַרב, ש. — 331.
גאָלדשטיין, דוד — 340.
גאַללאַפּ, קאַנסטאַנטין — 73, 79, 92, 266, 267, 280, 318.
גאַמפּערס, סעמיועל — 39, 254, 268.
גאַנטאָר, א. — 247, 249.
גאַרדאָן, יהודה-לייב — 163, 337.
גאַרדאָן, מיכל — 261.
גאַרדין, יעקב — 25, 170, 293.
גאַרין, ב. — 395.
גאַרסאָן, ש. ס. — 377, 380.
גולד, דוש. — 69.
גורעוויטש, מ. — 328.
גורשטיין, א. — 355, 361, 387.
גיטלין, א. — 330.
גלאַזמאַן, ברוך — 376.
גערי (ריכטער) — 257.
גראַנאַ, אַלעקסאַנדער — 396.
גראַקוס, טיבערויס — 277.
גרינבערג, דוד (זאָהיק, ד. ג. בן יצוי) — 78, 104, 258, 38.

וועוואַרקע, אַברהם — 345, 346, 348, 351,
356, 361, 366, 368.
וועלעדניצקי, א. — 333, 361, 365.
ווערן, זשול — 277.
ווערניק, פ. — 343.

ז

זאַלאַ, עמיל — 195, 289.
זאַלאַטאַראַוו, ד"ר הילל — 26, 46, 48, 55,
75, 107, 162, 170, 187, 199, 203, 212,
218, 222, 231, 250, 258, 261, 264, 273,
278, 283, 302, 375.
זאַלאַטאַראַוו (היללס פּאָטער) — 50, 196
— 199, 203, 218, 385.
זאַלצמאַן, ראובן — 9.
זאַמעטקין, מ. — 73.
זאַטלאַווסקי, ז. — 26, 212, 214, 250, 291.
זאַרגע, פֿרידריך — 37, 250, 251, 253,
254, 256, 258, 270—272.
זאַרינאַ (אַ זינגערין) — 19.
זיילין, יצחק — 163, 285, 334, 335, 379,
380.
זינגער, ז. — 285.
זינגער, פּאָל — 259.
זעליקאוויטש, געצל (עסטעטיקוס, ליט^ט
ווישער פֿילאָזאָף) — 77, 328.
זשוקאווסקי, מ. — 348, 352, 368.
זשעליאַבאָוו, אַנדריי איוואַנאוויטש — 96,
276, 354.

ח

חייקין, י. — 370.

ט

טאַבאַק, מ. — 390.
טאַלסטאָי, ליעוו — 25, 150, 272.
טאַמסיג, ק. — 329.
טאַנעבוימ, א. — 263.
טאַרקוועמאָדאַ, טאַמאַס דע — 269.
טורבאַוו, מ. (יוסף באַוושאַווער) — 122.
טורגעניעוו, סערגיעוויטש — 277.
טייטש, משה — 329.

הימעלפֿאַרב (אַגענט אין סיניסיעטי) —
212.

הירש, באַראָן דע — 99, 317.
העלפּמאַן, העסיע — 96, 276.
הענדערסאַן, אַרטור — 252.
העריס, פֿראַנק — 257.
העריסאַן, בענדזשעמין — 43, 288.
העריק, ראַבערט — 257.
הערצען, אַלעקסאַנדער — 277.

ך

וואַלפּסאַן, אַניוטאַ — 107, 143, 155, 218,
278, 320.
וואַלפּסאַן, ה. — 380.
וואַלקענשטיין, ג. — 347.
וואַנדערבילט (מיליאָנער) — 69.
וואַנדערוועלדע, עמיל — 252.
וואַסערמאַן, שניאור — 374.
וואַפּסי, י. — 9.
וואַשינגטאָן, דזשאַרדנש — 187, 195, 288.
וויילד, אַסקאַר — 259.
ווייבערג, ה. — 152, 226, 227, 283.
ווייבערג, חיים — 186, 374.
וויינער (עדעלשטאַטס באַקאַנטער) — 285.
וויינער, חיים — 381.
וויינפער, ז. — 9, 335.
וויינשטיין, ב. — 281, 297, 385.
ווייס, ד"ר אייזיקמאיר — 81, 211, 291.
ווייסמאַן, ל. — 285.
ווינטשעווסקי, מאַריס — 7, 27, 30, 31,
46, 47, 50, 51, 71, 73—75, 86, 92,
110, 115—126, 141, 142, 147, 162,
170, 172, 185, 257, 261—264, 267,
268, 274, 279, 287, 289, 291, 297,
301, 303, 332, 335, 336, 338, 340—
344, 346—357, 359—361, 363—370,
378, 379, 382, 385—387, 389, 392—
395.
ווינער, לעאַ — 328, 390.
ווינער, מאיר — 261, 326, 327, 356, 362,
395.
וויקטאָריאַ, קעניגין — 62.

טימאָפֿיעוויטש, יערמאַק — 195.
 טעלסאָן, אַרקאָדיע — 281, 262, 174, 170, 288.
 טעניסאָן, אַלפֿרעד — 337.
 טענענבוים, ש. — 382, 373.
 טשערנישעוויסקי, ניקאָלי ג. — 74, 60, 263, 319, 277, 263.

י

יאַבראַוו, ג. — 333.
 יאַנוווסקי, ש. — 367, 285, 270, 261, 48.
 יאַנאַטהאַנזאָן (קל וחומר) — 297.
 יאַפֿפּאַ, יוסף — 386, 370, 261, 46.
 יאַראַווסקי (פוילישער דאָקטאָר) — 19.
 יהל"ל (יהודה-לייב לעווין) — 27.
 יודעלעוויטש, אַברהם — 175, 164.
 יוקלסאָן, ר. — 9.
 יעוואַראַוואַ, ד"ר יעקאָטערינאַ — 273, 75.
 י. ק. (דוד עדעלשטאַט) — 310.
 ישראל בן-עולם (זע באַרסקי).

פ

פּהן, י. ל. — 393.

ב

כמעלניצקי, ד"ר מלך — 380.

ל

לאַנדוי, זישע — 341.
 לאַטאַל, פֿערדינאַנד — 260, 82, 71, 32.
 266, 272, 350, 358, 359.
 לואיס, ראָמאַן ג. — 291, 273, 265, 73, 370.
 לוקאַווסקי, יוסף — 250, 229, 104, 26, 293.
 לורייע, ד. — 347.
 ליבקעכט, ווילהעלם — 259.
 ליבקעכט, נאַטאַליע — 74.
 ליבקעכט, קאַרל — 260, 259, 74.
 לידסקי (פֿאַרלעגענער) — 299.
 ליטוואַק, א. — (ח. י. העלפֿאַנד) — 261, 348, 344.

ליטוואַקאָוו, מ. — 356, 350, 349, 344, 369, 390, 394.
 ליטוויץ, א. (ש. הורוויטש) — 348, 341.
 לייוויק, ה. — 364, 362, 354, 286.
 ליליענבלום, משה-לייב — 27.
 לינג, לואיס — 168, 102, 87, 40, 39.
 224, 254, 259, 280, 284, 292, 307.
 ליסיגאַרע — 272.
 ליעסיץ, אברהם (וואַלט) — 338, 287, 170, 341, 360.
 ליפּשיץ, יעקב (יאַקאָוו) — 198, 179, 83, 206, 207, 228, 290.
 לעגיעץ, קאַרל — 252.
 לעהמאַן, שמואל — 326, 261.
 לעוו, ש. — 330.
 לעוויטאַן, מיכל — 368, 347, 172.
 לעווין, ג. — 390.
 לעווין, יעקב — 327.
 לענאָבל, מ. — 287.
 לענין, וולאַדימיר איליטש אוליאַנאָוו — 14, 32, 93, 247, 252, 253, 265—269, 274, 275, 394.
 לעסאַוש, א. רענעי — 270.
 לעפּטוויטש, דושאַנזעף — 326.
 לעפֿער, אַברהם — 9.
 לערמאַנטאָוו, מיכאַיל. י. — 281, 322.

מ

מאַטסאַן (שעריף) — 40.
 מאַלאַמוט, יוד לאַמעד — 381.
 מאַנדעלשטאַם, ד"ר מאַקס — 248, 176, 21, 249.
 מאַנטעפֿיאַרע, משה — 27, 26.
 מאַני-לייב (בראַהינסקי) — 394, 353.
 מאַסט, יאַהאַן — 32—34, 52, 63, 71, 76, 97, 140, 148, 162, 180, 185, 190, 233, 252—254, 256, 262, 283, 317.
 מאַקאַנאַן, א. — 332, 357.
 מאַרגאַן, ס. — 252.
 מאַרקס, קאַרל — 14, 23, 32, 33, 61, 71, 93, 250—254, 258, 259, 264, 266, 267, 271—274, 277, 314, 350, 358—360.

מַרְמֵר, שְׂרֵה־שְׂפָרָה — 3.

ג

- נְאֻדְסָאָן, סַעֲמָאָן — 281, 322, 361.
 נְאֻוִיק, פ. (פ. א. נ., פֶּען) — 342, 381, 390.
 נַאֲפֻאֲלַעֲאָן ווו — 248.
 נוֹסִינְאָו, יֶצְחָק — 346, 369, 393.
 נִיגְעֵר, ש. — 339, 344, 366, 374, 375, 388, 395.
 נִיגְרַעֲשֵׁל, ד"ר מַעֲנַדֵּל — 380.
 נִימְאָרְק, ד. — 357.
 נִיקִיטִין, אִיוּאָן סַאָוִיטֶשׁ — 14, 19, 176.
 נַעֲבַע (אַרְבַּעַט־פִּירַעַר) — 81.
 נַעֲטַעַר, א. י. — 262.
 נַעֲטַעַר, אַנְאָ — 55, 56, 81, 158, 179, 202, 215, 216, 262, 282, 294.
 נַעֲקֵרְאָסְאָו, נִיקְאָלִי אַל. — 14, 19, 51, 52, 62, 155, 176, 281, 304—306, 320.

ב

- טַאָבְאָס (סַאָצִיאַלִיסַט) — 252.
 טַאָנְדֵלְעַר, ב. — 264.
 טַאָרְעֻזָאָן, כַּתְרִיאַל — 273.
 טוּאָבְאָדִין, ר. (דוד עֲדַעֲלֶשְׂטַאָט) — 310.
 טוֹל, מ. א. — 335.
 טוֹלְטָאָן, י. — 254.
 טוֹיִנְיִגַּג (סַאָצִיאַלִיסַט) — 252.
 טַעַפְנִיאַק (רוֹס, רַעוּאָלוֹצִיאַנְעַר) — 271.
 טִידַעַר (פֶּאָרְלִיעַנְעַר אִין פִּיטֶסְבוּרְג) — 285.
 טִימְאָנֶס, א. מ. — 251, 254.
 טַלְאָבּוֹצְקִי, ה. — 229.
 טַלּוֹצְקִי, ב. — 352.
 טַמְבִּטוֹין (גַּעֲצַל זַעֲלִיקְאָוִיטֶשׁ) — 77.
 טַמִּיט, אַדָאָם — 104.
 טַפִּיוּאָק, א. — 332.
 טַפִּיוּאָק, ד"ר חִיִּים — 166, 249, 391.
 טַפְעֻנְטַעַר, הַעֲרַבְעֶרֶט — 104.
 טַקּוֹדִיצְקִי, ו. — 261, 326, 333, 361, 362, 365.
 טַקּוֹרִבְנַעַר, טַשְׂאָרְלֶס — 390.

מוֹטְשֻׁנִיקְאָו (קַאָטַעֲרִינְאָ עֲדַעֲלֶשְׂטַאָטֶס עַר־

- שְׂטַעַר מַאָן) — 17.
 מוֹטְשֻׁנִיקְאָו, אַרְאָשַׁע (אַהֲרֹן) — 20, 22, 176, 196, 197, 214, 217, 220, 232, 235—242, 289.
 מוֹטְשֻׁנִיקְאָו, גִּרִישַׁע (הַעֲרַשׁ) — 20, 22, 176, 197, 220, 292.
 מוֹטְשֻׁנִיקְאָו, זַלְאָטַע — 194, 289.
 מוֹטְשֻׁנִיקְאָו, לִיב (לִיאָ, לוֹאִי) — 195, 197, 213, 235, 289.
 מוֹטְשֻׁנִיקְאָו, מִיכְלִיעַ — 220, 292.
 מוֹטְשֻׁנִיקְאָו, נַחֲמָן — 19.
 מוֹטְשֻׁנִיקְאָו, סִידִי — 195, 197, 214—218, 220, 235, 237, 243, 289.
 מִיִּוִּיל, נַחֲמָן — 9, 381.
 מִיִּזֵּל, מ. ג. — 170.
 מִיִּטְטֶס (פֶּאָטַעַר) — 187.
 מִיִּטְטֶס (זוּן) — 26, 187, 202—206, 214, 218, 219, 231, 250, 262, 288.
 מִיל, דוּשְׂאָן סִטוּאָרַט — 104.
 מִילְך, יַעֲקֹב — 339, 394.
 מִילְכִיעַר (אוֹיֶפֶּאָטַעַר אִין דְּרוֹקַעֲרִי) — 282.
 מִילַעַר, ל. — 73, 76, 260, 267, 270.
 מִינְקַעַס, חַנּוּיִיסֶף — 328.
 מִינְקְאָו, נ. ב. — 371, 375, 378—381, 392.
 מִישַׁעַל, לוֹאִיזַעַ — 101, 168, 291, 310.
 מַנְחַם (זַע בְּאִירִישַׁאָ).
 מַעֲנַדֵּלַע מוֹכֶר־סִפְרִים — 348, 351, 388.
 מַעֲסַטֵּל, יַעֲקֹב — 8, 9, 15, 396.
 מַעַקְקֶאָרְמִיק (פֶּאָבְרִיקְאָנֶט) — 35, 233.
 מַעֲרִיסָאָן, ד"ר י. א. (פ. א. פֶּרְאָנְק) — 75, 89, 170, 211, 233, 266, 273, 281, 377, 385.
 מַעֲרִלִּינְאָ, סַאָוַעֲרִיאַ — 233, 294.
 מַרְמֵר, קִלְמָן — 7—9, 15, 172, 173, 186, 254, 255, 264, 274, 285, 301, 324, 325, 331, 333, 346, 348, 361, 362, 366, 367, 369, 372, 373, 379, 384, 386, 388, 389.

ע

עדיסאָן, טאַמאַס — 193—195, 178, 45
 עדעלשטאַט, אַבראַשע (אַברוהם) — 9, 20, 166, 214, 215, 217, 232, 233, 235, 236, 243, 247, 248, 285, 291.
 עדעלשטאַט, אַנאַ (אַניאַ) — 9, 106, 213—215, 217, 234, 247, 291.
 עדעלשטאַט, דוד — 1, 7—9, 13—15, 17—24, 26—28, 32, 33, 37, 38, 41—63, 66—73, 75—81, 83—137, 139—180, 183—186, 188, 195, 197, 198, 201, 204—206, 208, 213, 215, 216, 218, 220, 221, 222, 223, 225—230, 235, 237, 250—258, 267—269, 294—297, 303—305, 308, 309—311, 313—311, 317, 318, 320, 321, 323—329, 331—329.
 עדעלשטאַט, מאַיסי איוואַנאוויטש (משה) — 17, 247—249.
 עדעלשטאַט, סאַניע (שרה עדעלשטאַט-טעל-סאָן) — 9, 149, 153, 154, 170, 174, 179, 180, 186, 189, 194, 196, 198—204, 212—214, 217—220, 222, 229, 232, 235—238, 247—249, 257, 276, 278, 282, 287, 288, 291, 292, 310, 312—374, 374.
 עדעלשטאַט, עמיל (יערעמי, יערמאַק טיי מאַפּיינעוויטש) — 18, 195, 217, 220, 386.
 עדעלשטאַט, קאַטערינאַ פּיאַראַרואַנא (עטל) — 17, 18, 230, 235—238, 247, 248, 292, 386.
 ענגעלס (פּאַראַורטיילטער אין „היימאַר-קעט“ פּראַצעס) — 39, 40.
 ענגעלס, פּירדריך — 32, 37, 61, 93, 250—255, 259—264, 266, 272—275, 275, 279, 283, 292, 314, 350.
 ענטין, יואל — 330, 343, 347.
 עפשטיין, שובאַ — 340, 352.
 עריק, מאַקס — 172, 184, 270, 331, 360, 367, 368, 389.

פ

פּאָדערלי (פּירער פֿון „ריטער פֿון אַר-בעט“) — 34, 39.
 פּאַליאַקאָוו (רוס. ייד. גביר) — 279.
 פּאַלין (פֿון עדעלשטאַטס קרייז אין דענ-ווער) — 227.
 פּאַמעראַניץ, י. — 358.
 פּאַסקאַרעל, ד. (דוד עדעלשטאַט) — 59, 61, 63, 83—85, 125, 179, 304, 305, 334, 336.
 פּאַרטוגאַלאַוואַ, זעראַ — 19, 248.
 פּאַרטאַנס, אַלבערט — 33, 35, 36, 39, 40, 87, 102, 108, 133, 135, 137, 143, 156, 162, 168, 177, 224, 253, 280, 281, 282, 289, 308, 319.
 פּאַרטאַנס, ליוסי — 256, 259.
 פּויקערט (אַנפּירער פֿון „אויטאַנאַמיסטן“) — 283.
 פּינסקי, דוד — 378.
 פּינעס, ד״ר מ. — 339.
 פּעלאַוויץ, יהושע — 340.
 פּעראַווסקאַיאַ, סאַפּיאַ לואַוואַנא — 96, 101, 168, 276, 280, 291, 310, 328.
 פּעריאַשעוו (רעוואַלוציאַנער) — 354.
 פּרינס, סעם — 393.
 פּרינץ, א. (בער גרין) — 360.
 פּרענאָוויטש, י. ש. — 335.
 פּרענער, ש. — 270, 293.
 פּרעס, ש. (קליינשטעטלידיקער) — 377.
 פּרין, י. ל. — 341, 348, 350, 351, 355.

פ

פּאַקס, ש. — 353.
 פּיאַט, פּעליקס — 277.
 פּייגענבוים (סאַציאַליסט) — 279.
 פּיינבערג, ל. — 353.
 פּיישן (פֿון עדעלשטאַטס קרייז) — 231, 250, 294.
 פּילד, סעמיועל — 36, 40, 81.
 פּיינבערג, עזרא — 172, 301, 347, 354—356, 387, 389.
 פּינקל, אל. — 329, 352.

- פִּישַׁעַר, אֲדֹאֲלָף — 40.
 פֶּעֲנִסְטֵר, ב. — 364.
 פֶּעֲפֵר, אִיצִיק — 172, 301, 358, 369, 387, 389.
 פֶּרְאָנְק, ד"ר הערמאן — 372, 376, 379.
 פֶּרְאָנְק, פ. א. (ד"ר מעריסאָן) — 89, 90, 113, 383.
 פֶּרוּג, שִׁמְעוֹן־שִׁמְוֵאל — 56, 279, 350.
 פֶּרוּמְקִין, אַבְרָהָם — 287, 294.
 פֶּרִיִּלְיִגְרָאָט, פֶּרְדִּינָאָנְד — 14, 281, 308.
 פֶּרִיק (פֶּאַבְרִיק־פֶּאַרוּוֹאַלְטֵער) — 283.
- צ**
- צווייג, א. ר. (רֶאָוֶנְצוּחֵייג) — 358, 370.
 צונוער, אַלְקִוּם — 328.
 צײַטלעך, זיגמונט — 255, 257.
- ק**
- קאַסאַקע, א. — 84, 336.
 קאַברִין, לֶעָאָן — 342, 343, 377.
 קאַהאַן, אב. — 74—76, 260, 265, 267—271, 273, 274, 278, 279, 378, 385.
 קאַהאַן, יוסף — 343, 347.
 קאַהאַן, ד"ר מיכאַל — 81, 157, 158, 174, 180, 211, 238, 243, 262, 283, 294, 325, 337, 339, 365, 375.
 קאַזאַקעוויטש, ה. — 332, 357.
 קאַטִין, משה — 153, 162, 170, 171, 174, 215, 219, 234, 248, 261, 264, 274, 278, 281—283, 287, 300, 320, 338, 343, 370, 381, 385.
 קאַטקאַוו (רוסישער רעאַקציאָנער) — 250.
 קאַלחִין, יאַהאַנעס — 292.
 קאַן, יאַסל — 353.
 קאַן, מ. — 164, 334, 388.
 קאַנטאַר, ר. מ. — 276, 390.
 קאַנטער (עדעלשטאַטס אַ פֶּרִיינט) — 188.
 קאַסטאַליו (דוד עדעלשטאַט) — 105, 292, 310, 312.
 קאַסטעליאַ, סעבאַסטיאַן — 292.
 קאַסעל, דוד — 330.
- קאַספֶּע, ד"ר אַבְרָהָם — 250.
 קאַפּעלֶאָוו, י. — 65, 73, 86, 148, 150, 152—154, 159, 174, 175, 225, 234, 237, 242, 263, 265, 269, 270, 274, 282, 283, 286, 293, 336, 343, 349, 365, 375, 377, 383, 385.
 קאַפּעלֶאָוו, ניוטאַ — 225, 293.
 קאַפּשיטע, ע. — 331.
 קאַפּמאַן (פֿון עדעלשטאַטס קרייז אין דענ־ווער) — 227.
 קאַץ, משה (מ. כץ) — 359.
 קאַצענעלבוִיגֶן, אוריה — 371.
 קאַצענעלבוִיגֶן, יהודה — 168, 299.
 קאַרְאַלֶעֲנִקאַ, וולאַדימיר — 272.
 קאַרמאַן, ע. — 353.
 קאַרנעגִי (פֶּאַבְרִיקאַנט) — 283.
 קולבאַק, ש. — 333.
 קופּער, פ. ט. — 263.
 קורלאַנד, י. ד. (דעקאַדע) — 172, 301, 331, 332, 359, 361, 369, 370, 389.
 קורין, אַהֶרן — 286, 364.
 קושנירֶאָוו, א. — 355, 359.
 קיסין, י. — 375.
 קלעצקין, ב. — 339, 344, 393.
 קענאַן, דושאַרדזש — 79, 80, 207, 290, 319, 324.
 קראַנץ, פֿיליפּ (יעקב ראַמבראַ) — 30, 74—77, 257, 267, 273, 317, 383.
 קראַפּאַטקין, פעטער — 71, 259, 269.
 קריגע, הערמאַן — 61, 264.
- ר**
- ראַביאַנווויטש, יצחק (איש קאַוונע) — 297, 331, 333, 359.
 ראַבענסאָן, רייטשעל (רחל) — 229, 293.
 ראַבענסאָן (רייטשעלס מאַן) — 229, 293.
 ראַוויץ, י. — 333.
 ראַוט, טשייס — 224.
 ראַזענבוים, מ. מ. — 288.
 ראַזענבערג, אַבְרָהָם — 264, 265, 272, 273, 282, 288, 292, 293, 301, 302, 303, 304, 305, 306, 307, 308, 309, 310, 311, 312, 313, 314, 315, 316, 317, 318, 319, 320, 321, 322, 323, 324, 325, 326, 327, 328, 329, 330, 331, 332, 333, 334, 335, 336, 337, 338, 339, 340, 341, 342, 343, 344, 345, 346, 347, 348, 349, 350, 351, 352, 353, 354, 355, 356, 357, 358, 359, 360, 361, 362, 363, 364, 365, 366, 367, 368, 369, 370, 371, 372, 373, 374, 375, 376, 377, 378, 379, 380, 381, 382, 383, 384, 385, 386, 387, 388, 389, 390, 391, 392, 393, 394, 395, 396, 397, 398, 399, 400, 401, 402, 403, 404, 405, 406, 407, 408, 409, 410, 411, 412, 413, 414, 415, 416, 417, 418, 419, 420, 421, 422, 423, 424, 425, 426, 427, 428, 429, 430, 431, 432, 433, 434, 435, 436, 437, 438, 439, 440, 441, 442, 443, 444, 445, 446, 447, 448, 449, 450, 451, 452, 453, 454, 455, 456, 457, 458, 459, 460, 461, 462, 463, 464, 465, 466, 467, 468, 469, 470, 471, 472, 473, 474, 475, 476, 477, 478, 479, 480, 481, 482, 483, 484, 485, 486, 487, 488, 489, 490, 491, 492, 493, 494, 495, 496, 497, 498, 499, 500, 501, 502, 503, 504, 505, 506, 507, 508, 509, 510, 511, 512, 513, 514, 515, 516, 517, 518, 519, 520, 521, 522, 523, 524, 525, 526, 527, 528, 529, 530, 531, 532, 533, 534, 535, 536, 537, 538, 539, 540, 541, 542, 543, 544, 545, 546, 547, 548, 549, 550, 551, 552, 553, 554, 555, 556, 557, 558, 559, 560, 561, 562, 563, 564, 565, 566, 567, 568, 569, 570, 571, 572, 573, 574, 575, 576, 577, 578, 579, 580, 581, 582, 583, 584, 585, 586, 587, 588, 589, 590, 591, 592, 593, 594, 595, 596, 597, 598, 599, 600, 601, 602, 603, 604, 605, 606, 607, 608, 609, 610, 611, 612, 613, 614, 615, 616, 617, 618, 619, 620, 621, 622, 623, 624, 625, 626, 627, 628, 629, 630, 631, 632, 633, 634, 635, 636, 637, 638, 639, 640, 641, 642, 643, 644, 645, 646, 647, 648, 649, 650, 651, 652, 653, 654, 655, 656, 657, 658, 659, 660, 661, 662, 663, 664, 665, 666, 667, 668, 669, 670, 671, 672, 673, 674, 675, 676, 677, 678, 679, 680, 681, 682, 683, 684, 685, 686, 687, 688, 689, 690, 691, 692, 693, 694, 695, 696, 697, 698, 699, 700, 701, 702, 703, 704, 705, 706, 707, 708, 709, 710, 711, 712, 713, 714, 715, 716, 717, 718, 719, 720, 721, 722, 723, 724, 725, 726, 727, 728, 729, 730, 731, 732, 733, 734, 735, 736, 737, 738, 739, 740, 741, 742, 743, 744, 745, 746, 747, 748, 749, 750, 751, 752, 753, 754, 755, 756, 757, 758, 759, 760, 761, 762, 763, 764, 765, 766, 767, 768, 769, 770, 771, 772, 773, 774, 775, 776, 777, 778, 779, 780, 781, 782, 783, 784, 785, 786, 787, 788, 789, 790, 791, 792, 793, 794, 795, 796, 797, 798, 799, 800, 801, 802, 803, 804, 805, 806, 807, 808, 809, 810, 811, 812, 813, 814, 815, 816, 817, 818, 819, 820, 821, 822, 823, 824, 825, 826, 827, 828, 829, 830, 831, 832, 833, 834, 835, 836, 837, 838, 839, 840, 841, 842, 843, 844, 845, 846, 847, 848, 849, 850, 851, 852, 853, 854, 855, 856, 857, 858, 859, 860, 861, 862, 863, 864, 865, 866, 867, 868, 869, 870, 871, 872, 873, 874, 875, 876, 877, 878, 879, 880, 881, 882, 883, 884, 885, 886, 887, 888, 889, 890, 891, 892, 893, 894, 895, 896, 897, 898, 899, 900, 901, 902, 903, 904, 905, 906, 907, 908, 909, 910, 911, 912, 913, 914, 915, 916, 917, 918, 919, 920, 921, 922, 923, 924, 925, 926, 927, 928, 929, 930, 931, 932, 933, 934, 935, 936, 937, 938, 939, 940, 941, 942, 943, 944, 945, 946, 947, 948, 949, 950, 951, 952, 953, 954, 955, 956, 957, 958, 959, 960, 961, 962, 963, 964, 965, 966, 967, 968, 969, 970, 971, 972, 973, 974, 975, 976, 977, 978, 979, 980, 981, 982, 983, 984, 985, 986, 987, 988, 989, 990, 991, 992, 993, 994, 995, 996, 997, 998, 999, 1000.

ש

- שָׁן, בערנארד — 259.
 שָׁץ, וו. — 333.
 שָׁצקי, ד"ר יעקב — 265.
 שאַרקאַנסקי, אַברהם־מיכל — 340.
 שוואַב (אַרבעטער־פֿירער) — 40, 81.
 שוואַרצמאַן, פֿרויקע — 354.
 שוטיץ, מ. — 395.
 שולמאַן, א.ב. — 264.
 שולמאַן, אליהו — 265, 269, 306.
 שטאַלער, ד"ר מאַקס — 227, 293.
 שיידעמאַן, פֿיריפּ — 252.
 שייער, ב. — 347.
 שייפֿער, יעקב — 300, 327.
 שיפֿער, ד"ר יצחק — 391.
 שלום־עליכם — 341, 348, 351, 388.
 שליוטער, הערמאַן — 252.
 שמי"ר (נחום־מאיר שייקעוויטש) — 63, 64.
 304, 356, 382, 398.
 שעווטשענקאַ, טאַראַס — 352.
 שעוויטש, סערגיי — 44, 178, 185, 190, 260.
 שעלגונאַוו, ניקאַליי וו. — 311, 316.
 שעלי, פֿ. ב. — 150, 167, 169, 283.
 שעקספֿיר, וויליאַם — 19.
 שפּאַניער, מ. — 390.
 שפּיו, אויגוסט — 30, 35, 36, 39, 40, 87, 102, 102, 252, 254—256, 259, 307.
 ראָזענשטאַל, הערמאַן — 248, 249.
 ראָזענסאָן, היימאַן — 282.
 ראָזענפֿעלד, מאַריס — 43, 47, 48, 50, 51, 70, 80, 103, 110—115, 118, 124, 125, 141, 142, 172, 261, 263, 278, 279, 289, 297, 301, 308, 332, 334, 338, 340, 343, 344, 346, 348, 350—355, 360—363, 368—370, 378, 379, 382, 390—392, 394—396.
 ראָזשאַנסקי, שמואל — 345, 347.
 ראָנטש, י. א. — 9.
 ראָנין, ד. (ד. ר.) — 393.
 ראָסינסקי (פֿון עדעלשטאַטס קרייז) — 197, 231, 250, 294.
 ראַקאַוויטש, העלענע פֿאַן — 260.
 ראַקער, רודאָלף — 262.
 רובאַנאָוו, מ. (דוד עדעלשטאַט) — 311.
 רובין — 331.
 רובין, ד"ר ישראל — 381, 392.
 רודאַש, א. — 148, 271, 282, 290.
 רודאַשעווסקי, א. — 377, 378.
 רודערמאַן, ב. — 169, 279, 286, 338.
 רייטש, סיימאַן — 378.
 רייזען, אַברהם — 340, 344, 350, 352, 372.
 רייזען, זלמן — 261, 263, 297, 299, 339.
 ריינשטיין, ב. — 268.
 רענאַלד (סאַציאַליסט) — 252.

